నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

ఖుద్దకనికాయే

మిలిన్దపఞ్హపాళి

౧. మిలిన్దో నామ సో రాజా, సాగలాయం పురుత్తమే;

ఉపగఞ్ఛి నాగసేనం, గఙ్గా చ [గఙ్గావ (సీ. పీ.)] యథా సాగరం.

ఆసజ్జ రాజా చిత్రకథిం, ఉక్కాధారం తమోనుదం;

అపుచ్ఛి నిపుణే పఞ్హే, ఠానాట్ఠానగతే పుథూ.

పుచ్ఛా విసజ్జనా [విస్సజ్జనా (సీ. పీ.)] చేవ, గమ్భీరత్థూపనిస్సితా;

హదయఙ్గమా కణ్ణసుఖా, అబ్భుతా లోమహంసనా.

అభిధమ్మవినయోగాళ్హా, సుత్తజాలసమత్థితా;

నాగసేనకథా చిత్రా, ఓపమ్మేహి నయేహి చ.

తత్థ ఞాణం పణిధాయ, హాసయిత్వాన మానసం;

సుణాథ నిపుణే పఞ్హే, కఙ్ఖాట్ఠానవిదాలనేతి.

౨. తం యథానుసూయతే – అత్థి యోనకానం నానాపుటభేదనం సాగలం నామ నగరం నదీపబ్బతసోభితం రమణీయభూమిప్పదేసభాగం ఆరాముయ్యానోపవనతళాకపోక్ఖరణిసమ్పన్నం నదీపబ్బతవనరామణేయ్యకం సుతవన్తనిమ్మితం నిహతపచ్చత్థికం [నిప్పచ్చత్థికం (క.)] పచ్చామిత్తానుపపీళితం వివిధవిచిత్రదళ్హమట్టాలకోట్ఠకం వరపవరగోపుర [పవరపచురగోపుర (సీ.)] తోరణం గమ్భీరపరిఖాపణ్డరపాకారపరిక్ఖిత్తన్తేపురం. సువిభత్తవీథిచచ్చరచతుక్కసిఙ్ఘాటకం సుప్పసారితానేకవిధవరభణ్డపరిపూరితన్తరాపణం వివిధదానగ్గసతసముపసోభితం [సతసముపసోభితం (సీ. పీ.)] హిమగిరిసిఖరసఙ్కాసవరభవనసతసహస్సప్పటిమణ్డితం గజహయరథపత్తిసమాకులం అభిరూపనరనారిగణానుచరితం ఆకిణ్ణజనమనుస్సం పుథుఖత్తియబ్రాహ్మణవేస్ససుద్దం వివిధసమణబ్రాహ్మణసభాజన [సభాజన (సీ. పీ.), సమ్మాభాజన (క.)] సఙ్ఘటితం బహువిధవిజ్జావన్త [విజ్జాధర (క.)] నరచిర [నరవిర (సీ. పీ.)] నిసేవితం కాసికకోటుమ్బరికాదినానావిధవత్థాపణసమ్పన్నం సుప్పసారితరుచిరబహువిధపుప్ఫగన్ధాపణం గన్ధగన్ధితం ఆసీసనీయబహురతనపరిపూరితం దిసాముఖసుప్పసారితాపణం సిఙ్గారవాణిజగణానుచరితం కహాపణరజతసువణ్ణకంసపత్థరపరిపూరం పజ్జోతమాననిధినికేతం పహూతధనధఞ్ఞవిత్తూపకరణం పరిపుణ్ణకోసకోట్ఠాగారం బహ్వన్నపానం బహువిధఖజ్జభోజ్జలేయ్యపేయ్యసాయనీయం ఉత్తరకురుసఙ్కాసం సమ్పన్నసస్సం ఆళకమన్దా వియ దేవపురం.

ఏత్థ ఠత్వా తేసం పుబ్బకమ్మం కథేతబ్బం, కథేన్తేన చ ఛధా విభజిత్వా కథేతబ్బం. సేయ్యథీదం – పుబ్బయోగో మిలిన్దపఞ్హం లక్ఖణపఞ్హం మేణ్డకపఞ్హం అనుమానపఞ్హం ఓపమ్మకథాపఞ్హన్తి.

తత్థ మిలిన్దపఞ్హో లక్ఖణపఞ్హో, విమతిచ్ఛేదనపఞ్హోతి దువిధో. మేణ్డకపఞ్హోపి మహావగ్గో, యోగికథాపఞ్హోతి దువిధో.

పుబ్బయోగోతి తేసం పుబ్బకమ్మం.

౧. బాహిరకథా

పుబ్బయోగాది

౩. అతీతే కిర కస్సపస్స భగవతో సాసనే వత్తమానే గఙ్గాయ సమీపే ఏకస్మిం ఆవాసే మహాభిక్ఖుసఙ్ఘో పటివసతి, తత్థ వత్తసీలసమ్పన్నా భిక్ఖూ పాతోవ ఉట్ఠాయ యట్ఠిసమ్మజ్జనియో [యట్ఠిసమ్ముఞ్జనియో (సీ. పీ.)] ఆదాయ బుద్ధగుణే ఆవజ్జేన్తా అఙ్గణం సమ్మజ్జిత్వా కచవరబ్యూహం కరోన్తి. అథేకో భిక్ఖు ఏకం సామణేరం "ఏహి సామణేర, ఇమం కచవరం ఛడ్డేహీ"తి ఆహ, సో అసుణన్తో వియ గచ్ఛతి, సో దుతియమ్పి…పే… తతియమ్పి ఆమన్తియమానో అసుణన్తో వియ గచ్ఛతేవ. తతో సో భిక్ఖు "దుబ్బచో వతాయం సామణేరో"తి కుద్ధో సమ్మజ్జనిదణ్డేన పహారం అదాసి. తతో సో రోదన్తో భయేన కచవరం ఛడ్డేన్తో "ఇమినా కచవరఛడ్డనపుఞ్ఞకమ్మేన యావాహం నిబ్బానం పాపుణామి [న పాపుణామి (స్యా.)], ఏత్థన్తరే నిబ్బత్తనిబ్బత్తట్ఠానే మజ్ఝన్హికసూరియో [సురియో (సీ. పీ.)] వియ మహేసక్ఖో మహాతేజో భవేయ్య"న్తి పఠమం పత్థనం పట్ఠపేసి. కచవరం ఛడ్డేత్వా నహానత్థాయ గఙ్గాతిత్థం గతో గఙ్గాయ ఊమివేగం గగ్గరాయమానం దిస్వా "యావాహం నిబ్బానం పాపుణామి [న పాపుణామి (స్యా.)], ఏత్థన్తరే నిబ్బత్తనిబ్బత్తట్ఠానే అయం ఊమివేగో వియ ఠానుప్పత్తికపటిభానో భవేయ్యం అక్ఖయపటిభానో"తి దుతియమ్పి పత్థనం పట్ఠపేసి.

సోపి భిక్ఖు సమ్మజ్జనిసాలాయ సమ్మజ్జనిం ఠపేత్వా నహానత్థాయ గఙ్గాతిత్థం గచ్ఛన్తో సామణేరస్స పత్థనం సుత్వా "ఏస మయా పయోజితోపి తావ ఏవం పత్థేతి, మయ్హం కిం న సమిజ్ఝిస్సతీ"తి చిన్తేత్వా "యావాహం నిబ్బానం పాపుణామి [న పాపుణామి (స్యా.)], ఏత్థన్తరే నిబ్బత్తనిబ్బత్తట్ఠానే అయం గఙ్గాఊమివేగో వియ అక్ఖయపటిభానో భవేయ్యం, ఇమినా పుచ్ఛితపుచ్ఛితం సబ్బం పఞ్హపటిభానం విజటేతుం నిబ్బేఠేతుం సమత్థో భవేయ్య"న్తి పత్థనం పట్ఠపేసి.

తే ఉభోపి దేవేసు చ మనుస్సేసు చ సంసరన్తా ఏకం బుద్ధన్తరం ఖేపేసుం. అథ అమ్హాకం భగవతాపి యథా మోగ్గలిపుత్తతిస్సత్థేరో దిస్సతి, ఏవమేతేపి దిస్సన్తి మమ పరినిబ్బానతో పఞ్చవస్ససతే అతిక్కన్తే ఏతే ఉప్పజ్జిస్సన్తి, యం మయా సుఖుమం కత్వా దేసితం ధమ్మవినయం, తం ఏతే పఞ్హపుచ్ఛనఓపమ్మయుత్తివసేన నిజ్జటం నిగ్గుమ్బం కత్వా విభజిస్సన్తీతి నిద్దిట్ఠా.

౪. తేసు సామణేరో జమ్బుదీపే సాగలనగరే మిలిన్దో నామ రాజా అహోసి పణ్డితో బ్యత్తో మేధావీ పటిబలో అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నానం మన్తయోగవిధానకిరియానం [సమన్తయోగ … (సీ. పీ.)], కరణకాలే నిసమ్మకారీ హోతి, బహూని చస్స సత్థాని ఉగ్గహితాని హోన్తి. సేయ్యథిదం, సుతి సమ్ముతి సఙ్ఖ్యా యోగా నీతి విసేసికా గణికా గన్ధబ్బా తికిచ్ఛా

ధనుబ్బేదా [చతుబ్బేదా (సీ. పీ.)] పురాణా ఇతిహాసా జోతిసా మాయా కేతు [హేతు (సీ. పీ.)] మన్తనా యుద్ధా ఛన్దసా బుద్ధవచనేన [ఛన్దసాముద్దవచనేన (సీ. పీ.)] ఏకూనవీసతి, వితణ్డవాదీ [వాదీ (సీ. పీ.)] దురాసదో దుప్పసహో పుథుతిత్థకరానం అగ్గమక్ఖాయతి, సకలజమ్బుదీపే మిలిన్దేన రఞ్ఞా సమో కోచి నాహోసి యదిదం థామేన జవేన సూరేన పఞ్ఞాయ, అడ్ఢో మహద్ధనో మహాభోగో అనన్తబలవాహనో.

౫. అథేకదివసం మిలిన్దో రాజా అనన్తబలవాహనం చతురఙ్గినిం బలగ్గసేనాబ్యూహం దస్సనకమ్యతాయ నగరా నిక్ఖమిత్వా బహినగరే సేనఙ్గదస్సనం కత్వా [సేనాగణనం కారేత్వా (సీ. పీ.)] సారేత్వా సో రాజా భస్సప్పవాదకో లోకాయతవితణ్డ [పవత్త (సీ. పీ.)] జనసల్లాపప్లవ చిత్తకోతూహలో విసారదో విజమ్భకో సూరియం ఓలోకేత్వా అమచ్చే ఆమన్తేసి "బహు ఖణే తావ దివసావసేసో కిం కరిస్సామ, ఇదానేవ నగరం పవిసిత్వా అత్థి కోచి పణ్డితో సమణో వా బ్రాహ్మణో వా సఙ్ఘీ గణీ గణాచరియో అపి అరహన్తం సమ్మాసమ్బుద్ధం పటిజానమానో, యో మయా సద్ధిం సల్లపితుం సక్కోతి కఙ్ఖం పటివినేతుం, తం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛిస్సామ, కఙ్ఖం పటివినయిస్సామా"తి.

ఏవం వుత్తే పఞ్చసతా యోనకా రాజానం మిలిన్దం ఏతదవోచుం "అత్థి, మహారాజ, ఛ సత్థారో పూరణో కస్సపో మక్ఖలిగోసాలో నిగణ్ఠో నాటపుత్తో [నాథపుత్తో (సీ. పీ.)] సఞ్జయో బేలట్ఠపుత్తో అజితో కేసకమ్బలో పకుధో కచ్చాయనో, తే సఙ్ఘినో గణినో గణాచరియకా ఞాతా యసస్సినో తిత్థకరా సాధుసమ్మతా బహుజనస్స, గచ్ఛ త్వం మహారాజ, తే పఞ్హం పుచ్ఛస్సు, కఙ్ఖం పటివినయస్సూ"తి.

౬. అథ ఖో మిలిన్దో రాజా పఞ్చహి యోనకసతేహి పరివుతో భద్రవాహనం రథవరమారుయ్హ యేన పూరణో కస్సపో తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా పూరణేన కస్సపేన సద్ధిం సమ్మోది, సమ్మోదనీయం కథం సారణీయం వీతిసారేత్వా ఏకమన్తం నిసీది, ఏకమన్తం నిసిన్నో ఖో మిలిన్దో రాజా పూరణం కస్సపం ఏతదవోచ "కో, భన్తే కస్సప, లోకం పాలేతీ"తి? "పథవీ, మహారాజ , లోకం పాలేతీ"తి. "యది, భన్తే కస్సప, పథవీ [పఠవీ (సీ. స్యా. పీ.)] లోకం పాలేతి, అథ కస్మా అవీచినిరయం గచ్ఛన్తా సత్తా పథవిం అతిక్కమిత్వా గచ్ఛన్తీ"తి? ఏవం వుత్తే పూరణో కస్సపో నేవ సక్ఖి ఓగిలితుం, నో సక్ఖి ఉగ్గిలితుం, అధోముఖో పత్తక్ఖన్ధో తుణ్హీభూతో పజ్ఝాయన్తో నిసీది.

౭. అథ ఖో మిలిన్దో రాజా మక్ఖలిం గోసాలం ఏతదవోచ "అత్థి, భన్తే గోసాల, కుసలాకుసలాని కమ్మాని, అత్థి సుకతదుక్కటానం కమ్మానం ఫలం విపాకో"తి? "నత్థి, మహారాజ, కుసలాకుసలాని కమ్మాని, నత్థి సుకతదుక్కటానం కమ్మానం ఫలం విపాకో. యే తే, మహారాజ, ఇధ లోకే ఖత్తియా, తే పరలోకం గన్త్వాపి పున ఖత్తియావ భవిస్సన్తి, యే తే బ్రాహ్మణా వేస్సా సుద్దా చణ్డాలా పుక్కుసా, తే పరలోకం గన్త్వాపి పున బ్రాహ్మణా వేస్సా సుద్దా చణ్డాలా పుక్కుసావ భవిస్సన్తి. కిం కుసలాకుసలేహి కమ్మేహీ"తి? "యది, భన్తే గోసాల, ఇధ లోకే ఖత్తియా బ్రాహ్మణా వేస్సా సుద్దా చణ్డాలా పుక్కుసా, తే పరలోకం గన్త్వాపి పున ఖత్తియా బ్రాహ్మణా వేస్సా సుద్దా చణ్డాలా పుక్కుసావ భవిస్సన్తి, నత్థి కుసలాకుసలేహి కమ్మేహి కరణీయం. తేన హి, భన్తే గోసాల, యే తే ఇధ లోకే హత్థచ్ఛిన్నా, తే పరలోకం గన్త్వాపి పున హత్థచ్ఛిన్నావ భవిస్సన్తి. యే పాదచ్ఛిన్నా, తే పాదచ్ఛిన్నావ భవిస్సన్తి. యే హత్థపాదచ్ఛిన్నా, తే హత్థపాదచ్ఛిన్నావ భవిస్సన్తి. యే కణ్ణచ్ఛిన్నా, తే కణ్ణచ్ఛిన్నావ భవిస్సన్తి. యే నాసచ్ఛిన్నా, తే నాసచ్ఛిన్నావ భవిస్సన్తి. యే కణ్ణనాసచ్ఛిన్నా, తే కణ్ణనాసచ్ఛిన్నావ భవిస్సన్తీ"తి. ఏవం వుత్తే గోసాలో తుణ్హీ అహోసి.

అథ ఖో మిలిన్దస్స రఞ్ఞో ఏతదహోసి “తుచ్ఛో వత భో జమ్బుదీపో, పలాపో వత భో జమ్బుదీపో, నత్థి కోచి సమణో వా బ్రాహ్మణో వా, యో మయా సద్ధిం సల్లపితుం సక్కోతి కఙ్ఖం పటివినేతు”న్తి.

అథ ఖో మిలిన్దో రాజా అమచ్చే ఆమన్తేసి “రమణీయా వత భో దోసినా రత్తి, కం ను ఖ్వజ్జ సమణం వా బ్రాహ్మణం వా ఉపసఙ్కమేయ్యామ పఞ్హం పుచ్ఛితుం, కో మయా సద్ధిం సల్లపితుం సక్కోతి కఙ్ఖం పటివినేతు”న్తి? ఏవం వుత్తే అమచ్చా తుణ్హీభూతా రఞ్ఞో ముఖం ఓలోకయమానా అట్ఠంసు.

తేన ఖో పన సమయేన సాగలనగరం ద్వాదస వస్సాని సుఞ్ఞం అహోసి సమణబ్రాహ్మణగహపతిపణ్డితేహి, యత్థ సమణబ్రాహ్మణగహపతిపణ్డితా పటివసన్తీతి సుణాతి, తత్థ గన్త్వా రాజా తే పఞ్హం పుచ్ఛతి, తే సబ్బేపి పఞ్హవిసజ్జనేన రాజానం ఆరాధేతుం అసక్కోన్తా యేన వా తేన వా పక్కమన్తి. యే అఞ్ఞం దిసం న పక్కమన్తి, తే సబ్బే తుణ్హీభూతా అచ్ఛన్తి. భిక్ఖూ పన యేభుయ్యేన హిమవన్తమేవ గచ్ఛన్తి.

౮. తేన ఖో పన సమయేన కోటిసతా అరహన్తో హిమవన్తే పబ్బతే రక్ఖితతలే పటివసన్తి. అథ ఖో ఆయస్మా అస్సగుత్తో దిబ్బాయ సోతధాతుయా మిలిన్దస్స రఞ్ఞో వచనం సుత్వా యుగన్ధరమత్థకే భిక్ఖుసఙ్ఘం సన్నిపాతేత్వా భిక్ఖూ పుచ్ఛి “అత్థావుసో కోచి భిక్ఖు పటిబలో మిలిన్దేన రఞ్ఞా సద్ధిం సల్లపితుం కఙ్ఖం పటివినేతు”న్తి?

ఏవం వుత్తే కోటిసతా అరహన్తో తుణ్హీ అహేసుం. దుతియమ్పి తతియమ్పి పుట్ఠా తుణ్హీ అహేసుం. అథ ఖో ఆయస్మా అస్సగుత్తో భిక్ఖుసఙ్ఘం ఏతదవోచ “అత్థావుసో తావతింసభవనే వేజయన్తస్స పాచీనతో **కేతుమతీ** నామ విమానం, తత్థ **మహాసేనో** నామ దేవపుత్తో పటివసతి, సో పటిబలో తేన మిలిన్దేన రఞ్ఞా సద్ధిం సల్లపితుం కఙ్ఖం పటివినేతు”న్తి.

అథ ఖో కోటిసతా అరహన్తో యుగన్ధరపబ్బతే అన్తరహితా తావతింసభవనే పాతురహేసుం. అద్దసా ఖో సక్కో దేవానమిన్దో తే భిక్ఖూ దూరతోవ ఆగచ్ఛన్తే, దిస్వాన యేనాయస్మా అస్సగుత్తో తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా ఆయస్మన్తం అస్సగుత్తం అభివాదేత్వా ఏకమన్తం అట్ఠాసి, ఏకమన్తం ఠితో ఖో సక్కో దేవానమిన్దో ఆయస్మన్తం అస్సగుత్తం ఏతదవోచ “మహా ఖో, భన్తే, భిక్ఖుసఙ్ఘో అనుప్పత్తో, అహం సఙ్ఘస్స ఆరామికో, కేనత్థో, కిం మయా కరణీయ”న్తి?

అథ ఖో ఆయస్మా అస్సగుత్తో సక్కం దేవానమిన్దం ఏతదవోచ “అయం ఖో, మహారాజ, జమ్బుదీపే సాగలనగరే **మిలిన్దో** నామ రాజా వితణ్డవాదీ దురాసదో దుప్పసహో పుథుతిత్థకరానం అగ్గమక్ఖాయతి, సో భిక్ఖుసఙ్ఘం ఉపసఙ్కమిత్వా దిట్ఠివాదేన పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం విహేఠేతీ”తి.

అథ ఖో సక్కో దేవానమిన్దో ఆయస్మన్తం అస్సగుత్తం ఏతదవోచ “అయం ఖో, భన్తే, మిలిన్దో రాజా ఇతో చుతో మనుస్సేసు ఉప్పన్నో, ఏసో ఖో, భన్తే, కేతుమతివిమానే మహాసేనో నామ దేవపుత్తో పటివసతి, సో పటిబలో తేన మిలిన్దేన రఞ్ఞా సద్ధిం సల్లపితుం కఙ్ఖం పటివినేతుం, తం దేవపుత్తం యాచిస్సామ మనుస్సలోకూపపత్తియా”తి.

అథ ఖో సక్కో దేవానమిన్దో భిక్ఖుసఙ్ఘం పురక్ఖత్వా కేతుమతివిమానం పవిసిత్వా మహాసేనం దేవపుత్తం ఆలిఙ్గిత్వా ఏతదవోచ “యాచతి తం, మారిస, భిక్ఖుసఙ్ఘో మనుస్సలోకూపపత్తియా”తి. “న మే, భన్తే, మనుస్సలోకేనత్థో కమ్మబహులేన, తిబ్బో మనుస్సలోకో, ఇధేవాహం, భన్తే, దేవలోకే ఉపరూపరూపపత్తికో హుత్వా పరినిబ్బాయిస్సామీ”తి.

దుతియమ్పి...పే.... తతియమ్పి ఖో సక్కేన దేవానమిన్దేన యాచితో మహాసేనో దేవపుత్తో ఏవమాహ "న మే, భన్తే, మనుస్సలోకేనత్థో కమ్మబహులేన, తిబ్బో మనుస్సలోకో, ఇధేవాహం, భన్తే, దేవలోకే ఉపరూపరూపపత్తికో హుత్వా పరినిబ్బాయిస్సామీ"తి.

అథ ఖో ఆయస్మా అస్సగుత్తో మహాసేనం దేవపుత్తం ఏతదవోచ "ఇధ మయం, మారిస, సదేవకం లోకం అనువిలోకయమానా అఞ్ఞత్ర తయా మిలిన్దస్స రఞ్ఞో వాదం భిన్దిత్వా సాసనం పగ్గహేతుం సమత్థం అఞ్ఞం కఞ్చి న పస్సామ, యాచతి తం, మారిస, భిక్ఖుసఙ్ఘో, సాధు సప్పురిస మనుస్సలోకే నిబ్బత్తిత్వా దసబలస్స సాసనం పగ్గణ్హాహీ"తి. ఏవం వుత్తే మహాసేనో దేవపుత్తో "అహం కిర మిలిన్దస్స రఞ్ఞో వాదం భిన్దిత్వా బుద్ధసాసనం పగ్గహేతుం సమత్థో భవిస్సామీ"తి హట్ఠపహట్ఠో ఉదగ్గుదగ్గో హుత్వా "సాధు, భన్తే, మనుస్సలోకే ఉప్పజ్జిస్సామీ"తి పటిఞ్ఞం అదాసి.

౯. అథ ఖో తే భిక్ఖూ దేవలోకే తం కరణీయం తీరేత్వా దేవేసు తావతింసేసు అన్తరహితా హిమవన్తే పబ్బతే రక్ఖితతలే పాతురహేసుం.

అథ ఖో ఆయస్మా అస్సగుత్తో భిక్ఖుసఙ్ఘం ఏతదవోచ "అత్థావుసో, ఇమస్మిం భిక్ఖుసఙ్ఘే కోచి భిక్ఖు సన్నిపాతం అనాగతో"తి. ఏవం వుత్తే అఞ్ఞతరో భిక్ఖు ఆయస్మన్తం అస్సగుత్తం ఏతదవోచ "అత్థి, భన్తే , ఆయస్మా **రోహణో** ఇతో సత్తమే దివసే హిమవన్తం పబ్బతం పవిసిత్వా నిరోధం సమాపన్నో, తస్స సన్తికే దూతం పాహేథా"తి. ఆయస్మాపి రోహణో తఙ్ఖణఞ్ఞేవ నిరోధా వుట్ఠాయ "సఙ్ఘో మం పటిమానేతీ"తి హిమవన్తే పబ్బతే అన్తరహితో రక్ఖితతలే కోటిసతానం అరహన్తానం పురతో పాతురహోసి.

అథ ఖో ఆయస్మా అస్సగుత్తో ఆయస్మన్తం రోహణం ఏతదవోచ "కిం ను ఖో, ఆవుసో, రోహణ బుద్ధసాసనే భిజ్జన్తే [పలుజ్జన్తే (సీ. పీ.)] న పస్ససి సఙ్ఘస్స కరణీయానీ"తి. "అమనసికారో మే, భన్తే, అహోసీ"తి.

"తేన , హావుసో రోహణ, దణ్డకమ్మం కరోహీ"తి. "కిం, భన్తే, కరోమీ"తి? "అత్థావుసో రోహణ, హిమవన్తపబ్బతపస్సే **గజఙ్గలం** [కజఙ్గలం (సీ. పీ.)] నామ బ్రాహ్మణగామో, తత్థ **సోణుత్తరో** నామ బ్రాహ్మణో పటివసతి, తస్స పుత్తో ఉప్పజ్జిస్సతి **నాగసేనో**తి నామ దారకో, తేన హి త్వం, ఆవుసో రోహణ, దసమాసాధికాని సత్త వస్సాని తం కులం పిణ్డాయ పవిసిత్వా నాగసేనం దారకం నీహరిత్వా పబ్బాజేహి, పబ్బజితేవ తస్మిం దణ్డకమ్మతో ముచ్చిస్ససీ"తి. ఆయస్మాపి ఖో రోహణో "సాధూ"తి సమ్పటిచ్ఛి.

౧౦. మహాసేనోపి ఖో దేవపుత్తో దేవలోకా చవిత్వా సోణుత్తరబ్రాహ్మణస్స భరియాయ కుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిం అగ్గహేసి, సహ పటిసన్ధిగ్గహణా తయో అచ్ఛరియా అబ్భుతా ధమ్మా పాతురహేసుం, ఆవుధభణ్డాని పజ్జలింసు, అగ్గసస్సం అభినిప్ఫన్నం, మహామేఘో అభిప్పవస్సి. ఆయస్మాపి ఖో రోహణో తస్స పటిసన్ధిగ్గహణతో పట్ఠాయ దసమాసాధికాని సత్త వస్సాని తం కులం పిణ్డాయ పవిసన్తో ఏకదివసమ్పి కటచ్ఛుమత్తం భత్తం వా ఉళుఙ్కమత్తం యాగుం వా అభివాదనం వా అఞ్జలికమ్మం వా సామీచికమ్మం వా నాలత్థ, అథ ఖో అక్కోసఞ్ఞేవ పరిభాసఞ్ఞేవ పటిలభతి "అతిచ్ఛథ భన్తే"తి వచనమత్తమ్పి వత్తా నామ నాహోసి, దసమాసాధికానం పన సత్తన్నం వస్సానం అచ్చయేన ఏకదివసం "అతిచ్ఛథ భన్తే"తి వచనమత్తం అలత్థ. తం దివసమేవ బ్రాహ్మణోపి బహి కమ్మన్తా ఆగచ్ఛన్తో పటిపథే థేరం దిస్వా "కిం, భో పబ్బజిత, అమ్హాకం

గేహం అగమిత్థా”తి ఆహ. “ఆమ, బ్రాహ్మణ, అగమమ్హా”తి. “అపి కిఞ్చి లభిత్థా”తి. “ఆమ, బ్రాహ్మణ, లభిమ్హా”తి. సో అనత్తమనో గేహం గన్త్వా పుచ్ఛి “తస్స పబ్బజితస్స కిఞ్చి అదత్థా”తి. “న కిఞ్చి అదమ్హా”తి. బ్రాహ్మణో దుతియదివసే ఘరద్వారే యేవ నిసీది “అజ్జ పబ్బజితం ముసావాదేన నిగ్గహేస్సామీ”తి. థేరో దుతియదివసే బ్రాహ్మణస్స ఘరద్వారం సమ్పత్తో.

బ్రాహ్మణో థేరం దిస్వావ ఏవమాహ “తుమ్హే హియ్యో అమ్హాకం గేహే కిఞ్చి అలభిత్వావ “లభిమ్హా”తి అవోచుత్థ, వట్టతి ను ఖో తుమ్హాకం ముసావాదో”తి. థేరో ఆహ “మయం, బ్రాహ్మణ, తుమ్హాకం గేహే ( ) [(పవిసన్తా) (క.)] దసమాసాధికాని సత్త వస్సాని ‘అతిచ్ఛథా’తి వచనమత్తమ్పి అలభిత్వా హియ్యో ‘అతిచ్ఛథా’తి వచనమత్తం లభిమ్హా, అథేతం వాచాపటిసన్ధారం [పటిసన్తారం (సీ. పీ.)] ఉపాదాయ ఏవమవోచుమ్హా”తి.

బ్రాహ్మణో చిన్తేసి “ఇమే వాచాపటిసన్ధారమత్తమ్పి లభిత్వా జనమజ్ఝే ‘లభిమ్హా’తి పసంసన్తి, అఞ్ఞం కిఞ్చి ఖాదనీయం వా భోజనీయం వా లభిత్వా కస్మా నప్పసంసన్తీ”తి పసీదిత్వా అత్తనో అత్థాయ పటియాదితభత్తతో కటచ్ఛుభిక్ఖం, తదుపియఞ్చ బ్యఞ్జనం దాపేత్వా “ఇమం భిక్ఖం సబ్బకాలం తుమ్హే లభిస్సథా”తి ఆహ.

సో పునదివసతో పభుతి ఉపసఙ్కమన్తస్స థేరస్స ఉపసమం దిస్వా భియ్యోసో మత్తాయ పసీదిత్వా థేరం నిచ్చకాలం అత్తనో ఘరే భత్తవిస్సగ్గకరణత్థాయ యాచి. థేరో తుణ్హీభావేన అధివాసేత్వా దివసే దివసే భత్తకిచ్చం కత్వా గచ్ఛన్తో థోకం థోకం బుద్ధవచనం కథేత్వా గచ్ఛతి. సాపి ఖో బ్రాహ్మణీ దసమాసచ్చయేన పుత్తం విజాయి, “నాగసేనో”తిస్స నామమకంసు, సో అనుక్కమేన వడ్ఢన్తో సత్తవస్సికో జాతో.

౧౧. అథ ఖో నాగసేనస్స దారకస్స పితా నాగసేనం దారకం ఏతదవోచ “ఇమస్మిం ఖో , తాత నాగసేన, బ్రాహ్మణకులే సిక్ఖాని సిక్ఖేయ్యాసీ”తి. “కతమాని, తాత, ఇమస్మిం బ్రాహ్మణకులే సిక్ఖాని నామా”తి? “తయో ఖో, తాత నాగసేన, వేదా **సిక్ఖాని** నామ, అవసేసాని సిప్పాని **సిప్పం** నామా”తి. “తేన హి, తాత, సిక్ఖిస్సామీ”తి.

అథ ఖో సోణుత్తరో బ్రాహ్మణో ఆచరియబ్రాహ్మణస్స ఆచరియభాగం సహస్సం దత్వా అన్తోపాసాదే ఏకస్మిం గబ్భే ఏకతో మఞ్చకం పఞ్ఞపేత్వా ఆచరియబ్రాహ్మణం ఏతదవోచ “సజ్ఝాపేహి ఖో, త్వం బ్రాహ్మణ, ఇమం దారకం మన్తానీతి. తేన హి ‘తాత దారక’ ఉగ్గణ్హాహి మన్తానీ”తి. ఆచరియబ్రాహ్మణో సజ్ఝాయతి నాగసేనస్స దారకస్స ఏకేనేవ ఉద్దేసేన తయో వేదా హదయఙ్గతా వాచుగ్గతా సూపధారితా సువవత్థాపితా సుమనసికతా అహేసుం, సకిమేవ చక్ఖుం ఉదపాది తీసు వేదేసు సనిఘణ్డుకేటుభేసు [సనిఘణ్టుకేటుభేసు (క.)] సాక్ఖరప్పభేదేసు ఇతిహాసపఞ్చమేసు పదకో వేయ్యాకరణో లోకాయతమహాపురిసలక్ఖణేసు అనవయో అహోసి.

అథ ఖో నాగసేనో దారకో పితరం ఏతదవోచ “అత్థి ను ఖో, తాత, ఇమస్మిం బ్రాహ్మణకులే ఇతో ఉత్తరిమ్పి సిక్ఖితబ్బాని, ఉదాహు ఏత్తకానేవా”తి. “నత్థి, తాత నాగసేన, ఇమస్మిం బ్రాహ్మణకులే ఇతో ఉత్తరిం సిక్ఖితబ్బాని, ఏత్తకానేవ సిక్ఖితబ్బానీ”తి.

అథ ఖో నాగసేనో దారకో ఆచరియస్స అనుయోగం దత్వా పాసాదా ఓరుయ్హ పుబ్బవాసనాయ చోదితహదయో రహోగతో పటిసల్లీనో అత్తనో సిప్పస్స ఆదిమజ్ఝపరియోసానం ఓలోకేన్తో ఆదిమ్హి వా మజ్ఝే వా పరియోసానే వా

అప్పమత్తకమ్పి సారం అదిస్వా “తుచ్ఛా వత భో ఇమే వేదా, పలాపా వత భో ఇమే వేదా అసారా నిస్సారా”తి విప్పటిసారీ అనత్తమనో అహోసి.

౧౨. తేన ఖో పన సమయేన ఆయస్మా రోహణో వత్తనియే సేనాసనే నిసిన్నో నాగసేనస్స దారకస్స చేతసా చేతోపరివితక్కమఞ్ఞాయ నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ వత్తనియే సేనాసనే అన్తరహితో గజఙ్గలబ్రాహ్మణగామస్స పురతో పాతురహోసి. అద్దసా ఖో నాగసేనో దారకో అత్తనో ద్వారకోట్ఠకే ఠితో ఆయస్మన్తం రోహణం దూరతోవ ఆగచ్ఛన్తం, దిస్వాన అత్తమనో ఉదగ్గో పముదితో పీతిసోమనస్సజాతో “అప్పేవ నామాయం పబ్బజితో కఞ్చి సారం జానేయ్యా”తి యేనాయస్మా రోహణో తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా ఆయస్మన్తం రోహణం ఏతదవోచ “కో ను ఖో, త్వం మారిస, ఏదిసో భణ్డుకాసావవసనో”తి. “పబ్బజితో [పాపకానం మలానం పబ్బాజేతుం పబ్బజితో (సీ. పీ.)] నామాహం దారకా”తి. “కేన, త్వం మారిస, పబ్బజితో నామాసీ”తి? “పాపకాని మలాని పబ్బాజేతి, తస్మాహం, దారక, పబ్బజితో నామా”తి. “కింకారణా, మారిస, కేసా తే న యథా అఞ్ఞేస”న్తి ? “సోళసిమే, దారక, పలిబోధే దిస్వా కేసమస్సుం ఓహారేత్వా పబ్బజితో. “కతమే సోళస”? “అలఙ్కారపలిబోధో మణ్డనపలిబోధో తేలమక్ఖనపలిబోధో ధోవనపలిబోధో మాలాపలిబోధో గన్ధపలిబోధో వాసనపలిబోధో హరీటకపలిబోధో ఆమలకపలిబోధో రఙ్గపలిబోధో బన్ధనపలిబోధో కోచ్ఛపలిబోధో కప్పకపలిబోధో విజటనపలిబోధో ఊకాపలిబోధో, కేసేసు విలూనేసు సోచన్తి కిలమన్తి పరిదేవన్తి ఉరత్తాళిం కన్దన్తి సమ్మోహం ఆపజ్జన్తి, ఇమేసు ఖో, దారక, సోళససు పలిబోధేసు పలిగుణ్ఠితా మనుస్సా సబ్బాని అతిసుఖుమాని సిప్పాని నాసేన్తీ”తి. “కింకారణా, మారిస, వత్థానిపి తే న యథా అఞ్ఞేస”న్తి? “కామనిస్సితాని ఖో, దారక, వత్థాని, కామనిస్సితాని గిహిబ్యఞ్జనభణ్డాని [కమనీయాని గిహిబ్యఞ్జనాని (సీ. పీ.)], యాని కానిచి ఖో భయాని వత్థతో ఉప్పజ్జన్తి, తాని కాసావవసనస్స న హోన్తి, తస్మా వత్థానిపి మే న యథా అఞ్ఞేస”న్తి. “జానాసి ఖో, త్వం మారిస, సిప్పాని నామా”తి? “ఆమ, దారక, జానామహం సిప్పాని, యం లోకే ఉత్తమం మన్తం, తమ్పి జానామీ”తి. “మయ్హమ్పి తం, మారిస, దాతుం సక్కా”తి? “ఆమ, దారక, సక్కా”తి. “తేన హి మే దేహీ”తి. “అకాలో ఖో, దారక, అన్తరఘరం పిణ్డాయ పవిట్ఠమ్హా”తి.

అథ ఖో నాగసేనో దారకో ఆయస్మతో రోహణస్స హత్థతో పత్తం గహేత్వా ఘరం పవేసేత్వా పణీతేన ఖాదనీయేన భోజనీయేన సహత్థా సన్తప్పేత్వా సమ్పవారేత్వా ఆయస్మన్తం రోహణం భుత్తావిం ఓనీతపత్తపాణిం ఏతదవోచ “దేహి మే దాని, మారిస, మన్త”న్తి. “యదా ఖో త్వం, దారక, నిప్పలిబోధో హుత్వా మాతాపితరో అనుజానాపేత్వా మయా గహితం పబ్బజితవేసం గణ్హిస్ససి, తదా దస్సామీ”తి ఆహ.

అథ ఖో నాగసేనో దారకో మాతాపితరో ఉపసఙ్కమిత్వా ఆహ “అమ్మతాతా, అయం పబ్బజితో ‘యం లోకే ఉత్తమం మన్తం, తం జానామీ’తి వదతి, న చ అత్తనో సన్తికే అపబ్బజితస్స దేతి, అహం ఏతస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా తం ఉత్తమం మన్తం ఉగ్గణ్హిస్సామీ”తి. అథస్స మాతాపితరో “పబ్బజిత్వాపి నో పుత్తో మన్తం గణ్హాతు, గహేత్వా పున ఆగచ్ఛిస్సతీ”తి మఞ్ఞమానా “గణ్హ పుత్తా”తి అనుజానింసు.

౧౩. అథ ఖో ఆయస్మా రోహణో నాగసేనం దారకం ఆదాయ యేన వత్తనియం సేనాసనం, యేన విజమ్భవత్థు తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా విజమ్భవత్థుస్మిం సేనాసనే ఏకరత్తం వసిత్వా యేన రక్ఖితతలం తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా కోటిసతానం అరహన్తానం మజ్ఝే నాగసేనం దారకం పబ్బాజేసి. పబ్బజితో చ పనాయస్మా నాగసేనో ఆయస్మన్తం రోహణం ఏతదవోచ “గహితో మే, భన్తే, తవ వేసో, దేథ మే దాని మన్త”న్తి. అథ ఖో ఆయస్మా రోహణో “కిమ్హి ను

ఖోహం నాగసేనం వినేయ్యం పఠమం వినయే వా సుత్తన్తే వా అభిధమ్మే వా”తి చిన్తేత్వా “పణ్డితో ఖో అయం నాగసేనో, సక్కోతి సుఖేనేవ అభిధమ్మం పరియాపుణితు”న్తి పఠమం అభిధమ్మే వినేసి.

ఆయస్మా చ నాగసేనో “కుసలా ధమ్మా, అకుసలా ధమ్మా, అబ్యాకతా ధమ్మా”తి తికదుకపటిమణ్డితం ధమ్మసఙ్గణీపకరణం, ఖన్ధవిభఙ్గాది అట్ఠారస విభఙ్గపటిమణ్డితం విభఙ్గప్పకరణం, “సఙ్గహో అసఙ్గహో”తి ఆదినా చుద్దసవిధేన విభత్తం ధాతుకథాపకరణం, “ఖన్ధపఞ్ఞత్తి ఆయతనపఞ్ఞత్తీ”తి ఆదినా ఛబ్బిధేన విభత్తం పుగ్గలపఞ్ఞత్తిప్పకరణం, సకవాదే పఞ్చసుత్తసతాని పరవాదే పఞ్చసుత్తసతానీతి సుత్తసహస్సం సమోధానేత్వా విభత్తం కథావత్థుప్పకరణం, “మూలయమకం ఖన్ధయమక”న్తి ఆదినా దసవిధేన విభత్తం యమకప్పకరణం, “హేతుపచ్చయో ఆరమ్మణపచ్చయో”తి ఆదినా చతువీసతివిధేన విభత్తం పట్ఠానప్పకరణన్తి సబ్బం తం అభిధమ్మపిటకం ఏకేనేవ సజ్ఝాయేన పగుణం కత్వా “తిట్ఠథ భన్తే, న పున ఓసారేథ, ఏత్తకేనేవాహం సజ్ఝాయిస్సామీ”తి ఆహ.

౧౪. అథ ఖో ఆయస్మా నాగసేనో యేన కోటిసతా అరహన్తో తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా కోటిసతే అరహన్తే ఏతదవోచ “అహం ఖో భన్తే ‘కుసలా ధమ్మా, అకుసలా ధమ్మా , అబ్యాకతా ధమ్మా’తి ఇమేసు తీసు పదేసు పక్ఖిపిత్వా సబ్బం తం అభిధమ్మపిటకం విత్థారేన ఓసారేస్సామీ”తి. “సాధు, నాగసేన, ఓసారేహీ”తి.

అథ ఖో ఆయస్మా నాగసేనో సత్త మాసాని సత్త పకరణాని విత్థారేన ఓసారేసి, పథవీ ఉన్నది, దేవతా సాధుకారమదంసు, బ్రహ్మానో అప్ఫోటేసుం, దిబ్బాని చన్దనచుణ్ణాని దిబ్బాని చ మన్దారవపుప్ఫాని అభిప్పవస్సింసు.

౧౫. అథ ఖో కోటిసతా అరహన్తో ఆయస్మన్తం నాగసేనం పరిపుణ్ణవీసతివస్సం రక్ఖితతలే ఉపసమ్పాదేసుం. ఉపసమ్పన్నో చ పనాయస్మా నాగసేనో తస్సా రత్తియా అచ్చయేన పుబ్బణ్హసమయం నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ ఉపజ్ఝాయేన సద్ధిం గామం పిణ్డాయ పవిసన్తో ఏవరూపం పరివితక్కం ఉప్పాదేసి “తుచ్ఛో వత మే ఉపజ్ఝాయో, బాలో వత మే ఉపజ్ఝాయో, ఠపేత్వా అవసేసం బుద్ధవచనం పఠమం మం అభిధమ్మే వినేసీ”తి.

అథ ఖో ఆయస్మా రోహణో ఆయస్మతో నాగసేనస్స చేతసా చేతోపరివితక్కమఞ్ఞాయ ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ “అననుచ్ఛవికం ఖో నాగసేన పరివితక్కం వితక్కేసి, న ఖో పనేతం నాగసేన తవానుచ్ఛవిక”న్తి.

అథ ఖో ఆయస్మతో నాగసేనస్స ఏతదహోసి “అచ్ఛరియం వత భో, అబ్భుతం వత భో, యత్ర హి నామ మే ఉపజ్ఝాయో చేతసా చేతోపరివితక్కం జానిస్సతి, పణ్డితో వత మే ఉపజ్ఝాయో, యంనూనాహం ఉపజ్ఝాయం ఖమాపేయ్య”న్తి. అథ ఖో ఆయస్మా నాగసేనో ఆయస్మన్తం రోహణం ఏతదవోచ “ఖమథ మే, భన్తే, న పున ఏవరూపం వితక్కేస్సామీ”తి.

అథ ఖో ఆయస్మా రోహణో ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ “న ఖో త్యాహం నాగసేన ఏత్తావతా ఖమామి, అత్థి ఖో నాగసేన సాగలం నామ నగరం, తత్థ మిలిన్దో నామ రాజా రజ్జం కారేతి, సో దిట్ఠివాదేన పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం విహేఠేతి, సచే త్వం తత్థ గన్త్వా తం రాజానం దమేత్వా బుద్ధసాసనే పసాదేస్ససి, ఏవాహం తం ఖమిస్సామీ”తి.

“తిట్ఠతు, భన్తే, ఏకో మిలిన్దో రాజా; సచే, భన్తే, సకలజమ్బుదీపే సబ్బే రాజానో ఆగన్త్వా మం పఞ్హం పుచ్ఛేయ్యుం, సబ్బం తం విసజ్జేత్వా సమ్పదాలేస్సామి, ‘ఖమథ మే భన్తే’తి వత్వా, ‘న ఖమామీ’తి వుత్తే ‘తేన హి, భన్తే, ఇమం తేమాసం

కస్స సన్తికే వసిస్సామీ'తి ఆహ" . అయం ఖో, నాగసేన, ఆయస్మా అస్సగుత్తో వత్తనియే సేనాసనే విహరతి, గచ్ఛ త్వం, నాగసేన, యేనాయస్మా అస్సగుత్తో తేనుపసఙ్కమ, ఉపసఙ్కమిత్వా మమ వచనేన ఆయస్మతో అస్సగుత్తస్స పాదే సిరసా వన్ద, ఏవఞ్చ నం వదేహి 'ఉపజ్ఝాయో మే, భన్తే, తుమ్హాకం పాదే సిరసా వన్దతి, అప్పాబాధం అప్పాతఙ్కం లహుట్ఠానం బలం ఫాసువిహారం పుచ్ఛతి, ఉపజ్ఝాయో మే, భన్తే, ఇమం తేమాసం తుమ్హాకం సన్తికే వసితుం మం పహిణీ'తి , 'కోనామో తే ఉపజ్ఝాయో'తి చ వుత్తే 'రోహణత్థేరో నామ భన్తే"తి వదేయ్యాసి, 'అహం కోనామో'తి వుత్తే ఏవం వదేయ్యాసి 'మమ ఉపజ్ఝాయో, భన్తే, తుమ్హాకం నామం జానాతీ'"తి. "ఏవం భన్తే"తి ఖో ఆయస్మా నాగసేనో ఆయస్మన్తం రోహణం అభివాదేత్వా పదక్ఖిణం కత్వా పత్తచీవరమాదాయ అనుపుబ్బేన చారికం చరమానో యేన వత్తనియం సేనాసనం, యేనాయస్మా అస్సగుత్తో తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా ఆయస్మన్తం అస్సగుత్తం అభివాదేత్వా ఏకమన్తం అట్ఠాసి, ఏకమన్తం ఠితో ఖో ఆయస్మా నాగసేనో ఆయస్మన్తం అస్సగుత్తం ఏతదవోచ "ఉపజ్ఝాయో మే, భన్తే, తుమ్హాకం పాదే సిరసా వన్దతి, ఏవఞ్చ వదేతి అప్పాబాధం అప్పాతఙ్కం లహుట్ఠానం బలం ఫాసువిహారం పుచ్ఛతి, ఉపజ్ఝాయో మే, భన్తే, ఇమం తేమాసం తుమ్హాకం సన్తికే వసితుం మం పహిణీ"తి.

అథ ఖో ఆయస్మా అస్సగుత్తో ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ "త్వం కిన్నామోసీ"తి. "అహం, భన్తే, నాగసేనో నామా"తి. "కోనామో తే ఉపజ్ఝాయో"తి? "ఉపజ్ఝాయో మే, భన్తే, రోహణో నామా"తి. "అహం కోనామో"తి. "ఉపజ్ఝాయో మే, భన్తే, తుమ్హాకం నామం జానాతీ"తి.

"సాధు, నాగసేన, పత్తచీవరం పటిసామేహీ"తి. "సాధు భన్తే"తి పత్తచీవరం పటిసామేత్వా పునదివసే పరివేణం సమ్మజ్జిత్వా ముఖోదకం దన్తపోణం ఉపట్ఠపేసి. థేరో సమ్మజ్జితట్ఠానం పటిసమ్మజ్జి, తం ఉదకం ఛడ్డేత్వా అఞ్ఞం ఉదకం ఆహరి, తఞ్చ దన్తకట్ఠం అపనేత్వా అఞ్ఞం దన్తకట్ఠం గణ్హి, న ఆలాపసల్లాపం అకాసి, ఏవం సత్త దివసాని కత్వా సత్తమే దివసే పున పుచ్ఛిత్వా పున తేన తథేవ వుత్తే వస్సావాసం అనుజాని.

౧౬. తేన ఖో పన సమయేన ఏకా మహాఉపాసికా ఆయస్మన్తం అస్సగుత్తం తింసమత్తాని వస్సాని ఉపట్ఠాసి. అథ ఖో సా మహాఉపాసికా తేమాసచ్చయేన యేనాయస్మా అస్సగుత్తో తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా ఆయస్మన్తం అస్సగుత్తం ఏతదవోచ "అత్థి ను ఖో, తాత, తుమ్హాకం సన్తికే అఞ్ఞో భిక్ఖూ"తి. "అత్థి, మహాఉపాసికే, అమ్హాకం సన్తికే నాగసేనో నామ భిక్ఖూ"తి . "తేన హి, తాత అస్సగుత్త, అధివాసేహి నాగసేనేన సద్ధిం స్వాతనాయ భత్త"న్తి. అధివాసేసి ఖో ఆయస్మా అస్సగుత్తో తుణ్హీభావేన.

అథ ఖో ఆయస్మా అస్సగుత్తో తస్సా రత్తియా అచ్చయేన పుబ్బణ్హసమయం నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ ఆయస్మతా నాగసేనేన సద్ధిం పచ్ఛాసమణేన యేన మహాఉపాసికాయ నివేసనం తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీది. అథ ఖో సా మహాఉపాసికా ఆయస్మన్తం అస్సగుత్తం ఆయస్మన్తఞ్చ నాగసేనం పణీతేన ఖాదనీయేన భోజనీయేన సహత్థా సన్తప్పేసి సమ్పవారేసి. అథ ఖో ఆయస్మా అస్సగుత్తో భుత్తావిం ఓనీతపత్తపాణిం ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ "త్వం, నాగసేన, మహాఉపాసికాయ అనుమోదనం కరోహీ"తి ఇదం వత్వా ఉట్ఠాయాసనా పక్కామి.

అథ ఖో సా మహాఉపాసికా ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ "మహల్లికా ఖోహం, తాత నాగసేన, గమ్భీరాయ ధమ్మకథాయ మయ్హం అనుమోదనం కరోహీ"తి. అథ ఖో ఆయస్మా నాగసేనో తస్సా మహాఉపాసికాయ గమ్భీరాయ

ధమ్మకథాయ లోకుత్తరాయ సుఞ్ఞతప్పటిసంయుత్తాయ అనుమోదనం అకాసి. అథ ఖో తస్సా మహాఉపాసికాయ తస్మింయేవ ఆసనే విరజం వీతమలం ధమ్మచక్ఖుం ఉదపాది "యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం, సబ్బం తం నిరోధధమ్మ"న్తి. ఆయస్మాపి ఖో నాగసేనో తస్సా మహాఉపాసికాయ అనుమోదనం కత్వా అత్తనా దేసితం ధమ్మం పచ్చవేక్ఖన్తో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా తస్మింయేవ ఆసనే నిసిన్నో సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాసి.

అథ ఖో ఆయస్మా అస్సగుత్తో మణ్డలమాళే నిసిన్నో ద్విన్నమ్పి ధమ్మచక్ఖుపటిలాభం ఞత్వా సాధుకారం పవత్తేసి "సాధు సాధు నాగసేన, ఏకేన కణ్డప్పహారేన ద్వే మహాకాయా పదాలితా"తి, అనేకాని చ దేవతాసహస్సాని సాధుకారం పవత్తేసుం.

౧౭. అథ ఖో ఆయస్మా నాగసేనో ఉట్ఠాయాసనా యేనాయస్మా అస్సగుత్తో తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా ఆయస్మన్తం అస్సగుత్తం అభివాదేత్వా ఏకమన్తం నిసీది, ఏకమన్తం నిసిన్నం ఖో ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఆయస్మా అస్సగుత్తో ఏతదవోచ "గచ్ఛ, త్వం నాగసేన, పాటలిపుత్తం, పాటలిపుత్తనగరే అసోకారామే ఆయస్మా ధమ్మరక్ఖితో పటివసతి, తస్స సన్తికే బుద్ధవచనం పరియాపుణాహీ"తి. "కీవ దూరో, భన్తే, ఇతో పాటలిపుత్తనగర"న్తి? "యోజనసతాని ఖో నాగసేనా"తి. "దూరో ఖో, భన్తే, మగ్గో . అన్తరామగ్గే భిక్ఖా దుల్లభా, కథాహం గమిస్సామీ"తి? "గచ్ఛ, త్వం నాగసేన, అన్తరామగ్గే పిణ్డపాతం లభిస్ససి సాలీనం ఓదనం విగతకాళకం అనేకసూపం అనేకబ్యఞ్జన"న్తి. "ఏవం భన్తే"తి ఖో ఆయస్మా నాగసేనో ఆయస్మన్తం అస్సగుత్తం అభివాదేత్వా పదక్ఖిణం కత్వా పత్తచీవరమాదాయ యేన పాటలిపుత్తం తేన చారికం పక్కామి.

౧౮. తేన ఖో పన సమయేన పాటలిపుత్తకో సేట్ఠి పఞ్చహి సకటసతేహి పాటలిపుత్తగామిమగ్గం పటిపన్నో హోతి. అద్దసా ఖో పాటలిపుత్తకో సేట్ఠి ఆయస్మన్తం నాగసేనం దూరతోవ ఆగచ్ఛన్తం, దిస్వాన యేనాయస్మా నాగసేనో తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా ఆయస్మన్తం నాగసేనం అభివాదేత్వా "కుహిం గచ్ఛసి తాతా"తి ఆహ. "పాటలిపుత్తం గహపతీ"తి. "సాధు తాత, మయమ్పి పాటలిపుత్తం గచ్ఛామ. అమ్హేహి సద్ధిం సుఖం గచ్ఛథా"తి.

అథ ఖో పాటలిపుత్తకో సేట్ఠి ఆయస్మతో నాగసేనస్స ఇరియాపథే పసీదిత్వా ఆయస్మన్తం నాగసేనం పణీతేన ఖాదనీయేన భోజనీయేన సహత్థా సన్తప్పేత్వా సమ్పవారేత్వా ఆయస్మన్తం నాగసేనం భుత్తావిం ఓనీతపత్తపాణిం అఞ్ఞతరం నీచం ఆసనం గహేత్వా ఏకమన్తం నిసీది, ఏకమన్తం నిసిన్నో ఖో పాటలిపుత్తకో సేట్ఠి ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ "కిన్నామోసి త్వం తాతా"తి. "అహం, గహపతి, నాగసేనో నామా"తి. "జానాసి ఖో, త్వం తాత, బుద్ధవచనం నామా"తి? "జానామి ఖోహం, గహపతి, అభిధమ్మపదానీ"తి. "లాభా నో తాత, సులద్ధం నో తాత, అహమ్పి ఖో, తాత, ఆభిధమ్మికో, త్వమ్పి ఆభిధమ్మికో, భణ, తాత, అభిధమ్మపదానీ"తి. అథ ఖో ఆయస్మా నాగసేనో పాటలిపుత్తకస్స సేట్ఠిస్స అభిధమ్మం దేసేసి, దేసేన్తే యేవ పాటలిపుత్తకస్స సేట్ఠిస్స విరజం వీతమలం ధమ్మచక్ఖుం ఉదపాది "యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం, సబ్బం తం నిరోధధమ్మ"న్తి.

అథ ఖో పాటలిపుత్తకో సేట్ఠి పఞ్చమత్తాని సకటసతాని పురతో ఉయ్యోజేత్వా సయం పచ్ఛతో గచ్ఛన్తో పాటలిపుత్తస్స అవిదూరే ద్వేధాపథే ఠత్వా ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ "అయం ఖో, తాత నాగసేన, అసోకారామస్స మగ్గో, ఇదం ఖో, తాత, అమ్హాకం కమ్బలరతనం సోళసహత్థం ఆయామేన, అట్ఠహత్థం విత్థారేన, పటిగ్గణ్హాహి ఖో, తాత, ఇదం కమ్బలరతనం

అనుకమ్పం ఉపాదాయా"తి. పటిగ్గహేసి ఖో ఆయస్మా నాగసేనో తం కమ్బలరతనం అనుకమ్పం ఉపాదాయ. అథ ఖో పాటలిపుత్తకో సేట్ఠి అత్తమనో ఉదగ్గో పముదితో పీతిసోమనస్సజాతో ఆయస్మన్తం నాగసేనం అభివాదేత్వా పదక్ఖిణం కత్వా పక్కామి.

౧౯. అథ ఖో ఆయస్మా నాగసేనో యేన అసోకారామో యేనాయస్మా ధమ్మరక్ఖితో తేనుపసఙ్కమి , ఉపసఙ్కమిత్వా ఆయస్మన్తం ధమ్మరక్ఖితం అభివాదేత్వా అత్తనో ఆగతకారణం కథేత్వా ఆయస్మతో ధమ్మరక్ఖితస్స సన్తికే తేపిటకం బుద్ధవచనం ఏకేనేవ ఉద్దేసేన తీహి మాసేహి బ్యఞ్జనసో పరియాపుణిత్వా పున తీహి మాసేహి అత్థసో మనసాకాసి.

అథ ఖో ఆయస్మా ధమ్మరక్ఖితో ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ "సేయ్యథాపి, నాగసేన, గోపాలకో గావో రక్ఖతి, అఞ్ఞే గోరసం పరిభుఞ్జన్తి. ఏవమేవ ఖో, త్వం నాగసేన, తేపిటకం బుద్ధవచనం ధారేన్తోపి న భాగీ సామఞ్ఞస్సా"తి. "హోతు, భన్తే, అలం ఏత్తకేనా"తి. తేనేవ దివసభాగేన తేన రత్తిభాగేన సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణి, సహ సచ్చప్పటివేధేన ఆయస్మతో నాగసేనస్స సబ్బే దేవా సాధుకారమదంసు, పథవీ ఉన్నది, బ్రహ్మానో అప్ఫోటేసుం, దిబ్బాని చన్దనచుణ్ణాని దిబ్బాని చ మన్దారవపుప్ఫాని అభిప్పవస్సింసు.

౨౦. తేన ఖో పన సమయేన కోటిసతా అరహన్తో హిమవన్తే పబ్బతే రక్ఖితతలే సన్నిపతిత్వా ఆయస్మతో నాగసేనస్స సన్తికే దూతం పాహేసుం "ఆగచ్ఛతు నాగసేనో, దస్సనకామా మయం నాగసేన"న్తి. అథ ఖో ఆయస్మా నాగసేనో దూతస్స వచనం సుత్వా అసోకారామే అన్తరహితో హిమవన్తే పబ్బతే రక్ఖితతలే కోటిసతానం అరహన్తానం పురతో పాతురహోసి.

అథ ఖో కోటిసతా అరహన్తో ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచుం "ఏసో ఖో, నాగసేన, మిలిన్దో రాజా భిక్ఖుసఙ్ఘం విహేఠేతి వాదప్పటివాదేన పఞ్హాపుచ్ఛాయ. సాధు, నాగసేన, గచ్ఛ త్వం మిలిన్దం రాజానం దమేహీ"తి. "తిట్ఠతు, భన్తే, ఏకో మిలిన్దో రాజా; సచే, భన్తే, సకలజమ్బుదీపే రాజానో ఆగన్త్వా మం పఞ్హం పుచ్ఛేయ్యుం, సబ్బం తం విసజ్జేత్వా సమ్పదాలేస్సామి, గచ్ఛథ వో, భన్తే, అచ్ఛమ్భితా సాగలనగర"న్తి. అథ ఖో థేరా భిక్ఖూ సాగలనగరం కాసావప్పజ్జోతం ఇసివాతపటివాతం అకంసు.

౨౧. తేన ఖో పన సమయేన ఆయస్మా ఆయుపాలో సఙ్ఖేయ్యపరివేణే పటివసతి. అథ ఖో మిలిన్దో రాజా అమచ్చే ఏతదవోచ "రమణీయా వత భో దోసినా రత్తి, కన్ను ఖ్వజ్జ సమణం వా బ్రాహ్మణం వా ఉపసఙ్కమేయ్యామ సాకచ్ఛాయ పఞ్హాపుచ్ఛనాయ, కో మయా సద్ధిం సల్లపితుం ఉస్సహతి కఙ్ఖం పటివినేతు"న్తి. ఏవం వుత్తే పఞ్చసతా యోనకా రాజానం మిలిన్దం ఏతదవోచుం "అత్థి, మహారాజ, ఆయుపాలో నామ థేరో తేపిటకో బహుస్సుతో ఆగతాగమో, సో ఏతరహి సఙ్ఖేయ్యపరివేణే పటివసతి; గచ్ఛ, త్వం మహారాజ, ఆయస్మన్తం ఆయుపాలం పఞ్హం పుచ్ఛస్సూ"తి. "తేన హి, భణే, భదన్తస్స ఆరోచేథా"తి.

అథ ఖో నేమిత్తికో ఆయస్మతో ఆయుపాలస్స సన్తికే దూతం పాహేసి "రాజా, భన్తే, మిలిన్దో ఆయస్మన్తం ఆయుపాలం దస్సనకామో"తి. ఆయస్మాపి ఖో ఆయుపాలో ఏవమాహ "తేన హి ఆగచ్ఛతూ"తి. అథ ఖో మిలిన్దో రాజా పఞ్చమత్తేహి యోనకసతేహి పరివుతో రథవరమారుయ్హ యేన సఙ్ఖేయ్యపరివేణం యేనాయస్మా ఆయుపాలో తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా ఆయస్మతా ఆయుపాలేన సద్ధిం సమ్మోది, సమ్మోదనీయం కథం సారణీయం వీతిసారేత్వా ఏకమన్తం నిసీది, ఏకమన్తం నిసిన్నో ఖో మిలిన్దో రాజా ఆయస్మన్తం ఆయుపాలం ఏతదవోచ "కిమత్థియా, భన్తే ఆయుపాల, తుమ్హాకం

పబ్బజ్జా, కో చ తుమ్హాకం పరమత్థో”తి. థేరో ఆహ “ధమ్మచరియసమచరియత్థా ఖో, మహారాజ, పబ్బజ్జా, సామఞ్ఞఫలం ఖో పన అమ్హాకం పరమత్థో”తి. “అత్థి పన, భన్తే, కోచి గిహీపి ధమ్మచారీ సమచారీ”తి? “ఆమ, మహారాజ, అత్థి గిహీపి ధమ్మచారీ సమచారీ, భగవతి ఖో, మహారాజ, బారాణసియం ఇసిపతనే మిగదాయే ధమ్మచక్కం పవత్తేన్తే అట్ఠారసన్నం బ్రహ్మకోటీనం ధమ్మాభిసమయో అహోసి, దేవతానం పన ధమ్మాభిసమయో గణనపథం వీతివత్తో, సబ్బేతే గిహిభూతా, న పబ్బజితా.

“పున చపరం, మహారాజ, భగవతా ఖో మహాసమయసుత్తన్తే దేసియమానే, మహామఙ్గలసుత్తన్తే దేసియమానే, సమచిత్తపరియాయసుత్తన్తే దేసియమానే, రాహులోవాదసుత్తన్తే దేసియమానే, పరాభవసుత్తన్తే దేసియమానే గణనపథం వీతివత్తానం దేవతానం ధమ్మాభిసమయో అహోసి, సబ్బేతే గిహిభూతా, న పబ్బజితా”తి. “తేన హి, భన్తే ఆయుపాల, నిరత్థికా తుమ్హాకం పబ్బజ్జా, పుబ్బే కతస్స పాపకమ్మస్స నిస్సన్దేన సమణా సక్యపుత్తియా పబ్బజన్తి ధుతఙ్గాని చ పరిహరన్తి. యే ఖో తే, భన్తే ఆయుపాల, భిక్ఖూ ఏకాసనికా, నూన తే పుబ్బే పరేసం భోగహారకా చోరా, తే పరేసం భోగే అచ్ఛిన్దిత్వా తస్స కమ్మస్స నిస్సన్దేన ఏతరహి ఏకాసనికా భవన్తి, న లభన్తి కాలేన కాలం పరిభుఞ్జితుం, నత్థి తేసం సీలం, నత్థి తపో, నత్థి బ్రహ్మచరియం. యే ఖో పన తే, భన్తే ఆయుపాల, భిక్ఖూ అబ్భోకాసికా, నూన తే పుబ్బే గామఘాతకా చోరా, తే పరేసం గేహాని వినాసేత్వా తస్స కమ్మస్స నిస్సన్దేన ఏతరహి అబ్భోకాసికా భవన్తి, న లభన్తి సేనాసనాని పరిభుఞ్జితుం, నత్థి తేసం సీలం, నత్థి తపో, నత్థి బ్రహ్మచరియం. యే ఖో పన తే, భన్తే ఆయుపాల, భిక్ఖూ నేసజ్జికా, నూన తే పుబ్బే పన్థదూసకా చోరా, తే పరేసం పథికే జనే గహేత్వా బన్ధిత్వా నిసీదాపేత్వా తస్స కమ్మస్స నిస్సన్దేన ఏతరహి నేసజ్జికా భవన్తి, న లభన్తి సేయ్యం కప్పేతుం, నత్థి తేసం సీలం, నత్థి తపో, నత్థి బ్రహ్మచరియ”న్తి ఆహ.

ఏవం వుత్తే ఆయస్మా ఆయుపాలో తుణ్హీ అహోసి, న కిఞ్చి పటిభాసి. అథ ఖో పఞ్చసతా యోనకా రాజానం మిలిన్దం ఏతదవోచుం “పణ్డితో, మహారాజ, థేరో, అపి చ ఖో అవిసారదో న కిఞ్చి పటిభాసతీ”తి.

అథ ఖో మిలిన్దో రాజా ఆయస్మన్తం ఆయుపాలం తుణ్హీభూతం దిస్వా అప్ఫోటేత్వా ఉక్కుట్ఠిం కత్వా యోనకే ఏతదవోచ “తుచ్ఛో వత భో జమ్బుదీపో, పలాపో వత భో జమ్బుదీపో, నత్థి కోచి సమణో వా బ్రాహ్మణో వా, యో మయా సద్ధిం సల్లపితుం ఉస్సహతి కఙ్ఖం పటివినేతు”న్తి.

౨౨. అథ ఖో మిలిన్దస్స రఞ్ఞో సబ్బం తం పరిసం అనువిలోకేన్తస్స అభీతే అమఙ్కుభూతే యోనకే దిస్వా ఏతదహోసి “నిస్సంసయం అత్థి మఞ్ఞే అఞ్ఞో కోచి పణ్డితో భిక్ఖు, యో మయా సద్ధిం సల్లపితుం ఉస్సహతి, యేనిమే యోనకా న మఙ్కుభూతా”తి. అథ ఖో మిలిన్దో రాజా యోనకే ఏతదవోచ “అత్థి, భణే, అఞ్ఞో కోచి పణ్డితో భిక్ఖు, యో మయా సద్ధిం సల్లపితుం ఉస్సహతి కఙ్ఖం పటివినేతు”న్తి.

తేన ఖో పన సమయేన ఆయస్మా నాగసేనో సమణగణపరివుతో సఙ్ఘీ గణీ గణాచరియో ఞాతో యసస్సీ సాధుసమ్మతో బహుజనస్స పణ్డితో బ్యత్తో మేధావీ నిపుణో విఞ్ఞూ విభావీ వినీతో విసారదో బహుస్సుతో తేపిటకో వేదగూ పభిన్నబుద్ధిమా ఆగతాగమో పభిన్నపటిసమ్భిదో నవఙ్గసత్థుసాసనే పరియత్తిధరో పారమిప్పత్తో జినవచనే ధమ్మత్థదేసనాపటివేధకుసలో అక్ఖయవిచిత్రపటిభానో చిత్రకథీ కల్యాణవాక్కరణో దురాసదో దుప్పసహో దురుత్తరో దురావరణో దున్నివారయో, సాగరో వియ అక్ఖోభో, గిరిరాజా వియ నిచ్చలో, రణఞ్జహో తమోనుదో పభఙ్కరో మహాకథీ పరగణిగణమథనో పరతిత్థియమద్దనో

భిక్ఖూనం భిక్ఖునీనం ఉపాసకానం ఉపాసికానం రాజూనం రాజమహామత్తానం సక్కతో గరుకతో మానితో పూజితో అపచితో లాభీ చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానప్పచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారానం లాభగ్గయసగ్గప్పత్తో వుద్ధానం విఞ్ఞూనం సోతావధానేన సమన్నాగతానం సన్దస్సేన్తో నవఙ్గం జినసాసనరతనం, ఉపదిసన్తో ధమ్మమగ్గం, ధారేన్తో ధమ్మప్పజ్జోతం, ఉస్సాపేన్తో ధమ్మయూపం, యజన్తో ధమ్మయాగం, పగ్గణ్హన్తో ధమ్మద్ధజం, ఉస్సాపేన్తో ధమ్మకేతుం, ధమేన్తో [ఉప్పళాసేన్తో (సీ. పీ.)] ధమ్మసఙ్ఖం, ఆహనన్తో ధమ్మభేరిం, నదన్తో సీహనాదం , గజ్జన్తో ఇన్దగజ్జితం, మధురగిరగజ్జితేన ఞాణవరవిజ్జుజాలపరివేఠితేన కరుణాజలభరితేన మహతా ధమ్మామతమేఘేన సకలలోకమభితప్పయన్తో గామనిగమరాజధానీసు చారికం చరమానో అనుపుబ్బేన సాగలనగరం అనుప్పత్తో హోతి. తత్ర సుదం ఆయస్మా నాగసేనో అసీతియా భిక్ఖుసహస్సేహి సద్ధిం సఙ్ఖేయ్యపరివేణే పటివసతి. తేనాహు పోరాణా –

“బహుస్సుతో చిత్రకథీ, నిపుణో చ విసారదో;
సామయికో చ కుసలో, పటిభానే చ కోవిదో.

“తే చ తేపిటకా భిక్ఖూ, పఞ్చనేకాయికాపి చ;
చతునేకాయికా చేవ, నాగసేనం పురక్ఖరుం.

“గమ్భీరపఞ్ఞో మేధావీ, మగ్గామగ్గస్స కోవిదో;
ఉత్తమత్థం అనుప్పత్తో, నాగసేనో విసారదో.

“తేహి భిక్ఖూహి పరివుతో, నిపుణేహి సచ్చవాదిభి;
చరన్తో గామనిగమం, సాగలం ఉపసఙ్కమి.

“సఙ్ఖేయ్యపరివేణస్మిం , నాగసేనో తదా వసి;
కథేతి సో మనుస్సేహి, పబ్బతే కేసరీ యథా”తి.

౨౩. అథ ఖో దేవమన్తియో రాజానం మిలిన్దం ఏతదవోచ “ఆగమేహి, త్వం మహారాజ; అత్థి, మహారాజ, నాగసేనో నామ థేరో పణ్డితో బ్యత్తో మేధావీ వినీతో విసారదో బహుస్సుతో చిత్రకథీ కల్యాణపటిభానో అత్థధమ్మనిరుత్తిపటిభానపటిసమ్భిదాసు పారమిప్పత్తో, సో ఏతరహి సఙ్ఖేయ్యపరివేణే పటివసతి, గచ్ఛ, త్వం మహారాజ, ఆయస్మన్తం నాగసేనం పఞ్హం పుచ్ఛస్సు, ఉస్సహతి సో తయా సద్ధిం సల్లపితుం కఙ్ఖం పటివినేతు”న్తి. అథ ఖో మిలిన్దస్స రఞ్ఞో సహసా “నాగసేనో”తి సద్దం సుత్వావ అహుదేవ భయం, అహుదేవ ఛమ్భితత్తం, అహుదేవ లోమహంసో. అథ ఖో మిలిన్దో రాజా దేవమన్తియం ఏతదవోచ “ఉస్సహతి భో నాగసేనో భిక్ఖు మయా సద్ధిం సల్లపితు”న్తి? “ఉస్సహతి, మహారాజ, అపి ఇన్దయమవరుణకువేరపజాపతి సుయామ సన్తుసితలోకపాలేహిపి పితుపితామహేన మహాబ్రహ్మునాపి సద్ధిం సల్లపితుం, కిమఙ్గం పన మనుస్సభూతేనా”తి.

అథ ఖో మిలిన్దో రాజా దేవమన్తియం ఏతదవోచ “తేన హి, త్వం దేవమన్తియ, భదన్తస్స సన్తికే దూతం పేసేహీ”తి. “ఏవం దేవా”తి ఖో దేవమన్తియో ఆయస్మతో నాగసేనస్స సన్తికే దూతం పాహేసి “రాజా, భన్తే, మిలిన్దో ఆయస్మన్తం దస్సనకామో”తి. ఆయస్మాపి ఖో నాగసేనో ఏవమాహ “తేన హి ఆగచ్ఛతూ”తి.

అథ ఖో మిలిన్దో రాజా పఞ్చమత్తేహి యోనకసతేహి పరివుతో రథవరమారుయ్హ మహతా బలకాయేన సద్ధిం యేన సఙ్ఖేయ్యపరివేణం యేనాయస్మా నాగసేనో తేనుపసఙ్కమి. తేన ఖో పన సమయేన ఆయస్మా నాగసేనో అసీతియా భిక్ఖుసహస్సేహి సద్ధిం మణ్డలమాళే నిసిన్నో హోతి. అద్దసా ఖో మిలిన్దో రాజా ఆయస్మతో నాగసేనస్స పరిసం దూరతోవ, దిస్వాన దేవమన్తియం ఏతదవోచ "కస్సేసా, దేవమన్తియ, మహతీ పరిసా"తి? "ఆయస్మతో ఖో, మహారాజ, నాగసేనస్స పరిసా"తి.

అథ ఖో మిలిన్దస్స రఞ్ఞో ఆయస్మతో నాగసేనస్స పరిసం దూరతోవ దిస్వా అహుదేవ భయం, అహుదేవ ఛమ్భితత్తం, అహుదేవ లోమహంసో. అథ ఖో మిలిన్దో రాజా ఖగ్గపరివారితో వియ గజో, గరుళపరివారితో వియ నాగో, అజగరపరివారితో వియ కోత్థుకో [కోత్థుకో (సీ. పీ.)], మహింసపరివుతో వియ అచ్ఛో, నాగానుబద్ధో వియ మణ్డూకో, సద్దూలానుబద్ధో వియ మిగో, అహితుణ్డికసమాగతో [అభిగుణ్ఠికసమాగతో (సీ. పీ.)] వియ పన్నగో, మజ్జారసమాగతో వియ ఉన్దూరో, భూతవేజ్జసమాగతో వియ పిసాచో, రాహుముఖగతో వియ చన్దో, పన్నగో వియ పేళన్తరగతో, సకుణో వియ పఞ్జరన్తరగతో, మచ్ఛో వియ జాలన్తరగతో, వాళవనమనుప్పవిట్ఠో వియ పురిసో, వేస్సవణాపరాధికో వియ యక్ఖో, పరిక్ఖీణాయుకో వియ దేవపుత్తో భీతో ఉబ్బిగ్గో ఉత్రస్తో సంవిగ్గో లోమహట్ఠజాతో విమనో దుమ్మనో భన్తచిత్తో విపరిణతమానసో "మా మం అయం పరిజనో పరిభవీ"తి సతిం [ధితిం (సీ. పీ.)] ఉపట్ఠపేత్వా దేవమన్తియం ఏతదవోచ – "మా ఖో, త్వం దేవమన్తియ , ఆయస్మన్తం నాగసేనం మయ్హం ఆచిక్ఖేయ్యాసి, అనక్ఖాతఞ్ఞేవాహం నాగసేనం జానిస్సామీ"తి. "సాధు, మహారాజ, త్వఞ్ఞేవ జానాహీ"తి.

తేన ఖో పన సమయేన ఆయస్మా నాగసేనో తస్సా భిక్ఖుపరిసాయ పురతో చత్తాలీసాయ భిక్ఖుసహస్సానం నవకతరో హోతి పచ్ఛతో చత్తాలీసాయ భిక్ఖుసహస్సానం వుడ్ఢతరో.

అథ ఖో మిలిన్దో రాజా సబ్బం తం భిక్ఖుసఙ్ఘం పురతో చ పచ్ఛతో చ మజ్ఝతో చ అనువిలోకేన్తో అద్దసా ఖో ఆయస్మన్తం నాగసేనం దూరతోవ భిక్ఖుసఙ్ఘస్స మజ్ఝే నిసిన్నం కేసరసీహం వియ విగతభయభేరవం విగతలోమహంసం విగతభయసారజ్జం, దిస్వాన ఆకారేనేవ అఞ్ఞాసి "ఏసో ఖో ఏత్థ నాగసేనో"తి.

అథ ఖో మిలిన్దో రాజా దేవమన్తియం ఏతదవోచ "ఏసో ఖో, దేవమన్తియ, ఆయస్మా నాగసేనో"తి. "ఆమ, మహారాజ, ఏసో ఖో నాగసేనో, సుట్ఠు ఖో, త్వం మహారాజ, నాగసేనం అఞ్ఞాసీ"తి . తతో రాజా తుట్ఠో అహోసి "అనక్ఖాతోవ మయా నాగసేనో అఞ్ఞాతో"తి. అథ ఖో మిలిన్దస్స రఞ్ఞో ఆయస్మన్తం నాగసేనం దిస్వావ అహుదేవ భయం, అహుదేవ ఛమ్భితత్తం, అహుదేవ లోమహంసో.

తేనాహు –

"చరణేన చ సమ్పన్నం, సుదన్తం ఉత్తమే దమే;
దిస్వా రాజా నాగసేనం, ఇదం వచనమబ్రవి.

"కథితా [కథికా (సీ. పీ.)] మయా బహూ దిట్ఠా, సాకచ్ఛా ఓసటా బహూ;

న తాదిసం భయం ఆసి, అజ్జ తానో యథా మమ.

“నిస్సంసయం పరాజయో, మమ అజ్జ భవిస్సతి;
జయో చ నాగసేనస్స, యథా చిత్తం న సణ్ఠిత”న్తి.

బాహిరకథా నిట్ఠితా.

౨-౩. మిలిన్దపఞ్హో

౧. మహావగ్గో

౧. పఞ్ఞత్తిపఞ్హో

౧. అథ ఖో మిలిన్దో రాజా యేనాయస్మా నాగసేనో తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా ఆయస్మతా నాగసేనేన సద్ధిం సమ్మోది, సమ్మోదనీయం కథం సారణీయం వీతిసారేత్వా ఏకమన్తం నిసీది. ఆయస్మాపి ఖో నాగసేనో పటిసమ్మోదనీయేనేవ [పటిసమ్మోది, తేనేవ (సీ.)] మిలిన్దస్స రఞ్ఞో చిత్తం ఆరాధేసి. అథ ఖో మిలిన్దో రాజా ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ "కథం భదన్తో ఞాయతి, కిన్నామోసి భన్తే"తి? "నాగసేనో"తి ఖో అహం, మహారాజ, ఞాయామి, "నాగసేనో"తి ఖో మం, మహారాజ, సబ్రహ్మచారీ సముదాచరన్తి, అపి చ మాతాపితరో నామం కరోన్తి "నాగసేనో"తి వా "సూరసేనో"తి వా "వీరసేనో"తి వా "సీహసేనో"తి వా, అపి చ ఖో, మహారాజ, సఙ్ఖా సమఞ్ఞా పఞ్ఞత్తి వోహారో నామమత్తం యదిదం నాగసేనోతి, న హేత్థ పుగ్గలో ఉపలబ్భతీతి.

అథ ఖో మిలిన్దో రాజా ఏవమాహ "సుణన్తు మే భోన్తో పఞ్చసతా యోనకా అసీతిసహస్సా చ భిక్ఖూ, అయం నాగసేనో ఏవమాహ 'న హేత్థ పుగ్గలో ఉపలబ్భతీ'తి, కల్లం ను ఖో తదభినన్దితు"న్తి. అథ ఖో మిలిన్దో రాజా ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ "సచే, భన్తే నాగసేన, పుగ్గలో నూపలబ్భతి, కో చరహి తుమ్హాకం చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానప్పచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం దేతి, కో తం పరిభుఞ్జతి, కో సీలం రక్ఖతి, కో భావనమనుయుఞ్జతి, కో మగ్గఫలనిబ్బానాని సచ్ఛికరోతి, కో పాణం హనతి, కో అదిన్నం ఆదియతి, కో కామేసుమిచ్ఛాచారం చరతి, కో ముసా భణతి, కో మజ్జం పివతి, కో పఞ్చానన్తరియకమ్మం కరోతి, తస్మా నత్థి కుసలం, నత్థి అకుసలం, నత్థి కుసలాకుసలానం కమ్మానం కత్తా వా కారేతా వా, నత్థి సుకతదుక్కటానం కమ్మానం ఫలం విపాకో, సచే , భన్తే నాగసేన, యో తుమ్హే మారేతి, నత్థి తస్సాపి పాణాతిపాతో, తుమ్హాకమ్పి, భన్తే నాగసేన, నత్థి ఆచరియో, నత్థి ఉపజ్ఝాయో, నత్థి ఉపసమ్పదా. 'నాగసేనోతి మం, మహారాజ, సబ్రహ్మచారీ సముదాచరన్తీ'తి యం వదేసి, 'కతమో ఏత్థ నాగసేనో ? కిన్ను ఖో, భన్తే, కేసా నాగసేనో"తి? "న హి మహారాజా"తి. "లోమా నాగసేనో"తి? "న హి మహారాజా"తి. "నఖా...పే.... దన్తా...పే.... తచో...పే.... మంసం...పే.... న్హారు...పే.... అట్ఠి...పే.... అట్ఠిమిఞ్జం...పే.... వక్కం...పే.... హదయం...పే.... యకనం...పే.... కిలోమకం...పే.... పిహకం...పే.... పప్ఫాసం...పే.... అన్తం...పే.... అన్తగుణం...పే.... ఉదరియం...పే.... కరీసం...పే.... పిత్తం...పే.... సేమ్హం...పే.... పుబ్బో...పే.... లోహితం...పే.... సేదో...పే.... మేదో...పే.... అస్సు...పే.... వసా...పే.... ఖేళో...పే.... సిఙ్ఘాణికా...పే.... లసికా...పే.... ముత్తం...పే.... మత్థకే మత్థలుఙ్గం నాగసేనో"తి? "న హిమహారాజా"తి. "కిం ను ఖో, భన్తే, రూపం నాగసేనో"తి? "నహి మహారాజా"తి. "వేదనా నాగసేనో"తి?"న హి మహారాజా"తి. "సఞ్ఞా నాగసేనో"తి? "న హి మహారాజా"తి. "సఙ్ఖారా నాగసేనో"తి? "న హి మహారాజా"తి. "విఞ్ఞాణం నాగసేనో"తి? "న హి మహారాజా"తి. "కిం పన, భన్తే, రూపవేదనాసఞ్ఞాసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణం నాగసేనో"తి? "న హి మహారాజా"తి. "కిం పన, భన్తే, అఞ్ఞత్ర రూపవేదనాసఞ్ఞాసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణం నాగసేనో"తి? "న హి మహారాజా"తి. "తమహం భన్తే, పుచ్ఛన్తో పుచ్ఛన్తో న పస్సామి

నాగసేనం. నాగసేనసద్దో యేవ ను ఖో, భన్తే, నాగసేనో"తి? "న హి మహారాజా"తి. "కో పనేత్థ నాగసేనో, అలికం త్వం, భన్తే, భాససి ముసావాదం, నత్థి నాగసేనో"తి.

అథ ఖో ఆయస్మా నాగసేనో మిలిన్దం రాజానం ఏతదవోచ "త్వం ఖోసి, మహారాజ, ఖత్తియసుఖుమాలో అచ్చన్తసుఖుమాలో, తస్స తే, మహారాజ, మజ్ఝన్హికసమయం తత్తాయ భూమియా ఉణ్హాయ వాలికాయ ఖరాయ సక్ఖరకథలికాయ [ఖరా సక్ఖరకఠలవాలికా (సీ॰ పీ॰)] మద్దిత్వా పాదేనాగచ్ఛన్తస్స పాదా రుజ్జన్తి, కాయో కిలమతి, చిత్తం ఉపహఞ్ఞతి, దుక్ఖసహగతం కాయవిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, కిం ను ఖో త్వం పాదేనాగతోసి, ఉదాహు వాహనేనా"తి? "నాహం, భన్తే, పాదేనాగచ్ఛామి, రథేనాహం ఆగతోస్మీ"తి. "సచే, త్వం మహారాజ, రథేనాగతోసి, రథం మే ఆరోచేహి, కిం ను ఖో, మహారాజ, ఈసా రథో"తి? "న హి భన్తే"తి. "అక్ఖో రథో"తి? "న హి భన్తే"తి. "చక్కాని రథో"తి? "న హి భన్తే"తి. "రథపఞ్జరం రథో"తి? "న హి భన్తే"తి. "రథదణ్డకో రథో"తి? "న హి భన్తే"తి. "యుగం రథో"తి? "న హి భన్తే"తి. "రస్మియో రథో"తి? "న హి భన్తే"తి. "పతోదలట్ఠి రథో"తి? "న హి భన్తే"తి. "కిం ను ఖో, మహారాజ, ఈసాఅక్ఖచక్కరథపఞ్జరరథదణ్డయుగరస్మిపతోదా రథో"తి? "న హి భన్తే"తి. "కిం పన, మహారాజ , అఞ్ఞత్ర ఈసాఅక్ఖచక్కరథపఞ్జరరథదణ్డయుగరస్మిపతోదా రథో"తి? "న హి భన్తే"తి. "తమహం, మహారాజ, పుచ్ఛన్తో పుచ్ఛన్తో న పస్సామి రథం. రథసద్దోయేవ ను ఖో, మహారాజ, రథో"తి? "న హి భన్తే"తి. "కో పనేత్థ రథో, అలికం, త్వం మహారాజ, భాససి ముసావాదం, నత్థి రథో, త్వంసి, మహారాజ, సకలజమ్బుదీపే అగ్గరాజా, కస్స పన త్వం భాయిత్వా ముసావాదం భాససి, సుణన్తు మే భోన్తో పఞ్చసతా యోనకా అసీతిసహస్సా చ భిక్ఖూ, అయం మిలిన్దో రాజా ఏవమాహ 'రథేనాహం ఆగతోస్మీ'తి, సచే త్వం, మహారాజ, రథేనాగతోసి, రథం మే ఆరోచేహీ'తి వుత్తో సమానో రథం న సమ్పాదేతి, కల్లం ను ఖో తదభినన్దితు"న్తి. ఏవం వుత్తే పఞ్చసతా యోనకా ఆయస్మతో నాగసేనస్స సాధుకారం దత్వా మిలిన్దం రాజానం ఏతదవోచుం "ఇదాని ఖో త్వం, మహారాజ, సక్కోన్తో భాసస్సూ"తి.

అథ ఖో మిలిన్దో రాజా ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ "నాహం, భన్తే నాగసేన, ముసా భణామి, ఈసఞ్చ పటిచ్చ అక్ఖఞ్చ పటిచ్చ చక్కాని చ పటిచ్చ రథపఞ్జరఞ్చ పటిచ్చ రథదణ్డకఞ్చ పటిచ్చ 'రథో'తి సఙ్ఖా సమఞ్ఞా పఞ్ఞత్తి వోహారో నామమత్తం పవత్తతీ"తి.

"సాధు ఖో, త్వం మహారాజ, రథం జానాసి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, మయ్హమ్పి కేసే చ పటిచ్చ లోమే చ పటిచ్చ... పే॰... మత్థకే మత్థలుఙ్గఞ్చ పటిచ్చ రూపఞ్చ పటిచ్చ వేదనఞ్చ పటిచ్చ సఞ్ఞఞ్చ పటిచ్చ సఙ్ఖారే చ పటిచ్చ విఞ్ఞాణఞ్చ పటిచ్చ 'నాగసేనో'తి సఙ్ఖా సమఞ్ఞా పఞ్ఞత్తి వోహారో నామమత్తం పవత్తతి, పరమత్థతో పనేత్థ పుగ్గలో నూపలబ్భతి. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, వజిరాయ భిక్ఖునియా భగవతో సమ్ముఖా –

"'యథా హి అఙ్గసమ్భారా, హోతి సద్దో రథో ఇతి;

ఏవం ఖన్ధేసు సన్తేసు, హోతి "సత్తో"తి సమ్ముతీ"'తి [పస్స సం॰ ని॰ ౧.౧౭౧].

"అచ్ఛరియం, భన్తే నాగసేన, అబ్భుతం, భన్తే నాగసేన, అతిచిత్రాని పఞ్హపటిభానాని విసజ్జితాని, యది బుద్ధో తిట్ఠేయ్య సాధుకారం దదేయ్య, సాధు సాధు నాగసేన, అతిచిత్రాని పఞ్హపటిభానాని విసజ్జితానీ"తి.

పఞ్ఞత్తిపఞ్హో పఠమో.

౨. వస్సగణనపఞ్హో

౨. “కతివస్సోసి త్వం, భన్తే నాగసేనా”తి? “సత్తవస్సోహం, మహారాజా”తి. “కే తే, భన్తే, సత్త, త్వం వా సత్త, గణనా వా సత్తా”తి?

తేన ఖో పన సమయేన మిలిన్దస్స రఞ్ఞో సబ్బాభరణపటిమణ్డితస్స అలఙ్కతపటియత్తస్స పథవియం ఛాయా దిస్సతి, ఉదకమణికే చ ఛాయా దిస్సతి. అథ ఖో ఆయస్మా నాగసేనో మిలిన్దం రాజానం ఏతదవోచ “అయం తే, మహారాజ, ఛాయా పథవియం ఉదకమణికే చ దిస్సతి, కిం పన, మహారాజ, త్వం వా రాజా, ఛాయా వా రాజా”తి? “అహం, భన్తే నాగసేన, రాజా, నాయం ఛాయా రాజా, మం పన నిస్సాయ ఛాయా పవత్తతీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, వస్సానం గణనా సత్త, న పనాహం సత్త, మం పన నిస్సాయ సత్త పవత్తతి, ఛాయూపమం మహారాజా”తి. “అచ్ఛరియం, భన్తే నాగసేన, అబ్భుతం, భన్తే నాగసేన, అతిచిత్రాని పఞ్హపటిభానాని విసజ్జితానీ”తి.

వస్సగణనపఞ్హో దుతియో.

౩. వీమంసనపఞ్హో

౩. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, సల్లపిస్ససి మయా సద్ధి”న్తి? “సచే, త్వం మహారాజ, పణ్డితవాదం [పణ్డితవాదా (సీ॰ పీ॰)] సల్లపిస్ససి సల్లపిస్సామి, సచే పన రాజవాదం సల్లపిస్ససి న సల్లపిస్సామీ”తి. “కథం, భన్తే నాగసేన, పణ్డితా సల్లపన్తీ”తి? “పణ్డితానం ఖో, మహారాజ, సల్లాపే ఆవేఠనమ్పి కయిరతి, నిబ్బేఠనమ్పి కయిరతి, నిగ్గహోపి కయిరతి, పటికమ్మమ్పి కయిరతి, విస్సాసోపి [విసేసోపి (సీ॰ పీ॰)] కయిరతి, పటివిస్సాసోపి కయిరతి, న చ తేన పణ్డితా కుప్పన్తి, ఏవం ఖో, మహారాజ, పణ్డితా సల్లపన్తీ”తి. “కథం పన, భన్తే, రాజానో సల్లపన్తీ”తి? “రాజానో ఖో, మహారాజ, సల్లాపే ఏకం వత్థుం పటిజానన్తి, యో తం వత్థుం విలోమేతి, తస్స దణ్డం ఆణాపేన్తి ‘ఇమస్స దణ్డం పణేథా’తి, ఏవం ఖో, మహారాజ, రాజానో సల్లపన్తీ”తి. “పణ్డితవాదాహం, భన్తే, సల్లపిస్సామి, నో రాజవాదం, విస్సట్ఠో భదన్తో సల్లపతు యథా భిక్ఖునా వా సామణేరేన వా ఉపాసకేన వా ఆరామికేన వా సద్ధిం సల్లపతి , ఏవం విస్సట్ఠో భదన్తో సల్లపతు మా భాయతూ”తి. “సుట్ఠు మహారాజా”తి థేరో అబ్భానుమోది.

రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, పుచ్ఛిస్సామీ”తి. “పుచ్ఛ మహారాజా”తి. “పుచ్ఛితోసి మే భన్తే”తి. “విసజ్జితం మహారాజా”తి. “కిం పన, భన్తే, తయా విసజ్జిత”న్తి? “కిం పన, మహారాజ, తయా పుచ్ఛిత”న్తి.

వీమంసనపఞ్హో తతియో.

౪. అనన్తకాయపఞ్హో

౪. అథ ఖో మిలిన్దస్స రఞ్ఞో ఏతదహోసి “పణ్డితో ఖో అయం భిక్ఖు పటిబలో మయా సద్ధిం సల్లపితుం, బహుకాని చ మే ఠానాని పుచ్ఛితబ్బాని భవిస్సన్తి, యావ అపుచ్ఛితాని యేవ తాని ఠానాని భవిస్సన్తి, అథ సూరియో అత్థం గమిస్సతి, యంనూనాహం స్వే అన్తేపురే సల్లపేయ్య”న్తి. అథ ఖో రాజా దేవమన్తియం ఏతదవోచ “తేన హి, త్వం దేవమన్తియ, భదన్తస్స

ఆరోచేయ్యాసి 'స్వే అన్తేపురే రఞ్ఞా సద్ధిం సల్లాపో భవిస్సతీ'"తి. ఇదం వత్వా మిలిన్దో రాజా ఉట్ఠాయాసనా థేరం నాగసేనం ఆపుచ్ఛిత్వా రథం అభిరూహిత్వా "నాగసేనో నాగసేనో"తి సజ్ఝాయం కరోన్తో పక్కామి.

అథ ఖో దేవమన్తియో ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ "రాజా, భన్తే, మిలిన్దో ఏవమాహ 'స్వే అన్తేపురే రఞ్ఞా సద్ధిం సల్లాపో భవిస్సతీ'"తి. "సుట్ఠూ"తి థేరో అబ్భానుమోది. అథ ఖో తస్సా రత్తియా అచ్చయేన దేవమన్తియో చ అనన్తకాయో చ మఙ్కురో చ సబ్బదిన్నో చ యేన మిలిన్దో రాజా తేనుపసఙ్కమింసు, ఉపసఙ్కమిత్వా రాజానం మిలిన్దం ఏతదవోచుం "ఆగచ్ఛతు, మహారాజ, భదన్తో నాగసేనో"తి ? "ఆమ ఆగచ్ఛతూ"తి. "కిత్తకేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం ఆగచ్ఛతూ"తి? "యత్తకే భిక్ఖూ ఇచ్ఛతి, తత్తకేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం ఆగచ్ఛతూ"తి.

అథ ఖో సబ్బదిన్నో ఆహ "ఆగచ్ఛతు, మహారాజ, దసహి భిక్ఖూహి సద్ధి"న్తి, దుతియమ్పి ఖో రాజా ఆహ "యత్తకే భిక్ఖూ ఇచ్ఛతి, తత్తకేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం ఆగచ్ఛతూ"తి . దుతియమ్పి ఖో సబ్బదిన్నో ఆహ "ఆగచ్ఛతు, మహారాజ, దసహి భిక్ఖూహి సద్ధి"న్తి. తతియమ్పి ఖో రాజా ఆహ "యత్తకే భిక్ఖూ ఇచ్ఛతి, తత్తకేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం ఆగచ్ఛతూ"తి. తతియమ్పి ఖో సబ్బదిన్నో ఆహ "ఆగచ్ఛతు, మహారాజ, దసహి భిక్ఖూహి సద్ధి"న్తి. "సబ్బో పనాయం సక్కారో పటియాదితో, అహం భణామి 'యత్తకే భిక్ఖూ ఇచ్ఛతి, తత్తకేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం ఆగచ్ఛతూ'తి. అయం, భణే సబ్బదిన్నో, అఞ్ఞథా భణతి, కిం ను మయం నప్పటిబలా భిక్ఖూనం భోజనం దాతు"న్తి? ఏవం వుత్తే సబ్బదిన్నో మఙ్కు అహోసి.

అథ ఖో దేవమన్తియో చ అనన్తకాయో చ మఙ్కురో చ యేనాయస్మా నాగసేనో తేనుపసఙ్కమింసు, ఉపసఙ్కమిత్వా ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచుం "రాజా, భన్తే, మిలిన్దో ఏవమాహ 'యత్తకే భిక్ఖూ ఇచ్ఛతి, తత్తకేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం ఆగచ్ఛతూ'"తి. అథ ఖో ఆయస్మా నాగసేనో పుబ్బణ్హసమయం నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ అసీతియా భిక్ఖుసహస్సేహి సద్ధిం సాగలం పావిసి.

అథ ఖో అనన్తకాయో ఆయస్మన్తం నాగసేనం నిస్సాయ గచ్ఛన్తో ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ "భన్తే నాగసేన, యం పనేతం బ్రూసి 'నాగసేనో'తి, కతమో ఏత్థ, నాగసేనో"తి? థేరో ఆహ "కో పనేత్థ 'నాగసేనో'తి మఞ్ఞసీ"తి? "యో సో, భన్తే, అబ్భన్తరే వాతో జీవో పవిసతి చ నిక్ఖమతి చ, సో 'నాగసేనో'తి మఞ్ఞామీ"తి. "యది పనేసో వాతో నిక్ఖమిత్వా నప్పవిసేయ్య, పవిసిత్వా న నిక్ఖమేయ్య, జీవేయ్య ను ఖో సో పురిసో"తి? "న హి భన్తే"తి . "యే పనిమే సఙ్ఖధమకా సఙ్ఖం ధమేన్తి, తేసం వాతో పున పవిసతీ"తి? "న హి భన్తే"తి. "యే పనిమే వంసధమకా వంసం ధమేన్తి, తేసం వాతో పున పవిసతీ"తి? "న హి భన్తే"తి. "యే పనిమే సిఙ్గధమకా సిఙ్గం ధమేన్తి, తేసం వాతో పున పవిసతీ"తి? "న హి భన్తే"తి. "అథ కిస్స పన తేన న మరన్తీ"తి. "నాహం పటిబలో తయా వాదినా సద్ధిం సల్లపితుం, సాధు, భన్తే, అత్థం జప్పేహీ"తి. "నేసో జీవో, అస్సాసపస్సాసా నామేతే కాయసఙ్ఖారా"తి థేరో అభిధమ్మకథం కథేసి. అథ అనన్తకాయో ఉపాసకత్తం పటివేదేసీతి.

అనన్తకాయపఞ్హో చతుత్థో.

౫. పబ్బజ్జపఞ్హో

౫. అథ ఖో ఆయస్మా నాగసేనో యేన మిలిన్దస్స రఞ్ఞో నివేసనం తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీది. అథ ఖో మిలిన్దో రాజా ఆయస్మన్తం నాగసేనం సపరిసం పణీతేన ఖాదనీయేన భోజనీయేన సహత్థా సన్తప్పేత్వా

సమ్పవారేత్వా ఏకమేకం భిక్ఖుం ఏకమేకేన దుస్సయుగేన అచ్ఛాదేత్వా ఆయస్మన్తం నాగసేనం తిచీవరేన అచ్ఛాదేత్వా ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ "భన్తే నాగసేన దసహి, భిక్ఖూహి సద్ధిం ఇధ నిసీదథ, అవసేసా గచ్ఛన్తూ"తి.

అథ ఖో మిలిన్దో రాజా ఆయస్మన్తం నాగసేనం భుత్తావిం ఓనీతపత్తపాణిం విదిత్వా అఞ్ఞతరం నీచం ఆసనం గహేత్వా ఏకమన్తం నిసీది, ఏకమన్తం నిసిన్నో ఖో మిలిన్దో రాజా ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ "భన్తే నాగసేన, కిమ్హి హోతి కథాసల్లాపో"తి? "అత్థేన మయం, మహారాజ, అత్థికా, అత్థే హోతు కథాసల్లాపో"తి.

రాజా ఆహ "కిమత్థియా, భన్తే నాగసేన, తుమ్హాకం పబ్బజ్జా, కో చ తుమ్హాకం పరమత్థో"తి. థేరో ఆహ "కిన్తి, మహారాజ, ఇదం దుక్ఖం నిరుజ్ఝేయ్య, అఞ్ఞఞ్చ దుక్ఖం న ఉప్పజ్జేయ్యాతి. ఏతదత్థా, మహారాజ, అమ్హాకం పబ్బజ్జా, అనుపాదా పరినిబ్బానం ఖో పన అమ్హాకం పరమత్థో"తి.

"కిం పన, భన్తే నాగసేన, సబ్బే ఏతదత్థాయ పబ్బజన్తీ"తి? "న హి, మహారాజ, కేచి ఏతదత్థాయ పబ్బజన్తి, కేచి రాజాభినీతా [రాజభీతితా (సీ.)] పబ్బజన్తి, కేచి చోరాభినీతా [చోరభీతితా (సీ.)] పబ్బజన్తి, కేచి ఇణట్టా పబ్బజన్తి, కేచి ఆజీవికత్థాయ పబ్బజన్తి, యే పన సమ్మా పబ్బజన్తి, తే ఏతదత్థాయ పబ్బజన్తీ"తి.

"త్వం పన, భన్తే, ఏతదత్థాయ పబ్బజితోసీ"తి? "అహం ఖో, మహారాజ, దహరకో సన్తో పబ్బజితో, న జానామి ఇమస్స నామత్థాయ పబ్బజామీతి, అపి చ ఖో మే ఏవం అహోసి 'పణ్డితా ఇమే సమణా సక్యపుత్తియా, తే మం సిక్ఖాపేస్సన్తీ'తి, స్వాహం తేహి సిక్ఖాపితో జానామి చ పస్సామి చ 'ఇమస్స నామత్థాయ పబ్బజ్జా'"తి.

"కల్లోసి , భన్తే నాగసేనా"తి.

పబ్బజ్జపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. పటిసన్ధిపఞ్హో

౬. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, అత్థి కోచి మతో న పటిసన్దహతీ"తి. థేరో ఆహ "కోచి పటిసన్దహతి, కోచి న పటిసన్దహతీ"తి. "కో పటిసన్దహతి, కో న పటిసన్దహతీ"తి? "సకిలేసో, మహారాజ, పటిసన్దహతి, నిక్కిలేసో న పటిసన్దహతీ"తి. "త్వం పన, భన్తే నాగసేన, పటిసన్దహిస్ససీ"తి? "సచే, మహారాజ, సఉపాదానో భవిస్సామి పటిసన్దహిస్సామి, సచే అనుపాదానో భవిస్సామి న పటిసన్దహిస్సామీ"తి.

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

పటిసన్ధిపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. యోనిసోమనసికారపఞ్హో

౭. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, యో న పటిసన్దహతి, నను సో యోనిసో మనసికారేన న పటిసన్దహతీ"తి? "యోనిసో చ మహారాజ, మనసికారేన పఞ్ఞాయ చ అఞ్ఞేహి చ కుసలేహి ధమ్మేహీ"తి. "నను, భన్తే, యోనిసో మనసికారో యేవ

పఞ్ఞా’’తి? ‘‘న హి, మహారాజ, అఞ్ఞో మనసికారో, అఞ్ఞా పఞ్ఞా, ఇమేసం ఖో, మహారాజ, అజేళకగోణమహింసఓట్ఠగద్రభానమ్పి మనసికారో అత్థి, పఞ్ఞా పన తేసం నత్థీ’’తి.

‘‘కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా’’తి.

యోనిసోమనసికారపఞ్హో సత్తమో.

౮. మనసికారలక్ఖణపఞ్హో

౮. రాజా ఆహ ‘‘కింలక్ఖణో, భన్తే నాగసేన, మనసికారో, కింలక్ఖణా పఞ్ఞా’’తి? ‘‘ఊహనలక్ఖణో ఖో, మహారాజ, మనసికారో, ఛేదనలక్ఖణా పఞ్ఞా’’తి.

‘‘కథం ఊహనలక్ఖణో మనసికారో, కథం ఛేదనలక్ఖణా పఞ్ఞా, ఓపమ్మం కరోహీ’’తి. ‘‘జానాసి, త్వం మహారాజ, యవలావకే’’తి. ‘‘ఆమ , భన్తే, జానామీ’’తి . ‘‘కథం, మహారాజ, యవలావకా యవం లునన్తీ’’తి? ‘‘వామేన, భన్తే, హత్థేన యవకలాపం గహేత్వా దక్ఖిణేన హత్థేన దాత్తం గహేత్వా దాత్తేన ఛిన్దన్తీ’’తి.

‘‘యథా, మహారాజ, యవలావకో వామేన హత్థేన యవకలాపం గహేత్వా దక్ఖిణేన హత్థేన దాత్తం గహేత్వా యవం ఛిన్దతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగావచరో మనసికారేన మానసం గహేత్వా పఞ్ఞాయ కిలేసే ఛిన్దతి, ఏవం ఖో, మహారాజ, ఊహనలక్ఖణో మనసికారో, ఏవం ఛేదనలక్ఖణా పఞ్ఞా’’తి.

‘‘కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా’’తి.

మనసికారలక్ఖణపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. సీలలక్ఖణపఞ్హో

౯. రాజా ఆహ ‘‘భన్తే నాగసేన, యం పనేతం బ్రూసి ‘అఞ్ఞేహి చ కుసలేహి ధమ్మేహీ’తి, కతమే తే కుసలా ధమ్మా’’తి? ‘‘సీలం, మహారాజ, సద్ధా వీరియం సతి సమాధి, ఇమే తే కుసలా ధమ్మా’’తి. ‘‘కింలక్ఖణం, భన్తే, సీల’’న్తి? ‘‘పతిట్ఠానలక్ఖణం, మహారాజ, సీలం సబ్బేసం కుసలానం ధమ్మానం,
ఇన్ద్రియబలబోజ్ఝఙ్గమగ్గఙ్గసతిపట్ఠానసమ్మప్పధానఇద్ధిపాదఝానవిమోక్ఖస- మాధిసమాపత్తీనం సీలం పతిట్ఠం, సీలే పతిట్ఠితో ఖో, మహారాజ, యోగావచరో సీలం నిస్సాయ సీలే పతిట్ఠాయ పఞ్చిన్ద్రియాని భావేతి సద్ధిన్ద్రియం వీరియిన్ద్రియం సతిన్ద్రియం సమాధిన్ద్రియం పఞ్ఞిన్ద్రియన్తి, సబ్బే కుసలా ధమ్మా న పరిహాయన్తీ’’తి. ‘‘ఓపమ్మం కరోహీ’’తి. ‘‘యథా, మహారాజ , యే కేచి బీజగామభూతగామా వుడ్ఢిం విరూళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జన్తి, సబ్బే తే పథవిం నిస్సాయ పథవియం పతిట్ఠాయ వుడ్ఢిం విరూళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జన్తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగావచరో సీలం నిస్సాయ సీలే పతిట్ఠాయ పఞ్చిన్ద్రియాని భావేతి సద్ధిన్ద్రియం వీరియిన్ద్రియం సతిన్ద్రియం సమాధిన్ద్రియం పఞ్ఞిన్ద్రియ’’న్తి.

‘‘భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ’’తి. ‘‘యథా, మహారాజ, యే కేచి బలకరణీయా కమ్మన్తా కయిరన్తి, సబ్బే తే పథవిం నిస్సాయ పథవియం పతిట్ఠాయ కయిరన్తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగావచరో సీలం నిస్సాయ సీలే పతిట్ఠాయ

పఞ్చిన్ద్రియాని భావేతి సద్ధిన్ద్రియం వీరియిన్ద్రియం సతిన్ద్రియం సమాధిన్ద్రియం పఞ్ఞిన్ద్రియ"న్తి .

"భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "యథా, మహారాజ, నగరవడ్ఢకీ నగరం మాపేతుకామో పఠమం నగరట్ఠానం సోధాపేత్వా ఖాణుకణ్టకం అపకడ్ఢాపేత్వా భూమిం సమం కారాపేత్వా తతో అపరభాగే వీథిచతుక్కసిఙ్ఘాటకాదిపరిచ్ఛేదేన విభజిత్వా నగరం మాపేతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగావచరో సీలం నిస్సాయ సీలే పతిట్ఠాయ పఞ్చిన్ద్రియాని భావేతి సద్ధిన్ద్రియం వీరియిన్ద్రియం సతిన్ద్రియం సమాధిన్ద్రియం పఞ్ఞిన్ద్రియ"న్తి.

"భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "యథా, మహారాజ, లఙ్ఘకో సిప్పం దస్సేతుకామో పథవిం ఖణాపేత్వా సక్ఖరకథలం అపకడ్ఢాపేత్వా భూమిం సమం కారాపేత్వా ముదుకాయ భూమియా సిప్పం దస్సేతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగావచరో సీలం నిస్సాయ సీలే పతిట్ఠాయ పఞ్చిన్ద్రియాని భావేతి సద్ధిన్ద్రియం వీరియిన్ద్రియం సతిన్ద్రియం సమాధిన్ద్రియం పఞ్ఞిన్ద్రియన్తి. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా –

> "'సీలే పతిట్ఠాయ నరో సపఞ్ఞో, చిత్తం పఞ్ఞఞ్చ భావయం;
> ఆతాపీ నిపకో భిక్ఖు, సో ఇమం విజటయే జట'న్తి [పస్స సం॰ ని॰ ౧.౨౩].
>
> "'అయం పతిట్ఠా ధరణీవ పాణినం, ఇదఞ్చ మూలం కుసలాభివుడ్ఢియా;
> ముఖఞ్చిదం సబ్బజినానుసాసనే, యో సీలక్ఖన్ధో వరపాతిమోక్ఖియో'"తి.

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

సీలలక్ఖణపఞ్హో నవమో.

౧౦. సమ్పసాదనలక్ఖణసద్ధాపఞ్హో

౧౦. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, కింలక్ఖణా సద్ధా"తి? "సమ్పసాదనలక్ఖణా చ, మహారాజ, సద్ధా, సమ్పక్ఖన్దనలక్ఖణా చా"తి. "కథం, భన్తే, సమ్పసాదనలక్ఖణా సద్ధా"తి? "సద్ధా ఖో, మహారాజ, ఉప్పజ్జమానా నీవరణే విక్ఖమ్భేతి, వినీవరణం చిత్తం హోతి అచ్ఛం విప్పసన్నం అనావిలం. ఏవం ఖో, మహారాజ, సమ్పసాదనలక్ఖణా సద్ధా"తి.

"ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "యథా, మహారాజ, రాజా చక్కవత్తీ చతురఙ్గినియా సేనాయ సద్ధిం అద్ధానమగ్గప్పటిపన్నో పరిత్తం ఉదకం తరేయ్య, తం ఉదకం హత్థీహి చ అస్సేహి చ రథేహి చ పత్తీహి చ ఖుభితం భవేయ్య ఆవిలం లుళితం కలలీభూతం. ఉత్తిణ్ణో చ రాజా చక్కవత్తీ మనుస్సే ఆణాపేయ్య 'పానీయం, భణే, ఆహరథ, పివిస్సామీ'తి, రఞ్ఞో చ ఉదకప్పసాదకో మణి భవేయ్య. 'ఏవం దేవా'తి ఖో తే మనుస్సా రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స పటిస్సుత్వా తం ఉదకప్పసాదకం మణిం ఉదకే పక్ఖిపేయ్యుం, తస్మిం ఉదకే పక్ఖిత్తమత్తే సఙ్ఖసేవాలపణకం విగచ్ఛేయ్య, కద్దమో చ సన్నిసీదేయ్య, అచ్ఛం భవేయ్య ఉదకం విప్పసన్నం అనావిలం. తతో రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స పానీయం ఉపనామేయ్యుం 'పివతు, దేవ, పానీయ'న్తి.

"యథా, మహారాజ, ఉదకం, ఏవం చిత్తం దట్ఠబ్బం, యథా తే మనుస్సా, ఏవం యోగావచరో దట్ఠబ్బో, యథా సఙ్ఖసేవాలపణకం కద్దమో చ, ఏవం కిలేసా దట్ఠబ్బా. యథా ఉదకప్పసాదకో మణి, ఏవం సద్ధా దట్ఠబ్బా, యథా

ఉదకప్పసాదకే మణిమ్హి ఉదకే పక్ఖిత్తమత్తే సఙ్ఖసేవాలపణకం విగచ్ఛేయ్య, కద్దమో చ సన్నిసీదేయ్య, అచ్ఛం భవేయ్య ఉదకం విప్పసన్నం అనావిలం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సద్ధా ఉప్పజ్జమానా నీవరణే విక్ఖమ్భేతి, వినీవరణం చిత్తం హోతి అచ్ఛం విప్పసన్నం అనావిలం, ఏవం ఖో, మహారాజ, సమ్పసాదనలక్ఖణా సద్ధా"తి.

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

సమ్పసాదనలక్ఖణసద్ధాపఞ్హో దసమో.

౧౧. సమ్పక్ఖన్దనలక్ఖణసద్ధాపఞ్హో

౧౧. "కథం , భన్తే, సమ్పక్ఖన్దనలక్ఖణా సద్ధా"తి,? "యథా, మహారాజ, యోగావచరో అఞ్ఞేసం చిత్తం విముత్తం పస్సిత్వా సోతాపత్తిఫలే వా సకదాగామిఫలే వా అనాగామిఫలే వా అరహత్తే వా సమ్పక్ఖన్దతి యోగం కరోతి అప్పత్తస్స పత్తియా అనధిగతస్స అధిగమాయ అసచ్ఛికతస్స సచ్ఛికిరియాయ. ఏవం ఖో, మహారాజ, సమ్పక్ఖన్దనలక్ఖణా సద్ధా"తి.

"ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "యథా, మహారాజ, ఉపరిపబ్బతే మహామేఘో అభిప్పవస్సేయ్య, తం ఉదకం యథానిన్నం పవత్తమానం పబ్బతకన్దరపదరసాఖా పరిపూరేత్వా నదిం పరిపూరేయ్య, సా ఉభతో కూలాని సంవిస్సన్దన్తీ గచ్ఛేయ్య, అథ మహాజనకాయో ఆగన్త్వా తస్సా నదియా ఉత్తానతం వా గమ్భీరతం వా అజానన్తో భీతో విత్థతో తీరే తిట్ఠేయ్య, అథఞ్ఞతరో పురిసో ఆగన్త్వా అత్తనో థామఞ్చ బలఞ్చ సమ్పస్సన్తో గాళ్హం కచ్ఛం బన్ధిత్వా పక్ఖన్దిత్వా తరేయ్య, తం తిణ్ణం పస్సిత్వా మహాజనకాయోపి తరేయ్య. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగావచరో అఞ్ఞేసం చిత్తం విముత్తం పస్సిత్వా సోతాపత్తిఫలే వా సకదాగామిఫలే వా అనాగామిఫలే వా అరహత్తే వా సమ్పక్ఖన్దతి యోగం కరోతి అప్పత్తస్స పత్తియా అనధిగతస్స అధిగమాయ అసచ్ఛికతస్స సచ్ఛికిరియాయ. ఏవం ఖో, మహారాజ, సమ్పక్ఖన్దనలక్ఖణా సద్ధాతి. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా సంయుత్తనికాయవరే –

"'సద్ధాయ తరతీ ఓఘం, అప్పమాదేన అణ్ణవం;
వీరియేన దుక్ఖమచ్చేతి, పఞ్ఞాయ పరిసుజ్ఝతీ'"తి [పస్స సం॰ ని॰ ౧.౨౪౬].

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

సమ్పక్ఖన్దనలక్ఖణసద్ధాపఞ్హో ఏకాదసమో.

౧౨. వీరియలక్ఖణపఞ్హో

౧౨. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, కింలక్ఖణం వీరియ"న్తి? "ఉపత్థమ్భనలక్ఖణం, మహారాజ, వీరియం, వీరియూపత్థమ్భితా సబ్బే కుసలా ధమ్మా న పరిహాయన్తీ"తి.

"ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "యథా, మహారాజ, పురిసో గేహే పతన్తే అఞ్ఞేన దారునా ఉపత్థమ్భేయ్య, ఉపత్థమ్భితం సన్తం ఏవం తం గేహం న పతేయ్య. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఉపత్థమ్భనలక్ఖణం వీరియం, వీరియూపత్థమ్భితా సబ్బే కుసలా

ధమ్మా న పరిహాయన్తీ”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, పరిత్తకం సేనం మహతీ సేనా భఞ్జేయ్య, తతో రాజా అఞ్ఞమఞ్ఞం అనుస్సారేయ్య అనుపేసేయ్య అత్తనో పరిత్తకాయ సేనాయ బలం అనుపదం దదేయ్య, తాయ సద్ధిం పరిత్తకా సేనా మహతిం సేనం భఞ్జేయ్య. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఉపత్థమ్భనలక్ఖణం వీరియం, వీరియూపత్థమ్భితా సబ్బే కుసలా ధమ్మా న పరిహాయన్తి. భాసితమ్పేతం , మహారాజ, భగవతా – ‘వీరియవా ఖో, భిక్ఖవే, అరియసావకో అకుసలం పజహతి, కుసలం భావేతి. సావజ్జం పజహతి, అనవజ్జం భావేతి. సుద్ధమత్తానం పరిహరతీ’”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

వీరియలక్ఖణపఞ్హో ద్వాదసమో.

౧౩. సతిలక్ఖణపఞ్హో

౧౩. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, కింలక్ఖణా సతీ”తి? “అపిలాపనలక్ఖణా, మహారాజ, సతి, ఉపగ్గణ్హనలక్ఖణా చా”తి. “కథం, భన్తే, అపిలాపనలక్ఖణా సతీ”తి? “సతి, మహారాజ, ఉప్పజ్జమానా కుసలాకుసలసావజ్జానవజ్జహీనప్పణీతకణ్హసుక్కసప్పటిభాగధమ్మే అపిలాపేతి ‘ఇమే చత్తారో సతిపట్ఠానా, ఇమే చత్తారో సమ్మప్పధానా, ఇమే చత్తారో ఇద్ధిపాదా, ఇమాని పఞ్చిన్ద్రియాని, ఇమాని పఞ్చ బలాని, ఇమే సత్త బోజ్ఝఙ్గా, అయం అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో, అయం సమథో, అయం విపస్సనా, అయం విజ్జా, అయం విముత్తీ’తి. తతో యోగావచరో సేవితబ్బే ధమ్మే సేవతి, అసేవితబ్బే ధమ్మే న సేవతి. భజితబ్బే ధమ్మే భజతి అభజిత్తబ్బే ధమ్మే న భజతి. ఏవం ఖో, మహారాజ, అపిలాపనలక్ఖణా సతీ”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స భణ్డాగారికో రాజానం చక్కవత్తిం సాయం పాతం యసం సరాపేతి ‘ఏత్తకా, దేవ, తే హత్థీ, ఏత్తకా అస్సా, ఏత్తకా రథా, ఏత్తకా పత్తీ, ఏత్తకం హిరఞ్ఞం, ఏత్తకం సువణ్ణం, ఏత్తకం సాపతేయ్యం, తం దేవో సరతూ’తి రఞ్ఞో సాపతేయ్యం అపిలాపేతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సతి ఉప్పజ్జమానా కుసలాకుసలసావజ్జానవజ్జహీనప్పణీతకణ్హసుక్కసప్పటిభాగధమ్మే అపిలాపేతి ‘ఇమే చత్తారో సతిపట్ఠానా, ఇమే చత్తారో సమ్మప్పధానా, ఇమే చత్తారో ఇద్ధిపాదా, ఇమాని పఞ్చిన్ద్రియాని, ఇమాని పఞ్చ బలాని, ఇమే సత్త బోజ్ఝఙ్గా, అయం అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో, అయం సమథో, అయం విపస్సనా, అయం విజ్జా, అయం విముత్తీ’తి. తతో యోగావచరో సేవితబ్బే ధమ్మే సేవతి, అసేవితబ్బే ధమ్మే న సేవతి. భజితబ్బే ధమ్మే భజతి, అభజితబ్బే ధమ్మే న భజతి. ఏవం ఖో, మహారాజ, అపిలాపనలక్ఖణా సతీ”తి.

“కథం, భన్తే, ఉపగ్గణ్హనలక్ఖణా సతీ”తి? “సతి, మహారాజ, ఉప్పజ్జమానా హితాహితానం ధమ్మానం గతియో సమన్వేతి ‘ఇమే ధమ్మా హితా, ఇమే ధమ్మా అహితా. ఇమే ధమ్మా ఉపకారా, ఇమే ధమ్మా అనుపకారా’తి. తతో యోగావచరో అహితే ధమ్మే అపనుదేతి, హితే ధమ్మే ఉపగ్గణ్హాతి. అనుపకారే ధమ్మే అపనుదేతి, ఉపకారే ధమ్మే ఉపగ్గణ్హాతి. ఏవం ఖో, మహారాజ, ఉపగ్గణ్హనలక్ఖణా సతీ”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స పరిణాయకరతనం రఞ్ఞో హితాహితే జానాతి ‘ఇమే రఞ్ఞో హితా, ఇమే అహితా. ఇమే ఉపకారా, ఇమే అనుపకారా’తి. తతో అహితే అపనుదేతి, హితే ఉపగ్గణ్హాతి. అనుపకారే అపనుదేతి, ఉపకారే ఉపగ్గణ్హాతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సతి ఉప్పజ్జమానా హితాహితానం ధమ్మానం గతియో సమన్వేతి ‘ఇమే ధమ్మా హితా, ఇమే ధమ్మా అహితా. ఇమే ధమ్మా ఉపకారా, ఇమే ధమ్మా అనుపకారా’తి. తతో యోగావచరో అహితే ధమ్మే అపనుదేతి, హితే ధమ్మే ఉపగ్గణ్హా’తి. అనుపకారే ధమ్మే అపనుదేతి, ఉపకారే దమ్మే ఉపగ్గణ్హాతి. ఏవం ఖో, మహారాజ, ఉపగ్గణ్హనలక్ఖణా సతి. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా – ‘సతిఞ్చ ఖ్వాహం, భిక్ఖవే, సబ్బత్థికం వదామీ’”తి.

“కల్లోసి , భన్తే నాగసేనా”తి.

సతిలక్ఖణపఞ్హో తేరసమో.

౧౪. సమాధిపఞ్హో

౧౪. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, కింలక్ఖణో సమాధీ”తి? “పముఖలక్ఖణో, మహారాజ, సమాధి, యే కేచి కుసలా ధమ్మా, సబ్బే తే సమాధిపముఖా హోన్తి సమాధినిన్నా సమాధిపోణా సమాధిపబ్భారా”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కూటాగారస్స యా కాచి గోపానసియో, సబ్బా తా కూటఙ్గమా హోన్తి కూటనిన్నా కూటసమోసరణా, కూటం తాసం అగ్గమక్ఖాయతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే కేచి కుసలా ధమ్మా, సబ్బే తే సమాధిపముఖా హోన్తి సమాధినిన్నా సమాధిపోణా సమాధిపబ్భారాతి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కోచి రాజా చతురఙ్గినియా సేనాయ సద్ధిం సఙ్గామం ఓతరేయ్య, సబ్బావ సేనా హత్థీ చ అస్సా చ రథా చ పత్తీ చ తప్పముఖా [తమ్పముఖా (స్యా॰ క॰)] భవేయ్యుం తన్నిన్నా తప్పోణా తప్పబ్భారా తం యేవ అనుపరియాయేయ్యుం. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే కేచి కుసలా ధమ్మా, సబ్బే తే సమాధిపముఖా హోన్తి సమాధినిన్నా సమాధిపోణా సమాధిపబ్భారా. ఏవం ఖో, మహారాజ, పముఖలక్ఖణో సమాధి. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా – “సమాధిం, భిక్ఖవే, భావేథ, సమాహితో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు యథాభూతం పజానాతీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

సమాధిపఞ్హో చుద్దసమో.

౧౫. పఞ్ఞాలక్ఖణపఞ్హో

౧౫. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, కింలక్ఖణా పఞ్ఞా”తి? “పుబ్బేవ ఖో, మహారాజ, మయా వుత్తం ‘ఛేదనలక్ఖణా పఞ్ఞా’తి, అపి చ ఓభాసనలక్ఖణా పఞ్ఞా”తి. “కథం, భన్తే, ఓభాసనలక్ఖణా పఞ్ఞా”తి? “పఞ్ఞా, మహారాజ, ఉప్పజ్జమానా అవిజ్జన్ధకారం విధమేతి, విజ్జోభాసం జనేతి, ఞాణాలోకం విదంసేతి, అరియసచ్చాని పాకటాని కరోతి. తతో యోగావచరో ‘అనిచ్చ’న్తి వా ‘దుక్ఖ’న్తి వా ‘అనత్తా’తి వా సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతీ”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, పురిసో అన్ధకారే గేహే పదీపం పవేసేయ్య, పవిట్ఠో పదీపో అన్ధకారం విధమేతి, ఓభాసం జనేతి, ఆలోకం విదంసేతి, రూపాని పాకటాని కరోతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, పఞ్ఞా ఉప్పజ్జమానా అవిజ్జన్ధకారం విధమేతి, విజ్జోభాసం జనేతి, ఞాణాలోకం విదంసేతి, అరియసచ్చాని పాకటాని కరోతి. తతో యోగావచరో ‘అనిచ్చ’న్తి వా ‘దుక్ఖ’న్తి వా ‘అనత్తా’తి వా సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతి. ఏవం ఖో, మహారాజ, ఓభాసనలక్ఖణా పఞ్ఞా”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

పఞ్ఞాలక్ఖణపఞ్హో పన్నరసమో.

౧౬. నానాధమ్మానం ఏకకిచ్చఅభినిప్ఫాదనపఞ్హో

౧౬. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, ఇమే ధమ్మా నానా సన్తా ఏకం అత్థం అభినిప్ఫాదేన్తీ”తి? “ఆమ, మహారాజ, ఇమే ధమ్మా నానా సన్తా ఏకం అత్థం అభినిప్ఫాదేన్తి, కిలేసే హనన్తీ”తి.

“కథం, భన్తే, ఇమే ధమ్మా నానా సన్తా ఏకం అత్థం అభినిప్ఫాదేన్తి, కిలేసే హనన్తి? ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, సేనా నానా సన్తా హత్థీ చ అస్సా చ రథా చ పత్తీ చ ఏకం అత్థం అభినిప్ఫాదేన్తి, సఙ్గామే పరసేనం అభివిజినన్తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఇమే ధమ్మా నానా సన్తా ఏకం అత్థం అభినిప్ఫాదేన్తి, కిలేసే హనన్తీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

నానాధమ్మానం ఏకకిచ్చఅభినిప్ఫాదనపఞ్హో సోళసమో.

మహావగ్గో పఠమో.

ఇమస్మిం వగ్గే సోళస పఞ్హా.

౨. అద్ధానవగ్గో

౧. ధమ్మసన్తతిపఞ్హో

౧. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, యో ఉప్పజ్జతి, సో ఏవ సో, ఉదాహు అఞ్ఞో”తి? థేరో ఆహ “న చ సో, న చ అఞ్ఞో”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, యదా త్వం దహరో తరుణో మన్దో ఉత్తానసేయ్యకో అహోసి, సో యేవ త్వం ఏతరహి మహన్తో”తి? “న హి, భన్తే, అఞ్ఞో సో దహరో తరుణో మన్దో ఉత్తానసేయ్యకో అహోసి, అఞ్ఞో అహం ఏతరహి మహన్తో”తి. “ఏవం సన్తే ఖో, మహారాజ, మాతాతిపి న భవిస్సతి, పితాతిపి న భవిస్సతి, ఆచరియోతిపి న భవిస్సతి, సిప్పవాతిపి న భవిస్సతి, సీలవాతిపి న భవిస్సతి, పఞ్ఞవాతిపి న భవిస్సతి. కిం ను ఖో, మహారాజ, అఞ్ఞా ఏవ కలలస్స మాతా, అఞ్ఞా అబ్బుదస్స మాతా, అఞ్ఞా పేసియా మాతా, అఞ్ఞా ఘనస్స మాతా, అఞ్ఞా ఖుద్దకస్స మాతా, అఞ్ఞా మహన్తస్స మాతా, అఞ్ఞో సిప్పం సిక్ఖతి, అఞ్ఞో సిక్ఖితో భవతి, అఞ్ఞో పాపకమ్మం కరోతి, అఞ్ఞస్స హత్థపాదా ఛిజ్జన్తీ”తి? “న

హి, భన్తే. త్వం పన, భన్తే, ఏవం వుత్తే కిం వదేయ్యాసీ”తి? థేరో ఆహ “అహఞ్ఞేవ ఖో, మహారాజ, దహరో అహోసిం తరుణో మన్దో ఉత్తానసేయ్యకో, అహఞ్ఞేవ ఏతరహి మహన్తో, ఇమమేవ కాయం నిస్సాయ సబ్బే తే ఏకసఙ్గహితా”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో పదీపం పదీపేయ్య, కిం సో సబ్బరత్తిం పదీపేయ్యా”తి? “ఆమ, భన్తే, సబ్బరత్తిం పదీపేయ్యా”తి. “కిం ను ఖో, మహారాజ, యా పురిమే యామే అచ్చి, సా మజ్ఝిమే యామే అచ్చీ”తి? “న హి భన్తే”తి. “యా మజ్ఝిమే యామే అచ్చి, సా పచ్ఛిమే యామే అచ్చీ”తి? “న హి భన్తే”తి. “కిం ను ఖో, మహారాజ, అఞ్ఞో సో అహోసి పురిమే యామే పదీపో, అఞ్ఞో మజ్ఝిమే యామే పదీపో, అఞ్ఞో పచ్ఛిమే యామే పదీపో”తి? “న హి భన్తే, తం యేవ నిస్సాయ సబ్బరత్తిం పదీపితో”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ధమ్మసన్తతి సన్దహతి, అఞ్ఞో ఉప్పజ్జతి, అఞ్ఞో నిరుజ్ఝతి, అపుబ్బం అచరిమం వియ సన్దహతి, తేన న చ సో, న చ అఞ్ఞో, పురిమవిఞ్ఞాణే పచ్ఛిమవిఞ్ఞాణం సఙ్గహం గచ్ఛతీ”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, ఖీరం దుయ్హమానం కాలన్తరేన దధి పరివత్తేయ్య, దధితో నవనీతం, నవనీతతో ఘతం పరివత్తేయ్య, యో ను ఖో, మహారాజ, ఏవం వదేయ్య ‘యం యేవ ఖీరం తం యేవ దధి, యం యేవ దధి తం యేవ నవనీతం, యం యేవ నవనీతం తం యేవ ఘత’న్తి, సమ్మా ను ఖో సో, మహారాజ, వదమానో వదేయ్యా”తి? “న హి భన్తే, తంయేవ నిస్సాయ సమ్భూత”న్తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ధమ్మసన్తతి సన్దహతి, అఞ్ఞో ఉప్పజ్జతి, అఞ్ఞో నిరుజ్ఝతి, అపుబ్బం అచరిమం వియ సన్దహతి, తేన న చ సో, న చ అఞ్ఞో, పురిమవిఞ్ఞాణే పచ్ఛిమవిఞ్ఞాణం సఙ్గహం గచ్ఛతీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

ధమ్మసన్తతిపఞ్హో పఠమో.

౨. పటిసన్దహనపఞ్హో

౨. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, యో న పటిసన్దహతి, జానాతి సో ‘న పటిసన్దహిస్సామీ’తి? “ఆమ, మహారాజ, యో న పటిసన్దహతి, జానాతి సో ‘న పటిసన్దహిస్సామీ’తి. “కథం, భన్తే, జానాతీ”తి? “యో హేతు యో పచ్చయో, మహారాజ, పటిసన్దహనాయ, తస్స హేతుస్స తస్స పచ్చయస్స ఉపరమా జానాతి సో ‘న పటిసన్దహిస్సామీ’”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కస్సకో గహపతికో కసిత్వా చ వపిత్వా చ ధఞ్ఞాగారం పరిపూరేయ్య. సో అపరేన సమయేన నేవ కస్సేయ్య న వప్పేయ్య, యథాసమ్భతఞ్చ ధఞ్ఞం పరిభుఞ్జేయ్య వా విసజ్జేయ్య వా యథా పచ్చయం వా కరేయ్య, జానేయ్య సో, మహారాజ, కస్సకో గహపతికో ‘న మే ధఞ్ఞాగారం పరిపూరేస్సతీ’తి? “ఆమ, భన్తే, జానేయ్యా”తి. “కథం జానేయ్యా”తి? “యో హేతు యో పచ్చయో ధఞ్ఞాగారస్స పరిపూరణాయ, తస్స హేతుస్స తస్స పచ్చయస్స ఉపరమా జానాతి ‘న మే ధఞ్ఞాగారం పరిపూరేస్సతీ’”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో హేతు యో పచ్చయో పటిసన్దహనాయ, తస్స హేతుస్స తస్స పచ్చయస్స ఉపరమా జానాతి సో ‘న పటిసన్దహిస్సామీ’తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

పటిసన్ధహనపఞ్హో దుతియో.

౩. ఞాణపఞ్ఞాపఞ్హో

౩. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, యస్స ఞాణం ఉప్పన్నం, తస్స పఞ్ఞా ఉప్పన్నా"తి? "ఆమ, మహారాజ, యస్స ఞాణం ఉప్పన్నం, తస్స పఞ్ఞా ఉప్పన్నా"తి. "కిం, భన్తే, యఞ్ఞేవ ఞాణం సా యేవ పఞ్ఞా"తి? "ఆమ, మహారాజ, యఞ్ఞేవ ఞాణం సా యేవ పఞ్ఞా"తి. "యస్స పన, భన్తే, తఞ్ఞేవ ఞాణం సా యేవ పఞ్ఞా ఉప్పన్నా, కిం సమ్ముయ్హేయ్య సో, ఉదాహు న సమ్ముయ్హేయ్యా"తి? "కత్థచి, మహారాజ, సమ్ముయ్హేయ్య, కత్థచి న సమ్ముయ్హేయ్యా"తి. "కుహిం, భన్తే, సమ్ముయ్హేయ్యా"తి? "అఞ్ఞాతపుబ్బేసు వా, మహారాజ, సిప్పట్ఠానేసు, అగతపుబ్బాయ వా దిసాయ, అస్సుతపుబ్బాయ వా నామపఞ్ఞత్తియా సమ్ముయ్హేయ్యా"తి. "కుహిం న సమ్ముయ్హేయ్యా"తి? "యం ఖో పన, మహారాజ, తాయ పఞ్ఞాయ కతం 'అనిచ్చ'న్తి వా 'దుక్ఖ'న్తి వా 'అనత్తా'తి వా, తహిం న సమ్ముయ్హేయ్యా"తి. "మోహో పనస్స, భన్తే, కుహిం గచ్ఛతీ"తి? "మోహో ఖో, మహారాజ, ఞాణే ఉప్పన్నమత్తే తత్థేవ నిరుజ్ఝతీ"తి.

"ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "యథా, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో అన్ధకారగేహే పదీపం ఆరోపేయ్య, తతో అన్ధకారో నిరుజ్ఝేయ్య, ఆలోకో పాతుభవేయ్య. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఞాణే ఉప్పన్నమత్తే మోహో తత్థేవ నిరుజ్ఝతీ"తి.

"పఞ్ఞా పన, భన్తే, కుహిం గచ్ఛతీ"తి? "పఞ్ఞాపి ఖో, మహారాజ, సకిచ్చయం కత్వా తత్థేవ నిరుజ్ఝతి, యం పన తాయ పఞ్ఞాయ కతం 'అనిచ్చ'న్తి వా 'దుక్ఖ'న్తి వా 'అనత్తా'తి వా, తం న నిరుజ్ఝతీ"తి.

"భన్తే నాగసేన, యం పనేతం బ్రూసి 'పఞ్ఞా సకిచ్చయం కత్వా తత్థేవ నిరుజ్ఝతి, యం పన తాయ పఞ్ఞాయ కతం 'అనిచ్చ'న్తి వా 'దుక్ఖ'న్తి వా 'అనత్తా'తి వా, తం న నిరుజ్ఝతీ'తి, తస్స ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "యథా, మహారాజ, యో కోచి పురిసో రత్తిం లేఖం పేసేతుకామో లేఖకం పక్కోసాపేత్వా పదీపం ఆరోపేత్వా లేఖం లిఖాపేయ్య, లిఖితే పన లేఖే పదీపం విజ్ఝాపేయ్య, విజ్ఝాపితేపి పదీపే లేఖం న వినస్సేయ్య. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, పఞ్ఞా సకిచ్చయం కత్వా తత్థేవ నిరుజ్ఝతి, యం పన తాయ పఞ్ఞాయ కతం 'అనిచ్చ'న్తి వా 'దుక్ఖ'న్తి వా 'అనత్తా'తి వా, తం న నిరుజ్ఝతీ"తి.

"భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "యథా, మహారాజ, పురత్థిమేసు జనపదేసు మనుస్సా అనుఘరం పఞ్చ పఞ్చ ఉదకఘటకాని ఠపేన్తి ఆలిమ్పనం విజ్ఝాపేతుం, ఘరే పదిత్తే తాని పఞ్చ ఉదకఘటకాని ఘరస్సూపరి ఖిపన్తి, తతో అగ్గి విజ్ఝాయతి, కిం ను ఖో, మహారాజ, తేసం మనుస్సానం ఏవం హోతి 'పున తేహి ఘటేహి ఘటకిచ్చం కరిస్సామా'"తి? "న హి, భన్తే, అలం తేహి ఘటేహి, కిం తేహి ఘటేహీ"తి? "యథా, మహారాజ, పఞ్చ ఉదకఘటకాని, ఏవం పఞ్చిన్ద్రియాని దట్ఠబ్బాని సద్ధిన్ద్రియం వీరియిన్ద్రియం సతిన్ద్రియం సమాధిన్ద్రియం పఞ్ఞిన్ద్రియం. యథా తే మనుస్సా, ఏవం యోగావచరో దట్ఠబ్బో. యథా అగ్గి, ఏవం కిలేసా దట్ఠబ్బా. యథా పఞ్చహి ఉదకఘటకేహి అగ్గి విజ్ఝాపీయతి, ఏవం పఞ్చిన్ద్రియేహి కిలేసా విజ్ఝాపియన్తి, విజ్ఝాపితాపి కిలేసా న పున సమ్భవన్తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, పఞ్ఞా సకిచ్చయం కత్వా తత్థేవ నిరుజ్ఝతి, యం పన తాయ పఞ్ఞాయ కతం 'అనిచ్చ'న్తి వా 'దుక్ఖ'న్తి వా 'అనత్తా'తి వా, తం న నిరుజ్ఝతీ"తి.

"భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "యథా, మహారాజ, వేజ్జో పఞ్చమూలభేసజ్జాని గహేత్వా గిలానకం ఉపసఙ్కమిత్వా తాని పఞ్చమూలభేసజ్జాని పిసిత్వా [పింసిత్వా (సీ. పీ.)] గిలానకం పాయేయ్య, తేహి చ దోసా నిద్ధమేయ్యుం, కిం ను ఖో,

మహారాజ, తస్స వేజ్జస్స ఏవం హోతి ‘పున తేహి పఞ్చమూలభేసజ్జేహి భేసజ్జకిచ్చం కరిస్సామీ’”తి? “న హి, భన్తే, అలం తేహి పఞ్చమూలభేసజ్జేహి, కిం తేహి పఞ్చమూలభేసజ్జేహీ”తి? “యథా, మహారాజ, పఞ్చమూలభేసజ్జాని, ఏవం పఞ్చిన్ద్రియాని దట్ఠబ్బాని సద్ధిన్ద్రియం వీరియిన్ద్రియం సతిన్ద్రియం సమాధిన్ద్రియం పఞ్ఞిన్ద్రియం, యథా వేజ్జో, ఏవం యోగావచరో దట్ఠబ్బో. యథా బ్యాధి, ఏవం కిలేసా దట్ఠబ్బా. యథా బ్యాధితో పురిసో, ఏవం పుథుజ్జనో దట్ఠబ్బో. యథా పఞ్చమూలభేసజ్జేహి గిలానస్స దోసా నిద్ధన్తా, దోసే నిద్ధన్తే గిలానో అరోగో హోతి, ఏవం పఞ్చిన్ద్రియేహి కిలేసా నిద్ధమీయన్తి, నిద్ధమితా చ కిలేసా న పున సమ్భవన్తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, పఞ్ఞా సకిచ్చయం కత్వా తత్థేవ నిరుజ్ఝతి, యం పన తాయ పఞ్ఞాయ కతం ‘అనిచ్చ’న్తి వా ‘దుక్ఖ’న్తి వా ‘అనత్తా’తి వా, తం న నిరుజ్ఝతీ”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, సఙ్గామావచరో యోధో పఞ్చ కణ్డాని గహేత్వా సఙ్గామం ఓతరేయ్య పరసేనం విజేతుం, సో సఙ్గామగతో తాని పఞ్చ కణ్డాని ఖిపేయ్య, తేహి చ పరసేనా భిజ్జేయ్య , కిం ను ఖో, మహారాజ, తస్స సఙ్గామావచరస్స యోధస్స ఏవం హోతి ‘పున తేహి కణ్డేహి కణ్డకిచ్చం కరిస్సామీ’”తి? “న హి, భన్తే, అలం తేహి కణ్డేహి, కిం తేహి కణ్డేహీ”తి? “యథా, మహారాజ, పఞ్చ కణ్డాని, ఏవం పఞ్చిన్ద్రియాని దట్ఠబ్బాని సద్ధిన్ద్రియం వీరియిన్ద్రియం సతిన్ద్రియం సమాధిన్ద్రియం పఞ్ఞిన్ద్రియం. యథా, మహారాజ, సఙ్గామావచరో యోధో, ఏవం యోగావచరో దట్ఠబ్బో. యథా పరసేనా, ఏవం కిలేసా దట్ఠబ్బా. యథా పఞ్చహి కణ్డేహి పరసేనా భిజ్జతి, ఏవం పఞ్చిన్ద్రియేహి కిలేసా భిజ్జన్తి, భగ్గా చ కిలేసా న పున సమ్భవన్తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, పఞ్ఞా సకిచ్చయం కత్వా తత్థేవ నిరుజ్ఝతి, యం పన తాయ పఞ్ఞాయ కతం ‘అనిచ్చ’న్తి వా ‘దుక్ఖ’న్తి వా ‘అనత్తా’తి వా, తం న నిరుజ్ఝతీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

ఞాణపఞ్ఞాపఞ్హో తతియో.

౪. పటిసన్దహనపుగ్గలవేదియనపఞ్హో

౪. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, యో న పటిసన్దహతి, వేదేతి సో కిఞ్చి దుక్ఖం వేదన”న్తి? థేరో ఆహ “కిఞ్చి వేదేతి, కిఞ్చి న వేదేతీ”తి. “కిం వేదేతి, కిం న వేదేతీ”తి? “కాయికం, మహారాజ, వేదనం వేదేతి, చేతసికం వేదనం న వేదేతీ”తి. “కథం, భన్తే, కాయికం వేదనం వేదేతి, కథం చేతసికం వేదనం న వేదేతీ”తి? “యో హేతు యో పచ్చయో కాయికాయ దుక్ఖవేదనాయ ఉప్పత్తియా, తస్స హేతుస్స తస్స పచ్చయస్స అనుపరమా కాయికం దుక్ఖవేదనం వేదేతి, యో హేతు యో పచ్చయో చేతసికాయ దుక్ఖవేదనాయ ఉప్పత్తియా, తస్స హేతుస్స తస్స పచ్చయస్స ఉపరమా చేతసికం దుక్ఖవేదనం న వేదేతి. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా – ‘సో ఏకం వేదనం వేదేతి కాయికం న చేతసిక’”న్తి.

“భన్తే నాగసేన, యో దుక్ఖం వేదనం వేదేతి, కస్మా సో న పరినిబ్బాయతీ”తి? “నత్థి, మహారాజ, అరహతో అనునయో వా పటిఘో వా, న చ అరహన్తో అపక్కం పాతేన్తి పరిపాకం ఆగమేన్తి పణ్డితా. భాసితమ్పేతం , మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా –

“‘నాభినన్దామి మరణం, నాభినన్దామి జీవితం;
కాలఞ్చ పటికఙ్ఖామి, నిబ్బిసం భతకో యథా.

‘‘‘నాభినన్దామి మరణం, నాభినన్దామి జీవితం;

కాలఞ్చ పటికఙ్ఖామి, సమ్పజానో పతిస్సతో’’’తి.

‘‘కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా’’తి [పస్స థేరగా. ౬౫౪].

పటిసన్దహనపుగ్గలవేదియనపఞ్హో చతుత్థో.

౫. వేదనాపఞ్హో

౫. రాజా ఆహ ‘‘భన్తే నాగసేన, సుఖా వేదనా కుసలా వా అకుసలా వా అబ్యాకతా వా’’తి? ‘‘సియా, మహారాజ, కుసలా, సియా అకుసలా, సియా అబ్యాకతా’’తి. ‘‘యది, భన్తే, కుసలా న దుక్ఖా, యది దుక్ఖా న కుసలా, కుసలం దుక్ఖన్తి నుప్పజ్జతీ’’తి. ‘‘తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, ఇధ పురిసస్స హత్థే తత్తం అయోగుళం నిక్ఖిపేయ్య, దుతియే హత్థే సీతం హిమపిణ్డం నిక్ఖిపేయ్య, కిం ను ఖో, మహారాజ, ఉభోపి తే దహేయ్యు’’న్తి? ‘‘ఆమ, భన్తే, ఉభోపి తే దహేయ్యు’’న్తి. ‘‘కిం ను ఖో, తే మహారాజ, ఉభోపి ఉణ్హా’’తి? ‘‘న హి భన్తే’’తి. ‘‘కిం పన తే, మహారాజ, ఉభోపి సీతలా’’తి? ‘‘న హి భన్తే’’తి. ‘‘ఆజానాహి నిగ్గహం యది తత్తం దహతి, న చ తే ఉభోపి ఉణ్హా, తేన నుప్పజ్జతి. యది సీతలం దహతి, న చ తే ఉభోపి సీతలా, తేన నుప్పజ్జతి. కిస్స పన తే, మహారాజ, ఉభోపి దహన్తి, న చ తే ఉభోపి ఉణ్హా, న చ తే ఉభోపి సీతలా? ఏకం ఉణ్హం, ఏకం సీతలం, ఉభోపి తే దహన్తి, తేన నుప్పజ్జతీ’’తి. ‘‘నాహం పటిబలో తయా వాదినా సద్ధిం సల్లపితుం, సాధు అత్థం జప్పేహీ’’తి. తతో థేరో అభిధమ్మసంయుత్తాయ కథాయ రాజానం మిలిన్దం సఞ్ఞాపేసి –

‘‘ఛయిమాని , మహారాజ, గేహనిస్సితాని సోమనస్సాని, ఛ నేక్ఖమ్మనిస్సితాని సోమనస్సాని, ఛ గేహనిస్సితాని దోమనస్సాని, ఛ నేక్ఖమ్మనిస్సితాని దోమనస్సాని, ఛ గేహనిస్సితా ఉపేక్ఖా, ఛ నేక్ఖమ్మనిస్సితా ఉపేక్ఖాతి, ఇమాని ఛ ఛక్కాని, అతీతాపి ఛత్తింసవిధా వేదనా, అనాగతాపి ఛత్తింసవిధా వేదనా, పచ్చుప్పన్నాపి ఛత్తింసవిధా వేదనా, తదేకజ్ఝం అభిసఞ్ఞూహిత్వా అభిసమ్పిణ్డేత్వా అట్ఠసతం వేదనా హోన్తీ’’తి.

‘‘కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా’’తి.

వేదనాపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. నామరూపఏకత్తనానత్తపఞ్హో

౬. రాజా ఆహ ‘‘భన్తే నాగసేన, కో పటిసన్దహతీ’’తి? థేరో ఆహ ‘‘నామరూపం ఖో, మహారాజ, పటిసన్దహతీ’’తి. ‘‘కిం ఇమం యేవ నామరూపం పటిసన్దహతీ’’తి? ‘‘న ఖో, మహారాజ, ఇమం యేవ నామరూపం పటిసన్దహతి, ఇమినా పన, మహారాజ, నామరూపేన కమ్మం కరోతి సోభనం వా పాపకం వా, తేన కమ్మేన అఞ్ఞం నామరూపం పటిసన్దహతీ’’తి. ‘‘యది, భన్తే, న ఇమం యేవ నామరూపం పటిసన్దహతి, నను సో ముత్తో భవిస్సతి పాపకేహి కమ్మేహీ’’తి? థేరో ఆహ ‘‘యది న పటిసన్దహేయ్య, ముత్తో భవేయ్య పాపకేహి కమ్మేహి. యస్మా చ ఖో, మహారాజ, పటిసన్దహతి, తస్మా న ముత్తో పాపకేహి కమ్మేహీ’’తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో అఞ్ఞతరస్స పురిసస్స అమ్బం అవహరేయ్య, తమేనం అమ్బసామికో గహేత్వా రఞ్ఞో దస్సేయ్య ‘ఇమినా దేవ పురిసేన మయ్హం అమ్బా అవహటా’తి, సో ఏవం వదేయ్య ‘నాహం, దేవ, ఇమస్స అమ్బే అవహరామి, అఞ్ఞే తే అమ్బా, యే ఇమినా రోపితా, అఞ్ఞే తే అమ్బా, యే మయా అవహటా, నాహం దణ్డప్పత్తో’తి. కిం ను ఖో సో, మహారాజ, పురిసో దణ్డప్పత్తో భవేయ్యా”తి? “ఆమ, భన్తే, దణ్డప్పత్తో భవేయ్యా”తి. “కేన కారణేనా”తి? “కిఞ్చాపి సో ఏవం వదేయ్య, పురిమం, భన్తే, అమ్బం అప్పచ్చక్ఖాయ పచ్ఛిమేన అమ్బేన సో పురిసో దణ్డప్పత్తో భవేయ్యా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఇమినా నామరూపేన కమ్మం కరోతి సోభనం వా పాపకం వా, తేన కమ్మేన అఞ్ఞం నామరూపం పటిసన్దహతి, తస్మా న ముత్తో పాపకేహి కమ్మేహీ”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో అఞ్ఞతరస్స పురిసస్స సాలిం అవహరేయ్య…పే.… ఉచ్ఛుం అవహరేయ్య…పే.… యథా మహారాజ కోచి పురిసో హేమన్తకాలే అగ్గిం జాలేత్వా విసిబ్బేత్వా [విసీవేత్వా (సీ. పీ.)] అవిజ్ఝాపేత్వా పక్కమేయ్య, అథ ఖో సో అగ్గి అఞ్ఞతరస్స పురిసస్స ఖేత్తం డహేయ్య [ఉపడహేయ్య (క.)], తమేనం ఖేత్తసామికో గహేత్వా రఞ్ఞో దస్సేయ్య ‘ఇమినా, దేవ, పురిసేన మయ్హం ఖేత్తం దడ్ఢ’న్తి. సో ఏవం వదేయ్య ‘నాహం, దేవ, ఇమస్స ఖేత్తం ఝాపేమి, అఞ్ఞో సో అగ్గి, యో మయా అవిజ్ఝాపితో, అఞ్ఞో సో అగ్గి, యేనిమస్స ఖేత్తం దడ్ఢం, నాహం దణ్డప్పత్తో’తి. కిం ను ఖో సో, మహారాజ, పురిసో దణ్డప్పత్తో భవేయ్యా”తి? “ఆమ, భన్తే, దణ్డప్పత్తో భవేయ్యా”తి. “కేన కారణేనా”తి? “కిఞ్చాపి సో ఏవం వదేయ్య, పురిమం, భన్తే, అగ్గిం అప్పచ్చక్ఖాయ పచ్ఛిమేన అగ్గినా సో పురిసో దణ్డప్పత్తో భవేయ్యా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఇమినా నామరూపేన కమ్మం కరోతి సోభనం వా పాపకం వా, తేన కమ్మేన అఞ్ఞం నామరూపం పటిసన్దహతి, తస్మా న ముత్తో పాపకేహి కమ్మేహీ”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో పదీపం ఆదాయ పాసాదం అభిరూహిత్వా భుఞ్జేయ్య, పదీపో ఝాయమానో తిణం ఝాపేయ్య, తిణం ఝాయమానం ఘరం ఝాపేయ్య, ఘరం ఝాయమానం గామం ఝాపేయ్య, గామజనో తం పురిసం గహేత్వా ఏవం వదేయ్య ‘కిస్స త్వం, భో పురిస, గామం ఝాపేసీ’తి, సో ఏవం వదేయ్య ‘నాహం, భో, గామం ఝాపేమి, అఞ్ఞో సో పదీపగ్గి, యస్సాహం ఆలోకేన భుఞ్జిం, అఞ్ఞో సో అగ్గి, యేన గామో ఝాపితో’తి, తే వివదమానా తవ సన్తికే ఆగచ్ఛేయ్యుం, కస్స త్వం, మహారాజ, అట్టం [అత్థం (సీ. పీ.)] ధారేయ్యాసీ”తి? “గామజనస్స భన్తే”తి. “కిం కారణా”తి? “కిఞ్చాపి సో ఏవం వదేయ్య, అపి చ తతో ఏవ సో అగ్గి నిబ్బత్తో”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, కిఞ్చాపి అఞ్ఞం మారణన్తికం నామరూపం, అఞ్ఞం పటిసన్ధిస్మిం నామరూపం, అపి చ తతో యేవ తం నిబ్బత్తం, తస్మా న ముత్తో పాపకేహి కమ్మేహీ”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో దహరిం దారికం వారేత్వా సుఙ్కం దత్వా పక్కమేయ్య. సా అపరేన సమయేన మహతీ అస్స వయప్పత్తా, తతో అఞ్ఞో పురిసో సుఙ్కం దత్వా వివాహం కరేయ్య, ఇతరో ఆగన్త్వా ఏవం వదేయ్య ‘కిస్స పన మే త్వం, అమ్భో పురిస, భరియం నేసీ’తి? సో ఏవం వదేయ్య ‘నాహం తవ భరియం నేమి, అఞ్ఞా సా దారికా దహరీ తరుణీ, యా తయా వారితా చ దిన్నసుఙ్కా చ, అఞ్ఞాయం దారికా మహతీ వయప్పత్తా మయా వారితా చ దిన్నసుఙ్కా చా’తి, తే వివదమానా తవ సన్తికే ఆగచ్ఛేయ్యుం. కస్స త్వం, మహారాజ, అట్టం ధారేయ్యాసీ”తి? “పురిమస్స భన్తే”తి. “కిం కారణా”తి? “కిఞ్చాపి సో ఏవం వదేయ్య, అపి చ తతో యేవ సా మహతీ

నిబ్బత్తా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, కిఞ్చాపి అఞ్ఞం మారణన్తికం నామరూపం, అఞ్ఞం పటిసన్ధిస్మిం నామరూపం, అపి చ తతో యేవ తం నిబ్బత్తం, తస్మా నపరిముత్తో పాపకేహి కమ్మేహీ”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో గోపాలకస్స హత్థతో ఖీరఘటం కిణిత్వా తస్సేవ హత్థే నిక్ఖిపిత్వా పక్కమేయ్య ‘స్వే గహేత్వా గమిస్సామీ’తి, తం అపరజ్జు దధి సమ్పజ్జేయ్య. సో ఆగన్త్వా ఏవం వదేయ్య ‘దేహి మే ఖీరఘట’న్తి. సో దధిం దస్సేయ్య. ఇతరో ఏవం వదేయ్య ‘నాహం తవ హత్థతో దధిం కిణామి, దేహి మే ఖీరఘట’న్తి. సో ఏవం వదేయ్య ‘అజానతో తే ఖీరం దధిభూత’న్తి తే వివదమానా తవ సన్తికే ఆగచ్ఛేయ్యుం, కస్స త్వం మహారాజ, అట్టం ధారేయ్యాసీ”తి? “గోపాలకస్స భన్తే”తి. “కిం కారణా”తి? “కిఞ్చాపి సో ఏవం వదేయ్య, అపి చ తతో యేవ తం నిబ్బత్త”న్తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, కిఞ్చాపి అఞ్ఞం మారణన్తికం నామరూపం, అఞ్ఞం పటిసన్ధిస్మిం నామరూపం, అపి చ తతో యేవ తం నిబ్బత్తం, తస్మా న పరిముత్తో పాపకేహి కమ్మేహీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

నామరూపఏకత్తనానత్తపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. థేరపటిసన్దహనాపటిసన్దహనపఞ్హో

౭. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, త్వం పన పటిసన్దహిస్ససీ”తి? “అలం, మహారాజ, కిం తే తేన పుచ్ఛితేన, నను మయా పటికచ్చేవ అక్ఖాతం ‘సచే, మహారాజ, సఉపాదానో భవిస్సామి , పటిసన్దహిస్సామి, సచే అనుపాదానో భవిస్సామి, న పటిసన్దహిస్సామీ’”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో రఞ్ఞో అధికారం కరేయ్య. రాజా తుట్ఠో అధికారం దదేయ్య, సో తేన అధికారేన పఞ్చహి కామగుణేహి సమప్పితో సమఙ్గిభూతో పరిచరేయ్య, సో చే జనస్స ఆరోచేయ్య ‘న మే రాజా కిఞ్చి పటికరోతీ’ తి. కిం ను ఖో సో, మహారాజ, పురిసో యుత్తకారీ భవేయ్యా”తి? “న హి భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ , కిం తే తేన పుచ్ఛితేన, నను మయా పటికచ్చేవ అక్ఖాతం ‘సచే సఉపాదానో భవిస్సామి, పటిసన్దహిస్సామి, సచే అనుపాదానో భవిస్సామి, న పటిసన్దహిస్సామీ’”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

థేరపటిసన్దహనాపటిసన్దహనపఞ్హో సత్తమో.

౮. నామరూపపటిసన్దహనపఞ్హో

౮. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, యం పనేతం బ్రూసి ‘నామరూప’న్తి, తత్థ కతమం నామం, కతమం రూప”న్తి. “యం తత్థ, మహారాజ, ఓళారికం, ఏతం రూపం, యే తత్థ సుఖుమా చిత్తచేతసికా ధమ్మా, ఏతం నామ”న్తి. “భన్తే నాగసేన, కేన కారణేన నామం యేవ న పటిసన్దహతి, రూపం యేవ వా”తి? “అఞ్ఞమఞ్ఞూపనిస్సితా, మహారాజ, ఏతే ధమ్మా ఏకతోవ ఉప్పజ్జన్తీ”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కుక్కుటియా కలలం న భవేయ్య, అణ్డమ్పి న భవేయ్య, యఞ్చ తత్థ కలలం, యఞ్చ అణ్డం, ఉభోపేతే అఞ్ఞమఞ్ఞూపనిస్సితా, ఏకతోవ నేసం ఉప్పత్తి హోతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యది తత్థ నామం న భవేయ్య, రూపమ్పి న భవేయ్య, యఞ్చేవ తత్థ నామం, యఞ్చేవ రూపం, ఉభోపేతే అఞ్ఞమఞ్ఞూపనిస్సితా, ఏకతోవ నేసం ఉప్పత్తి హోతి. ఏవమేతం దీఘమద్ధానం సన్ధావిత”న్తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

నామరూపపటిసన్దహనపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. అద్ధానపఞ్హో

౯. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, యం పనేతం బ్రూసి ‘దీఘమద్ధాన’న్తి, కిమేతం అద్ధానం నామా”తి ? “అతీతో, మహారాజ, అద్ధా, అనాగతో అద్ధా, పచ్చుప్పన్నో అద్ధా”తి. “కిం పన, భన్తే, సబ్బే అద్ధా అత్థీ”తి? “కోచి, మహారాజ , అద్ధా అత్థి, కోచి నత్థీ”తి. “కతమో పన, భన్తే, అత్థి, కతమో నత్థీ”తి? “యే తే, మహారాజ, సఙ్ఖారా అతీతా విగతా నిరుద్ధా విపరిణతా, సో అద్ధా నత్థి, యే ధమ్మా విపాకా, యే చ విపాకధమ్మధమ్మా, యే చ అఞ్ఞత్ర పటిసన్ధిం దేన్తి, సో అద్ధా అత్థి. యే సత్తా కాలఙ్కతా అఞ్ఞత్ర ఉప్పన్నా, సో చ అద్ధా అత్థి. యే సత్తా కాలఙ్కతా అఞ్ఞత్ర అనుప్పన్నా, సో అద్ధా నత్థి. యే చ సత్తా పరినిబ్బుతా, సో చ అద్ధా నత్థి పరినిబ్బుతత్తా”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

అద్ధానపఞ్హో నవమో.

అద్ధానవగ్గో దుతియో.

ఇమస్మిం వగ్గే నవ పఞ్హా.

౩. విచారవగ్గో

౧. అద్ధానమూలపఞ్హో

౧. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, అతీతస్స అద్ధానస్స కిం మూలం, అనాగతస్స అద్ధానస్స కిం మూలం, పచ్చుప్పన్నస్స అద్ధానస్స కిం మూల”న్తి? “అతీతస్స చ, మహారాజ, అద్ధానస్స అనాగతస్స చ అద్ధానస్స పచ్చుప్పన్నస్స చ అద్ధానస్స అవిజ్జా మూలం. అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా, సఙ్ఖారపచ్చయా విఞ్ఞాణం, విఞ్ఞాణపచ్చయా నామరూపం, నామరూపపచ్చయా సళాయతనం, సళాయతనపచ్చయా ఫస్సో, ఫస్సపచ్చయా వేదనా, వేదనాపచ్చయా తణ్హా, తణ్హాపచ్చయా ఉపాదానం, ఉపాదానపచ్చయా భవో, భవపచ్చయా జాతి, జాతిపచ్చయా జరామరణం సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసా సమ్భవన్తి. ఏవమేతస్స కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స అద్ధానస్స [దుక్ఖక్ఖన్ధస్స అద్ధానస్స (సీ.)] పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

అద్ధానమూలపఞ్హో పఠమో.

౨. పురిమకోటిపఞ్హో

౨. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, యం పనేతం బ్రూసి 'పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతీ'తి, తస్స ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "యథా, మహారాజ, పురిసో పరిత్తం [పరిపక్కం (క.)] బీజం పథవియం నిక్ఖిపేయ్య, తతో అఙ్కురో ఉట్ఠహిత్వా అనుపుబ్బేన వుడ్ఢిం విరూళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జిత్వా ఫలం దదేయ్య. తతో బీజం గహేత్వా పున రోపేయ్య, తతోపి అఙ్కురో ఉట్ఠహిత్వా అనుపుబ్బేన వుడ్ఢిం విరూళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జిత్వా ఫలం దదేయ్య. ఏవమేతిస్సా సన్తతియా అత్థి అన్తో"తి? "నత్థి భన్తే"తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అద్ధానస్సాపి పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతీ"తి.

"భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "యథా, మహారాజ, కుక్కుటియా అణ్డం భవేయ్య, అణ్డతో కుక్కుటీ కుక్కుటియా అణ్డన్తి. ఏవమేతిస్సా సన్తతియా అత్థి అన్తో"తి? "నత్థి భన్తే"తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అద్ధానస్సాపి పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతీ"తి.

"భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ"తి. థేరో పథవియా చక్కం లిఖిత్వా మిలిన్దం రాజానం ఏతదవోచ "అత్థి, మహారాజ, ఇమస్స చక్కస్స అన్తో"తి? "నత్థి భన్తే"తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఇమాని చక్కాని వుత్తాని భగవతా 'చక్ఖుఞ్చ పటిచ్చ రూపే చ ఉప్పజ్జతి చక్ఖువిఞ్ఞాణం, తిణ్ణం సఙ్గతి ఫస్సో, ఫస్సపచ్చయా వేదనా, వేదనాపచ్చయా తణ్హా, తణ్హాపచ్చయా ఉపాదానం, ఉపాదానపచ్చయా కమ్మం, కమ్మతో పున చక్ఖుం జాయతీ'తి. ఏవమేతిస్సా సన్తతియా అత్థి అన్తో"తి? "నత్థి భన్తే"తి.

""సోతఞ్చ పటిచ్చ సద్దే చ...పే.... మనఞ్చ పటిచ్చ ధమ్మే చ ఉప్పజ్జతి మనోవిఞ్ఞాణం, తిణ్ణం సఙ్గతి ఫస్సో, ఫస్సపచ్చయా వేదనా, వేదనాపచ్చయా తణ్హా, తణ్హాపచ్చయా ఉపాదానం, ఉపాదానపచ్చయా కమ్మం, కమ్మతో పున మనో జాయతీ'తి. ఏవమేతిస్సా సన్తతియా అత్థి అన్తో"తి? "నత్థి భన్తే"తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అద్ధానస్సాపి పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతీ"తి.

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

పురిమకోటిపఞ్హో దుతియో.

౩. కోటిపఞ్ఞాయనపఞ్హో

౩. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, యం పనేతం బ్రూసి 'పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతీ'తి, కతమా చ సా పురిమా కోటీ"తి? "యో ఖో, మహారాజ, అతీతో అద్ధా, ఏసా పురిమా కోటీ"తి. "భన్తే నాగసేన, యం పనేతం బ్రూసి 'పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతీ'తి, కిం పన, భన్తే , సబ్బాపి పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతీ"తి? "కాచి, మహారాజ, పఞ్ఞాయతి, కాచి న పఞ్ఞాయతీ"తి. "కతమా, భన్తే, పఞ్ఞాయతి, కతమా న పఞ్ఞాయతీ"తి? "ఇతో పుబ్బే, మహారాజ, సబ్బేన సబ్బం సబ్బథా సబ్బం అవిజ్జా నాహోసీతి ఏసా పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి, యం అహుత్వా సమ్భోతి, హుత్వా పటివిగచ్ఛతి, ఏసప పురిమా కోటి పఞ్ఞాయతీ"తి .

“భన్తే నాగసేన, యం అహుత్వా సమ్భోతి, హుత్వా పటివిగచ్ఛతి, నను తం ఉభతో ఛిన్నం అత్థం గచ్ఛతీ”తి? “యది, మహారాజ, ఉభతో ఛిన్నం అత్థం గచ్ఛతి, ఉభతో ఛిన్నా సక్కా వడ్ఢేతు”న్తి? “ఆమ, సాపి సక్కా వడ్ఢేతు”న్తి.”నాహం, భన్తే, ఏతం పుచ్ఛామి కోటితో సక్కా వడ్ఢేతు”న్తి? “ఆమ సక్కా వడ్ఢేతు”న్తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. థేరో తస్స రుక్ఖూపమం అకాసి, ఖన్ధా చ కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స బీజానీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

కోటిపఞ్ఞాయనపఞ్హో తతియో.

౪. సఙ్ఖారజాయమానపఞ్హో

౪. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, అత్థి కేచి సఙ్ఖారా, యే జాయన్తీ”తి? “ఆమ, మహారాజ, అత్థి సఙ్ఖారా, యే జాయన్తీ”తి. “కతమే తే, భన్తే”తి? “చక్ఖుస్మిఞ్చ ఖో, మహారాజ, సతి రూపేసు చ చక్ఖువిఞ్ఞాణం హోతి, చక్ఖువిఞ్ఞాణే సతి చక్ఖుసమ్ఫస్సో హోతి, చక్ఖుసమ్ఫస్సే సతి వేదనా హోతి, వేదనాయ సతి తణ్హా హోతి, తణ్హాయ సతి ఉపాదానం హోతి, ఉపాదానే సతి భవో హోతి, భవే సతి జాతి హోతి, జాతియా సతి జరామరణం సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసా సమ్భవన్తి, ఏవమేతస్స కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స సముదయో హోతి. చక్ఖుస్మిఞ్చ ఖో, మహారాజ, అసతి రూపేసు చ అసతి చక్ఖువిఞ్ఞాణం న హోతి, చక్ఖువిఞ్ఞాణే అసతి చక్ఖుసమ్ఫస్సో న హోతి, చక్ఖుసమ్ఫస్సే అసతి వేదనా న హోతి, వేదనాయ అసతి తణ్హా న హోతి, తణ్హాయ అసతి ఉపాదానం న హోతి, ఉపాదానే అసతి భవో న హోతి, భవే అసతి జాతి న హోతి, జాతియా అసతి జరామరణం సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసా న హోన్తి, ఏవమేతస్స కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స నిరోధో హోతీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

సఙ్ఖారజాయమానపఞ్హో చతుత్థో.

౫. భవన్తసఙ్ఖారజాయమానపఞ్హో

౫. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, అత్థి కేచి సఙ్ఖారా, యే అభవన్తా జాయన్తీ”తి? “నత్థి, మహారాజ, కేచి సఙ్ఖారా, యే అభవన్తా జాయన్తి, భవన్తా యేవ ఖో, మహారాజ, సఙ్ఖారా జాయన్తీ”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, ఇదం గేహం అభవన్తం జాతం, యత్థ త్వం నిసిన్నోసీ”తి? “నత్థి కిఞ్చి, భన్తే, ఇధ అభవన్తం జాతం, భవన్తం యేవ జాతం, ఇమాని ఖో, భన్తే, దారూని వనే అహేసుం, అయఞ్చ మత్తికా పథవియం అహోసి, ఇత్థీనఞ్చ పురిసానఞ్చ తజ్జేన వాయామేన ఏవమిదం గేహం నిబ్బత్త”న్తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నత్థి కేచి సఙ్ఖారా, యే అభవన్తా జాయన్తి, భవన్తా యేవ సఙ్ఖారా జాయన్తీ”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, యే కేచి బీజగామభూతగామా పథవియం నిక్ఖిత్తా అనుపుబ్బేన వుడ్ఢిం విరూళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జమానా పుప్ఫాని చ ఫలాని చ దదేయ్యుం, న తే రుక్ఖా అభవన్తా జాతా, భవన్తా యేవ తే రుక్ఖా జాతా. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నత్థి కేచి సఙ్ఖారా, యే అభవన్తా జాయన్తి, భవన్తా యేవ తే సఙ్ఖారా జాయన్తీ”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కుమ్భకారో పథవియా మత్తికం ఉద్ధరిత్వా నానాభాజనాని కరోతి, న తాని భాజనాని అభవన్తాని జాతాని, భవన్తాని యేవ జాతాని. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నత్థి కేచి సఙ్ఖారా, యే అభవన్తా జాయన్తి, భవన్తా యేవ సఙ్ఖారా జాయన్తీ”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, వీణాయ పత్తం న సియా, చమ్మం న సియా, దోణి న సియా, దణ్డో న సియా, ఉపవీణో న సియా, తన్తియో న సియుం, కోణో న సియా, పురిసస్స చ తజ్జో వాయామో న సియా, జాయేయ్య సద్దో”తి? “న హి భన్తే”తి. “యతో చ ఖో, మహారాజ, వీణాయ పత్తం సియా, చమ్మం సియా, దోణి సియా, దణ్డో సియా, ఉపవీణో సియా, తన్తియో సియుం, కోణో సియా, పురిసస్స చ తజ్జో వాయామో సియా, జాయేయ్య సద్దో”తి? “ఆమ, భన్తే, జాయేయ్యా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నత్థి కేచి సఙ్ఖారా, యే అభవన్తా జాయన్తి, భవన్తా యేవ ఖో సఙ్ఖారా జాయన్తీ”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, అరణి న సియా, అరణిపోతకో న సియా, అరణియోత్తకం న సియా, ఉత్తరారణి న సియా, చోళకం న సియా, పురిసస్స చ తజ్జో వాయామో న సియా, జాయేయ్య సో అగ్గీ”తి? “న హి భన్తే”తి. “యతో చ ఖో, మహారాజ, అరణి సియా, అరణిపోతకో సియా, అరణియోత్తకం సియా, ఉత్తరారణి సియా, చోళకం సియా, పురిసస్స చ తజ్జో వాయామో సియా, జాయేయ్య సో అగ్గీ”తి? “ఆమ, భన్తే , జాయేయ్యా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నత్థి కేచి సఙ్ఖారా, యే అభవన్తా జాయన్తి, భవన్తా యేవ ఖో సఙ్ఖారా జాయన్తీ”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, మణి న సియా, ఆతపో న సియా, గోమయం న సియా, జాయేయ్య సో అగ్గీ”తి? “న హి భన్తే”తి. “యతో చ ఖో, మహారాజ, మణి సియా, ఆతపో సియా, గోమయం సియా, జాయేయ్య సో అగ్గీ”తి? “ఆమ, భన్తే, జాయేయ్యా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నత్థి కేచి సఙ్ఖారా యే అభవన్తా జాయన్తి, భవన్తా యేవ ఖో సఙ్ఖారా జాయన్తీ”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, ఆదాసో న సియా, ఆభా న సియా, ముఖం న సియా, జాయేయ్య అత్తా”తి? “న హి, భన్తే”తి. “యతో చ ఖో, మహారాజ, ఆదాసో సియా, ఆభా సియా, ముఖం సియా, జాయేయ్య అత్తా”తి? “ఆమ, భన్తే, జాయేయ్యా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నత్థి కేచి సఙ్ఖారా, యే అభవన్తా జాయన్తి, భవన్తా యేవ ఖో సఙ్ఖారా జాయన్తీ”తి.

“కల్లోసి , భన్తే నాగసేనా”తి.

భవన్తసఙ్ఖారజాయమానపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. వేదగూపఞ్హో

౬. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, వేదగూ ఉపలబ్భతీ”తి? “కో పనేస, మహారాజ, వేదగూ నామా”తి? “యో, భన్తే, అబ్భన్తరే జీవో చక్ఖునా రూపం పస్సతి, సోతేన సద్దం సుణాతి, ఘానేన గన్ధం ఘాయతి, జివ్హాయ రసం సాయతి, కాయేన ఫోట్ఠబ్బం ఫుసతి, మనసా ధమ్మం విజానాతి, యథా మయం ఇధ పాసాదే నిసిన్నా యేన యేన వాతపానేన ఇచ్ఛేయ్యామ పస్సితుం, తేన తేన వాతపానేన పస్సేయ్యామ, పురత్థిమేనపి వాతపానేన పస్సేయ్యామ, పచ్ఛిమేనపి వాతపానేన

పస్సేయ్యామ, ఉత్తరేనపి వాతపానేన పస్సేయ్యామ, దక్ఖిణేనపి వాతపానేన పస్సేయ్యామ. ఏవమేవ ఖో, భన్తే, అయం అబ్భన్తరే జీవో యేన యేన ద్వారేన ఇచ్ఛతి పస్సితుం, తేన తేన ద్వారేన పస్సతీ”తి.

థేరో ఆహ “పఞ్చద్వారం, మహారాజ, భణిస్సామి, తం సుణోహి, సాధుకం మనసికరోహి, యది అబ్భన్తరే జీవో చక్ఖునా రూపం పస్సతి, యథా మయం ఇధ పాసాదే నిసిన్నా యేన యేన వాతపానేన ఇచ్ఛేయ్యామ పస్సితుం, తేన తేన వాతపానేన రూపం యేవ పస్సేయ్యామ, పురత్థిమేనపి వాతపానేన రూపం యేవ పస్సేయ్యామ, పచ్ఛిమేనపి వాతపానేన రూపం యేవ పస్సేయ్యామ, ఉత్తరేనపి వాతపానేన రూపం యేవ పస్సేయ్యామ, దక్ఖిణేనపి వాతపానేన రూపం యేవ పస్సేయ్యామ, ఏవమేతేన అబ్భన్తరే జీవేన సోతేనపి రూపం యేవ పస్సితబ్బం, ఘానేనపి రూపం యేవ పస్సితబ్బం, జివ్హాయపి రూపం యేవ పస్సితబ్బం, కాయేనపి రూపం యేవ పస్సితబ్బం, మనసాపి రూపం యేవ పస్సితబ్బం; చక్ఖునాపి సద్దో యేవ సోతబ్బో, ఘానేనపి సద్దో యేవ సోతబ్బో, జివ్హాయపి సద్దో యేవ సోతబ్బో, కాయేనపి సద్దో యేవ సోతబ్బో, మనసాపి సద్దో యేవ సోతబ్బో; చక్ఖునాపి గన్ధో యేవ ఘాయితబ్బో, సోతేనపి గన్ధో యేవ ఘాయితబ్బో, జివ్హాయపి గన్ధో యేవ ఘాయితబ్బో, కాయేనపి గన్ధో యేవ ఘాయితబ్బో, మనసాపి గన్ధో యేవ ఘాయితబ్బో; చక్ఖునాపి రసో యేవ సాయితబ్బో, సోతేనపి రసో యేవ సాయితబ్బో, ఘానేనపి రసో యేవ సాయితబ్బో, కాయేనపి రసో యేవ సాయితబ్బో, మనసాపి రసో యేవ సాయితబ్బో; చక్ఖునాపి ఫోట్ఠబ్బం యేవ ఫుసితబ్బం, సోతేనపి ఫోట్ఠబ్బం యేవ ఫుసితబ్బం, ఘానేనపి ఫోట్ఠబ్బం యేవ ఫుసితబ్బం, జివ్హాయపి ఫోట్ఠబ్బం యేవ ఫుసితబ్బం, మనసాపి ఫోట్ఠబ్బం యేవ ఫుసితబ్బం; చక్ఖునాపి ధమ్మం యేవ విజానితబ్బం, సోతేనపి ధమ్మం యేవ విజానితబ్బం, ఘానేనపి ధమ్మం యేవ విజానితబ్బం, జివ్హాయపి ధమ్మం యేవ విజానితబ్బం, కాయేనపి ధమ్మం యేవ విజానితబ్బ”న్తి? “న హి భన్తే”తి.

“న ఖో తే, మహారాజ, యుజ్జతి పురిమేన వా పచ్ఛిమం, పచ్ఛిమేన వా పురిమం, యథా వా పన, మహారాజ, మయం ఇధ పాసాదే నిసిన్నా ఇమేసు జాలవాతపానేసు ఉగ్ఘాటితేసు మహన్తేన ఆకాసేన బహిముఖా సుట్ఠుతరం రూపం పస్సామ, ఏవమేతేన అబ్భన్తరే జీవేనాపి చక్ఖుద్వారేసు ఉగ్ఘాటితేసు మహన్తేన ఆకాసేన సుట్ఠుతరం రూపం పస్సితబ్బం, సోతేసు ఉగ్ఘాటితేసు…పే.… ఘానే ఉగ్ఘాటితే…పే.… జివ్హాయ ఉగ్ఘాటితాయ…పే.… కాయే ఉగ్ఘాటితే మహన్తేన ఆకాసేన సుట్ఠుతరం సద్దో సోతబ్బో, గన్ధో ఘాయితబ్బో, రసో సాయితబ్బో, ఫోట్ఠబ్బో ఫుసితబ్బో”తి? “న హి భన్తే”తి .

“న ఖో తే, మహారాజ, యుజ్జతి పురిమేన వా పచ్ఛిమం, పచ్ఛిమేన వా పురిమం, యథా వా పన, మహారాజ, అయం దిన్నో నిక్ఖమిత్వా బహిద్వారకోట్ఠకే తిట్ఠేయ్య, జానాసి త్వం, మహారాజ, ‘అయం దిన్నో నిక్ఖమిత్వా బహిద్వారకోట్ఠకే ఠితో’”తి? “ఆమ, భన్తే, జానామీ”తి. “యథా వా పన, మహారాజ, అయం దిన్నో అన్తో పవిసిత్వా తవ పురతో తిట్ఠేయ్య, జానాసి త్వం, మహారాజ, ‘అయం దిన్నో అన్తో పవిసిత్వా మమ పురతో ఠితో’”తి? “ఆమ, భన్తే, జానామీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అబ్భన్తరే సో జీవో జివ్హాయ రసే నిక్ఖిత్తే జానేయ్య అమ్బిలత్తం వా లవణత్తం వా తిత్తకత్తం వా కటుకత్తం వా కసాయత్తం వా మధురత్తం వా”తి? “ఆమ, భన్తే, జానేయ్యా”తి. “తే రసే అన్తో పవిట్ఠే జానేయ్య అమ్బిలత్తం వా లవణత్తం వా తిత్తకత్తం వా కటుకత్తం వా కసాయత్తం వా మధురత్తం వా”తి. “న హి భన్తే”తి.

“న ఖో తే, మహారాజ, యుజ్జతి పురిమేన వా పచ్ఛిమం, పచ్ఛిమేన వా పురిమం, యథా, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో మధుఘటసతం ఆహరాపేత్వా మధుదోణిం పూరాపేత్వా పురిసస్స ముఖం పిదహిత్వా [పిదహిత్వావ (క.)]

మధుదోణియా పక్ఖిపేయ్య, జానేయ్య, మహారాజ, సో పురిసో మధుం సమ్పన్నం వా న సమ్పన్నం వా"తి? "న హి భన్తే"తి. "కేన కారణేనా"తి. "న హి తస్స, భన్తే, ముఖే మధు పవిట్ఠ"న్తి.

"న ఖో తే, మహారాజ, యుజ్జతి పురిమేన వా పచ్ఛిమం, పచ్ఛిమేన వా పురిమ"న్తి. "నాహం పటిబలో తయా వాదినా సద్ధిం సల్లపితుం; సాధు, భన్తే, అత్థం జప్పేహీ"తి.

థేరో అభిధమ్మసంయుత్తాయ కథాయ రాజానం మిలిన్దం సఞ్ఞాపేసి – "ఇధ, మహారాజ, చక్ఖుఞ్చ పటిచ్చ రూపే చ ఉప్పజ్జతి చక్ఖువిఞ్ఞాణం, తంసహజాతా ఫస్సో వేదనా సఞ్ఞా చేతనా ఏకగ్గతా జీవితిన్ద్రియం మనసికారోతి ఏవమేతే ధమ్మా పచ్చయతో జాయన్తి, న హేత్థ వేదగూ ఉపలబ్భతి, సోతఞ్చ పటిచ్చ సద్దే చ...పే.... మనఞ్చ పటిచ్చ ధమ్మే చ ఉప్పజ్జతి మనోవిఞ్ఞాణం, తంసహజాతా ఫస్సో వేదనా సఞ్ఞా చేతనా ఏకగ్గతా జీవితిన్ద్రియం మనసికారోతి ఏవమేతే ధమ్మా పచ్చయతో జాయన్తి, న హేత్థ వేదగూ ఉపలబ్భతీ"తి.

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

వేదగూపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. చక్ఖువిఞ్ఞాణాదిపఞ్హో

౭. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, యత్థ చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, తత్థ మనోవిఞ్ఞాణమ్పి ఉప్పజ్జతీ"తి? "ఆమ, మహారాజ, యత్థ చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, తత్థ మనోవిఞ్ఞాణమ్పి ఉప్పజ్జతీ"తి.

"కిం ను ఖో, భన్తే నాగసేన, పఠమం చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, పచ్ఛా మనోవిఞ్ఞాణం, ఉదాహు మనోవిఞ్ఞాణం పఠమం ఉప్పజ్జతి, పచ్ఛా చక్ఖువిఞ్ఞాణ"న్తి? "పఠమం, మహారాజ, చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, పచ్ఛా మనోవిఞ్ఞాణ"న్తి.

"కిం ను ఖో, భన్తే నాగసేన, చక్ఖువిఞ్ఞాణం మనోవిఞ్ఞాణం ఆణాపేతి 'యత్థాహం ఉప్పజ్జామి, త్వమ్పి తత్థ ఉప్పజ్జాహీ'తి, ఉదాహు మనోవిఞ్ఞాణం చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఆణాపేతి 'యత్థ త్వం ఉప్పజ్జిస్ససి, అహమ్పి తత్థ ఉప్పజ్జిస్సామీ'"తి? "న హి, మహారాజ, అనాలాపో తేసం అఞ్ఞమఞ్ఞేహీ"తి.

"కథం , భన్తే నాగసేన, యత్థ చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, తత్థ మనోవిఞ్ఞాణమ్పి ఉప్పజ్జతీ"తి? "నిన్నత్తా చ, మహారాజ, ద్వారత్తా చ చిణ్ణత్తా చ సముదాచరితత్తా చా"తి.

"కథం, భన్తే నాగసేన, నిన్నత్తా యత్థ చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, తత్థ మనోవిఞ్ఞాణమ్పి ఉప్పజ్జతి? ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, దేవే వస్సన్తే కతమేన ఉదకం గచ్ఛేయ్యా"తి? "యేన, భన్తే, నిన్నం, తేన గచ్ఛేయ్యా"తి. "అథాపరేన సమయేన దేవో వస్సేయ్య, కతమేన తం ఉదకం గచ్ఛేయ్యా"తి. "యేన, భన్తే, పురిమం ఉదకం గతం, తమ్పి తేన గచ్ఛేయ్యా"తి.

“కిం ను ఖో, మహారాజ, పురిమం ఉదకం పచ్ఛిమం ఉదకం ఆణాపేతి ‘యేనాహం గచ్ఛామి, త్వమ్పి తేన గచ్ఛాహీ’తి, పచ్ఛిమం వా ఉదకం పురిమం ఉదకం ఆణాపేతి ‘యేన త్వం గచ్ఛిస్ససి, అహమ్పి తేన గచ్ఛిస్సామీ’”తి. “న హి, భన్తే, అనాలాపో తేసం అఞ్ఞమఞ్ఞేహి, నిన్నత్తా గచ్ఛన్తీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిన్నత్తా యత్థ చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, తత్థ మనోవిఞ్ఞాణమ్పి ఉప్పజ్జతి, న చక్ఖువిఞ్ఞాణం మనోవిఞ్ఞాణం ఆణాపేతి ‘యత్థాహం ఉప్పజ్జామి, త్వమ్పి తత్థ ఉప్పజ్జాహీ’తి, నాపి మనోవిఞ్ఞాణం చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఆణాపేతి ‘యత్థ త్వం ఉప్పజ్జిస్ససి, అహమ్పి తత్థ ఉప్పజ్జిస్సామీ’తి, అనాలాపో తేసం అఞ్ఞమఞ్ఞేహి, నిన్నత్తా ఉప్పజ్జన్తీ”తి.

“కథం, భన్తే నాగసేన, ద్వారత్తా యత్థ చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, తత్థ మనోవిఞ్ఞాణమ్పి ఉప్పజ్జతి? ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, రఞ్ఞో పచ్చన్తిమం నగరం అస్స దళ్హపాకారతోరణం ఏకద్వారం, తతో పురిసో నిక్ఖమితుకామో భవేయ్య, కతమేన నిక్ఖమేయ్యా”తి? “ద్వారేన, భన్తే, నిక్ఖమేయ్యా”తి. “అథాపరో పురిసో నిక్ఖమితుకామో భవేయ్య, కతమేన సో నిక్ఖమేయ్యా”తి? “యేన, భన్తే, పురిమో పురిసో నిక్ఖన్తో, సోపి తేన నిక్ఖమేయ్యా”తి.

“కిం ను ఖో, మహారాజ, పురిమో పురిసో పచ్ఛిమం పురిసం ఆణాపేతి ‘యేనాహం గచ్ఛామి, త్వమ్పి తేన గచ్ఛాహీ’తి, పచ్ఛిమో వా పురిసో పురిమం పురిసం ఆణాపేతి ‘యేన త్వం గచ్ఛిస్ససి, అహమ్పి తేన గచ్ఛిస్సామీ’తి. “న హి, భన్తే, అనాలాపో తేసం అఞ్ఞమఞ్ఞేహి, ద్వారత్తా గచ్ఛన్తీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ద్వారత్తా యత్థ చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, తత్థ మనోవిఞ్ఞాణమ్పి ఉప్పజ్జతి, న చక్ఖువిఞ్ఞాణం మనోవిఞ్ఞాణం ఆణాపేతి ‘యత్థాహం ఉప్పజ్జామి , త్వమ్పి తత్థ ఉప్పజ్జాహీ’తి, నాపి మనోవిఞ్ఞాణం చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఆణాపేతి ‘యత్థ త్వం ఉప్పజ్జిస్ససి, అహమ్పి తత్థ ఉప్పజ్జిస్సామీ’తి, అనాలాపో తేసం అఞ్ఞమఞ్ఞేహి, ద్వారత్తా ఉప్పజ్జన్తీ”తి.

“కథం, భన్తే నాగసేన, చిణ్ణత్తా యత్థ చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, తత్థ మనోవిఞ్ఞాణమ్పి ఉప్పజ్జతి?ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, పఠమం ఏకం సకటం గచ్ఛేయ్య, అథ దుతియం సకటం కతమేన గచ్ఛేయ్యా”తి? “యేన, భన్తే, పురిమం సకటం గతం, తమ్పి తేన గచ్ఛేయ్యా”తి.

“కిం ను ఖో, మహారాజ, పురిమం సకటం పచ్ఛిమం సకటం ఆణాపేతి ‘యేనాహం గచ్ఛామి, త్వమ్పి తేన గచ్ఛాహీ’తి, పచ్ఛిమం వా సకటం పురిమం సకటం ఆణాపేతి ‘యేన త్వం గచ్ఛిస్ససి, అహమ్పి తేన గచ్ఛిస్సామీ’”తి. “న హి, భన్తే, అనాలాపో తేసం అఞ్ఞమఞ్ఞేహి, చిణ్ణత్తా గచ్ఛన్తీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, చిణ్ణత్తా యత్థ చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, తత్థ మనోవిఞ్ఞాణమ్పి ఉప్పజ్జతి, న చక్ఖువిఞ్ఞాణం మనోవిఞ్ఞాణం ఆణాపేతి ‘యత్థాహం ఉప్పజ్జామి, త్వమ్పి తత్థ ఉప్పజ్జాహీ’తి, నాపి మనోవిఞ్ఞాణం చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఆణాపేతి ‘యత్థ త్వం ఉప్పజ్జిస్ససి, అహమ్పి తత్థ ఉప్పజ్జిస్సామీ’తి, అనాలాపో తేసం అఞ్ఞమఞ్ఞేహి, చిణ్ణత్తా ఉప్పజ్జన్తీ”తి.

“కథం, భన్తే నాగసేన, సముదాచరితత్తా యత్థ చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, తత్థ మనోవిఞ్ఞాణమ్పి ఉప్పజ్జతి? ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, ముద్దాగణనాసఙ్ఖ్యాలేఖాసిప్పట్ఠానేసు ఆదికమ్మికస్స దన్ధాయనా భవతి, అథాపరేన సమయేన నిసమ్మకిరియాయ సముదాచరితత్తా అదన్ధాయనా భవతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సముదాచరితత్తా యత్థ చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, తత్థ మనోవిఞ్ఞాణమ్పి ఉప్పజ్జతి, న చక్ఖువిఞ్ఞాణం మనోవిఞ్ఞాణం ఆణాపేతి ‘యత్థాహం ఉప్పజ్జామి,

త్వమ్పి తత్థ ఉప్పజ్జాహీ'తి, నాపి మనోవిఞ్ఞాణం చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఆణాపేతి 'యత్థ త్వం ఉప్పజ్జిస్ససి, అహమ్పి తత్థ ఉప్పజ్జిస్సామీ'తి, అనాలాపో తేసం అఞ్ఞమఞ్ఞేహి, సముదాచరితత్తా ఉప్పజ్జన్తీ"తి.

"భన్తే నాగసేన, యత్థ సోతవిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, తత్థ మనోవిఞ్ఞాణమ్పి ఉప్పజ్జతీతి...పే.... యత్థ ఘానవిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి...పే.... యత్థ జివ్హావిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి ...పే.... యత్థ కాయవిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, తత్థ మనోవిఞ్ఞాణమ్పి ఉప్పజ్జతీ"తి? "ఆమ, మహారాజ, యత్థ కాయవిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, తత్థ మనోవిఞ్ఞాణమ్పి ఉప్పజ్జతీ"తి.

"కిం ను ఖో, భన్తే నాగసేన, పఠమం కాయవిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, పచ్ఛా మనోవిఞ్ఞాణం, ఉదాహు మనోవిఞ్ఞాణం పఠమం ఉప్పజ్జతి, పచ్ఛా కాయవిఞ్ఞాణ"న్తి? "కాయవిఞ్ఞాణం, మహారాజ, పఠమం ఉప్పజ్జతి, పచ్ఛా మనోవిఞ్ఞాణ"న్తి.

"కిం ను ఖో, భన్తే నాగసేన,...పే.... అనాలాపో తేసం అఞ్ఞమఞ్ఞేహి, సముదాచరితత్తా ఉప్పజ్జన్తీ"తి.

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

చక్ఖువిఞ్ఞాణాదిపఞ్హో సత్తమో.

౮. ఫస్సలక్ఖణపఞ్హో

౮. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, యత్థ మనోవిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, ఫస్సోపి వేదనాపి తత్థ ఉప్పజ్జతీ"తి? "ఆమ, మహారాజ, యత్థ మనోవిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, ఫస్సోపి తత్థ ఉప్పజ్జతి, వేదనాపి తత్థ ఉప్పజ్జతి, సఞ్ఞాపి తత్థ ఉప్పజ్జతి, చేతనాపి తత్థ ఉప్పజ్జతి, వితక్కోపి తత్థ ఉప్పజ్జతి, విచారోపి తత్థ ఉప్పజ్జతి, సబ్బేపి ఫస్సప్పముఖా ధమ్మా తత్థ ఉప్పజ్జన్తీ"తి.

"భన్తే నాగసేన, కింలక్ఖణో ఫస్సో"తి? "ఫుసనలక్ఖణో, మహారాజ, ఫస్సో"తి.

"ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "యథా, మహారాజ, ద్వే మేణ్డా యుజ్ఝేయ్యుం, తేసు యథా ఏకో మేణ్డో, ఏవం చక్ఖు దట్ఠబ్బం యథా దుతియో మేణ్డో, ఏవం రూపం దట్ఠబ్బం. యథా తేసం సన్నిపాతో, ఏవం ఫస్సో దట్ఠబ్బో"తి.

"భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "యథా, మహారాజ, ద్వే పాణీ వజ్జేయ్యుం, తేసు యథా ఏకో పాణి, ఏవం చక్ఖు దట్ఠబ్బం. యథా దుతియో పాణి, ఏవం రూపం దట్ఠబ్బం. యథా తేసం సన్నిపాతో, ఏవం ఫస్సో దట్ఠబ్బో"తి.

"భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "యథా, మహారాజ, ద్వే సమ్మా వజ్జేయ్యుం, తేసు యథా ఏకో సమ్మో, ఏవం చక్ఖు దట్ఠబ్బం. యథా దుతియో సమ్మో, ఏవం రూపం దట్ఠబ్బం. యథా తేసం సన్నిపాతో, ఏవం ఫస్సో దట్ఠబ్బో"తి.

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

ఫస్సలక్ఖణపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. వేదనాలక్ఖణపఞ్హో

౯. “భన్తే నాగసేన, కింలక్ఖణా వేదనా”తి? “వేదయితలక్ఖణా, మహారాజ, వేదనా అనుభవనలక్ఖణా చా”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో రఞ్ఞో అధికారం కరేయ్య, తస్స రాజా తుట్ఠో అధికారం దదేయ్య, సో తేన అధికారేన పఞ్చహి కామగుణేహి సమప్పితో సమఙ్గీభూతో పరిచరేయ్య, తస్స ఏవమస్స ‘మయా ఖో పుబ్బే రఞ్ఞో అధికారో కతో, తస్స మే రాజా తుట్ఠో అధికారం అదాసి, స్వాహం తతోనిదానం ఇమం ఏవరూపం వేదనం వేదయామీ’తి.

“యథా వా పన, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో కుసలం కమ్మం కత్వా కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపజ్జేయ్య, సో చ తత్థ దిబ్బేహి పఞ్చహి కామగుణేహి సమప్పితో సమఙ్గీభూతో పరిచరేయ్య, తస్స ఏవమస్స ‘స్వాహం ఖో పుబ్బే కుసలం కమ్మం అకాసిం, సోహం తతోనిదానం ఇమం ఏవరూపం వేదనం వేదయామీ’తి, ఏవం ఖో, మహారాజ, వేదయితలక్ఖణా వేదనా అనుభవనలక్ఖణా చా”తి.

“కల్లోసి , భన్తే నాగసేనా”తి.

వేదనాలక్ఖణపఞ్హో నవమో.

౧౦. సఞ్ఞాలక్ఖణపఞ్హో

౧౦. “భన్తే నాగసేన, కింలక్ఖణా సఞ్ఞా”తి? “సఞ్జాననలక్ఖణా, మహారాజ, సఞ్ఞా. కిం సఞ్జానాతి? నీలమ్పి సఞ్జానాతి, పీతమ్పి సఞ్జానాతి, లోహితమ్పి సఞ్జానాతి, ఓదాతమ్పి సఞ్జానాతి, మఞ్జిట్ఠమ్పి [మఞ్జేట్ఠమ్పి (సీ. పీ.)] సఞ్జానాతి. ఏవం ఖో, మహారాజ, సఞ్జాననలక్ఖణా సఞ్ఞా”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, రఞ్ఞో భణ్డాగారికో భణ్డాగారం పవిసిత్వా నీలపీతలోహితోదాతమఞ్జిట్ఠాని [మఞ్జేట్ఠాని (సీ. పీ.)] రాజభోగాని రూపాని పస్సిత్వా సఞ్జానాతి. ఏవం ఖో, మహారాజ, సఞ్జాననలక్ఖణా సఞ్ఞా”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

సఞ్ఞాలక్ఖణపఞ్హో దసమో.

౧౧. చేతనాలక్ఖణపఞ్హో

౧౧. “భన్తే నాగసేన, కింలక్ఖణా చేతనా”తి? “చేతయితలక్ఖణా, మహారాజ, చేతనా అభిసఙ్ఖరణలక్ఖణా చా”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో విసం అభిసఙ్ఖరిత్వా అత్తనా చ పివేయ్య, పరే చ పాయేయ్య, సో అత్తనాపి దుక్ఖితో భవేయ్య, పరేపి దుక్ఖితా భవేయ్యుం. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఇధేకచ్చో పుగ్గలో

అకుసలం కమ్మం చేతనాయ చేతయిత్వా కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపజ్జేయ్య. యేపి తస్స అనుసిక్ఖన్తి , తేపి కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం నిరయం ఉపపజ్జన్తి.

"యథా వా పన, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో సప్పినవనీతతేలమధుఫాణితం ఏకజ్ఝం అభిసఙ్ఖరిత్వా అత్తనా చ పివేయ్య, పరే చ పాయేయ్య, సో అత్తనా సుఖితో భవేయ్య, పరేపి సుఖితా భవేయ్యుం. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఇధేకచ్చో పుగ్గలో కుసలం కమ్మం చేతనాయ చేతయిత్వా కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపజ్జతి. యేపి తస్స అనుసిక్ఖన్తి, తేపి కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపజ్జన్తి. ఏవం ఖో, మహారాజ, చేతయితలక్ఖణా చేతనా అభిసఙ్ఖరణలక్ఖణా చా"తి.

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

చేతనాలక్ఖణపఞ్హో ఏకాదసమో.

౧౨. విఞ్ఞాణలక్ఖణపఞ్హో

౧౨. "భన్తే నాగసేన, కింలక్ఖణం విఞ్ఞాణ"న్తి? "విజాననలక్ఖణం, మహారాజ, విఞ్ఞాణ"న్తి.

"ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "యథా, మహారాజ, నగరగుత్తికో మజ్ఝే నగరసిఙ్ఘాటకే నిసిన్నో పస్సేయ్య పురత్థిమదిసతో పురిసం ఆగచ్ఛన్తం, పస్సేయ్య దక్ఖిణదిసతో పురిసం ఆగచ్ఛన్తం, పస్సేయ్య పచ్ఛిమదిసతో పురిసం ఆగచ్ఛన్తం, పస్సేయ్య ఉత్తరదిసతో పురిసం ఆగచ్ఛన్తం. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యఞ్చ పురిసో చక్ఖునా రూపం పస్సతి, తం విఞ్ఞాణేన విజానాతి. యఞ్చ సోతేన సద్దం సుణాతి, తం విఞ్ఞాణేన విజానాతి. యఞ్చ ఘానేన గన్ధం ఘాయతి, తం విఞ్ఞాణేన విజానాతి. యఞ్చ జివ్హాయ రసం సాయతి, తం విఞ్ఞాణేన విజానాతి. యఞ్చ కాయేన ఫోట్ఠబ్బం ఫుసతి, తం విఞ్ఞాణేన విజానాతి, యఞ్చ మనసా ధమ్మం విజానాతి, తం విఞ్ఞాణేన విజానాతి. ఏవం ఖో, మహారాజ, విజాననలక్ఖణం విఞ్ఞాణ"న్తి.

"కల్లోసి , భన్తే నాగసేనా"తి.

విఞ్ఞాణలక్ఖణపఞ్హో ద్వాదసమో.

౧౩. వితక్కలక్ఖణపఞ్హో

౧౩. "భన్తే నాగసేన, కింలక్ఖణో వితక్కో"తి? "అప్పనాలక్ఖణో మహారాజ, వితక్కో"తి.

"ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "యథా, మహారాజ, వడ్ఢకీ సుపరికమ్మకతం దారుం సన్ధిస్మిం అప్పేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అప్పనాలక్ఖణో వితక్కో"తి.

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

వితక్కలక్ఖణపఞ్హో తేరసమో.

౧౪. విచారలక్ఖణపఞ్హో

౧౪. “భన్తే నాగసేన, కింలక్ఖణో విచారో”తి? “అనుమజ్జనలక్ఖణో, మహారాజ, విచారో”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కంసథాలం ఆకోటితం పచ్ఛా అనురవతి అనుసన్దహతి [అనుసద్దాయతి (క.)], యథా, మహారాజ, ఆకోటనా, ఏవం వితక్కో దట్ఠబ్బో. యథా అనురవనా [అనుమజ్జనా (క.)], ఏవం విచారో దట్ఠబ్బో”తి.

“కల్లోసి , భన్తే నాగసేనా”తి.

విచారలక్ఖణపఞ్హో చుద్దసమో.

విచారవగ్గో తతియో.

ఇమస్మిం వగ్గే చుద్దస పఞ్హా.

౪. నిబ్బానవగ్గో

౧. ఫస్సాదివినిబ్భుజనపఞ్హో

౧. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, సక్కా ఇమేసం ధమ్మానం ఏకతోభావగతానం వినిబ్భుజిత్వా వినిబ్భుజిత్వా నానాకరణం పఞ్ఞాపేతుం ‘అయం ఫస్సో, అయం వేదనా, అయం సఞ్ఞా, అయం చేతనా, ఇదం విఞ్ఞాణం, అయం వితక్కో, అయం విచారో’తి”? “న సక్కా, మహారాజ, ఇమేసం ధమ్మానం ఏకతోభావగతానం వినిబ్భుజిత్వా వినిబ్భుజిత్వా నానాకరణం పఞ్ఞాపేతుం ‘అయం ఫస్సో, అయం వేదనా, అయం సఞ్ఞా, అయం చేతనా, ఇదం విఞ్ఞాణం, అయం వితక్కో, అయం విచారో’”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, రఞ్ఞో సూదో అరసం వా రసం వా [యూసం వా రసం వా (సీ. స్యా. పీ.)] కరేయ్య, సో తత్థ దధిమ్పి పక్ఖిపేయ్య, లోణమ్పి పక్ఖిపేయ్య, సిఙ్గివేరమ్పి పక్ఖిపేయ్య, జీరకమ్పి పక్ఖిపేయ్య, మరిచమ్పి పక్ఖిపేయ్య, అఞ్ఞానిపి పకారాని పక్ఖిపేయ్య, తమేనం రాజా ఏవం వదేయ్య, ‘దధిస్స మే రసం ఆహర, లోణస్స మే రసం ఆహర, సిఙ్గివేరస్స మే రసం ఆహర, జీరకస్స మే రసం ఆహర, మరిచస్స మే రసం ఆహర, సబ్బేసం మే పక్ఖిత్తానం రసం ఆహరా’తి. సక్కా ను ఖో, మహారాజ, తేసం రసానం ఏకతోభావగతానం వినిబ్భుజిత్వా వినిబ్భుజిత్వా రసం ఆహరితుం అమ్బిలత్తం వా లవణత్తం వా తిత్తకత్తం వా కటుకత్తం వా కసాయత్తం వా మధురత్తం వా”తి? “న హి, భన్తే, సక్కా తేసం రసానం ఏకతోభావగతానం వినిబ్భుజిత్వా వినిబ్భుజిత్వా రసం ఆహరితుం అమ్బిలత్తం వా లవణత్తం వా తిత్తకత్తం వా కటుకత్తం వా కసాయత్తం వా మధురత్తం వా, అపి చ ఖో పన సకేన సకేన లక్ఖణేన ఉపట్ఠహన్తీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, న సక్కా ఇమేసం ధమ్మానం ఏకతోభావగతానం వినిబ్భుజిత్వా వినిబ్భుజిత్వా నానాకరణం పఞ్ఞాపేతుం ‘అయం ఫస్సో, అయం వేదనా, అయం సఞ్ఞా, అయం చేతనా, ఇదం విఞ్ఞాణం, అయం వితక్కో, అయం విచారో’తి, అపి చ ఖో పన సకేన సకేన లక్ఖణేన ఉపట్ఠహన్తీ”తి.

“కల్లోసి , భన్తే నాగసేనా”తి.

ఫస్సాదివినిబ్భుజనపఞ్హో పఠమో.

౨. నాగసేనపఞ్హో

౨. థేరో ఆహ “లోణం, మహారాజ, చక్ఖువిఞ్ఞేయ్య”న్తి. “ఆమ, భన్తే, చక్ఖువిఞ్ఞేయ్య”న్తి. “సుట్ఠు ఖో, మహారాజ, జానాహీ”తి. “కిం పన, భన్తే, జివ్హావిఞ్ఞేయ్య”న్తి? “ఆమ, మహారాజ, జివ్హావిఞ్ఞేయ్య”న్తి. “కిం పన, భన్తే, సబ్బం లోణం జివ్హాయ విజానాతీ”తి? “ఆమ, మహారాజ, సబ్బం లోణం జివ్హాయ విజానాతి”.

“యది, భన్తే, సబ్బం లోణం జివ్హాయ విజానాతి, కిస్స పన తం సకటేహి బలీబద్దా [బలిబద్దా (సీ. పీ.)] ఆహరన్తి, నను లోణమేవ ఆహరితబ్బ”న్తి? “న సక్కా, మహారాజ, లోణమేవ ఆహరితుం ఏకతోభావగతా ఏతే ధమ్మా గోచరనానత్తగతా లోణం గరుభావో చాతి. సక్కా పన, మహారాజ, లోణం తులాయ తులయితు”న్తి? “ఆమ, భన్తే, సక్కా”తి. “న సక్కా, మహారాజ, లోణం తులాయ తులయితుం, గరుభావో తులాయ తులియతీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

నాగసేనపఞ్హో దుతియో.

౩. పఞ్చాయతనకమ్మనిబ్బత్తపఞ్హో

౩. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, యానిమాని పఞ్చాయతనాని, కిం ను తాని నానాకమ్మేహి నిబ్బత్తాని, ఉదాహు ఏకేన కమ్మేనా”తి? “నానాకమ్మేహి, మహారాజ, నిబ్బత్తాని, న ఏకేన కమ్మేనా”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, ఏకస్మిం ఖేత్తే నానాబీజాని వప్పేయ్యుం , తేసం నానాబీజానం నానాఫలాని నిబ్బత్తేయ్యు”న్తి? “ఆమ, భన్తే, నిబ్బత్తేయ్యు”న్తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యాని యాని పఞ్చాయతనాని, తాని తాని నానాకమ్మేహి నిబ్బత్తాని, న ఏకేన కమ్మేనా”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

పఞ్చాయతనకమ్మనిబ్బత్తపఞ్హో తతియో.

౪. కమ్మనానాకరణపఞ్హో

౪. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, కేన కారణేన మనుస్సా న సబ్బే సమకా, అఞ్ఞే అప్పాయుకా, అఞ్ఞే దీఘాయుకా, అఞ్ఞే బవ్హాబాధా అఞ్ఞే అప్పాబాధా, అఞ్ఞే దుబ్బణ్ణా, అఞ్ఞే వణ్ణవన్తో, అఞ్ఞే అప్పేసక్ఖా, అఞ్ఞే మహేసక్ఖా, అఞ్ఞే అప్పభోగా, అఞ్ఞే మహాభోగా, అఞ్ఞే నీచకులీనా, అఞ్ఞే మహాకులీనా, అఞ్ఞే దుప్పఞ్ఞా, అఞ్ఞే పఞ్ఞవన్తో”తి?

థేరో ఆహ "కిస్స పన, మహారాజ, రుక్ఖా న సబ్బే సమకా, అఞ్ఞే అమ్బిలా, అఞ్ఞే లవణా, అఞ్ఞే తిత్తకా, అఞ్ఞే కటుకా, అఞ్ఞే కసావా, అఞ్ఞే మధురా"తి? "మఞ్ఞామి, భన్తే, బీజానం నానాకరణేనా"తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, కమ్మానం నానాకరణేన మనుస్సా న సబ్బే సమకా, అఞ్ఞే అప్పాయుకా, అఞ్ఞే దీఘాయుకా, అఞ్ఞే బహ్వాబాధా, అఞ్ఞే అప్పాబాధా, అఞ్ఞే దుబ్బణ్ణా, అఞ్ఞే వణ్ణవన్తో, అఞ్ఞే అప్పేసక్ఖా, అఞ్ఞే మహేసక్ఖా, అఞ్ఞే అప్పభోగా, అఞ్ఞే మహాభోగా, అఞ్ఞే నీచకులీనా, అఞ్ఞే మహాకులీనా, అఞ్ఞే దుప్పఞ్ఞా, అఞ్ఞే పఞ్ఞవన్తో. భాసితమ్పేతం మహారాజ భగవతా – 'కమ్మస్సకా, మాణవ, సత్తా కమ్మదాయాదా కమ్మయోనీ కమ్మబన్ధూ కమ్మప్పటిసరణా, కమ్మం సత్తే విభజతి యదిదం హీనప్పణీతతాయా'"తి.

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

కమ్మనానాకరణపఞ్హో చతుత్థో.

౫. వాయామకరణపఞ్హో

౫. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, తుమ్హే భణథ 'కిన్తి ఇమం దుక్ఖం నిరుజ్ఝేయ్య, అఞ్ఞఞ్చ దుక్ఖం నుప్పజ్జేయ్యా'తి . ఏతదత్థా, మహారాజ, అమ్హాకం పబ్బజ్జా"తి. "కిం పటికచ్చేవ వాయమితేన, నను సమ్పత్తే కాలే వాయమితబ్బ"న్తి? థేరో ఆహ "సమ్పత్తే కాలే, మహారాజ, వాయామో అకిచ్చకరో భవతి, పటికచ్చేవ వాయామో కిచ్చకరో భవతీ"తి.

"ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, యదా త్వం పిపాసితో భవేయ్యాసి, తదా త్వం ఉదపానం ఖణాపేయ్యాసి, తళాకం ఖణాపేయ్యాసి 'పానీయం పివిస్సామీ'తి? "న హి, భన్తే"తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సమ్పత్తే కాలే వాయామో అకిచ్చకరో భవతి, పటికచ్చేవ వాయామో కిచ్చకరో భవతీ"తి.

"భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, యదా త్వం బుభుక్ఖితో భవేయ్యాసి, తదా త్వం ఖేత్తం కసాపేయ్యాసి, సాలిం రోపాపేయ్యాసి, ధఞ్ఞం అతిహరాపేయ్యాసి 'భత్తం భుఞ్జిస్సామీ'తి? "న హి, భన్తే"తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సమ్పత్తే కాలే వాయామో అకిచ్చకరో భవతి, పటికచ్చేవ వాయామో కిచ్చకరో భవతీతి.

"భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, యదా తే సఙ్గామో పచ్చుపట్ఠితో భవేయ్య, తదా త్వం పరిఖం ఖణాపేయ్యాసి, పాకారం కారాపేయ్యాసి, గోపురం కారాపేయ్యాసి, అట్టాలకం కారాపేయ్యాసి, ధఞ్ఞం అతిహరాపేయ్యాసి, తదా త్వం హత్థిస్మిం సిక్ఖేయ్యాసి, అస్సస్మిం సిక్ఖేయ్యాసి, రథస్మిం సిక్ఖేయ్యాసి, ధనుస్మిం సిక్ఖేయ్యాసి, థరుస్మిం సిక్ఖేయ్యాసీ"తి? "న హి, భన్తే"తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సమ్పత్తే కాలే వాయామో అకిచ్చకరో భవతి, పటికచ్చేవ వాయామో కిచ్చకరో భవతి. భాసితమ్పేతం మహారాజ భగవతా –

"'పటికచ్చేవ తం కయిరా, యం జఞ్ఞా హితమత్తనో;
న సాకటికచిన్తాయ, మన్తా ధీరో పరక్కమే.

"'యథా సాకటికో మట్ఠం [నామ (సీ. పీ. క.) సం. ని. ౧.౧౦౩], సమం హిత్వా మహాపథం;
విసమం మగ్గమారుయ్హ, అక్ఖచ్ఛిన్నోవ ఝాయతి.

‘‘‘ఏవం ధమ్మా అపక్కమ్మ, అధమ్మమనువత్తియ;

మన్దో మచ్చు ముఖం పత్తో, అక్ఖచ్ఛిన్నోవ ఝాయతీ’’’తి [సోచతీతి (సబ్బత్థ)].

‘‘కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా’’తి.

వాయామకరణపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. నేరయికగ్గిఉణ్హభావపఞ్హో

౬. రాజా ఆహ ‘‘భన్తే నాగసేన, తుమ్హే భణథ ‘పాకతికఅగ్గితో నేరయికో అగ్గి మహాభితాపతరో హోతి, ఖుద్దకోపి పాసాణో పాకతికే అగ్గిమ్హి పక్ఖిత్తో దివసమ్పి పచ్చమానో [ధమమానో (సీ॰ పీ॰)] న విలయం గచ్ఛతి, కూటాగారమత్తోపి పాసాణో నేరయికగ్గిమ్హి పక్ఖిత్తో ఖణేన విలయం గచ్ఛతీ’తి, ఏతం వచనం న సద్దహామి, ఏవఞ్చ పన వదేథ ‘యే చ తత్థ ఉప్పన్నా సత్తా, తే అనేకానిపి వస్ససహస్సాని నిరయే పచ్చమానా న విలయం గచ్ఛన్తీ’తి, తమ్పి వచనం న సద్దహామీ’’తి.

థేరో ఆహ ‘‘తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, యా తా సన్తి మకరినియోపి సుసుమారినియోపి కచ్ఛపినియోపి మోరినియోపి కపోతినియోపి, కిన్ను తా కక్ఖళాని పాసాణాని సక్ఖరాయో చ ఖాదన్తీ’’తి? ‘‘ఆమ, భన్తే, ఖాదన్తీ’’తి. ‘‘కిం పన తాని తాసం కుచ్ఛియం కోట్ఠబ్భన్తరగతాని విలయం గచ్ఛన్తీ’’తి? ‘‘ఆమ, భన్తే, విలయం గచ్ఛన్తీ’’తి. ‘‘యో పన తాసం కుచ్ఛియం గబ్భో, సోపి విలయం గచ్ఛతీ’’తి? ‘‘న హి భన్తే’’తి. ‘‘కేన కారణేనా’’తి? ‘‘మఞ్ఞామి, భన్తే, కమ్మాధికతేన న విలయం గచ్ఛతీ’’తి. ‘‘ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, కమ్మాధికతేన నేరయికా సత్తా అనేకానిపి వస్ససహస్సాని నిరయే పచ్చమానా న విలయం గచ్ఛన్తి. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా – ‘సో న తావ కాలం కరోతి, యావ న తం పాపకమ్మం బ్యన్తీహోతీ’’’తి.

‘‘భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ’’తి. ‘‘తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, యా తా సన్తి సీహినియోపి బ్యగ్ఘినియోపి దీపినియోపి కుక్కురినియోపి, కిన్ను తా కక్ఖళాని అట్ఠికాని మంసాని ఖాదన్తీతి? ‘‘ఆమ, భన్తే, ఖాదన్తీ’’తి. ‘‘కిం పన తాని తాసం కుచ్ఛియం కోట్ఠబ్భన్తరగతాని విలయం గచ్ఛన్తీ’’తి? ‘‘ఆమ, భన్తే, విలయం గచ్ఛన్తీ’’తి. ‘‘యో పన తాసం కుచ్ఛియం గబ్భో, సోపి విలయం గచ్ఛతీ’’తి? ‘‘న హి భన్తే’’తి. ‘‘కేన కారణేనా’’తి? ‘‘మఞ్ఞామి, భన్తే, కమ్మాధికతేన న విలయం గచ్ఛతీ’’తి. ‘‘ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, కమ్మాధికతేన నేరయికా సత్తా అనేకానిపి వస్ససహస్సాని నిరయే పచ్చమానా న విలయం గచ్ఛన్తీ’’తి.

‘‘భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ’’తి. ‘‘తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, యా తా సన్తి యోనకసుఖుమాలినియోపి ఖత్తియసుఖుమాలినియోపి బ్రాహ్మణసుఖుమాలినియోపి గహపతిసుఖుమాలినియోపి, కిన్ను తా కక్ఖళాని ఖజ్జకాని మంసాని ఖాదన్తీ’’తి? ‘‘ఆమ, భన్తే, ఖాదన్తీ’’తి. ‘‘కిం పన తాని తాసం కుచ్ఛియం కోట్ఠబ్భన్తరగతాని విలయం గచ్ఛన్తీ’’తి? ‘‘ఆమ, భన్తే, విలయం గచ్ఛన్తీ’’తి. ‘‘యో పన తాసం కుచ్ఛియం గబ్భో సోపి విలయం గచ్ఛతీ’’తి? ‘‘న హి భన్తే’’తి. ‘‘కేన కారణేనా’’తి. ‘‘మఞ్ఞామి, భన్తే, కమ్మాధికతేన న విలయం గచ్ఛతీ’’తి. ‘‘ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, కమ్మాధికతేన నేరయికా సత్తా అనేకానిపి వస్ససహస్సాని నిరయే పచ్చమానా న విలయం గచ్ఛన్తి. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా – ‘‘సో న తావ కాలం కరోతి, యావ న తం పాపకమ్మం బ్యన్తీహోతీ’’తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

నేరయికగ్గిఉణ్హభావపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. పథవిసన్ధారకపఞ్హో

౭. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, తుమ్హే భణథ ‘అయం మహా పథవీ ఉదకే పతిట్ఠితా, ఉదకం వాతే పతిట్ఠితం, వాతో ఆకాసే పతిట్ఠితో’తి, ఏతమ్పి వచనం న సద్దహామీ”తి. థేరో ధమ్మకరకేన [ధమ్మకరణేన (క.)] ఉదకం గహేత్వా రాజానం మిలిన్దం సఞ్ఞాపేసి “యథా, మహారాజ, ఇమం ఉదకం వాతేన ఆధారితం, ఏవం తమ్పి ఉదకం వాతేన ఆధారిత”న్తి.

“కల్లోసి , భన్తే నాగసేనా”తి.

పథవిసన్ధారకపఞ్హో సత్తమో.

౮. నిరోధనిబ్బానపఞ్హో

౮. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, నిరోధో నిబ్బాన”న్తి? “ఆమ, మహారాజ, నిరోధో నిబ్బాన”న్తి. “కథం, భన్తే , నాగసేన, నిరోధో నిబ్బాన”న్తి? “సబ్బే బాలపుథుజ్జనా ఖో, మహారాజ, అజ్ఝత్తికబాహిరే ఆయతనే అభినన్దన్తి అభివదన్తి అజ్ఝోసాయ తిట్ఠన్తి, తే తేన సోతేన వుయ్హన్తి, న పరిముచ్చన్తి జాతియా జరాయ మరణేన సోకేన పరిదేవేన దుక్ఖేహి దోమనస్సేహి ఉపాయాసేహి న పరిముచ్చన్తి దుక్ఖస్మాతి వదామి. సుతవా చ ఖో, మహారాజ, అరియసావకో అజ్ఝత్తికబాహిరే ఆయతనే నాభినన్దతి నాభివదతి నాజ్ఝోసాయ తిట్ఠతి, తస్స తం అనభినన్దతో అనభివదతో అనజ్ఝోసాయ తిట్ఠతో తణ్హా నిరుజ్ఝతి, తణ్హానిరోధా ఉపాదాననిరోధో, ఉపాదాననిరోధా భవనిరోధో, భవనిరోధా జాతినిరోధో, జాతినిరోధా జరామరణం సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసా నిరుజ్ఝన్తి, ఏవమేతస్స కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స నిరోధో హోతి, ఏవం ఖో, మహారాజ, నిరోధో నిబ్బాన”న్తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

నిరోధనిబ్బానపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. నిబ్బానలభనపఞ్హో

౯. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, సబ్బేవ లభన్తి నిబ్బాన”న్తి? “న ఖో, మహారాజ, సబ్బేవ లభన్తి నిబ్బానం, అపి చ ఖో, మహారాజ, యో సమ్మా పటిపన్నో అభిఞ్ఞేయ్యే ధమ్మే అభిజానాతి, పరిఞ్ఞేయ్యే ధమ్మే పరిజానాతి, పహాతబ్బే ధమ్మే పజహతి, భావేతబ్బే ధమ్మే భావేతి, సచ్ఛికాతబ్బే ధమ్మే సచ్ఛికరోతి, సో లభతి నిబ్బాన”న్తి.

“కల్లోసి , భన్తే నాగసేనా”తి.

నిబ్బానలభనపఞ్హో నవమో.

౧౦. నిబ్బానసుఖజాననపఞ్హో

౧౦. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, యో న లభతి నిబ్బానం, జానాతి సో 'సుఖం నిబ్బాన'"న్తి? "ఆమ, మహారాజ, యో న లభతి నిబ్బానం, జానాతి సో 'సుఖం నిబ్బాన'"న్తి. "కథం, భన్తే నాగసేన, అలభన్తో జానాతి 'సుఖం నిబ్బాన'"న్తి? "తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, యేసం నచ్ఛిన్నా హత్థపాదా , జానేయ్యుం తే, మహారాజ, 'దుక్ఖం హత్థపాదచ్ఛేదన'"న్తి? "ఆమ, భన్తే, జానేయ్యు"న్తి. "కథం జానేయ్యు"న్తి? "అఞ్ఞేసం, భన్తే, ఛిన్నహత్థపాదానం పరిదేవితసద్దం సుత్వా జానన్తి 'దుక్ఖం హత్థపాదచ్ఛేదన'"న్తి . "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యేసం దిట్ఠం నిబ్బానం, తేసం సద్దం సుత్వా జానాతి 'సుఖం నిబ్బాన'"న్తి.

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

నిబ్బానసుఖజాననపఞ్హో దసమో.

నిబ్బానవగ్గో చతుత్థో.

ఇమస్మిం వగ్గే దస పఞ్హా.

౫. బుద్ధవగ్గో

౧. బుద్ధస్స అత్థినత్థిభావపఞ్హో

౧. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, బుద్ధో తయా దిట్ఠో"తి? "న హి, మహారాజా"తి. "అథ తే ఆచరియేహి బుద్ధో దిట్ఠో"తి? "న హి, మహారాజా"తి. "తేన హి, భన్తే నాగసేన, నత్థి బుద్ధో"తి. "కిం పన, మహారాజ, హిమవతి ఊహా నదీ తయా దిట్ఠా"తి? "న హి, భన్తే"తి. "అథ తే పితరా ఊహా నదీ దిట్ఠా"తి? "న హి, భన్తే"తి. "తేన హి, మహారాజ, నత్థి ఊహా నదీ"తి. "అత్థి, భన్తే, కిఞ్చాపి మయా ఊహా నదీ న దిట్ఠా, పితరాపి మే ఊహా నదీ న దిట్ఠా, అపి చ అత్థి ఊహా నదీ"తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, కిఞ్చాపి మయా భగవా న దిట్ఠో, ఆచరియేహిపి మే భగవా న దిట్ఠో, అపి చ అత్థి భగవా"తి.

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

బుద్ధస్స అత్థినత్థిభావపఞ్హో పఠమో.

౨. బుద్ధస్స అనుత్తరభావపఞ్హో

౨. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, బుద్ధో అనుత్తరో"తి? "ఆమ, మహారాజ, భగవా అనుత్తరో"తి. "కథం, భన్తే నాగసేన, అదిట్ఠపుబ్బం జానాసి 'బుద్ధో అనుత్తరో'"తి? "తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, యేహి అదిట్ఠపుబ్బో మహాసముద్దో, జానేయ్యుం తే, మహారాజ, మహన్తో ఖో మహాసముద్దో గమ్భీరో అప్పమేయ్యో దుప్పరియోగాహో, యత్థిమా పఞ్చ మహానదియో సతతం సమితం అప్పేన్తి, సేయ్యథిదం, గఙ్గా యమునా అచిరవతీ సరభూ మహీ, నేవ తస్స ఊనత్తం వా పూరత్తం వా పఞ్ఞాయతీ"తి ? "ఆమ, భన్తే, జానేయ్యు"న్తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సావకే మహన్తే పరినిబ్బుతే పస్సిత్వా జానామి 'భగవా అనుత్తరో'"తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

బుద్ధస్స అనుత్తరభావపఞ్హో దుతియో.

౩. బుద్ధస్స అనుత్తరభావజాననపఞ్హో

౩. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, సక్కా జానితుం ‘బుద్ధో అనుత్తరో’”తి? “ఆమ, మహారాజ, సక్కా జానితుం ‘భగవా అనుత్తరో’”తి. “కథం, భన్తే నాగసేన, సక్కా జానితుం ‘బుద్ధో అనుత్తరో’”తి. “భూతపుబ్బం, మహారాజ, తిస్సత్థేరో నామ లేఖాచరియో అహోసి, బహూని వస్సాని అబ్భతీతాని కాలఙ్కతస్స కథం సో ఞాయతీ”తి. “లేఖేన భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో ధమ్మం పస్సతి, సో భగవన్తం పస్సతి, ధమ్మో హి, మహారాజ, భగవతా దేసితో”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

బుద్ధస్స అనుత్తరభావజాననపఞ్హో తతియో.

౪. ధమ్మదిట్ఠపఞ్హో

౪. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, ధమ్మో తయా దిట్ఠో”తి. “బుద్ధనేత్తియా ఖో, మహారాజ, బుద్ధపఞ్ఞత్తియా యావజీవం సావకేహి వత్తితబ్బ”న్తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

ధమ్మదిట్ఠపఞ్హో చతుత్థో.

౫. అసఙ్కమనపటిసన్దహనపఞ్హో

౫. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, న చ సఙ్కమతి పటిసన్దహతి చా”తి? “ఆమ, మహారాజ, న చ సఙ్కమతి పటిసన్దహతి చా”తి. “కథం, భన్తే నాగసేన, న చ సఙ్కమతి పటిసన్దహతి చ, ఓపమ్మం కరోహీ”తి? “యథా, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో పదీపతో పదీపం పదీపేయ్య, కింను ఖో సో, మహారాజ, పదీపో పదీపమ్హా సఙ్కన్తో”తి? “న హి, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, న చ సఙ్కమతి పటిసన్దహతి చా”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “అభిజానాసి ను, త్వం మహారాజ, దహరకో సన్తో సిలోకాచరియస్స సన్తికే కిఞ్చి సిలోకం గహిత”న్తి? “ఆమ, భన్తే”తి . “కిం ను ఖో, మహారాజ, సో సిలోకో ఆచరియమ్హా సఙ్కన్తో”తి? “న హి, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, న చ సఙ్కమతి పటిసన్దహతి చాతి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

అసఙ్కమనపటిసన్దహనపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. వేదగూపఞ్హో

౬. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, వేదగూ ఉపలబ్భతీ”తి? థేరో ఆహ “పరమత్థేన ఖో, మహారాజ, వేదగూ నుపలబ్భతీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

వేదగూపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. అఞ్ఞకాయసఙ్కమనపఞ్హో

౭. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, అత్థి కోచి సత్తో యో ఇమమ్హా కాయా అఞ్ఞం కాయం సఙ్కమతీ”తి? “న హి, మహారాజా”తి. “యది, భన్తే నాగసేన, ఇమమ్హా కాయా అఞ్ఞం కాయం సఙ్కమన్తో నత్థి, నను ముత్తో భవిస్సతి పాపకేహి కమ్మేహీ”తి? “ఆమ, మహారాజ, యది న పటిసన్దహేయ్య, ముత్తో భవిస్సతి పాపకేహి కమ్మేహీతి, యస్మా చ ఖో, మహారాజ, పటిసన్దహతి, తస్మా న పరిముత్తో పాపకేహి కమ్మేహీ”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో అఞ్ఞతరస్స పురిసస్స అమ్బం అవహరేయ్య, కిం సో దణ్డప్పత్తో భవేయ్యా”తి? “ఆమ, భన్తే, దణ్డప్పత్తో భవేయ్యా”తి. “న ఖో సో, మహారాజ, తాని అమ్బాని అవహరి, యాని తేన రోపితాని, కస్మా దణ్డప్పత్తో భవేయ్యా”తి? “తాని, భన్తే, అమ్బాని నిస్సాయ జాతాని, తస్మా దణ్డప్పత్తో భవేయ్యా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఇమినా నామరూపేన కమ్మం కరోతి సోభనం వా అసోభనం వా, తేన కమ్మేన అఞ్ఞం నామరూపం పటిసన్దహతి, తస్మా న పరిముత్తో పాపకేహి కమ్మేహీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

అఞ్ఞకాయసఙ్కమనపఞ్హో సత్తమో.

౮. కమ్మఫలఅత్థిభావపఞ్హో

౮. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, ఇమినా నామరూపేన కమ్మం కతం కుసలం వా అకుసలం వా, కుహిం తాని కమ్మాని తిట్ఠన్తీ”తి? “అనుబన్ధేయ్యుం ఖో, మహారాజ, తాని కమ్మాని ఛాయావ అనపాయినీ”తి [అనుపాయినీతి (క.)]. “సక్కా పన, భన్తే, తాని కమ్మాని దస్సేతుం ‘ఇధ వా ఇధ వా తాని కమ్మాని తిట్ఠన్తీ’”తి? “న సక్కా, మహారాజ, తాని కమ్మాని దస్సేతుం ‘ఇధ వా ఇధ వా తాని కమ్మాని తిట్ఠన్తీ’”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, యానిమాని రుక్ఖాని అనిబ్బత్తఫలాని, సక్కా తేసం ఫలాని దస్సేతుం ‘ఇధ వా ఇధ వా తాని ఫలాని తిట్ఠన్తీ’”తి. “న హి, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అబ్బోచ్ఛిన్నాయ సన్తతియా న సక్కా తాని కమ్మాని దస్సేతుం ‘ఇధ వా ఇధ వా తాని కమ్మాని తిట్ఠన్తీ’తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

కమ్మఫలఅత్థిభావపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. ఉప్పజ్జతిజాననపఞ్హో

౯. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, యో ఉప్పజ్జతి, జానాతి సో ‘ఉప్పజ్జిస్సామీ’”తి? “ఆమ, మహారాజ, యో ఉప్పజ్జతి జానాతి సో ‘ఉప్పజ్జిస్సామీ’”తి. “ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కస్సకో గహపతికో బీజాని పథవియం నిక్ఖిపిత్వా సమ్మా దేవే వస్సన్తే జానాతి ‘ధఞ్ఞం నిబ్బత్తిస్సతీ’”తి? “ఆమ, భన్తే, జానేయ్యా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో ఉప్పజ్జతి, జానాతి సో ‘ఉప్పజ్జిస్సామీ’”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

ఉప్పజ్జతిజాననపఞ్హో నవమో.

౧౦. బుద్ధనిదస్సనపఞ్హో

౧౦. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, బుద్ధో అత్థీ”తి? “ఆమ, మహారాజ, భగవా అత్థీ”తి. “సక్కా పన, భన్తే నాగసేన, బుద్ధో నిదస్సేతుం ఇధవా ఇధవా”తి? “పరినిబ్బుతో, మహారాజ, భగవా అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా, న సక్కా భగవా నిదస్సేతుం ‘ఇధ వా ఇధ వా’”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, మహతో అగ్గిక్ఖన్ధస్స జలమానస్స యా అచ్చి అత్థఙ్గతా, సక్కా సా అచ్చి దస్సేతుం ‘ఇధ వా ఇధ వా’”తి? “న హి, భన్తే, నిరుద్ధా సా అచ్చి అప్పణ్ణత్తిం గతా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, భగవా అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతో అత్థఙ్గతో, న సక్కా భగవా నిదస్సేతుం ‘ఇధ వా ఇధ వా’ తి, ధమ్మకాయేన పన ఖో, మహారాజ, సక్కా భగవా నిదస్సేతుం. ధమ్మో హి, మహారాజ, భగవతా దేసితో”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

బుద్ధనిదస్సనపఞ్హో దసమో.

బుద్ధవగ్గో పఞ్చమో.

ఇమస్మిం వగ్గే దస పఞ్హా.

౬. సతివగ్గో

౧. కాయపియాయనపఞ్హో

౧. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, పియో పబ్బజితానం కాయో”తి? “న ఖో, మహారాజ, పియో పబ్బజితానం కాయో”తి. “అథ కిస్స ను ఖో, భన్తే, కేలాయథ మమాయథా”తి? “కిం పన తే, మహారాజ, కదాచి కరహచి సఙ్గామగతస్స కణ్డప్పహారో హోతీ”తి? “ఆమ, భన్తే, హోతీ”తి. “కింను ఖో , మహారాజ, సో వణో ఆలేపేన చ ఆలిమ్పీయతి తేలేన చ మక్ఖీయతి

సుఖుమేన చ చోళపట్టేన పలివేఠేయతీ”తి? “ఆమ, భన్తే, ఆలేపేన చ ఆలిమ్పీయతి తేలేన చ మక్ఖీయతి సుఖుమేన చ చోళపట్టేన పలివేఠీయతీ”తి. “కింను ఖో, మహారాజ, పియో తే వణో, తేన ఆలేపేన చ ఆలిమ్పీయతి తేలేన చ మక్ఖీయతి సుఖుమేన చ చోళపట్టేన పలివేఠీయతీ”తి? “న మే, భన్తే, పియో వణో, అపి చ మంసస్స రుహనత్థాయ ఆలేపేన చ ఆలిమ్పీయతి తేలేన చ మక్ఖీయతి సుఖుమేన చ చోళపట్టేన పలివేఠీయతీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అప్పియో పబ్బజితానం కాయో, అథ చ పబ్బజితా అనజ్ఝోసితా కాయం పరిహరన్తి బ్రహ్మచరియానుగ్గహాయ. అపి చ ఖో, మహారాజ, వణూపమో కాయో వుత్తో భగవతా, తేన పబ్బజితా వణమివ కాయం పరిహరన్తి అనజ్ఝోసితా. భాసితమ్పేతం మహారాజ భగవతా –

“‘అల్లచమ్మపటిచ్ఛన్నో, నవద్వారో మహావణో;
సమన్తతో పగ్ఘరతి, అసుచిపూతిగన్ధియో’”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

కాయపియాయనపఞ్హో పఠమో.

౨. సబ్బఞ్ఞుభావపఞ్హో

౨. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, బుద్ధో సబ్బఞ్ఞూ సబ్బదస్సావీ”తి? “ఆమ, మహారాజ, భగవా సబ్బఞ్ఞూ సబ్బదస్సావీ”తి. “అథ కిస్స ను ఖో, భన్తే నాగసేన, సావకానం అనుపుబ్బేన సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేసీ”తి? “అత్థి పన తే మహారాజ, కోచి వేజ్జో, యో ఇమిస్సం పథవియం సబ్బభేసజ్జాని జానాతీ”తి? “ఆమ, భన్తే, అత్థీ”తి. “కింను ఖో, మహారాజ, సో వేజ్జో గిలానకం సమ్పత్తే కాలే భేసజ్జం పాయేతి, ఉదాహు అసమ్పత్తే కాలే”తి? “సమ్పత్తే కాలే, భన్తే, గిలానకం భేసజ్జం పాయేతి, నో అసమ్పత్తే కాలే”తి? “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, భగవా సబ్బఞ్ఞూ సబ్బదస్సావీ న అసమ్పత్తే కాలే సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞాపేతి, సమ్పత్తే కాలే సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞాపేతి యావజీవం అనతిక్కమనీయ”న్తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

సబ్బఞ్ఞుభావపఞ్హో దుతియో.

౩. మహాపురిసలక్ఖణపఞ్హో

౩. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, బుద్ధో ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణేహి సమన్నాగతో అసీతియా చ అనుబ్యఞ్జనేహి పరిరఞ్జితో సువణ్ణవణ్ణో కఞ్చనసన్నిభత్తచో బ్యామప్పభో”తి? “ఆమ, మహారాజ, భగవా ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణేహి సమన్నాగతో అసీతియా చ అనుబ్యఞ్జనేహి పరిరఞ్జితో సువణ్ణవణ్ణో కఞ్చనసన్నిభత్తచో బ్యామప్పభో”తి.

“కిం పనస్స, భన్తే, మాతాపితరోపి ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణేహి సమన్నాగతా అసీతియా చ అనుబ్యఞ్జనేహి పరిరఞ్జితా సువణ్ణవణ్ణా కఞ్చనసన్నిభత్తచా బ్యామప్పభా”తి? “నో చస్స, మహారాజ, మాతాపితరో ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణేహి సమన్నాగతా అసీతియా చ అనుబ్యఞ్జనేహి పరిరఞ్జితా సువణ్ణవణ్ణా కఞ్చనసన్నిభత్తచా బ్యామప్పభా”తి.

“ఏవం సన్తే ఖో, భన్తే నాగసేన, న ఉప్పజ్జతి బుద్ధో ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణేహి సమన్నాగతో అసీతియా చ అనుబ్యఞ్జనేహి పరిరఞ్జితో సువణ్ణవణ్ణో కఞ్చనసన్నిభత్తచో బ్యామప్పభో’తి, అపి చ మాతుసదిసో వా పుత్తో హోతి మాతుపక్ఖో వా, పితుసదిసో వా పుత్తో హోతి పితుపక్ఖో వా”తి. థేరో ఆహ “అత్థి పన, మహారాజ, కిఞ్చి పదుమం సతపత్త”న్తి? “ఆమ, భన్తే, అత్థీ”తి. “తస్స పన కుహిం సమ్భవో”తి? “కద్దమే జాయతి ఉదకే ఆసీయతీ”తి . “కింను ఖో, మహారాజ, పదుమం కద్దమేన సదిసం వణ్ణేన వా గన్ధేన వా రసేన వా”తి? “న హి, భన్తే”తి. “అథ ఉదకేన వా గన్ధేన వా రసేన వా”తి? “న హి, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, భగవా ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణేహి సమన్నాగతో అసీతియా చ అనుబ్యఞ్జనేహి పరిరఞ్జితో సువణ్ణవణ్ణో కఞ్చనసన్నిభత్తచో బ్యామప్పభో, నో చస్స మాతాపితరో ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణేహి సమన్నాగతా అసీతియా చ అనుబ్యఞ్జనేహి పరిరఞ్జితా సువణ్ణవణ్ణా కఞ్చనసన్నిభత్తచా బ్యామప్పభా”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

మహాపురిసలక్ఖణపఞ్హో తతియో.

౪. భగవతో బ్రహ్మచారిపఞ్హో

౪. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, బుద్ధో బ్రహ్మచారీ”తి? “ఆమ, మహారాజ, భగవా బ్రహ్మచారీ”తి. “తేన హి, భన్తే నాగసేన, బుద్ధో బ్రహ్మునో సిస్సో”తి? “అత్థి పన తే, మహారాజ, హత్థిపామోక్ఖో”తి? “అత్థి , భన్తే”తి. “కింను ఖో, మహారాజ, సో హత్థీ కదాచి కరహచి కోఞ్చనాదం నదతీతి? “ఆమ, భన్తే, నదతీ”తి “తేన హి, మహారాజ, సో హత్థీ కోఞ్చసకుణస్స సిస్సో”తి? “న హి, భన్తే”తి. “కిం పన, మహారాజ, బ్రహ్మా సబుద్ధికో అబుద్ధికో”తి? “సబుద్ధికో, భన్తే”తి. “తేన హి, మహారాజ, బ్రహ్మా భగవతో సిస్సో”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

భగవతో బ్రహ్మచారిపఞ్హో చతుత్థో.

౫. భగవతో ఉపసమ్పదాపఞ్హో

౫. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, ఉపసమ్పదా సున్దరా”తి? “ఆమ, మహారాజ, ఉపసమ్పదా సున్దరా”తి. “అత్థి పన, భన్తే, బుద్ధస్స ఉపసమ్పదా, ఉదాహు నత్థీ”తి? “ఉపసమ్పన్నో ఖో, మహారాజ , భగవా బోధిరుక్ఖమూలే సహ సబ్బఞ్ఞుతఞాణేన, నత్థి భగవతో ఉపసమ్పదా అఞ్ఞేహి దిన్నా, యథా సావకానం, మహారాజ, భగవా సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేతి యావజీవం అనతిక్కమనీయ”న్తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

భగవతో ఉపసమ్పదాపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. అస్సుభేసజ్జాభేసజ్జపఞ్హో

౬. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, యో చ మాతరి మతాయ రోదతి, యో చ ధమ్మపేమేన రోదతి, ఉభిన్నం తేసం రోదన్తానం కస్స అస్సు భేసజ్జం, కస్స న భేసజ్జ"న్తి? "ఏకస్స ఖో, మహారాజ, అస్సు రాగదోసమోహేహి సమలం ఉణ్హం, ఏకస్స పీతిసోమనస్సేన విమలం సీతలం. యం ఖో, మహారాజ, సీతలం, తం భేసజ్జం, యం ఉణ్హం, తం న భేసజ్జ"న్తి.

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

అస్సుభేసజ్జాభేసజ్జపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. సరాగవీతరాగనానాకరణపఞ్హో

౭. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, కిం నానాకరణం సరాగస్స చ వీతరాగస్స చా"తి? "ఏకో ఖో, మహారాజ, అజ్ఝోసితో, ఏకో అనజ్ఝోసితో"తి. "కిం ఏతం, భన్తే, అజ్ఝోసితో అనజ్ఝోసితో నామా"తి? "ఏకో ఖో, మహారాజ, అత్థికో, ఏకో అనత్థికో"తి. "పస్సామహం, భన్తే, ఏవరూపం యో చ సరాగో, యో చ వీతరాగో, సబ్బోపేసో సోభనం యేవ ఇచ్ఛతి ఖాదనీయం వా భోజనీయం వా, న కోచి పాపకం ఇచ్ఛతీ"తి. "అవీతరాగో ఖో, మహారాజ, రసపటిసంవేదీ చ రసరాగపటిసంవేదీ చ భోజనం భుఞ్జతి, వీతరాగో పన రసపటిసంవేదీ భోజనం భుఞ్జతి, నో చ ఖో రసరాగపటిసంవేదీ"తి.

"కల్లోసి , భన్తే నాగసేనా"తి.

సరాగవీతరాగనానాకరణపఞ్హో సత్తమో.

౮. పఞ్ఞాపతిట్ఠానపఞ్హో

౮. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, పఞ్ఞా కుహిం పటివసతీ"తి? "న కత్థచి మహారాజా"తి. "తేన హి, భన్తే నాగసేన, నత్థి పఞ్ఞా"తి. "వాతో, మహారాజ, కుహిం పటివసతీ"తి? "న కత్థచి భన్తే"తి. "తేన హి, మహారాజ, నత్థి వాతో"తి.

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

పఞ్ఞాపతిట్ఠానపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. సంసారపఞ్హో

౯. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, యం పనేతం బ్రూసి 'సంసారో'తి, కతమో సో సంసారో"తి? "ఇధ, మహారాజ, జాతో ఇధేవ మరతి, ఇధ మతో అఞ్ఞత్ర ఉప్పజ్జతి, తహిం జాతో తహిం యేవ మరతి, తహిం మతో అఞ్ఞత్ర ఉప్పజ్జతి, ఏవం ఖో, మహారాజ, సంసారో హోతీ"తి. "ఓపమ్మం కరోహీ"తి. "యథా, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో పక్కం అమ్బం ఖాదిత్వా అట్ఠిం రోపేయ్య, తతో మహన్తో అమ్బరుక్ఖో నిబ్బత్తిత్వా ఫలాని దదేయ్య, అథ సో పురిసో తతోపి పక్కం అమ్బం ఖాదిత్వా అట్ఠిం రోపేయ్య, తతోపి మహన్తో అమ్బరుక్ఖో నిబ్బత్తిత్వా ఫలాని దదేయ్య, ఏవమేతేసం రుక్ఖానం కోటి న పఞ్ఞాయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఇధ జాతో ఇధేవ మరతి, ఇధ మతో అఞ్ఞత్ర ఉప్పజ్జతి, తహిం జాతో తహిం యేవ మరతి, తహిం మతో అఞ్ఞత్ర ఉప్పజ్జతి, ఏవం ఖో, మహారాజ, సంసారో హోతీ"తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

సంసారపఞ్హో నవమో.

౧౦. చిరకతసరణపఞ్హో

౧౦. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, కేన అతీతం చిరకతం సరతీ”తి? “సతియా, మహారాజా”తి. “నను, భన్తే నాగసేన, చిత్తేన సరతి నో సతియా”తి? “అభిజానాసి ను, త్వం మహారాజ, కిఞ్చిదేవ కరణీయం కత్వా పముట్ఠ”న్తి? “ఆమ భన్తే”తి. “కిం ను ఖో, త్వం మహారాజ, తస్మిం సమయే అచిత్తకో అహోసీ”తి? “న హి, భన్తే, సతి తస్మిం సమయే నాహోసీ”తి. “అథ కస్మా, త్వం మహారాజ, ఏవమాహ ‘చిత్తేన సరతి, నో సతియా’”తి?

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

చిరకతసరణపఞ్హో దసమో.

౧౧. అభిజానన్తసతిపఞ్హో

౧౧. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, సబ్బా సతి అభిజానన్తీ ఉప్పజ్జతి , ఉదాహు కటుమికావ సతీ”తి? “అభిజానన్తీపి, మహారాజ, కటుమికాపి సతీ”తి. “ఏవఞ్హి ఖో, భన్తే నాగసేన, సబ్బా సతి అభిజానన్తీ, నత్థి కటుమికా సతీ”తి? “యది నత్థి, మహారాజ, కటుమికా సతి, నత్థి కిఞ్చి సిప్పికానం కమ్మాయతనేహి వా సిప్పాయతనేహి వా విజ్జాట్ఠానేహి వా కరణీయం, నిరత్థకా ఆచరియా, యస్మా చ ఖో, మహారాజ, అత్థి కటుమికా సతి, తస్మా అత్థి కమ్మాయతనేహి వా సిప్పాయతనేహి వా విజ్జాట్ఠానేహి వా కరణీయం, అత్థో చ ఆచరియేహీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

అభిజానన్తసతిపఞ్హో ఏకాదసమో.

సతివగ్గో ఛట్ఠో.

ఇమస్మిం వగ్గే ఏకాదస పఞ్హా.

౭. అరూపధమ్మవవత్థనవగ్గో

౧. సతిఉప్పజ్జనపఞ్హో

౧. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, కతిహాకారేహి సతి ఉప్పజ్జతీ”తి? “సత్తరసహాకారేహి, మహారాజ, సతి ఉప్పజ్జతీ”తి. “కతమేహి సత్తరసహాకారేహీ”తి? “అభిజానతోపి, మహారాజ, సతి ఉప్పజ్జతి, కటుమికాయపి సతి ఉప్పజ్జతి, ఓళారికవిఞ్ఞాణతోపి సతి ఉప్పజ్జతి, హితవిఞ్ఞాణతోపి సతి ఉప్పజ్జతి, అహితవిఞ్ఞాణతోపి సతి ఉప్పజ్జతి, సభాగనిమిత్తతోపి సతి ఉప్పజ్జతి, విసభాగనిమిత్తతోపి సతి ఉప్పజ్జతి, కథాభిఞ్ఞాణతోపి సతి ఉప్పజ్జతి, లక్ఖణతోపి సతి ఉప్పజ్జతి, సారణతోపి

సతి ఉప్పజ్జతి, ముద్దాతోపి సతి ఉప్పజ్జతి, గణనాతోపి సతి ఉప్పజ్జతి, ధారణతోపి సతి ఉప్పజ్జతి, భావనతోపి సతి ఉప్పజ్జతి, పోత్థకనిబన్ధనతోపి సతి ఉప్పజ్జతి, ఉపనిక్ఖేపతోపి సతి ఉప్పజ్జతి, అనుభూతతోపి సతి ఉప్పజ్జతీతి.

"కథం అభిజానతో సతి ఉప్పజ్జతి? యథా, మహారాజ, ఆయస్మా చ ఆనన్దో ఖుజ్జుత్తరా చ ఉపాసికా, యే వా పన అఞ్ఞేపి కేచి జాతిస్సరా జాతిం సరన్తి, ఏవం అభిజానతో సతి ఉప్పజ్జతి.

"కథం కటుమికాయ సతి ఉప్పజ్జతి? యో పకతియా ముట్ఠస్సతికో, పరే చ తం సరాపనత్థం నిబన్ధన్తి, ఏవం కటుమికాయ సతి ఉప్పజ్జతి.

"కథం ఓళారికవిఞ్ఞాణతో సతి ఉప్పజ్జతి? యదా రజ్జే వా అభిసిత్తో హోతి, సోతాపత్తిఫలం వా పత్తో హోతి, ఏవం ఓళారికవిఞ్ఞాణతో సతి ఉప్పజ్జతి.

"కథం హితవిఞ్ఞాణతో సతి ఉప్పజ్జతి? యమ్హి సుఖాపితో, 'అముకస్మిం ఏవం సుఖాపితో'తి సరతి, ఏవం హితవిఞ్ఞాణతో సతి ఉప్పజ్జతి.

"కథం అహితవిఞ్ఞాణతో సతి ఉప్పజ్జతి? యమ్హి దుక్ఖాపితో, 'అముకస్మిం ఏవం దుక్ఖాపితో'తి సరతి, ఏవం అహితవిఞ్ఞాణతో సతి ఉప్పజ్జతి.

"కథం సభాగనిమిత్తతో సతి ఉప్పజ్జతి? సదిసం పుగ్గలం దిస్వా మాతరం వా పితరం వా భాతరం వా భగినిం వా సరతి, ఓట్ఠం వా గోణం వా గద్రభం వా దిస్వా అఞ్ఞం తాదిసం ఓట్ఠం వా గోణం వా గద్రభం వా సరతి, ఏవం సభాగనిమిత్తతో సతి ఉప్పజ్జతి.

"కథం విసభాగనిమత్తతో సతి ఉప్పజ్జతి? అసుకస్స నామ వణ్ణో ఏదిసో, సద్దో ఏదిసో, గన్ధో ఏదిసో, రసో ఏదిసో, ఫోట్ఠబ్బో ఏదిసోతి సరతి, ఏవమ్పి విసభాగనిమిత్తతోపి ంసతి ఉప్పజ్జతి.

"కథం కథాభిఞ్ఞాణతో సతి ఉప్పజ్జతి? యో పకతియా ముట్ఠస్సతికో హోతి, తం పరే సరాపేన్తి, తేన సో సరతి, ఏవం కథాభిఞ్ఞాణతో సతి ఉప్పజ్జతి.

"కథం లక్ఖణతో సతి ఉప్పజ్జతి? యో పకతియా బలీబద్దానం అఙ్గేన జానాతి, లక్ఖణేన జానాతి, ఏవం లక్ఖణతో సతి ఉప్పజ్జతి.

"కథం సారణతో సతి ఉప్పజ్జతి? యో పకతియా ముట్ఠస్సతికో హోతి, యో తం 'సరాహి భో, సరాహి భో'తి పునప్పునం సరాపేతి, ఏవం సారణతో సతి ఉప్పజ్జతి.

"కథం ముద్దాతో సతి ఉప్పజ్జతి? లిపియా సిక్ఖితత్తా జానాతి 'ఇమస్స అక్ఖరస్స అనన్తరం ఇమం అక్ఖరం కాతబ్బ'న్తి ఏవం ముద్దాతో సతి ఉప్పజ్జతి.

"కథం గణనాతో సతి ఉప్పజ్జతి? గణనాయ సిక్ఖితత్తా గణకా బహుమ్పి గణేన్తి, ఏవం గణనాతో సతి ఉప్పజ్జతి.

“కథం ధారణతో సతి ఉప్పజ్జతి? ధారణాయ సిక్ఖితత్తా ధారణకా బహుమ్పి ధారేన్తి , ఏవం ధారణతో సతి ఉప్పజ్జతి.

“కథం భావనాతో సతి ఉప్పజ్జతి? ఇధ భిక్ఖు అనేకవిహితం పుబ్బేనివాసం అనుస్సరతి, సేయ్యథీదం, ఏకమ్పి జాతిం ద్వేపి జాతియో…పే.… ఇతి సాకారం సఉద్దేసం పుబ్బేనివాసం అనుస్సరతి, ఏవం భావనాతో సతి ఉప్పజ్జతి.

“కథం పోత్థకనిబన్ధనతో సతి ఉప్పజ్జతి? రాజానో అనుసాసనియం అస్సరన్తా [అనుస్సరన్తా (సబ్బత్థ)] ఏతం పోత్థకం ఆహరథాతి, తేన పోత్థకేన అనుస్సరన్తి, ఏవం పోత్థకనిబన్ధనతో సతి ఉప్పజ్జతి.

“కథం ఉపనిక్ఖేపతో సతి ఉప్పజ్జతి? ఉపనిక్ఖిత్తం భణ్డం దిస్వా సరతి, ఏవం ఉపనిక్ఖేపతో సతి ఉప్పజ్జతి.

“కథం అనుభూతతో సతి ఉప్పజ్జతి? దిట్ఠత్తా రూపం సరతి, సుతత్తా సద్దం సరతి, ఘాయితత్తా గన్ధం సరతి, సాయితత్తా రసం సరతి, ఫుట్ఠత్తా ఫోట్ఠబ్బం సరతి, విఞ్ఞాతత్తా ధమ్మం సరతి, ఏవం అనుభూతతో సతి ఉప్పజ్జతి. ఇమేహి ఖో, మహారాజ, సత్తరసహాకారేహి సతి ఉప్పజ్జతీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

సతిఉప్పజ్జనపఞ్హో పఠమో.

౨. బుద్ధగుణసతిపటిలాభపఞ్హో

౨. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, తుమ్హే ఏతం భణథ ‘యో వస్ససతం అకుసలం కరేయ్య, మరణకాలే చ ఏకం బుద్ధగుణం సతిం పటిలభేయ్య, సో దేవేసు ఉప్పజ్జేయ్యా’తి ఏతం న సద్దహామి, ఏవఞ్చ పన వదేథ ‘ఏకేన పాణాతిపాతేన నిరయే ఉప్పజ్జేయ్యా’తి ఏతమ్పి న సద్దహామీ”తి.

“తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, ఖుద్దకోపి పాసాణో వినా నావాయ ఉదకే ఉప్పిలవేయ్యా”తి . “న హి, భన్తే”తి. “కిం ను ఖో, మహారాజ, వాహసతమ్పి పాసాణానం నావాయ ఆరోపితం ఉదకే ఉప్పిలవేయ్యా”తి? “ఆమ, భన్తే”తి. “యథా, మహారాజ, నావా, ఏవం కుసలాని కమ్మాని దట్ఠబ్బానీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

బుద్ధగుణసతిపటిలాభపఞ్హో దుతియో.

౩. దుక్ఖప్పహానవాయమపఞ్హో

౩. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, కిం తుమ్హే అతీతస్స దుక్ఖస్స పహానాయ వాయమథా”తి? “న హి, మహారాజా”తి. “కిం పన, భన్తే, అనాగతస్స దుక్ఖస్స పహానాయ వాయమథా”తి? “న హి, మహారాజా”తి. “కిం పన పచ్చుప్పన్నస్స దుక్ఖస్స పహానాయ వాయమథా”తి? “న హి, మహారాజా”తి. “యది తుమ్హే న అతీతస్స దుక్ఖస్స పహానాయ వాయమథ, న అనాగతస్స దుక్ఖస్స పహానాయ వాయమథ, న పచ్చుప్పన్నస్స దుక్ఖస్స పహానాయ వాయమథ, అథ కిమత్థాయ

వాయమథా”తి. థేరో ఆహ ‘కిన్తి, మహారాజ, ఇదఞ్చ దుక్ఖం నిరుజ్ఝేయ్య, అఞ్ఞఞ్చ దుక్ఖం నుప్పజ్జేయ్యా’తి ఏతదత్థాయ వాయమామా”తి.

“అత్థి పన తే, భన్తే నాగసేన, అనాగతం దుక్ఖ”న్తి? “నత్థి [కథా॰ ౦౨౦, ౦౨౯ పస్సితబ్బం], మహారాజా”తి “తుమ్హే ఖో, భన్తే నాగసేన, అతిపణ్డితా, యే తుమ్హే అసన్తానం అనాగతానం దుక్ఖానం పహానాయ వాయమథా”తి? “అత్థి పన తే, మహారాజ, కేచి పటిరాజానో పచ్చత్థికా పచ్చామిత్తా పచ్చుపట్ఠితా హోన్తీ”తి? “ఆమ, భన్తే, అత్థీ”తి. “కింను ఖో, మహారాజ, తదా తుమ్హే పరిఖం ఖణాపేయ్యాథ, పాకారం చినాపేయ్యాథ గోపురం కారాపేయ్యాథ, అట్టాలకం కారాపేయ్యాథ, ధఞ్ఞం అతిహరాపేయ్యాథా”తి? “న హి, భన్తే, పటికచ్చేవ తం పటియత్తం హోతీ”తి. “కిం తుమ్హే, మహారాజ, తదా హత్థిస్మిం సిక్ఖేయ్యాథ, అస్సస్మిం సిక్ఖేయ్యాథ, రథస్మిం సిక్ఖేయ్యాథ, ధనుస్మిం సిక్ఖేయ్యాథ, థరుస్మిం సిక్ఖేయ్యాథా”తి? “న హి, భన్తే, పటికచ్చేవ తం సిక్ఖితం హోతీ”తి. “కిస్సత్థాయా”తి? “అనాగతానం, భన్తే, భయానం పటిబాహనత్థాయా”తి. “కిం ను ఖో, మహారాజ, అత్థి అనాగతం భయ”న్తి? “నత్థి, భన్తే”తి . “తుమ్హే చ ఖో, మహారాజ, అతిపణ్డితా, యే తుమ్హే అసన్తానం అనాగతానం భయానం పటిబాహనత్థాయ పటియాదేథా”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీతి. “తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, యదా త్వం పిపాసితో భవేయ్యాసి, తదా త్వం ఉదపానం ఖణాపేయ్యాసి, పోక్ఖరణిం ఖణాపేయ్యాసి, తళాకం ఖణాపేయ్యాసి ‘పానీయం పివిస్సామీ’”తి? “న హి, భన్తే, పటికచ్చేవ తం పటియత్తం హోతీ”తి. “కిస్సత్థాయా”తి? “అనాగతానం, భన్తే, పిపాసానం పటిబాహనత్థాయ పటియత్తం హోతీ”తి. “అత్థి పన, మహారాజ, అనాగతా పిపాసా”తి? “నత్థి, భన్తే”తి. “తుమ్హే ఖో, మహారాజ, అతిపణ్డితా , యే తుమ్హే అసన్తానం అనాగతానం పిపాసానం పటిబాహనత్థాయ తం పటియాదేథా”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, యదా త్వం బుభుక్ఖితో భవేయ్యాసి, తదా త్వం ఖేత్తం కసాపేయ్యాసి, సాలిం వపాపేయ్యాసి ‘భత్తం భుఞ్జిస్సామీ’”తి? “న హి, భన్తే, పటికచ్చేవ తం పటియత్తం హోతీ”తి. “కిస్సత్థాయా”తి. “అనాగతానం, భన్తే, బుభుక్ఖానం పటిబాహనత్థాయా”తి. “అత్థి పన, మహారాజ, అనాగతా బుభుక్ఖా”తి? “నత్థి, భన్తే”తి. “తుమ్హే ఖో, మహారాజ, అతిపణ్డితా, యే తుమ్హే అసన్తానం అనాగతానం బుభుక్ఖానం పటిబాహనత్థాయ పటియాదేథా”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

దుక్ఖప్పహానవాయమపఞ్హో తతియో.

౪. బ్రహ్మలోకపఞ్హో

౪. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, కీవదూరో ఇతో బ్రహ్మలోకో”తి? “దూరో ఖో, మహారాజ, ఇతో బ్రహ్మలోకో కూటాగారమత్తా సిలా తమ్హా పతితా అహోరత్తేన అట్ఠచత్తాలీసయోజనసహస్సాని భస్సమానా చతూహి మాసేహి పథవియం పతిట్ఠహేయ్యా”తి.

“భన్తే నాగసేన, తుమ్హే ఏవం భణథ ‘సేయ్యథాపి బలవా పురిసో సమిఞ్జితం వా బాహం పసారేయ్య , పసారితం వా బాహం సమిఞ్జేయ్య, ఏవమేవ ఇద్ధిమా భిక్ఖు చేతోవసిప్పత్తో జమ్బుదీపే అన్తరహితో బ్రహ్మలోకే పాతుభవేయ్యా’తి ఏతం వచనం న సద్దహామి, ఏవం అతిసీఘం తావ బహూని యోజనసతాని గచ్ఛిస్సతీ”తి.

థేరో ఆహ “కుహిం పన, మహారాజ, తవ జాతభూమీ”తి? “అత్థి, భన్తే, అలసన్దో నామ దీపో, తత్థాహం జాతో”తి. “కీవ దూరో, మహారాజ, ఇతో అలసన్దో హోతీ”తి? “ద్విమత్తాని, భన్తే, యోజనసతానీ”తి. “అభిజానాసి ను త్వం, మహారాజ, తత్థ కిఞ్చిదేవ కరణీయం కరిత్వా సరితా”తి? “ఆమ, భన్తే, సరామీ”తి. “లహుం ఖో త్వం, మహారాజ, గతోసి ద్విమత్తాని యోజనసతానీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

బ్రహ్మలోకపఞ్హో చతుత్థో.

౫. ద్విన్నం లోకుప్పన్నానం సమకభావపఞ్హో

౫. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, యో ఇధ కాలఙ్కతో బ్రహ్మలోకే ఉప్పజ్జేయ్య, యో చ ఇధ కాలఙ్కతో కస్మీరే ఉప్పజ్జేయ్య, కో చిరతరం కో సీఘతర”న్తి? “సమకం, మహారాజా”తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “కుహిం పన, మహారాజ, తవ జాతనగర”న్తి? “అత్థి, భన్తే, కలసిగామో నామ, తత్థాహం జాతో”తి. “కీవ దూరో, మహారాజ, ఇతో కలసిగామో హోతీ”తి. “ద్విమత్తాని, భన్తే, యోజనసతానీ”తి. “కీవ దూరం, మహారాజ, ఇతో కస్మీరం హోతీ”తి? “ద్వాదస, భన్తే, యోజనానీ”తి. “ఇఙ్ఘ, త్వం మహారాజ, కలసిగామం చిన్తేహీ”తి. “చిన్తితో, భన్తే”తి. “ఇఙ్ఘ, త్వం మహారాజ, కస్మీరం చిన్తేహీ”తి. “చిన్తితం భన్తే”తి. “కతమం ను ఖో, మహారాజ, చిరేన చిన్తితం, కతమం సీఘతర”న్తి? “సమకం భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో ఇధ కాలఙ్కతో బ్రహ్మలోకే ఉప్పజ్జేయ్య, యో చ ఇధ కాలఙ్కతో కస్మీరే ఉప్పజ్జేయ్య, సమకం యేవ ఉప్పజ్జన్తీ”తి.

“భియ్యో ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, ద్వే సకుణా ఆకాసేన గచ్ఛేయ్యుం , తేసు ఏకో ఉచ్చే రుక్ఖే నిసీదేయ్య, ఏకో నీచే రుక్ఖే నిసీదేయ్య, తేసం సమకం పతిట్ఠితానం కతమస్స ఛాయా పఠమతరం పథవియం పతిట్ఠహేయ్య, కతమస్స ఛాయా చిరేన పథవియం పతిట్ఠహేయ్యా”తి? “సమకం, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో ఇధ కాలఙ్కతో బ్రహ్మలోకే ఉప్పజ్జేయ్య, యో చ ఇధ కాలఙ్కతో కస్మీరే ఉప్పజ్జేయ్య, సమకం యేవ ఉప్పజ్జన్తీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

ద్విన్నం లోకుప్పన్నానం సమకభావపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. బోజ్ఝఙ్గపఞ్హో

౬. రాజా ఆహ “కతి ను ఖో, భన్తే నాగసేన, బోజ్ఝఙ్గా”తి? “సత్త ఖో, మహారాజ, బోజ్ఝఙ్గా”తి. “కతిహి పన, భన్తే, బోజ్ఝఙ్గేహి బుజ్ఝతీ”తి? “ఏకేన ఖో, మహారాజ, బోజ్ఝఙ్గేన బుజ్ఝతి ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గేనా”తి. “అథ కిస్స ను ఖో, భన్తే,

వుచ్చన్తి ‘సత్త బోజ్ఝఙ్గా’’తి? “తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, అసి కోసియా పక్ఖిత్తో అగ్గహితో హత్థేన ఉస్సహతి ఛేజ్జం ఛిన్దితు’’న్తి. “న హి, భన్తే’’తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గేన వినా ఛహి బోజ్ఝఙ్గేహి న బుజ్ఝతీ’’తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా’’తి.

బోజ్ఝఙ్గపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. పాపపుఞ్ఞానం అప్పానప్పభావపఞ్హో

౭. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, కతరం ను ఖో బహుతరం పుఞ్ఞం వా అపుఞ్ఞం వా’’తి? “పుఞ్ఞం ఖో, మహారాజ , బహుతరం, అపుఞ్ఞం థోక’’న్తి. “కేన కారణేనా’’తి? “అపుఞ్ఞం ఖో, మహారాజ, కరోన్తో విప్పటిసారీ హోతి ‘పాపకమ్మం మయా కత’న్తి, తేన పాపం న వడ్ఢతి. పుఞ్ఞం ఖో, మహారాజ, కరోన్తో అవిప్పటిసారీ హోతి, అవిప్పటిసారినో పామోజ్జం జాయతి, పముదితస్స పీతి జాయతి, పీతిమనస్స కాయో పస్సమ్భతి, పస్సద్ధకాయో సుఖం వేదేతి, సుఖినో చిత్తం సమాధియతి, సమాహితో యథాభూతం పజానాతి, తేన కారణేన పుఞ్ఞం వడ్ఢతి. పురిసో ఖో, మహారాజ, ఛిన్నహత్థపాదో భగవతో ఏకం ఉప్పలహత్థం దత్వా ఏకనవుతికప్పాని వినిపాతం న గచ్ఛిస్సతి. ఇమినాపి, మహారాజ, కారణేన భణామి ‘పుఞ్ఞం బహుతరం, అపుఞ్ఞం థోక’’’న్తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా’’తి.

పాపపుఞ్ఞానం అప్పానప్పభావపఞ్హో సత్తమో.

౮. జానన్తాజానన్తపాపకరణపఞ్హో

౮. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, యో జానన్తో పాపకమ్మం కరోతి, యో అజానన్తో పాపకమ్మం కరోతి, కస్స బహుతరం అపుఞ్ఞ’’న్తి? థేరో ఆహ “యో ఖో, మహారాజ, అజానన్తో పాపకమ్మం కరోతి, తస్స బహుతరం అపుఞ్ఞ’’న్తి. “తేన హి, భన్తే నాగసేన, యో అమ్హాకం రాజపుత్తో వా రాజమహామత్తో వా అజానన్తో పాపకమ్మం కరోతి, తం మయం దిగుణం దణ్డేమా’’తి? “తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, తత్తం అయోగుళం ఆదిత్తం సమ్పజ్జలితం సజోతిభూతం ఏకో జానన్తో గణ్హేయ్య, ఏకో అజానన్తో గణ్హేయ్య, కతమో [కస్స (క.)] బలవతరం డయ్హేయ్యా’’తి. “యో ఖో, భన్తే, అజానన్తో గణ్హేయ్య, సో [తస్స (పీ. క.)] బలవతరం డయ్హేయ్యా’’తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో అజానన్తో పాపకమ్మం కరోతి, తస్స బహుతరం అపుఞ్ఞ’’న్తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా’’తి.

జానన్తాజానన్తపాపకరణపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. ఉత్తరకురుకాదిగమనపఞ్హో

౯. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, అత్థి కోచి, యో ఇమినా సరీరేన ఉత్తరకురుం వా గచ్ఛేయ్య, బ్రహ్మలోకం వా, అఞ్ఞం వా పన దీప’’న్తి? “అత్థి, మహారాజ, యో ఇమినా చాతుమ్మహాభూతికేన కాయేన ఉత్తరకురుం వా గచ్ఛేయ్య, బ్రహ్మలోకం వా,

అఞ్ఞం వా పన దీప”న్తి.

“కథం, భన్తే నాగసేన, ఇమినా చాతుమ్మహాభూతికేన కాయేన ఉత్తరకురుం వా గచ్ఛేయ్య, బ్రహ్మలోకం వా, అఞ్ఞం వా పన దీప”న్తి? “అభిజానాసి ను, త్వం మహారాజ, ఇమిస్సా పథవియా విదత్థిం వా రతనం వా లఙ్ఘితా”తి? “ఆమ, భన్తే, అభిజానామి ‘అహం, భన్తే నాగసేన, అట్ఠపి రతనియో లఙ్ఘేమీ’”తి. “కథం, త్వం మహారాజ, అట్ఠపి రతనియో లఙ్ఘేసీ”తి? “అహఞ్హి, భన్తే, చిత్తం ఉప్పాదేమి ‘ఏత్థ నిపతిస్సామీ’తి సహ చిత్తుప్పాదేన కాయో మే లహుకో హోతీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఇద్ధిమా భిక్ఖు చేతోవసిప్పత్తో కాయం చిత్తే సమారోపేత్వా చిత్తవసేన వేహాసం గచ్ఛతీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

ఉత్తరకురుకాదిగమనపఞ్హో నవమో.

౧౦. దీఘట్ఠిపఞ్హో

౧౦. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, తుమ్హే ఏవం భణథ ‘అట్ఠికాని దీఘాని యోజనసతికానిపీ’తి, రుక్ఖోపి తావ నత్థి యోజనసతికో, కుతో పన అట్ఠికాని దీఘాని యోజనసతికాని భవిస్సన్తీ”తి?

“తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, సుతం తే ‘మహాసముద్దే పఞ్చయోజనసతికాపి మచ్ఛా అత్థీ’”తి? “ఆమ, భన్తే, సుత”న్తి. “నను మహారాజ, పఞ్చయోజనసతికస్స మచ్ఛస్స అట్ఠికాని దీఘాని భవిస్సన్తి యోజనసతికానిపీ”తి?

“కల్లోసి , భన్తే నాగసేనా”తి.

దీఘట్ఠిపఞ్హో దసమో.

౧౧. అస్సాసపస్సాసనిరోధపఞ్హో

౧౧. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, తుమ్హే ఏవం భణథ ‘సక్కా అస్సాసపస్సాసే నిరోధేతు’”న్తి? “ఆమ, మహారాజ, సక్కా అస్సాసపస్సాసే నిరోధేతు”న్తి. “కథం, భన్తే నాగసేన, సక్కా అస్సాసపస్సాసే నిరోధేతు”న్తి. “తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, సుతపుబ్బో తే కోచి కాకచ్ఛమానో”తి. “ఆమ, భన్తే, సుతపుబ్బో”తి. “కిం ను ఖో, మహారాజ, సో సద్దో కాయే నమితే విరమేయ్యా”తి. “ఆమ, భన్తే, విరమేయ్యా”తి. “సో హి నామ, మహారాజ, సద్దో అభావితకాయస్స అభావితసీలస్స అభావితచిత్తస్స అభావితపఞ్ఞస్స కాయే నమితే విరమిస్సతి, కిం పన భావితకాయస్స భావితసీలస్స భావితచిత్తస్స భావితపఞ్ఞస్స చతుత్థజ్ఝానం సమాపన్నస్స అస్సాసపస్సాసా న నిరుజ్ఝిస్సన్తీ”తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

అస్సాసపస్సాసనిరోధపఞ్హో ఏకాదసమో.

౧౨. సముద్దపఞ్హో

౧౨. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, 'సముద్దో సముద్దో'తి వుచ్చతి, కేన కారణేన ఉదకం 'సముద్దో'తి వుచ్చతీ"తి? థేరో ఆహ "యత్తకం, మహారాజ, ఉదకం, తత్తకం లోణం. యత్తకం లోణం, తత్తకం ఉదకం. తస్మా 'సముద్దో'తి వుచ్చతీ"తి.

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

సముద్దపఞ్హో ద్వాదసమో.

౧౩. సముద్దఏకరసపఞ్హో

౧౩. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, కేన కారణేన సముద్దో ఏకరసో లోణరసో"తి? "చిరసణ్ఠితత్తా ఖో, మహారాజ, ఉదకస్స సముద్దో ఏకరసో లోణరసో"తి.

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

సముద్దఏకరసపఞ్హో తేరసమో.

౧౪. సుఖుమపఞ్హో

౧౪. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, సక్కా సబ్బం సుఖుమం ఛిన్దితు"న్తి? "ఆమ, మహారాజ, సక్కా సబ్బం సుఖుమం ఛిన్దితు"న్తి. "కిం పన, భన్తే, సబ్బం సుఖుమ"న్తి? "ధమ్మో ఖో, మహారాజ, సబ్బసుఖుమో, న ఖో, మహారాజ, ధమ్మా సబ్బే సుఖుమా, 'సుఖుమ'న్తి వా 'థూల'న్తి వా ధమ్మానమేతమధివచనం. యం కిఞ్చి ఛిన్దితబ్బం, సబ్బం తం పఞ్ఞాయ ఛిన్దతి, నత్థి దుతియం పఞ్ఞాయ ఛేదన"న్తి.

"కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా"తి.

సుఖుమపఞ్హో చుద్దసమో.

౧౫. విఞ్ఞాణనానత్థపఞ్హో

౧౫. రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, 'విఞ్ఞాణ'న్తి వా 'పఞ్ఞా'తి వా 'భూతస్మిం జీవో'తి వా ఇమే ధమ్మా నానత్థా చేవ నానాబ్యఞ్జనా చ, ఉదాహు ఏకత్థా బ్యఞ్జనమేవ నాన"న్తి ? "విజాననలక్ఖణం, మహారాజ, విఞ్ఞాణం, పజాననలక్ఖణా పఞ్ఞా, భూతస్మిం జీవో నుపలబ్భతీ"తి. "యది జీవో నుపలబ్భతి, అథ కో చరహి చక్ఖునా రూపం పస్సతి, సోతేన సద్దం సుణాతి, ఘానేన గన్ధం ఘాయతి, జివ్హాయ రసం సాయతి, కాయేన ఫోట్ఠబ్బం ఫుసతి, మనసా ధమ్మం విజానాతీ"తి? థేరో ఆహ "యది జీవో చక్ఖునా రూపం పస్సతి…పే.… మనసా ధమ్మం విజానాతి, సో జీవో చక్ఖుద్వారేసు ఉప్పాటితేసు మహన్తేన ఆకాసేన బహిముఖో సుట్ఠుతరం రూపం పస్సేయ్య, సోతేసు ఉప్పాటితేసు, ఘానే ఉప్పాటితే, జివ్హాయ ఉప్పాటితాయ, కాయే ఉప్పాటితే మహన్తేన ఆకాసేన సుట్ఠుతరం సద్దం సుణేయ్య, గన్ధం ఘాయేయ్య, రసం సాయేయ్య, ఫోట్ఠబ్బం ఫుసేయ్యా"తి? "న హి , భన్తే"తి. "తేన హి, మహారాజ, భూతస్మిం జీవో నుపలబ్భతీ"తి.

“కల్లోసి, భన్తే నాగసేనా”తి.

విఞ్ఞాణనానత్థపఞ్హో పన్నరసమో.

౧౬. అరూపధమ్మవవత్థానదుక్కరపఞ్హో

౧౬. రాజా ఆహ “భన్తే నాగసేన, దుక్కరం ను ఖో భగవతా కత”న్తి? థేరో ఆహ “దుక్కరం, మహారాజ, భగవతా కత”న్తి. “కిం పన, భన్తే నాగసేన, భగవతా దుక్కరం కత”న్తి. “దుక్కరం, మహారాజ, భగవతా కతం ఇమేసం అరూపీనం చిత్తచేతసికానం ధమ్మానం ఏకారమ్మణే వత్తమానానం వవత్థానం అక్ఖాతం ‘అయం ఫస్సో, అయం వేదనా, అయం సఞ్ఞా, అయం చేతనా, ఇదం చిత్త’”న్తి.

“ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో నావాయ మహాసముద్దం అజ్ఝోగాహేత్వా హత్థపుటేన ఉదకం గహేత్వా జివ్హాయ సాయిత్వా జానేయ్య ను ఖో, మహారాజ, సో పురిసో “ఇదం గఙ్గాయ ఉదకం, ఇదం యమునాయ ఉదకం, ఇదం అచిరవతియా ఉదకం, ఇదం సరభుయా ఉదకం, ఇదం మహియా ఉదక”’న్తి? “దుక్కరం, భన్తే, జానితు”న్తి. “ఇతో దుక్కరతరం ఖో, మహారాజ, భగవతా కతం ఇమేసం అరూపీనం చిత్తచేతసికానం ధమ్మానం ఏకారమ్మణే వత్తమానానం వవత్థానం అక్ఖాతం ‘అయం ఫస్సో, అయం వేదనా, అయం సఞ్ఞా, అయం చేతనా, ఇదం చిత్త’”న్తి. “సుట్ఠు, భన్తే”తి రాజా అబ్భానుమోదీతి.

అరూపధమ్మవవత్థానదుక్కరపఞ్హో సోళసమో.

అరూపధమ్మవవత్థానవగ్గో సత్తమో.

ఇమస్మిం వగ్గే సోళస పఞ్హా.

మిలిన్దపఞ్హపుచ్ఛావిసజ్జనా

థేరో ఆహ “జానాసి ఖో, మహారాజ, సమ్పతి కా వేలా”తి? “ఆమ, భన్తే, జానామి ‘సమ్పతి పఠమో యామో అతిక్కన్తో, మజ్ఝిమో యామో పవత్తతి, ఉక్కా పదీపీయన్తి, చత్తారి పటాకాని ఆణత్తాని గమిస్సన్తి భణ్డతో రాజదేయ్యానీ’”తి.

యోనకా ఏవమాహంసు “కల్లోసి, మహారాజ, పణ్డితో థేరో”తి. “ఆమ, భణే, పణ్డితో థేరో, ఏదిసో ఆచరియో భవేయ్య మాదిసో చ అన్తేవాసీ, నచిరస్సేవ పణ్డితో ధమ్మం ఆజానేయ్యా”తి. తస్స పఞ్హవేయ్యాకరణేన తుట్ఠో రాజా థేరం నాగసేనం సతసహస్సగ్ఘనకేన కమ్బలేన అచ్ఛాదేత్వా “భన్తే నాగసేన, అజ్జతగ్గే తే అట్ఠసతం భత్తం పఞ్ఞపేమి, యం కిఞ్చి అన్తేపురే కప్పియం, తేన చ పవారేమీ”తి ఆహ. అలం మహారాజ జీవామీ”తి. “జానామి, భన్తే నాగసేన, జీవసి, అపి చ అత్తానఞ్చ రక్ఖ, మమఞ్చ రక్ఖాహీ”తి. “కథం అత్తానం రక్ఖసి, ‘నాగసేనో మిలిన్దం రాజానం పసాదేతి, న చ కిఞ్చి అలభీ’తి పరాపవాదో [పరప్పవాదో (క॰)] ఆగచ్ఛేయ్యాతి, ఏవం అత్తానం రక్ఖ. కథం మమం రక్ఖసి, ‘మిలిన్దో రాజా పసన్నో పసన్నాకారం న కరోతీ’తి పరాపవాదో ఆగచ్ఛేయ్యాతి, ఏవం మమం రక్ఖాహీ”తి. “తథా హోతు, మహారాజా”తి. “సేయ్యథాపి, భన్తే, సీహో మిగరాజా సువణ్ణపఞ్జరే పక్ఖిత్తోపి బహిముఖో యేవ హోతి, ఏవమేవ ఖో అహం, భన్తే, కిఞ్చాపి అగారం అజ్ఝావసామి

బహిముఖో యేవ పన అచ్ఛామి. సచే అహం, భన్తే, అగారస్మా అనాగారియం పబ్బజేయ్యం, న చిరం జీవేయ్యం, బహూ మే పచ్చత్థికా”తి.

అథ ఖో ఆయస్మా నాగసేనో మిలిన్దస్స రఞ్ఞో పఞ్హం విసజ్జేత్వా ఉట్ఠాయాసనా సఙ్ఘారామం అగమాసి. అచిరపక్కన్తే చ ఆయస్మన్తే నాగసేనే మిలిన్దస్స రఞ్ఞో ఏతదహోసి “కిం మయా పుచ్ఛితం, కిం భదన్తేన నాగసేనేన విసజ్జిత”న్తి? అథ ఖో మిలిన్దస్స రఞ్ఞో ఏతదహోసి “సబ్బం మయా సుపుచ్ఛితం, సబ్బం భదన్తేన నాగసేనేన సువిసజ్జిత”న్తి. ఆయస్మతోపి నాగసేనస్స సఙ్ఘారామగతస్స ఏతదహోసి “కిం మిలిన్దేన రఞ్ఞా పుచ్ఛితం, కిం మయా విసజ్జిత”న్తి. అథ ఖో ఆయస్మతో నాగసేనస్స ఏతదహోసి “సబ్బం మిలిన్దేన రఞ్ఞా సుపుచ్ఛితం, సబ్బం మయా సువిసజ్జిత”న్తి.

అథ ఖో ఆయస్మా నాగసేనో తస్సా రత్తియా అచ్చయేన పుబ్బణ్హసమయం నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ యేన మిలిన్దస్స రఞ్ఞో నివేసనం తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీది. అథ ఖో మిలిన్దో రాజా ఆయస్మన్తం నాగసేనం అభివాదేత్వా ఏకమన్తం నిసీది, ఏకమన్తం నిసిన్నో ఖో మిలిన్దో రాజా ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ –

“మా ఖో భదన్తస్స ఏవం అహోసి ‘నాగసేనో మయా పఞ్హం పుచ్ఛితో’తి తేనేవ సోమనస్సేన తం రత్తావసేసం వీతినామేసీతి న తే ఏవం దట్ఠబ్బం. తస్స మయ్హం, భన్తే, తం రత్తావసేసం ఏతదహోసి ‘కిం మయా పుచ్ఛితం, కిం భదన్తేన విసజ్జిత’న్తి, ‘సబ్బం మయా సుపుచ్ఛితం, సబ్బం భదన్తేన సువిసజ్జిత’”న్తి.

థేరోపి ఏవమాహ – “మా ఖో మహారాజస్స ఏవం అహోసి ‘మిలిన్దస్స రఞ్ఞో మయా పఞ్హో విసజ్జితో’తి తేనేవ సోమనస్సేన తం రత్తావసేసం వీతినామేసీతి న తే ఏవం దట్ఠబ్బం. తస్స మయ్హం, మహారాజ, తం రత్తావసేసం ఏతదహోసి ‘కిం మిలిన్దేన రఞ్ఞా పుచ్ఛితం, కిం మయా విసజ్జిత’న్తి, ‘సబ్బం మిలిన్దేన రఞ్ఞా సుపుచ్ఛితం, సబ్బం మయా సువిసజ్జిత’”న్తి ఇతిహ తే మహానాగా అఞ్ఞమఞ్ఞస్స సుభాసితం సమనుమోదింసూతి.

మిలిన్దపఞ్హపుచ్ఛావిసజ్జనా నిట్ఠితా.

మేణ్డకపఞ్హారమ్భకథా

అట్ఠమన్తపరివజ్జనీయట్ఠానాని

భస్సప్పవాదో [భస్సప్పవేదీ (సీ. పీ.)] వేతణ్డీ, అతిబుద్ధి విచక్ఖణో;
మిలిన్దో ఞాణభేదాయ, నాగసేనముపాగమి.

వసన్తో తస్స ఛాయాయ, పరిపుచ్ఛం పునప్పునం;
పభిన్నబుద్ధి హుత్వాన, సోపి ఆసి తిపేటకో.

నవఙ్గం అనుమజ్జన్తో, రత్తిభాగే రహోగతో;
అద్దక్ఖి మేణ్డకే పఞ్హే, దున్నివేఠే సనిగ్గహే.

“పరియాయభాసితం అత్థి, అత్థి సన్ధాయభాసితం;
సభావభాసితం అత్థి, ధమ్మరాజస్స సాసనే.

“తేసమత్థం అవిఞ్ఞాయ, మేణ్డకే జినభాసితే;
అనాగతమ్హి అద్ధానే, విగ్గహో తత్థ హేస్సతి.

“హన్ద కథిం పసాదేత్వా, ఛేజ్జాపేస్సామి మేణ్డకే;
తస్స నిద్దిట్ఠమగ్గేన, నిద్దిసిస్సన్త్యనాగతే”తి.

అథ ఖో మిలిన్దో రాజా పభాతాయ రత్తియా ఉద్ధస్తే [ఉట్ఠితే (స్యా.), ఉగ్గతే (సీ. పీ.)] అరుణే సీసం న్హత్వా సిరసి అఞ్జలిం పగ్గహేత్వా అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నే సమ్మాసమ్బుద్ధే అనుస్సరిత్వా అట్ఠ వత్తపదాని సమాదియి “ఇతో మే అనాగతాని సత్త దివసాని అట్ఠ గుణే సమాదియిత్వా తపో చరితబ్బో భవిస్సతి , సోహం చిణ్ణతపో సమానో ఆచరియం ఆరాధేత్వా మేణ్డకే పఞ్హే పుచ్ఛిస్సామీ”తి. అథ ఖో మిలిన్దో రాజా పకతిదుస్సయుగం అపనేత్వా ఆభరణాని చ ఓముఞ్చిత్వా కాసావం నివాసేత్వా ముణ్డకపటిసీసకం సీసే పటిముఞ్చిత్వా మునిభావముపగన్త్వా అట్ఠ గుణే సమాదియి “ఇమం సత్తాహం మయా న రాజత్థో అనుసాసితబ్బో, న రాగూపసఞ్హితం చిత్తం ఉప్పాదేతబ్బం, న దోసూపసఞ్హితం చిత్తం ఉప్పాదేతబ్బం, న మోహూపసఞ్హితం చిత్తం ఉప్పాదేతబ్బం, దాసకమ్మకరపోరిసే జనేపి నివాతవుత్తినా భవితబ్బం, కాయికం వాచసికం అనురక్ఖితబ్బం, ఛపి ఆయతనాని నిరవసేసతో అనురక్ఖితబ్బాని, మేత్తాభావనాయ మానసం పక్ఖిపితబ్బ”న్తి. ఇమే అట్ఠ గుణే సమాదియిత్వా తేస్వేవ అట్ఠసు గుణేసు మానసం పతిట్ఠపేత్వా బహి అనిక్ఖమిత్వా సత్తాహం వీతినామేత్వా అట్ఠమే దివసే పభాతాయ రత్తియా పగేవ పాతరాసం కత్వా ఓక్ఖిత్తచక్ఖు మితభాణీ సుసణ్ఠితేన ఇరియాపథేన అవిక్ఖిత్తేన చిత్తేన హట్ఠేన ఉదగ్గేన విప్పసన్నేన థేరం నాగసేనం ఉపసఙ్కమిత్వా థేరస్స పాదే సిరసా వన్దిత్వా ఏకమన్తం ఠితో ఇదమవోచ –

“అత్థి మే, భన్తే నాగసేన, కోచి అత్థో తుమ్హేహి సద్ధిం మన్తయితబ్బో, న తత్థ అఞ్ఞో కోచి తతియో ఇచ్ఛితబ్బో, సుఞ్ఞే ఓకాసే పవివిత్తే అరఞ్ఞే అట్ఠఙ్గుపాగతే సమణసారుప్పే. తత్థ సో పఞ్హో పుచ్ఛితబ్బో భవిస్సతి, తత్థ మే గుయ్హం న కాతబ్బం న రహస్సకం, అరహోమహం రహస్సకం సుణితుం సుమన్తనే ఉపగతే, ఉపమాయపి సో అత్థో ఉపపరిక్ఖితబ్బో, యథా కిం వియ, యథా నామ, భన్తే నాగసేన, మహాపథవీ నిక్ఖేపం అరహతి నిక్ఖేపే ఉపగతే. ఏవమేవ ఖో, భన్తే నాగసేన, అరహోమహం రహస్సకం సుణితుం సుమన్తనే ఉపగతే”తి. గరునా సహ పవివిత్తపవనం పవిసిత్వా ఇదమవోచ – “భన్తే నాగసేన, ఇధ పురిసేన మన్తయితుకామేన అట్ఠ ఠానాని పరివజ్జయితబ్బాని భవన్తి, న తేసు ఠానేసు విఞ్ఞూ పురిసో అత్థం మన్తేతి, మన్తితోపి అత్థో పరిపతతి న సమ్భవతి. కతమాని అట్ఠ ఠానాని? విసమట్ఠానం పరివజ్జనీయం, సభయం పరివజ్జనీయం, అతివాతట్ఠానం పరివజ్జనీయం, పటిచ్ఛన్నట్ఠానం పరివజ్జనీయం, దేవట్ఠానం పరివజ్జనీయం, పన్థో పరివజ్జనీయో, సఙ్గామో [సఙ్కమో (సీ. పీ.)] పరివజ్జనీయో, ఉదకతిత్థం పరివజ్జనీయం. ఇమాని అట్ఠ ఠానాని పరివజ్జనీయానీ”తి.

థేరో ఆహ “కో దోసో విసమట్ఠానే, సభయే, అతివాతే, పటిచ్ఛన్నే, దేవట్ఠానే, పన్థే, సఙ్గామే, ఉదకతిత్థే”తి? “విసమే, భన్తే నాగసేన, మన్తితో అత్థో వికిరతి విధమతి పగ్ఘరతి న సమ్భవతి, సభయే మనో సన్తస్సతి, సన్తస్సితో న సమ్మా అత్థం సమనుపస్సతి, అతివాతే సద్దో అవిభూతో హోతి, పటిచ్ఛన్నే ఉపస్సుతిం తిట్ఠన్తి, దేవట్ఠానే మన్తితో అత్థో గరుకం పరిణమతి, పన్థే మన్తితో అత్థో తుచ్ఛో భవతి, సఙ్గామే చఞ్చలో భవతి, ఉదకతిత్థే పాకటో భవతి. భవతీహ –

‘‘విసమం సభయం అతివాతో, పటిచ్ఛన్నం దేవనిస్సితం;
పన్థో చ సఙ్గామో తిత్థం, అట్ఠేతే పరివజ్జియా’’తి.

అట్ఠ మన్తనస్స పరివజ్జనీయట్ఠానాని.

అట్ఠమన్తవినాసకపుగ్గలా

‘‘భన్తే నాగసేన, అట్ఠిమే పుగ్గలా మన్తియమానా మన్తితం అత్థం బ్యాపాదేన్తి. కతమే అట్ఠ? రాగచరితో దోసచరితో మోహచరితో మానచరితో లుద్ధో అలసో ఏకచిన్తీ బాలోతి. ఇమే అట్ఠ పుగ్గలా మన్తితం అత్థం బ్యాపాదేన్తీ’’తి.

థేరో ఆహ ‘‘తేసం కో దోసో’’తి? ‘‘రాగచరితో, భన్తే నాగసేన, రాగవసేన మన్తితం అత్థం బ్యాపాదేతి, దోసచరితో దోసవసేన మన్తితం అత్థం బ్యాపాదేతి, మోహచరితో మోహవసేన మన్తితం అత్థం బ్యాపాదేతి, మానచరితో మానవసేన మన్తితం అత్థం బ్యాపాదేతి, లుద్ధో లోభవసేన మన్తితం అత్థం బ్యాపాదేతి, అలసో అలసతాయ మన్తితం అత్థం బ్యాపాదేతి, ఏకచిన్తీ ఏకచిన్తితాయ మన్తితం అత్థం బ్యాపాదేతి, బాలో బాలతాయ మన్తితం అత్థం బ్యాపాదేతి. భవతీహ –

‘‘‘రత్తో దుట్ఠో చ మూళ్హో చ, మానీ లుద్ధో తథాలసో;
ఏకచిన్తీ చ బాలో చ, ఏతే అత్థవినాసకా’’’తి.

అట్ఠ మన్తవినాసకపుగ్గలా.

నవగుయ్హమన్తవిధంసకం

‘‘భన్తే నాగసేన, నవిమే పుగ్గలా మన్తితం గుయ్హం వివరన్తి న ధారేన్తి. కతమే నవ? రాగచరితో దోసచరితో మోహచరితో భీరుకో ఆమిసగరుకో ఇత్థీ సోణ్డో పణ్డకో దారకో’’తి.

థేరో ఆహ ‘‘తేసం కో దోసో’’తి? ‘‘రాగచరితో, భన్తే నాగసేన, రాగవసేన మన్తితం గుయ్హం వివరతి న ధారేతి, దోసచరితో, భన్తే , దోసవసేన మన్తితం గుయ్హం వివరతి న ధారేతి, మూళ్హో మోహవసేన మన్తితం గుయ్హం వివరతి న ధారేతి, భీరుకో భయవసేన మన్తితం గుయ్హం వివరతి న ధారేతి, ఆమిసగరుకో ఆమిసహేతు మన్తితం గుయ్హం వివరతి న ధారేతి, ఇత్థీ పఞ్ఞాయ ఇత్తరతాయ మన్తితం గుయ్హం వివరతి న ధారేతి, సోణ్డికో సురాలోలతాయ మన్తితం గుయ్హం వివరతి న ధారేతి, పణ్డకో అనేకంసికతాయ మన్తితం గుయ్హం వివరతి న ధారేతి, దారకో చపలతాయ మన్తితం గుయ్హం వివరతి న ధారేతి. భవతీహ –

‘‘‘రత్తో దుట్ఠో చ మూళ్హో చ, భీరు ఆమిసగరుకో [ఆమిసచక్ఖుకో (సీ. పీ.)];
ఇత్థీ సోణ్డో పణ్డకో చ, నవమో భవతి దారకో.

‘‘నవేతే పుగ్గలా లోకే, ఇత్తరా చలితా చలా;
ఏతేహి మన్తితం గుయ్హం, ఖిప్పం భవతి పాకట’’న్తి.

నవ గుయ్హమన్తవిధంసకా పుగ్గలా.

అట్ఠ పఞ్ఞాపటిలాభకారణం

“భన్తే నాగసేన, అట్ఠహి కారణేహి బుద్ధి పరిణమతి పరిపాకం గచ్ఛతి. కతమేహి అట్ఠహి? వయపరిణామేన బుద్ధి పరిణమతి పరిపాకం గచ్ఛతి, యసపరిణామేన బుద్ధి పరిణమతి పరిపాకం గచ్ఛతి, పరిపుచ్ఛాయ బుద్ధి పరిణమతి పరిపాకం గచ్ఛతి, తిత్థసంవాసేన బుద్ధి పరిణమతి పరిపాకం గచ్ఛతి, యోనిసో మనసికారేన బుద్ధి పరిణమతి పరిపాకం గచ్ఛతి, సాకచ్ఛాయ బుద్ధి పరిణమతి పరిపాకం గచ్ఛతి, స్నేహూపసేవనేన బుద్ధి పరిణమతి పరిపాకం గచ్ఛతి, పతిరూపదేసవాసేన బుద్ధి పరిణమతి పరిపాకం గచ్ఛతి. భవతీహ –

“‘వయేన యసపుచ్ఛాహి, తిత్థవాసేన యోనిసో;
సాకచ్ఛా స్నేహసంసేవా, పతిరూపవసేన చ.

“‘ఏతాని అట్ఠ ఠానాని, బుద్ధివిసదకారణా;
యేసం ఏతాని సమ్భోన్తి, తేసం బుద్ధి పభిజ్జతీ’”తి.

అట్ఠ పఞ్ఞాపటిలాభకారణాని.

ఆచరియగుణం

“భన్తే నాగసేన, అయం భూమిభాగో అట్ఠ మన్తదోసవివజ్జితో, అహఞ్చ లోకే పరమో మన్తిసహాయో [మన్తసహాయో (సీ.)], గుయ్హమనురక్ఖీ చాహం యావాహం జీవిస్సామి తావ గుయ్హమనురక్ఖిస్సామి, అట్ఠహి చ మే కారణేహి బుద్ధి పరిణామం గతా, దుల్లభో ఏతరహి మాదిసో అన్తేవాసీ, సమ్మా పటిపన్నే అన్తేవాసికే యే ఆచరియానం పఞ్చవీసతి ఆచరియగుణా, తేహి గుణేహి ఆచరియేన సమ్మా పటిపజ్జితబ్బం. కతమే పఞ్చవీసతి గుణా?

“ఇధ, భన్తే నాగసేన, ఆచరియేన అన్తేవాసిమ్హి సతతం సమితం ఆరక్ఖా ఉపట్ఠపేతబ్బా, అసేవనసేవనా జానితబ్బా, పమత్తాప్పమత్తా జానితబ్బా, సేయ్యావకాసో జానితబ్బో, గేలఞ్ఞం జానితబ్బం, భోజనస్స [భోజనీయం (స్యా.)] లద్ధాలద్ధం జానితబ్బం, విసేసో జానితబ్బో, పత్తగతం సంవిభజితబ్బం, అస్సాసితబ్బో ‘మా భాయి, అత్థో తే అభిక్కమతీ’తి, ‘ఇమినా పుగ్గలేన పటిచరతీ’తి [పటిచరామీతి (క.)] పటిచారో జానితబ్బో, గామే పటిచారో జానితబ్బో, విహారే పటిచారో జానితబ్బో, న తేన హాసో దవో కాతబ్బో [న తేన సహ సల్లాపో కాతబ్బో (సీ. పీ.)], తేన సహ ఆలాపో కాతబ్బో, ఛిద్దం దిస్వా అధివాసేతబ్బం, సక్కచ్చకారినా భవితబ్బం, అఖణ్డకారినా భవితబ్బం, అరహస్సకారినా భవితబ్బం, నిరవసేసకారినా భవితబ్బం, ‘జనేమిమం [జానేమిమం (స్యా.)] సిప్పేసూ’తి జనకచిత్తం ఉపట్ఠపేతబ్బం, ‘కథం అయం న పరిహాయేయ్యా’తి వడ్ఢిచిత్తం ఉపట్ఠపేతబ్బం, ‘బలవం ఇమం కరోమి సిక్ఖాబలేనా’తి చిత్తం ఉపట్ఠపేతబ్బం, మేత్తచిత్తం ఉపట్ఠపేతబ్బం, ఆపదాసు న విజహితబ్బం, కరణీయే నప్పమజ్జితబ్బం, ఖలితే ధమ్మేన పగ్గహేతబ్బోతి. ఇమే ఖో, భన్తే, పఞ్చవీసతి ఆచరియస్స ఆచరియగుణా, తేహి గుణేహి మయి సమ్మా పటిపజ్జస్సు, సంసయో మే, భన్తే, ఉప్పన్నో, అత్థి మేణ్డకపఞ్హా జినభాసితా ,

అనాగతే అద్ధానే తత్థ విగ్గహో ఉప్పజ్జిస్సతి, అనాగతే చ అద్ధానే దుల్లభా భవిస్సన్తి తుమ్హాదిసా బుద్ధిమన్తో, తేసు మే పఞ్హేసు చక్ఖుం దేహి పరవాదానం నిగ్గహాయా”తి.

ఉపాసకగుణం

థేరో “సాధూ”తి సమ్పటిచ్ఛిత్వా దస ఉపాసకస్స ఉపాసకగుణే పరిదీపేసి. “దస ఇమే, మహారాజ, ఉపాసకస్స ఉపాసకగుణా. కతమే దస , ఇధ, మహారాజ, ఉపాసకో సఙ్ఘేన సమానసుఖదుక్ఖో హోతి, ధమ్మాధిపతేయ్యో హోతి, యథాబలం సంవిభాగరతో హోతి, జినసాసనపరిహానిం దిస్వా అభివడ్ఢియా వాయమతి. సమ్మాదిట్ఠికో హోతి, అపగతకోతూహలమఙ్గలికో జీవితహేతుపి న అఞ్ఞం సత్థారం ఉద్దిసతి, కాయికవాచసికఞ్చస్స రక్ఖితం హోతి, సమగ్గారామో హోతి సమగ్గరతో, అనుసూయకో హోతి, న చ కుహనవసేన సాసనే చరతి, బుద్ధం సరణం గతో హోతి, ధమ్మం సరణం గతో హోతి, సఙ్ఘం సరణం గతో హోతి. ఇమే ఖో, మహారాజ, దస ఉపాసకస్స ఉపాసకగుణా, తే సబ్బే గుణా తయి సంవిజ్జన్తి, తం తే యుత్తం పత్తం అనుచ్ఛవికం పతిరూపం యం త్వం జినసాసనపరిహానిం దిస్వా అభివడ్ఢిం ఇచ్ఛసి, కరోమి తే ఓకాసం, పుచ్ఛ మం త్వం యథాసుఖ”న్తి.

మేణ్డకపఞ్హారమ్భకథా నిట్ఠితా.

౪. మేణ్డకపఞ్హో

౧. ఇద్ధిబలవగ్గో

౧. కతాధికారసఫలపఞ్హో

౧. అథ ఖో మిలిన్దో రాజా కతావకాసో నిపచ్చ గరునో పాదే సిరసి అఞ్జలిం కత్వా ఏతదవోచ "భన్తే నాగసేన, ఇమే తిత్థియా ఏవం భణన్తి [వఞ్చో భవతి అఫలో (సీ. పీ. క.)] 'యది బుద్ధో పూజం సాదియతి, న పరినిబ్బుతో బుద్ధో సంయుత్తో లోకేన అన్తోభవికో లోకస్మిం లోకసాధారణో, తస్మా తస్స కతో అధికారో అవఞ్ఝో భవతి సఫలో. యది పరినిబ్బుతో విసంయుత్తో లోకేన నిస్సటో సబ్బభవేహి, తస్స పూజా నుప్పజ్జతి, పరినిబ్బుతో న కిఞ్చి సాదియతి, అసాదియన్తస్స కతో అధికారో వఞ్ఝో భవతి అఫలో'తి ఉభతో కోటికో ఏసో పఞ్హో, నేసో విసయో అప్పత్తమానసానం, మహన్తానం యేవేసో విసయో, భిన్దేతం దిట్ఠిజాలం ఏకంసే ఠపయ, తవేసో పఞ్హో అనుప్పత్తో, అనాగతానం జినపుత్తానం చక్ఖుం దేహి పరవాదనిగ్గహాయా"తి.

థేరో ఆహ "పరినిబ్బుతో, మహారాజ, భగవా, న చ భగవా పూజం సాదియతి, బోధిమూలే యేవ తథాగతస్స సాదియనా పహీనా, కిం పన అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతస్స. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా –

"'పూజియన్తా [పూజితా (స్యా.)] అసమసమా, సదేవమానుసేహి తే;
న సాదియన్తి సక్కారం, బుద్ధానం ఏస ధమ్మతా'"తి.

రాజా ఆహ "భన్తే నాగసేన, పుత్తో వా పితునో వణ్ణం భాసతి, పితా వా పుత్తస్స వణ్ణం భాసతి, న చేతం కారణం పరవాదానం నిగ్గహాయ, పసాదప్పకాసనం నామేతం, ఇఙ్ఘ మే త్వం తత్థ కారణం సమ్మా బ్రూహి సకవాదస్స పతిట్ఠాపనాయ దిట్ఠిజాలవినివేఠనాయా"తి.

థేరో ఆహ "పరినిబ్బుతో, మహారాజ, భగవా, న చ భగవా పూజం సాదియతి, అసాదియన్తస్సేవ తథాగతస్స దేవమనుస్సా ధాతురతనం వత్థుం కరిత్వా తథాగతస్స ఞాణరతనారమ్మణేన సమ్మాపటిపత్తిం సేవన్తా తిస్సో సమ్పత్తియో పటిలభన్తి.

"యథా , మహారాజ, మహతిమహాఅగ్గిక్ఖన్ధో పజ్జలిత్వా నిబ్బాయేయ్య, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, మహాఅగ్గిక్ఖన్ధో సాదియతి తిణకట్ఠుపాదాన"న్తి? "జలమానోపి సో, భన్తే, మహాఅగ్గిక్ఖన్ధో తిణకట్ఠుపాదానం న సాదియతి, కిం పన నిబ్బుతో ఉపసన్తో అచేతనో సాదియతి? "తస్మిం పన, మహారాజ, అగ్గిక్ఖన్ధే ఉపరతే ఉపసన్తే లోకే అగ్గి సుఞ్ఞో హోతీ"తి. "న హి, భన్తే, కట్ఠం అగ్గిస్స వత్థు హోతి ఉపాదానం, యే కేచి మనుస్సా అగ్గికామా, తే అత్తనో థామబలవీరియేన పచ్చత్తపురిసకారేన కట్ఠం మన్థయిత్వా [మద్దిత్వా (క.)] అగ్గిం నిబ్బత్తేత్వా తేన అగ్గినా అగ్గికరణీయాని కమ్మాని కరోన్తీ"తి. "తేన హి, మహారాజ, తిత్థియానం వచనం మిచ్ఛా భవతి 'అసాదియన్తస్స కతో అధికారో వఞ్ఝో భవతి అఫలో'తి.

“యథా, మహారాజ, మహతిమహాఅగ్గిక్ఖన్ధో పజ్జలి, ఏవమేవ భగవా దససహస్సియా [దససహస్సిమ్హి (సీ. పీ. క.)] లోకధాతుయా బుద్ధసిరియా పజ్జలి. యథా, మహారాజ, మహతిమహాఅగ్గిక్ఖన్ధో పజ్జలిత్వా నిబ్బుతో, ఏవమేవ భగవా దససహస్సియా లోకధాతుయా బుద్ధసిరియా పజ్జలిత్వా అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతో. యథా, మహారాజ, నిబ్బుతో అగ్గిక్ఖన్ధో తిణకట్ఠుపాదానం న సాదియతి, ఏవమేవ ఖో లోకహితస్స సాదియనా పహీనా ఉపసన్తా. యథా, మహారాజ, మనుస్సా నిబ్బుతే అగ్గిక్ఖన్ధే అనుపాదానే అత్తనో థామబలవీరియేన పచ్చత్తపురిసకారేన కట్ఠం మన్థయిత్వా అగ్గిం నిబ్బత్తేత్వా తేన అగ్గినా అగ్గికరణీయాని కమ్మాని కరోన్తి, ఏవమేవ ఖో దేవమనుస్సా తథాగతస్స పరినిబ్బుతస్స అసాదియన్తస్సేవ ధాతురతనం వత్థుం కరిత్వా తథాగతస్స ఞాణరతనారమ్మణేన సమ్మాపటిపత్తిం సేవన్తా తిస్సో సమ్పత్తియో పటిలభన్తి, ఇమినాపి, మహారాజ, కారణేన తథాగతస్స పరినిబ్బుతస్స అసాదియన్తస్సేవ కతో అధికారో అవఞ్ఝో భవతి సఫలో.

“అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి యేన కారణేన తథాగతస్స పరినిబ్బుతస్స అసాదియన్తస్సేవ కతో అధికారో అవఞ్ఝో భవతి సఫలో. యథా, మహారాజ, మహతిమహావాతో వాయిత్వా ఉపరమేయ్య, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, ఉపరతో వాతో సాదియతి పున నిబ్బత్తాపన”న్తి? “న హి, భన్తే, ఉపరతస్స వాతస్స ఆభోగో వా మనసికారో వా పున నిబ్బత్తాపనాయ”. “కిం కారణం”? “అచేతనా సా వాయోధాతూ”తి. “అపి ను తస్స, మహారాజ, ఉపరతస్స వాతస్స వాతోతి సమఞ్ఞా అపగచ్ఛతీ”తి? “న హి, భన్తే, తాలవణ్టవిధూపనాని వాతస్స ఉప్పత్తియా పచ్చయా, యే కేచి మనుస్సా ఉణ్హాభితత్తా పరిళాహపరిపీళితా, తే తాలవణ్టేన వా విధూపనేన వా అత్తనో థామబలవీరియేన పచ్చత్తపురిసకారేన తం నిబ్బత్తేత్వా తేన వాతేన ఉణ్హం నిబ్బాపేన్తి పరిళాహం వూపసమేన్తీ”తి. “తేన హి, మహారాజ, తిత్థియానం వచనం మిచ్ఛా భవతి ‘అసాదియన్తస్స కతో అధికారో వఞ్ఝో భవతి అఫలో’తి.

“యథా, మహారాజ, మహతిమహావాతో వాయి, ఏవమేవ భగవా దససహస్సియా లోకధాతుయా సీతలమధురసన్తసుఖుమమేత్తావాతేన ఉపవాయి. యథా, మహారాజ, మహతిమహావాతో వాయిత్వా ఉపరతో, ఏవమేవ భగవా సీతలమధురసన్తసుఖుమమేత్తావాతేన ఉపవాయిత్వా అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతో. యథా, మహారాజ, ఉపరతో వాతో పున నిబ్బత్తాపనం న సాదియతి, ఏవమేవ లోకహితస్స సాదియనా పహీనా ఉపసన్తా. యథా, మహారాజ, తే మనుస్సా ఉణ్హాభితత్తా పరిళాహపరిపీళితా, ఏవమేవ దేవమనుస్సా తివిధగ్గిసన్తాపపరిళాహపరిపీళితా. యథా తాలవణ్టవిధూపనాని వాతస్స నిబ్బత్తియా పచ్చయా హోన్తి, ఏవమేవ తథాగతస్స ధాతు చ ఞాణరతనఞ్చ పచ్చయో హోతి తిస్సన్నం సమ్పత్తీనం పటిలాభాయ. యథా మనుస్సా ఉణ్హాభితత్తా పరిళాహపరిపీళితా తాలవణ్టేన వా విధూపనేన వా వాతం నిబ్బత్తేత్వా ఉణ్హం నిబ్బాపేన్తి పరిళాహం వూపసమేన్తి, ఏవమేవ దేవమనుస్సా తథాగతస్స పరినిబ్బుతస్స అసాదియన్తస్సేవ ధాతుఞ్చ ఞాణరతనఞ్చ పూజేత్వా కుసలం నిబ్బత్తేత్వా తేన కుసలేన తివిధగ్గిసన్తాపపరిళాహం నిబ్బాపేన్తి వూపసమేన్తి. ఇమినాపి, మహారాజ, కారణేన తథాగతస్స పరినిబ్బుతస్స అసాదియన్తస్సేవ కతో అధికారో అవఞ్ఝో భవతి సఫలోతి.

“అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి పరవాదానం నిగ్గహాయ. యథా, మహారాజ, పురిసో భేరిం ఆకోటేత్వా సద్దం నిబ్బత్తేయ్య, యో సో భేరిసద్దో పురిసేన నిబ్బత్తితో, సో సద్దో అన్తరధాయేయ్య, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, సద్దో సాదియతి పున నిబ్బత్తాపన”న్తి? “న హి, భన్తే, అన్తరహితో సో సద్దో, నత్థి తస్స పున ఉప్పాదాయ ఆభోగో వా మనసికారో

వా, సకిం నిబ్బత్తే భేరిసద్దే అన్తరహితే సో భేరిసద్దో సముచ్ఛిన్నో హోతి. భేరీ పన, భన్తే, పచ్చయో హోతి సద్దస్స నిబ్బత్తియా, అథ పురిసో పచ్చయే సతి అత్తజేన వాయామేన భేరిం అకోటేత్వా సద్దం నిబ్బత్తేతీ"తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, భగవా సీలసమాధిపఞ్ఞావిముత్తివిముత్తిఞాణదస్సనపరిభావితం ధాతురతనఞ్చ ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ అనుసిట్ఠఞ్చ [అనుసత్థిఞ్చ (సీ. పీ.)] సత్థారం ఠపయిత్వా సయం అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతో, న చ పరినిబ్బుతే భగవతి సమ్పత్తిలాభో ఉపచ్ఛిన్నో హోతి, భవదుక్ఖపటిపీళితా సత్తా ధాతురతనఞ్చ ధమ్మఞ్చ వినయఞ్చ అనుసిట్ఠఞ్చ పచ్చయం కరిత్వా సమ్పత్తికామా సమ్పత్తియో పటిలభన్తి, ఇమినాపి, మహారాజ, కారణేన తథాగతస్స పరినిబ్బుతస్స అసాదియన్తస్సేవ కతో అధికారో అవఞ్ఝో భవతి సఫలోతి.

"దిట్ఠఞ్చేతం, మహారాజ, భగవతా అనాగతమద్ధానం. కథితఞ్చ భణితఞ్చ ఆచిక్ఖితఞ్చ 'సియా ఖో పనానన్ద, తుమ్హాకం ఏవమస్స అతీతసత్థుకం పావచనం నత్థి నో సత్థాతి, న ఖో పనేతం, ఆనన్ద, ఏవం దట్ఠబ్బం, యో వో, ఆనన్ద, మయా ధమ్మో చ వినయో చ దేసితో పఞ్ఞత్తో, సో వో మమచ్చయేన సత్థా'తి. పరినిబ్బుతస్స తథాగతస్స అసాదియన్తస్స కతో అధికారో వఞ్ఝో భవతి అఫలోతి, తం తేసం తిత్థియానం వచనం మిచ్ఛా అభూతం వితథం అలికం విరుద్ధం విపరీతం దుక్ఖదాయకం దుక్ఖవిపాకం అపాయగమనీయన్తి.

"అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి యేన కారణేన తథాగతస్స పరినిబ్బుతస్స అసాదియన్తస్సేవ కతో అధికారో అవఞ్ఝో భవతి సఫలో. సాదియతి ను ఖో, మహారాజ, అయం మహాపథవీ 'సబ్బబీజాని మయి సంవిరుహన్తూ'"తి? "న హి, భన్తే"తి. "కిస్స పన తాని, మహారాజ, బీజాని అసాదియన్తియా మహాపథవియా సంవిరుహిత్వా దళ్హమూలజటాపతిట్ఠితా ఖన్ధసారసాఖాపరివిత్థిణ్ణా పుప్ఫఫలధరా హోన్తీ"తి? "అసాదియన్తీపి, భన్తే, మహాపథవీ తేసం బీజానం వత్థుం హోతి పచ్చయం దేతి విరుహనాయ, తాని బీజాని తం వత్థుం నిస్సాయ తేన పచ్చయేన సంవిరుహిత్వా దళ్హమూలజటాపతిట్ఠితా ఖన్ధసారసాఖాపరివిత్థిణ్ణా పుప్ఫఫలధరా హోన్తీ"తి. "తేన హి, మహారాజ, తిత్థియా సకే వాదే నట్ఠా హోన్తి హతా విరుద్ధా, సచే తే భణన్తి 'అసాదియన్తస్స కతో అధికారో వఞ్ఝో భవతి అఫలో' తి.

"యథా, మహారాజ, మహాపథవీ, ఏవం తథాగతో అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో. యథా, మహారాజ, మహాపథవీ న కిఞ్చి సాదియతి, ఏవం తథాగతో న కిఞ్చి సాదియతి. యథా, మహారాజ, తాని బీజాని పథవిం నిస్సాయ సంవిరుహిత్వా దళ్హమూలజటాపతిట్ఠితా ఖన్ధసారసాఖాపరివిత్థిణ్ణా పుప్ఫఫలధరా హోన్తి, ఏవం దేవమనుస్సా తథాగతస్స పరినిబ్బుతస్స అసాదియన్తస్సేవ ధాతుఞ్చ ఞాణరతనఞ్చ నిస్సాయ దళ్హకుసలమూలపతిట్ఠితా సమాధిక్ఖన్ధధమ్మసారసీలసాఖాపరివిత్థిణ్ణా విముత్తిపుప్ఫసామఞ్ఞఫలధరా హోన్తి, ఇమినాపి, మహారాజ , కారణేన తథాగతస్స పరినిబ్బుతస్స అసాదియన్తస్సేవ కతో అధికారో అవఞ్ఝో భవతి సఫలోతి.

"అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి యేన కారణేన తథాగతస్స పరినిబ్బుతస్స అసాదియన్తస్సేవ కతో అధికారో అవఞ్ఝో భవతి సఫలో. సాదియన్తి ను ఖో, మహారాజ, ఇమే ఓట్ఠా గోణా గద్రభా అజా పసూ మనుస్సా అన్తోకుచ్ఛిస్మిం కిమికులానం సమ్భవ"న్తి? "న హి, భన్తే"తి. "కిస్స పన తే, మహారాజ, కిమయో తేసం అసాదియన్తానం అన్తోకుచ్ఛిస్మిం సమ్భవిత్వా బహుపుత్తనత్తా వేపుల్లతం పాపుణన్తీ"తి? "పాపస్స, భన్తే, కమ్మస్స బలవతాయ అసాదియన్తానం యేవ తేసం సత్తానం అన్తోకుచ్ఛిస్మిం కిమయో సమ్భవిత్వా బహుపుత్తనత్తా వేపుల్లతం పాపుణన్తీ"తి.

“ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతస్స పరినిబ్బుతస్స అసాదియన్తస్సేవ ధాతుస్స చ ఞాణారమ్మణస్స చ బలవతాయ తథాగతే కతో అధికారో అవఞ్ఝో భవతి సఫలోతి.

“అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి యేన కారణేన తథాగతస్స పరినిబ్బుతస్స అసాదియన్తస్సేవ కతో అధికారో అవఞ్ఝో భవతి సఫలో. సాదియన్తి ను ఖో, మహారాజ, ఇమే మనుస్సా ఇమే అట్ఠనవుతి రోగా కాయే నిబ్బత్తన్తూ”తి? “న హి, భన్తే”తి. “కిస్స పన తే, మహారాజ, రోగా అసాదియన్తానం కాయే నిపతన్తీ”తి? “పుబ్బే కతేన, భన్తే, దుచ్చరితేనా”తి. “యది, మహారాజ, పుబ్బే కతం అకుసలం ఇధ వేదనీయం హోతి, తేన హి, మహారాజ, పుబ్బే కతమ్పి ఇధ కతమ్పి కుసలాకుసలం కమ్మం అవఞ్ఝం భవతి సఫలన్తి. ఇమినాపి, మహారాజ, కారణేన తథాగతస్స పరినిబ్బుతస్స అసాదియన్తస్సేవ కతో అధికారో అవఞ్ఝో భవతి సఫలోతి.

“సుతపుబ్బం పన తయా, మహారాజ, నన్దకో నామ యక్ఖో థేరం సారిపుత్తం ఆసాదయిత్వా పథవిం పవిట్ఠో”తి? “ఆమ, భన్తే, సుయ్యతి, లోకే పాకటో ఏసో”తి. “అపి ను ఖో, మహారాజ, థేరో సారిపుత్తో సాదియి నన్దకస్స యక్ఖస్స మహాపథవిగిలన”న్తి [పవత్తమానేపి (స్యా.)]. “ఉబ్బత్తియన్తేపి, భన్తే, సదేవకే లోకే పతమానేపి ఛమాయం చన్దిమసూరియే వికిరన్తేపి సినేరుపబ్బతరాజే థేరో సారిపుత్తో న పరస్స దుక్ఖం సాదియేయ్య. తం కిస్స హేతు? యేన హేతునా థేరో సారిపుత్తో కుజ్ఝేయ్య వా దుస్సేయ్య వా, సో హేతు థేరస్స సారిపుత్తస్స సమూహతో సముచ్ఛిన్నో, హేతునో సముగ్ఘాతితత్తా, భన్తే, థేరో సారిపుత్తో జీవితహారకేపి కోపం న కరేయ్యా”తి. “యది, మహారాజ , థేరో సారిపుత్తో నన్దకస్స యక్ఖస్స పథవిగిలనం న సాదియి, కిస్స పన నన్దకో యక్ఖో పథవిం పవిట్ఠో”తి? “అకుసలస్స, భన్తే, కమ్మస్స బలవతాయా”తి. “యది, మహారాజ, అకుసలస్స కమ్మస్స బలవతాయ నన్దకో యక్ఖో పథవిం పవిట్ఠో, అసాదియన్తస్సాపి కతో అపరాధో అవఞ్ఝో భవతి సఫలో. తేన హి, మహారాజ, అకుసలస్సపి కమ్మస్స బలవతాయ అసాదియన్తస్స కతో అధికారో అవఞ్ఝో భవతి సఫలోతి. ఇమినాపి, మహారాజ, కారణేన తథాగతస్స పరినిబ్బుతస్స అసాదియన్తస్సేవ కతో అధికారో అవఞ్ఝో భవతి సఫలోతి.

“కతి ను ఖో తే, మహారాజ, మనుస్సా, యే ఏతరహి మహాపథవిం పవిట్ఠా, అత్థి తే తత్థ సవణ”న్తి? “ఆమ, భన్తే, సుయ్యతీ”తి. “ఇఙ్ఘ త్వం, మహారాజ, సావేహీ”తి? “చిఞ్చమాణవికా, భన్తే, సుప్పబుద్ధో చ సక్కో, దేవదత్తో చ థేరో, నన్దకో చ యక్ఖో, నన్దో చ మాణవకోతి. సుతమేతం, భన్తే, ఇమే పఞ్చ జనా మహాపథవిం పవిట్ఠా”తి. “కిస్మిం తే, మహారాజ, అపరద్ధా”తి? “భగవతి చ, భన్తే, సావకేసు చా”తి. “అపి ను ఖో, మహారాజ , భగవా వా సావకా వా సాదియింసు ఇమేసం మహాపథవిపవిసన”న్తి? “న హి భన్తే”తి. “తేన హి, మహారాజ, తథాగతస్స పరినిబ్బుతస్స అసాదియన్తస్సేవ కతో అధికారో అవఞ్ఝో భవతి సఫలో”తి. “సువిఞ్ఞాపితో, భన్తే నాగసేన, పఞ్హో గమ్భీరో ఉత్తానీకతో, గుయ్హం విదంసితం , గణ్ఠి భిన్నో, గహనం అగహనం కతం, నట్ఠా పరవాదా, భగ్గా కుదిట్ఠీ, నిప్పభా జాతా కుతిత్థియా, త్వం గణీవరపవరమాసజ్జా”తి.

కతాధికారసఫలపఞ్హో పఠమో.

౨. సబ్బఞ్ఞుభావపఞ్హో

౨. "భన్తే నాగసేన, బుద్ధో సబ్బఞ్ఞూ"తి? "ఆమ, మహారాజ, భగవా సబ్బఞ్ఞూ, న చ భగవతో సతతం సమితం ఞాణదస్సనం పచ్చుపట్ఠితం, ఆవజ్జనపటిబద్ధం భగవతో సబ్బఞ్ఞుతఞాణం, ఆవజ్జిత్వా యదిచ్ఛకం జానాతీ"తి. "తేన హి, భన్తే నాగసేన, బుద్ధో అసబ్బఞ్ఞూతి. యది తస్స పరియేసనాయ సబ్బఞ్ఞుతఞాణం హోతీ"తి. "వాహసతం ఖో, మహారాజ, వీహీనం అడ్ఢచూళఞ్చ వాహా వీహిసత్తమ్బణాని ద్వే చ తుమ్బా ఏకచ్ఛరాక్ఖణే పవత్తచిత్తస్స ఏత్తకా వీహీ లక్ఖం ఠపీయమానా [ఠపీయమానే (సీ. పీ.)] పరిక్ఖయం పరియాదానం గచ్ఛేయ్యుం?

"తత్రిమే సత్తవిధా చిత్తా పవత్తన్తి, యే తే, మహారాజ, సరాగా సదోసా సమోహా సకిలేసా అభావితకాయా అభావితసీలా అభావితచిత్తా అభావితపఞ్ఞా, తేసం తం చిత్తం గరుకం ఉప్పజ్జతి దన్ధం పవత్తతి. కిం కారణా? అభావితత్తా చిత్తస్స. యథా, మహారాజ, వంసనాళస్స వితతస్స విసాలస్స విత్థిణ్ణస్స సంసిబ్బితవిసిబ్బితస్స సాఖాజటాజటితస్స ఆకడ్ఢియన్తస్స గరుకం హోతి ఆగమనం దన్ధం. కిం కారణా? సంసిబ్బితవిసిబ్బితత్తా సాఖానం. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే సరాగా సదోసా సమోహా సకిలేసా అభావితకాయా అభావితసీలా అభావితచిత్తా అభావితపఞ్ఞా, తేసం తం చిత్తం గరుకం ఉప్పజ్జతి దన్ధం పవత్తతి. కిం కారణా? సంసిబ్బితవిసిబ్బితత్తా కిలేసేహి, ఇదం పఠమం చిత్తం.

"తత్రిదం దుతియం చిత్తం విభత్తమాపజ్జతి – యే తే, మహారాజ, సోతాపన్నా పిహితాపాయా దిట్ఠిప్పత్తా విఞ్ఞాతసత్థుసాసనా, తేసం తం చిత్తం తీసు ఠానేసు లహుకం ఉప్పజ్జతి లహుకం పవత్తతి. ఉపరిభూమీసు గరుకం ఉప్పజ్జతి దన్ధం పవత్తతి. కిం కారణా? తీసు ఠానేసు చిత్తస్స పరిసుద్ధత్తా ఉపరి కిలేసానం అప్పహీనత్తా. యథా, మహారాజ, వంసనాళస్స తిపబ్బగణ్ఠిపరిసుద్ధస్స ఉపరి సాఖాజటాజటితస్స ఆకడ్ఢియన్తస్స యావ తిపబ్బం తావ లహుకం ఏతి, తతో ఉపరి థద్ధం. కిం కారణా? హేట్ఠా పరిసుద్ధత్తా ఉపరి సాఖాజటాజటితత్తా. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే సోతాపన్నా పిహితాపాయా దిట్ఠిప్పత్తా విఞ్ఞాతసత్థుసాసనా, తేసం తం చిత్తం తీసు ఠానేసు లహుకం ఉప్పజ్జతి లహుకం పవత్తతి, ఉపరిభూమీసు గరుకం ఉప్పజ్జతి దన్ధం పవత్తతి. కిం కారణా? తీసు ఠానేసు చిత్తస్స పరిసుద్ధత్తా ఉపరి కిలేసానం అప్పహీనత్తా, ఇదం దుతియం చిత్తం.

"తత్రిదం తతియం చిత్తం విభత్తమాపజ్జతి – యే తే, మహారాజ, సకదాగామినో, యేసం రాగదోసమోహా తనుభూతా, తేసం తం చిత్తం పఞ్చసు ఠానేసు లహుకం ఉప్పజ్జతి లహుకం పవత్తతి, ఉపరిభూమీసు గరుకం ఉప్పజ్జతి దన్ధం పవత్తతి. కిం కారణా? పఞ్చసు ఠానేసు చిత్తస్స పరిసుద్ధత్తా ఉపరి కిలేసానం అప్పహీనత్తా. యథా, మహారాజ, వంసనాళస్స పఞ్చపబ్బగణ్ఠిపరిసుద్ధస్స ఉపరి సాఖాజటాజటితస్స ఆకడ్ఢియన్తస్స యావ పఞ్చపబ్బం తావ లహుకం ఏతి, తతో ఉపరి థద్ధం. కిం కారణా? హేట్ఠా పరిసుద్ధత్తా ఉపరి సాఖాజటాజటితత్తా. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే సకదాగామినో, యేసం రాగదోసమోహా తనుభూతా, తేసం తం చిత్తం పఞ్చసు ఠానేసు లహుకం ఉప్పజ్జతి లహుకం పవత్తతి, ఉపరిభూమీసు గరుకం ఉప్పజ్జతి దన్ధం పవత్తతి. కిం కారణా? పఞ్చసు ఠానేసు చిత్తస్స పరిసుద్ధత్తా ఉపరి కిలేసానం అప్పహీనత్తా, ఇదం తతియం చిత్తం.

"తత్రిదం చతుత్థం చిత్తం విభత్తమాపజ్జతి – యే తే, మహారాజ, అనాగామినో, యేసం పఞ్చోరమ్భాగియాని సఞ్ఞోజనాని పహీనాని, తేసం తం చిత్తం దససు ఠానేసు లహుకం ఉప్పజ్జతి లహుకం పవత్తతి, ఉపరిభూమీసు గరుకం ఉప్పజ్జతి దన్ధం పవత్తతి. కిం కారణా? దససు ఠానేసు చిత్తస్స పరిసుద్ధత్తా ఉపరి కిలేసానం అప్పహీనత్తా. యథా, మహారాజ, వంసనాళస్స దసపబ్బగణ్ఠిపరిసుద్ధస్స ఉపరి సాఖాజటాజటితస్స ఆకడ్ఢియన్తస్స యావ దసపబ్బం తావ

లహుకం ఏతి, తతో ఉపరి థద్ధం. కిం కారణా? హేట్ఠా పరిసుద్ధత్తా ఉపరి సాఖాజటాజటితత్తా. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే అనాగామినో, యేసం పఞ్చోరమ్భాగియాని సఞ్ఞోజనాని పహీనాని, తేసం తం చిత్తం దససు ఠానేసు లహుకం ఉప్పజ్జతి లహుకం పవత్తతి, ఉపరిభూమీసు గరుకం ఉప్పజ్జతి దన్ధం పవత్తతి. కిం కారణా? దససు ఠానేసు చిత్తస్స పరిసుద్ధత్తా ఉపరి కిలేసానం అప్పహీనత్తా, ఇదం చతుత్థం చిత్తం.

"తత్రిదం పఞ్చమం చిత్తం విభత్తమాపజ్జతి – యే తే, మహారాజ, అరహన్తో ఖీణాసవా ధోతమలా వన్తకిలేసా వుసితవన్తో కతకరణీయా ఓహితభారా అనుప్పత్తసదత్థా పరిక్ఖీణభవసఞ్ఞోజనా పత్తపటిసమ్భిదా సావకభూమీసు పరిసుద్ధా, తేసం తం చిత్తం సావకవిసయే లహుకం ఉప్పజ్జతి లహుకం పవత్తతి, పచ్చేకబుద్ధభూమీసు గరుకం ఉప్పజ్జతి దన్ధం పవత్తతి. కిం కారణా? పరిసుద్ధత్తా సావకవిసయే, అపరిసుద్ధత్తా పచ్చేకబుద్ధవిసయే. యథా, మహారాజ, వంసనాళస్స సబ్బపబ్బగణ్ఠిపరిసుద్ధస్స ఆకడ్ఢియన్తస్స లహుకం హోతి ఆగమనం అదన్ధం. కిం కారణా? సబ్బపబ్బగణ్ఠిపరిసుద్ధత్తా అగహనత్తా వంసస్స. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే అరహన్తో ఖీణాసవా ధోతమలా వన్తకిలేసా వుసితవన్తో కతకరణీయా ఓహితభారా అనుప్పత్తసదత్థా పరిక్ఖీణభవసఞ్ఞోజనా పత్తపటిసమ్భిదా సావకభూమీసు పరిసుద్ధా, తేసం తం చిత్తం సావకవిసయే లహుకం ఉప్పజ్జతి లహుకం పవత్తతి, పచ్చేకబుద్ధభూమీసు గరుకం ఉప్పజ్జతి దన్ధం పవత్తతి. కిం కారణా? పరిసుద్ధత్తా సావకవిసయే, అపరిసుద్ధత్తా పచ్చేకబుద్ధవిసయే, ఇదం పఞ్చమం చిత్తం.

"తత్రిదం ఛట్ఠం చిత్తం విభత్తమాపజ్జతి – యే తే, మహారాజ, పచ్చేకబుద్ధా సయమ్భునో అనాచరియకా ఏకచారినో ఖగ్గవిసాణకప్పా సకవిసయే పరిసుద్ధవిమలచిత్తా, తేసం తం చిత్తం సకవిసయే లహుకం ఉప్పజ్జతి లహుకం పవత్తతి, సబ్బఞ్ఞుబుద్ధభూమీసు గరుకం ఉప్పజ్జతి దన్ధం పవత్తతి. కిం కారణా? పరిసుద్ధత్తా సకవిసయే మహన్తత్తా సబ్బఞ్ఞుబుద్ధవిసయస్స. యథా, మహారాజ, పురిసో సకవిసయం పరిత్తం నదిం రత్తిమ్పి దివాపి యదిచ్ఛక అచ్ఛమ్భితో ఓతరేయ్య, అథ పరతో మహాసముద్దం గమ్భీరం విత్థతం అగాధమపారం దిస్వా భాయేయ్య, దన్ధాయేయ్య న విసహేయ్య ఓతరితుం. కిం కారణా? తిణ్ణత్తా [చిణ్ణత్తా (సీ. స్యా. పీ.)] సకవిసయస్స, మహన్తత్తా చ మహాసముద్దస్స. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే పచ్చేకబుద్ధా సయమ్భునో అనాచరియకా ఏకచారినో ఖగ్గవిసాణకప్పా సకవిసయే పరిసుద్ధవిమలచిత్తా, తేసం తం చిత్తం సకవిసయే లహుకం ఉప్పజ్జతి లహుకం పవత్తతి, సబ్బఞ్ఞుబుద్ధభూమీసు గరుకం ఉప్పజ్జతి దన్ధం పవత్తతి. కిం కారణా? పరిసుద్ధత్తా సకవిసయే మహన్తత్తా సబ్బఞ్ఞుబుద్ధవిసయస్స, ఇదం ఛట్ఠం చిత్తం.

"తత్రిదం సత్తమం చిత్తం విభత్తమాపజ్జతి – యే తే, మహారాజ, సమ్మాసమ్బుద్ధా సబ్బఞ్ఞునో దసబలధరా చతువేసారజ్జవిసారదా అట్ఠారసహి బుద్ధధమ్మేహి సమన్నాగతా అనన్తజినా అనావరణఞాణా, తేసం తం చిత్తం సబ్బత్థ లహుకం ఉప్పజ్జతి లహుకం పవత్తతి. కిం కారణా? సబ్బత్థ పరిసుద్ధత్తా. అపి ను ఖో, మహారాజ, నారాచస్స సుధోతస్స విమలస్స నిగ్గణ్ఠిస్స సుఖుమధారస్స అజిమ్హస్స అవఙ్కస్స అకుటిలస్స దళ్హచాపసమారూళ్హస్స ఖోమసుఖుమే వా కప్పాససుఖుమే వా కమ్బలసుఖుమే వా బలవనిపాతితస్స దన్ధాయితత్తం వా లగ్గనం వా హోతీ"తి? "న హి, భన్తే, "కిం కారణా"? "సుఖుమత్తా వత్థానం సుధోతత్తా నారాచస్స నిపాతస్స చ బలవత్తా"తి , ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే సమ్మాసమ్బుద్ధా సబ్బఞ్ఞునో దసబలధరా చతువేసారజ్జవిసారదా అట్ఠారసహి బుద్ధధమ్మేహి సమన్నాగతా అనన్తజినా అనావరణఞాణా, తేసం తం చిత్తం సబ్బత్థ లహుకం ఉప్పజ్జతి లహుకం పవత్తతి. కిం కారణా? సబ్బత్థ పరిసుద్ధత్తా, ఇదం సత్తమం చిత్తం.

“తత్ర, మహారాజ, యదిదం సబ్బఞ్ఞుబుద్ధానం చిత్తం, తం ఛన్నమ్పి చిత్తానం గణనం అతిక్కమిత్వా అసఙ్ఖ్యేయ్యేన గుణేన పరిసుద్ధఞ్చ లహుకఞ్చ. యస్మా చ భగవతో చిత్తం పరిసుద్ధఞ్చ లహుకఞ్చ, తస్మా, మహారాజ, భగవా యమకపాటిహీరం దస్సేతి. యమకపాటిహీరే, మహారాజ, ఞాతబ్బం బుద్ధానం భగవన్తానం చిత్తం ఏవం లహుపరివత్తన్తి, న తత్థ సక్కా ఉత్తరిం కారణం వత్తుం, తేపి, మహారాజ, పాటిహీరా సబ్బఞ్ఞుబుద్ధానం చిత్తం ఉపాదాయ గణనమ్పి సఙ్ఖమ్పి కలమ్పి కలభాగమ్పి న ఉపేన్తి, ఆవజ్జనపటిబద్ధం, మహారాజ, భగవతో సబ్బఞ్ఞుతఞాణం, ఆవజ్జేత్వా యదిచ్ఛకం జానాతి.

“యథా, మహారాజ, పురిసో హత్థే ఠపితం యం కిఞ్చి దుతియే హత్థే ఠపేయ్య వివటేన ముఖేన వాచం నిచ్ఛారేయ్య, ముఖగతం భోజనం గిలేయ్య, ఉమ్మీలేత్వా వా నిమీలేయ్య, నిమీలేత్వా వా ఉమ్మీలేయ్య, సమిఞ్జితం వా బాహం పసారేయ్య, పసారితం వా బాహం సమిఞ్జేయ్య, చిరతరం ఏతం, మహారాజ, లహుతరం భగవతో సబ్బఞ్ఞుతఞాణం, లహుతరం ఆవజ్జనం, ఆవజ్జేత్వా యదిచ్ఛకం జానాతి , ఆవజ్జనవికలమత్తకేన న తావతా బుద్ధా భగవన్తో అసబ్బఞ్ఞునో నామ హోన్తీ”తి.

“ఆవజ్జనమ్పి , భన్తే నాగసేన, పరియేసనాయ కాతబ్బం, ఇఙ్ఘ మం తత్థ కారణేన సఞ్ఞాపేహీ”తి. “యథా, మహారాజ, పురిసస్స అడ్ఢస్స మహద్ధనస్స మహాభోగస్స పహూతజాతరూపరజతస్స పహూతవిత్తూపకరణస్స పహూతధనధఞ్ఞస్స సాలివీహియవతణ్డులతిలముగ్గమాసపుబ్బణ్ణాపరణ్ణసప్పితేలనవనీతఖీరదధిమధుగుళఫాణితా చ ఖళోపికుమ్భిపీఠరకోట్ఠభాజనగతా భవేయ్యుం, తస్స చ పురిసస్స పాహునకో ఆగచ్ఛేయ్య భత్తారహో భత్తాభికఙ్ఖీ, తస్స చ గేహే యం రన్ధం భోజనం, తం పరినిట్ఠితం భవేయ్య, కుమ్భితో తణ్డులే నీహరిత్వా భోజనం రన్ధేయ్య, అపి చ ఖో సో, మహారాజ, తావతకేన భోజనవేకల్లమత్తకేన అధనో నామ కపణో నామ భవేయ్యా”తి? “న హి, భన్తే, చక్కవత్తిరఞ్ఞో ఘరేపి, భన్తే, అకాలే భోజనవేకల్లం హోతి, కిం పన గహపతికస్సా”తి? “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతస్స ఆవజ్జనవికలమత్తకం సబ్బఞ్ఞుతఞాణం ఆవజ్జేత్వా యదిచ్ఛకం జానాతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, రుక్ఖో అస్స ఫలితో ఓణతవినతో పిణ్డిభారభరితో, న కిఞ్చి తత్థ పతితం ఫలం భవేయ్య, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, రుక్ఖో తావతకేన పతితఫలవేకల్లమత్తకేన అఫలో నామ భవేయ్యా”తి? “న హి, భన్తే, పతనపటిబద్ధాని తాని రుక్ఖఫలాని, పతితే యదిచ్ఛకం లభతీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతస్స ఆవజ్జనపటిబద్ధం సబ్బఞ్ఞుతఞాణం ఆవజ్జేత్వా యదిచ్ఛకం జానాతీ”తి.

“భన్తే నాగసేన, ఆవజ్జేత్వా ఆవజ్జేత్వా బుద్ధో యదిచ్ఛకం జానాతీ”తి? “ఆమ, మహారాజ, భగవా ఆవజ్జేత్వా ఆవజ్జేత్వా యదిచ్ఛకం జానాతీ”తి.

“యథా, మహారాజ, చక్కవత్తీ రాజా యదా చక్కరతనం సరతి ‘ఉపేతు మే చక్కరతన’న్తి, సరితే చక్కరతనం ఉపేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో ఆవజ్జేత్వా ఆవజ్జేత్వా యదిచ్ఛకం జానాతీ”తి. “దళ్హం, భన్తే నాగసేన, కారణం, బుద్ధో సబ్బఞ్ఞూ, సమ్పటిచ్ఛామ బుద్ధో సబ్బఞ్ఞూ”తి.

బుద్ధసబ్బఞ్ఞుభావపఞ్హో దుతియో.

౩. దేవదత్తపబ్బజ్జపఞ్హో

౩. “భన్తే నాగసేన, దేవదత్తో కేన పబ్బాజితో”తి? “ఛ యిమే, మహారాజ, ఖత్తియకుమారా భద్దియో చ అనురుద్ధో చ ఆనన్దో చ భగు చ కిమిలో [కిమ్బిలో (సీ. పీ.) మ. ని. ౨.౧౬౬ పస్సితబ్బం] చ దేవదత్తో చ ఉపాలికప్పకో సత్థమో అభిసమ్బుద్ధే సత్థరి సక్యకులానన్దజననే భగవన్తం అనుపబ్బజన్తా నిక్ఖమింసు, తే భగవా పబ్బాజేసీ”తి. “నను, భన్తే, దేవదత్తేన పబ్బజిత్వా సఙ్ఘో భిన్నో”తి? “ఆమ, మహారాజ, దేవదత్తేన పబ్బజిత్వా సఙ్ఘో భిన్నో, న గిహీ సఙ్ఘం భిన్దతి, న భిక్ఖునీ, న సిక్ఖమానా, న సామణేరో, న సామణేరీ సఙ్ఘం భిన్దతి, భిక్ఖు పకతత్తో సమానసంవాసకో సమానసీమాయం ఠితో సఙ్ఘం భిన్దతీతి. సఙ్ఘభేదకో, భన్తే, పుగ్గలో కిం కమ్మం ఫుసతీ”తి? “కప్పట్ఠితికం, మహారాజ, కమ్మం ఫుసతీ”తి.

“కిం పన, భన్తే నాగసేన, బుద్ధో జానాతి ‘దేవదత్తో పబ్బజిత్వా సఙ్ఘం భిన్దిస్సతి, సఙ్ఘం భిన్దిత్వా కప్పం నిరయే పచ్చిస్సతీ’”తి? “ఆమ, మహారాజ, తథాగతో జానాతి ‘దేవదత్తో పబ్బజిత్వా సఙ్ఘం భిన్దిస్సతి, సఙ్ఘం భిన్దిత్వా కప్పం నిరయే పచ్చిస్సతీ’”తి. “యది, భన్తే నాగసేన, బుద్ధో జానాతి ‘దేవదత్తో పబ్బజిత్వా సఙ్ఘం భిన్దిస్సతి, సఙ్ఘం భిన్దిత్వా కప్పం నిరయే పచ్చిస్సతీ’తి, తేన హి, భన్తే నాగసేన, బుద్ధో కారుణికో అనుకమ్పకో హితేసీ సబ్బసత్తానం అహితం అపనేత్వా హితముపదహతీతి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది తం అజానిత్వా పబ్బాజేసి, తేన హి బుద్ధో అసబ్బఞ్ఞూతి, అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, విజటేహి ఏతం మహాజటం, భిన్ద పరాపవాదం, అనాగతే అద్ధానే తయా సదిసా బుద్ధిమన్తో భిక్ఖూ దుల్లభా భవిస్సన్తి, ఏత్థ తవ బలం పకాసేహీ”తి.

“కారుణికో, మహారాజ, భగవా సబ్బఞ్ఞూ చ, కారుఞ్ఞేన, మహారాజ, భగవా సబ్బఞ్ఞుతఞాణేన దేవదత్తస్స గతిం ఓలోకేన్తో అద్దస దేవదత్తం ఆపాయికం కమ్మం [అపరాపరియకమ్మం (సీ. స్యా. పీ.)] ఆయూహిత్వా అనేకాని కప్పకోటిసతసహస్సాని నిరయేన నిరయం వినిపాతేన వినిపాతం గచ్ఛన్తం, తం భగవా సబ్బఞ్ఞుతఞాణేన జానిత్వా ఇమస్స అపరియన్తకతం కమ్మం మమ సాసనే పబ్బజితస్స పరియన్తకతం భవిస్సతి, పురిమం ఉపాదాయ పరియన్తకతం దుక్ఖం భవిస్సతి, అపబ్బజితోపి అయం మోఘపురిసో కప్పట్ఠియమేవ కమ్మం ఆయూహిస్సతీతి కారుఞ్ఞేన దేవదత్తం పబ్బాజేసీ”తి.

“తేన హి, భన్తే నాగసేన, బుద్ధో వధిత్వా తేలేన మక్ఖేతి, పపాతే పాతేత్వా హత్థం దేతి, మారేత్వా జీవితం పరియేసతి, యం సో పఠమం దుక్ఖం దత్వా పచ్ఛా సుఖం ఉపదహతీ”తి? “వధేతిపి, మహారాజ, తథాగతో సత్తానం హితవసేన, పాతేతిపి సత్తానం హితవసేన, మారేతిపి సత్తానం హితవసేన, వధిత్వాపి, మహారాజ, తథాగతో సత్తానం హితమేవ ఉపదహతి, పాతేత్వాపి సత్తానం హితమేవ ఉపదహతి, మారేత్వాపి సత్తానం హితమేవ ఉపదహతి. యథా, మహారాజ, మాతాపితరో నామ వధిత్వాపి పాతయిత్వాపి పుత్తానం హితమేవ ఉపదహన్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో వధేతిపి సత్తానం హితవసేన, పాతేతిపి సత్తానం హితవసేన, మారేతిపి సత్తానం హితవసేన, వధిత్వాపి, మహారాజ, తథాగతో సత్తానం హితమేవ ఉపదహతి, పాతేత్వాపి సత్తానం హితమేవ ఉపదహతి, మారేత్వాపి సత్తానం హితమేవ ఉపదహతి, యేన యేన యోగేన సత్తానం గుణవుడ్ఢి హోతి, తేన తేన యోగేన సబ్బసత్తానం హితమేవ ఉపదహతి. సచే, మహారాజ, దేవదత్తో న పబ్బాజేయ్య, గిహిభూతో సమానో నిరయసంవత్తనికం బహుం పాపకమ్మం కత్వా అనేకాని కప్పకోటిసతసహస్సాని నిరయేన నిరయం వినిపాతేన వినిపాతం గచ్ఛన్తో బహుం దుక్ఖం వేదయిస్సతి, తం భగవా జానమానో కారుఞ్ఞేన దేవదత్తం పబ్బాజేసి, ‘మమ సాసనే పబ్బజితస్స దుక్ఖం పరియన్తకతం భవిస్సతీ’తి కారుఞ్ఞేన గరుకం దుక్ఖం లహుకం అకాసి.

“యథా వా, మహారాజ, ధనయససిరిఞాతిబలేన బలవా పురిసో అత్తనో ఞాతిం వా మిత్తం వా రఞ్ఞో గరుకం దణ్డం ధారేన్తం అత్తనో బహువిస్సత్థభావేన సమత్థతాయ గరుకం దణ్డం లహుకం అకాసి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, భగవా బహూని కప్పకోటిసతసహస్సాని దుక్ఖం వేదయమానం దేవదత్తం పబ్బాజేత్వా సీలసమాధిపఞ్ఞావిముత్తిబలసమత్థభావేన గరుకం దుక్ఖం లహుకం అకాసి.

“యథా వా పన, మహారాజ, కుసలో భిసక్కో సల్లకత్తో గరుకం రోగం బలవోసధబలేన లహుకం కరోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, బహూని కప్పకోటిసతసహస్సాని దుక్ఖం వేదయమానం దేవదత్తం భగవా రోగఞ్ఞుతాయ పబ్బాజేత్వా కారుఞ్ఞబలో పత్థద్ధధమ్మోసధబలేన గరుకం దుక్ఖం లహుకం అకాసి. అపి ను ఖో సో, మహారాజ, భగవా బహువేదనీయం దేవదత్తం అప్పవేదనీయం కరోన్తో కిఞ్చి అపుఞ్ఞం ఆపజ్జేయ్యా”తి? “న కిఞ్చి, భన్తే, అపుఞ్ఞం ఆపజ్జేయ్య అన్తమసో గద్దూహనమత్తమ్పీ”తి. “ఇమమ్పి ఖో, మహారాజ, కారణం అత్థతో సమ్పటిచ్ఛ, యేన కారణేన భగవా దేవదత్తం పబ్బాజేసి.

“అపరమ్పి , మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి, యేన కారణేన భగవా దేవదత్తం పబ్బాజేసి. యథా, మహారాజ, చోరం ఆగుచారిం గహేత్వా రఞ్ఞో దస్సేయ్యుం, ‘అయం ఖో, దేవ, చోరో ఆగుచారీ, ఇమస్స యం ఇచ్ఛసి, తం దణ్డం పణేహీ’తి. తమేనం రాజా ఏవం వదేయ్య ‘తేన హి , భణే, ఇమం చోరం బహినగరం నీహరిత్వా ఆఘాతనే సీసం ఛిన్దథా”తి, ‘ఏవం దేవా’తి ఖో తే రఞ్ఞో పటిస్సుత్వా తం బహినగరం నీహరిత్వా ఆఘాతనం నయేయ్యుం. తమేనం పస్సేయ్య కోచిదేవ పురిసో రఞ్ఞో సన్తికా లద్ధవరో లద్ధయసధనభోగో ఆదేయ్యవచనో బలవిచ్ఛితకారీ, సో తస్స కారుఞ్ఞం కత్వా తే పురిసే ఏవం వదేయ్య ‘అలం, భో, కిం తుమ్హాకం ఇమస్స సీసచ్ఛేదనేన, తేన హి భో ఇమస్స హత్థం వా పాదం వా ఛిన్దిత్వా జీవితం రక్ఖథ, అహమేతస్స కారణా రఞ్ఞో సన్తికే పటివచనం కరిస్సామీ’తి. తే తస్స బలవతో వచనేన తస్స చోరస్స హత్థం వా పాదం వా ఛిన్దిత్వా జీవితం రక్ఖేయ్యుం. అపి ను ఖో సో, మహారాజ, పురిసో ఏవం కారీ తస్స చోరస్స కిచ్చకారీ అస్సా”తి? “జీవితదాయకో సో, భన్తే, పురిసో తస్స చోరస్స, జీవితే దిన్నే కిం తస్స అకతం నామ అత్థీ”తి? “యా పన హత్థపాదచ్ఛేదనే వేదనా, సో తాయ వేదనాయ కిఞ్చి అపుఞ్ఞం ఆపజ్జేయ్యా”తి? “అత్తనో కతేన సో, భన్తే, చోరో దుక్ఖవేదనం వేదయతి, జీవితదాయకో పన పురిసో న కిఞ్చి అపుఞ్ఞం ఆపజ్జేయ్యా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, భగవా కారుఞ్ఞేన దేవదత్తం పబ్బాజేసి ‘మమ సాసనే పబ్బజితస్స దుక్ఖం పరియన్తకతం భవిస్సతీ’తి. పరియన్తకతఞ్చ, మహారాజ, దేవదత్తస్స దుక్ఖం, దేవదత్తో, మహారాజ, మరణకాలే –

> “‘ఇమేహి అట్ఠీహి తమగ్గపుగ్గలం, దేవాతిదేవం నరదమ్మసారథిం;
> సమన్తచక్ఖుం సతపుఞ్ఞలక్ఖణం, పాణేహి బుద్ధం సరణం ఉపేమీ’తి.

“పాణుపేతం సరణమగమాసి. దేవదత్తో, మహారాజ, ఛ కోట్ఠాసే కతే కప్పే అతిక్కన్తే పఠమకోట్ఠాసే సఙ్ఘం భిన్ది, పఞ్చ కోట్ఠాసే నిరయే పచ్చిత్వా తతో ముచ్చిత్వా అట్ఠిస్సరో నామ పచ్చేకబుద్ధో భవిస్సతి. అపి ను ఖో సో, మహారాజ, భగవా ఏవం కారీ దేవదత్తస్స కిచ్చకారీ అస్సా”తి? “సబ్బదదో, భన్తే నాగసేన, తథాగతో దేవదత్తస్స, యం తథాగతో దేవదత్తం పచ్చేకబోధిం పాపేస్సతి, కిం తథాగతేన దేవదత్తస్స అకతం నామ అత్థీ”తి? “యం పన, మహారాజ, దేవదత్తో సఙ్ఘం భిన్దిత్వా నిరయే దుక్ఖవేదనం వేదయతి, అపి ను ఖో భగవా తతోనిదానం కిఞ్చి అపుఞ్ఞం ఆపజ్జేయ్యా”తి? “న హి, భన్తే, అత్తనా కతేన, భన్తే, దేవదత్తో కప్పం నిరయే పచ్చతి, దుక్ఖపరియన్తకారకో సత్థా న కిఞ్చి అపుఞ్ఞం ఆపజ్జతీ”తి. “ఇమమ్పి ఖో, త్వం మహారాజ, కారణం అత్థతో సమ్పటిచ్ఛ, యేన కారణేన భగవా దేవదత్తం పబ్బాజేసి.

“అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి, యేన కారణేన భగవా దేవదత్తం పబ్బాజేసి . యథా, మహారాజ, కుసలో భిసక్కో సల్లకత్తో వాతపిత్తసేమ్హసన్నిపాతఉతుపరిణామవిసమపరిహారఓపక్కమికోపక్కన్తం పూతికుణపదుగ్గన్ధాభిసఞ్ఛన్నం అన్తోసల్లం సుసిరగతం పుబ్బరుహిరసమ్పుణ్ణం వణం వూపసమేన్తో వణముఖం కక్ఖళతిఖిణఖారకటుకేన భేసజ్జేన అనులిమ్పతి పరిపచ్చనాయ, పరిపచ్చిత్వా ముదుభావముపగతం సత్థేన వికన్తయిత్వా డహతి సలాకాయ, దడ్ఢే ఖారలవణం దేతి, భేసజ్జేన అనులిమ్పతి వణరుహనాయ బ్యాధితస్స సోత్థిభావమనుప్పత్తియా, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, భిసక్కో సల్లకత్తో అహితచిత్తో భేసజ్జేన అనులిమ్పతి, సత్థేన వికన్తేతి, డహతి సలాకాయ, ఖారలవణం దేతీ”తి? “న హి, భన్తే, హితచిత్తో సోత్థికామో తాని కిరియాని కరోతీ”తి. “యా పనస్స భేసజ్జకిరియాకరణేన ఉప్పన్నా దుక్ఖవేదనా, తతోనిదానం సో భిసక్కో సల్లకత్తో కిఞ్చి అపుఞ్ఞం ఆపజ్జేయ్యా”తి? “హితచిత్తో, భన్తే, సోత్థికామో భిసక్కో సల్లకత్తో తాని కిరియాని కరోతి, కిం సో తతోనిదానం అపుఞ్ఞం ఆపజ్జేయ్య, సగ్గగామీ సో, భన్తే, భిసక్కో సల్లకత్తో”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, కారుఞ్ఞేన భగవా దేవదత్తం పబ్బాజేసి దుక్ఖపరిముత్తియా.

“అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి, యేన కారణేన భగవా దేవదత్తం పబ్బాజేసి. యథా, మహారాజ, పురిసో కణ్టకేన విద్ధో అస్స, అథఞ్ఞతరో పురిసో తస్స హితకామో సోత్థికామో తిణ్హేన కణ్టకేనవా సత్థముఖేన వా సమన్తతో ఛిన్దిత్వా పగ్ఘరన్తేన లోహితేన తం కణ్టకం నీహరేయ్య, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, పురిసో అహితకామో తం కణ్టకం నీహరతీ”తి? “న హి, భన్తే, హితకామో సో, భన్తే, పురిసో సోత్థికామో తం కణ్టకం నీహరతి. సచే సో, భన్తే, తం కణ్టకం న నీహరేయ్య, మరణం వా సో తేన పాపుణేయ్య మరణమత్తం వా దుక్ఖ”న్తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో కారుఞ్ఞేన దేవదత్తం పబ్బాజేసి దుక్ఖపరిముత్తియా. సచే మహారాజ, భగవా దేవదత్తం న పబ్బాజేయ్య, కప్పకోటిసతసహస్సమ్పి దేవదత్తో భవపరమ్పరాయ నిరయే పచ్చేయ్యా”తి.

“అనుసోతగామిం, భన్తే నాగసేన, దేవదత్తం తథాగతో పటిసోతం పాపేసి, విపన్థపటిపన్నం దేవదత్తం పన్థే పటిపాదేసి, పపాతే పతితస్స దేవదత్తస్స పతిట్ఠం అదాసి, విసమగతం దేవదత్తం తథాగతో సమం ఆరోపేసి, ఇమే చ, భన్తే నాగసేన, హేతూ ఇమాని చ కారణాని న సక్కా అఞ్ఞేన సన్దస్సేతుం అఞ్ఞత్ర తవాదిసేన బుద్ధిమతా”తి.

దేవదత్తపబ్బజ్జపఞ్హో తతియో.

౪. పథవిచలనపఞ్హో

౪. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా – ‘అట్ఠిమే, భిక్ఖవే [అట్ఠిమే ఆనన్ద (అ॰ ని॰ ౮.౭౦)], హేతూ అట్ఠ పచ్చయా మహతో భూమిచాలస్స పాతుభావాయా’తి. అసేసవచనం ఇదం, నిస్సేసవచనం ఇదం, నిప్పరియాయవచనం ఇదం, నత్థఞ్ఞో నవమో హేతు మహతో భూమిచాలస్స పాతుభావాయ. యది, భన్తే నాగసేన, అఞ్ఞో నవమో హేతు భవేయ్య మహతో భూమిచాలస్స పాతుభావాయ, తమ్పి హేతుం భగవా కథేయ్య. యస్మా చ ఖో, భన్తే నాగసేన, నత్థఞ్ఞో నవమో హేతు మహతో భూమిచాలస్స పాతుభావాయ, తస్మా అనాచిక్ఖితో భగవతా, అయఞ్చ నవమో హేతు దిస్సతి మహతో భూమిచాలస్స పాతుభావాయ, యం వేస్సన్తరేన రఞ్ఞా మహాదానే దీయమానే సత్తక్ఖత్తుం మహాపథవీ కమ్పితాతి. యది, భన్తే నాగసేన, అట్ఠేవ హేతూ అట్ఠ పచ్చయా మహతో భూమిచాలస్స పాతుభావాయ, తేన హి వేస్సన్తరేన రఞ్ఞా మహాదానే దీయమానే సత్తక్ఖత్తుం మహాపథవీ కమ్పితాతి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది వేస్సన్తరేన రఞ్ఞా మహాదానే దీయమానే

సత్తక్ఖత్తుం మహాపథవీ కమ్పితా, తేన హి అట్ఠేవ హేతూ అట్ఠ పచ్చయా మహతో భూమిచాలస్స పాతుభావాయాతి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో సుఖుమో దున్నివేఠియో అన్ధకరణో చేవ గమ్భీరో చ, సో తవానుప్పత్తో, నేసో అఞ్ఞేన ఇత్తరపఞ్ఞేన సక్కా విసజ్జేతుం అఞ్ఞత్ర తవాదిసేన బుద్ధిమతా"తి.

"భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా – 'అట్ఠిమే, భిక్ఖవే, హేతూ అట్ఠ పచ్చయా మహతో భూమిచాలస్స పాతుభావాయా'తి. యం వేస్సన్తరేన రఞ్ఞా మహాదానే దీయమానే సత్తక్ఖత్తుం మహాపథవీ కమ్పితా, తఞ్చ పన అకాలికం కదాచుప్పత్తికం అట్ఠహి హేతూహి విప్పముత్తం, తస్మా అగణితం అట్ఠహి హేతూహి.

"యథా, మహారాజ, లోకే తయో యేవ మేఘా గణీయన్తి వస్సికో హేమన్తికో పావుసకోతి. యది తే ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞో మేఘో పవస్సతి, న సో మేఘో గణీయతి సమ్మతేహి మేఘేహి, అకాలమేఘోత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, వేస్సన్తరేన రఞ్ఞా మహాదానే దీయమానే యం సత్తక్ఖత్తుం మహాపథవీ కమ్పితా, అకాలికం ఏతం కదాచుప్పత్తికం అట్ఠహి హేతూహి విప్పముత్తం, న తం గణీయతి అట్ఠహి హేతూహి.

"యథా వా పన, మహారాజ, హిమవన్తా పబ్బతా పఞ్చ నదిసతాని సన్దన్తి, తేసం, మహారాజ, పఞ్చన్నం నదిసతానం దసేవ నదియో నదిగణనాయ గణీయన్తి. సేయ్యథీదం, గఙ్గా యమునా అచిరవతీ సరభూ మహీ సిన్ధు సరస్సతీ వేత్రవతీ వీతంసా చన్దభాగాతి, అవసేసా నదియో నదిగణనాయ అగణితా. కిం కారణా? న తా నదియో ధువసలిలా. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, వేస్సన్తరేన రఞ్ఞా మహాదానే దీయమానే యం సత్తక్ఖత్తుం మహాపథవీ కమ్పితా, అకాలికం ఏతం కదాచుప్పత్తికం అట్ఠహి హేతూహి విప్పముత్తం, న తం గణీయతి అట్ఠహి హేతూహి.

"యథా వా పన, మహారాజ, రఞ్ఞో సతమ్పి ద్విసతమ్పి తిసతమ్పి అమచ్చా హోన్తి, తేసం ఛ యేవ జనా అమచ్చగణనాయ గణీయన్తి. సేయ్యథీదం, సేనాపతి పురోహితో అక్ఖదస్సో భణ్డాగారికో ఛత్తగ్గాహకో ఖగ్గగ్గాహకో. ఏతే యేవ అమచ్చగణనాయ గణీయన్తి. కిం కారణా? యుత్తత్తా రాజగుణేహి, అవసేసా అగణితా, సబ్బే అమచ్చాత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛన్తి . ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, వేస్సన్తరేన రఞ్ఞా మహాదానే దీయమానే యం సత్తక్ఖత్తుం మహాపథవీ కమ్పితా, అకాలికం ఏతం కదాచుప్పత్తికం అట్ఠహి హేతూహి విప్పముత్తం, న తం గణీయతి అట్ఠహి హేతూహి.

"సుయ్యతి ను ఖో, మహారాజ, ఏతరహి జినసాసనే కతాధికారానం దిట్ఠధమ్మసుఖవేదనీయకమ్మం, కిత్తి చ యేసం అబ్భుగ్గతా దేవమనుస్సేసూ"తి? "ఆమ, భన్తే, సుయ్యతి ఏతరహి జినసాసనే కతాధికారానం దిట్ఠధమ్మసుఖవేదనీయకమ్మం, కిత్తి చ యేసం అబ్భుగ్గతా దేవమనుస్సేసు సత్త జనాతి". "కే చ తే, మహారాజా"తి? "సుమనో చ, భన్తే, మాలాకారో, ఏకసాటకో చ బ్రాహ్మణో, పుణ్ణో చ భతకో, మల్లికా చ దేవీ, గోపాలమాతా చ దేవీ, సుప్పియా చ ఉపాసికా, పుణ్ణా చ దాసీతి ఇమే సత్త దిట్ఠధమ్మసుఖవేదనీయా సత్తా, కిత్తి చ ఇమేసం అబ్భుగ్గతా దేవమనుస్సేసూ"తి.

"అపరేపి సుయ్యన్తి ను ఖో అతీతే మానుసకేనేవ సరీరదేహేన తిదసభవనం గతా"తి? "ఆమ, భన్తే, సుయ్యన్తీ"తి. "కే చ తే, మహారాజా"తి? "గుత్తిలో చ గన్ధబ్బో, సాధీనో చ రాజా, నిమి చ రాజా, మన్ధాతా చ రాజాతి ఇమే చతురో జనా సుయ్యన్తి, తేనేవ మానుసకేన సరీరదేహేన తిదసభవనం గతా"తి. "సుచిరమ్పి కతం సుయ్యతి సుకతదుక్కటన్తి? సుతపుబ్బం పన తయా, మహారాజ, అతీతే వా అద్ధానే వత్తమానే వా అద్ధానే ఇత్థన్నామస్స దానే దీయమానే సకిం వా ద్విక్ఖత్తుం వా తిక్ఖత్తుం వా మహాపథవీ కమ్పితా"తి? "న హి భన్తే"తి. "అత్థి మే, మహారాజ, ఆగమో అధిగమో పరియత్తి సవనం సిక్ఖాబలం

సుస్సూసా పరిపుచ్ఛా ఆచరియుపాసనం, మయాపి న సుతపుబ్బం ‘ఇత్థన్నామస్స దానే దీయమానే సకిం వా ద్విక్ఖత్తుం వా తిక్ఖత్తుం వా మహాపథవీ కమ్పితా’తి ఠపేత్వా వేస్సన్తరస్స రాజవసభస్స దానవరం . భగవతో చ, మహారాజ, కస్సపస్స, భగవతో చ సక్యమునినోతి ద్విన్నం బుద్ధానం అన్తరే గణనపథం వీతివత్తా వస్సకోటియో అతిక్కన్తా, తత్థపి మే సవనం నత్థి ‘ఇత్థన్నామస్స దానే దీయమానే సకిం వా ద్విక్ఖత్తుం వా తిక్ఖత్తుం వా మహాపథవీ కమ్పితా’తి. న, మహారాజ, తావతకేన వీరియేన తావతకేన పరక్కమేన మహాపథవీ కమ్పతి, గుణభారభరితా, మహారాజ, సబ్బసోచేయ్యకిరియగుణభారభరితా ధారేతుం న విసహన్తీ మహాపథవీ చలతి కమ్పతి పవేధతి.

“యథా, మహారాజ, సకటస్స అతిభారభరితస్స నాభియో చ నేమియో చ ఫలన్తి అక్ఖో భిజ్జతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సబ్బసోచేయ్యకిరియగుణభారభరితా మహాపథవీ ధారేతుం న విసహన్తీ చలతి కమ్పతి పవేధతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, గగనం అనిలజలవేగసఞ్ఛాదితం ఉస్సన్నజలభారభరితం అతివాతేన ఫుటితత్తా నదతి రవతి గళగళాయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, మహాపథవీ రఞ్ఞో వేస్సన్తరస్స దానబలవిపులఉస్సన్నభారభరితా ధారేతుం న విసహన్తీ చలతి కమ్పతి పవేధతి. న హి, మహారాజ, రఞ్ఞో వేస్సన్తరస్స చిత్తం రాగవసేన పవత్తతి, న దోసవసేన పవత్తతి, న మోహవసేన పవత్తతి, న మానవసేన పవత్తతి, న దిట్ఠివసేన పవత్తతి, న కిలేసవసేన పవత్తతి, న వితక్కవసేన పవత్తతి, న అరతివసేన పవత్తతి, అథ ఖో దానవసేన బహులం పవత్తతి ‘కిన్తి అనాగతా యాచకా మమ సన్తికే ఆగచ్ఛేయ్యుం, ఆగతా చ యాచకా యథాకామం లభిత్వా అత్తమనా భవేయ్యు’న్తి సతతం సమితం దానం పతి మానసం ఠపితం హోతి. రఞ్ఞో, మహారాజ, వేస్సన్తరస్స సతతం సమితం దససు ఠానేసు మానసం ఠపితం హోతి దమే సమే ఖన్తియం సంవరే యమే నియమే అక్కోధే అవిహింసాయం సచ్చే సోచేయ్యే. రఞ్ఞో, మహారాజ, వేస్సన్తరస్స కామేసనా పహీనా, భవేసనా పటిప్పస్సద్ధా, బ్రహ్మచరియేసనాయ యేవ ఉస్సుక్కం ఆపన్నో, రఞ్ఞో, మహారాజ, వేస్సన్తరస్స అత్తరక్ఖా [పరరక్ఖాయ (సీ. పీ.)] పహీనా, సబ్బసత్తరక్ఖాయ ఉస్సుక్కం ఆపన్నో ‘కిన్తి ఇమే సత్తా సమగ్గా అస్సు అరోగా సధనా దీఘాయుకా’తి బహులం యేవ మానసం పవత్తతి. దదమానో చ, మహారాజ, వేస్సన్తరో రాజా తం దానం న భవసమ్పత్తిహేతు దేతి, న ధనహేతు దేతి, న పటిదానహేతు దేతి, న ఉపలాపనహేతు దేతి, న ఆయుహేతు దేతి, న వణ్ణహేతు దేతి, న సుఖహేతు దేతి, న బలహేతు దేతి, న యసహేతు దేతి, న పుత్తహేతు దేతి, న ధీతుహేతు దేతి, అథ ఖో సబ్బఞ్ఞుతఞాణహేతు సబ్బఞ్ఞుతఞాణరతనస్స కారణా ఏవరూపే అతులవిపులానుత్తరే దానవరే అదాసి, సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో చ ఇమం గాథం అభాసి –

“‘జాలిం కణ్హాజినం ధీతం, మద్దిదేవిం పతిబ్బతం;
చజమానో న చిన్తేసిం, బోధియా యేవ కారణా’తి.

“వేస్సన్తరో, మహారాజ, రాజా అక్కోధేన కోధం జినాతి, అసాధుం సాధునా జినాతి, కదరియం దానేన జినాతి, అలికవాదినం సచ్చేన జినాతి, సబ్బం అకుసలం కుసలేన జినాతి. తస్స ఏవం దదమానస్స ధమ్మానుగతస్స ధమ్మసీసకస్స [ధమ్మాసీసకస్స (క.)] దాననిస్సన్దబలవ [దాననిస్సన్దబల (సీ. పీ.)] వీరియవిపులవిప్ఫారేన హేట్ఠా మహావాతా సఞ్చలన్తి సణికం సణికం సకిం సకిం ఆకులాకులా వాయన్తి ఓనమన్తి ఉన్నమన్తి వినమన్తి, ఛిన్నపత్తపాదపా [సిన్నపత్తపాదపా (సీ.)] పపతన్తి, గుమ్బం గుమ్బం వలాహకా గగనే సన్ధావన్తి, రజోసఞ్చితా వాతా దారుణా హోన్తి,

గగనం ఉప్పీళితా వాతా వాయన్తి, సహసా ధమధమాయన్తి, మహాభీమో సద్దో నిచ్ఛరతి, తేసు వాతేసు కుపితేసు ఉదకం సణికం సణికం చలతి, ఉదకే చలితే ఖుబ్భన్తి మచ్ఛకచ్ఛపా, యమకయమకా ఊమియో జాయన్తి, జలచరా సత్తా తసన్తి, జలవీచి యుగనద్ధో వత్తతి, వీచినాదో పవత్తతి, ఘోరా బుబ్బుళా [పుబ్బుళా (క.)] ఉట్ఠహన్తి, ఫేణమాలా భవన్తి, ఉత్తరతి మహాసముద్దో, దిసావిదిసం ధావతి ఉదకం, ఉద్ధంసోతపటిసోతముఖా సన్దన్తి సలిలధారా, తసన్తి అసురా గరుళా నాగా యక్ఖా, ఉబ్బిజ్జన్తి 'కిం ను ఖో, కథం ను ఖో, సాగరో విపరివత్తతీ'తి, గమనపథమేసన్తి భీతచిత్తా, ఖుభితే లుళితే జలధారే పకమ్పతి మహాపథవీ సనగా ససాగరా , పరివత్తతి సినేరుగిరి కూటసేలసిఖరో వినమమానో హోతి, విమనా హోన్తి అహినకులబిళారకోట్ఠుకసూకరమిగపక్ఖినో, రుదన్తి యక్ఖా అప్పేసక్ఖా, హసన్తి యక్ఖా మహేసక్ఖా కమ్పమానాయ మహాపథవియా.

"యథా, మహారాజ, మహతి మహాపరియోగే ఉద్ధనగతే ఉదకసమ్పుణ్ణే ఆకిణ్ణతణ్డులే హేట్ఠతో అగ్గి జలమానో పఠమం తావ పరియోగం సన్తాపేతి, పరియోగో సన్తత్తో ఉదకం సన్తాపేతి, ఉదకం సన్తత్తం తణ్డులం సన్తాపేతి, తణ్డులం సన్తత్తం ఉమ్ముజ్జతి నిముజ్జతి, బుబ్బుళకజాతం హోతి, ఫేణమాలా ఉత్తరతి; ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, వేస్సన్తరో రాజా యం లోకే దుచ్చజం, తం చజి, తస్స తం దుచ్చజం చజన్తస్స దానస్స సభావనిస్సన్దేన హేట్ఠా మహావాతా ధారేతుం న విసహన్తా పరికుప్పింసు [పరికమ్పింసు (క.)], మహావాతేసు పరికుపితేసు [పరిఖుబ్భితేసు (స్యా.)] ఉదకం కమ్పి, ఉదకే కమ్పితే మహాపథవీ కమ్పి, ఇతి తదా మహావాతా చ ఉదకఞ్చ మహాపథవీ చాతి ఇమే తయో ఏకమనా వియ అహేసుం మహాదాననిస్సన్దేన విపులబలవీరియేన నత్థేదిసో, మహారాజ, అఞ్ఞస్స దానానుభావో, యథా వేస్సన్తరస్స రఞ్ఞో మహాదానానుభావో. యథా, మహారాజ, మహియా బహువిధా మణయో విజ్జన్తి. సేయ్యథీదం, ఇన్దనీలో మహానీలో జోతిరసో వేళురియో ఉమ్మాపుప్ఫో సిరీసపుప్ఫో మనోహరో సూరియకన్తో చన్దకన్తో వజిరో ఖజ్జోపనకో ఫుస్సరాగో లోహితఙ్గో మసారగల్లోతి, ఏతే సబ్బే అతిక్కమ్మ చక్కవత్తిమణి అగ్గమక్ఖాయతి, చక్కవత్తిమణి, మహారాజ, సమన్తా యోజనం ఓభాసేతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యం కిఞ్చి మహియా దానం విజ్జతి అపి అసదిసదానం పరమం, తం సబ్బం అతిక్కమ్మ వేస్సన్తరస్స రఞ్ఞో మహాదానం అగ్గమక్ఖాయతి, వేస్సన్తరస్స, మహారాజ, రఞ్ఞో మహాదానే దీయమానే సత్తక్ఖత్తుం మహాపథవీ కమ్పితా"తి.

"అచ్ఛరియం, భన్తే నాగసేన, బుద్ధానం, అబ్భుతం, భన్తే నాగసేన, బుద్ధానం, యం తథాగతో బోధిసత్తో సమానో అసమో లోకేన ఏవంఖన్తి ఏవంచిత్తో ఏవంఅధిముత్తి ఏవంఅధిప్పాయో, బోధిసత్తానం, భన్తే నాగసేన, పరక్కమో దక్ఖాపితో, పారమీ చ జినానం భియ్యో ఓభాసితా, చరియం చరతోపి తావ తథాగతస్స సదేవకే లోకే సేట్ఠభావో అనుదస్సితో. సాధు, భన్తే నాగసేన, థోమితం జినసాసనం, జోతితా జినపారమీ, ఛిన్నో తిత్థియానం వాదగణ్ఠి, భిన్నో పరాపవాదకుమ్భో [గుమ్బో తయా విద్ధంసితో (స్యా.)], పఞ్హో గమ్భీరో ఉత్తానీకతో, గహనం అగహనం కతం, సమ్మా లద్ధం జినపుత్తానం నిబ్బాహనం [నిబ్బాయనం (క.)], ఏవమేతం గణివరపవర తథా సమ్పటిచ్ఛామా"తి.

పథవిచలనపఞ్హో చతుత్థో.

౫. సివిరాజచక్ఖుదానపఞ్హో

౨. “భన్తే నాగసేన, తుమ్హే ఏవం భణథ ‘సివిరాజేన యాచకస్స చక్ఖూని దిన్నాని, అన్ధస్స సతో పున దిబ్బచక్ఖూని ఉప్పన్నానీ’తి, ఏతమ్పి వచనం సకసటం సనిగ్గహం సదోసం ‘హేతుసముగ్ఘాతే అహేతుస్మిం అవత్థుస్మిం నత్థి దిబ్బచక్ఖుస్స ఉప్పాదో’తి సుత్తే వుత్తం, యది, భన్తే నాగసేన, సివిరాజేన యాచకస్స చక్ఖూని దిన్నాని, తేన హి ‘పున దిబ్బచక్ఖూని ఉప్పన్నానీ’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా; యది దిబ్బచక్ఖూని ఉప్పన్నాని, తేన హి ‘సివిరాజేన యాచకస్స చక్ఖూని దిన్నానీ’తి యం వచనం, తమ్పి మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో గణ్ఠితోపి గణ్ఠితరో వేఠతోపి వేఠతరో గహనతోపి గహనతరో, సో తవానుప్పత్తో, తత్థ ఛన్దమభిజనేహి నిబ్బాహనాయ పరవాదానం నిగ్గహాయా”తి.

“దిన్నాని , మహారాజ, సివిరాజేన యాచకస్స చక్ఖూని, తత్థ మా విమతిం ఉప్పాదేహి, పున దిబ్బాని చ చక్ఖూని ఉప్పన్నాని, తత్థాపి మా విమతిం జనేహీ”తి. “అపి ను ఖో, భన్తే నాగసేన, హేతుసముగ్ఘాతే అహేతుస్మిం అవత్థుస్మిం దిబ్బచక్ఖు ఉప్పజ్జతీ”తి? “న హి, మహారాజా”తి. “కిం పన, భన్తే, ఏత్థ కారణం, యేన కారణేన హేతుసముగ్ఘాతే అహేతుస్మిం అవత్థుస్మిం దిబ్బచక్ఖు ఉప్పజ్జతి, ఇఙ్ఘ తావ కారణేన మం సఞ్ఞాపేహీ”తి?

“కిం పన, మహారాజ, అత్థి లోకే సచ్చం నామ, యేన సచ్చవాదినో సచ్చకిరియం కరోన్తీ”తి? “ఆమ, భన్తే, అత్థి లోకే సచ్చం నామ, సచ్చేన, భన్తే నాగసేన, సచ్చవాదినో సచ్చకిరియం కత్వా దేవం వస్సాపేన్తి, అగ్గిం నిబ్బాపేన్తి, విసం పటిహనన్తి, అఞ్ఞమ్పి వివిధం కత్తబ్బం కరోన్తీ”తి. “తేన హి, మహారాజ, యుజ్జతి సమేతి సివిరాజస్స సచ్చబలేన దిబ్బచక్ఖూని ఉప్పన్నానీతి, సచ్చబలేన, మహారాజ, అవత్థుస్మిం దిబ్బచక్ఖు ఉప్పజ్జతి, సచ్చం యేవ తత్థ వత్థు భవతి దిబ్బచక్ఖుస్స ఉప్పాదాయ.

“యథా, మహారాజ, యే కేచి సత్తా సచ్చమనుగాయన్తి ‘మహామేఘో పవస్సతూ’తి, తేసం సహ సచ్చమనుగీతేన మహామేఘో పవస్సతి, అపి ను ఖో, మహారాజ, అత్థి ఆకాసే వస్సహేతు సన్నిచితో ‘యేన హేతునా మహామేఘో పవస్సతీ’”తి? “న హి, భన్తే, సచ్చం యేవ తత్థ హేతు భవతి మహతో మేఘస్స పవస్సనాయా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నత్థి తస్స పకతిహేతు, సచ్చం యేవేత్థ వత్థు భవతి దిబ్బచక్ఖుస్స ఉప్పాదాయాతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, యే కేచి సత్తా సచ్చమనుగాయన్తి ‘జలితపజ్జలితమహాఅగ్గిక్ఖన్ధో పటినివత్తతూ’తి, తేసం సహ సచ్చమనుగీతేన జలితపజ్జలితమహాఅగ్గిక్ఖన్ధో ఖణేన పటినివత్తతి. అపి ను ఖో, మహారాజ, అత్థి తస్మిం జలితపజ్జలితే మహాఅగ్గిక్ఖన్ధే హేతు సన్నిచితో ‘యేన హేతునా జలితపజ్జలితమహాఅగ్గిక్ఖన్ధో ఖణేన పటినివత్తతీ”తి? “న హి, భన్తే, సచ్చం యేవ తత్థ వత్థు హోతి తస్స జలితపజ్జలితస్స మహాఅగ్గిక్ఖన్ధస్స ఖణేన పటినివత్తనాయా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నత్థి తస్స పకతిహేతు, సచ్చం యేవేత్థ వత్థు భవతి దిబ్బచక్ఖుస్స ఉప్పాదాయాతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, యే కేచి సత్తా సచ్చమనుగాయన్తి ‘విసం హలాహలం అగదం భవతూ’తి. తేసం సహ సచ్చమనుగీతేన విసం హలాహలం ఖణేన అగదం భవతి, అపి ను ఖో, మహారాజ, అత్థి తస్మిం హలాహలవిసే హేతు సన్నిచితో ‘యేన హేతునా విసం హలాహలం ఖణేన అగదం భవతీ’”తి? “న హి, భన్తే, సచ్చం యేవ తత్థ హేతు భవతి విసస్స హలాహలస్స ఖణేన పటిఘాతాయా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, వినా పకతిహేతుం సచ్చం యేవేత్థ వత్థు భవతి దిబ్బచక్ఖుస్స ఉప్పాదాయాతి.

“చతున్నమ్పి, మహారాజ, అరియసచ్చానం పటివేధాయ నత్థఞ్ఞం వత్థు, సచ్చం వత్థుం కత్వా చత్తారి అరియసచ్చాని పటివిజ్ఝన్తీతి. అత్థి, మహారాజ, చీనవిసయే చీనరాజా, సో మహాసముద్దే కీళితుకామో [బలిం కాతుకామో (సీ. పీ.)] చతుమాసే చతుమాసే సచ్చకిరియం కత్వా సహ రథేన అన్తోమహాసముద్దే యోజనం పవిసతి, తస్స రథసీసస్స పురతో పురతో మహావారిక్ఖన్ధో పటిక్కమతి, నిక్ఖన్తస్స పున ఓత్థరతి, అపి ను ఖో, మహారాజ, సో మహాసముద్దో సదేవమనుస్సేనపి లోకేన పకతికాయబలేన సక్కా పటిక్కమాపేతు”న్తి? “అతిపరిత్తకేపి, భన్తే, తళాకే ఉదకం న సక్కా సదేవమనుస్సేనపి లోకేన పకతికాయబలేన పటిక్కమాపేతుం, కిం పన మహాసముద్దే ఉదక”న్తి? “ఇమినాపి, మహారాజ, కారణేన సచ్చబలం ఞాతబ్బం ‘నత్థి తం ఠానం, యం సచ్చేన న పత్తబ్బ’న్తి.

“నగరే, మహారాజ, పాటలిపుత్తే అసోకో ధమ్మరాజా సనేగమజానపదఅమచ్చభటబలమహామత్తేహి పరివుతో గఙ్గం నదిం [గఙ్గానదిం (సీ.)] నవసలిలసమ్పుణ్ణం సమతిత్థికం సమ్భరితం పఞ్చయోజనసతాయామం యోజనపుథులం సన్దమానం దిస్వా అమచ్చే ఏవమాహ ‘అత్థి కోచి, భణే, సమత్థో, యో ఇమం మహాగఙ్గం పటిసోతం సన్దాపేతు’న్తి. అమచ్చా ఆహంసు ‘దుక్కరం దేవా’తి.

“తస్మిం యేవ గఙ్గాకూలే ఠితా బన్ధుమతీ నామ గణికా అస్సోసి రఞ్ఞా కిర ఏవం వుత్తం ‘సక్కా ను ఖో ఇమం మహాగఙ్గం పటిసోతం సన్దాపేతు’న్తి, సా ఏవమాహ ‘అహఞ్హి నగరే పాటలిపుత్తే గణికా రూపూపజీవినీ అన్తిమజీవికా, మమ తావ రాజా సచ్చకిరియం పస్సతూ’తి. అథ సా సచ్చకిరియం అకాసి, సహ తస్సా సచ్చకిరియాయ ఖణేన సా మహాగఙ్గా గళగళాయన్తీ పటిసోతం సన్దిత్థ మహతో జనకాయస్స పస్సతో.

“అథ రాజా గఙ్గాయ ఆవట్టఊమివేగజనితం హలాహలసద్దం సుత్వా విమ్హితో అచ్ఛరియబ్భుతజాతో అమచ్చే ఏవమాహ ‘కిస్సాయం, భణే, మహాగఙ్గా పటిసోతం సన్దతీ’తి? ‘బన్ధుమతీ, మహారాజ, గణికా తవ వచనం సుత్వా సచ్చకిరియం అకాసి, తస్సా సచ్చకిరియాయ మహాగఙ్గా ఉద్ధంముఖా సన్దతీ’తి.

“అథ సంవిగ్గహదయో రాజా తురితతురితో సయం గన్త్వా తం గణికం పుచ్ఛి ‘సచ్చం కిర, జే , తయా సచ్చకిరియాయ అయం గఙ్గా పటిసోతం సన్దాపితా’తి? ‘ఆమ దేవా’తి. రాజా ఆహ ‘కిం తే తత్థ బలం అత్థి, కో వా తే వచనం ఆదియతి అనుమ్మత్తో, కేన త్వం బలేన ఇమం మహాగఙ్గం పటిసోతం సన్దాపేసీ’తి? సా ఆహ ‘సచ్చబలేనాహం, మహారాజ, ఇమం మహాగఙ్గం పటిసోతం సన్దాపేసి’న్తి. రాజా ఆహ ‘కిం తే సచ్చబలం అత్థి చోరియా ధుత్తియా అసతియా ఛిన్నికాయ పాపియా భిన్నసీలాయ [పాపికాయ భిన్నసీమాయ (సీ.)] హిరిఅతిక్కన్తికాయ అన్ధజనపలోభికాయా’తి. ‘సచ్చం, మహారాజ, తాదిసికా అహం, తాదిసికాయపి మే, మహారాజ, సచ్చకిరియా అత్థి, యాయాహం ఇచ్ఛమానా సదేవకమ్పి లోకం పరివత్తేయ్య’న్తి. రాజా ఆహ ‘కతమా పన సా హోతి సచ్చకిరియా, ఇఙ్ఘ మం సావేహీ’తి. ‘యో మే, మహారాజ, ధనం దేతి ఖత్తియో వా బ్రాహ్మణో వా వేస్సో వా సుద్దో వా అఞ్ఞో వా కోచి, తేసం సమకం యేవ ఉపట్ఠహామి, “ఖత్తియో”తి విసేసో నత్థి, “సుద్దో”తి అతిమఞ్ఞనా [అతిమఞ్ఞమానో (క.)] నత్థి, అనునయప్పటిఘవిప్పముత్తా ధనస్సామికం పరిచరామి, ఏసా మే దేవ సచ్చకిరియా, యాయాహం ఇమం మహాగఙ్గం పటిసోతం సన్దాపేసి’న్తి.

“ఇతిపి, మహారాజ, సచ్చే ఠితా న కిఞ్చి అత్థం న విన్దన్తి. దిన్నాని చ, మహారాజ, సివిరాజేన యాచకస్స చక్ఖూని , దిబ్బచక్ఖూని చ ఉప్పన్నాని, తఞ్చ సచ్చకిరియాయ. యం పన సుత్తే వుత్తం ‘మంసచక్ఖుస్మిం నట్ఠే అహేతుస్మిం

అవత్థుస్మిం నత్థి దిబ్బచక్ఖుస్స ఉప్పాదో’తి. తం భావనామయం చక్ఖుం సన్ధాయ వుత్తం, ఏవమేతం, మహారాజ, ధారేహీ”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, సునిబ్బేఠితో పఞ్హో, సునిద్దిట్ఠో నిగ్గహో, సుమద్దితా పరవాదా, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

సివిరాజచక్ఖుదానపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. గబ్భావక్కన్తిపఞ్హో

౬. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘తిణ్ణం ఖో పన, భిక్ఖవే, సన్నిపాతా గబ్భస్స అవక్కన్తి [గబ్భస్సావక్కన్తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౦౮)] హోతి, ఇధ మాతాపితరో చ సన్నిపతితా హోన్తి, మాతా చ ఉతునీ హోతి, గన్ధబ్బో చ పచ్చుపట్ఠితో హోతి, ఇమేసం ఖో, భిక్ఖవే, తిణ్ణం సన్నిపాతా గబ్భస్స అవక్కన్తి హోతీ’తి, అసేసవచనమేతం, నిస్సేసవచనమేతం, నిప్పరియాయవచనమేతం, అరహస్సవచనమేతం, సదేవమనుస్సానం మజ్ఝే నిసీదిత్వా భణితం, అయఞ్చ ద్విన్నం సన్నిపాతా గబ్భస్స అవక్కన్తి దిస్సతి, దుకూలేన తాపసేన పారికాయ తాపసియా ఉతునికాలే దక్ఖిణేన హత్థఙ్గుట్ఠేన నాభి పరామట్ఠా, తస్స తేన నాభిపరామసనేన సామకుమారో నిబ్బత్తో. మాతఙ్గేనాపి ఇసినా బ్రాహ్మణకఞ్ఞాయ ఉతునికాలే దక్ఖిణేన హత్థఙ్గుట్ఠేన నాభి పరామట్ఠా, తస్స తేన నాభిపరామసనేన మణ్డబ్యో నామ మాణవకో నిబ్బత్తోతి. యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం ‘తిణ్ణం ఖో పన, భిక్ఖవే, సన్నిపాతా గబ్భస్స అవక్కన్తి హోతీ’తి. తేన హి సామో చ కుమారో మణ్డబ్యో చ మాణవకో ఉభోపి తే నాభిపరామసనేన నిబ్బత్తాతి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది, భన్తే, తథాగతేన భణితం ‘సామో చ కుమారో మణ్డబ్యో చ మాణవకో నాభిపరామసనేన నిబ్బత్తా”తి, తేన హి ‘తిణ్ణం ఖో పన, భిక్ఖవే, సన్నిపాతా గబ్భస్స అవక్కన్తి హోతీ’తి యం వచనం, తమ్పి మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో సుగమ్భీరో సునిపుణో విసయో బుద్ధిమన్తానం, సో తవానుప్పత్తో, ఛిన్ద విమతిపథం, ధారేహి ఞాణవరప్పజ్జోత”న్తి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ‘తిణ్ణం ఖో పన, భిక్ఖవే, సన్నిపాతా గబ్భస్స అవక్కన్తి హోతి, ఇధ మాతాపితరో చ సన్నిపతితా హోన్తి, మాతా చ ఉతునీ హోతి, గన్ధబ్బో చ పచ్చుపట్ఠితో హోతి, ఏవం తిణ్ణం సన్నిపాతా గబ్భస్స అవక్కన్తి హోతీ’తి. భణితఞ్చ ‘సామో చ కుమారో మణ్డబ్యో చ మాణవకో నాభిపరామసనేన నిబ్బత్తా”తి. “తేన హి, భన్తే నాగసేన, యేన కారణేన పఞ్హో సువినిచ్ఛితో హోతి, తేన కారణేన మం సఞ్ఞాపేహీ”తి.

“సుతపుబ్బం పన తయా, మహారాజ, సంకిచ్చో చ కుమారో ఇసిసిఙ్గో చ తాపసో థేరో చ కుమారకస్సపో ‘ఇమినా నామ తే నిబ్బత్తా”తి? “ఆమ, భన్తే, సుయ్యతి, అబ్భుగ్గతా తేసం జాతి, ద్వే మిగధేనుయో తావ ఉతునికాలే ద్విన్నం తాపసానం పస్సావట్ఠానం ఆగన్త్వా ససమ్భవం పస్సావం పివింసు, తేన పస్సావసమ్భవేన సంకిచ్చో చ కుమారో ఇసిసిఙ్గో చ తాపసో నిబ్బత్తా. థేరస్స ఉదాయిస్స భిక్ఖునుపస్సయం ఉపగతస్స రత్తచిత్తేన భిక్ఖునియా అఙ్గజాతం ఉపనిజ్ఝాయన్తస్స సమ్భవం కాసావే ముచ్చి. అథ ఖో ఆయస్మా ఉదాయి తం భిక్ఖునిం ఏతదవోచ ‘గచ్ఛ భగిని, ఉదకం ఆహర అన్తరవాసకం ధోవిస్సామీ’తి. ‘ఆహరయ్య అహమేవ ధోవిస్సామీ’తి. తతో సా భిక్ఖునీ ఉతునిసమయే తం సమ్భవం ఏకదేసం ముఖేన అగ్గహేసి, ఏకదేసం అఙ్గజాతే పక్ఖిపి, తేన థేరో కుమారకస్సపో నిబ్బత్తోతి ఏతం జనో ఆహా”తి.

“అపి ను ఖో త్వం, మహారాజ, సద్దహసి తం వచన”న్తి? “ఆమ భన్తే, బలవం తత్థ మయం కారణం ఉపలభామ, యేన మయం కారణేన సద్దహామ ‘ఇమినా కారణేన నిబ్బత్తా”తి. “కిం పనేత్థ, మహారాజ, కారణ”న్తి? “సుపరికమ్మకతే , భన్తే,

కలలే బీజం నిపతిత్వా ఖిప్పం సంవిరుహతీ"తి . "ఆమ మహారాజా"తి. "ఏవమేవ ఖో, భన్తే, సా భిక్ఖునీ ఉతునీ సమానా సణ్ఠితే కలలే రుహిరే పచ్ఛిన్నవేగే ఠితాయ ధాతుయా తం సమ్భవం గహేత్వా తస్మిం కలలే పక్ఖిపి, తేన తస్సా గబ్భో సణ్ఠాసి, ఏవం తత్థ కారణం పచ్చేమ తేసం నిబ్బత్తియా"తి. "ఏవమేతం, మహారాజ, తథా సమ్పటిచ్ఛామి, యోనిప్పవేసేన గబ్భో సమ్భవతీతి. సమ్పటిచ్ఛసి పన, త్వం మహారాజ, థేరస్స కుమారకస్సపస్స గబ్భావక్కమన"న్తి? "ఆమ భన్తే"తి. "సాధు, మహారాజ, పచ్చాగతోసి మమ విసయం, ఏకవిధేనపి గబ్భావక్కన్తిం కథయన్తో మమానుబలం భవిస్ససి, అథ యా పన తా ద్వే మిగధేనుయో పస్సావం పివిత్వా గబ్భం పటిలభింసు, తాసం త్వం సద్దహాసి గబ్భస్సావక్కమన"న్తి? "ఆమ, భన్తే, యం కిఞ్చి భుత్తం పీతం ఖాయితం లేహితం, సబ్బం తం కలలం ఓసరతి, ఠానగతం వుడ్ఢిమాపజ్జతి. యథా, భన్తే నాగసేన, యా కాచి సరితా నామ, సబ్బా తా మహాసముద్దం ఓసరన్తి, ఠానగతా వుడ్ఢిమాపజ్జన్తి. ఏవమేవ ఖో, భన్తే నాగసేన, యం కిఞ్చి భుత్తం పీతం ఖాయితం లేహితం, సబ్బం తం కలలం ఓసరతి, ఠానగతం వుడ్ఢిమాపజ్జతి, తేనాహం కారణేన సద్దహామి ముఖగతేనపి గబ్భస్స అవక్కన్తి హోతీ"తి. "సాధు, మహారాజ, గాళ్హతరం ఉపగతోసి మమ విసయం, ముఖపానేనపి ద్వయసన్నిపాతో భవతి. సంకిచ్చస్స చ, మహారాజ, కుమారస్స ఇసిసిఙ్గస్స చ తాపసస్స థేరస్స చ కుమారకస్సపస్స గబ్భావక్కమనం సమ్పటిచ్ఛసీ"తి? "ఆమ, భన్తే, సన్నిపాతో ఓసరతీ"తి.

"సామోపి, మహారాజ, కుమారో మణ్డబ్యోపి మాణవకో తీసు సన్నిపాతేసు అన్తోగధా, ఏకరసా యేవ పురిమేన, తత్థ కారణం వక్ఖామి. దుకూలో చ, మహారాజ, తాపసో పారికా చ తాపసీ ఉభోపి తే అరఞ్ఞవాసా అహేసుం పవివేకాధిముత్తా ఉత్తమత్థగవేసకా, తపతేజేన యావ బ్రహ్మలోకం సన్తాపేసుం . తేసం తదా సక్కో దేవానమిన్దో సాయం పాతం ఉపట్ఠానం ఆగచ్ఛతి. సో తేసం గరుకతమేత్తతాయ ఉపధారేన్తో అద్దస అనాగతమద్ధానే ద్విన్నమ్పి తేసం చక్ఖూనం అన్తరధానం, దిస్వా తే ఏవమాహ 'ఏకం మే, భోన్తో, వచనం కరోథ, సాధు ఏకం పుత్తం జనేయ్యాథ, సో తుమ్హాకం ఉపట్ఠాకో భవిస్సతి ఆలమ్బనో చా'తి. 'అలం, కోసియ, మా ఏవం భణీ'తి. తే తస్స తం వచనం న సమ్పటిచ్ఛింసు. అనుకమ్పకో అత్థకామో సక్కో దేవానమిన్దో దుతియమ్పి...పే.... తతియమ్పి తే ఏవమాహ 'ఏకం మే, భోన్తో, వచనం కరోథ, సాధు ఏకం పుత్తం జనేయ్యాథ, సో తుమ్హాకం ఉపట్ఠాకో భవిస్సతి ఆలమ్బనో చా'తి. తతియమ్పి తే ఆహంసు 'అలం, కోసియ, మా త్వం ఖో అమ్హే అనత్థే నియోజేహి, కదాయం కాయో న భిజ్జిస్సతి, భిజ్జతు అయం కాయో భేదనధమ్మో, భిజ్జన్తియాపి ధరణియా పతన్తేపి సేలసిఖరే ఫలన్తేపి ఆకాసే పతన్తేపి చన్దిమసూరియే నేవ మయం లోకధమ్మేహి మిస్సయిస్సామ, మా త్వం అమ్హాకం సమ్ముఖభావం ఉపగచ్ఛ, ఉపగతస్స తే ఏసో విస్సాసో, అనత్థచరో త్వం మఞ్ఞే'తి.

తతో సక్కో దేవానమిన్దో తేసం మనం అలభమానో గరుకతో పఞ్జలికో పున యాచి 'యది మే వచనం న ఉస్సహథ కాతుం, యదా తాపసీ ఉతునీ హోతి పుప్ఫవతీ, తదా త్వం, భన్తే, దక్ఖిణేన హత్థఙ్గుట్ఠేన నాభిం పరామసేయ్యాసి, తేన సా గబ్భం లచ్ఛతి, సన్నిపాతో యేవేస గబ్భావక్కన్తియా'తి. 'సక్కోమహం, కోసియ, తం వచనం కాతుం, న తావతకేన అమ్హాకం తపో భిజ్జతి, హోతూ'తి సమ్పటిచ్ఛింసు. తాయ చ పన వేలాయ దేవభవనే అత్థి దేవపుత్తో ఉస్సన్నకుసలమూలో ఖీణాయుకో ఆయుక్ఖయప్పత్తో యదిచ్ఛకం సమత్థో ఓక్కమితుం అపి చక్కవత్తికులేపి. అథ సక్కో దేవానమిన్దో తం దేవపుత్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ఏవమాహ 'ఏహి ఖో, మారిస, సుపభాతో తే దివసో, అత్థసిద్ధి ఉపగతా, యమహం తే ఉపట్ఠానమాగమిం, రమణీయే తే ఓకాసే వాసో భవిస్సతి, పతిరూపే కులే పటిసన్ధి భవిస్సతి, సున్దరేహి మాతాపితూహి వడ్ఢేతబ్బో, ఏహి మే వచనం కరోహీ'తి యాచి. దుతియమ్పి...పే.... తతియమ్పి యాచి సిరసి పఞ్జలికతో.

తతో సో దేవపుత్తో ఏవమాహ 'కతమం తం, మారిస, కులం, యం త్వం అభిక్ఖణం కిత్తయసి పునప్పున'న్తి. 'దుకూలో చ తాపసో పారికా చ తాపసీ'తి. సో తస్స వచనం సుత్వా తుట్ఠో సమ్పటిచ్ఛి 'సాధు, మారిస, యో తవ ఛన్దో, సో హోతు, ఆకఙ్ఖమానో అహం, మారిస, పత్థితే కులే ఉప్పజ్జేయ్యం, కిమ్హి కులే ఉప్పజ్జామి అణ్డజే వా జలాబుజే వా సంసేదజే వా ఓపపాతికే వా'తి? 'జలాబుజాయ, మారిస, యోనియా ఉప్పజ్జాహీ'తి. అథ సక్కో దేవానమిన్దో ఉప్పత్తిదివసం విగణేత్వా దుకూలస్స తాపసస్స ఆరోచేసి 'అసుకస్మిం నామ దివసే తాపసీ ఉతునీ భవిస్సతి పుప్ఫవతీ, తదా త్వం, భన్తే, దక్ఖిణేన హత్థఙ్గుట్ఠేన నాభిం పరామసేయ్యాసీ'తి. తస్మిం, మహారాజ, దివసే తాపసీ చ ఉతునీ పుప్ఫవతీ అహోసి, దేవపుత్తో చ తత్థూపగో పచ్చుపట్ఠితో అహోసి, తాపసో చ దక్ఖిణేన హత్థఙ్గుట్ఠేన తాపసియా నాభిం పరామసి, ఇతి తే తయో సన్నిపాతా అహేసుం, నాభిపరామసనేన తాపసియా రాగో ఉదపాది, సో పనస్సా రాగో నాభిపరామసనం పటిచ్చ మా త్వం సన్నిపాతం అజ్ఝాచారమేవ మఞ్ఞి, ఊహసనమ్పి [హసనమ్పి (క.)] సన్నిపాతో, ఉల్లపనమ్పి సన్నిపాతో, ఉపనిజ్ఝాయనమ్పి సన్నిపాతో, పుబ్బభాగభావతో రాగస్స ఉప్పాదాయ ఆమసనేన సన్నిపాతో జాయతి, సన్నిపాతా ఓక్కమనం హోతీతి.

"అనజ్ఝాచారేపి, మహారాజ, పరామసనేన గబ్భావక్కన్తి హోతి. యథా, మహారాజ, అగ్గి జలమానో అపరామసనోపి ఉపగతస్స సీతం బ్యపహన్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అనజ్ఝాచారేపి పరామసనేన గబ్భావక్కన్తి హోతి.

"చతున్నం, మహారాజ, వసేన సత్తానం గబ్భావక్కన్తి హోతి కమ్మవసేన యోనివసేన కులవసేన ఆయాచనవసేన, అపి చ సబ్బేపేతే సత్తా కమ్మసమ్భవా కమ్మసముట్ఠానా .

"కథం, మహారాజ, కమ్మవసేన సత్తానం గబ్భావక్కన్తి హోతి? ఉస్సన్నకుసలమూలా, మహారాజ, సత్తా యదిచ్ఛకం ఉప్పజ్జన్తి ఖత్తియమహాసాలకులే వా బ్రాహ్మణమహాసాలకులే వా గహపతిమహాసాలకులే వా దేవేసు వా అణ్డజాయ వా యోనియా జలాబుజాయ వా యోనియా సంసేదజాయ వా యోనియా ఓపపాతికాయ వా యోనియా. యథా, మహారాజ, పురిసో అడ్ఢో మహద్ధనో మహాభోగో పహూతజాతరూపరజతో పహూతవిత్తూపకరణో పహూతధనధఞ్ఞో పహూతఞాతిపక్ఖో దాసిం వా దాసం వా ఖేత్తం వా వత్థుం వా గామం వా నిగమం వా జనపదం వా యం కిఞ్చి మనసా అభిపత్థితం, యదిచ్ఛకం ద్విగుణతిగుణమ్పి ధనం దత్వా కిణాతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఉస్సన్నకుసలమూలా సత్తా యదిచ్ఛకం ఉప్పజ్జన్తి ఖత్తియమహాసాలకులే వా బ్రాహ్మణమహాసాలకులే వా గహపతిమహాసాలకులే వా దేవేసు వా అణ్డజాయ వా యోనియా జలాబుజాయ వా యోనియా సంసేదజయ వా యోనియా ఓపపాతికాయ వా యోనియా. ఏవం కమ్మవసేన సత్తానం గబ్భావక్కన్తి హోతి.

"కథం యోనివసేన సత్తానం గబ్భావక్కన్తి హోతి? కుక్కుటానం, మహారాజ, వాతేన గబ్భావక్కన్తి హోతి. బలాకానం మేఘసద్దేన గబ్భావక్కన్తి హోతి. సబ్బేపి దేవా అగబ్భసేయ్యకా సత్తా యేవ, తేసం నానావణ్ణేన గబ్భావక్కన్తి హోతి. యథా, మహారాజ, మనుస్సా నానావణ్ణేన మహియా చరన్తి, కేచి పురతో పటిచ్ఛాదేన్తి, కేచి పచ్ఛతో పటిచ్ఛాదేన్తి, కేచి నగ్గా హోన్తి, కేచి భణ్డూ హోన్తి సేతపటధరా, కేచి మోళిబద్ధా హోన్తి, కేచి భణ్డూ కాసావవసనా హోన్తి, కేచి కాసావవసనా మోళిబద్ధా హోన్తి, కేచి జటినో వాకచీరధరా [వాకచీరా (క.)] హోన్తి, కేచి చమ్మవసనా హోన్తి, కేచి రస్మియో నివాసేన్తి, సబ్బేపేతే మనుస్సా నానావణ్ణేన మహియా చరన్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సత్తా యేవ తే సబ్బే, తేసం నానావణ్ణేన గబ్భావక్కన్తి హోతి. ఏవం యోనివసేన సత్తానం గబ్భావక్కన్తి హోతి.

“కథం కులవసేన సత్తానం గబ్భావక్కన్తి హోతి? కులం నామ, మహారాజ, చత్తారి కులాని అణ్డజం జలాబుజం సంసేదజం ఓపపాతికం. యది తత్థ గన్ధబ్బో యతో కుతోచి ఆగన్త్వా అణ్డజే కులే ఉప్పజ్జతి, సో తత్థ అణ్డజో హోతి...పే॰... జలాబుజే కులే...పే॰... సంసేదజే కులే...పే॰... ఓపపాతికే కులే ఉప్పజ్జతి, సో తత్థ ఓపపాతికో హోతి. తేసు తేసు కులేసు తాదిసా యేవ సత్తా సమ్భవన్తి. యథా, మహారాజ, హిమవతి నేరుపబ్బతం యే కేచి మిగపక్ఖినో ఉపేన్తి, సబ్బే తే సకవణ్ణం విజహిత్వా సువణ్ణవణ్ణా హోన్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో కోచి గన్ధబ్బో యతో కుతోచి ఆగన్త్వా అణ్డజం యోనిం ఉపగన్త్వా సభావవణ్ణం విజహిత్వా అణ్డజో హోతి...పే॰... జలాబుజం...పే॰... సంసేదజం...పే॰... ఓపపాతికం యోనిం ఉపగన్త్వా సభావవణ్ణం విజహిత్వా ఓపపాతికో హోతి, ఏవం కులవసేన సత్తానం గబ్భావక్కన్తి హోతి.

“కథం ఆయాచనవసేన సత్తానం గబ్భావక్కన్తి హోతి? ఇధ, మహారాజ, కులం హోతి అపుత్తకం బహుసాపతేయ్యం సద్ధం పసన్నం సీలవన్తం కల్యాణధమ్మం తపనిస్సితం, దేవపుత్తో చ ఉస్సన్నకుసలమూలో చవనధమ్మో హోతి. అథ సక్కో దేవానమిన్దో తస్స కులస్స అనుకమ్పాయ తం దేవపుత్తం ఆయాచతి ‘పణిధేహి, మారిస, అసుకస్స కులస్స మహేసియా కుచ్ఛి’న్తి. సో తస్స ఆయాచనహేతు తం కులం పణిధేతి. యథా, మహారాజ, మనుస్సా పుఞ్ఞకామా సమణం మనోభావనీయం ఆయాచిత్వా గేహం ఉపనేన్తి, అయం ఉపగన్త్వా సబ్బస్స కులస్స సుఖావహో భవిస్సతీతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సక్కో దేవానమిన్దో తం దేవపుత్తం ఆయాచిత్వా తం కులం ఉపనేతి. ఏవం ఆయాచనవసేన సత్తానం గబ్భావక్కన్తి హోతి.

“సామో, మహారాజ, కుమారో సక్కేన దేవానమిన్దేన ఆయాచితో పారికాయ తాపసియా కుచ్ఛిం ఓక్కన్తో. సామో, మహారాజ, కుమారో కతపుఞ్ఞో, మాతాపితరో సీలవన్తో కల్యాణధమ్మా, ఆయాచకో సక్కో, తిణ్ణం చేతోపణిధియా సామో కుమారో నిబ్బత్తో. ఇధ, మహారాజ, నయకుసలో పురిసో సుకట్ఠే అనూపఖేత్తే బీజం రోపేయ్య, అపి ను తస్స బీజస్స అన్తరాయం వివజ్జేన్తస్స వుడ్ఢియా కోచి అన్తరాయో భవేయ్యా”తి ? “న హి, భన్తే, నిరుపఘాతం బీజం ఖిప్పం సంవిరుహేయ్యా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సామో కుమారో ముత్తో ఉప్పన్నన్తరాయేహి తిణ్ణం చేతోపణిధియా నిబ్బత్తో.

“అపి ను ఖో, మహారాజ, సుతపుబ్బం తయా ఇసీనం మనోపదోసేన ఇద్ధో ఫీతో మహాజనపదో సజనో సముచ్ఛిన్నో”తి? “ఆమ, భన్తే, సుయ్యతి. మహియా దణ్డకారఞ్ఞం [దణ్డకీరఞ్ఞం (మ॰ ని॰ ౨.౬౩)] మజ్ఝారఞ్ఞం కాలిఙ్గారఞ్ఞం మాతఙ్గారఞ్ఞం, సబ్బం తం అరఞ్ఞం అరఞ్ఞభూతం, సబ్బేపేతే జనపదా ఇసీనం మనోపదోసేన ఖయం గతా”తి. “యది , మహారాజ, తేసం మనోపదోసేన సుసమిద్ధా జనపదా ఉచ్ఛిజ్జన్తి, అపి ను ఖో తేసం మనోపసాదేన కిఞ్చి నిబ్బత్తేయ్యా”తి? “ఆమ భన్తే”తి. “తేన హి, మహారాజ, సామో కుమారో తిణ్ణం బలవన్తానం చేతోపసాదేన నిబ్బత్తో ఇసినిమ్మితో దేవనిమ్మితో పుఞ్ఞనిమ్మితోతి. ఏవమేతం, మహారాజ, ధారేహి.

“తయోమే, మహారాజ, దేవపుత్తా సక్కేన దేవానమిన్దేన ఆయాచితా కులం ఉప్పన్నా. కతమే తయో? సామో కుమారో మహాపనాదో కుసరాజా, తయోపేతే బోధిసత్తా”తి. “సునిద్దిట్ఠా, భన్తే నాగసేన, గబ్భావక్కన్తి, సుకథితం కారణం, అన్ధకారో ఆలోకో కతో, జటా విజటితా, నిచ్ఛుద్ధా పరవాదా, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

గబ్భావక్కన్తిపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. సద్ధమ్మన్తరధానపఞ్హో

౭. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘పఞ్చేవ దాని, ఆనన్ద, వస్ససతాని [వస్ససహస్సాని (సీ.) పస్స అం. ని. ౮.౫౧] సద్ధమ్మో ఠస్సతీ’తి. పున చ పరినిబ్బానసమయే సుభద్దేన పరిబ్బాజకేన పఞ్హం పుట్ఠేన భగవతా భణితం ‘ఇమే చ, సుభద్ద [దీ. ని. ౨.౨౧౪ పస్సితబ్బం], భిక్ఖూ సమ్మా విహరేయ్యుం, అసుఞ్ఞో లోకో అరహన్తేహి అస్సా’తి, అసేసవచనమేతం, నిస్సేసవచనమేతం, నిప్పరియాయవచనమేతం. యది, భన్తే నాగసేన, తథాగతేన భణితం ‘పఞ్చేవ దాని, ఆనన్ద, వస్ససతాని సద్ధమ్మో ఠస్సతీ’తి, తేన హి ‘అసుఞ్ఞో లోకో అరహన్తేహి అస్సా’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది తథాగతేన భణితం ‘అసుఞ్ఞో లోకో అరహన్తేహి అస్సా’తి, తేన హి ‘పఞ్చేవ దాని, ఆనన్ద, వస్ససతాని సద్ధమ్మో ఠస్సతీ’తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో గహనతోపి గహనతరో బలవతోపి బలవతరో గణ్ఠితోపి గణ్ఠితరో, సో తవానుప్పత్తో, తత్థ తే ఞాణబలవిప్ఫారం దస్సేహి మకరో వియ సాగరబ్భన్తరగతో”తి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ‘పఞ్చేవ దాని, ఆనన్ద, వస్ససతాని సద్ధమ్మో ఠస్సతీ’తి. పరినిబ్బానసమయే చ సుభద్దస్స పరిబ్బాజకస్స భణితం ‘ఇమే చ, సుభద్ద, భిక్ఖూ సమ్మా విహరేయ్యుం, అసుఞ్ఞో లోకో అరహన్తేహి అస్సా’తి. తఞ్చ పన, మహారాజ, భగవతో వచనం నానత్థఞ్చేవ హోతి నానాబ్యఞ్జనఞ్చ, అయం సాసనపరిచ్ఛేదో, అయం పటిపత్తి పరిదీపనాతి దూరం వివజ్జితా తే ఉభో అఞ్ఞమఞ్ఞం. యథా, మహారాజ, నభం పథవితో దూరం వివజ్జితం , నిరయం సగ్గతో దూరం వివజ్జితం, కుసలం అకుసలతో దూరం వివజ్జితం, సుఖం దుక్ఖతో దూరం వివజ్జితం. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తే ఉభో అఞ్ఞమఞ్ఞం దూరం వివజ్జితా.

“అపి చ, మహారాజ, మా తే పుచ్ఛా మోఘా అస్స [అస్సు (సీ. స్యా.)], రసతో తే సంసన్దిత్వా కథయిస్సామి ‘పఞ్చేవ దాని, ఆనన్ద, వస్ససతాని సద్ధమ్మో ఠస్సతీ’తి యం భగవా ఆహ, తం ఖయం పరిదీపయన్తో సేసకం పరిచ్ఛిన్ది, వస్ససహస్సం, ఆనన్ద, సద్ధమ్మో తిట్ఠేయ్య, సచే భిక్ఖునియో న పబ్బాజేయ్యుం. పఞ్చేవ దాని, ఆనన్ద, వస్ససతాని సద్ధమ్మో ఠస్సతీతి. అపి ను ఖో, మహారాజ, భగవా ఏవం వదన్తో సద్ధమ్మస్స అన్తరధానం వా వదేతి అభిసమయం వా పటిక్కోసతీ”తి? “న హి భన్తే”తి. “నట్ఠం, మహారాజ, పరికిత్తయన్తో సేసకం పరిదీపయన్తో పరిచ్ఛిన్ది. యథా, మహారాజ, పురిసో నట్ఠాయికో సబ్బసేసకం గహేత్వా జనస్స పరిదీపేయ్య ‘ఏత్తకం మే భణ్డం నట్ఠం, ఇదం సేసక’న్తి . ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, భగవా నట్ఠం పరిదీపయన్తో సేసకం దేవమనుస్సానం కథేసి ‘పఞ్చేవ దాని, ఆనన్ద, వస్ససతాని సద్ధమ్మో ఠస్సతీ’తి. యం పన, మహారాజ, భగవతా భణితం ‘పఞ్చేవ దాని, ఆనన్ద, వస్ససతాని సద్ధమ్మో ఠస్సతీ’తి, సాసనపరిచ్ఛేదో ఏసో.

“యం పన పరినిబ్బానసమయే సుభద్దస్స పరిబ్బాజకస్స సమణే పరికిత్తయన్తో ఆహ ‘ఇమే చ, సుభద్ద, భిక్ఖూ సమ్మా విహరేయ్యుం, అసుఞ్ఞో లోకో అరహన్తేహి అస్సా’తి, పటిపత్తిపరిదీపనా ఏసా, త్వం పన తం పరిచ్ఛేదఞ్చ పరిదీపనఞ్చ ఏకరసం కరోసి. యది పన తే ఛన్దో, ఏకరసం కత్వా కథయిస్సామి, సాధుకం సుణోహి మనసికరోహి అవిక్ఖిత్తమానసో [అవిచలమానసో (సీ.) అవిమానసో (పీ. క.)].

“ఇధ, మహారాజ, తళాకో భవేయ్య నవసలిలసమ్పుణ్ణో సమ్ముఖముత్తరియమానో పరిచ్ఛిన్నో పరివటుమకతో, అపరియాదిణ్ణే యేవ తస్మిం తళాకే ఉదకూపరి మహామేఘో అపరాపరం అనుప్పబన్ధో అభివస్సేయ్య, అపి ను ఖో,

మహారాజ, తస్మిం తళాకే ఉదకం పరిక్ఖయం పరియాదానం గచ్ఛేయ్యా”తి? “న హి భన్తే”తి. “కేన కారణేన మహారాజా”తి? “మేఘస్స, భన్తే, అనుప్పబన్ధతాయా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, జినసాసనవరసద్ధమ్మతళాకో ఆచారసీలగుణవత్తపటిపత్తివిమలనవసలిలసమ్పుణ్ణో ఉత్తరియమానో భవగ్గమభిభవిత్వా ఠితో. యది తత్థ బుద్ధపుత్తా ఆచారసీలగుణవత్తపటిపత్తిమేఘవస్సం అపరాపరం అనుప్పబన్ధాపేయ్యుం అభివస్సాపేయ్యుం. ఏవమిదం జినసాసనవరసద్ధమ్మతళాకో చిరం దీఘమద్ధానం తిట్ఠేయ్య, అరహన్తేహి లోకో అసుఞ్ఞో భవేయ్య, ఇమమత్థం భగవతా సన్ధాయ భాసితం ‘ఇమే చ, సుభద్ద, భిక్ఖూ సమ్మా విహరేయ్యుం, అసుఞ్ఞో లోకో అరహన్తేహి అస్సా’తి.

“ఇధ పన, మహారాజ, మహతి మహాఅగ్గిక్ఖన్ధే జలమానే అపరాపరం సుక్ఖతిణకట్ఠగోమయాని ఉపసంహరేయ్యుం, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, అగ్గిక్ఖన్ధో నిబ్బాయేయ్యా”తి ? “న హి, భన్తే, భియ్యో భియ్యో సో అగ్గిక్ఖన్ధో జలేయ్య, భియ్యో భియ్యో పభాసేయ్యా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, దససహస్సియా [దససహస్సిమ్హి (బహూసు)] లోకధాతుయా జినసాసనవరమ్పి ఆచారసీలగుణవత్తపటిపత్తియా జలతి పభాసతి. యది పన, మహారాజ, తదుత్తరిం బుద్ధపుత్తా పఞ్చహి పధానియఙ్గేహి సమన్నాగతా సతతమప్పమత్తా పదహేయ్యుం, తీసు సిక్ఖాసు ఛన్దజాతా సిక్ఖేయ్యుం, చారిత్తఞ్చ సీలం సమత్తం పరిపూరేయ్యుం, ఏవమిదం జినసాసనవరం భియ్యో భియ్యో చిరం దీఘమద్ధానం తిట్ఠేయ్య, అసుఞ్ఞో లోకో అరహన్తేహి అస్సాతి ఇమమత్థం భగవతా సన్ధాయ భాసితం ‘ఇమే చ, సుభద్ద, భిక్ఖూ సమ్మా విహరేయ్యుం, అసుఞ్ఞో లోకో అరహన్తేహి అస్సా’తి.

“ఇధ పన, మహారాజ, సినిద్ధసమసుమజ్జితసప్పభాసవిమలాదాసం [సప్పభం సువిమలాదాసం (సీ.)] సణ్హసుఖుమగేరుకచుణ్ణేన అపరాపరం మజ్జేయ్యుం, అపి ను ఖో, మహారాజ, తస్మిం ఆదాసే మలకద్దమరజోజల్లం జాయేయ్యా”తి? “న హి, భన్తే, అఞ్ఞదత్థు విమలతరం యేవ భవేయ్యా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, జినసాసనవరం పకతినిమ్మలం బ్యపగతకిలేసమలరజోజల్లం, యది తం బుద్ధపుత్తా ఆచారసీలగుణవత్తపటిపత్తిసల్లేఖధుతగుణేన జినసాసనవరం సల్లక్ఖేయ్యుం [సల్లిక్ఖేయ్యుం (సీ. పీ.)], ఏవమిదం జినసాసనవరం చిరం దీఘమద్ధానం తిట్ఠేయ్య, అసుఞ్ఞో చ లోకో అరహన్తేహి అస్సాతి ఇమమత్థం భగవతా సన్ధాయ భాసితం ‘ఇమే చ, సుభద్ద, భిక్ఖూ సమ్మా విహరేయ్యుం, అసుఞ్ఞో లోకో అరహన్తేహి అస్సా’తి. పటిపత్తిమూలకం, మహారాజ, సత్థుసాసనం పటిపత్తికారణం పటిపత్తియా అనన్తరహితాయ తిట్ఠతీ”తి.

“భన్తే నాగసేన, ‘సద్ధమ్మన్తరధాన’న్తి యం వదేసి, కతమం తం సద్ధమ్మన్తరధాన”న్తి? “తీణిమాని, మహారాజ, సాసనన్తరధానాని. కతమాని తీణి? అధిగమన్తరధానం పటిపత్తన్తరధానం లిఙ్గన్తరధానం , అధిగమే, మహారాజ, అన్తరహితే సుప్పటిపన్నస్సాపి ధమ్మాభిసమయో న హోతి, పటిపత్తియా అన్తరహితాయ సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తి అన్తరధాయతి, లిఙ్గంయేవ తిట్ఠతి, లిఙ్గే అన్తరహితే పవేణుపచ్ఛేదో హోతి, ఇమాని ఖో, మహారాజ, తీణి అన్తరధానానీ”తి.

“సువిఞ్ఞాపితో, భన్తే నాగసేన, పఞ్హో, గమ్భీరో ఉత్తానీకతో, గణ్ఠి భిన్నో, నట్ఠా పరవాదా భగ్గా నిప్పభా కతా, త్వం గణివరవసభమాసజ్జాతి.

సద్ధమ్మన్తరధానపఞ్హో సత్తమో.

౮. అకుసలచ్ఛేదనపఞ్హో

౮. "భన్తే నాగసేన, తథాగతో సబ్బం అకుసలం ఝాపేత్వా సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో, ఉదాహు సావసేసే అకుసలే సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో"తి? "సబ్బం, మహారాజ, అకుసలం ఝాపేత్వా భగవా సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో, నత్థి భగవతో సేసకం అకుసల"న్తి.

"కిం పన, భన్తే, దుక్ఖా వేదనా తథాగతస్స కాయే ఉప్పన్నపుబ్బా"తి? "ఆమ, మహారాజ, రాజగహే భగవతో పాదో సకలికాయ [సక్ఖలికాయ (స్యా. క.)] ఖతో, లోహితపక్ఖన్దికాబాధో ఉప్పన్నో, కాయే అభిసన్నే జీవకేన విరేకో కారితో, వాతాబాధే ఉప్పన్నే ఉపట్ఠాకేన థేరేన ఉణ్హోదకం పరియిట్ఠ"న్తి.

"యది , భన్తే నాగసేన, తథాగతో సబ్బం అకుసలం ఝాపేత్వా సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో, తేన హి భగవతో పాదో సకలికాయ ఖతో, లోహితపక్ఖన్దికా చ ఆబాధో ఉప్పన్నోతి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది తథాగతస్స పాదో సకలికాయ ఖతో, లోహితపక్ఖన్దికా చ ఆబాధో ఉప్పన్నో, తేన హి తథాగతో సబ్బం అకుసలం ఝాపేత్వా సబ్బఞ్ఞుతం పత్తోతి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. నత్థి, భన్తే, వినా కమ్మేన వేదయితం, సబ్బం తం వేదయితం కమ్మమూలకం, తం కమ్మేనేవ వేదయతి, అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి [నిబ్బాయితబ్బోతి (క.)].

"న హి, మహారాజ, సబ్బం తం వేదయితం కమ్మమూలకం. అట్ఠహి, మహారాజ, కారణేహి వేదయితాని ఉప్పజ్జన్తి, యేహి కారణేహి పుథూ సత్తా వేదనా వేదియన్తి. కతమేహి అట్ఠహి? వాతసముట్ఠానానిపి ఖో, మహారాజ, ఇధేకచ్చాని వేదయితాని ఉప్పజ్జన్తి, పిత్తసముట్ఠానానిపి ఖో, మహారాజ...పే.... సేమ్హసముట్ఠానానిపి ఖో, మహారాజ...పే.... సన్నిపాతికానిపి ఖో, మహారాజ...పే.... ఉతుపరిణామజానిపి ఖో, మహారాజ...పే.... విసమపరిహారజానిపి ఖో, మహారాజ...పే.... ఓపక్కమికానిపి ఖో, మహారాజ...పే.... కమ్మవిపాకజానిపి ఖో, మహారాజ, ఇధేకచ్చాని వేదయితాని ఉప్పజ్జన్తి. ఇమేహి ఖో, మహారాజ, అట్ఠహి కారణేహి పుథూ సత్తా వేదనా వేదయన్తి. తత్థ యే తే పుగ్గలా 'సత్తే కమ్మం విబాధతీ'తి వదేయ్యుం, తే ఇమే పుగ్గలా సత్తకారణం పటిబాహన్తి. తేసం తం వచనం మిచ్ఛా"తి. "భన్తే నాగసేన, యఞ్చ వాతికం యఞ్చ పిత్తికం యఞ్చ సేమ్హికం యఞ్చ సన్నిపాతికం యఞ్చ ఉతుపరిణామజం యఞ్చ విసమపరిహారజం యఞ్చ ఓపక్కమికం, సబ్బేతే కమ్మసముట్ఠానా యేవ, కమ్మేనేవ తే సబ్బే సమ్భవన్తీ"తి.

"యది, మహారాజ, తేపి సబ్బే కమ్మసముట్ఠానావ ఆబాధా భవేయ్యుం, న తేసం కోట్ఠాసతో లక్ఖణాని భవేయ్యుం. వాతో ఖో, మహారాజ, కుప్పమానో దసవిధేన కుప్పతి సీతేన ఉణ్హేన జిఘచ్ఛాయ విపాసాయ అతిభుత్తేన ఠానేన పధానేన ఆధావనేన ఉపక్కమేన కమ్మవిపాకేన. తత్ర యే తే నవ విధా, న తే అతీతే, న అనాగతే, వత్తమానకే భవే ఉప్పజ్జన్తి, తస్మా న వత్తబ్బా 'కమ్మసమ్భవా సబ్బా వేదనా'తి. పిత్తం, మహారాజ, కుప్పమానం తివిధేన కుప్పతి సీతేన ఉణ్హేన విసమభోజనేన. సేమ్హం, మహారాజ, కుప్పమానం తివిధేన కుప్పతి సీతేన ఉణ్హేన అన్నపానేన. యో చ, మహారాజ, వాతో యఞ్చ పిత్తం యఞ్చ సేమ్హం, తేహి తేహి కోపేహి కుప్పిత్వా మిస్సీ హుత్వా సకం సకం వేదనం ఆకడ్ఢతి. ఉతుపరిణామజా, మహారాజ, వేదనా ఉతుపరియామేన ఉప్పజ్జతి. విసమపరిహారజా వేదనా విసమపరిహారేన ఉప్పజ్జతి. ఓపక్కమికా, మహారాజ, వేదనా అత్థి కిరియా, అత్థి కమ్మవిపాకా, కమ్మవిపాకజా వేదనా పుబ్బే కతేన కమ్మేన ఉప్పజ్జతి. ఇతి ఖో, మహారాజ, అప్పం కమ్మవిపాకజం, బహుతరం అవసేసం. తత్థ బాలా 'సబ్బం కమ్మవిపాకజం యేవా'తి అతిధావన్తి. తం కమ్మం న సక్కా వినా బుద్ధఞాణేన వవత్థానం కాతుం.

“యం పన, మహారాజ, భగవతో పాదో సకలికాయ ఖతో, తం వేదయితం నేవ వాతసముట్ఠానం, న పిత్తసముట్ఠానం, న సేమ్హసముట్ఠానం, న సన్నిపాతికం, న ఉతుపరిణామజం, న విసమపరిహారజం, న కమ్మవిపాకజం, ఓపక్కమికం యేవ. దేవదత్తో హి, మహారాజ, బహూని జాతిసతసహస్సాని తథాగతే ఆఘాతం బన్ధి, సో తేన ఆఘాతేన మహతిం గరుం సిలం గహేత్వా ‘మత్థకే పాతేస్సామీ’తి ముఞ్చి, అథఞ్ఞే ద్వే సేలా ఆగన్త్వా తం సిలం తథాగతం అసమ్పత్తం యేవ సమ్పటిచ్ఛింసు, తాసం పహారేన పపటికా భిజ్జిత్వా భగవతో పాదే పతిత్వా రుహిరం [నిపతిత్వా రుధిరం (స్యా.)] ఉప్పాదేసి, కమ్మవిపాకతో వా, మహారాజ, భగవతో ఏసా వేదనా నిబ్బత్తా కిరియతో వా, తతుద్ధం నత్థఞ్ఞా వేదనా.

“యథా, మహారాజ, ఖేత్తదుట్ఠతాయ వా బీజం న సమ్భవతి బీజదుట్ఠతాయ వా. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, కమ్మవిపాకతో వా భగవతో ఏసా వేదనా నిబ్బత్తా కిరియతో వా, తతుద్ధం నత్థఞ్ఞా వేదనా.

“యథా వా పన, మహారాజ, కోట్ఠదుట్ఠతాయ వా భోజనం విసమం పరిణమతి ఆహారదుట్ఠతాయ వా, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, కమ్మవిపాకతో వా భగవతో ఏసా వేదనా నిబ్బత్తా కిరియతో వా, తతుద్ధం నత్థఞ్ఞా వేదనా. అపి చ, మహారాజ, నత్థి భగవతో కమ్మవిపాకజా వేదనా, నత్థి విసమపరిహారజా వేదనా, అవసేసేహి సముట్ఠానేహి భగవతో వేదనా ఉప్పజ్జతి, తాయ చ పన వేదనాయ న సక్కా భగవన్తం జీవితా వోరోపేతుం.

“నిపతన్తి , మహారాజ, ఇమస్మిం చాతుమహాభూతికే [చాతుమ్మహాభూతికే (సీ.)] కాయే ఇట్ఠానిట్ఠా సుభాసుభవేదనా. ఇధ, మహారాజ, ఆకాసే ఖిత్తో లేడ్డు మహాపథవియా నిపతతి, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, లేడ్డు పుబ్బే కతేన మహాపథవియా నిపతీ”తి? “న హి, భన్తే, నత్థి సో, భన్తే, హేతు మహాపథవియా, యేన హేతునా మహాపథవీ కుసలాకుసలవిపాకం పటిసంవేదేయ్య, పచ్చుప్పన్నేన , భన్తే, అకమ్మకేన హేతునా సో లేడ్డు మహాపథవియం నిపతతి. యథా, మహారాజ, మహాపథవీ, ఏవం తథాగతో దట్ఠబ్బో. యథా లేడ్డు పుబ్బే అకతేన మహాపథవియం నిపతతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతస్స పుబ్బే అకతేన సా సకలికాపాదే నిపతితా.

“ఇధ పన, మహారాజ, మనుస్సా మహాపథవిం భిన్దన్తి చ ఖణన్తి చ, అపి ను ఖో, మహారాజ, తే మనుస్సా పుబ్బే కతేన మహాపథవిం భిన్దన్తి చ ఖణన్తి చా”తి? “న హి భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యా సా సకలికా భగవతో పాదే నిపతితా, న సా సకలికా పుబ్బే కతేన భగవతో పాదే నిపతితా. యోపి, మహారాజ, భగవతో లోహితపక్ఖన్దికాబాధో ఉప్పన్నో, సోపి ఆబాధో న పుబ్బే కతేన ఉప్పన్నో, సన్నిపాతికేనేవ ఉప్పన్నో, యే కేచి, మహారాజ, భగవతో కాయికా ఆబాధా ఉప్పన్నా, న తే కమ్మాభినిబ్బత్తా, ఛన్నం ఏతేసం సముట్ఠానానం అఞ్ఞతరతో నిబ్బత్తా.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన సంయుత్తనికాయవరలఞ్ఛకే మోళియసీవకే [మోలియసివకే (స్యా. క.) సం. ని. ౪.౨౬౯ పస్సితబ్బం] వేయ్యాకరణే –

“‘పిత్తసముట్ఠానానిపి ఖో, సీవక, ఇధేకచ్చాని వేదయితాని ఉప్పజ్జన్తి. సామమ్పి ఖో ఏతం, సీవక, వేదితబ్బం, యథా పిత్తసముట్ఠానానిపి ఇధేకచ్చాని వేదయితాని ఉప్పజ్జన్తి. లోకస్సపి ఖో ఏతం, సీవక, సచ్చసమ్మతం, యథా పిత్తసముట్ఠానానిపి ఇధేకచ్చాని వేదయితాని ఉప్పజ్జన్తి. తత్ర, సీవక, యే తే సమణబ్రాహ్మణా ఏవంవాదినో ఏవందిట్ఠినో “యం కిఞ్చాయం పురిసపుగ్గలో పటిసంవేదేతి సుఖం వా దుక్ఖం వా అదుక్ఖమసుఖం వా, సబ్బం తం పుబ్బే కతహేతూ”తి

. యఞ్చ సామం ఞాతం, తఞ్చ అతిధావన్తి, యఞ్చ లోకే సచ్చసమ్మతం, తఞ్చ అతిధావన్తి. తస్మా తేసం సమణబ్రాహ్మణానం మిచ్ఛాతి వదామి.

"'సేమ్హసముట్ఠానానిపి ఖో, సీవక, ఇధేకచ్చాని వేదయితాని ఉప్పజ్జన్తి. వాతసముట్ఠానానిపి ఖో, సీవక...పే.... సన్నిపాతికానిపి ఖో, సీవక...పే.... ఉతుపరిణామజానిపి ఖో, సీవక...పే.... విసమపరిహారజానిపి ఖో , సీవక...పే.... ఓపక్కమికానిపి ఖో, సీవక...పే.... కమ్మవిపాకజానిపి ఖో, సీవక, ఇధేకచ్చాని వేదయితాని ఉప్పజ్జన్తి. సామమ్పి ఖో ఏతం, సీవక, వేదితబ్బం, యథా కమ్మవిపాకజానిపి ఇధేకచ్చాని వేదయితాని ఉప్పజ్జన్తి. లోకస్సపి ఖో ఏతం, సీవక, సచ్చసమ్మతం, యథా కమ్మవిపాకజానిపి ఇధేకచ్చాని వేదయితాని ఉప్పజ్జన్తి. తత్ర, సీవక, యే తే సమణబ్రాహ్మణా ఏవంవాదినో ఏవందిట్ఠినో "యం కిఞ్చాయం పురిసపుగ్గలో పటిసంవేదేతి సుఖం వా దుక్ఖం వా అదుక్ఖమసుఖం వా, సబ్బం తం పుబ్బే కతహేతూ"తి. యఞ్చ సామం ఞాతం, తఞ్చ అతిధావన్తి, యఞ్చ లోకే సచ్చసమ్మతం, తఞ్చ అతిధావన్తి. తస్మా తేసం సమణబ్రాహ్మణానం మిచ్ఛాతి వదామీ'"తి.

"ఇతిపి, మహారాజ, న సబ్బా వేదనా కమ్మవిపాకజా, సబ్బం, మహారాజ, అకుసలం ఝాపేత్వా భగవా సబ్బఞ్ఞుతం పత్తోతి ఏవమేతం ధారేహీ"తి. "సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

అకుసలచ్ఛేదనపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. ఉత్తరికరణీయపఞ్హో

౯. "భన్తే నాగసేన, తుమ్హే భణథ 'యం కిఞ్చి కరణీయం తథాగతస్స, సబ్బం తం బోధియా యేవ మూలే పరినిట్ఠితం, నత్థి తథాగతస్స ఉత్తరిం కరణీయం, కతస్స వా పతిచయో'తి, ఇదఞ్చ తేమాసం పటిసల్లానం దిస్సతి. యది, భన్తే నాగసేన, యం కిఞ్చి కరణీయం తథాగతస్స, సబ్బం తం బోధియా యేవ మూలే పరినిట్ఠితం, నత్థి తథాగతస్స ఉత్తరిం కరణీయం, కతస్స వా పతిచయో, తేన హి 'తేమాసం పటిసల్లీనో'తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది తేమాసం పటిసల్లీనో, తేన హి 'యం కిఞ్చి కరణీయం, తథాగతస్స, సబ్బం తం బోధియా యేవ మూలే పరినిట్ఠిత'న్తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా . నత్థి కతకరణీయస్స పటిసల్లానం, సకరణీయస్సేవ పటిసల్లానం యథా నామ బ్యాధితస్సేవ భేసజ్జేన కరణీయం హోతి, అబ్యాధితస్స కిం భేసజ్జేన. ఛాతస్సేవ భోజనేన కరణీయం హోతి, అఛాతస్స కిం భోజనేన. ఏవమేవ ఖో, భన్తే నాగసేన, నత్థి కతకరణీయస్స పటిసల్లానం, సకరణీయస్సేవ పటిసల్లానం. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"యం కిఞ్చి, మహారాజ, కరణీయం తథాగతస్స, సబ్బం తం బోధియా యేవ మూలే పరినిట్ఠితం, నత్థి తథాగతస్స ఉత్తరిం కరణీయం, కతస్స వా పతిచయో, భగవా చ తేమాసం పటిసల్లీనో, పటిసల్లానం ఖో, మహారాజ, బహుగుణం, సబ్బేపి తథాగతా పటిసల్లీయిత్వా సబ్బఞ్ఞుతం పత్తా, తం తే సుకతగుణమనుస్సరన్తా పటిసల్లానం సేవన్తి. యథా, మహారాజ, పురిసో రఞ్ఞో సన్తికా లద్ధవరో పటిలద్ధభోగో తం సుకతగుణమనుస్సరన్తో అపరాపరం రఞ్ఞో ఉపట్ఠానం ఏతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సబ్బేపి తథాగతా పటిసల్లీయిత్వా సబ్బఞ్ఞుతం పత్తా, తం తే సుకతగుణమనుస్సరన్తా పటిసల్లానం సేవన్తి.

“యథా వా పన, మహారాజ, పురిసో ఆతురో దుక్ఖితో బాళ్హగిలానో భిసక్కముపసేవిత్వా సోత్థిమనుప్పత్తో తం సుకతగుణమనుస్సరన్తో అపరాపరం భిసక్కముపసేవతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సబ్బేపి తథాగతా పటిసల్లీయిత్వా సబ్బఞ్ఞుతం పత్తా, తం తే సుకతగుణమనుస్సరన్తా పటిసల్లానం సేవన్తి.

“అట్ఠవీసతి ఖో పనిమే, మహారాజ, పటిసల్లానగుణా, యే గుణే సమనుస్సరన్తా [సమనుపస్సన్తా (సీ. పీ.)] తథాగతా పటిసల్లానం సేవన్తి. కతమే అట్ఠవీసతి? ఇధ, మహారాజ, పటిసల్లానం పటిసల్లీయమానం అత్తానం రక్ఖతి, ఆయుం వడ్ఢేతి, బలం దేతి, వజ్జం పిదహతి, అయసమపనేతి, యసముపనేతి, అరతిం వినోదేతి, రతిముపదహతి, భయమపనేతి, వేసారజ్జం కరోతి, కోసజ్జమపనేతి, వీరియమభిజనేతి, రాగమపనేతి, దోసమపనేతి, మోహమపనేతి, మానం నిహన్తి, వితక్కం భఞ్జతి, చిత్తం ఏకగ్గం కరోతి, మానసం స్నేహయతి [సోభయతి (సీ.)], హాసం జనేతి, గరుకం కరోతి, లాభముప్పాదయతి, నమస్సియం కరోతి , పీతిం పాపేతి, పామోజ్జం కరోతి, సఙ్ఖారానం సభావం దస్సయతి, భవప్పటిసన్ధిం ఉగ్ఘాటేతి, సబ్బసామఞ్ఞం దేతి. ఇమే ఖో, మహారాజ, అట్ఠవీసతి పటిసల్లానగుణా, యే గుణే సమనుస్సరన్తా తథాగతా పటిసల్లానం సేవన్తి.

“అపి చ ఖో, మహారాజ, తథాగతా సన్తం సుఖం సమాపత్తిరతిం అనుభవితుకామా పటిసల్లానం సేవన్తి పరియోసితసఙ్కప్పా. చతూహి ఖో, మహారాజ, కారణేహి తథాగతా పటిసల్లానం సేవన్తి. కతమేహి చతూహి? విహారఫాసుతాయపి, మహారాజ, తథాగతా పటిసల్లానం సేవన్తి, అనవజ్జగుణబహులతాయపి తథాగతా పటిసల్లానం సేవన్తి, అసేసఅరియవీథితోపి తథాగతా పటిసల్లానం సేవన్తి, సబ్బబుద్ధానం థుతథోమితవణ్ణితపసత్థతోపి తథాగతా పటిసల్లానం సేవన్తి. ఇమేహి ఖో, మహారాజ, చతూహి కారణేహి తథాగతా పటిసల్లానం సేవన్తి. ఇతి ఖో, మహారాజ, తథాగతా పటిసల్లానం సేవన్తి న సకరణీయతాయ, న కతస్స వా పతిచయాయ, అథ ఖో గుణవిసేసదస్సావితాయ తథాగతా పటిసల్లానం సేవన్తీ”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

ఉత్తరికరణీయపఞ్హో నవమో.

౧౦. ఇద్ధిబలదస్సనపఞ్హో

౧౦. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘తథాగతస్స ఖో, ఆనన్ద, చత్తారో ఇద్ధిపాదా భావితా బహులీకతా యానీకతా వత్థుకతా అనుట్ఠితా పరిచితా సుసమారద్ధా, సో ఆకఙ్ఖమానో, ఆనన్ద, తథాగతో కప్పం వా తిట్ఠేయ్య కప్పావసేసం వా’తి. పున చ భణితం ‘ఇతో తిణ్ణం మాసానం అచ్చయేన తథాగతో పరినిబ్బాయిస్సతీ’తి. యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం ‘తథాగతస్స ఖో, ఆనన్ద, చత్తారో ఇద్ధిపాదా భావితా…పే.… కప్పావసేసం వా’తి, తేన హి తేమాసపరిచ్ఛేదో మిచ్ఛా. యది, భన్తే, తథాగతేన భణితం ‘ఇతో తిణ్ణం మాసానం అచ్చయేన తథాగతో పరినిబ్బాయిస్సతీ’తి, తేన హి “తథాగతస్స ఖో, ఆనన్ద, చత్తారో ఇద్ధిపాదా భావితా…పే.… కప్పావసేసం వా’తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. నత్థి తథాగతానం అట్ఠానే గజ్జితం. అమోఘవచనా బుద్ధా భగవన్తో తథవచనా అద్వేజ్ఝవచనా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో గమ్భీరో సునిపుణో దున్నిజ్ఝాపయో తవానుప్పత్తో, భిన్దేతం దిట్ఠిజాలం, ఏకంసే ఠపయ, భిన్ద పరవాద”న్తి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ‘తథాగతస్స ఖో, ఆనన్ద, చత్తారో ఇద్ధిపాదా భావితా…పే… కప్పావసేసం వా’తి, తేమాసపరిచ్ఛేదో చ భణితో, సో చ పన కప్పో ఆయుకప్పో వుచ్చతి. న, మహారాజ, భగవా అత్తనో బలం కిత్తయమానో ఏవమాహ, ఇద్ధిబలం పన మహారాజ, భగవా పరికిత్తయమానో ఏవమాహ ‘తథాగతస్స ఖో, ఆనన్ద, చత్తారో ఇద్ధిపాదా భావితా…పే… కప్పావసేసం వా’తి.

“యథా, మహారాజ, రఞ్ఞో అస్సాజానీయో భవేయ్య సీఘగతి అనిలజవో, తస్స రాజా జవబలం పరికిత్తయన్తో సనేగమజానపదభటబలబ్రాహ్మణగహపతికఅమచ్చజనమజ్ఝే ఏవం వదేయ్య ‘ఆకఙ్ఖమానో మే, భో, అయం హయవరో సాగరజలపరియన్తం మహిం అనువిచరిత్వా ఖణేన ఇధాగచ్ఛేయ్యా’తి, న చ తం జవగతిం తస్సం పరిసాయం దస్సేయ్య, విజ్జతి చ సో జవో తస్స, సమత్థో చ సో ఖణేన సాగరజలపరియన్తం మహిం అనువిచరితుం. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, భగవా అత్తనో ఇద్ధిబలం పరికిత్తయమానో ఏవమాహ, తమ్పి తేవిజ్జానం ఛళభిఞ్ఞానం అరహన్తానం విమలఖీణాసవానం దేవమనుస్సానఞ్చ మజ్ఝే నిసీదిత్వా భణితం ‘తథాగతస్స ఖో, ఆనన్ద, చత్తారో ఇద్ధిపాదా భావితా బహులీకతా యానీకతా వత్థుకతా అనుట్ఠితా పరిచితా సుసమారద్ధా, సో ఆకఙ్ఖమానో, ఆనన్ద, తథాగతో కప్పం వా తిట్ఠేయ్య కప్పావసేసం వా’తి. విజ్జతి చ తం, మహారాజ, ఇద్ధిబలం భగవతో, సమత్థో చ భగవా ఇద్ధిబలేన కప్పం వా ఠాతుం కప్పావసేసం వా, న చ భగవా తం ఇద్ధిబలం తస్సం పరిసాయం దస్సేతి, అనత్థికో, మహారాజ, భగవా సబ్బభవేహి, గరహితా చ తథాగతస్స సబ్బభవా. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ‘సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, అప్పమత్తకోపి గూథో దుగ్గన్ధో హోతి . ఏవమేవ ఖో అహం, భిక్ఖవే, అప్పమత్తకమ్పి భవం న వణ్ణేమి అన్తమసో అచ్ఛరాసఙ్ఘాతమత్తమ్పీ’తి అపి ను ఖో, మహారాజ, భగవా సబ్బభవగతియోనియో గూథసమం దిస్వా ఇద్ధిబలం నిస్సాయ భవేసు ఛన్దరాగం కరేయ్యా”తి? “న హి భన్తే”తి. “తేన హి, మహారాజ, భగవా ఇద్ధిబలం పరికిత్తయమానో ఏవరూపం బుద్ధసీహనాదమభినదీ”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

ఇద్ధిబలదస్సనపఞ్హో దసమో.

ఇద్ధిబలవగ్గో పఠమో.

ఇమస్మిం వగ్గే దస పఞ్హా.

౨. అభేజ్జవగ్గో

౧. ఖుద్దానుఖుద్దకపఞ్హో

౧. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘అభిఞ్ఞాయాహం, భిక్ఖవే, ధమ్మం దేసేమి నో అనభిఞ్ఞాయా’తి. పున చ వినయపఞ్ఞత్తియా ఏవం భణితం ‘ఆకఙ్ఖమానో, ఆనన్ద, సఙ్ఘో మమచ్చయేన ఖుద్దానుఖుద్దకాని సిక్ఖాపదాని సమూహనతూ’తి. కిం ను ఖో, భన్తే నాగసేన, ఖుద్దానుఖుద్దకాని సిక్ఖాపదాని దుప్పఞ్ఞత్తాని, ఉదాహు అవత్థుస్మిం అజానిత్వా పఞ్ఞత్తాని, యం భగవా అత్తనో అచ్చయేన ఖుద్దానుఖుద్దకాని సిక్ఖాపదాని సమూహనాపేతి? యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం ‘అభిఞ్ఞాయాహం, భిక్ఖవే, ధమ్మం దేసేమి నో అనభిఞ్ఞాయా’తి, తేన హి ‘ఆకఙ్ఖమానో, ఆనన్ద, సఙ్ఘో మమచ్చయేన ఖుద్దానుఖుద్దకాని సిక్ఖాపదాని సమూహనతూ’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది తథాగతే

వినయపఞ్ఞత్తియా ఏవం భణితం ‘ఆకఙ్ఖమానో, ఆనన్ద, సఙ్ఘో మమచ్చయేన ఖుద్దానుఖుద్దకాని సిక్ఖాపదాని సమూహనతూ’తి తేన హి ‘అభిఞ్ఞాయాహం, భిక్ఖవే, ధమ్మం దేసేమి నో అనభిఞ్ఞాయా’తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో సుఖుమో నిపుణో గమ్భీరో సుగమ్భీరో దున్నిజ్ఝాపయో, సో తవానుప్పత్తో, తత్థ తే ఞాణబలవిప్ఫారం దస్సేహీ”తి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ‘అభిఞ్ఞాయాహం, భిక్ఖవే, ధమ్మం దేసేమి నో అనభిఞ్ఞాయా’తి, వినయపఞ్ఞత్తియాపి ఏవం భణితం ‘ఆకఙ్ఖమానో, ఆనన్ద, సఙ్ఘో మమచ్చయేన ఖుద్దానుఖుద్దకాని సిక్ఖాపదాని సమూహనతూ’తి, తం పన, మహారాజ, తథాగతో భిక్ఖూ వీమంసమానో ఆహ ‘ఉక్కలేస్సన్తి [ఉక్కడ్ఢిస్సన్తి (సీ.), ఉస్సక్కిస్సన్తి (స్యా.)] ను ఖో మమ సావకా మయా విస్సజ్జాపీయమానా మమచ్చయేన ఖుద్దానుఖుద్దకాని సిక్ఖాపదాని, ఉదాహు ఆదియిస్సన్తీ’తి.

“యథా, మహారాజ, చక్కవత్తీ రాజా పుత్తే ఏవం వదేయ్య ‘అయం ఖో, తాతా, మహాజనపదో సబ్బదిసాసు సాగరపరియన్తో, దుక్కరో, తాతా, తావతకేన బలేన ధారేతుం, ఏథ తుమ్హే, తాతా, మమచ్చయేన పచ్చన్తే పచ్చన్తే దేసే పజహథా’తి. అపి ను ఖో తే, మహారాజ, కుమారా పితుఅచ్చయేన హత్థగతే జనపదే సబ్బే తే పచ్చన్తే పచ్చన్తే దేసే ముఞ్చేయ్యు”న్తి? “న హి భన్తే, రాజతో [రాజానో (సీ. పీ.)], భన్తే, లుద్ధతరా [లద్ధతరా (క.)] కుమారా రజ్జలోభేన తదుత్తరిం దిగుణతిగుణం జనపదం పరిగ్గణ్హేయ్యుం [పరికడ్ఢేయ్యుం (సీ. పీ.)], కిం పన తే హత్థగతం జనపదం ముఞ్చేయ్యు”న్తి? “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో భిక్ఖూ వీమంసమానో ఏవమాహ ‘ఆకఙ్ఖమానో, ఆనన్ద, సఙ్ఘో మమచ్చయేన ఖుద్దానుఖుద్దకాని సిక్ఖాపదాని సమూహనతూ’తి. దుక్ఖపరిముత్తియా, మహారాజ, బుద్ధపుత్తా ధమ్మలోభేన అఞ్ఞమ్పి ఉత్తరిం దియడ్ఢసిక్ఖాపదసతం గోపేయ్యుం, కిం పన పకతిపఞ్ఞత్తం సిక్ఖాపదం ముఞ్చేయ్యు”న్తి?

“భన్తే నాగసేన, యం భగవా ఆహ ‘ఖుద్దానుఖుద్దకాని సిక్ఖాపదానీ’తి, ఏత్థాయం జనో సమ్మూళ్హో విమతిజాతో అధికతో సంసయపక్ఖన్దో. కతమాని తాని ఖుద్దకాని సిక్ఖాపదాని, కతమాని అనుఖుద్దకాని సిక్ఖాపదానీతి? దుక్కటం, మహారాజ, ఖుద్దకం సిక్ఖాపదం, దుబ్భాసితం అనుఖుద్దకం సిక్ఖాపదం, ఇమాని ద్వే ఖుద్దానుఖుద్దకాని సిక్ఖాపదాని, పుబ్బకేహిపి, మహారాజ, మహాథేరేహి ఏత్థ విమతి ఉప్పాదితా, తేహిపి ఏకజ్ఝం న కతో ధమ్మసణ్ఠితిపరియాయే భగవతా ఏసో పఞ్హో ఉపదిట్ఠో”తి. చిరనిక్ఖిత్తం, భన్తే నాగసేన, జినరహస్సం అజ్జేతరహి లోకే వివటం పాకటం కత”న్తి.

ఖుద్దానుఖుద్దకపఞ్హో పఠమో.

౨. అబ్యాకరణీయపఞ్హో

౨. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘నత్థానన్ద తథాగతస్స ధమ్మేసు ఆచరియముట్ఠీ’తి, పున చ థేరేన మాలుక్యపుత్తేన [మాలుఙ్క్యపుత్తేన (సీ. స్యా. పీ.) సం. ని. ౪.౯౨; అ. ని. ౧.౪.౨౫౭ పస్సితబ్బం] పఞ్హం పుట్ఠో న బ్యాకాసి. ఏసో ఖో, భన్తే నాగసేన, పఞ్హో ద్వయన్తో [ద్వయతో (సీ.)] ఏకన్తనిస్సితో భవిస్సతి అజాననేన వా గుయ్హకరణేన వా. యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం ‘నత్థానన్ద తథాగతస్స ధమ్మేసు ఆచరియముట్ఠీ’తి, తేన హి థేరస్స

మాలుక్యపుత్తస్స అజానన్తేన న బ్యాకతం. యది జానన్తేన న బ్యాకతం, తేన హి అత్థి తథాగతస్స ధమ్మేసు ఆచరియముట్ఠి. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ‘నత్థానన్ద తథాగతస్స ధమ్మేసు ఆచరియముట్ఠీ’తి, అబ్యాకతో చ థేరేన మాలుక్యపుత్తేన పుచ్ఛితో పఞ్హో, తఞ్చ పన న అజానన్తేన న గుయ్హకరణేన. చత్తారిమాని, మహారాజ, పఞ్హబ్యాకరణాని. కతమాని చత్తారి? ఏకంసబ్యాకరణీయో పఞ్హో విభజ్జబ్యాకరణీయో పఞ్హో పటిపుచ్ఛాబ్యాకరణీయో పఞ్హో ఠపనీయో పఞ్హోతి.

“కతమో చ, మహారాజ, ఏకంసబ్యాకరణీయో పఞ్హో? ‘రూపం అనిచ్చ’న్తి ఏకంసబ్యాకరణీయో పఞ్హో, ‘వేదనా అనిచ్చా’తి…పే.… ‘సఞ్ఞా అనిచ్చా’తి…పే.… ‘సఙ్ఖారా అనిచ్చా’తి…పే.… ‘విఞ్ఞాణం అనిచ్చ”న్తి ఏకంసబ్యాకరణీయో పఞ్హో, అయం ఏకంసబ్యాకరణీయో పఞ్హో.

“కతమో విభజ్జబ్యాకరణీయో పఞ్హో? ‘అనిచ్చం పన రూప’న్తి విభజ్జబ్యాకరణీయో పఞ్హో, ‘అనిచ్చా పన వేదనా’తి…పే.… ‘అనిచ్చా పన సఞ్ఞా’తి…పే.… ‘అనిచ్చా పన సఙ్ఖారా’తి…పే.… ‘అనిచ్చం పన విఞ్ఞాణ’న్తి విభజ్జబ్యాకరణీయో పఞ్హో, అయం విభజ్జబ్యాకరణీయో పఞ్హో.

“కతమో పటిపుచ్ఛాబ్యాకరణీయో పఞ్హో? ‘కిం ను ఖో చక్ఖునా సబ్బం విజానాతీ’తి అయం పటిపుచ్ఛాబ్యాకరణీయో పఞ్హో.

“కతమో ఠపనీయో పఞ్హో? ‘సస్సతో లోకో’తి ఠపనీయో పఞ్హో, ‘అసస్సతో లోకో’తి. ‘అన్తవా లోకో’తి. ‘అనన్తవా లోకో’తి. ‘అన్తవా చ అనన్తవా చ లోకో’తి. ‘నేవన్తవా నానన్తవా లోకో’తి. ‘తం జీవం తం సరీర’న్తి. ‘అఞ్ఞం జీవం అఞ్ఞం సరీర’న్తి. ‘హోతి తథాగతో పరం మరణా’తి. ‘న హోతి తథాగతో పరం మరణా’తి. ‘హోతి చ న చ హోతి తథాగతో పరం మరణా’తి. ‘నేవ హోతి న న హోతి తథాగతో పరం మరణా’తి ఠపనీయో పఞ్హో, అయం ఠపనీయో పఞ్హో.

“భగవా, మహారాజ, థేరస్స మాలుక్యపుత్తస్స తం ఠపనీయం పఞ్హం న బ్యాకాసి. సో పన పఞ్హో కిం కారణా ఠపనీయో? న తస్స దీపనాయ హేతు వా కారణం వా అత్థి, తస్మా సో పఞ్హో ఠపనీయో. నత్థి బుద్ధానం భగవన్తానం అకారణమహేతుకం గిరముదీరణ”న్తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

అబ్యాకరణీయపఞ్హో దుతియో.

౩. మచ్చుభాయనాభాయనపఞ్హో

౩. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘సబ్బే తసన్తి దణ్డస్స, సబ్బే భాయన్తి మచ్చునో’తి, పున భణితం ‘అరహా సబ్బభయమతిక్కన్తో’తి. కిం ను ఖో, భన్తే నాగసేన, అరహా దణ్డభయా తసతి , నిరయే వా నేరయికా సత్తా జలితా కుథితా తత్తా సన్తత్తా తమ్హా జలితగ్గిజాలకా మహానిరయా చవమానా మచ్చునో భాయన్తి. యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం ‘సబ్బే తసన్తి దణ్డస్స, సబ్బే భాయన్తి మచ్చునో’తి, తేన హి ‘అరహా సబ్బభయమతిక్కన్తో’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా.

యది భగవతా భణితం 'అరహా సబ్బభయమతిక్కన్తో'తి, తేన హి 'సబ్బే తసన్తి దణ్డస్స, సబ్బే భాయన్తి మచ్చునో'తి తమ్పి వచనం మిచ్చా. అయం ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"నేతం, మహారాజ, వచనం భగవతా అరహన్తే ఉపాదాయ భణితం 'సబ్బే తసన్తి దణ్డస్స, సబ్బే భాయన్తి మచ్చునో'తి. ఠపితో అరహా తస్మిం వత్థుస్మిం, సమూహతో భయహేతు అరహతో. యే తే, మహారాజ, సత్తా సకిలేసా, యేసఞ్చ అధిమత్తా అత్తానుదిట్ఠి, యే చ సుఖదుక్ఖేసు ఉన్నతావనతా, తే ఉపాదాయ భగవతా భణితం 'సబ్బే తసన్తి దణ్డస్స, సబ్బే భాయన్తి మచ్చునో'తి. అరహతో, మహారాజ, సబ్బగతి ఉపచ్ఛిన్నా, యోని విద్ధంసితా, పటిసన్ధి ఉపహతా, భగ్గా ఫాసుకా, సమూహతా సబ్బభవాలయా, సముచ్ఛిన్నా సబ్బసఙ్ఖారా, హతం కుసలాకుసలం, విహతా అవిజ్జా, అబీజం విఞ్ఞాణం కతం, దడ్ఢా సబ్బకిలేసా, అతివత్తా లోకధమ్మా, తస్మా అరహా న తసతి సబ్బభయేహి.

"ఇధ, మహారాజ, రఞ్ఞో చత్తారో మహామత్తా భవేయ్యుం అనురక్ఖా లద్ధయసా విస్సాసికా ఠపితా మహతి ఇస్సరియే ఠానే. అథ రాజా కిస్మిఞ్చి దేవ కరణీయే సముప్పన్నే యావతా సకవిజితే సబ్బజనస్స ఆణాపేయ్య 'సబ్బేవ మే బలిం కరోన్తు, సాధేథ తుమ్హే చత్తారో మహామత్తా తం కరణీయ'న్తి. అపి ను ఖో, మహారాజ, తేసం చతున్నం మహామత్తానం బలిభయా సన్తాసో ఉప్పజ్జేయ్యా"తి? "న హి భన్తే"తి. "కేన కారణేన మహారాజా"తి. "ఠపితా తే, భన్తే, రఞ్ఞా ఉత్తమట్ఠానే, నత్థి తేసం బలి, సమతిక్కన్తబలినో తే, అవసేసే ఉపాదాయ రఞ్ఞా ఆణాపితం 'సబ్బేవ మే బలిం కరోన్తూ'తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నేతం వచనం భగవతా అరహన్తే ఉపాదాయ భణితం, ఠపితో అరహా తస్మిం వత్థుస్మిం, సమూహతో భయహేతు అరహతో, యే తే, మహారాజ, సత్తా సకిలేసా, యేసఞ్చ అధిమత్తా అత్తానుదిట్ఠి, యే చ సుఖదుక్ఖేసు ఉన్నతావనతా , తే ఉపాదాయ భగవతా భణితం 'సబ్బే తసన్తి దణ్డస్స, సబ్బే భాయన్తి మచ్చునో'తి. తస్మా అరహా న తసతి సబ్బభయేహీ"తి.

"నేతం, భన్తే నాగసేన, వచనం సావసేసం, నిరవసేసవచనమేతం 'సబ్బే'తి. తత్థ మే ఉత్తరిం కారణం బ్రూహి తం వచనం పతిట్ఠాపేతు"న్తి.

"ఇధ, మహారాజ, గామే గామస్సామికో ఆణాపకం ఆణాపేయ్య 'ఏహి, భో ఆణాపక, యావతా గామే గామికా, తే సబ్బే సీఘం మమ సన్తికే సన్నిపాతేహీ'తి. సో 'సాధు సామీ'తి సమ్పటిచ్ఛిత్వా గామమజ్ఝే ఠత్వా తిక్ఖత్తుం సద్దమనుస్సావేయ్య 'యావతా గామే గామికా, తే సబ్బే సీఘసీఘం సామినో సన్తికే సన్నిపతన్తూ'తి. తతో తే గామికా ఆణాపకస్స వచనేన తురితతురితా సన్నిపతిత్వా గామస్సామికస్స ఆరోచేన్తి 'సన్నిపతితా, సామి, సబ్బే గామికా, యం తే కరణీయం తం కరోహీ'తి. ఇతి సో, మహారాజ, గామస్సామికో కుటిపురిసే సన్నిపాతేన్తో సబ్బే గామికే ఆణాపేతి, తే చ ఆణత్తా న సబ్బే సన్నిపతన్తి, కుటిపురిసా యేవ సన్నిపతన్తి, 'ఏత్తకా యేవ మే గామికా'తి గామస్సామికో చ తథా సమ్పటిచ్ఛతి, అఞ్ఞే బహుతరా అనాగతా ఇత్థిపురిసా దాసిదాసా భతకా కమ్మకరా గామికా గిలానా గోమహింసా అజేళకా సువానా, యే అనాగతా, సబ్బే తే అగణితా, కుటిపురిసే యేవ ఉపాదాయ ఆణాపితత్తా 'సబ్బే సన్నిపతన్తూ'తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నేతం వచనం భగవతా అరహన్తే ఉపాదాయ భణితం, ఠపితో అరహా తస్మిం వత్థుస్మిం, సమూహతో భయహేతు అరహతో, యే తే, మహారాజ, సత్తా సకిలేసా, యేసఞ్చ అధిమత్తా అత్తానుదిట్ఠి, యే చ సుఖదుక్ఖేసు ఉన్నతావనతా, తే ఉపాదాయ భగవతా భణితం 'సబ్బే తసన్తి దణ్డస్స, సబ్బే భాయన్తి మచ్చునో'తి . తస్మా అరహా న తసతి సబ్బభయేహి.

“అత్థి, మహారాజ, సావసేసం వచనం సావసేసో అత్థో, అత్థి సావసేసం వచనం నిరవసేసో అత్థో, అత్థి నిరవసేసం వచనం సావసేసో అత్థో, అత్థి నిరవసేసం వచనం నిరవసేసో అత్థో. తేన తేన అత్థో సమ్పటిచ్ఛితబ్బో.

“పఞ్చవిధేహి, మహారాజ, కారణేహి అత్థో సమ్పటిచ్ఛితబ్బో ఆహచ్చపదేన రసేన ఆచరియవంసేన [ఆచరియవంసతాయ (పీ. క.)] అధిప్పాయా కారణుత్తరియతాయ. ఏత్థ హి **ఆహచ్చపద**న్తి సుత్తం అధిప్పేతం. **రసో**తి సుత్తానులోమం. **ఆచరియవంసో**తి ఆచరియవాదో. **అధిప్పాయో**తి అత్తనో మతి. **కారణుత్తరియతా**తి ఇమేహి చతూహి సమేన్తం [సమేతం (సీ.)] కారణం. ఇమేహి ఖో, మహారాజ, పఞ్చహి కారణేహి అత్థో సమ్పటిచ్ఛితబ్బో. ఏవమేసో పఞ్హో సువినిచ్ఛితో హోతీ”తి.

“హోతు, భన్తే నాగసేన, తథా తం సమ్పటిచ్ఛామి. ఠపితో హోతు అరహా తస్మిం వత్థుస్మిం, తసన్తు అవసేసా సత్తా, నిరయే పన నేరయికా సత్తా దుక్ఖా తిబ్బా కటుకా వేదనా వేదయమానా జలితపజ్జలితసబ్బఙ్గపచ్చఙ్గా రుణ్ణకారుఞ్ఞకన్దితపరిదేవితలాలప్పితముఖా అసయ్హతిబ్బదుక్ఖాభిభూతా అతాణా అసరణా అసరణీభూతా అనప్పసోకాతురా అన్తిమపచ్ఛిమగతికా ఏకన్తసోకపరాయణా ఉణ్హతిఖిణచణ్డఖరతపనతేజవన్తో భీమభయజనకనినాదమహాసద్దా సంసిబ్బితఛబ్బిధజాలామాలాకులా సమన్తా సతయోజనానుఫరణచ్చివేగా కదరియా తపనా మహానిరయా చవమానా మచ్చునో భాయన్తీ”తి? “ఆమ, మహారాజా”తి.

“నను, భన్తే నాగసేన, నిరయో ఏకన్తదుక్ఖవేదనీయో, కిస్స పన తే నేరయికా సత్తా ఏకన్తదుక్ఖవేదనీయా నిరయా చవమానా మచ్చునో భాయన్తి, కిస్స నిరయే రమన్తీ”తి? “న తే, మహారాజ, నేరయికా సత్తా నిరయే రమన్తి, ముఞ్చితుకామావ తే నిరయా. మరణస్సేవ సో [మరణస్సేసో (సీ. పీ.)], మహారాజ, ఆనుభావో, యేన తేసం సన్తాసో ఉప్పజ్జతీ”తి. “ఏతం ఖో, భన్తే నాగసేన, న సద్దహామి, యం ముచ్చితుకామానం చుతియా సన్తాసో ఉప్పజ్జతీతి, హాసనీయం , భన్తే నాగసేన, తం ఠానం, యం తే పత్థితం లభన్తి, కారణేన మం సఞ్ఞాపేహీ”తి.

“మరణన్తి ఖో, మహారాజ, ఏతం అదిట్ఠసచ్చానం తాసనీయట్ఠానం, ఏత్థాయం జనో తసతి చ ఉబ్బిజ్జతి చ. యో చ, మహారాజ, కణ్హసప్పస్స భాయతి, సో మరణస్స భాయన్తో కణ్హసప్పస్స భాయతి. యో చ హత్థిస్స భాయతి...పే.... సీహస్స...పే.... బ్యగ్ఘస్స...పే.... దీపిస్స...పే.... అచ్ఛస్స...పే.... తరచ్ఛస్స...పే.... మహింసస్స...పే.... గవయస్స...పే.... అగ్గిస్స...పే.... ఉదకస్స...పే.... ఖాణుకస్స...పే.... కణ్టకస్స భాయతి. యో చ సత్తియా భాయతి, సో మరణస్స భాయన్తో సత్తియా భాయతి. మరణస్సేవ సో [మరణస్సేసో (సీ. పీ.)], మహారాజ, సరససభావతేజో [సరసభావతేజో (సీ. పీ.)], తస్స సరససభావతేజేన సకిలేసా సత్తా మరణస్స తసన్తి భాయన్తి, ముచ్చితుకామాపి, మహారాజ, నేరయికా సత్తా మరణస్స తసన్తి భాయన్తి.

“ఇధ, మహారాజ, పురిసస్స కాయే మేదో గణ్ఠి ఉప్పజ్జేయ్య. సో తేన రోగేన దుక్ఖితో ఉపద్దవా పరిముచ్చితుకామో భిసక్కం సల్లకత్తం ఆమన్తాపేయ్య. తస్స వచనం సో భిసక్కో సల్లకత్తో సమ్పటిచ్ఛిత్వా తస్స రోగస్స ఉద్ధరణాయ ఉపకరణం ఉపట్ఠాపేయ్య, సత్థకం తిఖిణం కరేయ్య , యమకసలాకా [దహనసలాకం (క.)] అగ్గిమ్హి పక్ఖిపేయ్య, ఖారలవణం నిసదాయ పిసాపేయ్య, అపి ను ఖో, మహారాజ, తస్స ఆతురస్స తిఖిణసత్థకచ్ఛేదనేన యమకసలాకాదహనేన ఖారలోణప్పవేసనేన

తానో ఉప్పజ్జేయ్యా"తి? "ఆమ భన్తే"తి. "ఇతి, మహారాజ, తస్స ఆతురస్స రోగా ముచ్చితుకామస్సాపి వేదనాభయా సన్తాసో ఉప్పజ్జతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిరయా ముచ్చితుకామానమ్పి నేరయికానం సత్తానం మరణభయా సన్తాసో ఉప్పజ్జతి.

"ఇధ, మహారాజ, పురిసో ఇస్సరాపరాధికో బద్ధో సఙ్ఖలికబన్ధనేన గబ్భే పక్ఖిత్తో పరిముచ్చితుకామో అస్స, తమేనం సో ఇస్సరో మోచేతుకామో పక్కోసాపేయ్య. అపి ను ఖో, మహారాజ, తస్స ఇస్సరాపరాధికస్స పురిసస్స 'కతదోసో అహ'న్తి జానన్తస్స ఇస్సరదస్సనేన సన్తాసో ఉప్పజ్జేయ్యా"తి? "ఆమ భన్తే"తి. "ఇతి, మహారాజ, తస్స ఇస్సరాపరాధికస్స పురిసస్స పరిముచ్చితుకామస్సాపి ఇస్సరభయా సన్తాసో ఉప్పజ్జతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిరయా ముచ్చితుకామానమ్పి నేరయికానం సత్తానం మరణభయా సన్తాసో ఉప్పజ్జతీ"తి.

"అపరమ్పి , భన్తే, ఉత్తరిం కారణం బ్రూహి, యేనాహం కారణేన ఓకప్పేయ్య"న్తి. "ఇధ, మహారాజ, పురిసో దట్ఠవిసేన ఆసీవిసేన దట్ఠో భవేయ్య, సో తేన విసవికారేన పతేయ్య ఉప్పతేయ్య వట్టేయ్య పవట్టేయ్య, అథఞ్ఞతరో పురిసో బలవన్తేన మన్తపదేన తం దట్ఠవిసం ఆసీవిసం ఆనేత్వా తం దట్ఠవిసం పచ్చాచమాపేయ్య, అపి ను ఖో, మహారాజ, తస్స విసగతస్స పురిసస్స తస్మిం దట్ఠవిసే సప్పే సోత్థిహేతు ఉపగచ్ఛన్తే సన్తాసో ఉప్పజ్జేయ్యా"తి? "ఆమ భన్తే"తి. ఇతి, మహారాజ, తథారూపే అహిమ్హి సోత్థిహేతుపి ఉపగచ్ఛన్తే తస్స సన్తాసో ఉప్పజ్జతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిరయా ముచ్చితుకామానమ్పి నేరయికానం సన్తానం మరణభయా సన్తాసో ఉప్పజ్జతి. అనిట్ఠం, మహారాజ, సబ్బసత్తానం మరణం, తస్మా నేరయికా సత్తా నిరయా పరిముచ్చితుకామాపి మచ్చునో భాయన్తీ"తి. "సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

మచ్చుభాయనాభాయనపఞ్హో తతియో.

౪. మచ్చుపాసముత్తిపఞ్హో

౪. "భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా –

"'న అన్తలిక్ఖే న సముద్దమజ్ఝే, న పబ్బతానం వివరం పవిస్స;
న విజ్జతీ సో జగతిప్పదేసో, యత్థట్ఠితో ముచ్చేయ్య మచ్చుపాసా'తి.

"పున భగవతా పరిత్తా చ ఉద్దిట్ఠా. సేయ్యథిదం, రతనసుత్తం మేత్తసుత్తం ఖన్ధపరిత్తం మోరపరిత్తం ధజగ్గపరిత్తం ఆటానాటియపరిత్తం అఙ్గులిమాలపరిత్తం. యది, భన్తే నాగసేన, ఆకాసగతోపి సముద్దమజ్ఝగతోపి పాసాదకుటిలేణగుహాపబ్భారదరిబిలగిరి వివరపబ్బతన్తరగతోపి న ముచ్చతి మచ్చుపాసా, తేన హి పరిత్తకమ్మం మిచ్ఛా. యది పరిత్తకరణేన మచ్చుపాసా పరిముత్తి భవతి, తేన హి 'న అన్తలిక్ఖే…పే.… మచ్చుపాసా'తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో గణ్ఠితోపి గణ్ఠితరో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"భాసితమ్పేతం , మహారాజ, భగవతా 'న అన్తలిక్ఖే…పే.… మచ్చుపాసా'తి, పరిత్తా చ భగవతా ఉద్దిట్ఠా, తఞ్చ పన సావసేసాయుకస్స వయసమ్పన్నస్స అపేతకమ్మావరణస్స, నత్థి, మహారాజ, ఖీణాయుకస్స ఠితియా కిరియా వా ఉపక్కమో వా.

“యథా మహారాజ మతస్స రుక్ఖస్స సుక్ఖస్స కోళాపస్స నిస్నేహస్స ఉపరుద్ధజీవితస్స గతాయుసఙ్ఖారస్స కుమ్భసహస్సేనపి ఉదకే ఆకిరన్తే అల్లత్తం వా పల్లవితహరితభావో వా న భవేయ్య. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, భేసజ్జపరిత్తకమ్మేన నత్థి ఖీణాయుకస్స తితియా కిరియా వా ఉపక్కమో వా, యాని తాని, మహారాజ, మహియా ఓసధాని భేసజ్జాని, తానిపి ఖీణాయుకస్స అకిచ్చకరాని భవన్తి. సావసేసాయుకం, మహారాజ, వయసమ్పన్నం అపేతకమ్మావరణం పరిత్తం రక్ఖతి గోపేతి, తస్సత్థాయ భగవతా పరిత్తా ఉద్దిట్ఠా.

“యథా, మహారాజ, కస్సకో పరిపక్కే ధఞ్ఞే మతే సస్సనాళే ఉదకప్పవేసనం వారేయ్య, యం పన సస్సం తరుణం మేఘసన్నిభం వయసమ్పన్నం, తం ఉదకవడ్ఢియా వడ్ఢతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఖీణాయుకస్స భేసజ్జపరిత్తకిరియా ఠపితా పటిక్ఖిత్తా , యే పన తే మనుస్సా సావసేసాయుకా వయసమ్పన్నా, తేసం అత్థాయ పరిత్తభేసజ్జాని భణితాని, తే పరిత్తభేసజ్జేహి వడ్ఢన్తీ”తి.

“యది, భన్తే నాగసేన, ఖీణాయుకో మరతి, సావసేసాయుకో జీవతి, తేన హి పరిత్తభేసజ్జాని నిరత్థకాని హోన్తీ”తి? “దిట్ఠపుబ్బో పన తయా, మహారాజ, కోచి రోగో భేసజ్జేహి పటినివత్తితో”తి? “ఆమ, భన్తే, అనేకసతాని దిట్ఠానీ”తి. “తేన హి, మహారాజ, ‘పరిత్తభేసజ్జకిరియా నిరత్థకా’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా భవతీ”తి.

“దిస్సన్తి , భన్తే నాగసేన, వేజ్జానం ఉపక్కమా భేసజ్జపానానులేపా, తేన తేసం ఉపక్కమేన రోగో పటినివత్తతీ”తి. “పరిత్తానమ్పి, మహారాజ, పవత్తీయమానానం సద్దో సుయ్యతి, జివ్హా సుక్ఖతి, హదయం బ్యావట్టతి, కణ్ఠో ఆతురతి. తేన తేసం పవత్తేన సబ్బే బ్యాధయో వూపసమన్తి, సబ్బా ఈతియో అపగచ్ఛన్తీతి.

“దిట్ఠపుబ్బో పన తయా, మహారాజ, కోచి అహినా దట్ఠో మన్తపదేన విసం పాతీయమానో విసం చిక్ఖస్సన్తో ఉద్ధమధో ఆచమయమానో”తి? “ఆమ, భన్తే , అజ్జేతరహిపి తం లోకే వత్తతీ”తి. “తేన హి, మహారాజ, ‘పరిత్తభేసజ్జకిరియా నిరత్థకా’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా భవతి. కతపరిత్తఞ్హి, మహారాజ, పురిసం డంసితుకామో అహి న డంసతి, వివటం ముఖం పిదహతి, చోరానం ఉక్ఖిత్తలగుళమ్పి న సమ్భవతి, తే లగుళం ముఞ్చిత్వా పేమం కరోన్తి, కుపితోపి హత్థినాగో సమాగన్త్వా ఉపరమతి, పజ్జలితమహాఅగ్గిక్ఖన్ధోపి ఉపగన్త్వా నిబ్బాయతి, విసం హలాహలమ్పి ఖాయితం అగదం సమ్పజ్జతి, ఆహారత్థం వా ఫరతి, వధకా హన్తుకామా ఉపగన్త్వా దాసభూతా సమ్పజ్జన్తి, అక్కన్తోపి పాసో న సంవరతి [న సంచరతి (సీ.)].

“సుతపుబ్బం పన తయా, మహారాజ, ‘మోరస్స కతపరిత్తస్స సత్తవస్ససతాని లుద్దకో నాసక్ఖి పాసం ఉపనేతుం, అకతపరిత్తస్స తం యేవ దివసం పాసం ఉపనేసీ”తి ? “ఆమ, భన్తే, సుయ్యతి, అబ్భుగ్గతో సో సద్దో సదేవకే లోకే”తి. “తేన హి, మహారాజ ‘పరిత్తభేసజ్జకిరియా నిరత్థకా’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా భవతి.

“సుతపుబ్బం పన తయా, మహారాజ, ‘దానవో భరియం పరిరక్ఖన్తో సముగ్గే పక్ఖిపిత్వా గిలిత్వా కుచ్ఛినా పరిహరతి, అథేకో విజ్జాధరో తస్స దానవస్స ముఖేన పవిసిత్వా తాయ సద్ధిం అభిరమతి, యదా సో దానవో అఞ్ఞాసి, అథ సముగ్గం వమిత్వా వివరి, సహ సముగ్గే వివటే విజ్జాధరో యథాకామం [యేన కామం (క.)] పక్కామీ”తి? “ఆమ, భన్తే, సుయ్యతి, అబ్భుగ్గతో సోపి సద్దో సదేవకే లోకే”తి. “నను సో, మహారాజ, విజ్జాధరో పరిత్తబలేన [మన్తబలేన (?)] గహణా ముత్తో”తి. “ఆమ భన్తే”తి. “తేన హి, మహారాజ, అత్థి పరిత్తబలం.

“సుతపుబ్బం పన తయా, మహారాజ, ‘అపరోపి విజ్జాధరో బారాణసిరఞ్ఞో అన్తేపురే మహేసియా సద్ధిం సమ్పదుట్ఠో [సంసట్ఠో (సీ.)] గహణప్పత్తో సమానో ఖణేన అదస్సనం గతో మన్తబలేనా”తి. “ఆమ, భన్తే, సుయ్యతీ”తి. “నను సో, మహారాజ, విజ్జాధరో పరిత్తబలేన గహణా ముత్తో”తి? “ఆమ భన్తే”తి. “తేన హి, మహారాజ, అత్థి పరిత్తబల”న్తి.

“భన్తే నాగసేన, ‘కిం సబ్బే యేవ పరిత్తం రక్ఖతీ’తి? “ఏకచ్చే, మహారాజ, రక్ఖతి, ఏకచ్చే న రక్ఖతీ”తి. “తేన హి, భన్తే నాగసేన, పరిత్తం న సబ్బత్థిక”న్తి? “అపి ను ఖో, మహారాజ, భోజనం సబ్బేసం జీవితం రక్ఖతీ”తి? “ఏకచ్చే, భన్తే , రక్ఖతి, ఏకచ్చే న రక్ఖతీ”తి. “కిం కారణా”తి. “యతో, భన్తే, ఏకచ్చే తం యేవ భోజనం అతిభుఞ్జిత్వా విసూచికాయ మరన్తీ”తి. “తేన హి, మహారాజ, భోజనం న సబ్బేసం జీవితం రక్ఖతీ”తి? “ద్వీహి, భన్తే నాగసేన, కారణేహి భోజనం జీవితం హరతి అతిభుత్తేన వా ఉస్మాదుబ్బలతాయ వా, ఆయుదదం, భన్తే నాగసేన, భోజనం దురుపచారేన జీవితం హరతీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, పరిత్తం ఏకచ్చే రక్ఖతి, ఏకచ్చే న రక్ఖతి.

“తీహి, మహారాజ, కారణేహి పరిత్తం న రక్ఖతి కమ్మావరణేన, కిలేసావరణేన, అసద్దహనతాయ. సత్తానురక్ఖణం, మహారాజ, పరిత్తం అత్తనా కతేన ఆరక్ఖం జహాతి, యథా, మహారాజ, మాతా పుత్తం కుచ్ఛిగతం పోసేతి, హితేన ఉపచారేన జనేతి, జనయిత్వా అసుచిమలసిఙ్ఘాణికమపనేత్వా ఉత్తమవరసుగన్ధం ఉపలిమ్పతి, సో అపరేన సమయేన పరేసం పుత్తే అక్కోసన్తే వా పహరన్తే వా పహారం దేతి. తే తస్స కుజ్ఝిత్వా పరిసాయ ఆకడ్ఢిత్వా తం గహేత్వా సామినో ఉపనేన్తి, యది పన తస్సా పుత్తో అపరద్ధో హోతి వేలాతివత్తో. అథ నం సామినో మనుస్సా ఆకడ్ఢయమానా దణ్డముగ్గరజాణుముట్ఠీహి తాళేన్తి పోథేన్తి, అపి ను ఖో, మహారాజ, తస్స మాతా లభతి ఆకడ్ఢనపరికడ్ఢనం గాహం సామినో ఉపనయనం కాతు”న్తి? “న హి భన్తే”తి. “కేన కారణేన, మహారాజా”తి. “అత్తనో, భన్తే, అపరాధేనా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సత్తానం ఆరక్ఖం పరిత్తం అత్తనో అపరాధేన వఞ్ఝం కరోతీ”తి [కారేతీతి (సీ.)]. “సాధు, భన్తే నాగసేన, సువినిచ్ఛితో పఞ్హో, గహనం అగహనం కతం, అన్ధకారో ఆలోకో కతో, వినివేఠితం దిట్ఠిజాలం, త్వం గణివరపవరమాసజ్జా”తి.

మచ్చుపాసముత్తిపఞ్హో చతుత్థో.

౫. బుద్ధలాభన్తరాయపఞ్హో

౫. “భన్తే నాగసేన, తుమ్హే భణథ ‘లాభీ తథాగతో చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానప్పచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారాన’న్తి. పున చ తథాగతో పఞ్చసాలం బ్రాహ్మణగామం పిణ్డాయ పవిసిత్వా కిఞ్చిదేవ అలభిత్వా యథాధోతేన పత్తేన నిక్ఖన్తోతి. యది, భన్తే నాగసేన, తథాగతో లాభీ చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానప్పచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారానం, తేన హి పఞ్చసాలం బ్రాహ్మణగామం పిణ్డాయ పవిసిత్వా కిఞ్చిదేవ అలభిత్వా యథాధోతేన పత్తేన నిక్ఖన్తోతి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది పఞ్చసాలం బ్రాహ్మణగామం పిణ్డాయ పవిసిత్వా కిఞ్చిదేవ అలభిత్వా యథాధోతేన పత్తేన నిక్ఖన్తో, తేన హి లాభీ తథాగతో చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానప్పచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారానన్తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో సుమహన్తో దున్నిబ్బేఠో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“లాభీ, మహారాజ, తథాగతో చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానప్పచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారానం, పఞ్చసాలఞ్చ బ్రాహ్మణగామం పిణ్డాయ పవిసిత్వా కిఞ్చిదేవ అలభిత్వా యథాధోతేన పత్తేన నిక్ఖన్తో, తఞ్చ పన మారస్స పాపిమతో కారణా”తి. “తేన హి,

భన్తే నాగసేన, భగవతో గణనపథం వీతివత్తకప్పే [గణనపథవీతివత్తే కప్పే (సీ.)] అభిసఙ్ఖతం కుసలం కిన్తి నిట్ఠితం, అధునుట్ఠితేన మారేన పాపిమతా తస్స కుసలస్స బలవేగం [తం కుసలబలవేగవిప్ఫారం (సీ.)] కిన్తి పిహితం, తేన హి, భన్తే నాగసేన, తస్మిం వత్థుస్మిం ద్వీసు ఠానేసు ఉపవాదో ఆగచ్ఛతి, కుసలతోపి అకుసలం బలవతరం హోతి, బుద్ధబలతోపి మారబలం బలవతరం హోతీతి, తేన హి రుక్ఖస్స మూలతోపి అగ్గం భారతరం హోతి, గుణసమ్పరికిణ్ణతోపి పాపియం బలవతరం హోతీ"తి. "న, మహారాజ, తావతకేన కుసలతోపి అకుసలం బలవతరం నామ హోతి, న బుద్ధబలతోపి మారబలం బలవతరం నామ హోతి. అపి చేత్థ కారణం ఇచ్ఛితబ్బం.

"యథా, మహారాజ, పురిసో రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స మధుం వా మధుపిణ్డికం వా అఞ్ఞం వా ఉపాయనం అభిహరేయ్య, తమేనం రఞ్ఞో ద్వారపాలో ఏవం వదేయ్య 'అకాలో, భో, అయం రఞ్ఞో దస్సనాయ, తేన హి, భో, తవ ఉపాయనం గహేత్వా సీఘసీఘం పటినివత్త, పురే తవ రాజా దణ్డం ధారేస్సతీ'తి [మా తే రాజా దణ్డం పాపేయ్యాతి (సీ.)]. తతో సో పురిసో దణ్డభయా తసితో ఉబ్బిగ్గో తం ఉపాయనం ఆదాయ సీఘసీఘం పటినివత్తేయ్య, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, రాజా చక్కవత్తీ తావతకేన ఉపాయనవికలమత్తకేన ద్వారపాలతో దుబ్బలతరో నామ హోతి , అఞ్ఞం వా పన కిఞ్చి ఉపాయనం న లభేయ్యా"తి? "న హి, భన్తే, ఇస్సాపకతో సో, భన్తే, ద్వారపాలో ఉపాయనం నివారేసి, అఞ్ఞేన పన ద్వారేన సతసహస్సగుణమ్పి రఞ్ఞో ఉపాయనం ఉపేతీ"తి . "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఇస్సాపకతో మారో పాపిమా పఞ్చసాలకే బ్రాహ్మణగహపతికే అన్వావిసి, అఞ్ఞాని పన అనేకాని దేవతాసతసహస్సాని అమతం దిబ్బం ఓజం గహేత్వా ఉపగతాని 'భగవతో కాయే ఓజం ఓదహిస్సామా'తి భగవన్తం నమస్సమానాని పఞ్జలికాని ఠితానీ"తి.

"హోతు, భన్తే నాగసేన, సులభా భగవతో చత్తారో పచ్చయా లోకే ఉత్తమపురిసస్స, యాచితోవ భగవా దేవమనుస్సేహి చత్తారో పచ్చయే పరిభుఞ్జతి, అపి చ ఖో పన మారస్స యో అధిప్పాయో, సో తావతకేన సిద్ధో, యం సో భగవతో భోజనస్స అన్తరాయమకాసి. ఏత్థ మే, భన్తే, కఙ్ఖా న ఛిజ్జతి, విమతిజాతోహం తత్థ సంసయపక్ఖన్దో. న మే తత్థ మానసం పక్ఖన్దతి, యం తథాగతస్స అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సదేవకే లోకే అగ్గపుగ్గలవరస్స కుసలవరపుఞ్ఞసమ్భవస్స అసమసమస్స అనుపమస్స అప్పటిసమస్స ఛవకం లామకం పరిత్తం పాపం అనరియం విపన్నం మారో లాభన్తరాయమకాసీ"తి.

"చత్తారో ఖో, మహారాజ, అన్తరాయా అదిట్ఠన్తరాయో ఉద్దిస్స కతన్తరాయో ఉపక్ఖటన్తరాయో పరిభోగన్తరాయోతి. తత్థ కతమో అదిట్ఠన్తరాయో? అనోదిస్స అదస్సనేన అనభిసఙ్ఖతం కోచి అన్తరాయం కరోతి 'కిం పరస్స దిన్నేనా'తి, అయం అదిట్ఠన్తరాయో నామ.

"కతమో ఉద్దిస్స కతన్తరాయో? ఇధేకచ్చం పుగ్గలం ఉపదిసిత్వా ఉద్దిస్స భోజనం పటియత్తం హోతి, తం కోచి అన్తరాయం కరోతి, అయం ఉద్దిస్స కతన్తరాయో నామ.

"కతమో ఉపక్ఖటన్తరాయో? ఇధ యం కిఞ్చి ఉపక్ఖటం హోతి అప్పటిగ్గహితం, తత్థ కోచి అన్తరాయం కరోతి, అయం ఉపక్ఖటన్తరాయో నామ.

"కతమో పరిభోగన్తరాయో? ఇధ యం కిఞ్చి పరిభోగం, తత్థ కోచి అన్తరాయం కరోతి, అయం పరిభోగన్తరాయో నామ. ఇమే ఖో, మహారాజ, చత్తారో అన్తరాయా.

“యం పన మారో పాపిమా పఞ్చసాలకే బ్రాహ్మణగహపతికే అన్వావిసి, తం నేవ భగవతో పరిభోగం న ఉపక్ఖటం న ఉద్దిస్సకతం, అనాగతం అసమ్పత్తం అదస్సనేన అన్తరాయం కతం, తం పన నేకస్స భగవతో యేవ, అథ ఖో యే తే తేన సమయేన నిక్ఖన్తా అబ్భాగతా, సబ్బేపి తే తం దివసం భోజనం న లభింసు, నాహం తం, మహారాజ, పస్సామి సదేవకే లోకే సమారకే సబ్రహ్మకే సస్సమణబ్రాహ్మణియా పజాయ సదేవమనుస్సాయ, యో తస్స భగవతో ఉద్దిస్స కతం ఉపక్ఖటం పరిభోగం అన్తరాయం కరేయ్య. సచే కోచి ఇస్సాయ ఉద్దిస్స కతం ఉపక్ఖటం పరిభోగం అన్తరాయం కరేయ్య, ఫలేయ్య తస్స ముద్ధా సతధా వా సహస్సధా వా.

“చత్తారోమే, మహారాజ, తథాగతస్స కేనచి అనావరణీయా గుణా. కతమే చత్తారో? లాభో, మహారాజ, భగవతో ఉద్దిస్స కతో ఉపక్ఖటో న సక్కా కేనచి అన్తరాయం కాతుం; సరీరానుగతా , మహారాజ, భగవతో బ్యామప్పభా న సక్కా కేనచి అన్తరాయం కాతుం; సబ్బఞ్ఞుతం, మహారాజ, భగవతో ఞాణరతనం న సక్కా కేనచి అన్తరాయం కాతుం; జీవితం, మహారాజ, భగవతో న సక్కా కేనచి అన్తరాయం కాతుం. ఇమే ఖో, మహారాజ, చత్తారో తథాగతస్స కేనచి అనావరణీయా గుణా, సబ్బేపేతే, మహారాజ, గుణా ఏకరసా అరోగా అకుప్పా అపరూపక్కమా అఫుసాని కిరియాని. అదస్సనేన, మహారాజ, మారో పాపిమా నిలీయిత్వా పఞ్చసాలకే బ్రాహ్మణగహపతికే అన్వావిసి.

“యథా, మహారాజ, రఞ్ఞో పచ్చన్తే దేసే విసమే అదస్సనేన నిలీయిత్వా చోరా పన్థం దూసేన్తి. యది పన రాజా తే చోరే పస్సేయ్య, అపి ను ఖో తే చోరా సోత్థిం లభేయ్యు”న్తి? “న హి, భన్తే, ఫరసునా ఫాలాపేయ్య సతధా వా సహస్సధా వా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అదస్సనేన మారో పాపిమా నిలీయిత్వా పఞ్చసాలకే బ్రాహ్మణగహపతికే అన్వావిసి.

“యథా వా పన, మహారాజ, ఇత్థీ సపతికా అదస్సనేన నిలీయిత్వా పరపురిసం సేవతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అదస్సనేన మారో పాపిమా నిలీయిత్వా పఞ్చసాలకే బ్రాహ్మణగహపతికే అన్వావిసి. యది, మహారాజ, ఇత్థీ సామికస్స సమ్ముఖా పరపురిసం సేవతి, అపి ను ఖో సా ఇత్థీ సోత్థిం లభేయ్యా”తి? “న హి, భన్తే, హనేయ్యాపి తం, భన్తే, సామికో వధేయ్యాపి బన్ధేయ్యాపి దాసిత్తం వా ఉపనేయ్యా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అదస్సనేన మారో పాపిమా నిలీయిత్వా పఞ్చసాలకే బ్రాహ్మణగహపతికే అన్వావిసి. యది, మహారాజ, మారో పాపిమా భగవతో ఉద్దిస్స కతం ఉపక్ఖటం పరిభోగం అన్తరాయం కరేయ్య, ఫలేయ్య తస్స ముద్ధా సతధా వా సహస్సధా వా”తి. “ఏవమేతం, భన్తే నాగసేన, చోరికాయ కతం మారేన పాపిమతా, నిలీయిత్వా మారో పాపిమా పఞ్చసాలకే బ్రాహ్మణగహపతికే అన్వావిసి. సచే సో, భన్తే, మారో పాపిమా భగవతో ఉద్దిస్స కతం ఉపక్ఖటం పరిభోగం అన్తరాయం కరేయ్య, ముద్ధా వాస్స ఫలేయ్య సతధా వా సహస్సధా వా, కాయో వాస్స భుసముట్ఠి వియ వికిరేయ్య, సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

బుద్ధలాభన్తరాయపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. అపుఞ్ఞపఞ్హో

౬. “భన్తే నాగసేన, తుమ్హే భణథ ‘యో అజానన్తో పాణాతిపాతం కరోతి, సో బలవతరం అపుఞ్ఞం పసవతీ’తి. పున చ భగవతా వినయపఞ్ఞత్తియా భణితం ‘అనాపత్తి అజానన్తస్సా’తి. యది, భన్తే నాగసేన, అజానిత్వా పాణాతిపాతం కరోన్తో బలవతరం అపుఞ్ఞం పసవతి, తేన హి ‘అనాపత్తి అజానన్తస్సా’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది అనాపత్తి అజానన్తస్స,

తేన హి 'అజానిత్వా పాణాతిపాతం కరోన్తో బలవతరం అపుఞ్ఞం పసవతీ'తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో దురుత్తరో దురతిక్కమో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా 'యో అజానన్తో పాణాతిపాతం కరోతి, సో బలవతరం అపుఞ్ఞం పసవతీ'తి. పున చ వినయపఞ్ఞత్తియా భగవతా భణితం 'అనాపత్తి అజానన్తస్సా'తి. తత్థ అత్థన్తరం అత్థి. కతమం అత్థన్తరం ? అత్థి, మహారాజ, ఆపత్తి సఞ్ఞావిమోక్ఖా, అత్థి ఆపత్తి నోసఞ్ఞావిమోక్ఖా. యాయం, మహారాజ, ఆపత్తి సఞ్ఞావిమోక్ఖా, తం ఆపత్తిం ఆరబ్భ భగవతా భణితం 'అనాపత్తి అజానన్తస్సా'"తి. "సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

అపుఞ్ఞపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. భిక్ఖుసఙ్ఘపరిహరణపఞ్హో

౭. "భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా 'తథాగతస్స ఖో, ఆనన్ద, న ఏవం హోతి "అహం భిక్ఖుసఙ్ఘం పరిహరిస్సామీ"'తి వా, "మముద్దేసికో భిక్ఖుసఙ్ఘో"'తి వా'తి. పున చ మేత్తేయ్యస్స భగవతో సభావగుణం పరిదీపయమానేన భగవతా ఏవం భణితం "సో అనేకసహస్సం భిక్ఖుసఙ్ఘం పరిహరిస్సతి, సేయ్యథాపి అహం ఏతరహి అనేకసతం భిక్ఖుసఙ్ఘం పరిహరామీ"తి. యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం 'తథాగతస్స ఖో, ఆనన్ద, న ఏవం హోతి "అహం భిక్ఖుసఙ్ఘం పరిహరిస్సామీ"తి వా, "మముద్దేసికో భిక్ఖుసఙ్ఘో"'తి వా'తి, తేన హి అనేకసతం భిక్ఖుసఙ్ఘం పరిహరామీతి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది తథాగతేన భణితం 'సో అనేకసహస్సం భిక్ఖుసఙ్ఘం పరిహరిస్సతి, సేయ్యథాపి అహం ఏతరహి అనేకసతం భిక్ఖుసఙ్ఘం పరిహరామీ'తి, తేన హి తథాగతస్స ఖో, ఆనన్ద, న ఏవం హోతి 'అహం భిక్ఖుసఙ్ఘం పరిహరిస్సామీ'తి వా, 'మముద్దేసికో భిక్ఖుసఙ్ఘో'తి వాతి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా, అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా 'తథాగతస్స ఖో, ఆనన్ద, న ఏవం హోతి "అహం భిక్ఖుసఙ్ఘం పరిహరిస్సామీ"తి వా, "మముద్దేసికో భిక్ఖుసఙ్ఘో"'తి వా'తి. పున చ మేత్తేయ్యస్సాపి భగవతో సభావగుణం పరిదీపయమానేన భగవతా భణితం 'సో అనేకసహస్సం భిక్ఖుసఙ్ఘం పరిహరిస్సతి, సేయ్యథాపి అహం ఏతరహి అనేకసతం భిక్ఖుసఙ్ఘం పరిహరామీ'తి. ఏతస్మిఞ్చ, మహారాజ, పఞ్హే ఏకో అత్థో సావసేసో, ఏకో అత్థో నిరవసేసో. న, మహారాజ, తథాగతో పరిసాయ అనుగామికో, పరిసా పన తథాగతస్స అనుగామికా . సమ్ముతి, మహారాజ, ఏసా 'అహ'న్తి 'మమా'తి, న పరమత్థో ఏసో, విగతం, మహారాజ, తథాగతస్స పేమం, విగతో సినేహో, 'మయ్హ'న్తిపి తథాగతస్స గహణం నత్థి, ఉపాదాయ పన అవస్సయో హోతి.

"యథా, మహారాజ, పథవీ భూమట్ఠానం సత్తానం పతిట్ఠా హోతి ఉపస్సయం, పథవిట్ఠా చేతే సత్తా, న చ మహాపథవియా 'మయ్హేతే'తి అపేక్ఖా హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో సబ్బసత్తానం పతిట్ఠా హోతి ఉపస్సయం, తథాగతట్ఠా [తథాగతపతిట్ఠా ఏవ (సీ.)] చేతే సత్తా, న చ తథాగతస్స 'మయ్హేతే'తి అపేక్ఖా హోతి. యథా వా పన, మహారాజ, మహతిమహామేఘో అభివస్సన్తో తిణరుక్ఖపసుమనుస్సానం వుడ్ఢిం దేతి సన్తతిం అనుపాలేతి. వుట్ఠూపజీవినో చేతే సత్తా సబ్బే, న చ మహామేఘస్స 'మయ్హేతే'తి అపేక్ఖా హోతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో సబ్బసత్తానం

కుసలధమ్మే జనేతి అనుపాలేతి, సత్థూపజీవినో చేతే సత్తా సబ్బే, న చ తథాగతస్స 'మయ్హేతే'తి అపేక్ఖా హోతి. తం కిస్స హేతు? అత్తానుదిట్ఠియా పహీనత్తా"తి.

"సాధు, భన్తే నాగసేన, సునిబ్బేఠితో పఞ్హో బహువిధేహి కారణేహి, గమ్భీరో ఉత్తానీకతో, గణ్ఠి భిన్నో, గహనం అగహనం కతం, అన్ధకారో ఆలోకో కతో, భగ్గా పరవాదా, జినపుత్తానం చక్ఖుం ఉప్పాదిత"న్తి.

భిక్ఖుసఙ్ఘపరిహారణపఞ్హో సత్తమో.

౮. అభేజ్జపరిసపఞ్హో

౮. "భన్తే నాగసేన, తుమ్హే భణథ 'తథాగతో అభేజ్జపరిసో'తి, పున చ భణథ 'దేవదత్తేన ఏకప్పహారం పఞ్చ భిక్ఖుసతాని భిన్నానీ'తి. యది, భన్తే నాగసేన, తథాగతో అభేజ్జపరిసో, తేన హి దేవదత్తేన ఏకప్పహారం పఞ్చ భిక్ఖుసతాని భిన్నానీతి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది దేవదత్తేన ఏకప్పహారం పఞ్చ భిక్ఖుసతాని భిన్నాని, తేన హి 'తథాగతో అభేజ్జపరిసో'తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, గమ్భీరో దున్నివేఠియో, గణ్ఠితోపి గణ్ఠితరో, ఏత్థాయం జనో ఆవటో నివుతో ఓవుతో పిహితో పరియోనద్ధో, ఏత్థ తవ ఞాణబలం దస్సేహి పరవాదేసూ"తి.

"అభేజ్జపరిసో, మహారాజ, తథాగతో, దేవదత్తేన చ ఏకప్పహారం పఞ్చ భిక్ఖుసతాని భిన్నాని, తఞ్చ పన భేదకస్స బలేన, భేదకే విజ్జమానే నత్థి, మహారాజ, అభేజ్జం నామ. భేదకే సతి మాతాపి పుత్తేన భిజ్జతి, పుత్తోపి మాతరా భిజ్జతి, పితాపి పుత్తేన భిజ్జతి, పుత్తోపి పితరా భిజ్జతి, భాతాపి భగినియా భిజ్జతి, భగినీపి భాతరా భిజ్జతి, సహాయోపి సహాయేన భిజ్జతి, నావాపి నానాదారుసఙ్ఘటితా ఊమివేగసమ్పహారేన భిజ్జతి, రుక్ఖోపి మధుకప్పసమ్పన్నఫలో అనిలబలవేగాభిహతో భిజ్జతి, సువణ్ణమ్పి జాతిమన్తం [జాతరూపమ్పి (సీ॰)] లోహేన భిజ్జతి. అపి చ, మహారాజ, నేసో అధిప్పాయో విఞ్ఞూనం, నేసా బుద్ధానం అధిముత్తి, నేసో పణ్డితానం ఛన్దో 'తథాగతో భేజ్జపరిసో'తి. అపి చేత్థ కారణం అత్థి, యేన కారణేన తథాగతో వుచ్చతి 'అభేజ్జపరిసో'తి. కతమం ఏత్థ కారణం? తథాగతస్స, మహారాజ, కతేన అదానేన వా అప్పియవచనేన వా అనత్థచరియాయ వా అసమానత్తతాయ వా యతో కుతోచి చరియం చరన్తస్సపి పరిసా భిన్నాతి న సుతపుబ్బం, తేన కారణేన తథాగతో వుచ్చతి 'అభేజ్జపరిసో'తి. తయాపేతం, మహారాజ, ఞాతబ్బం 'అత్థి కిఞ్చి నవఙ్గే బుద్ధవచనే సుత్తాగతం, ఇమినా నామ కారణేన బోధిసత్తస్స కతేన తథాగతస్స పరిసా భిన్నా'తి? "నత్థి భన్తే, నో చేతం లోకే దిస్సతి నోపి సుయ్యతి. సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

అభేజ్జపరిసపఞ్హో అట్ఠమో.

అభేజ్జవగ్గో దుతియో.

ఇమస్మిం వగ్గే అట్ఠ పఞ్హా.

౩. పణామితవగ్గో

౧. సేట్ఠధమ్మపఞ్హో

౧. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘ధమ్మో హి, వాసేట్ఠ, సేట్ఠో జనేతస్మిం దిట్ఠే చేవ ధమ్మే అభిసమ్పరాయే చా’తి. పున చ ‘ఉపాసకో గిహీ సోతాపన్నో పిహితాపాయో దిట్ఠిప్పత్తో విఞ్ఞాతసాసనో భిక్ఖుం వా సామణేరం వా పుథుజ్జనం అభివాదేతి పచ్చుట్ఠేతీ’తి. యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం ‘ధమ్మో హి, వాసేట్ఠ, సేట్ఠో జనేతస్మిం దిట్ఠే చేవ ధమ్మే అభిసమ్పరాయే చా’తి, తేన హి ‘ఉపాసకో గిహీ సోతాపన్నో పిహితాపాయో దిట్ఠిప్పత్తో విఞ్ఞాతసాసనో భిక్ఖుం వా సామణేరం వా పుథుజ్జనం అభివాదేతి పచ్చుట్ఠేతీ’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది ‘ఉపాసకో గిహీ సోతాపన్నో పిహితాపాయో దిట్ఠిప్పత్తో విఞ్ఞాతసాసనో భిక్ఖుం వా సామణేరం వా పుథుజ్జనం అభివాదేతి పచ్చుట్ఠేతి’, తేన హి ‘ధమ్మో హి, వాసేట్ఠ, సేట్ఠో జనేతస్మిం దిట్ఠే చేవ ధమ్మే అభిసమ్పరాయే చా’తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ‘ధమ్మో హి, వాసేట్ఠ, సేట్ఠో జనేతస్మిం దిట్ఠే చేవ ధమ్మే అభిసమ్పరాయే చా’తి, ‘ఉపాసకో చ గిహీ సోతాపన్నో పిహితాపాయో దిట్ఠిప్పత్తో విఞ్ఞాతసాసనో భిక్ఖుం వా సామణేరం వా పుథుజ్జనం అభివాదేతి పచ్చుట్ఠేతి’. తత్థ పన కారణం అత్థి. కతమం తం కారణం?

“వీసతి ఖో పనిమే, మహారాజ, సమణస్స సమణకరణా ధమ్మా ద్వే చ లిఙ్గాని, యేహి సమణో అభివాదనపచ్చుట్ఠానసమాననపూజనారహో హోతి. కతమే వీసతి సమణస్స సమణకరణా ధమ్మా ద్వే చ లిఙ్గాని? సేట్ఠో [సేట్ఠభూమిసయో (సీ. స్యా.), సేట్ఠో యమో (పీ.)] ధమ్మారామో, అగ్గో నియమో, చారో విహారో సంయమో సంవరో ఖన్తి సోరచ్చం ఏకత్తచరియా ఏకత్తాభిరతి పటిసల్లానం హిరిఓత్తప్పం వీరియం అప్పమాదో సిక్ఖాసమాదానం [సిక్ఖాపధానం (సీ. స్యా.), సుక్కావదానం (క.)] ఉద్దేసో పరిపుచ్ఛా సీలాదిఅభిరతి నిరాలయతా సిక్ఖాపదపారిపూరితా, కాసావధారణం , భణ్డుభావో . ఇమే ఖో , మహారాజ, వీసతి సమణస్స సమణకరణా ధమ్మా ద్వే చ లిఙ్గాని. ఏతే గుణే భిక్ఖు సమాదాయ వత్తతి, సో తేసం ధమ్మానం అనూనత్తా పరిపుణ్ణత్తా సమ్పన్నత్తా సమన్నాగతత్తా అసేక్ఖభూమిం అరహన్తభూమిం ఓక్కమతి, సేట్ఠం భూమన్తరం ఓక్కమతి, అరహత్తాసన్నగతోతి అరహతి ఉపాసకో సోతాపన్నో భిక్ఖుం పుథుజ్జనం అభివాదేతుం పచ్చుట్ఠాతుం.

“‘ఖీణాసవేహి సో సామఞ్ఞం ఉపగతో, నత్థి మే సో సమయో’తి [తం సామఞ్ఞ”న్తి (?)] అరహతి ఉపాసకో సోతాపన్నో భిక్ఖుం పుథుజ్జనం అభివాదేతుం పచ్చుట్ఠాతుం.

“‘అగ్గపరిసం సో ఉపగతో, నాహం తం ఠానం ఉపగతో’తి అరహతి ఉపాసకో సోతాపన్నో భిక్ఖుం పుథుజ్జనం అభివాదేతుం పచ్చుట్ఠాతుం.

“‘లభతి సో పాతిమోక్ఖుద్దేసం సోతుం, నాహం తం లభామి సోతు’న్తి అరహతి ఉపాసకో సోతాపన్నో భిక్ఖుం పుథుజ్జనం అభివాదేతుం పచ్చుట్ఠాతుం.

“‘సో అఞ్ఞే పబ్బాజేతి ఉపసమ్పాదేతి జినసాసనం వడ్ఢేతి, అహమేతం న లభామి కాతు’న్తి అరహతి ఉపాసకో సోతాపన్నో భిక్ఖుం పుథుజ్జనం అభివాదేతుం పచ్చుట్ఠాతుం.

“‘అప్పమాణేసు నో సిక్ఖాపదేసు సమత్తకారీ, నాహం తేసు వత్తామీ’తి అరహతి ఉపాసకో సోతాపన్నో భిక్ఖుం పుథుజ్జనం అభివాదేతుం పచ్చుట్ఠాతుం.

“‘ఉపగతో నో సమణలిఙ్గం, బుద్ధాధిప్పాయే ఠితో, తేనాహం లిఙ్గేన దూరమపగతో’తి అరహతి ఉపాసకో సోతాపన్నో భిక్ఖుం పుథుజ్జనం అభివాదేతుం పచ్చుట్ఠాతుం.

“‘పరూళ్హకచ్ఛలోమో నో అనఞ్జితఅమణ్డితో అనులిత్తసీలగన్ధో, అహం పన మణ్డనవిభూసనాభిరతో’తి అరహతి ఉపాసకో సోతాపన్నో భిక్ఖుం పుథుజ్జనం అభివాదేతుం పచ్చుట్ఠాతుం.

“అపి చ, మహారాజ, ‘యే తే వీసతి సమణకరణా ధమ్మా ద్వే చ లిఙ్గాని, సబ్బేపేతే ధమ్మా భిక్ఖుస్స సంవిజ్జన్తి, సో యేవ తే ధమ్మే ధారేతి, అఞ్ఞేపి తత్థ సిక్ఖాపేతి, సో మే ఆగమో సిక్ఖాపనఞ్చ నత్థీ’తి అరహతి ఉపాసకో సోతాపన్నో భిక్ఖుం పుథుజ్జనం అభివాదేతుం పచ్చుట్ఠాతుం .

“యథా, మహారాజ, రాజకుమారో పురోహితస్స సన్తికే విజ్జం అధీయతి, ఖత్తియధమ్మం సిక్ఖతి, సో అపరేన సమయేన అభిసిత్తో ఆచరియం అభివాదేతి పచ్చుట్ఠేతి ‘సిక్ఖాపకో మే అయ’న్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ‘భిక్ఖు సిక్ఖాపకో వంసధరో’తి అరహతి ఉపాసకో సోతాపన్నో భిక్ఖుం పుథుజ్జనం అభివాదేతుం పచ్చుట్ఠాతుం.

“అపి చ, మహారాజ, ఇమినాపేతం పరియాయేన జానాహి భిక్ఖుభూమియా మహన్తతం అసమవిపులభావం. యది, మహారాజ, ఉపాసకో సోతాపన్నో అరహత్తం సచ్ఛికరోతి, ద్వేవ తస్స గతియో భవన్తి అనఞ్ఞా తస్మిం యేవ దివసే పరినిబ్బాయేయ్య వా, భిక్ఖుభావం వా ఉపగచ్ఛేయ్య. అచలా హి సా, మహారాజ, పబ్బజ్జా, మహతీ అచ్చుగ్గతా, యదిదం భిక్ఖుభూమీ”తి. “ఞాణగతో, భన్తే నాగసేన, పఞ్హో సునిబ్బేఠితో బలవతా అతిబుద్ధినా తయా, న యిమం పఞ్హం సమత్థో అఞ్ఞో ఏవం వినివేఠేతుం అఞ్ఞత్ర తవాదిసేన బుద్ధిమతా”తి.

సేట్ఠధమ్మపఞ్హో పఠమో.

౨. సబ్బసత్తహితఫరణపఞ్హో

౨. “భన్తే నాగసేన, తుమ్హే భణథ ‘తథాగతో సబ్బసత్తానం అహితమపనేత్వా హితముపదహతీ’తి. పున చ భణథ **అగ్గిక్ఖన్ధూపమే** ధమ్మపరియాయే భఞ్ఞమానే ‘సట్ఠిమత్తానం భిక్ఖూనం ఉణ్హం లోహితం ముఖతో ఉగ్గత’న్తి. అగ్గిక్ఖన్ధూపమం, భన్తే, ధమ్మపరియాయం దేసేన్తేన తథాగతేన సట్ఠిమత్తానం భిక్ఖూనం హితమపనేత్వా అహితముపదహితం. యది, భన్తే నాగసేన, తథాగతో సబ్బసత్తానం అహితమపనేత్వా హితముపదహతి, తేన హి అగ్గిక్ఖన్ధూపమే ధమ్మపరియాయే భఞ్ఞమానే సట్ఠిమత్తానం భిక్ఖూనం ఉణ్హం లోహితం ముఖతో ఉగ్గతన్తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది అగ్గిక్ఖన్ధూపమే ధమ్మపరియాయే భఞ్ఞమానే సట్ఠిమత్తానం భిక్ఖూనం ఉణ్హం లోహితం ముఖతో ఉగ్గతం, తేన హి తథాగతో సబ్బసత్తానం అహితమపనేత్వా హితముపదహతీతి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“తథాగతో , మహారాజ, సబ్బసత్తానం అహితమపనేత్వా హితముపదహతి, అగ్గిక్ఖన్ధూపమే ధమ్మపరియాయే భఞ్ఞమానే సట్ఠిమత్తానం భిక్ఖూనం ఉణ్హం లోహితం ముఖతో ఉగ్గతం, తఞ్చ పన న తథాగతస్స కతేన, తేసం యేవ అత్తనో

కతేనా”తి.

“యది, భన్తే నాగసేన, తథాగతో అగ్గిక్ఖన్ధూపమం ధమ్మపరియాయం న భాసేయ్య, అపి ను తేసం ఉణ్హం లోహితం ముఖతో ఉగ్గచ్ఛేయ్యా”తి, న హి, మహారాజ, మిచ్ఛాపటిపన్నానం తేసం భగవతో ధమ్మపరియాయం సుత్వా పరిళాహో కాయే ఉప్పజ్జి, తేన తేసం పరిళాహేన ఉణ్హం లోహితం ముఖతో ఉగ్గత”న్తి. “తేన హి, భన్తే నాగసేన, తథాగతస్సేవ కతేన తేసం ఉణ్హం లోహితం ముఖతో ఉగ్గతం, తథాగతో యేవ తత్థ అధికారో తేసం నాసనాయ, యథా నామ, భన్తే నాగసేన, అహి వమ్మికం పవిసేయ్య, అథఞ్ఞతరో పంసుకామో పురిసో వమ్మికం భిన్దిత్వా పంసుం హరేయ్య, తస్స పంసుహరణేన వమ్మికస్స సుసిరం పిదహేయ్య, అథ తత్థేవ సో అస్సాసం అలభమానో మరేయ్య, నను సో, భన్తే, అహి తస్స పురిసస్స కతేన మరణప్పత్తో”తి. “ఆమ మహారాజా”తి. “ఏవమేవ ఖో, భన్తే నాగసేన, తథాగతో యేవ తత్థ అధికారో తేసం నాసనాయా”తి.

“తథాగతో, మహారాజ, ధమ్మం దేసయమానో అనునయప్పటిఘం న కరోతి, అనునయప్పటిఘవిప్పముత్తో ధమ్మం దేసేతి, ఏవం ధమ్మే దేసీయమానే యే తత్థ సమ్మాపటిపన్నా, తే బుజ్ఝన్తి. యే పన మిచ్ఛాపటిపన్నా, తే పతన్తి. యథా, మహారాజ, పురిసస్స అమ్బం వా జమ్బుం వా మధుకం వా చాలయమానస్స యాని తత్థ ఫలాని సారాని దళ్హబన్ధనాని, తాని తత్థేవ అచ్చుతాని తిట్ఠన్తి, యాని తత్థ ఫలాని పూతివణ్టమూలాని దుబ్బలబన్ధనాని, తాని పతన్తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో ధమ్మం దేసయమానో అనునయప్పటిఘం న కరోతి, అనునయప్పటిఘవిప్పముత్తో ధమ్మం దేసేతి, ఏవం ధమ్మే దేసీయమానే యే తత్థ సమ్మాపటిపన్నా, తే బుజ్ఝన్తి. యే పన మిచ్ఛాపటిపన్నా, తే పతన్తి.

“యథా వా పన, మహారాజ, కస్సకో ధఞ్ఞం రోపేతుకామో ఖేత్తం కసతి, తస్స కసన్తస్స అనేకసతసహస్సాని తిణాని మరన్తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో పరిపక్కమానసే సత్తే బోధేన్తో [బోధేతుం (సీ.)] అనునయప్పటిఘవిప్పముత్తో ధమ్మం దేసేతి, ఏవం ధమ్మే దేసీయమానే యే తత్థ సమ్మాపటిపన్నా, తే బుజ్ఝన్తి. యే పన మిచ్ఛాపటిపన్నా, తే తిణాని వియ మరన్తి.

“యథా వా పన, మహారాజ, మనుస్సా రసహేతు యన్తేన ఉచ్ఛుం పీళయన్తి, తేసం ఉచ్ఛుం పీళయమానానం యే తత్థ యన్తముఖగతా కిమయో, తే పీళియన్తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో పరిపక్కమానసే సత్తే బోధేన్తో ధమ్మయన్తమభిపీళయతి [ధమ్మయన్తమతిపీళయతి (క.)], యే తత్థ మిచ్ఛాపటిపన్నా, తే కిమీ వియ మరన్తీ”తి.

“నను, భన్తే నాగసేన, తే భిక్ఖూ తాయ ధమ్మదేసనాయ పతితా”తి? “అపి ను ఖో, మహారాజ, తచ్ఛకో రుక్ఖం తచ్ఛన్తో [రక్ఖన్తో (సీ. పీ.)] ఉజుకం పరిసుద్ధం కరోతీ”తి? “న హి, భన్తే, వజ్జనీయం అపనేత్వా తచ్ఛకో రుక్ఖం ఉజుకం పరిసుద్ధం కరోతీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో పరిసం రక్ఖన్తో న సక్కోతి బోధనేయ్యే [అబోధనీయే (స్యా.)] సత్తే బోధేతుం, మిచ్ఛాపటిపన్నే పన సత్తే అపనేత్వా బోధనేయ్యే సత్తే బోధేతి, అత్తకతేన పన తే, మహారాజ, మిచ్ఛాపటిపన్నా పతన్తి.

“యథా, మహారాజ, కదలీ వేళు అస్సతరీ అత్తజేన [అత్తజేన ఫలేన (సీ.)] హఞ్ఞతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే మిచ్ఛాపటిపన్నా, తే అత్తకతేన హఞ్ఞన్తి పతన్తి.

“యథా, మహారాజ, చోరా అత్తకతేన చక్ఖుప్పాటనం సూలారోపనం సీసచ్ఛేదనం పాపుణన్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే మిచ్ఛాపటిపన్నా, తే అత్తకతేన హఞ్ఞన్తి పతన్తి [జినసాసనా పతన్తి (సీ. పీ.)]. యేసం, మహారాజ, సట్ఠిమత్తానం భిక్ఖూనం ఉణ్హం లోహితం ముఖతో ఉగ్గతం, తేసం తం నేవ భగవతో కతేన, న పరేసం కతేన, అథ ఖో అత్తనో యేవ కతేన.

“యథా, మహారాజ, పురిసో సబ్బజనస్స అమతం దదేయ్య, తే తం అమతం అసిత్వా అరోగా దీఘాయుకా సబ్బీతితో [సబ్బీతియా (సీ.)] పరిముచ్చేయ్యుం, అథఞ్ఞతరో పురిసో దురుపచారేన తం అసిత్వా మరణం పాపుణేయ్య, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, అమతదాయకో పురిసో తతోనిదానం కిఞ్చి అపుఞ్ఞం ఆపజ్జేయ్యా”తి? “న హి, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో దససహస్సియా లోకధాతుయా దేవమనుస్సానం అమతం ధమ్మదానం దేతి, యే తే సత్తా భబ్బా, తే ధమ్మామతేన బుజ్ఝన్తి. యే పన తే సత్తా అభబ్బా, తే ధమ్మామతేన హఞ్ఞన్తి పతన్తి. భోజనం, మహారాజ, సబ్బసత్తానం జీవితం రక్ఖతి, తమేకచ్చే భుఞ్జిత్వా విసూచికాయ మరన్తి, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, భోజనదాయకో పురిసో తతోనిదానం కిఞ్చి అపుఞ్ఞం ఆపజ్జేయ్యా”తి? “న హి, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో దససహస్సియా లోకధాతుయా దేవమనుస్సానం అమతం ధమ్మదానం దేతి, యే తే సత్తా భబ్బా, తే ధమ్మామతేన బుజ్ఝన్తి. యే పన తే సత్తా అభబ్బా, తే ధమ్మామతేన హఞ్ఞన్తి పతన్తీ”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

సబ్బసత్తహితఫరణపఞ్హో దుతియో.

౩. వత్థగుయ్హనిదస్సనపఞ్హో

౩. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం తథాగతేన –

“‘కాయేన సంవరో సాధు [ధ. ప. ౩౬౧], సాధు వాచాయ సంవరో;
మనసా సంవరో సాధు, సాధు సబ్బత్థ సంవరో’తి.

“పున చ తథాగతో చతున్నం పరిసానం మజ్ఝే నిసీదిత్వా పురతో దేవమనుస్సానం సేలస్స బ్రాహ్మణస్స కోసోహితం వత్థగుయ్హం దస్సేసి. యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం ‘కాయేన సంవరో సాధూ’తి, తేన హి సేలస్స బ్రాహ్మణస్స కోసోహితం వత్థగుయ్హం దస్సేసీతి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది సేలస్స బ్రాహ్మణస్స కోసోహితం వత్థగుయ్హం దస్సేతి, తేన హి ‘కాయేన సంవరో సాధూ’తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ‘కాయేన సంవరో సాధూ’తి, సేలస్స చ బ్రాహ్మణస్స కోసోహితం వత్థగుయ్హం దస్సితం. యస్స ఖో, మహారాజ, తథాగతే కఙ్ఖా ఉప్పన్నా, తస్స బోధనత్థాయ భగవా ఇద్ధియా తప్పటిభాగం కాయం దస్సేతి, సో యేవ తం పాటిహారియం పస్సతీ”తి.

“కో పనేతం, భన్తే నాగసేన, సద్దహిస్సతి, యం పరిసగతో ఏకో యేవ తం గుయ్హం పస్సతి, అవసేసా తత్థేవ వసన్తా న పస్సన్తీతి. ఇఙ్ఘ మే త్వం తత్థ కారణం ఉపదిస, కారణేన మం సఞ్ఞాపేహీ”తి. “దిట్ఠపుబ్బో పన తయా, మహారాజ, కోచి బ్యాధితో పురిసో పరికిణ్ణో ఞాతిమిత్తేహీ”తి. “ఆమ భన్తే”తి. “అపి ను ఖో సా, మహారాజ, పరిసా పస్సతేతం వేదనం, యాయ

సో పురిసో వేదనాయ వేదయతీ”తి. “న హి భన్తే, అత్తనా యేవ సో, భన్తే, పురిసో వేదయతీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యస్సేవ తథాగతే కఙ్ఖా ఉప్పన్నా, తస్సేవ తథాగతో బోధనత్థాయ ఇద్ధియా తప్పటిభాగం కాయం దస్సేతి, సో యేవ తం పాటిహారియం పస్సతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, కఞ్చిదేవ పురిసం భూతో ఆవిసేయ్య, అపి ను ఖో సా, మహారాజ, పరిసా పస్సతి తం భూతాగమన”న్తి? “న హి, భన్తే, సో యేవ ఆతురో తస్స భూతస్స ఆగమనం పస్సతీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యస్సేవ తథాగతే కఙ్ఖా ఉప్పన్నా, తస్సేవ తథాగతో బోధనత్థాయ ఇద్ధియా తప్పటిభాగం కాయం దస్సేతి, సో యేవ తం పాటిహారియం పస్సతీ”తి.

“దుక్కరం, భన్తే నాగసేన, భగవతా కతం, యం ఏకస్సపి అదస్సనీయం, తం దస్సేన్తేనా”తి. “న, మహారాజ, భగవా గుయ్హం దస్సేసి , ఇద్ధియా పన ఛాయం దస్సేసీ”తి. “ఛాయాయపి, భన్తే, దిట్ఠాయ దిట్ఠం యేవ హోతి గుయ్హం, యం దిస్వా నిట్ఠం గతో”తి. “దుక్కరఞ్చాపి, మహారాజ, తథాగతో కరోతి బోధనేయ్యే సత్తే బోధేతుం. యది, మహారాజ, తథాగతో కిరియం హాపేయ్య, బోధనేయ్యా సత్తా న బుజ్ఝేయ్యుం. యస్మా చ ఖో, మహారాజ, యోగఞ్ఞూ తథాగతో బోధనేయ్యే సత్తే బోధేతుం, తస్మా తథాగతో యేన యేన యోగేన బోధనేయ్యా బుజ్ఝన్తి, తేన తేన యోగేన బోధనేయ్యే బోధేతి.

“యథా, మహారాజ, భిసక్కో సల్లకత్తో యేన యేన భేసజ్జేన ఆతురో అరోగో హోతి, తేన తేన భేసజ్జేన ఆతురం ఉపసఙ్కమతి, వమనీయం వమేతి, విరేచనీయం విరేచేతి, అనులేపనీయం అనులిమ్పేతి, అనువాసనీయం అనువాసేతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో యేన యేన యోగేన బోధనేయ్యా సత్తా బుజ్ఝన్తి, తేన తేన యోగేన బోధేతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, ఇత్థీ మూళ్హగబ్భా భిసక్కస్స అదస్సనీయం గుయ్హం దస్సేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో బోధనేయ్యే సత్తే బోధేతుం అదస్సనీయం గుయ్హం ఇద్ధియా ఛాయం దస్సేసి. నత్థి, మహారాజ, అదస్సనీయో నామ ఓకాసో పుగ్గలం ఉపాదాయ. యది, మహారాజ, కోచి భగవతో హదయం దిస్వా బుజ్ఝేయ్య, తస్సపి భగవా యోగేన హదయం దస్సేయ్య, యోగఞ్ఞూ, మహారాజ, తథాగతో దేసనాకుసలో.

“నను, మహారాజ, తథాగతో థేరస్స నన్దస్స అధిముత్తిం జానిత్వా తం దేవభవనం నేత్వా దేవకఞ్ఞాయో దస్సేసి ‘ఇమినాయం కులపుత్తో బుజ్ఝిస్సతీ’తి, తేన చ సో కులపుత్తో బుజ్ఝి. ఇతి ఖో, మహారాజ, తథాగతో అనేకపరియాయేన సుభనిమిత్తం హీళేన్తో గరహన్తో జిగుచ్ఛన్తో తస్స బోధనహేతు కకుటపాదినియో అచ్ఛరాయో దస్సేసి. ఏవమ్పి తథాగతో యోగఞ్ఞూ దేసనాకుసలో.

“పున చపరం, మహారాజ, తథాగతో థేరస్స చూళపన్థకస్స భాతరా నిక్కడ్ఢితస్స దుక్ఖితస్స దుమ్మనస్స ఉపగన్త్వా సుఖుమం చోళఖణ్డం అదాసి ‘ఇమినాయం కులపుత్తో బుజ్ఝిస్సతీ’తి , సో చ కులపుత్తో తేన కారణేన జినసాసనే వసీభావం పాపుణి. ఏవమ్పి, మహారాజ, తథాగతో యోగఞ్ఞూ దేసనాకుసలో.

“పున చపరం, మహారాజ, తథాగతో బ్రాహ్మణస్స మోఘరాజస్స యావ తతియం పఞ్హం పుట్ఠో న బ్యాకాసి ‘ఏవమిమస్స కులపుత్తస్స మానో ఉపసమిస్సతి, మానూపసమా అభిసమయో భవిస్సతీ’తి, తేన చ తస్స కులపుత్తస్స

మానో ఉపసమి, మానూపసమా సో బ్రాహ్మణో ఛసు అభిఞ్ఞాసు వసీభావం పాపుణి. ఏవమ్పి, మహారాజ, తథాగతో యోగఞ్ఞూ దేసనాకుసలో"తి.

"సాధు, భన్తే నాగసేన, సునిబ్బేఠితో పఞ్హో బహువిధేహి కారణేహి, గహనం అగహనం కతం, అన్ధకారో ఆలోకో కతో, గణ్ఠి భిన్నో, భగ్గా పరవాదా, జినపుత్తానం చక్ఖుం తయా ఉప్పాదితం, నిప్పటిభానా తిత్థియా, త్వం గణివరపవరమాసజ్జా"తి.

వత్థగుయ్హనిదస్సనపఞ్హో తతియో.

౪. ఫరుసవాచాభావపఞ్హో

౪. "భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా 'పరిసుద్ధవచీసమాచారో ఆవుసో తథాగతో, నత్థి తథాగతస్స వచీదుచ్చరితం, యం తథాగతో రక్ఖేయ్య 'మా మే ఇదం పరో అఞ్ఞాసీ'తి. పున చ తథాగతో థేరస్స సుదిన్నస్స కలన్దపుత్తస్స అపరాధే పారాజికం పఞ్ఞపేన్తో ఫరుసాహి వాచాహి మోఘపురిసవాదేన సముదాచరి, తేన చ సో థేరో మోఘపురిసవాదేన మఙ్కుచిత్తవసేన రున్ధితత్తా విప్పటిసారీ నాసక్ఖి అరియమగ్గం పటివిజ్ఝితుం. యది, భన్తే నాగసేన, పరిసుద్ధవచీసమాచారో తథాగతో, నత్థి తథాగతస్స వచీదుచ్చరితం, తేన హి తథాగతేన థేరస్స సుదిన్నస్స కలన్దపుత్తస్స అపరాధే మోఘపురిసవాదేన సముదాచిణ్ణన్తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది భగవతా థేరస్స సుదిన్నస్స కలన్దపుత్తస్స అపరాధే మోఘపురిసవాదేన సముదాచిణ్ణం, తేన హి పరిసుద్ధవచీసమాచారో తథాగతో, నత్థి తథాగతస్స వచీదుచ్చరితన్తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా 'పరిసుద్ధవచీసమాచారో ఆవుసో తథాగతో, నత్థి తథాగతస్స వచీదుచ్చరితం, యం తథాగతో రక్ఖేయ్య 'మా మే ఇదం పరో అఞ్ఞాసీ'తి. ఆయస్మతో చ సుదిన్నస్స కలన్దపుత్తస్స అపరాధే పారాజికం పఞ్ఞపేన్తేన భగవతా మోఘపురిసవాదేన సముదాచిణ్ణం, తఞ్చ పన అదుట్ఠచిత్తేన అసారమ్భేన యాథావలక్ఖణేన. కిఞ్చ తత్థ యాథావలక్ఖణం, యస్స, మహారాజ, పుగ్గలస్స ఇమస్మిం అత్తభావే చతుసచ్చాభిసమయో న హోతి, తస్స పురిసత్తనం మోఘం అఞ్ఞం కయిరమానం అఞ్ఞేన సమ్భవతి, తేన వుచ్చతి 'మోఘపురిసో'తి. ఇతి, మహారాజ, భగవతా ఆయస్మతో సుదిన్నస్స కలన్దపుత్తస్స సతావవచనేన సముదాచిణ్ణం, నో అభూతవాదేనా"తి.

"సభావమ్పి, భన్తే నాగసేన, యో అక్కోసన్తో భణతి, తస్స మయం కహాపణం దణ్డం ధారేమ, అపరాధో యేవ సో వత్థుం నిస్సాయ విసుం వోహారం ఆచరన్తో అక్కోసతీ"తి. "అత్థి పన, మహారాజ, సుతపుబ్బం తయా ఖలితస్స అభివాదనం వా పచ్చుట్ఠానం వా సక్కారం వా ఉపాయనానుప్పదానం వా"తి? "న హి, భన్తే, యతో కుతోచి యత్థ కత్థచి ఖలితో, సో పరిభాసనారహో హోతి తజ్జనారహో, ఉత్తమఙ్గమ్పిస్స ఛిన్దన్తి హనన్తిపి బన్ధన్తిపి ఘాతేన్తిపి ఝాపేన్తిపీ"తి [జాపేన్తిపీతి (సీ. పీ.)]. "తేన హి, మహారాజ, భగవతా కిరియా యేవ కతా, నో అకిరియా"తి.

"కిరియమ్పి, భన్తే నాగసేన, కురుమానేన పతిరూపేన కాతబ్బం అనుచ్ఛవికేన, సవనేనపి, భన్తే నాగసేన, తథాగతస్స సదేవకో లోకో ఓత్తప్పతి హిరియతి భియ్యో దస్సనేన తతుత్తరిం ఉపసఙ్కమనేన పయిరుపాసనేనా"తి. "అపి ను ఖో, మహారాజ, తికిచ్ఛకో అభిసన్నే కాయే కుపితే దోసే సినేహనీయాని భేసజ్జాని దేతీ"తి? "న హి, భన్తే, తిణ్హాని లేఖనీయాని

భేసజ్జాని దేతీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో సబ్బకిలేసబ్యాధివూపసమాయ అనుసిట్ఠిం దేతి, ఫరుసాపి, మహారాజ, తథాగతస్స వాచా సత్తే సినేహయతి, ముదుకే కరోతి. యథా, మహారాజ, ఉణ్హమ్హి ఉదకం యం కిఞ్చి సినేహనీయం సినేహయతి, ముదుకం కరోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఫరుసాపి తథాగతస్స వాచా అత్థవతీ హోతి కరుణాసహగతా. యథా, మహారాజ, పితువచనం పుత్తానం అత్థవన్తం హోతి కరుణాసహగతం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఫరుసాపి తథాగతస్స వాచా అత్థవతీ హోతి కరుణాసహగతా. ఫరుసాపి, మహారాజ, తథాగతస్స వాచా సత్తానం కిలేసప్పహానా [కిలేసప్పహానాయ (సీ.)] హోతి. యథా, మహారాజ, దుగ్గన్ధమ్పి గోముత్తం పీతం విరసమ్పి అగదం ఖాయితం సత్తానం బ్యాధిం హనతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఫరుసాపి తథాగతస్స వాచా అత్థవతీ కరుణాసహగతా. యథా, మహారాజ, మహన్తోపి తూలపుఞ్జో [తూలపిచు (సీ. స్యా.)] పరస్స కాయే నిపతిత్వా రుజం న కరోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఫరుసాపి తథాగతస్స వాచా న కస్సచి దుక్ఖం ఉప్పాదేతీ”తి. “సువినిచ్ఛితో, భన్తే నాగసేన, పఞ్హో బహూహి కారణేహి, సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

ఫరుసవాచాభావపఞ్హో చతుత్థో.

౫. రుక్ఖఅచేతనాభావపఞ్హో

౫. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం తథాగతేన –

“‘అచేతనం బ్రాహ్మణ అస్సుణన్తం, జానో అజానన్తమిమం పలాసం;

ఆరద్ధవీరియో ధువం అప్పమత్తో, సుఖసేయ్యం పుచ్ఛసి కిస్స హేతూ’తి [జా. ౧.౪.౨౫].

పున చ భణితం –

“‘ఇతి ఫన్దనరుక్ఖోపి, తావదే అజ్ఝభాసథ;

మయ్హమ్పి వచనం అత్థి, భారద్వాజ సుణోహి మే’తి [జా. ౧.౧౩.౨౦].

“యది, భన్తే నాగసేన, రుక్ఖో అచేతనో, తేన హి ఫన్దనేన రుక్ఖేన భారద్వాజేన సహ సల్లపితన్తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది ఫన్దనేన రుక్ఖేన భారద్వాజేన సద్ధిం సల్లపితం, తేన హి రుక్ఖో అచేతనోతి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ‘రుక్ఖో అచేతనో’తి, ఫన్దనేన చ రుక్ఖేన భారద్వాజేన సద్ధిం సల్లపితం, తఞ్చ పన వచనం లోకసమఞ్ఞాయ భణితం. నత్థి, మహారాజ, అచేతనస్స రుక్ఖస్స సల్లాపో నామ, అపి చ, మహారాజ, తస్మిం రుక్ఖే అధివత్థాయ దేవతాయేతం అధివచనం రుక్ఖోతి, రుక్ఖో సల్లపతీతి చేసా లోకపణ్ణత్తి, యథా, మహారాజ, సకటం ధఞ్ఞస్స పరిపూరితం ధఞ్ఞసకటన్తి జనో వోహరతి, న చ తం ధఞ్ఞమయం సకటం, రుక్ఖమయం సకటం, తస్మిం సకటే ధఞ్ఞస్స పన ఆకిరితత్తా ధఞ్ఞసకటన్తి జనో వోహరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, న రుక్ఖో సల్లపతి, రుక్ఖో అచేతనో, యా పన తస్మిం రుక్ఖే అధివత్థా దేవతా, తస్సా యేవ తం అధివచనం రుక్ఖోతి, రుక్ఖో సల్లపతీతి చేసా లోకపణ్ణత్తి.

“యథా వా పన, మహారాజ, దధిం మన్థయమానో తక్కం మన్థేమీతి వోహరతి, న తం తక్కం, యం సో మన్థేతి, దధింయేవ సో మన్థేన్తో తక్కం మన్థేమీతి వోహరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, న రుక్ఖో సల్లపతి, రుక్ఖో అచేతనో . యా పన తస్మిం రుక్ఖే అధివత్థా దేవతా, తస్సాయేవ తం అధివచనం రుక్ఖోతి, రుక్ఖో సల్లపతీతి చేసా లోకపణ్ణత్తి.

“యథా వా పన, మహారాజ, అసన్తం సాధేతుకామో సన్తం సాధేమీతి వోహరతి , అసిద్ధం సిద్ధన్తి వోహరతి, ఏవమేసా లోకసమఞ్ఞా, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, న రుక్ఖో సల్లపతి, రుక్ఖో అచేతనో. యా పన తస్మిం రుక్ఖే అధివత్థా దేవతా, తస్సాయేవ తం అధివచనం రుక్ఖోతి, రుక్ఖో సల్లపతీతి చేసా లోకపణ్ణత్తి, యాయ, మహారాజ, లోకసమఞ్ఞాయ జనో వోహరతి, తథాగతోపి తాయేవ లోకసమఞ్ఞాయ సత్తానం ధమ్మం దేసేతీ”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

రుక్ఖఅచేతనాభావపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. పిణ్డపాతమహప్ఫలపఞ్హో

౬. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం ధమ్మసఙ్గీతికారకేహి థేరేహి –

“‘చున్దస్స భత్తం భుఞ్జిత్వా, కమ్మారస్సాతి మే సుతం;

ఆబాధం సమ్ఫుసీ ధీరో, పబాళ్హం మారణన్తిక’న్తి [దీ॰ ని॰ ౨.౧౯౦].

“పున చ భగవతా భణితం ‘ద్వేమే, ఆనన్ద, పిణ్డపాతా సమసమఫలా సమవిపాకా అతివియ అఞ్ఞేహి పిణ్డపాతేహి మహప్ఫలతరా చ మహానిసంసతరా చ. కతమే ద్వే? యఞ్చ పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా తథాగతో అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుజ్ఝి, యఞ్చ పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా తథాగతో అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయతి. ఇమే ద్వే పిణ్డపాతా సమసమఫలా సమవిపాకా, అతివియ అఞ్ఞేహి పిణ్డపాతేహి మహప్ఫలతరా చ మహానిసంసతరా చా’తి. యది, భన్తే నాగసేన, భగవతో చున్దస్స భత్తం భుత్తావిస్స [భుఞ్జిత్వా (సీ॰)] ఖరో ఆబాధో ఉప్పన్నో, పబాళ్హా చ వేదనా పవత్తా మారణన్తికా, తేన హి ‘ద్వేమే, ఆనన్ద, పిణ్డపాతా సమసమఫలా సమవిపాకా అతివియ అఞ్ఞేహి పిణ్డపాతేహి మహప్ఫలతరా చ మహానిసంసతరా చా’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది ద్వేమే పిణ్డపాతా సమసమఫలా సమవిపాకా అతివియ అఞ్ఞేహి పిణ్డపాతేహి మహప్ఫలతరా చ మహానిసంసతరా చ, తేన హి భగవతో చున్దస్స భత్తం భుత్తావిస్స [భుఞ్జిత్వా (సీ॰)] ఖరో ఆబాధో ఉప్పన్నో, పబాళ్హా చ వేదనా పవత్తా మారణన్తికాతి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. కింను ఖో, భన్తే నాగసేన, సో పిణ్డపాతో విసగతతాయ మహప్ఫలో, రోగుప్పాదకతాయ మహప్ఫలో , ఆయువినాసకతాయ మహప్ఫలో, భగవతో జీవితహరణతాయ మహప్ఫలో? తత్థ మే కారణం బ్రూహి పరవాదానం నిగ్గహాయ, ఏత్థాయం జనో సమ్మూళ్హో లోభవసేన అతిబహుం ఖాయితేన లోహితపక్ఖన్దికా ఉప్పన్నాతి. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, ధమ్మసఙ్గీతికారకేహి థేరేహి –

“‘చున్దస్స భత్తం భుఞ్జిత్వా, కమ్మారస్సాతి మే సుతం;

ఆబాధం సమ్ఫుసీ ధీరో, పబాళ్హం మారణన్తిక’న్తి.

“భగవతా చ భణితం ‘ద్వేమే, ఆనన్ద, పిణ్డపాతా సమసమఫలా సమవిపాకా అతివియ అఞ్ఞేహి పిణ్డపాతేహి మహప్ఫలతరా చ మహానిసంసతరా చ. కతమే ద్వే? యఞ్చ పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా తథాగతో అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుజ్ఝి, యఞ్చ పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా తథాగతో అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయతి [పరినిబ్బాయి (సీ.)], ఇమే ద్వే పిణ్డపాతా సమసమఫలా సమవిపాకా, అతివియ అఞ్ఞేహి పిణ్డపాతేహి మహప్ఫలతరా చ మహానిసంసతరా చా’తి.

“సో పన పిణ్డపాతో బహుగుణో అనేకానిసంసో. దేవతా, మహారాజ, హట్ఠా పసన్నమానసా ‘అయం భగవతో పచ్ఛిమో పిణ్డపాతో’తి దిబ్బం ఓజం సూకరమద్దవే ఆకిరింసు. తఞ్చ పన సమ్మాపాకం లహుపాకం [బహుపాకం (సీ.)] మనుఞ్ఞం బహురసం జట్ఠరగ్గితేజస్స హితం. న, మహారాజ, తతోనిదానం భగవతో కోచి అనుప్పన్నో రోగో ఉప్పన్నో, అపి చ, మహారాజ, భగవతో పకతిదుబ్బలే సరీరే ఖీణే ఆయుసఙ్ఖారే ఉప్పన్నో రోగో భియ్యో అభివడ్ఢి.

“యథా, మహారాజ, పకతియా జలమానో అగ్గి అఞ్ఞస్మిం ఉపాదానే దిన్నే భియ్యో పజ్జలతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, భగవతో పకతిదుబ్బలే సరీరే ఖీణే ఆయుసఙ్ఖారే ఉప్పన్నో రోగో భియ్యో అభివడ్ఢి.

“యథా వా పన, మహారాజ, సోతో పకతియా సన్దమానో అభివుట్ఠే మహామేఘే భియ్యో మహోఘో ఉదకవాహకో హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, భగవతో పకతిదుబ్బలే సరీరే ఖీణే ఆయుసఙ్ఖారే ఉప్పన్నో రోగో భియ్యో అభివడ్ఢి.

“యథా వా పన, మహారాజ, పకతియా అభిసన్నధాతు కుచ్ఛి అఞ్ఞస్మిం అజ్ఝోహరితే భియ్యో ఆయమేయ్య [ఆమయేయ్య (సీ.)], ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, భగవతో పకతిదుబ్బలే సరీరే ఖీణే ఆయుసఙ్ఖారే ఉప్పన్నో రోగో భియ్యో అభివడ్ఢి, నత్థి, మహారాజ, తస్మిం పిణ్డపాతే దోసో, న చ తస్స సక్కా దోసం ఆరోపేతు”న్తి.

“భన్తే నాగసేన, కేన కారణేన తే ద్వే పిణ్డపాతా సమసమఫలా సమవిపాకా అతివియ అఞ్ఞేహి పిణ్డపాతేహి మహప్ఫలతరా చ మహానిసంసతరా చా”తి? “ధమ్మానుమజ్జనసమాపత్తివసేన, మహారాజ, తే ద్వే పిణ్డపాతా సమసమఫలా సమవిపాకా అతివియ అఞ్ఞేహి పిణ్డపాతేహి మహప్ఫలతరా చ మహానిసంసతరా చా”తి.

“భన్తే నాగసేన, కతమేసం ధమ్మానం అనుమజ్జనసమాపత్తివసేన తే ద్వే పిణ్డపాతా సమసమఫలా సమవిపాకా అతివియ అఞ్ఞేహి పిణ్డపాతేహి మహప్ఫలతరా చ మహానిసంసతరా చా”తి? “నవన్నం, మహారాజ, అనుపుబ్బవిహారసమాపత్తీనం అనులోమప్పటిలోమసమాపజ్జనవసేన తే ద్వే పిణ్డపాతా సమసమఫలా సమవిపాకా అతివియ అఞ్ఞేహి పిణ్డపాతేహి మహప్ఫలతరా చ మహానిసంసతరా చా”తి.

“భన్తే నాగసేన, ద్వీసు యేవ దివసేసు అధిమత్తం తథాగతో నవానుపుబ్బవిహారసమాపత్తియో అనులోమప్పటిలోమం సమాపజ్జీ”తి? “ఆమ, మహారాజా”తి. “అచ్ఛరియం, భన్తే నాగసేన, అబ్భుతం భన్తే నాగసేన. యం ఇమస్మిం బుద్ధక్ఖేత్తే అసదిసం పరమదానం, తమ్పి ఇమేహి ద్వీహి పిణ్డపాతేహి అగణితం. అచ్ఛరియం, భన్తే నాగసేన, అబ్భుతం, భన్తే నాగసేన.

యావ మహన్తా నవానుపుబ్బవిహారసమాపత్తియో, యత్ర హి నామ నవానుపుబ్బవిహారసమాపత్తివసేన దానం మహప్ఫలతరం హోతి మహానిసంసతరఞ్చ. సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

పిణ్డపాతమహప్ఫలపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. బుద్ధపూజనపఞ్హో

౭. "భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం తథాగతేన 'అబ్యావటా తుమ్హే, ఆనన్ద, హోథ తథాగతస్స సరీరపూజాయా'తి. పున చ భణితం –

"'పూజేథ నం పూజనియస్స ధాతుం;
ఏవం కరా సగ్గమితో గమిస్సథా'తి.

"యది, భన్తే నాగసేన, తథాగతేన భణితం 'అబ్యావటా తుమ్హే, ఆనన్ద, హోథ తథాగతస్స సరీరపూజాయా'తి, తేన హి 'పూజేథ నం పూజనియస్స ధాతుం, ఏవం కరా సగ్గమితో గమిస్సథా'తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది తథాగతేన భణితం 'పూజేథ నం పూజనియస్స ధాతుం, ఏవం కరా సగ్గమితో గమిస్సథా'తి, తేన హి 'అబ్యావటా తుమ్హే ఆనన్ద, హోథ తథాగతస్స సరీరపూజాయా'తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా 'అబ్యావటా తుమ్హే, ఆనన్ద, హోథ తథాగతస్స సరీరపూజాయా'తి, పున చ భణితం 'పూజేథ నం పూజనియస్స ధాతుం, ఏవం కరా సగ్గమితో గమిస్సథా'తి, తఞ్చ పన న సబ్బేసం జినపుత్తానం యేవ ఆరబ్భ భణితం 'అబ్యావటా తుమ్హే, ఆనన్ద, హోథ తథాగతస్స సరీరపూజాయా'తి. అకమ్మం హేతం, మహారాజ, జినపుత్తానం యదిదం పూజా, సమ్మసనం సఙ్ఖారానం, యోనిసో మనసికారో, సతిపట్ఠానానుపస్సనా, ఆరమ్మణసారగ్గాహో, కిలేసయుద్ధం, సదత్థమనుయుఞ్జనా, ఏతం జినపుత్తానం కరణీయం, అవసేసానం దేవమనుస్సానం పూజా కరణీయా.

"యథా, మహారాజ, మహియా రాజపుత్తానం హత్థిఅస్సరథధనుథరులేఖముద్దాసిక్ఖాఖగ్గమన్తసుతి-సమ్ముతియుద్ధయుఞ్జాపనకిరియా కరణీయా, అవసేసానం పుథువేస్ససుద్దానం కసి వణిజ్జా గోరక్ఖా కరణీయా, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అకమ్మం హేతం జినపుత్తానం యదిదం పూజా, సమ్మసనం సఙ్ఖారానం, యోనిసో మనసికారో, సతిపట్ఠానానుపస్సనా, ఆరమ్మణసారగ్గాహో, కిలేసయుద్ధం, సదత్థమనుయుఞ్జనా, ఏతం జినపుత్తానం కరణీయం, అవసేసానం దేవమనుస్సానం పూజా కరణీయా.

"యథా వా పన, మహారాజ, బ్రాహ్మణమాణవకానం ఇరువేదం యజువేదం సామవేదం అథబ్బణవేదం లక్ఖణం ఇతిహాసం పురాణం నిఘణ్డు కేటుభం అక్ఖరప్పభేదం పదం వేయ్యాకరణం భాసమగ్గం ఉప్పాతం సుపినం నిమిత్తం ఛళఙ్గం చన్దగ్గాహం సూరియగ్గాహం సుక్కరాహుచరితం ఉళుగ్గహయుద్ధం [ఓళుగ్గహయుద్ధం (క.)] దేవదున్దుభిస్సరం ఓక్కన్తి ఉక్కాపాతం భూమికమ్మం [భూమికమ్పం (సీ. పీ.)] దిసాదాహం భుమ్మన్తలిక్ఖం జోతిసం లోకాయతికం సాచక్కం మిగచక్కం అన్తరచక్కం మిస్సకుప్పాదం సకుణరుతరవితం [సకుణరుతం (సీ.)] సిక్ఖా కరణీయా, అవసేసానం

పుథుపేస్సుద్దానం కసి వణిజ్జా గోరక్ఖా కరణీయా, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అకమ్మం హేతం జినపుత్తానం యదిదం పూజా, సమ్మసనం సఙ్ఖారానం, యోనిసో మనసికారో, సతిపట్ఠానానుపస్సనా, ఆరమ్మణసారగ్గాహో, కిలేసయుద్ధం, సదత్థమనుయుఞ్జనా, ఏతం జినపుత్తానం కరణీయం, అవసేసానం దేవమనుస్సానం పూజా కరణీయా, తస్మా, మహారాజ, తథాగతో 'మా ఇమే అకమ్మే యుఞ్జన్తు, కమ్మే ఇమే యుఞ్జన్తూ'తి ఆహ 'అబ్యావటా తుమ్హే, ఆనన్ద, హోథ తథాగతస్స సరీరపూజాయా'తి. యదేతం, మహారాజ, తథాగతో న భణేయ్య, పత్తచీవరమ్పి అత్తనో పరియాదాపేత్వా భిక్ఖూ బుద్ధపూజం యేవ కరేయ్యు"న్తి. "సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

బుద్ధపూజనపఞ్హో సత్తమో.

౮. పాదసకలికాహతపఞ్హో

౮. "భన్తే నాగసేన, తుమ్హే భణథ 'భగవతో గచ్ఛన్తస్స అయం అచేతనా మహాపథవీ నిన్నం ఉన్నమతి, ఉన్నతం ఓనమతీ'తి, పున చ భణథ 'భగవతో పాదో సకలికాయ ఖతో'తి. యా సా సకలికా భగవతో పాదే పతితా, కిస్స పన సా సకలికా భగవతో పాదా న నివత్తా. యది, భన్తే నాగసేన, భగవతో గచ్ఛన్తస్స అయం అచేతనా మహాపథవీ నిన్నం ఉన్నమతి, ఉన్నతం ఓనమతి, తేన హి 'భగవతో పాదో సకలికాయ ఖతో'తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది భగవతో పాదో సకలికాయ ఖతో, తేన హి 'భగవతో గచ్ఛన్తస్స అయం అచేతనా మహాపథవీ నిన్నం ఉన్నమతి ఉన్నతం ఓనమతీ'తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"సచ్చం , మహారాజ, అత్థేతం భగవతో గచ్ఛన్తస్స అయం అచేతనా మహాపథవీ నిన్నం ఉన్నమతి ఉన్నతం ఓనమతి, భగవతో చ పాదో సకలికాయ ఖతో, న చ పన సా సకలికా అత్తనో ధమ్మతాయ పతితా, దేవదత్తస్స ఉపక్కమేన పతితా. దేవదత్తో, మహారాజ, బహూని జాతిసతసహస్సాని భగవతి ఆఘాతం బన్ధి, సో తేన ఆఘాతేన 'మహన్తం కూటాగారప్పమాణం పాసాణం భగవతో ఉపరి పాతేస్సామీ'తి ముఞ్చి. అథ ద్వే సేలా పథవితో ఉట్ఠహిత్వా తం పాసాణం సమ్పటిచ్ఛింసు, అథ నేసం సమ్పహారేన పాసాణతో పపటికా భిజ్జిత్వా యేన వా తేన వా పతన్తీ భగవతో పాదే పతితా"తి.

"యథా చ, భన్తే నాగసేన, ద్వే సేలా పాసాణం సమ్పటిచ్ఛింసు, తథేవ పపటికాపి సమ్పటిచ్ఛితబ్బా"తి? "సమ్పటిచ్ఛితమ్పి, మహారాజ, ఇధేకచ్చం పగ్ఘరతి పసవతి న ఠానముపగచ్ఛతి, యథా, మహారాజ, ఉదకం పాణినా గహితం అఙ్గులన్తరికాహి పగ్ఘరతి పసవతి న ఠానముపగచ్ఛతి, ఖీరం తక్కం మధుం సప్పి తేసం మచ్ఛరసం మంసరసం పాణినా గహితం అఙ్గులన్తరికాహి పగ్ఘరతి పసవతి న ఠానముపగచ్ఛతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సమ్పటిచ్ఛనత్థం ఉపగతానం ద్విన్నం సేలానం సమ్పహారేన పాసాణతో పపటికా భిజ్జిత్వా యేన వా తేన వా పతన్తీ భగవతో పాదే పతితా.

"యథా వా పన, మహారాజ, సణ్హసుఖుమఅణురజసమం పులినం ముట్ఠినా గహితం అఙ్గులన్తరికాహి పగ్ఘరతి పసవతి న ఠానముపగచ్ఛతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సమ్పటిచ్ఛనత్థం ఉపగతానం ద్విన్నం సేలానం సమ్పహారేన పాసాణతో పపటికా భిజ్జిత్వా యేన వా తేన వా పతన్తీ భగవతో పాదే పతితా.

"యథా వా పన, మహారాజ, కబళో ముఖేన గహితో ఇధేకచ్చస్స ముఖతో ముచ్చిత్వా పగ్ఘరతి పసవతి న ఠానముపగచ్ఛతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సమ్పటిచ్ఛనత్థం ఉపగతానం ద్విన్నం సేలానం సమ్పహారేన పాసాణతో

పపటికా భిజ్జిత్వా యేన వా తేన వా పతన్తీ భగవతో పాదే పతితా”తి.

“హోతు, భన్తే నాగసేన, సేలేహి పాసాణో సమ్పటిచ్ఛితో, అథ పపటికాయపి అపచితి కాతబ్బా యథేవ మహాపథవియా”తి? “ద్వాదసిమే, మహారాజ, అపచితిం న కరోన్తి. కతమే ద్వాదస? రత్తో రాగవసేన అపచితిం న కరోతి, దుట్ఠో దోసవసేన, మూళ్హో మోహవసేన, ఉన్నతో మానవసేన, నిగ్గుణో అవిసేసతాయ, అతిథద్ధో అనిసేధనతాయ, హీనో హీనసభావతాయ, వచనకరో అనిస్సరతాయ, పాపో కదరియతాయ, దుక్ఖాపితో పటిదుక్ఖాపనతాయ, లుద్ధో లోభాభిభూతతాయ, ఆయూహితో అత్థసాధనతాయ [అత్థసాధనేన (స్యా. పీ. క.)] అపచితిం న కరోతి. ఇమే ఖో మహారాజ ద్వాదస అపచితిం న కరోన్తి. సా చ పన పపటికా పాసాణసమ్పహారేన భిజ్జిత్వా అనిమిత్తకతదిసా యేన వా తేన వా పతమానా భగవతో పాదే పతితా.

“యథా వా పన, మహారాజ, సణ్హసుఖుమఅణురజో అనిలబలసమాహతో అనిమిత్తకతదిసో యేన వా తేన వా అభికిరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సా పపటికా పాసాణసమ్పహారేన భిజ్జిత్వా అనిమిత్తకతదిసా యేన వా తేన వా పతమానా భగవతో పాదే పతితా. యది పన, మహారాజ, సా పపటికా పాసాణతో విసుం న భవేయ్య, తమ్పి తే సేలా పాసాణపపటికం ఉప్పతిత్వా గణ్హేయ్యుం. ఏసా పన, మహారాజ, పపటికా న భూమట్ఠా న ఆకాసట్ఠా, పాసాణసమ్పహారవేగేన భిజ్జిత్వా అనిమిత్తకతదిసా యేన వా తేన వా పతమానా భగవతో పాదే పతితా.

“యథా వా పన, మహారాజ, వాతమణ్డలికాయ ఉక్ఖిత్తం పురాణపణ్ణం అనిమిత్తకతదిసం యేన వా తేన వా పతతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఏసా పపటికా పాసాణసమ్పహారవేగేన అనిమిత్తకతదిసా యేన వా తేన వా పతమానా భగవతో పాదే పతితా. అపి చ, మహారాజ, అకతఞ్ఞుస్స కదరియస్స దేవదత్తస్స దుక్ఖానుభవనాయ పపటికా భగవతో పాదే పతితా”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

పాదసకలికాహతపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. అగ్గగ్గసమణపఞ్హో

౯. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘ఆసవానం ఖయా సమణో హోతీ’తి. పున చ భణితం –

“‘చతుబ్భి ధమ్మేహి సమఙ్గిభూతం, తం వే నరం సమణం ఆహు లోకే’తి.

తత్రిమే చత్తారో ధమ్మా ఖన్తి అప్పాహారతా రతివిప్పహానం ఆకిఞ్చఞ్ఞం. సబ్బాని పనేతాని అపరిక్ఖీణాసవస్స సకిలేసస్సేవ హోన్తి. యది, భన్తే నాగసేన, ఆసవానం ఖయా సమణో హోతి, తేన హి ‘చతుబ్భి ధమ్మేహి సమఙ్గిభూతం, తం వే నరం సమణం ఆహు లోకే’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది చతుబ్భి ధమ్మేహి సమఙ్గిభూతో సమణో హోతి, తేన హి ‘ఆసవానం ఖయా సమణో హోతీ’తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా, అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ‘ఆసవానం ఖయా సమణో హోతీ’తి. పున చ భణితం ‘చతుబ్భి ధమ్మేహి సమఙ్గిభూతం, తం వే నరం సమణం ఆహు లోకే’తి. తదిదం, మహారాజ, వచనం తేసం తేసం పుగ్గలానం గుణవసేన

భణితం ‘చతుబ్భి ధమ్మేహి సమఙ్గిభూతం, తం వే నరం సమణం ఆహు లోకే’తి, ఇదం పన నిరవసేసవచనం ‘ఆసవానం ఖయా సమణో హోతీ’తి.

“అపి చ, మహారాజ, యే కేచి కిలేసూపసమాయ పటిపన్నా, తే సబ్బే ఉపాదాయుపాదాయ సమణో ఖీణాసవో అగ్గమక్ఖాయతి. యథా, మహారాజ, యాని కానిచి జలజథలజపుప్ఫాని, వస్సికం తేసం అగ్గమక్ఖాయతి, అవసేసాని యాని కానిచి వివిధాని పుప్ఫజాతాని, సబ్బాని తాని పుప్ఫాని యేవ, ఉపాదాయుపాదాయ పన వస్సికం యేవ పుప్ఫం జనస్స పత్థితం పిహయితం. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే కేచి కిలేసూపసమాయ పటిపన్నా, తే సబ్బే ఉపాదాయుపాదాయ సమణో ఖీణాసవో అగ్గమక్ఖాయతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, సబ్బధఞ్ఞానం సాలి అగ్గమక్ఖాయతి, యా కాచి అవసేసా వివిధా ధఞ్ఞజాతియో, తా సబ్బా ఉపాదాయుపాదాయ భోజనాని సరీరయాపనాయ, సాలి యేవ తేసం అగ్గమక్ఖాయతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే కేచి కిలేసూపసమాయ పటిపన్నా, తే సబ్బే ఉపాదాయుపాదాయ సమణో ఖీణాసవో అగ్గమక్ఖాయతీ”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

అగ్గసమణపఞ్హో నవమో.

౧౦. వణ్ణభణనపఞ్హో

౧౦. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘మమం వా, భిక్ఖవే, పరే వణ్ణం భాసేయ్యుం, ధమ్మస్స వా, సఙ్ఘస్స వా వణ్ణం భాసేయ్యుం, తత్ర తుమ్హేహి న ఆనన్దో, న సోమనస్సం, న చేతసో ఉప్పిలావితత్తం కరణీయ’న్తి పున చ తథాగతో సేలస్స బ్రాహ్మణస్స యథాభుచ్చే వణ్ణే భఞ్ఞమానే ఆనన్దితో సుమనో ఉప్పిలావితో భియ్యో ఉత్తరిం సకగుణం పకిత్తేసి –

“‘రాజాహమస్మి సేలాతి, ధమ్మరాజా అనుత్తరో;
ధమ్మేన చక్కం వత్తేమి, చక్కం అప్పటివత్తియ’న్తి [మ॰ ని॰ ౨.౩౯౯].

“యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం ‘మమం వా, భిక్ఖవే, పరే వణ్ణం భాసేయ్యుం, ధమ్మస్స వా సఙ్ఘస్స వా వణ్ణం భాసేయ్యుం, తత్ర తుమ్హేహి న ఆనన్దో, న సోమనస్సం, న చేతసో ఉప్పిలావితత్తం కరణీయ’న్తి, తేన హి సేలస్స బ్రాహ్మణస్స యథాభుచ్చే వణ్ణే భఞ్ఞమానే ఆనన్దితో సుమనో ఉప్పిలావితో భియ్యో ఉత్తరిం సకగుణం పకిత్తేసీతి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది సేలస్స బ్రాహ్మణస్స యథాభుచ్చే వణ్ణే భఞ్ఞమానే ఆనన్దితో సుమనో ఉప్పిలావితో భియ్యో ఉత్తరిం సకగుణం పకిత్తేసి, తేన హి ‘మమం వా, భిక్ఖవే, పరే వణ్ణం భాసేయ్యుం, ధమ్మస్స వా సఙ్ఘస్స వా వణ్ణం భాసేయ్యుం, తత్ర తుమ్హేహి న ఆనన్దో, న సోమనస్సం, న చేతసో ఉప్పిలావితత్తం కరణీయ’న్తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“భాసితమ్పేతం , మహారాజ, భగవతా ‘మమం వా, భిక్ఖవే, పరే వణ్ణం భాసేయ్యుం, ధమ్మస్స వా సఙ్ఘస్స వా వణ్ణం భాసేయ్యుం, తత్ర తుమ్హేహి న ఆనన్దో, న సోమనస్సం, న చేతసో ఉప్పిలావితత్తం కరణీయ’న్తి. సేలస్స చ బ్రాహ్మణస్స యథాభుచ్చే వణ్ణే భఞ్ఞమానే భియ్యో ఉత్తరిం సకగుణం పకిత్తితం –

‘‘‘రాజాహమస్మి సేలాతి, ధమ్మరాజా అనుత్తరో;

ధమ్మేన చక్కం వత్తేమి, చక్కం అప్పటివత్తియ’న్తి.

‘‘పరమం, మహారాజ, భగవతా ధమ్మస్స సభావసరసలక్ఖణం సభావం అవితథం భూతం తచ్ఛం తథత్థం పరిదీపయమానేన భణితం ‘మమం వా భిక్ఖవే, పరే వణ్ణం భాసేయ్యుం, ధమ్మస్స వా సఙ్ఘస్స వా వణ్ణం భాసేయ్యుం, తత్ర తుమ్హేహి న ఆనన్దో, న సోమనస్సం, న చేతసో ఉప్పిలావితత్తం కరణీయ’న్తి. యం పన భగవతా సేలస్స బ్రాహ్మణస్స యథాభుచ్చే వణ్ణే భఞ్ఞమానే భియ్యో ఉత్తరిం సకగుణం పకిత్తితం ‘రాజాహమస్మి సేలాతి, ధమ్మరాజా అనుత్తరో’తి తం న లాభహేతు, న యసహేతు, న అత్తహేతు, న పక్ఖహేతు, న అన్తేవాసికమ్యతాయ, అథ ఖో అనుకమ్పాయ కారుఞ్ఞేన హితవసేన ఏవం ఇమస్స ధమ్మాభిసమయో భవిస్సతి తిణ్ణఞ్చ మాణవకసతానన్తి, ఏవం భియ్యో ఉత్తరిం సకగుణం భణితం ‘రాజాహమస్మి సేలాతి, ధమ్మరాజా అనుత్తరో’తి. ‘‘సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ’’తి.

వణ్ణభణనపఞ్హో దసమో.

౧౧. అహింసానిగ్గహపఞ్హో

౧౧. ‘‘భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘అహింసయం పరం లోకే, పియో హోహిసి మామకో’తి. పున చ భణితం ‘నిగ్గణ్హే నిగ్గహారహం, పగ్గణ్హే పగ్గహారహ’న్తి. నిగ్గహో నామ, భన్తే నాగసేన, హత్థచ్ఛేదో పాదచ్ఛేదో వధో బన్ధనం కారణా మారణం సన్తతివికోపనం, న ఏతం వచనం భగవతో యుత్తం, న చ భగవా అరహతి ఏతం వచనం వత్తుం. యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం ‘అహింసయం పరం లోకే, పియో హోహిసి మామకో’’తి, తేన హి ‘‘నిగ్గణ్హే నిగ్గహారహం, పగ్గణ్హే పగ్గహారహ’’న్తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది తథాగతేన భణితం ‘‘నిగ్గణ్హే నిగ్గహారహం, పగ్గణ్హే పగ్గహారహ’’న్తి, తేన హి ‘‘అహింసయం పరం లోకే, పియో హోహిసి మామకో’’తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో’’తి.

‘‘భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ‘అహింసయం పరం లోకే, పియో హోహిసి మామకో’తి, భణితఞ్చ ‘నిగ్గణ్హే నిగ్గహారహం, పగ్గణ్హే పగ్గహారహ’న్తి . ‘అహింసయం పరం లోకే, పియో హోహిసి మామకో’తి సబ్బేసం, మహారాజ, తథాగతానం అనుమతం ఏతం, ఏసా అనుసిట్ఠి, ఏసా ధమ్మదేసనా, ధమ్మో హి, మహారాజ, అహింసాలక్ఖణో, సభావవచనం ఏతం. యం పన, మహారాజ, తథాగతో ఆహ ‘నిగ్గణ్హే నిగ్గహారహం, పగ్గణ్హే పగ్గహారహ’న్తి, భాసా ఏసా, ఉద్ధతం, మహారాజ, చిత్తం నిగ్గహేతబ్బం, లీనం చిత్తం పగ్గహేతబ్బం. అకుసలం చిత్తం నిగ్గహేతబ్బం, కుసలం చిత్తం పగ్గహేతబ్బం. అయోనిసో మనసికారో నిగ్గహేతబ్బో, యోనిసో మనసికారో పగ్గహేతబ్బో. మిచ్ఛాపటిపన్నో నిగ్గహేతబ్బో, సమ్మాపటిపన్నో పగ్గహేతబ్బో. అనరియో నిగ్గహేతబ్బో అరియో పగ్గహేతబ్బో. చోరో నిగ్గహేతబ్బో, అచోరో పగ్గహేతబ్బో’’తి.

‘‘హోతు, భన్తే నాగసేన, ఇదాని త్వం పచ్చాగతోసి మమ విసయం, యమహం పుచ్ఛామి, సో మే అత్థో ఉపగతో. చోరో పన, భన్తే నాగసేన, నిగ్గణ్హన్తేన కథం నిగ్గహేతబ్బో’’తి? ‘‘చోరో, మహారాజ, నిగ్గణ్హన్తేన ఏవం నిగ్గహేతబ్బో, పరిభాసనీయో పరిభాసితబ్బో, దణ్డనీయో దణ్డేతబ్బో, పబ్బాజనీయో పబ్బాజేతబ్బో, బన్ధనీయో బన్ధితబ్బో, ఘాతనీయో ఘాతేతబ్బో’’తి. ‘‘యం పన, భన్తే నాగసేన, చోరానం ఘాతనం, తం తథాగతానం అనుమత’’న్తి? ‘‘న హి, మహారాజా’’తి. ‘‘కిస్స పన చోరో అనుసాసనీయో అనుమతో తథాగతాన’’న్తి? ‘‘యో సో, మహారాజ, ఘాతీయతి, న సో తథాగతానం అనుమతియా

ఘాతీయతి, సయంకతేన నో ఘాతీయతి, అపి చ ధమ్మానుసిట్ఠియా అనుసాసీయతి, సక్కా పన, మహారాజ, తయా పురిసం అకారకం అనపరాధం వీథియం చరన్తం గహేత్వా ఘాతయితు"న్తి? "న సక్కా, భన్తే"తి. "కేన కారణేన, మహారాజా"తి? "అకారకత్తా, భన్తే"తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, న చోరో తథాగతానం అనుమతియా హఞ్ఞతి, సయంకతేన నో హఞ్ఞతి, కిం పనేత్థ అనుసాసకో కిఞ్చి దోసం ఆపజ్జతీ"తి? "న హి భన్తే"తి. "తేన హి, మహారాజ, తథాగతానం అనుసిట్ఠి సమ్మానుసిట్ఠి హోతీ"తి. "సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

అహింసానిగ్గహపఞ్హో ఏకాదసమో.

౧౨. భిక్ఖుపణామితపఞ్హో

౧౨. "భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా 'అక్కోధనో విగతఖిలోహమస్మీ'తి, పున చ తథాగతో థేరే సారిపుత్తమోగ్గల్లానే సపరిసే పణామేసి, కిం ను ఖో, భన్తే నాగసేన, తథాగతో కుపితో పరిసం పణామేసి, ఉదాహు తుట్ఠో పణామేసి, ఏతం తావ జానాహి ఇమం నామాతి? యది, భన్తే నాగసేన, కుపితో పరిసం పణామేసి, తేన హి తథాగతస్స కోధో అప్పటివత్తితో, యది తుట్ఠో పణామేసి, తేన హి అవత్థుస్మిం అజానన్తేన పణామితా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, నో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా 'అక్కోధనో విగతఖిలోహమస్మీ'తి, పణామితా చ థేరా సారిపుత్తమోగ్గల్లానా సపరిసా, తఞ్చ పన న కోపేన, ఇధ, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో మహాపథవియా మూలే వా ఖాణుకే వా పాసాణే వా కఠలే వా విసమే వా భూమిభాగే ఖలిత్వా పతతి, అపి ను ఖో, మహారాజ, మహాపథవీ కుపితా తం పాతేతీ"తి? "న హి, భన్తే, నత్థి మహాపథవియా కోపో వా పసాదో వా, అనునయప్పటిఘవిప్పముత్తా మహాపథవీ, సయమేవ సో అలసో ఖలిత్వా పతితోతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నత్థి తథాగతానం కోపో వా పసాదో వా, అనునయప్పటిఘవిప్పముత్తా తథాగతా అరహన్తో సమ్మాసమ్బుద్ధా, అథ ఖో సయం కతేనేవ తే అత్తనో అపరాధేన పణామితా.

"ఇధ పన, మహారాజ, మహాసముద్దో న మతేన కుణపేన సంవసతి, యం హోతి మహాసముద్దే మతం కుణపం, తం ఖిప్పమేవ నిచ్ఛుభతి థలం ఉస్సారేతి. అపి ను ఖో, మహారాజ, మహాసముద్దో కుపితో తం కుణపం నిచ్ఛుభతీ"తి? "న హి, భన్తే, నత్థి మహాసముద్దస్స కోపో వా పసాదో వా, అనునయప్పటిఘవిప్పముత్తో మహాసముద్దో"తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నత్థి తథాగతానం కోపో వా పసాదో వా, అనునయప్పటిఘవిప్పముత్తా తథాగతా అరహన్తో సమ్మాసమ్బుద్ధా, అథ ఖో సయం కతేనేవ తే అత్తనో అపరాధేన పణామితా.

"యథా, మహారాజ, పథవియా ఖలితో పతీయతి, ఏవం జినసాసనవరే ఖలితో పణామీయతి. యథా, మహారాజ, సముద్దే మతం కుణపం నిచ్ఛుభీయతి , ఏవం జినసాసనవరే ఖలితో పణామీయతి. యం పన తే, మహారాజ, తథాగతో పణామేసి, తేసం అత్థకామో హితకామో సుఖకామో విసుద్ధికామో 'ఏవం ఇమే జాతిజరాబ్యాధిమరణేహి పరిముచ్చిస్సన్తీ'తి పణామేసీ"తి. "సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

భిక్ఖుపణామితపఞ్హో ద్వాదసమో.

పణామితవగ్గో తతియో.

ఇమస్మిం వగ్గే ద్వాదస పఞ్హా.

౪. సబ్బఞ్ఞుతఞాణవగ్గో

౧. ఇద్ధికమ్మవిపాకపఞ్హో

౧. "భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా 'ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం ఇద్ధిమన్తానం యదిదం మహామోగ్గల్లానో'తి. పున చ కిర సో లగుళేహి పరిపోథితో భిన్నసీసో సఞ్చుణ్ణితట్ఠిమంసధమనిఛిన్నపరిగత్తో పరినిబ్బుతో [ధమనిమజ్జపరికత్తో (సీ. పీ.), ధమ్మనిమిఞ్జపరిగత్తో (స్యా.)]. యది, భన్తే నాగసేన, థేరో మహామోగ్గల్లానో ఇద్ధియా కోటిం గతో, తేన హి లగుళేహి పోథితో పరినిబ్బుతోతి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది లగుళేహి పరిపోథితో పరినిబ్బుతో, తేన హి ఇద్ధియా కోటిం గతోతి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. కిం న సమత్థో ఇద్ధియా అత్తనో ఉపఘాతం అపనయితుం, సదేవకస్సపి లోకస్స పటిసరణం భవితుం అరహోతి? అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా 'ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం ఇద్ధిమన్తానం యదిదం మహామోగ్గల్లానో'తి. ఆయస్మా చ మహామోగ్గల్లానో లగుళహతో పరినిబ్బుతో, తఞ్చ పన కమ్మాధిగ్గహితేనా"తి.

"నను, భన్తే నాగసేన, ఇద్ధిమతో ఇద్ధివిసయోపి కమ్మవిపాకోపి ద్వే అచిన్తియా, అచిన్తియేన అచిన్తియం అపనయితబ్బం. యథా నామ, భన్తే, కేచి ఫలకామా కపిత్థేన కపిత్థం పోథేన్తి, అమ్బేన అమ్బం పోథేన్తి, ఏవమేవ ఖో, భన్తే నాగసేన, అచిన్తియేన అచిన్తియం పోథయిత్వా అపనేతబ్బ"న్తి? "అచిన్తియానమ్పి, మహారాజ, ఏకం అధిమత్తం బలవతరం, యథా, మహారాజ, మహియా రాజానో హోన్తి సమజచ్చా, సమజచ్చానమ్పి తేసం ఏకో సబ్బే అభిభవిత్వా ఆణం పవత్తేతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తేసం అచిన్తియానం కమ్మవిపాకం యేవ అధిమత్తం బలవతరం, కమ్మవిపాకం యేవ సబ్బే అభిభవియ ఆణం పవత్తేతి, కమ్మాధిగ్గహితస్స అవసేసా కిరియా ఓకాసం న లభన్తి.

"ఇధ పన, మహారాజ, కోచి పురిసో కిస్మిఞ్చిదేవ పకరణే అపరజ్ఝతి, న తస్స మాతా వా పితా వా భగినీ వా భాతరో వా సఖీ వా సహాయకా వా [భగినిభాతరో వా సఖిసహాయకా వా (సీ. పీ. క.)] తాయన్తి, అథ ఖో రాజా యేవ తత్థ అభిభవియ ఆణం పవత్తేతి. కిం తత్థ కారణం? అపరాధికతా. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తేసం అచిన్తియానం కమ్మవిపాకం యేవ అధిమత్తం బలవతరం, కమ్మవిపాకం యేవ సబ్బే అభిభవియ ఆణం పవత్తేతి, కమ్మాధిగ్గహితస్స అవసేసా కిరియా ఓకాసం న లభన్తి.

"యథా వా పన, మహారాజ, మహియా దవడాహే సముట్ఠితే ఘటసహస్సమ్పి ఉదకం న సక్కోతి నిబ్బాపేతుం, అథ ఖో అగ్గి యేవ తత్థ అభిభవియ ఆణం పవత్తేతి. కిం తత్థ కారణం? బలవతా తేజస్స. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తేసం అచిన్తియానం కమ్మవిపాకం యేవ అధిమత్తం బలవతరం, కమ్మవిపాకం యేవ సబ్బే అభిభవియ ఆణం పవత్తేతి, కమ్మాధిగ్గహితస్స అవసేసా కిరియా ఓకాసం న లభన్తి, తస్మా, మహారాజ, ఆయస్మతో మహామోగ్గల్లానస్స

కమ్మాధిగ్గహితస్స లగుళేహి పోథియమానస్స ఇద్ధియా సమన్నాహారో నాహోసీ”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

ఇద్ధికమ్మవిపాకపఞ్హో పఠమో.

౨. ధమ్మవినయపటిచ్ఛన్నాపటిచ్ఛన్నపఞ్హో

౨. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘తథాగతప్పవేదితో, భిక్ఖవే, ధమ్మవినయో వివటో విరోచతి నో పటిచ్ఛన్నో’తి. పున చ పాతిమోక్ఖుద్దేసో కేవలఞ్చ వినయపిటకం పిహితం పటిచ్ఛన్నం. యది, భన్తే నాగసేన, జినసాసనే యుత్తం వా పత్తం వా సమయం లభేథ, వినయపణ్ణత్తి వివటా సోభేయ్య. కేన కారణేన? కేవలం తత్థ సిక్ఖా సంయమో నియమో సీలగుణఆచారపణ్ణత్తి అత్థరసో ధమ్మరసో విముత్తిరసో. యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం ‘తథాగతప్పవేదితో, భిక్ఖవే, ధమ్మవినయో వివటో విరోచతి నో పటిచ్ఛన్నో’తి, తేన హి ‘పాతిమోక్ఖుద్దేసో కేవలఞ్చ వినయపిటకం పిహితం పటిచ్ఛన్న’న్తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది పాతిమోక్ఖుద్దేసో కేవలఞ్చ వినయపిటకం పిహితం పటిచ్ఛన్నం, తేన హి ‘తథాగతప్పవేదితో, భిక్ఖవే, ధమ్మవినయో వివటో విరోచతి నో పటిచ్ఛన్నో’తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“భాసితమ్పేతం , మహారాజ, భగవతా ‘తథాగతప్పవేదితో, భిక్ఖవే, ధమ్మవినయో వివటో విరోచతి నో పటిచ్ఛన్నో’తి. పున చ పాతిమోక్ఖుద్దేసో కేవలఞ్చ వినయపిటకం పిహితం పటిచ్ఛన్నం, తఞ్చ పన న సబ్బేసం, సీమం కత్వా పిహితం.

“తివిధేన, మహారాజ, భగవతా పాతిమోక్ఖుద్దేసో సీమం కత్వా పిహితో, పుబ్బకానం తథాగతానం వంసవసేన పాతిమోక్ఖుద్దేసో సీమం కత్వా పిహితో, ధమ్మస్స గరుకత్తా పిహితో, భిక్ఖుభూమియా గరుకత్తా పిహితో.

“కథం పుబ్బకానం తథాగతానం వంసవసేన పాతిమోక్ఖుద్దేసో సీమం కత్వా పిహితో, ఏసో వంసో, మహారాజ, సబ్బేసం పుబ్బకానం తథాగతానం యదిదం భిక్ఖుమజ్ఝే పాతిమోక్ఖుద్దేసో అవసేసానం పిహితో. యథా, మహారాజ, ఖత్తియానం ఖత్తియమాయా ఖత్తియేసు యేవ చరతి, ఏవమేతం ఖత్తియానం లోకస్స పవేణీ అవసేసానం పిహితా. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఏసో వంసో సబ్బేసం పుబ్బకానం తథాగతానం యదిదం భిక్ఖుమజ్ఝే పాతిమోక్ఖుద్దేసో అవసేసానం పిహితో.

“యథా వా పన, మహారాజ, మహియా గణా వత్తన్తి, సేయ్యథిదం, మల్లా అతోణా పబ్బతా ధమ్మగిరియా బ్రహ్మగిరియా నటకా నచ్చకా లఙ్ఘకా పిసాచా మణిభద్దా పుణ్ణబద్ధా చన్దిమసూరియా సిరిదేవతా కాలిదేవతా, సివా వసుదేవా ఘనికా అసిపాసా భద్దిపుత్తాతి, తేసం తేసం రహస్సం తేసు తేసు గణేసు యేవ చరతి, అవసేసానం పిహితం. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఏసో వంసో సబ్బేసం పుబ్బకానం తథాగతానం యదిదం భిక్ఖుమజ్ఝే పాతిమోక్ఖుద్దేసో అవసేసానం పిహితో. ఏవం పుబ్బకానం తథాగతానం వంసవసేన పాతిమోక్ఖుద్దేసో సీమం కత్వా పిహితో.

“కథం ధమ్మస్స గరుకత్తా పాతిమోక్ఖుద్దేసో సీమం కత్వా పిహితో? ధమ్మో, మహారాజ, గరుకో భారియో, తత్థ సమ్మత్తకారీ అఞ్ఞం ఆరాధేతి, తం తత్థ పరమ్పరాసమ్మత్తకారితాయ పాపుణాతి, న తం తత్థ పరమ్పరాసమ్మత్తకారితాయ పాపుణాతి, మా చాయం సారధమ్మో వరధమ్మో అసమ్మత్తకారీనం హత్థగతో ఓఞ్ఞాతో అవఞ్ఞాతో హీళితో ఖీళితో గరహితో

భవతు, మా చాయం సారధమ్మో వరధమ్మో దుజ్జనగతో ఓఞ్ఞాతో అవఞ్ఞాతో హీళితో ఖీళితో గరహితో భవతూతి. ఏవం ధమ్మస్స గరుకత్తా పాతిమోక్ఖుద్దేసో సీమం కత్వా పిహితో.

"యథా, మహారాజ, సారవరపవరఅభిజాతజాతిమన్తరత్తలోహితచన్దనం నామ సవరపురమనుగతం ఓఞ్ఞాతం అవఞ్ఞాతం హీళితం ఖీళితం గరహితం భవతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, మా చాయం సారధమ్మో వరధమ్మో పరమ్పరాఅసమ్మత్తకారీనం హత్థగతో ఓఞ్ఞాతో అవఞ్ఞాతో హీళితో ఖీళితో గరహితో భవతు, మా చాయం సారధమ్మో వరధమ్మో దుజ్జనగతో ఓఞ్ఞాతో అవఞ్ఞాతో హీళితో ఖీళితో గరహితో భవతూతి. ఏవం ధమ్మస్స గరుకత్తా పాతిమోక్ఖుద్దేసో సీమం కత్వా పిహితో .

"కథం భిక్ఖుభూమియా గరుకత్తా పాతిమోక్ఖుద్దేసో సీమం కత్వా పిహితో, భిక్ఖుభావో ఖో, మహారాజ, లోకే అతులియో అప్పమాణో అనగ్ఘియో, న సక్కా కేనచి అగ్ఘాపేతుం తులేతుం పరిమేతుం, మాయం ఏవరూపే భిక్ఖుభావే ఠితో లోకేన సమసమో భవతూతి భిక్ఖూనం యేవ అన్తరే పాతిమోక్ఖుద్దేసో చరతి. యథా, మహారాజ, లోకే వరపవరభణ్డం వత్థం వా అత్థరణం వా గజతురఙ్గరథసువణ్ణరజతమణిముత్తాఇత్థిరతనాదీని వా విజితకమ్మసూరా వా [నిజ్జితకమ్మసూరా వా (సీ. పీ.)] సబ్బే తే రాజానముపగచ్ఛన్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యావతా లోకే [లోకే సిక్ఖా (సీ. పీ.)] సుగతాగమపరియత్తిఆచారసంయమసీలసంవరగుణా, సబ్బే తే భిక్ఖుసఙ్ఘముపగతా భవన్తి. ఏవం భిక్ఖుభూమియా గరుకత్తా పాతిమోక్ఖుద్దేసో సీమం కత్వా పిహితో"తి. "సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

ధమ్మవినయపటిచ్ఛన్నాపటిచ్ఛన్నపఞ్హో దుతియో.

౩. ముసావాదగరులహుభావపఞ్హో

౩. "భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా 'సమ్పజానముసావాదే పారాజికో హోతీ'తి. పున చ భణితం 'సమ్పజానముసావాదే లహుకం ఆపత్తిం ఆపజ్జతి ఏకస్స సన్తికే దేసనావత్థుక'న్తి. భన్తే నాగసేన, కో పనేత్థ విసేసో, కిం కారణం, యఞ్చేకేన ముసావాదేన ఉచ్ఛిజ్జతి, యఞ్చేకేన ముసావాదేన సతేకిచ్ఛో హోతి? యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం 'సమ్పజానముసావాదే పారాజికో హోతీ'తి, తేన హి 'సమ్పజానముసావాదే లహుకం ఆపత్తిం ఆపజ్జతి ఏకస్స సన్తికే దేసనావత్థుక'న్తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది తథాగతేన భణితం 'సమ్పజానముసావాదే లహుకం ఆపత్తిం ఆపజ్జతి ఏకస్స సన్తికే దేసనావత్థుక'న్తి, తేన హి 'సమ్పజానముసావాదే పారాజికో హోతీ'తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"భాసితమ్పేతం , మహారాజ, భగవతా 'సమ్పజానముసావాదే పారాజికో హోతీ'తి. భణితఞ్చ 'సమ్పజానముసావాదే లహుకం ఆపత్తిం ఆపజ్జతి ఏకస్స సన్తికే దేసనావత్థుక'న్తి, తఞ్చ పన వత్థువసేన గరుకలహుకం హోతి. తం కిం మఞ్ఞసి, మహారాజ, ఇధ కోచి పురిసో పరస్స పాణినా పహారం దదేయ్య, తస్స తుమ్హే కిం దణ్డం ధారేథా"తి? "యది సో, భన్తే, ఆహ 'నక్ఖమామీ'తి, తస్స మయం అక్ఖమమానే కహాపణం హరాపేమా"తి "ఇధ పన, మహారాజ, సో యేవ పురిసో తవ పాణినా పహారం దదేయ్య, తస్స పన కో దణ్డో"తి? "హత్థమ్పిస్స, భన్తే, ఛేదాపేయ్యామ, పాదమ్పి ఛేదాపేయ్యామ, యావ సీసం కళీరచ్ఛేజ్జం ఛేదాపేయ్యామ, సబ్బమ్పి తం గేహం విలుమ్పాపేయ్యామ, ఉభతోపక్ఖే [ఉభతోపస్సే (సీ. పీ. క.)] యావ

సత్తమం కులం సముగ్ఘాతాపేయ్యామా"తి. "కో పనేత్థ, మహారాజ, విసేసో, కిం కారణం, యం ఏకస్స పాణిప్పహారే సుఖుమో కహాపణో దణ్డో, యం తవ పాణిప్పహారే హత్థచ్ఛేజ్జం పాదచ్ఛేజ్జం యావ కళీరచ్ఛేజ్జం సబ్బగేహాదానం ఉభతోపక్ఖే యావ సత్తమకులా సముగ్ఘాతో"తి? "మనుస్సన్తరేన, భన్తే"తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సమ్పజానముసావాదో వత్థువసేన గరుకలహుకో హోతీ"తి. "సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

ముసావాదగరులహుభావపఞ్హో తతియో.

౪. బోధిసత్తధమ్మతాపఞ్హో

౪. "భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా **ధమ్మతాధమ్మపరియాయే** 'పుబ్బేవ బోధిసత్తానం మాతాపితరో నియతా హోన్తి, బోధి నియతా హోతి, అగ్గసావకా నియతా హోన్తి, పుత్తో నియతో హోతి, ఉపట్ఠాకో నియతో హోతీ'తి. పున చ తుమ్హే భణథ 'తుసితే కాయే ఠితో బోధిసత్తో అట్ఠ మహావిలోకనాని విలోకేతి, కాలం విలోకేతి, దీపం విలోకేతి, దేసం విలోకేతి, కులం విలోకేతి, జనేత్తిం విలోకేతి, ఆయుం విలోకేతి, మాసం విలోకేతి, నేక్ఖమ్మం విలోకేతీ'తి. భన్తే నాగసేన, అపరిపక్కే ఞాణే బుజ్ఝనం నత్థి, పరిపక్కే ఞాణే న సక్కా నిమేసన్తరమ్పి ఆగమేతుం, అనతిక్కమనీయం పరిపక్కమానసం. కస్మా బోధిసత్తో కాలం విలోకేసి 'కమ్హి కాలే ఉప్పజ్జామీ'తి. అపరిపక్కే ఞాణే బుజ్ఝనం నత్థి, పరిపక్కే ఞాణే న సక్కా నిమేసన్తరమ్పి ఆగమేతుం, కస్మా బోధిసత్తో కులం విలోకేతి 'కుమ్హి కులే ఉప్పజ్జామీ'తి. యది, భన్తే నాగసేన, పుబ్బేవ బోధిసత్తస్స మాతాపితరో నియతా, తేన హి 'కులం విలోకేతీ'తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది కులం విలోకేతి, తేన హి 'పుబ్బేవ బోధిసత్తస్స మాతాపితరో నియతా'తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"నియతా, మహారాజ, పుబ్బేవ బోధిసత్తస్స మాతాపితరో, కులఞ్చ బోధిసత్తో విలోకేతి. కిన్తి పన కులం విలోకేతి 'యే మే మాతాపితరో, తే ఖత్తియా ఉదాహు బ్రాహ్మణా'తి. ఏవం కులం విలోకేతి.

"అట్ఠన్నం, మహారాజ, పుబ్బేవ అనాగతం ఓలోకేతబ్బం హోతి. కతమేసం అట్ఠన్నం? వాణిజస్స, మహారాజ, పుబ్బేవ విక్కయభణ్డం ఓలోకేతబ్బం హోతి, హత్థినాగస్స పుబ్బేవ సోణ్డాయ అనాగతో మగ్గో ఓలోకేతబ్బో హోతి, సాకటికస్స పుబ్బేవ అనాగతం తిత్థం ఓలోకేతబ్బం హోతి, నియామకస్స పుబ్బేవ అనాగతం తీరం ఓలోకేత్వా నావా పేసేతబ్బా హోతి, భిసక్కస్స పుబ్బేవ ఆయుం ఓలోకేత్వా ఆతురో ఉపసఙ్కమితబ్బో హోతి, ఉత్తరసేతుస్స పుబ్బేవ థిరాథిరభావం జానిత్వా అభిరుహితబ్బం హోతి, భిక్ఖుస్స పుబ్బేవ అనాగతం కాలం పచ్చవేక్ఖిత్వా భోజనం భుఞ్జితబ్బం హోతి, బోధిసత్తానం పుబ్బేవ కులం ఓలోకేతబ్బం హోతి 'ఖత్తియకులం వా బ్రాహ్మణకులం వా'తి. ఇమేసం ఖో, మహారాజ, అట్ఠన్నం పుబ్బేవ అనాగతం ఓలోకేతబ్బం హోతీ"తి. "సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

బోధిసత్తధమ్మతాపఞ్హో చతుత్థో.

౫. అత్తనిపాతనపఞ్హో

౨. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘న, భిక్ఖవే, అత్తానం పాతేతబ్బం, యో పాతేయ్య, యథాధమ్మో కారేతబ్బో’తి. పున చ తుమ్హే భణథ ‘యత్థ కత్థచి భగవా సావకానం ధమ్మం దేసయమానో అనేకపరియాయేన జాతియా జరాయ బ్యాధినో మరణస్స సముచ్ఛేదాయ ధమ్మం దేసేతి, యో హి కోచి జాతిజరాబ్యాధిమరణం సమతిక్కమతి, తం పరమాయ పసంసాయ పసంసతీ’తి. యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం ‘న, భిక్ఖవే, అత్తానం పాతేతబ్బం, యో పాతేయ్య, యథాధమ్మో కారేతబ్బో’తి, తేన హి ‘జాతియా జరాయ బ్యాధినో మరణస్స సముచ్ఛేదాయ ధమ్మం దేసేతీ’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది జాతియా జరాయ బ్యాధినో మరణస్స సముచ్ఛేదాయ ధమ్మం దేసేతి, తేన హి ‘న, భిక్ఖవే, అత్తానం పాతేతబ్బం, యో పాతేయ్య, యథాధమ్మో కారేతబ్బో”తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ‘న, భిక్ఖవే, అత్తానం పాతేతబ్బం, యో పాతేయ్య, యథాధమ్మో కారేతబ్బో’తి. యత్థ కత్థచి భగవతా సావకానం ధమ్మం దేసయామానేన చ అనేకపరియాయేన జాతియా జరాయ బ్యాధినో మరణస్స సముచ్ఛేదాయ ధమ్మో దేసితో, తత్థ పన కారణం అత్థి, యేన భగవా కారణేన పటిక్ఖిపి సమాదపేసి చా”తి.

“కిం పనేత్థ, భన్తే నాగసేన, కారణం, యేన భగవా కారణేన పటిక్ఖిపి సమాదపేసి చా”తి? “సీలవా, మహారాజ, సీలసమ్పన్నో అగదసమో సత్తానం కిలేసవిసవినాసనే, ఓసధసమో సత్తానం కిలేసబ్యాధివూపసమే, ఉదకసమో సత్తానం కిలేసరజోజల్లాపహరణే, మణిరతనసమో సత్తానం సబ్బసమ్పత్తిదానే, నావాసమో సత్తానం చతురోఘపారగమనే, సత్థవాహసమో సత్తానం జాతికన్తారతారణే, వాతసమో సత్తానం తివిధగ్గిసన్తాపనిబ్బాపనే, మహామేఘసమో సత్తానం మానసపరిపూరణే, ఆచరియసమో సత్తానం కుసలసిక్ఖాపనే, సుదేసకసమో సత్తానం ఖేమపథమాచిక్ఖణే. ఏవరూపో, మహారాజ, బహుగుణో అనేకగుణో అప్పమాణగుణో గుణరాసి గుణపుఞ్జో సత్తానం వడ్ఢికరో సీలవా ‘మా వినస్సీ’తి సత్తానం అనుకమ్పాయ భగవా సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేసి ‘న, భిక్ఖవే, అత్తానం పాతేతబ్బం, యో పాతేయ్య, యథాధమ్మో కారేతబ్బో’తి. ఇదమేత్థ, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన భగవా పటిక్ఖిపి. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన కుమారకస్సపేన విచిత్రకథికేన పాయాసిరాజఞ్ఞస్స పరలోకం దీపయమానేన ‘యథా యథా ఖో రాజఞ్ఞ సమణబ్రాహ్మణా సీలవన్తో కల్యాణధమ్మా చిరం దీఘమద్ధానం తిట్ఠన్తి, తథా తథా బహుం పుఞ్ఞం పసవన్తి, బహుజనహితాయ చ పటిపజ్జన్తి బహుజనసుఖాయ లోకానుకమ్పాయ అత్థాయ హితాయ సుఖాయ దేవమనుస్సాన’న్తి.

“కేన పన కారణేన భగవా సమాదపేసి? జాతిపి, మహారాజ, దుక్ఖా, జరాపి దుక్ఖా, బ్యాధిపి దుక్ఖో, మరణమ్పి దుక్ఖం, సోకోపి దుక్ఖో, పరిదేవోపి దుక్ఖో, దుక్ఖమ్పి దుక్ఖం, దోమనస్సమ్పి దుక్ఖం, ఉపాయాసోపి దుక్ఖో, అప్పియేహి సమ్పయోగోపి దుక్ఖో, పియేహి విప్పయోగోపి దుక్ఖో, మాతుమరణమ్పి దుక్ఖం, పితుమరణమ్పి దుక్ఖం, భాతుమరణమ్పి దుక్ఖం, భగినిమరణమ్పి దుక్ఖం, పుత్తమరణమ్పి దుక్ఖం, దారమరణమ్పి దుక్ఖం, దాసమరణమ్పి దుక్ఖం [ఇదం వాక్యం సీ. పీ. పోత్థకేసు నత్థి], ఞాతిమరణమ్పి దుక్ఖం, ఞాతిబ్యసనమ్పి దుక్ఖం, రోగబ్యసనమ్పి దుక్ఖం, భోగబ్యసనమ్పి దుక్ఖం, సీలబ్యసనమ్పి దుక్ఖం, దిట్ఠిబ్యసనమ్పి దుక్ఖం, రాజభయమ్పి దుక్ఖం, చోరభయమ్పి దుక్ఖం, వేరిభయమ్పి దుక్ఖం, దుబ్భిక్ఖభయమ్పి దుక్ఖం, అగ్గిభయమ్పి దుక్ఖం, ఉదకభయమ్పి దుక్ఖం, ఊమిభయమ్పి దుక్ఖం, ఆవట్టభయమ్పి దుక్ఖం, కుమ్భీలభయమ్పి దుక్ఖం, సుసుకాభయమ్పి దుక్ఖం, అత్తానువాదభయమ్పి దుక్ఖం, పరానువాదభయమ్పి దుక్ఖం, దణ్డభయమ్పి దుక్ఖం, దుగ్గతిభయమ్పి దుక్ఖం, పరిసాసారజ్జభయమ్పి దుక్ఖం, ఆజీవకభయమ్పి దుక్ఖం, మరణభయమ్పి

దుక్ఖం, వేత్తేహి తాళనమ్పి దుక్ఖం, కసాహి తాళనమ్పి దుక్ఖం, అద్ధదణ్డకేహి తాళనమ్పి దుక్ఖం, హత్థచ్ఛేదనమ్పి దుక్ఖం, పాదచ్ఛేదనమ్పి దుక్ఖం, హత్థపాదచ్ఛేదనమ్పి దుక్ఖం, కణ్ణచ్ఛేదనమ్పి దుక్ఖం, నాసచ్ఛేదనమ్పి దుక్ఖం, కణ్ణనాసచ్ఛేదనమ్పి దుక్ఖం, బిలఙ్గథాలికమ్పి దుక్ఖం, సఙ్ఖముణ్డికమ్పి దుక్ఖం, రాహుముఖమ్పి దుక్ఖం, జోతిమాలికమ్పి దుక్ఖం, హత్థపజ్జోతికమ్పి దుక్ఖం, ఏరకవత్తికమ్పి దుక్ఖం, చీరకవాసికమ్పి దుక్ఖం, ఏణేయ్యకమ్పి దుక్ఖం , బళిసమంసికమ్పి దుక్ఖం, కహాపణికమ్పి దుక్ఖం, ఖారాపతచ్ఛికమ్పి దుక్ఖం, పలిఘపరివత్తికమ్పి దుక్ఖం, పలాలపీఠకమ్పి దుక్ఖం, తత్తేన తేలేన ఓసిఞ్చనమ్పి దుక్ఖం, సునఖేహి ఖాదాపనమ్పి దుక్ఖం, జీవసూలారోపనమ్పి దుక్ఖం, అసినా సీసచ్ఛేదనమ్పి దుక్ఖం, ఏవరూపాని, మహారాజ, బహువిధాని అనేకవిధాని దుక్ఖాని సంసారగతో అనుభవతి.

“యథా, మహారాజ, హిమవన్తపబ్బతే అభివుట్ఠం ఉదకం గఙ్గాయ నదియా పాసాణ సక్ఖర ఖర మరుమ్బ ఆవట్ట గగ్గలక ఊమికవఙ్కచదిక ఆవరణనీవరణమూలకసాఖాసు పరియోత్థరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఏవరూపాని బహువిధాని అనేకవిధాని దుక్ఖాని సంసారగతో అనుభవతి. పవత్తం, మహారాజ, దుక్ఖం, అప్పవత్తం సుఖం. అప్పవత్తస్స గుణం పవత్తస్స [పవత్తే (సీ. పీ. క.)] చ భయం దీపయమానో, మహారాజ, భగవా అప్పవత్తస్స సచ్ఛికిరియాయ జాతిజరాబ్యాధిమరణసమతిక్కమాయ సమాదపేసి, ఇదమేత్థ, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన భగవా సమాదపేసీ”తి.
“సాధు, భన్తే నాగసేన, సునిబ్బేఠితో పఞ్హో, సుకథితం కారణం, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

అత్తనిపాతనపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. మేత్తాభావనానిసంసపఞ్హో

౬. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘మేత్తాయ, భిక్ఖవే, చేతోవిముత్తియా ఆసేవితాయ భావితాయ బహులీకతాయ యానీకతాయ వత్థుకతాయ అనుట్ఠితాయ పరిచితాయ సుసమారద్ధాయ ఏకాదసానిసంసా పాటికఙ్ఖా. కతమే ఏకాదస? సుఖం సుపతి, సుఖం పటిబుజ్ఝతి , న పాపకం సుపినం పస్సతి, మనుస్సానం పియో హోతి, అమనుస్సానం పియో హోతి, దేవతా రక్ఖన్తి, నాస్స అగ్గి వా విసం వా సత్థం వా కమతి [సత్థం కమతి (స్యా.) అం. ని. ౧౧.౧౫ పస్సితబ్బం], తువటం చిత్తం సమాధియతి, ముఖవణ్ణో విప్పసీదతి, అసమ్మూళ్హో కాలం కరోతి, ఉత్తరిం అప్పటివిజ్ఝన్తో బ్రహ్మలోకూపగో హోతీ’తి. పున చ తుమ్హే భణథ ‘సామో కుమారో మేత్తావిహారీ మిగసఙ్ఘేన పరివుతో పవనే విచరన్తో పీళియక్ఖేన రఞ్ఞా విద్ధో విసపీతేన సల్లేన తత్థేవ ముచ్ఛితో పతితో’తి.

“యది , భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం ‘మేత్తాయ భిక్ఖవే…పే.… బ్రహ్మలోకూపగో హోతీ’తి, తేన హి “సామో కుమారో మేత్తావిహారీ మిగసఙ్ఘేన పరివుతో పవనే విచరన్తో పీళియక్ఖేన రఞ్ఞా విద్ధో విసపీతేన సల్లేన తత్థేవ ముచ్ఛితో పతితో’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది సామో కుమారో మేత్తావిహారీ మిగసఙ్ఘేన పరివుతో పవనే విచరన్తో పీళియక్ఖేన రఞ్ఞా విద్ధో విసపీతేన సల్లేన తత్థేవ ముచ్ఛితో పతితో, తేన హి ‘మేత్తాయ, భిక్ఖవే…పే.… సత్థం వా కమతీ’తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో సునిపుణో పరిసణ్హో సుఖుమో గమ్భీరో, అపి సునిపుణానం మనుజానం గత్తే సేదం మోచేయ్య, సో తవానుప్పత్తో, విజటేహి తం మహాజటాజటితం, అనాగతానం జినపుత్తానం చక్ఖుం దేహి నిబ్బాహనాయా”తి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ‘మేత్తాయ భిక్ఖవే…పే… సత్థం వా కమతీ’తి. సామో చ కుమారో మేత్తావిహారీ మిగసఙ్ఘేన పరివుతో పవనే విచరన్తో పీళియక్ఖేన రఞ్ఞా విద్ధో విసపీతేన సల్లేన తత్థేవ ముచ్ఛితో పతితో, తత్థ పన, మహారాజ, కారణం అత్థి. కతమం తత్థ కారణం? నేతే, మహారాజ, గుణా పుగ్గలస్స, మేత్తాభావనాయేతే గుణా, సామో, మహారాజ, కుమారో ఘటం ఉక్ఖిపన్తో తస్మిం ఖణే మేత్తాభావనాయ పమత్తో అహోసి.

“యస్మిం, మహారాజ, ఖణే పుగ్గలో మేత్తం సమాపన్నో హోతి, న తస్స పుగ్గలస్స తస్మిం ఖణే అగ్గి వా విసం వా సత్థం వా కమతి. తస్స యే కేచి అహితకామా ఉపగన్త్వా తం న పస్సన్తి, న తస్మిం ఓకాసం లభన్తి. నేతే, మహారాజ, గుణా పుగ్గలస్స, మేత్తాభావనాయేతే గుణా. ఇధ, మహారాజ, పురిసో సఙ్గామసూరో అభేజ్జకవచజాలికం సన్నయ్హిత్వా సఙ్గామం ఓతరేయ్య, తస్స సరా ఖిత్తా ఉపగన్త్వా పతన్తి వికిరన్తి, న తస్మిం ఓకాసం లభన్తి, నేసో, మహారాజ, గుణో సఙ్గామసూరస్స, అభేజ్జకవచజాలికాయేసో గుణో, యస్స సరా ఖిత్తా ఉపగన్త్వా పతన్తి వికిరన్తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నేతే గుణా పుగ్గలస్స, మేత్తాభావనాయేతే గుణా.

“యస్మిం , మహారాజ, ఖణే పుగ్గలో మేత్తం సమాపన్నో హోతి, న తస్స పుగ్గలస్స తస్మిం ఖణే అగ్గి వా విసం వా సత్థం వా కమతి. తస్స యే కేచి అహితకామా ఉపగన్త్వా తం న పస్సన్తి, తస్మిం ఓకాసం న లభన్తి, నేతే , మహారాజ, గుణా పుగ్గలస్స, మేత్తాభావనాయేతే గుణా. ఇధ పన, మహారాజ, పురిసో దిబ్బం అన్తరధానం మూలం హత్థే కరేయ్య, యావ తం మూలం తస్స హత్థగతం హోతి, తావ న అఞ్ఞో కోచి పకతిమనుస్సో తం పురిసం పస్సతి. నేసో, మహారాజ, గుణో పురిసస్స, మూలస్సేసో గుణో అన్తరధానస్స, యం సో పకతిమనుస్సానం చక్ఖుపథే న దిస్సతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నేతే గుణా పుగ్గలస్స, మేత్తాభావనాయేతే గుణా.

“యస్మిం, మహారాజ, ఖణే పుగ్గలో మేత్తం సమాపన్నో హోతి, న తస్స పుగ్గలస్స తస్మిం ఖణే అగ్గి వా విసం వా సత్థం వా కమతి. తస్స యే కేచి అహితకామా ఉపగన్త్వా తం న పస్సన్తి, న తస్మిం ఓకాసం లభన్తి. నేతే, మహారాజ, గుణా పుగ్గలస్స, మేత్తాభావనాయేతే గుణా. యథా వా పన, మహారాజ, పురిసం సుకతం మహాలేణమనుప్పవిట్ఠం మహతిమహామేఘో అభివస్సన్తో న సక్కోతి తేమయితుం, నేసో, మహారాజ, గుణో పురిసస్స, మహాలేణస్సేసో గుణో, యం మహామేఘో అభివస్సమానో న తం తేమేతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నేతే గుణా పుగ్గలస్స, మేత్తాభావనాయేతే గుణా.

“యస్మిం, మహారాజ, ఖణే పుగ్గలో మేత్తం సమాపన్నో హోతి, న తస్స పుగ్గలస్స తస్మిం ఖణే అగ్గి వా విసం వా సత్థం వా కమతి. తస్స యే కేచి అహితకామా ఉపగన్త్వా తం న పస్సన్తి, న తస్స సక్కోన్తి అహితం కాతుం నేతే, మహారాజ, గుణా పుగ్గలస్స, మేత్తాభావనాయేతే గుణా”తి. “అచ్ఛరియం, భన్తే నాగసేన, అబ్భుతం భన్తే నాగసేన, సబ్బపాపనివారణా మేత్తాభావనా”తి. “సబ్బకుసలగుణావహా, మహారాజ, మేత్తాభావనా హితానమ్పి అహితానమ్పి, యే తే సత్తా విఞ్ఞాణబద్ధా, సబ్బేసం మహానిసంసా మేత్తాభావనా సంవిభజితబ్బా”తి.

మేత్తాభావనానిసంసపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. కుసలాకుసలసమవిసమపఞ్హో

౭. “భన్తే నాగసేన ‘కుసలకారిస్సపి అకుసలకారిస్సపి విపాకో సమసమో, ఉదాహు కోచి విసేసో అత్థీ’తి? “అత్థి, మహారాజ, కుసలస్స చ అకుసలస్స చ విసేసో, కుసలం, మహారాజ, సుఖవిపాకం సగ్గసంవత్తనికం, అకుసలం దుక్ఖవిపాకం నిరయసంవత్తనిక”న్తి.

“భన్తే నాగసేన, తుమ్హే భణథ ‘దేవదత్తో ఏకన్తకణ్హో, ఏకన్తకణ్హేహి ధమ్మేహి సమన్నాగతో, బోధిసత్తో ఏకన్తసుక్కో, ఏకన్తసుక్కేహి ధమ్మేహి సమన్నాగతో’తి. పున చ దేవదత్తో భవే భవే యసేన చ పక్ఖేన చ బోధిసత్తేన సమసమో హోతి, కదాచి అధికతరో వా. యదా దేవదత్తో నగరే బారాణసియం బ్రహ్మదత్తస్స రఞ్ఞో పురోహితపుత్తో అహోసి, తదా బోధిసత్తో ఛవకచణ్డాలో అహోసి విజ్జాధరో, విజ్జం పరిజప్పిత్వా అకాలే అమ్బఫలాని నిబ్బత్తేసి, ఏత్థ తావ బోధిసత్తో దేవదత్తతో జాతియా నిహీనో యసేన చ నిహీనో.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో రాజా అహోసి మహా మహీపతి సబ్బకామసమఙ్గీ, తదా బోధిసత్తో తస్సూపభోగో అహోసి హత్థినాగో సబ్బలక్ఖణసమ్పన్నో, తస్స చారుగతివిలాసం అసహమానో రాజా వధమిచ్ఛన్తో హత్థాచరియం ఏవమవోచ ‘అసిక్ఖితో తే, ఆచరియ, హత్థినాగో, తస్స ఆకాసగమనం నామ కారణం కరోహీ’తి, తత్థపి తావ బోధిసత్తో దేవదత్తతో జాతియా నిహీనో లామకో తిరచ్ఛానగతో.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో మనుస్సో అహోసి పవనే నట్ఠాయికో, తదా బోధిసత్తో మహాపథవీ నామ మక్కటో అహోసి, ఏత్థపి తావ దిస్సతి విసేసో మనుస్సస్స చ తిరచ్ఛానగతస్స చ, తత్థపి తావ బోధిసత్తో దేవదత్తతో జాతియా నిహీనో.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో మనుస్సో అహోసి సోణుత్తరో నామ నేసాదో బలవా బలవతరో నాగబలో, తదా బోధిసత్తో ఛద్దన్తో నామ నాగరాజా అహోసి. తదా సో లుద్దకో తం హత్థినాగం ఘాతేసి, తత్థపి తావ దేవదత్తోవ అధికతరో.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో మనుస్సో అహోసి వనచరకో అనికేతవాసీ, తదా బోధిసత్తో సకుణో అహోసి తిత్తిరో మన్తజ్ఝాయీ, తదాపి సో వనచరకో తం సకుణం ఘాతేసి, తత్థపి తావ దేవదత్తోవ జాతియా అధికతరో.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో కలాబు నామ కాసిరాజా [కాసికరాజా (క.)] అహోసి, తదా బోధిసత్తో తాపసో అహోసి ఖన్తివాదీ. తదా సో రాజా తస్స తాపసస్స కుద్ధో హత్థపాదే వంసకళీరే వియ ఛేదాపేసి, తత్థపి తావ దేవదత్తో యేవ అధికతరో జాతియా చ యసేన చ.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో మనుస్సో అహోసి వనచరో, తదా బోధిసత్తో నన్దియో నామ వానరిన్దో అహోసి, తదాపి సో వనచరో తం వానరిన్దం ఘాతేసి సద్ధిం మాతరా కనిట్ఠభాతికేన చ, తత్థపి తావ దేవదత్తో యేవ అధికతరో జాతియా.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో మనుస్సో అహోసి అచేలకో కారమ్భియో నామ, తదా బోధిసత్తో పణ్డరకో నామ నాగరాజా అహోసి, తత్థపి తావ దేవదత్తో యేవ అధికతరో జాతియా.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో మనుస్సో అహోసి పవనే జటిలకో, తదా బోధిసత్తో తచ్ఛకో నామ మహాసూకరో అహోసి, తత్థపి తావ దేవదత్తో యేవ జాతియా అధికతరో.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో చేతీసు సూరపరిచరో నామ రాజా అహోసి ఉపరి పురిసమత్తే గగనే వేహాసఙ్గమో, తదా బోధిసత్తో కపిలో నామ బ్రాహ్మణో అహోసి, తత్థపి తావ దేవదత్తో యేవ అధికతరో జాతియా చ యసేన చ.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో మనుస్సో అహోసి సామో నామ, తదా బోధిసత్తో రురు నామ మిగరాజా అహోసి, తత్థపి తావ దేవదత్తో యేవ జాతియా అధికతరో.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో మనుస్సో అహోసి లుద్దకో పవనచరో, తదా బోధిసత్తో హత్థినాగో అహోసి, సో లుద్దకో తస్స హత్థినాగస్స సత్తక్ఖత్తుం దన్తే ఛిన్దిత్వా హరి, తత్థపి తావ దేవదత్తో యేవ యోనియా అధికతరో.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో సిఙ్గాలో అహోసి ఖత్తియధమ్మో, సో యావతా జమ్బుదీపే పదేసరాజానో తే సబ్బే అనుయుత్తే అకాసి, తదా బోధిసత్తో విధురో నామ పణ్డితో అహోసి, తత్థపి తావ దేవదత్తో యేవ యసేన అధికతరో.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో హత్థినాగో హుత్వా లటుకికాయ సకుణికాయ పుత్తకే ఘాతేసి, తదా బోధిసత్తోపి హత్థినాగో అహోసి యూథపతి, తత్థ తావ ఉభోపి తే సమసమా అహేసుం.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో యక్ఖో అహోసి అధమ్మో నామ, తదా బోధిసత్తోపి యక్ఖో అహోసి ధమ్మో నామ, తత్థపి తావ ఉభోపి సమసమా అహేసుం.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో నావికో అహోసి పఞ్చన్నం కులసతానం ఇస్సరో, తదా బోధిసత్తోపి నావికో అహోసి పఞ్చన్నం కులసతానం ఇస్సరో, తత్థపి తావ ఉభోపి సమసమా అహేసుం.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో సత్థవాహో అహోసి పఞ్చన్నం సకటసతానం ఇస్సరో, తదా బోధిసత్తోపి సత్థవాహో అహోసి పఞ్చన్నం సకటసతానం ఇస్సరో, తత్థపి తావ ఉభోపి సమసమా అహేసుం.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో సాఖో నామ మిగరాజా అహోసి, తదా బోధిసత్తోపి నిగ్రోధో నామ మిగరాజా అహోసి, తత్థపి తావ ఉభోపి సమసమా అహేసుం.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో సాఖో నామ సేనాపతి అహోసి, తదా బోధిసత్తోపి నిగ్రోధో నామ రాజా అహోసి, తత్థపి తావ ఉభోపి సమసమా అహేసుం.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో ఖణ్డహాలో నామ బ్రాహ్మణో అహోసి, తదా బోధిసత్తో చన్దో నామ రాజకుమారో అహోసి, తదా సో ఖణ్డహాలో యేవ అధికతరో.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో బ్రహ్మదత్తో నామ రాజా అహోసి, తదా బోధిసత్తో తస్స పుత్తో మహాపదుమో నామ కుమారో అహోసి, తదా సో రాజా సకపుత్తం చోరపపాతే ఖిపాపేసి, యతో కుతోచి పితావ పుత్తానం అధికతరో హోతి విసిట్ఠోతి, తత్థపి తావ దేవదత్తో యేవ అధికతరో.

“పున చపరం యదా దేవదత్తో మహాపతాపో నామ రాజా అహోసి, తదా బోధిసత్తో తస్స పుత్తో ధమ్మపాలో నామ కుమారో అహోసి, తదా సో రాజా సకపుత్తస్స హత్థపాదే సీసఞ్చ ఛేదాపేసి, తత్థపి తావ దేవదత్తో యేవ ఉత్తరో అధికతరో.

అజ్జేతరహి ఉభోపి సక్యకులే జాయింసు. బోధిసత్తో బుద్ధో అహోసి సబ్బఞ్ఞూ లోకనాయకో, దేవదత్తో తస్స దేవాతిదేవస్స సాసనే పబ్బజిత్వా ఇద్ధిం నిబ్బత్తేత్వా బుద్ధాలయం అకాసి. కిం ను ఖో, భన్తే నాగసేన, యం మయా భణితం, తం సబ్బం తథం ఉదాహు వితథ”న్తి?

“యం త్వం, మహారాజ, బహువిధం కారణం ఓసారేసి, సబ్బం తం తథేవ, నో అఞ్ఞథా”తి. “యది, భన్తే నాగసేన, కణ్హోపి సుక్కోపి సమసమగతికా హోన్తి, తేన హి కుసలమ్పి అకుసలమ్పి సమసమవిపాకం హోతీ”తి? “న హి, మహారాజ, కుసలమ్పి అకుసలమ్పి సమసమవిపాకం హోతి, న హి, మహారాజ, దేవదత్తో సబ్బజనేహి పటివిరుద్ధో, బోధిసత్తేనేవ పటివిరుద్ధో. యో తస్స బోధిసత్తేన పటివిరుద్ధో, సో తస్మిం తస్మిం యేవ భవే పచ్చతి ఫలం దేతి. దేవదత్తోపి, మహారాజ, ఇస్సరియే ఠితో జనపదేసు ఆరక్ఖం దేతి, సేతుం సభం పుఞ్ఞసాలం కారేతి, సమణబ్రాహ్మణానం కపణద్ధికవణిబ్బకానం నాథానాథానం యథాపణిహితం దానం దేతి. తస్స సో విపాకేన భవే భవే సమ్పత్తియో పటిలభతి. కస్సేతం, మహారాజ, సక్కా వత్తుం వినా దానేన దమేన సంయమేన ఉపోసథకమ్మేన సమ్పత్తిం అనుభవిస్సతీతి?

“యం పన త్వం, మహారాజ, ఏవం వదేసి ‘దేవదత్తో చ బోధిసత్తో చ ఏకతో అనుపరివత్తన్తీ’తి, సో న జాతిసతస్స అచ్చయేన సమాగమో అహోసి, న జాతిసహస్సస్స అచ్చయేన, న జాతిసతసహస్సస్స అచ్చయేన, కదాచి కరహచి బహూనం అహోరత్తానం అచ్చయేన సమాగమో అహోసి. యం పనేతం, మహారాజ, భగవతా **కాణకచ్ఛపోపమం** ఉపదస్సితం మనుస్సత్తప్పటిలాభాయ, తథూపమం, మహారాజ, ఇమేసం సమాగమం ధారేహి.

“న, మహారాజ, బోధిసత్తస్స దేవదత్తేనేవ సద్ధిం సమాగమో అహోసి, థేరోపి, మహారాజ, సారిపుత్తో అనేకేసు జాతిసతసహస్సేసు బోధిసత్తస్స పితా అహోసి, మహాపితా అహోసి, చూళపితా అహోసి , భాతా అహోసి, పుత్తో అహోసి, భాగినేయ్యో అహోసి, మిత్తో అహోసి.

“బోధిసత్తోపి, మహారాజ, అనేకేసు జాతిసతసహస్సేసు థేరస్స సారిపుత్తస్స పితా అహోసి, మహాపితా అహోసి, చూళపితా అహోసి, భాతా అహోసి, పుత్తో అహోసి, భాగినేయ్యో అహోసి , మిత్తో అహోసి, సబ్బేపి, మహారాజ, సత్తనికాయపరియాపన్నా సంసారసోతమనుగతా సంసారసోతేన వుయ్హన్తా అప్పియేహిపి పియేహిపి సమాగచ్ఛన్తి. యథా, మహారాజ, ఉదకం సోతేన వుయ్హమానం సుచిఅసుచికల్యాణపాపకేన సమాగచ్ఛతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సబ్బేపి సత్తనికాయపరియాపన్నా సంసారసోతమనుగతా సంసారసోతేన వుయ్హన్తా అప్పియేహిపి పియేహిపి సమాగచ్ఛన్తి. దేవదత్తో, మహారాజ, యక్ఖో సమానో అత్తనా అధమ్మో పరే అధమ్మే నియోజేత్వా సత్తపఞ్ఞాసవస్సకోటియో సట్ఠి చ వస్ససతసహస్సాని మహానిరయే పచ్చి , బోధిసత్తోపి, మహారాజ, యక్ఖో సమానో అత్తనా ధమ్మో పరే ధమ్మే నియోజేత్వా సత్తపఞ్ఞాసవస్సకోటియో సట్ఠి చ వస్ససతసహస్సాని సగ్గే మోది సబ్బకామసమఙ్గీ, అపి చ, మహారాజ, దేవదత్తో ఇమస్మిం భవే బుద్ధం అనాసాదనీయమాసాదయిత్వా సమగ్గఞ్చ సఙ్ఘం భిన్దిత్వా పథవిం పావిసి, తథాగతో బుజ్ఝిత్వా సబ్బధమ్మే పరినిబ్బుతో ఉపధిసఙ్ఖయే”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

కుసలాకుసలసమవిసమపఞ్హో సత్తమో.

၈. అమరాదేవీపఞ్హో

၈. "భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా –

"'సచే లభేథ ఖణం వా రహో వా, నిమన్తకం [నివాతకం (కుణాలజాతకే)] వాపి లభేథ తాదిసం;

సబ్బావ [సబ్బాపి (సీ. పీ.)] ఇత్థీ కయిరుం [కరేయ్యుం (సీ. పీ. క.)] ను పాపం, అఞ్ఞం అలద్ధా పీఠసప్పినా సద్ధి'న్తి.

"పున చ కథీయతి 'మహోసధస్స భరియా అమరా నామ ఇత్థీ గామకే ఠపితా పవుత్థపతికా రహో నిసిన్నా వివిత్తా రాజప్పటిసమం సామికం కరిత్వా సహస్సేన నిమన్తీయమానా పాపం నాకాసీ'తి. యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం 'సచే...పే.... సద్ధి'న్తి తేన హి 'మహోసధస్స భరియా...పే.... నాకాసీ'తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది మహోసధస్స భరియా...పే.... నాకాసి, తేన హి 'సచే...పే.... సద్ధి'న్తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా 'సచే...పే.... సద్ధి'న్తి. కథీయతి చ 'మహోసధస్స భరియా ...పే.... నాకాసీ'తి. కరేయ్య సా, మహారాజ, ఇత్థీ సహస్సం లభమానా తాదిసేన పురిసేన సద్ధిం పాపకమ్మం, న సా కరేయ్య సచే ఖణం వా రహో వా నిమన్తకం వాపి తాదిసం లభేయ్య, విచినన్తీ సా, మహారాజ, అమరా ఇత్థీ న అద్దస ఖణం వా రహో వా నిమన్తకం వాపి తాదిసం.

"ఇధ లోకే గరహభయా ఖణం న పస్సి, పరలోకే నిరయభయా ఖణం న పస్సి, కటుకవిపాకం పాపన్తి ఖణం న పస్సి, పియం అముఞ్చితుకామా ఖణం న పస్సి, సామికస్స గరుకతాయ ఖణం న పస్సి, ధమ్మం అపచాయన్తీ ఖణం న పస్సి, అనరియం గరహన్తీ ఖణం న పస్సి, కిరియం అభిన్దితుకామా ఖణం న పస్సి. ఏవరూపేహి బహూహి కారణేహి ఖణం న పస్సి.

"రహోపి సా లోకే విచినిత్వా అపస్సన్తీ పాపం నాకాసి. సచే సా మనుస్సేహి రహో లభేయ్య, అథ అమనుస్సేహి రహో న లభేయ్య. సచే అమనుస్సేహి రహో లభేయ్య, అథ పరచిత్తవిదూహి పబ్బజితేహి రహో న లభేయ్య. సచే పరచిత్తవిదూహి పబ్బజితేహి రహో లభేయ్య, అథ పరచిత్తవిదూనీహి దేవతాహి రహో న లభేయ్య. సచే పరచిత్తవిదూనీహి దేవతాహి రహో లభేయ్య, అత్తనావ పాపేహి రహో న లభేయ్య. సచే అత్తనావ పాపేహి రహో లభేయ్య, అథ అధమ్మేన రహో న లభేయ్య. ఏవరూపేహి బహువిధేహి కారణేహి రహో అలభిత్వా పాపం నాకాసి.

"నిమన్తకమ్పి సా లోకే విచినిత్వా తాదిసం అలభన్తీ పాపం నాకాసి. మహోసధో, మహారాజ, పణ్డితో అట్ఠవీసతియా అఙ్గేహి సమన్నాగతో. కతమేహి అట్ఠవీసతియా అఙ్గేహి సమన్నాగతో? మహోసధో, మహారాజ, సూరో హిరిమా ఓత్తప్పీ సపక్ఖో మిత్తసమ్పన్నో ఖమో సీలవా సచ్చవాదీ సోచేయ్యసమ్పన్నో అక్కోధనో అనతిమానీ అనుసూయకో వీరియవా ఆయూహకో సఙ్గాహకో సంవిభాగీ సఖిలో నివాతవుత్తి సణ్హో అసఠో అమాయావీ అతిబుద్ధిసమ్పన్నో కిత్తిమా విజ్జాసమ్పన్నో హితేసీ ఉపనిస్సితానం పత్థితో సబ్బజనస్స ధనవా యసవా. మహోసధో, మహారాజ, పణ్డితో ఇమేహి అట్ఠవీసతియా అఙ్గేహి

సమన్నాగతో. సా అఞ్ఞం తాదిసం నిమన్తకం అలభిత్వా పాపం నాకాసీ”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

అమరాదేవీపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. అరహన్తఅభాయనపఞ్హో

౯. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘విగతభయసన్తాసా అరహన్తో’తి. పున చ నగరే రాజగహే ధనపాలకం హత్థిం భగవతి ఓపతన్తం దిస్వా పఞ్చ ఖీణాసవసతాని పరిచ్చజిత్వా జినవరం పక్కన్తాని దిసావిదిసం ఏకం ఠపేత్వా థేరం ఆనన్దం. కిం ను ఖో, భన్తే నాగసేన, తే అరహన్తో భయా పక్కన్తా, పఞ్ఞాయిస్సతి సకేన కమ్మేనాతి దసబలం పాతేతుకామా పక్కన్తా , ఉదాహు తథాగతస్స అతులం విపులమసమం పాటిహారియం దట్ఠుకామా పక్కన్తా? యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం ‘విగతభయసన్తాసా అరహన్తో’తి, తేన హి ‘నగరే…పే.… ఆనన్ద’న్తి యం వచనం తం మిచ్ఛా. యది నగరే రాజగహే ధనపాలకం హత్థిం భగవతి ఓపతన్తం దిస్వా పఞ్చ ఖీణాసవసతాని పరిచ్చజిత్వా జినవరం పక్కన్తాని దిసావిదిసం ఏకం ఠపేత్వా థేరం ఆనన్దం, తేన హి ‘విగతభయసన్తాసా అరహన్తో’తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ‘విగతభయసన్తాసా అరహన్తో’తి, నగరే రాజగహే ధనపాలకం హత్థిం భగవతి ఓపతన్తం దిస్వా పఞ్చ ఖీణాసవసతాని పరిచ్చజిత్వా జినవరం పక్కన్తాని దిసావిదిసం ఏకం ఠపేత్వా థేరం ఆనన్దం, తఞ్చ పన న భయా, నాపి భగవన్తం పాతేతుకామతాయ.

“యేన పన, మహారాజ, హేతునా అరహన్తో భాయేయ్యుం వా తాసేయ్యుం వా, సో హేతు అరహన్తానం సముచ్ఛిన్నో, తస్మా విగతభయసన్తాసా అరహన్తో, భాయతి ను, మహారాజ, మహాపథవీ ఖణన్తేపి భిన్దన్తేపి ధారేన్తేపి సముద్దపబ్బతగిరిసిఖరేతి? “న హి, భన్తే”తి. “కేన కారణేన మహారాజా”తి? “నత్థి, భన్తే, మహాపథవియా సో హేతు, యేన హేతునా మహాపథవీ భాయేయ్య వా తాసేయ్య వా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నత్థి అరహన్తానం సో హేతు, యేన హేతునా అరహన్తో భాయేయ్యుం వా తాసేయ్యుం వా.

“భాయతి ను, మహారాజ, గిరిసిఖరం ఛిన్దన్తే వా భిన్దన్తే వా పతన్తే వా అగ్గినా దహన్తే వా”తి? “న హి, భన్తే”తి. “కేన కారణేన మహారాజా”తి? “నత్థి, భన్తే, గిరిసిఖరస్స సో హేతు, యేన హేతునా గిరిసిఖరం భాయేయ్య వా తాసేయ్య వా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నత్థి అరహన్తానం సో హేతు, యేన హేతునా అరహన్తో భాయేయ్యుం వా తాసేయ్యుం వా.

“యదిపి , మహారాజ, లోకధాతుసతసహస్సేసు యే కేచి సత్తనికాయపరియాపన్నా సబ్బేపి తే సత్తిహత్థా ఏకం అరహన్తం ఉపధావిత్వా తాసేయ్యుం, న భవేయ్య అరహతో చిత్తస్స కిఞ్చి అఞ్ఞథత్తం. కిం కారణం? అట్ఠానమనవకాసతాయ.

“అపి చ, మహారాజ, తేసం ఖీణాసవానం ఏవం చేతోపరివితక్కో అహోసి ‘అజ్జ నరవరపవరే జినవరవసభే నగరవరమనుప్పవిట్ఠే వీథియా ధనపాలకో హత్థీ ఆపతిస్సతి, అసంసయమతిదేవదేవం ఉపట్ఠాకో న పరిచ్చజిస్సతి, యది మయం సబ్బేపి భగవన్తం న పరిచ్చజిస్సామ, ఆనన్దస్స గుణో పాకటో న భవిస్సతి, న హేవ చ తథాగతం సముపగమిస్సతి

హత్థినాగో, హన్ద మయం అపగచ్ఛామ, ఏవమిదం మహాతో జనకాయస్స కిలేసబన్ధనమోక్ఖో భవిస్సతి, ఆనన్దస్స చ గుణో పాకటో భవిస్సతీ'తి. ఏవం తే అరహన్తో ఆనిసంసం దిస్వా దిసావిదిసం పక్కన్తా"తి. "సువిభత్తో, భన్తే నాగసేన, పఞ్హో, ఏవమేతం నత్థి అరహన్తానం భయం వా సన్తాసో వా, ఆనిసంసం దిస్వా అరహన్తో పక్కన్తా దిసావిదిస"న్తి.

అరహన్తఅభాయనపఞ్హో నవమో.

౧౦. బుద్ధసబ్బఞ్ఞుభావపఞ్హో

౧౦. "భన్తే నాగసేన, తుమ్హే భణథ 'తథాగతో సబ్బఞ్ఞూ'తి. పున చ భణథ 'తథాగతేన సారిపుత్తమోగ్గల్లానప్పముఖే భిక్ఖుసఙ్ఘే పణామితే చాతుమేయ్యకా చ సక్యా బ్రహ్మా చ సహమ్పతి బీజూపమఞ్చ వచ్ఛతరుణూపమఞ్చ ఉపదస్సేత్వా భగవన్తం పసాదేసుం ఖమాపేసుం నిజ్ఝత్తం అకంసూ'తి. కిం ను ఖో, భన్తే నాగసేన, అఞ్ఞాతా తా ఉపమా తథాగతస్స, యాహి తథాగతో ఉపమాహి ఓరతో ఖమితో ఉపసన్తో నిజ్ఝత్తం గతో? యది, భన్తే నాగసేన, తథాగతస్స తా ఉపమా అఞ్ఞాతా, తేన హి బుద్ధో అసబ్బఞ్ఞూ, యది ఞాతా, తేన హి ఓకస్స పసయ్హ వీమంసాపేక్ఖో పణామేసి, తేన హి తస్స అకారుఞ్ఞతా సమ్భవతి. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"సబ్బఞ్ఞూ, మహారాజ, తథాగతో, తాహి చ ఉపమాహి భగవా పసన్నో ఓరతో ఖమితో ఉపసన్తో నిజ్ఝత్తం గతో. ధమ్మస్సామీ, మహారాజ, తథాగతో, తథాగతప్పవేదితేహేవ తే ఓపమ్మేహి తథాగతం ఆరాధేసుం తోసేసుం పసాదేసుం, తేసఞ్చ తథాగతో పసన్నో 'సాధూ'తి అబ్భానుమోది.

"యథా, మహారాజ, ఇత్థీ సామికస్స సన్తకేనేవ ధనేన సామికం ఆరాధేతి తోసేతి పసాదేతి, తఞ్చ సామికో 'సాధూ'తి అబ్భానుమోదతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, చాతుమేయ్యకా చ సక్యా బ్రహ్మా చ సహమ్పతి తథాగతప్పవేదితేహేవ ఓపమ్మేహి తథాగతం ఆరాధేసుం తోసేసుం పసాదేసుం, తేసఞ్చ తథాగతో పసన్నో 'సాధూ'తి అబ్భానుమోది.

"యథా వా పన, మహారాజ, కప్పకో రఞ్ఞో సన్తకేనేవ సువణ్ణఫణకేన రఞ్ఞో ఉత్తమఙ్గం పసాధయమానో రాజానం ఆరాధేతి తోసేతి పసాదేతి, తస్స చ రాజా పసన్నో 'సాధూ'తి అబ్భానుమోదతి, యథిచ్ఛితమనుప్పదేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, చాతుమేయ్యకా చ సక్యా బ్రహ్మా చ సహమ్పతి తథాగతప్పవేదితేహేవ ఓపమ్మేహి తథాగతం ఆరాధేసుం తోసేసుం పసాదేసుం, తేసఞ్చ తథాగతో పసన్నో 'సాధూ'తి అబ్భానుమోది.

"యథా వా పన, మహారాజ, సద్ధివిహారికో ఉపజ్ఝాయాభతం పిణ్డపాతం గహేత్వా ఉపజ్ఝాయస్స ఉపనామేన్తో ఉపజ్ఝాయం ఆరాధేతి తోసేతి పసాదేతి, తఞ్చ ఉపజ్ఝాయో పసన్నో 'సాధూ'తి అబ్భానుమోదతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, చాతుమేయ్యకా చ సక్యా బ్రహ్మా చ సహమ్పతి తథాగతప్పవేదితేహేవ ఓపమ్మేహి తథాగతం ఆరాధేసుం తోసేసుం పసాదేసుం, తేసఞ్చ తథాగతో పసన్నో 'సాధూ'తి అబ్భానుమోదిత్వా సబ్బదుక్ఖపరిముత్తియా ధమ్మం దేసేసీ"తి. "సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

బుద్ధసబ్బఞ్ఞుభావపఞ్హో దసమో.

సబ్బఞ్ఞుతఞాణవగ్గో చతుత్థో.

ఇమస్మిం వగ్గే దస పఞ్హా.

౩. సన్థవవగ్గో

౧. సన్థవపఞ్హో

౧. "భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా –

"'సన్థవతో భయం జాతం, నికేతా జాయతే రజో;
అనికేతమసన్థవం, ఏతం వే మునిదస్సన'న్తి.

"పున చ భగవతా భణితం 'విహారే కారయే రమ్మే, వాసయేత్థ బహుస్సుతే'తి. యది, భన్తే నాగసేన, తథాగతేన భణితం 'సన్థవతో భయం జాతం, నికేతా జాయతే రజో. అనికేతమసన్థవం, ఏతం వే మునిదస్సన'న్తి, తేన హి 'విహారే కారయే రమ్మే, వాసయేత్థ బహుస్సుతే'తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది తథాగతేన భణితం 'విహారే కారయే రమ్మే, వాసయేత్థ బహుస్సుతే'తి, తేన హి 'సన్థవతో భయం జాతం, నికేతా జాయతే రజో. అనికేతమసన్థవం, ఏతం వే మునిదస్సన'న్తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"భాసితమ్పేతం , మహారాజ, భగవతా 'సన్థవతో భయం జాతం, నికేతా జాయతే రజో. అనికేతమసన్థవం, ఏతం వే మునిదస్సన'న్తి. భణితఞ్చ 'విహారే కారయే రమ్మే, వాసయేత్థ బహుస్సుతే'తి. యం, మహారాజ, భగవతా భణితం 'సన్థవతో భయం జాతం, నికేతా జాయతే రజో. అనికేతమసన్థవం, ఏతం వే మునిదస్సన'న్తి, తం సభావవచనం అసేసవచనం నిస్సేసవచనం నిప్పరియాయవచనం సమణానుచ్ఛవం సమణసారుప్పం సమణప్పతిరూపం సమణారహం సమణగోచరం సమణప్పటిపదా సమణప్పటిపత్తి. యథా, మహారాజ, ఆరఞ్ఞకో మిగో అరఞ్ఞే పవనే చరమానో నిరాలయో అనికేతో యథిచ్ఛకం సయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, భిక్ఖునా 'సన్థవతో భయం జాతం, నికేతా జాయతే రజో. అనికేతమసన్థవం, ఏతం వే మునిదస్సన'న్తి చిన్తేతబ్బం.

"యం పన, మహారాజ, భగవతా భణితం 'విహారే కారయే రమ్మే, వాసయేత్థ బహుస్సుతే'తి, తం ద్వే అత్థవసే సమ్పస్సమానేన భగవతా భణితం. కతమే ద్వే? విహారదానం నామ సబ్బబుద్ధేహి వణ్ణితం అనుమతం థోమితం పసత్థం, తం తే విహారదానం దత్వా జాతిజరామరణా పరిముచ్చిస్సన్తీతి. అయం తావ పఠమో ఆనిసంసో విహారదానే.

"పున చపరం విహారే విజ్జమానే భిక్ఖునియో బ్యత్తసఙ్కేతా భవిస్సన్తి, సులభం దస్సనం దస్సనకామానం, అనికేతే దుద్దస్సనా భవిస్సన్తీతి. అయం దుతియో ఆనిసంసో విహారదానే. ఇమే ద్వే అత్థవసే సమ్పస్సమానేన భగవతా భణితం 'విహారే కారయే రమ్మే, వాసయేత్థ బహుస్సుతే'తి, న తత్థ బుద్ధపుత్తేన ఆలయో కరణీయో నికేతే"తి. "సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

సన్థవపఞ్హో పఠమో.

౨. ఉదరసంయతపఞ్హో

౨. "భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా –

"'ఉత్తిట్ఠే నప్పమజ్జేయ్య, ఉదరే సంయతో సియా'తి.

"పున చ భగవతా భణితం 'అహం ఖో పనుదాయి, అప్పేకదా ఇమినా పత్తేన సమతిత్తికమ్పి భుఞ్జామి, భియ్యోపి భుఞ్జామీ'తి. యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం 'ఉత్తిట్ఠే నప్పమజ్జేయ్య, ఉదరే సంయతో సియా'తి, తేన హి 'అహం ఖో పనుదాయి, అప్పేకదా ఇమినా పత్తేన సమతిత్థికమ్పి భుఞ్జామి, భియ్యోపి భుఞ్జామీ'తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది తథాగతేన భణితం 'అహం ఖో పనుదాయి, అప్పేకదా ఇమినా పత్తేన సమతిత్థికమ్పి భుఞ్జామి, భియ్యోపి భుఞ్జామీ'తి, తేన హి 'ఉత్తిట్ఠే నప్పమజ్జేయ్య, ఉదరే సంయతో సియా'తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా 'ఉత్తిట్ఠే నప్పమజ్జేయ్య, ఉదరే సంయతో సియా'తి, భణితఞ్చ 'అహం ఖో పనుదాయి, అప్పేకదా ఇమినా పత్తేన సమతిత్తికమ్పి భుఞ్జామి, భియ్యోపి భుఞ్జామీ'తి . యం, మహారాజ, భగవతా భణితం 'ఉత్తిట్ఠే నప్పమజ్జేయ్య, ఉదరే సంయతో సియా'తి, తం సభావవచనం అసేసవచనం నిస్సేసవచనం నిప్పరియాయవచనం భూతవచనం తచ్ఛవచనం యాథావవచనం అవిపరీతవచనం ఇసివచనం మునివచనం భగవన్తవచనం అరహన్తవచనం పచ్చేకబుద్ధవచనం జినవచనం సబ్బఞ్ఞువచనం తథాగతస్స అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స వచనం.

"ఉదరే అసంయతో, మహారాజ, పాణమ్పి హనతి, అదిన్నమ్పి ఆదియతి, పరదారమ్పి గచ్ఛతి, ముసాపి భణతి, మజ్జమ్పి పివతి, మాతరమ్పి జీవితా వోరోపేతి, పితరమ్పి జీవితా వోరోపేతి, అరహన్తమ్పి జీవితా వోరోపేతి, సఙ్ఘమ్పి భిన్దతి, దుట్ఠేన చిత్తేన తథాగతస్స లోహితమ్పి ఉప్పాదేతి. నను, మహారాజ, దేవదత్తో ఉదరే అసంయతో సఙ్ఘం భిన్దిత్వా కప్పట్ఠియం కమ్మం ఆయూహి [ఆయూహతి (క॰)]. ఏవరూపాని, మహారాజ, అఞ్ఞానిపి బహువిధాని కారణాని దిస్వా భగవతా భణితం 'ఉత్తిట్ఠే నప్పమజ్జేయ్య, ఉదరే సంయతో సియా'తి.

"ఉదరే సంయతో, మహారాజ, చతుసచ్చాభిసమయం అభిసమేతి, చత్తారి సామఞ్ఞఫలాని సచ్ఛికరోతి, చతూసు పటిసమ్భిదాసు అట్ఠసు సమాపత్తీసు ఛసు అభిఞ్ఞాసు వసీభావం పాపుణాతి, కేవలఞ్చ సమణధమ్మం పూరేతి. నను, మహారాజ, సుకపోతకో ఉదరే సంయతో హుత్వా యావ తావతింసభవనం కమ్పేత్వా సక్కం దేవానమిన్దం ఉపట్ఠానముపనేసి, ఏవరూపాని, మహారాజ, అఞ్ఞానిపి బహువిధాని కారణాని దిస్వా భగవతా భణితం 'ఉత్తిట్ఠే నప్పమజ్జేయ్య, ఉదరే సంయతో సియా'తి.

"యం పన, మహారాజ, భగవతా భణితం 'అహం ఖో పనుదాయి అప్పేకదా ఇమినా పత్తేన సమతిత్తికమ్పి భుఞ్జామి, భియ్యోపి భుఞ్జామీ'తి, తం కతకిచ్చేన నిట్ఠితకిరియేన సిద్ధత్థేన వుసితవోసానేన నిరావరణేన సబ్బఞ్ఞునా సయమ్భునా తథాగతేన అత్తానం ఉపాదాయ భణితం.

"యథా, మహారాజ, వన్తస్స విరిత్తస్స అనువాసితస్స ఆతురస్స సప్పాయకిరియా ఇచ్ఛితబ్బా హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సకిలేసస్స అదిట్ఠసచ్చస్స ఉదరే సంయమో కరణీయో హోతి. యథా, మహారాజ, మణిరతనస్స సప్పభాసస్స

జాతిమన్తస్స అభిజాతిపరిసుద్ధస్స మజ్జననిఘంసనపరిసోధనేన కరణీయం న హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతస్స బుద్ధవిసయే పారమిం గతస్స కిరియాకరణేసు ఆవరణం న హోతీ"తి. "సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

ఉదరసంయతపఞ్హో దుతియో.

౩. బుద్ధఅప్పాబాధపఞ్హో

౩. "భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా 'అహమస్మి, భిక్ఖవే, బ్రాహ్మణో యాచయోగో సదా పయతపాణి అన్తిమదేహధరో అనుత్తరో భిసక్కో సల్లకత్తో'తి. పున చ భణితం భగవతా 'ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం అప్పాబాధానం యదిదం బాకులో'తి. భగవతో చ సరీరే బహుక్ఖత్తుం ఆబాధో ఉప్పన్నో దిస్సతి. యది, భన్తే నాగసేన, తథాగతో అనుత్తరో, తేన హి 'ఏతదగ్గం…పే॰… బాకులో'తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది థేరో బాకులో అప్పాబాధానం అగ్గో, తేన హి 'అహమస్మి…పే॰… సల్లకత్తో'తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా 'అహమస్మి…పే॰… సల్లకత్తో'తి, భణితఞ్చ 'ఏతదగ్గం…పే॰… బాకులో'తి, తఞ్చ పన బాహిరానం ఆగమానం అధిగమానం పరియత్తీనం అత్తని విజ్జమానతం సన్ధాయ భాసితం.

"సన్తి ఖో పన, మహారాజ, భగవతో సావకా ఠానచఙ్కమికా, తే ఠానేన చఙ్కమేన దివారత్తిం వీతినామేన్తి, భగవా పన, మహారాజ, ఠానేన చఙ్కమేన నిసజ్జాయ సయనేన దివారత్తిం వీతినామేతి, యే తే, మహారాజ, భిక్ఖూ ఠానచఙ్కమికా, తే తేన అఙ్గేన అతిరేకా.

"సన్తి ఖో పన, మహారాజ, భగవతో సావకా ఏకాసనికా, తే జీవితహేతుపి దుతియం భోజనం న భుఞ్జన్తి, భగవా పన, మహారాజ, దుతియమ్పి యావ తతియమ్పి భోజనం భుఞ్జతి, యే తే, మహారాజ, భిక్ఖూ ఏకాసనికా, తే తేన అఙ్గేన అతిరేకా, అనేకవిధాని, మహారాజ, తాని కారణాని తేసం తేసం తం తం సన్ధాయ భణితాని. భగవా పన, మహారాజ, అనుత్తరో సీలేన సమాధినా పఞ్ఞాయ విముత్తియా విముత్తిఞాణదస్సనేన దసహి చ బలేహి చతూహి వేసారజ్జేహి అట్ఠారసహి బుద్ధధమ్మేహి ఛహి అసాధారణేహి ఞాణేహి, కేవలే చ బుద్ధవిసయే తం సన్ధాయ భణితం 'అహమస్మి…పే॰… సల్లకత్తో'తి.

"ఇధ, మహారాజ, మనుస్సేసు ఏకో జాతిమా హోతి, ఏకో ధనవా, ఏకో విజ్జవా, ఏకో సిప్పవా, ఏకో సూరో, ఏకో విచక్ఖణో, సబ్బేపేతే అభిభవియ రాజా యేవ తేసం ఉత్తమో హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, భగవా సబ్బసత్తానం అగ్గో జేట్ఠో సేట్ఠో.

"యం పన ఆయస్మా బాకులో అప్పాబాధో అహోసి, తం అభినీహారవసేన, సో హి, మహారాజ, అనోమదస్సిస్స భగవతో ఉదరవాతాబాధే ఉప్పన్నే విపస్సిస్స చ భగవతో అట్ఠసట్ఠియా చ భిక్ఖుసతసహస్సానం తిణపుప్ఫకరోగే ఉప్పన్నే సయం తాపసో సమానో నానాభేసజ్జేహి తం బ్యాధిం అపనేత్వా అప్పాబాధతం పత్తో, భణితో చ 'ఏతదగ్గం…పే॰… బాకులో'తి.

“భగవతో, మహారాజ, బ్యాధిమ్హి ఉప్పజ్జన్తేపి అనుప్పజ్జన్తేపి ధుతఙ్గం ఆదియన్తేపి అనాదియన్తేపి నత్థి భగవతా సదిసో కోచి సత్తో. భాసితమ్పేతం మహారాజ భగవతా దేవాతిదేవేన **సంయుత్తనికాయ**వరలఞ్చకే –

“‘యావతా, భిక్ఖవే, సత్తా అపదా వా ద్విపదా వా చతుప్పదా వా బహుప్పదా వా రూపినో వా అరూపినో వా సఞ్ఞినో వా అసఞ్ఞినో వా నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞినో వా, తథాగతో తేసం అగ్గమక్ఖాయతి అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో’తి. ‘సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ’”తి.

బుద్ధఅప్పాబాధపఞ్హో తతియో.

౪. మగ్గుప్పాదనపఞ్హో

౪. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘తథాగతో భిక్ఖవే, అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో అనుప్పన్నస్స మగ్గస్స ఉప్పాదేతా’తి. పున చ భణితం ‘అద్దసం ఖ్వాహం, భిక్ఖవే, పురాణం మగ్గం పురాణం అఞ్జసం పుబ్బకేహి సమ్మాసమ్బుద్ధేహి అనుయాత’న్తి. యది, భన్తే నాగసేన, తథాగతో అనుప్పన్నస్స మగ్గస్స ఉప్పాదేతా, తేన హి ‘అద్దసం ఖ్వాహం, భిక్ఖవే, పురాణం మగ్గం పురాణం అఞ్జసం పుబ్బకేహి సమ్మాసమ్బుద్ధేహి అనుయాత’న్తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది తథాగతేన భణితం ‘అద్దసం ఖ్వాహం, భిక్ఖవే, పురాణం మగ్గం పురాణం అఞ్జసం పుబ్బకేహి సమ్మాసమ్బుద్ధేహి అనుయాత’న్తి, తేన హి ‘తథాగతో, భిక్ఖవే, అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో అనుప్పన్నస్స మగ్గస్స ఉప్పాదేతా’తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“భాసితమ్పేతం , మహారాజ, భగవతా ‘తథాగతో, భిక్ఖవే, అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో అనుప్పన్నస్స మగ్గస్స ఉప్పాదేతా’తి. భణితఞ్చ ‘అద్దసం ఖ్వాహం, భిక్ఖవే, పురాణం మగ్గం పురాణం అఞ్జసం పుబ్బకేహి సమ్మాసమ్బుద్ధేహి అనుయాత’న్తి, తం ద్వయమ్పి సభావవచనమేవ, పుబ్బకానం, మహారాజ, తథాగతానం అన్తరధానేన అసతి అనుసాసకే మగ్గో అన్తరధాయి, తం [సో తం (సీ. పీ. క.)] తథాగతో మగ్గం లుగ్గం పలుగ్గం గూళ్హం పిహితం పటిచ్ఛన్నం అసఞ్చరణం పఞ్ఞాచక్ఖునా సమ్పస్సమానో [సమ్మసమానో (సీ. పీ.)] అద్దస పుబ్బకేహి సమ్మాసమ్బుద్ధేహి అనుయాతం, తంకారణా ఆహ ‘అద్దసం ఖ్వాహం, భిక్ఖవే, పురాణం మగ్గం పురాణం అఞ్జసం పుబ్బకేహి సమ్మాసమ్బుద్ధేహి అనుయాత’న్తి.

“పుబ్బకానం, మహారాజ, తథాగతానం అన్తరధానేన అసతి అనుసాసకే లుగ్గం పలుగ్గం గూళ్హం పిహితం పటిచ్ఛన్నం అసఞ్చరణం మగ్గం యం దాని తథాగతో సఞ్చరణం అకాసి, తంకారణా ఆహ ‘తథాగతో, భిక్ఖవే, అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో అనుప్పన్నస్స మగ్గస్స ఉప్పాదేతా’తి.

“ఇధ, మహారాజ, రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స అన్తరధానేన మణిరతనం గిరిసిఖన్తరే నిలీయతి, అపరస్స చక్కవత్తిస్స సమ్మాపటిపత్తియా ఉపగచ్ఛతి, అపి ను ఖో తం, మహారాజ, మణిరతనం తస్స పకత”న్తి? “న హి, భన్తే, పాకతికం యేవ తం మణిరతనం, తేన పన నిబ్బత్తిత”న్తి [నిబ్బత్తన్తి (సీ. పీ.)]. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, పాకతికం పుబ్బకేహి తథాగతేహి అనుచిణ్ణం అట్ఠఙ్గికం సివం మగ్గం అసతి అనుసాసకే లుగ్గం పలుగ్గం గూళ్హం పిహితం పటిచ్ఛన్నం అసఞ్చరణం భగవా పఞ్ఞాచక్ఖునా సమ్పస్సమానో ఉప్పాదేసి, సఞ్చరణం అకాసి, తంకారణా ఆహ ‘తథాగతో, భిక్ఖవే, అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో అనుప్పన్నస్స మగ్గస్స ఉప్పాదేతా’తి.

“యథా వా పన, మహారాజ, సన్తం యేవ పుత్తం యోనియా జనయిత్వా మాతా ‘జనికా’తి వుచ్చతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో సన్తం యేవ మగ్గం లుగ్గం పలుగ్గం గూళ్హం పిహితం పటిచ్ఛన్నం అసఞ్చరణం పఞ్ఞాచక్ఖునా సమ్పస్సమానో ఉప్పాదేసి, సఞ్చరణం అకాసి, తంకారణా ఆహ ‘తథాగతో, భిక్ఖవే, అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో అనుప్పన్నస్స మగ్గస్స ఉప్పాదేతా’తి.

“యథా వా పన, మహారాజ, కోచి పురిసో యం కిఞ్చి నట్ఠం పస్సతి, ‘తేన తం భణ్డం నిబ్బత్తిత’న్తి జనో వోహరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో సన్తం యేవ మగ్గం లుగ్గం పలుగ్గం గూళ్హం పిహితం పటిచ్ఛన్నం అసఞ్చరణం పఞ్ఞాచక్ఖునా సమ్పస్సమానో ఉప్పాదేసి, సఞ్చరణం అకాసి, తంకారణా ఆహ ‘తథాగతో, భిక్ఖవే, అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో అనుప్పన్నస్స మగ్గస్స ఉప్పాదేతా’తి.

“యథా వా పన, మహారాజ, కోచి పురిసో వనం సోధేత్వా భూమిం నీహరతి, ‘తస్స సా భూమీ’తి జనో వోహరతి, న చేసా భూమి తేన పవత్తితా, తం భూమిం కారణం కత్వా భూమిసామికో నామ హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో సన్తం యేవ మగ్గం లుగ్గం పలుగ్గం గూళ్హం పిహితం పటిచ్ఛన్నం అసఞ్చరణం పఞ్ఞాయ సమ్పస్సమానో ఉప్పాదేసి, సఞ్చరణం అకాసి, తంకారణా ఆహ ‘తథాగతో, భిక్ఖవే, అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో అనుప్పన్నస్స మగ్గస్స ఉప్పాదేతా’”తి.
“సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

మగ్గుప్పాదనపఞ్హో చతుత్థో.

౫. బుద్ధఅవిహేఠకపఞ్హో

౫. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘పుబ్బే వాహం మనుస్సభూతో సమానో సత్తానం అవిహేఠకజాతికో అహోసి’న్తి. పున చ భణితం ‘లోమసకస్సపో నామ ఇసి సమానో అనేకసతే పాణే ఘాతయిత్వా వాజపేయ్యం మహాయఞ్ఞం యజీ’తి. యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం ‘పుబ్బే వాహం మనుస్సభూతో సమానో సత్తానం అవిహేఠకజాతికో అహోసి’న్తి, తేన హి ‘లోమసకస్సపేన ఇసినా అనేకసతే పాణే ఘాతయిత్వా వాజపేయ్యం మహాయఞ్ఞం యజిత’న్తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది ‘లోమసకస్సపేన ఇసినా అనేకసతే పాణే ఘాతయిత్వా వాజపేయ్యం మహాయఞ్ఞం యజితం’, తేన హి ‘పుబ్బే వాహం మనుస్సభూతో సమానో సత్తానం అవిహేఠకజాతికో అహోసి’న్తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ‘పుబ్బే వాహం మనుస్సభూతో సమానో సత్తానం అవిహేఠకజాతికో అహోసి’న్తి, ‘లోమసకస్సపేన ఇసినా అనేకసతే పాణే ఘాతయిత్వా వాజపేయ్యం మహాయఞ్ఞం యజితం’, తఞ్చ పన రాగవసేన విసఞ్ఞినా, నో సచేతనేనా”తి.

“అట్ఠిమే , భన్తే నాగసేన, పుగ్గలా పాణం హనన్తి. కతమే అట్ఠ? రత్తో రాగవసేన పాణం హనతి, దుట్ఠో దోసవసేన పాణం హనతి, మూళ్హో మోహవసేన పాణం హనతి, మానీ మానవసేన పాణం హనతి, లుద్ధో లోభవసేన పాణం హనతి, అకిఞ్చనో జీవికత్థాయ పాణం హనతి, బాలో హస్సవసేన [అఞ్ఞాణవసేన (క. సీ.)] పాణం హనతి, రాజా వినయనవసేన పాణం హనతి. ఇమే ఖో, భన్తే నాగసేన, అట్ఠ పుగ్గలా పాణం హనన్తి. పాకతికం యేవ, భన్తే నాగసేన, బోధిసత్తేన కత”న్తి . “న,

మహారాజ, పాకతికం బోధిసత్తేన కతం, యది, మహారాజ, బోధిసత్తో పకతిభావేన ఓనమేయ్య మహాయఞ్ఞం యజితుం, న యిమం గాథం భణేయ్య –

> ‘‘‘ససముద్దపరియాయం, మహిం సాగరకుణ్డలం;
> న ఇచ్ఛే సహ నిన్దాయ, ఏవం సేయ్హ [సయ్హ (సీ. పీ.)] విజానహీ’తి.

‘‘ఏవంవాదీ, మహారాజ, బోధిసత్తో సహ దస్సనేన చన్దవతియా రాజకఞ్ఞాయ విసఞ్ఞీ అహోసి ఖిత్తచిత్తో రత్తో విసఞ్ఞిభూతో ఆకులాకులో తురితతురితో తేన విక్ఖిత్తభన్తలుళితచిత్తేన మహతిమహాపసుఘాతగలరుహిరసఞ్చయం వాజపేయ్యం మహాయఞ్ఞం యజి.

‘‘యథా, మహారాజ, ఉమ్మత్తకో ఖిత్తచిత్తో జలితమ్పి జాతవేదం అక్కమతి, కుపితమ్పి ఆసీవిసం గణ్హాతి, మత్తమ్పి హత్థిం ఉపేతి, సముద్దమ్పి అతీరదస్సిం పక్ఖన్దతి, చన్దనికమ్పి ఓళిగల్లమ్పి ఓమద్దతి, కణ్టకాధానమ్పి అభిరుహతి, పపాతేపి పతతి, అసుచిమ్పి భక్ఖేతి, నగ్గోపి రథియా చరతి, అఞ్ఞమ్పి బహువిధం అకిరియం కరోతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, బోధిసత్తో సహ దస్సనేన చన్దవతియా రాజకఞ్ఞాయ విసఞ్ఞీ అహోసి ఖిత్తచిత్తో రత్తో విసఞ్ఞిభూతో ఆకులాకులో తురితతురితో, తేన విక్ఖిత్తభన్తలుళితచిత్తేన మహతిమహాపసుఘాతగలరుహిరసఞ్చయం వాజపేయ్యం మహాయఞ్ఞం యజి.

‘‘ఖిత్తచిత్తేన, మహారాజ, కతం పాపం దిట్ఠధమ్మేపి న మహాసావజ్జం హోతి, సమ్పరాయే విపాకేనపి నో తథా. ఇధ, మహారాజ, కోచి ఉమ్మత్తకో వజ్ఝమాపజ్జేయ్య, తస్స తుమ్హే కిం దణ్డం ధారేథా’’తి? ‘‘కో, భన్తే, ఉమ్మత్తకస్స దణ్డో భవిస్సతి, తం మయం పోథాపేత్వా నీహరాపేమ, ఏసోవ తస్స దణ్డో’’తి. ‘‘ఇతి ఖో, మహారాజ, ఉమ్మత్తకస్స అపరాధే దణ్డోపి న భవతి , తస్మా ఉమ్మత్తకస్స కతేపి న దోసో భవతి సతేకిచ్ఛో. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, లోమసకస్సపో ఇసి సహ దస్సనేన చన్దవతియా రాజకఞ్ఞాయ విసఞ్ఞీ అహోసి ఖిత్తచిత్తో రత్తో విసఞ్ఞిభూతో విసటపయాతో ఆకులాకులో తురితతురితో, తేన విక్ఖిత్తభన్తలుళితచిత్తేన మహతిమహాపసుఘాతగలరుహిరసఞ్చయం వాజపేయ్యం మహాయఞ్ఞం యజి. యదా చ పన పకతిచిత్తో అహోసి పటిలద్ధస్సతి, తదా పునదేవ పబ్బజిత్వా పఞ్చాభిఞ్ఞాయో నిబ్బత్తేత్వా బ్రహ్మలోకూపగో అహోసీ’’తి. ‘‘సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ’’తి.

బుద్ధఅవిహేఠకపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. ఛద్దన్తజోతిపాలారబ్భపఞ్హో

౬. ‘‘భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ఛద్దన్తో నాగరాజా –

> ‘‘‘వధిస్సమేతన్తి పరామసన్తో, కాసావమద్దక్ఖి ధజం ఇసీనం;
> దుక్ఖేన ఫుట్ఠస్సుదపాది సఞ్ఞా, అరహద్ధజో సబ్భి అవజ్ఝరూపో’తి.

‘‘పున చ భణితం ‘జోతిపాలమాణవో సమానో కస్సపం భగవన్తం అరహన్తం సమ్మాసమ్బుద్ధం ముణ్డకవాదేన సమణకవాదేన అసబ్భాహి ఫరుసాహి వాచాహి అక్కోసి పరిభాసీ’తి. యది, భన్తే నాగసేన, బోధిసత్తో తిరచ్ఛానగతో సమానో కాసావం అభిపూజయి, తేన హి ‘జోతిపాలేన మాణవేన కస్సపో భగవా అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో ముణ్డకవాదేన

సమణకవాదేన అసబ్భాహి ఫరుసాహి వాచాహి అక్కుట్ఠో పరిభాసితో’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది జోతిపాలేన మాణవేన కస్సపో భగవా అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో ముణ్డకవాదేన సమణకవాదేన అసబ్భాహి ఫరుసాహి వాచాహి అక్కుట్ఠో పరిభాసితో, తేన హి ‘ఛద్దన్తేన నాగరాజేన కాసావం పూజిత’న్తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. యది తిరచ్ఛానగతేన బోధిసత్తేన కక్ఖళఖరకటుకవేదనం వేదయమానేన లుద్దకేన నివత్థం కాసావం పూజితం, కిం మనుస్సభూతో సమానో పరిపక్కఞాణో పరిపక్కాయ బోధియా కస్సపం భగవన్తం అరహన్తం సమ్మాసమ్బుద్ధం దసబలం లోకనాయకం ఉదితోదితం జలితబ్యామోభాసం పవరుత్తమం పవరరుచిరకాసికకాసావమభిపారుతం దిస్వా న పూజయి? అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో’తి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ఛద్దన్తో నాగరాజా ‘వధిస్సమేతన్తి...పే.... అవజ్ఝరూపో’తి. జోతిపాలేన చ మాణవేన కస్సపో భగవా అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో ముణ్డకవాదేన సమణకవాదేన అసబ్భాహి ఫరుసాహి వాచాహి అక్కుట్ఠో పరిభాసితో, తఞ్చ పన జాతివసేన కులవసేన. జోతిపాలో, మహారాజ, మాణవో అస్సద్ధే అప్పసన్నే కులే పచ్చాజాతో, తస్స మాతాపితరో భగినిభాతరో దాసిదాసచేటకపరివారకమనుస్సా బ్రహ్మదేవతా బ్రహ్మగరుకా, తే ‘బ్రాహ్మణా ఏవ ఉత్తమా పవరా’తి అవసేసే పబ్బజితే గరహన్తి జిగుచ్ఛన్తి, తేసం తం వచనం సుత్వా జోతిపాలో మాణవో ఘటికారేన కుమ్భకారేన సత్థారం దస్సనాయ పక్కోసితో ఏవమాహ ‘కిం పన తేన ముణ్డకేన సమణకేన దిట్ఠేనా’తి.

“యథా , మహారాజ , అమతం విసమాసజ్జ తిత్తకం హోతి, యథా చ సీతోదకం అగ్గిమాసజ్జ ఉణ్హం హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, జోతిపాలో మాణవో అస్సద్ధే అప్పసన్నే కులే పచ్చాజాతో, సో కులవసేన అన్ధో హుత్వా [సో కులజాతివసేన అన్ధో భవిత్వా (స్యా.)] తథాగతం అక్కోసి పరిభాసి.

“యథా, మహారాజ, జలితపజ్జలితో మహాఅగ్గిక్ఖన్ధో సప్పభాసో ఉదకమాసజ్జ ఉపహతప్పభాతేజో సీతలో కాళకో భవతి పరిపక్కనిగ్గుణ్డిఫలసదిసో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, జోతిపాలో మాణవో పుఞ్ఞవా సద్ధో ఞాణవిపులసప్పభాసో అస్సద్ధే అప్పసన్నే కులే పచ్చాజాతో, సో కులవసేన అన్ధో హుత్వా తథాగతం అక్కోసి పరిభాసి, ఉపగన్త్వా చ బుద్ధగుణమఞ్ఞాయ చేటకభూతో వియ అహోసి, జినసాసనే పబ్బజిత్వా అభిఞ్ఞా చ సమాపత్తియో చ నిబ్బత్తేత్వా బ్రహ్మలోకూపగో అహోసీ”తి.
“సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

ఛద్దన్తజోతిపాలారబ్భపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. ఘటికారపఞ్హో

౭. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘ఘటికారస్స కుమ్భకారస్స ఆవేసనం సబ్బం తేమాసం ఆకాసచ్ఛదనం అట్ఠాసి, న దేవోతివస్సీ’తి. పున చ భణితం ‘కస్సపస్స తథాగతస్స [భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స (మ. ని. ౨.౨౮౫)] కుటి ఓవస్సతీ’తి. కిస్స పన, భన్తే నాగసేన, తథాగతస్స ఏవముస్సన్నకుసలమూలస్స [ఏవరూపస్స ఉస్సన్నకుసలమూలస్స (క.)] కుటి ఓవస్సతి, తథాగతస్స నామ సో ఆనుభావో ఇచ్ఛితబ్బో? యది, భన్తే నాగసేన, ఘటికారస్స కుమ్భకారస్స ఆవేసనం అనోవస్సం ఆకాసచ్ఛదనం అహోసి, తేన హి ‘తథాగతస్స కుటి ఓవస్సతీ’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది తథాగతస్స కుటి ఓవస్సతి, తేన హి ‘ఘటికారస్స కుమ్భకారస్స ఆవేసనం అనోవస్సకం

అహోసి ఆకాసచ్ఛదన’న్తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ‘ఘటికారస్స కుమ్భకారస్స ఆవేసనం సబ్బం తేమాసం ఆకాసచ్ఛదనం అట్ఠాసి, న దేవోతివస్సీ’తి. భణితఞ్చ ‘కస్సపస్స తథాగతస్స కుటి ఓవస్సతీ’తి. ఘటికారో, మహారాజ, కుమ్భకారో సీలవా కల్యాణధమ్మో ఉస్సన్నకుసలమూలో అన్ధే జిణ్ణే మాతాపితరో పోసేతి, తస్స అసమ్ముఖా అనాపుచ్ఛాయేవస్స ఘరే తిణం హరిత్వా భగవతో కుటిం ఛాదేసుం, సో తేన తిణహరణేన అకమ్పితం అసఞ్చలితం సుసణ్ఠితం విపులమసమం పీతిం పటిలభతి, భియ్యో సోమనస్సఞ్చ అతులం ఉప్పాదేసి ‘అహో వత మే భగవా లోకుత్తమో సువిస్సత్థో’తి, తేన తస్స దిట్ఠధమ్మికో విపాకో నిబ్బత్తో. న హి, మహారాజ, తథాగతో తావతకేన వికారేన చలతి.

“యథా, మహారాజ, సినేరు గిరిరాజా అనేకసతసహస్సవాతసమ్పహారేనపి న కమ్పతి న చలతి, మహోదధి వరప్పవరసాగరో అనేకసతనహుతమహాగఙ్గాసతసహస్సేహిపి న పూరతి న వికారమాపజ్జతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో న తావతకేన వికారేన చలతి.

“యం పన, మహారాజ, తథాగతస్స కుటి ఓవస్సతి, తం మహతో జనకాయస్స అనుకమ్పాయ. ద్వేమే, మహారాజ, అత్థవసే సమ్పస్సమానా తథాగతా సయం నిమ్మితం పచ్చయం నప్పటిసేవన్తి, ‘అయం అగ్గదక్ఖిణేయ్యో సత్థా’తి భగవతో పచ్చయం దత్వా దేవమనుస్సా సబ్బదుగ్గతితో పరిముచ్చిస్సన్తీతి, దస్సేత్వా వుత్తిం పరియేసన్తీతి ‘మా అఞ్ఞే ఉపవదేయ్యు’న్తి. ఇమే ద్వే అత్థవసే సమ్పస్సమానా తథాగతా సయం నిమ్మితం పచ్చయం నప్పటిసేవన్తి. యది, మహారాజ, సక్కో వా తం కుటిం అనోవస్సం కరేయ్య బ్రహ్మా వా సయం వా, సావజ్జం భవేయ్య తం యేవ కరణం [కారణం (సీ. పీ.)] సదోసం సనిగ్గహం, ఇమే విభూతం [విభూసం (సీ. పీ.)] కత్వా లోకం సమ్మోహేన్తి అధికతం కరోన్తీతి, తస్మా తం కరణం వజ్జనీయం. న, మహారాజ, తథాగతా వత్థుం యాచన్తి, తాయ అవత్థుయాచనాయ అపరిభాసియా భవన్తీ”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

ఘటికారపఞ్హో సత్తమో.

౮. బ్రాహ్మణరాజవాదపఞ్హో

౮. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం తథాగతేన ‘అహమస్మి, భిక్ఖవే, బ్రాహ్మణో యాచయోగో’తి. పున చ భణితం ‘రాజాహమస్మి సేలా’తి. యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం ‘అహమస్మి, భిక్ఖవే , బ్రాహ్మణో యాచయోగో’తి, తేన హి ‘రాజాహమస్మి సేలా’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది తథాగతేన భణితం ‘రాజాహమస్మి సేలా’తి, తేన హి ‘అహమస్మి, భిక్ఖవే, బ్రాహ్మణో యాచయోగో’తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. ఖత్తియో వా హి భవేయ్య బ్రాహ్మణో వా, నత్థి ఏకాయ జాతియా ద్వే వణ్ణా నామ, అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా ‘అహమస్మి, భిక్ఖవే, బ్రాహ్మణో యాచయోగో’తి, పున చ భణితం ‘రాజాహమస్మి సేలా’తి, తత్థ కారణం అత్థి, యేన కారణేన తథాగతో బ్రాహ్మణో చ రాజా చ హోతీ”తి.

“కిం పన తం, భన్తే నాగసేన, కారణం, యేన కారణేన తథాగతో బ్రాహ్మణో చ రాజా చ హోతి”? “సబ్బే, మహారాజ, పాపకా అకుసలా ధమ్మా తథాగతస్స బాహితా పహీనా అపగతా బ్యపగతా ఉచ్ఛిన్నా ఖీణా ఖయం పత్తా నిబ్బుతా ఉపసన్తా, తస్మా తథాగతో ‘బ్రాహ్మణో’తి వుచ్చతి.

“బ్రాహ్మణో నామ సంసయమనేకంసం విమతిపథం వీతివత్తో, భగవాపి, మహారాజ, సంసయమనేకంసం విమతిపథం వీతివత్తో, తేన కారణేన తథాగతో ‘బ్రాహ్మణో’తి వుచ్చతి.

“బ్రాహ్మణో నామ సబ్బభవగతియోనినిస్సటో మలరజగతవిప్పముత్తో అసహాయో, భగవాపి, మహారాజ, సబ్బభవగతియోనినిస్సటో మలరజగతవిప్పముత్తో అసహాయో, తేన కారణేన తథాగతో ‘బ్రాహ్మణో’తి వుచ్చతి.

“బ్రాహ్మణా నామ అగ్గసేట్ఠవరపవరదిబ్బవిహారబహులో, భగవాపి, మహారాజ, అగ్గసేట్ఠవరపవరదిబ్బవిహారబహులో, తేనాపి కపరణేన తథాగతో “బ్రాహ్మణో”తి వుచ్చతి.

“బ్రాహ్మణో నామ అజ్ఝయన అజ్ఝాపన దానప్పటిగ్గహణ దమ సంయమనియమపుబ్బమనుసిట్ఠి పవేణి వంస ధరణో, భగవాపి, మహారాజ, అజ్ఝయన అజ్ఝాపన దానప్పటిగ్గహణ దమ సంయమ నియమ పుబ్బజినాచిణ్ణ అనుసిట్ఠి పవేణి వంస ధరణో తేనాపి కారణేన తథాగతో ‘బ్రాహ్మణో’తి వుచ్చతి.

“బ్రాహ్మణో నామ బ్రహాసుఖవిహారజ్ఝానఝాయీ; భగవాపి, మహారాజ, బ్రహాసుఖవిహారజ్ఝానఝాయీ, తేనాపి కారణేన తథాగతో ‘బ్రాహ్మణో’తి వుచ్చతి.

“బ్రాహ్మణో నామ సబ్బభవాభవగతీసు అభిజాతివత్తితమనుచరితం జానాతి, భగవాపి, మహారాజ, సబ్బభవాభవగతీసు అభిజాతివత్తితమనుచరితం జానాతి, తేనాపి కారణేన తథాగతో ‘బ్రాహ్మణో’తి వుచ్చతి.

“బ్రాహ్మణోతి, మహారాజ, భగవతో నేతం నామం మాతరా కతం, న పితరా కతం, న భాతరా కతం, న భగినియా కతం, న మిత్తామచ్చేహి కతం, న ఞాతిసాలోహితేహి కతం, న సమణబ్రాహ్మణేహి కతం, న దేవతాహి కతం, విమోక్ఖన్తికమేతం బుద్ధానం భగవన్తానం నామం బోధియా యేవ మూలే మారసేనం విధమిత్వా అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నే పాపకే అకుసలే ధమ్మే బాహేత్వా సహ సబ్బఞ్ఞుతఞాణస్స పటిలాభా పటిలద్ధపాతుభూతసముప్పన్నమత్తే సచ్చికా పఞ్ఞత్తి యదిదం బ్రాహ్మణోతి, తేన కారణేన తథాగతో వుచ్చతి ‘బ్రాహ్మణో’”తి.

“కేన పన, భన్తే నాగసేన, కారణేన తథాగతో వుచ్చతి ‘రాజా’”తి? “రాజా నామ, మహారాజ, యో కోచి రజ్జం కారేతి లోకమనుసాసతి, భగవాపి, మహారాజ, దససహస్సియా లోకధాతుయా ధమ్మేన రజ్జం కారేతి, సదేవకం లోకం సమారకం సబ్రహ్మకం సస్సమణబ్రాహ్మణిం పజం సదేవమనుస్సం అనుసాసతి, తేనాపి కారణేన తథాగతో వుచ్చతి ‘రాజా’తి.

“రాజా నామ, మహారాజ, సబ్బజనమనుస్సే అభిభవిత్వా నన్దయన్తో ఞాతిసఙ్ఘం, సోచయన్తో అమిత్తసఙ్ఘం, మహతిమహాయససిరిహరం థిరసారదణ్డం అనూనసతసలాకాలఙ్కతం ఉస్సాపేతి పణ్డరవిమలసేతచ్ఛత్తం, భగవాపి, మహారాజ, సోచయన్తో మారసేనం మిచ్ఛాపటిపన్నం, నన్దయన్తో దేవమనుస్సే సమ్మాపటిపన్నే దససహస్సియా

లోకధాతుయా మహతిమహాయససిరిహరం ఖన్తిథిరసారదణ్డం ఞాణవరసతసలాకాలఙ్కతం ఉస్సాపేతి అగ్గవరవిముత్తిపణ్డరవిమలసేతచ్ఛత్తం, తేనాపి కారణేన తథాగతో వుచ్చతి 'రాజా'తి.

"రాజా నామ ఉపగతసమ్పత్తజనానం బహూనమభివన్దనీయో భవతి, భగవాపి, మహారాజ, ఉపగతసమ్పత్తదేవమనుస్సానం బహూనమభివన్దనీయో, తేనాపి కారణేన తథాగతో వుచ్చతి 'రాజా'తి.

"రాజా నామ యస్స కస్సచి ఆరాధకస్స పసీదిత్వా వరితం వరం దత్వా కామేన తప్పయతి, భగవాపి, మహారాజ, యస్స కస్సచి కాయేన వాచాయ మనసా ఆరాధకస్స పసీదిత్వా వరితం వరమనుత్తరం సబ్బదుక్ఖపరిముత్తిం దత్వా అసేసకామవరేన చ తప్పయతి, తేనాపి కారణేన తథాగతో వుచ్చతి 'రాజా'తి.

"రాజా నామ ఆణం వీతిక్కమన్తం విగరహతి ఝాపేతి [జాపేతి (సీ. పీ.)] ధంసేతి, భగవతోపి, మహారాజ, సాసనవరే ఆణం అతిక్కమన్తో అలజ్జీ మఙ్కుభావేన ఓఞ్ఞాతో హీళితో గరహితో భవిత్వా వజ్జతి జినసాసనవరమ్హా, తేనాపి కారణేన తథాగతో వుచ్చతి 'రాజా'తి.

"రాజా నామ పుబ్బకానం ధమ్మికానం రాజూనం పవేణిమనుసిట్ఠియా ధమ్మాధమ్మమనుదీపయిత్వా ధమ్మేన రజ్జం కారయమానో పిహయితో పియో పత్థితో భవతి జనమనుస్సానం, చిరం రాజకులవంసం ఠపయతి ధమ్మగుణబలేన, భగవాపి, మహారాజ, పుబ్బకానం సయమ్భూనం పవేణిమనుసిట్ఠియా ధమ్మాధమ్మమనుదీపయిత్వా ధమ్మేన లోకమనుసాసమానో పిహయితో పియో పత్థితో దేవమనుస్సానం చిరం సాసనం పవత్తేతి ధమ్మగుణబలేన, తేనాపి కారణేన తథాగతో వుచ్చతి 'రాజా'తి. ఏవమనేకవిధం, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన తథాగతో బ్రాహ్మణోపి భవేయ్య రాజాపి భవేయ్య, సునిపుణో భిక్ఖు కప్పమ్పి నో నం సమ్పాదేయ్య, కిం అతిబహుం భణితేన, సంఖిత్తం సమ్పటిచ్ఛితబ్బ"న్తి. "సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

బ్రాహ్మణరాజవాదపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. గాథాభిగీతభోజనకథాపఞ్హో

౯. "భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా –

> "'గాథాభిగీతం మే అభోజనేయ్యం [అభోజనీయం (క.) సు. ని. ౮౧ పస్సితబ్బం], సమ్పస్సతం బ్రాహ్మణ నేస ధమ్మో;
> గాథాభిగీతం పనుదన్తి బుద్ధా, ధమ్మే సతీ బ్రాహ్మణ వుత్తిరేసా'తి.

"పున చ భగవా పరిసాయ ధమ్మం దేసేన్తో కథేన్తో అనుపుబ్బికథం పఠమం తావ దానకథం కథేతి, పచ్ఛా సీలకథం, తస్స భగవతో సబ్బలోకిస్సరస్స భాసితం సుత్వా దేవమనుస్సా అభిసఙ్ఖరిత్వా దానం దేన్తి, తస్స తం ఉయ్యోజితం దానం సావకా పరిభుఞ్జన్తి. యది, భన్తే నాగసేన, భగవతా భణితం 'గాథాభిగీతం మే అభోజనేయ్య'న్తి, తేన హి 'భగవా దానకథం పఠమం కథేతీ'తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది దానకథం పఠమం కథేతి, తేన హి 'గాథాభిగీతం మే అభోజనేయ్య'న్తి

తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. కిం కారణం? యో నో, భన్తే, దక్ఖిణేయ్యో గిహీనం పిణ్డపాతదానస్స విపాకం కథేతి, తస్స తే ధమ్మకథం సుత్వా పసన్నచిత్తా అపరాపరం దానం దేన్తి, యే తం దానం పరిభుఞ్జన్తి, సబ్బే తే గాథాభిగీతం పరిభుఞ్జన్తి. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో నిపుణో గమ్భీరో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో"తి.

"భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా 'గాథాభిగీతం మే అభోజనేయ్యం, సమ్పస్సతం బ్రాహ్మణ నేస ధమ్మో. గాథాభిగీతం పనుదన్తి బుద్ధా, ధమ్మే సతీ బ్రాహ్మణ వుత్తిరేసా'తి, కథేతి చ భగవా పఠమం దానకథం, తఞ్చ పన కిరియం సబ్బేసం తథాగతానం పఠమం దానకథాయ, తత్థ చిత్తం అభిరమాపేత్వా పచ్ఛా సీలే నియోజేన్తి. యథా, మహారాజ, మనుస్సా తరుణదారకానం పఠమం తావ కీళాభణ్డకాని దేన్తి. సేయ్యథిదం, వఙ్కకం ఘటికం చిఙ్గులకం పత్తాళ్హకం రథకం ధనుకం, పచ్ఛా తే సకే సకే కమ్మే నియోజేన్తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో పఠమం దానకథాయ చిత్తం అభిరమాపేత్వా పచ్ఛా సీలే నియోజేతి.

"యథా వా పన, మహారాజ, భిసక్కో నామ ఆతురానం పఠమం తావ చతూహపఞ్చాహం తేలం పాయేతి బలకరణాయ సినేహనాయ, పచ్ఛా విరేచేతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో పఠమం తావ దానకథాయ చిత్తం అభిరమాపేత్వా పచ్ఛా సీలే నియోజేతి. దాయకానం, మహారాజ, దానపతీనం చిత్తం ముదుకం హోతి మద్దవం సినిద్ధం, తేన తే దానసేతుసఙ్కమేన దాననావాయ సంసారసాగరపారమనుగచ్ఛన్తి, తస్మా తేసం పఠమం కమ్మభూమిమనుసాసతి, న చ కేనచి [తేన (సీ॰ పీ॰)] విఞ్ఞత్తిమాపజ్జతీ"తి.

"భన్తే నాగసేన, 'విఞ్ఞత్తి'న్తి యం వదేసి, కతి పన తా విఞ్ఞత్తియో"తి? "ద్వేమా, మహారాజ, విఞ్ఞత్తియో కాయవిఞ్ఞత్తి వచీవిఞ్ఞత్తి చాతి. తత్థ అత్థి కాయవిఞ్ఞత్తి సావజ్జా, అత్థి అనవజ్జా. అత్థి వచీవిఞ్ఞత్తి సావజ్జా, అత్థి అనవజ్జా.

"కతమా కాయవిఞ్ఞత్తి సావజ్జా? ఇధేకచ్చో భిక్ఖు కులాని ఉపగన్త్వా అనోకాసే ఠితో ఠానం భఞ్జతి, అయం కాయవిఞ్ఞత్తి సావజ్జా. తాయ చ విఞ్ఞాపితం అరియా న పరిభుఞ్జన్తి, సో చ పుగ్గలో అరియానం సమయే ఓఞ్ఞాతో హోతి హీళితో ఖీళితో గరహితో పరిభూతో అచిత్తీకతో, భిన్నాజీవోత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి.

"పున చపరం, మహారాజ, ఇధేకచ్చో భిక్ఖు కులాని ఉపగన్త్వా అనోకాసే ఠితో గలం పణామేత్వా మోరపేక్ఖితం పేక్ఖతి 'ఏవం ఇమే పస్సన్తీ'తి, తేన చ తే పస్సన్తి. అయమ్పి కాయవిఞ్ఞత్తి సావజ్జా. తాయ చ విఞ్ఞాపితం అరియా న పరిభుఞ్జన్తి, సో చ పుగ్గలో అరియానం సమయే ఓఞ్ఞాతో హోతి హీళితో ఖీళితో గరహితో పరిభూతో అచిత్తీకతో, భిన్నాజీవోత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి.

"పున చపరం, మహారాజ, ఇధేకచ్చో భిక్ఖు హనుకాయ వా భముకాయ వా అఙ్గుట్ఠేన వా విఞ్ఞాపేతి, అయమ్పి కాయవిఞ్ఞత్తి సావజ్జా, తాయ చ విఞ్ఞాపితం అరియా న పరిభుఞ్జన్తి, సో చ పుగ్గలో అరియానం సమయే ఓఞ్ఞాతో హోతి హీళితో ఖీళితో గరహితో పరిభూతో అచిత్తీకతో, భిన్నాజీవోత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి.

"కతమా కాయవిఞ్ఞత్తి అనవజ్జా? ఇధ భిక్ఖు కులాని ఉపగన్త్వా సతో సమాహితో సమ్పజానో ఠానేపి అట్ఠానేపి యథానుసిట్ఠిం గన్త్వా ఠానే తిట్ఠతి, దాతుకామేసు తిట్ఠతి, అదాతుకామేసు పక్కమతి. అయం కాయవిఞ్ఞత్తి అనవజ్జా, తాయ

చ విఞ్ఞాపితం అరియా పరిభుఞ్జన్తి, సో చ పుగ్గలో అరియానం సమయే వణ్ణితో హోతి థుతో పసత్థో సల్లేఖితాచారో, పరిసుద్ధాజీవోత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన –

'న వే యాచన్తి సప్పఞ్ఞా, ధీరో చ వేదితుమరహతి [అరియా గరహన్తి యాచనం (సీ. పీ.)];
ఉద్దిస్స అరియా తిట్ఠన్తి, ఏసా అరియాన యాచనా'తి.

"కతమా వచీవిఞ్ఞత్తి సావజ్జా? ఇధ, మహారాజ, భిక్ఖు వాచాయ బహువిధం విఞ్ఞాపేతి చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానప్పచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారం, అయం వచీవిఞ్ఞత్తి సావజ్జా, తాయ చ విఞ్ఞాపితం అరియా న పరిభుఞ్జన్తి, సో చ పుగ్గలో అరియానం సమయే ఓఞ్ఞాతో హోతి హీళితో ఖీళితో గరహితో పరిభూతో అచిత్తీకతో, భిన్నాజీవోత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి.

"పున చపరం, మహారాజ, ఇధేకచ్చో భిక్ఖు పరేసం సావేన్తో ఏవం భణతి 'ఇమినా మే అత్థో'తి, తాయ చ వాచాయ పరేసం సావితాయ తస్స లాభో ఉప్పజ్జతి, అయమ్పి వచీవిఞ్ఞత్తి సావజ్జా, తాయ చ విఞ్ఞాపితం అరియా న పరిభుఞ్జన్తి, సో చ పుగ్గలో అరియానం సమయే ఓఞ్ఞాతో హోతి హీళితో ఖీళితో గరహితో పరిభూతో అచిత్తీకతో, భిన్నాజీవోత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి.

"పున చపరం, మహారాజ, ఇధేకచ్చో భిక్ఖు వచీవిప్ఫారేన పరిసాయ సావేతి 'ఏవఞ్చ ఏవఞ్చ భిక్ఖూనం దాతబ్బ'న్తి, తఞ్చ తే వచనం సుత్వా పరికిత్తితం అభిహరన్తి, అయమ్పి వచీవిఞ్ఞత్తి సావజ్జా, తాయ చ విఞ్ఞాపితం అరియా న పరిభుఞ్జన్తి, సో చ పుగ్గలో అరియానం సమయే ఓఞ్ఞాతో హోతి హీళితో ఖీళితో గరహితో పరిభూతో అచిత్తీకతో, భిన్నాజీవోత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి.

"నను, మహారాజ, థేరోపి సారిపుత్తో అత్థఙ్గతే సూరియే రత్తిభాగే గిలానో సమానో థేరేన మహామోగ్గల్లానేన భేసజ్జం పుచ్ఛీయమానో వాచం భిన్ది, తస్స తేన వచీభేదేన భేసజ్జం ఉప్పజ్జి. అథ థేరో సారిపుత్తో 'వచీభేదేన మే ఇమం భేసజ్జం ఉప్పన్నం, మా మే ఆజీవో భిజ్జీ'తి ఆజీవభేదభయా తం భేసజ్జం పజహి న ఉపజీవి. ఏవమ్పి వచీవిఞ్ఞత్తి సావజ్జా, తాయ చ విఞ్ఞాపితం అరియా న పరిభుఞ్జన్తి. సో చ పుగ్గలో అరియానం సమయే ఓఞ్ఞాతో హోతి హీళితో ఖీళితో గరహితో పరిభూతో అచిత్తీకతో, భిన్నాజీవోత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి.

"కతమా వచీవిఞ్ఞత్తి అనవజ్జా? ఇధ, మహారాజ, భిక్ఖు సతి పచ్చయే భేసజ్జం విఞ్ఞాపేతి ఞాతిపవారితేసు కులేసు, అయం వచీవిఞ్ఞత్తి అనవజ్జా, తాయ చ విఞ్ఞాపితం అరియా పరిభుఞ్జన్తి, సో చ పుగ్గలో అరియానం సమయే వణ్ణితో హోతి థోమితో పసత్థో, పరిసుద్ధాజీవోత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి, అనుమతో తథాగతేహి అరహన్తేహి సమ్మాసమ్బుద్ధేహి.

"యం పన, మహారాజ, తథాగతో కసిభారద్వాజస్స బ్రాహ్మణస్స భోజనం పజహి [పజహతి (క.)], తం ఆవేఠనవినివేఠనకడ్ఢననిగ్గహప్పటికమ్మేన నిబ్బత్తి, తస్మా తథాగతో తం పిణ్డపాతం పటిక్ఖిపి న ఉపజీవీ"తి.

"సబ్బకాలం, భన్తే నాగసేన, తథాగతే భుఞ్జమానే దేవతా దిబ్బం ఓజం పత్తే ఆకిరన్తి, ఉదాహు 'సూకరమద్దవే చ మధుపాయాసే చా'తి ద్వీసు యేవ పిణ్డపాతేసు ఆకిరింసూ"తి? "సబ్బకాలం, మహారాజ, తథాగతే భుఞ్జమానే దేవతా

దిబ్బం ఓజం గహేత్వా ఉపతిట్ఠిత్వా ఉద్ధటుద్ధటే ఆలోపే ఆకిరన్తి.

“యథా , మహారాజ, రఞ్ఞో సూదో రఞ్ఞో భుఞ్జన్తస్స సూపం గహేత్వా ఉపతిట్ఠిత్వా కబళే కబళే సూపం ఆకిరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సబ్బకాలం తథాగతే భుఞ్జమానే దేవతా దిబ్బం ఓజం గహేత్వా ఉపతిట్ఠిత్వా ఉద్ధటుద్ధటే ఆలోపే దిబ్బం ఓజం ఆకిరన్తి. వేరఞ్జాయమ్పి, మహారాజ , తథాగతస్స సుక్ఖయవపులకే [సుక్ఖయవమూలకే (క.)] భుఞ్జమానస్స దేవతా దిబ్బేన ఓజేన తేమయిత్వా తేమయిత్వా ఉపసంహరింసు, తేన తథాగతస్స కాయో ఉపచితో అహోసీ”తి. “లాభా వత, భన్తే నాగసేన, తాసం దేవతానం, యా తథాగతస్స సరీరప్పటిజగ్గనే సతతం సమితం ఉస్సుక్కమాపన్నా. సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

గాథాభిగీతభోజనకథాపఞ్హో నవమో.

౧౦. ధమ్మదేసనాయ అప్పోస్సుక్కపఞ్హో

౧౦. “భన్తే నాగసేన, తుమ్హే భణథ ‘తథాగతేన చతూహి చ అసఙ్ఖ్యేయ్యేహి కప్పానం సతసహస్సేన చ ఏత్థన్తరే సబ్బఞ్ఞుతఞాణం పరిపాచితం మహతో జనకాయస్స సముద్ధరణాయా’తి. పున చ ‘సబ్బఞ్ఞుతం పత్తస్స అప్పోస్సుక్కతాయ చిత్తం నమి, నో ధమ్మదేసనాయా’తి.

“యథా నామ, భన్తే నాగసేన, ఇస్సాసో వా ఇస్సాసన్తేవాసీ వా బహుకే దివసే సఙ్గామత్థాయ ఉపాసనం సిక్ఖిత్వా సమ్పత్తే మహాయుద్ధే ఓసక్కేయ్య, ఏవమేవ ఖో, భన్తే నాగసేన, తథాగతేన చతూహి చ అసఙ్ఖ్యేయ్యేహి కప్పానం సతసహస్సేన చ ఏత్థన్తరే సబ్బఞ్ఞుతఞాణం పరిపాచేత్వా మహతో జనకాయస్స సముద్ధరణాయ సబ్బఞ్ఞుతం పత్తేన ధమ్మదేసనాయ ఓసక్కితం.

“యథా వా పన, భన్తే నాగసేన, మల్లో వా మల్లన్తేవాసీ వా బహుకే దివసే నిబ్బుద్ధం సిక్ఖిత్వా సమ్పత్తే మల్లయుద్ధే ఓసక్కేయ్య, ఏవమేవ ఖో, భన్తే నాగసేన, తథాగతేన చతూహి చ అసఙ్ఖ్యేయ్యేహి కప్పానం సతసహస్సేన చ ఏత్థన్తరే సబ్బఞ్ఞుతఞాణం పరిపాచేత్వా మహతో జనకాయస్స సముద్ధరణాయ సబ్బఞ్ఞుతం పత్తేన ధమ్మదేసనాయ ఓసక్కితం.

“కిం ను ఖో, భన్తే నాగసేన, తథాగతేన భయా ఓసక్కితం, ఉదాహు అపాకటతాయ ఓసక్కితం, ఉదాహు దుబ్బలతాయ ఓసక్కితం, ఉదాహు అసబ్బఞ్ఞుతాయ ఓసక్కితం, కిం తత్థ కారణం, ఇఙ్ఘ మే త్వం కారణం బ్రూహి కఙ్ఖావితరణాయ. యది, భన్తే నాగసేన, తథాగతేన చతూహి చ అసఙ్ఖ్యేయ్యేహి కప్పానం సతసహస్సేన చ ఏత్థన్తరే సబ్బఞ్ఞుతఞాణం పరిపాచితం మహతో జనకాయస్స సముద్ధరణాయ, తేన హి ‘సబ్బఞ్ఞుతం పత్తస్స అప్పోస్సుక్కతాయ చిత్తం నమి, నో ధమ్మదేసనాయా’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది సబ్బఞ్ఞుతం పత్తస్స అప్పోస్సుక్కతాయ చిత్తం నమి నో ధమ్మదేసనాయ, తేన హి ‘తథాగతేన చతూహి చ అసఙ్ఖ్యేయ్యేతి కప్పానం సతసహస్సేన చ ఏత్థన్తరే సబ్బఞ్ఞుతఞాణం పరిపాచితం మహతో జనకాయస్స సముద్ధరణాయా’తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో గమ్భీరో దున్నిబ్బేఠో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“పరిపాచితఞ్చ, మహారాజ, తథాగతేన చతూహి చ అసఙ్ఖ్యేయ్యేహి కప్పానం సతసహస్సేన చ ఏత్థన్తరే సబ్బఞ్ఞుతఞాణం మహతో జనకాయస్స సముద్ధరణాయ, పత్తసబ్బఞ్ఞుతస్స చ అప్పోస్సుక్కతాయ చిత్తం నమి, నో ధమ్మదేసనాయ. తఞ్చ పన ధమ్మస్స గమ్భీరనిపుణదుద్దసదురనుబోధసుఖుమదుప్పటివేధతం సత్తానఞ్చ ఆలయారామతం సక్కాయదిట్ఠియా దళ్హసుగ్గహితతఞ్చ దిస్వా ‘కిం ను ఖో, కథం ను ఖో’తి అప్పోస్సుక్కతాయ చిత్తం నమి, నో ధమ్మదేసనాయ, సత్తానం పటివేధచిన్తనమానసం యేవేతం.

“యథా, మహారాజ, భిసక్కో సల్లకత్తో అనేకబ్యాధిపరిపీళితం నరం ఉపసఙ్కమిత్వా ఏవం చిన్తయతి ‘కేన ను ఖో ఉపక్కమేన కతమేన వా భేసజ్జేన ఇమస్స బ్యాధి వూపసమేయ్యా’తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతస్స సబ్బకిలేసబ్యాధిపరిపీళితం జనం ధమ్మస్స చ గమ్భీరనిపుణదుద్దసదురనుబోధసుఖుమదుప్పటివేధతం దిస్వా ‘కిం ను ఖో, కథం ను ఖో’తి అప్పోస్సుక్కతాయ చిత్తం నమి, నో ధమ్మదేసనాయ, సత్తానం పటివేధచిన్తనమానసం యేవేతం.

“యథా, మహారాజ, రఞ్ఞో ఖత్తియస్స ముద్ధావసిత్తస్స దోవారికఅనీకట్ఠపారిసజ్జనేగమభటబల [బలత్థ (సీ. పీ.)] అమచ్చరాజఞ్ఞరాజూపజీవినే జనే దిస్వా ఏవం చిత్తముప్పజ్జేయ్య ‘కిం ను ఖో, కథం ను ఖో ఇమే సఙ్గణ్హిస్సామీ’తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతస్స ధమ్మస్స గమ్భీరనిపుణదుద్దసదురనుబోధసుఖుమదుప్పటివేధతం సత్తానఞ్చ ఆలయారామతం సక్కాయదిట్ఠియా దళ్హసుగ్గహితతఞ్చ దిస్వా ‘కిం ను ఖో, కథం ను ఖో’తి అప్పోస్సుక్కతాయ చిత్తం నమి, నో ధమ్మదేసనాయ, సత్తానం పటివేధచిన్తనమానసం యేవేతం.

“అపి చ, మహారాజ, సబ్బేసం తథాగతానం ధమ్మతా ఏసా, యం బ్రహ్మునా ఆయాచితా ధమ్మం దేసేన్తి. తత్థ పన కిం కారణం? యే తేన సమయేన మనుస్సా తాపసపరిబ్బాజకా సమణబ్రాహ్మణా, సబ్బేతే బ్రహ్మదేవతా హోన్తి బ్రహ్మగరుకా బ్రహ్మపరాయణా, తస్మా తస్స బలవతో యసవతో ఞాతస్స పఞ్ఞాతస్స ఉత్తరస్స అచ్చుగ్గతస్స ఓనమనేన సదేవకో లోకో ఓనమిస్సతి ఓకప్పేస్సతి అధిముచ్చిస్సతీతి ఇమినా చ, మహారాజ, కారణేన తథాగతా బ్రహ్మునా ఆయాచితా ధమ్మం దేసేన్తి.

“యథా, మహారాజ, కోచి రాజా వా రాజమహామత్తో వా యస్స ఓనమతి అపచితిం కరోతి, బలవతరస్స తస్స ఓనమనేన అవసేసా జనతా ఓనమతి అపచితిం కరోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, బ్రహ్మే ఓనమితే తథాగతానం సదేవకో లోకో ఓనమిస్సతి, పూజితపూజకో మహారాజ, లోకో, తస్మా సో బ్రహ్మా సబ్బేసం తథాగతానం ఆయాచతి ధమ్మదేసనాయ, తేన చ కారణేన తథాగతా బ్రహ్మునా ఆయాచితా ధమ్మం దేసేన్తీ”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, సునిబ్బేఠితో పఞ్హో, అతిభద్రకం వేయ్యాకరణం, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

ధమ్మదేసనాయ అప్పోస్సుక్కపఞ్హో దసమో.

౧౧. ఆచరియానాచరియపఞ్హో

౧౧. “భన్తే, నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా –

“‘న మే ఆచరియో అత్థి, సదిసో మే న విజ్జతి;

సదేవకస్మిం లోకస్మిం, నత్థి మే పటిపుగ్గలో’తి [మహావ. ౧౧].

“పున చ భణితం ‘ఇతి ఖో, భిక్ఖవే, ఆళారో కాలామో ఆచరియో మే సమానో అన్తేవాసిం మం సమానం అత్తనా సమసమం ఠపేసి, ఉళారాయ చ మం పూజాయ పూజేసీ’తి. యది, భన్తే నాగసేన, తథాగతేన భణితం ‘న మే ఆచరియో అత్థి, సదిసో మే న విజ్జతి. సదేవకస్మిం లోకస్మిం, నత్థి మే పటిపుగ్గలో’తి, తేన హి ‘ఇతి ఖో, భిక్ఖవే, ఆళారో కాలామో ఆచరియో మే సమానో అన్తేవాసిం మం సమానం అత్తనా సమసమం ఠపేసీ’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా. యది తథాగతేన భణితం ‘ఇతి ఖో, భిక్ఖవే, ఆళారో కాలామో ఆచరియో మే సమానో అన్తేవాసిం మం సమానం అత్తనా సమసమం ఠపేసీ’తి, తేన హి ‘న మే ఆచరియో అత్థి, సదిసో మే న విజ్జతి. సదేవకస్మిం లోకస్మిం, నత్థి మే పటిపుగ్గలో’తి తమ్పి వచనం మిచ్ఛా. అయమ్పి ఉభతో కోటికో పఞ్హో తవానుప్పత్తో, సో తయా నిబ్బాహితబ్బో”తి.

“భాసితమ్పేతం , మహారాజ, తథాగతేన ‘న మే ఆచరియో అత్థి, సదిసో మే న విజ్జతి. సదేవకస్మిం లోకస్మిం, నత్థి మే పటిపుగ్గలో’తి, భణితఞ్చ ‘ఇతి ఖో, భిక్ఖవే, ఆళారో కాలామో ఆచరియో మే సమానో అన్తేవాసిం మం సమానం అత్తనా సమసమం ఠపేసి, ఉళారాయ చ మం పూజాయ పూజేసీ’తి.

“తఞ్చ పన వచనం పుబ్బేవ సమ్బోధా అనభిసమ్బుద్ధస్స బోధిసత్తస్సేవ సతో ఆచరియభావం సన్ధాయ భాసితం.

‘పఞ్చిమే, మహారాజ, పుబ్బేవ సమ్బోధా అనభిసమ్బుద్ధస్స బోధిసత్తస్స సతో ఆచరియా, యేహి అనుసిట్ఠో బోధిసత్తో తత్థ తత్థ దివసం వీతినామేసి. కతమే పఞ్చ? యే తే, మహారాజ, అట్ఠ బ్రాహ్మణా జాతమత్తే బోధిసత్తే లక్ఖణాని పరిగ్గణ్హింసు, సేయ్యథీదం, రామో ధజో లక్ఖణో మన్తీ యఞ్ఞో సుయామో సుభోజో సుదత్తోతి. తే తస్స సోత్థిం పవేదయిత్వా రక్ఖాకమ్మం అకంసు, తే చ పఠమం ఆచరియా.

“పున చపరం, మహారాజ, బోధిసత్తస్స పితా సుద్ధోదనో రాజా యం తేన సమయేన అభిజాతం ఉదిచ్చజాతిమన్తం పదకం వేయ్యాకరణం ఛళఙ్గవన్తం సబ్బమిత్తం నామ బ్రాహ్మణం ఉపనేత్వా సోవణ్ణేన భిఙ్గారేన [భిఙ్కారేన (సీ. పీ.)] ఉదకం ఓణోజేత్వా ‘ఇమం కుమారం సిక్ఖాపేహీ’తి అదాసి, అయం దుతియో ఆచరియో.

“పున చపరం, మహారాజ, యా సా దేవతా బోధిసత్తం సంవేజేసి, యస్సా వచనం సుత్వా బోధిసత్తో సంవిగ్గో ఉబ్బిగ్గో తస్మిం యేవ ఖణే నేక్ఖమ్మం నిక్ఖమిత్వా పబ్బజి, అయం తతియో ఆచరియో.

“పున చపరం, మహారాజ, ఆళారో కాలామో ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనస్స పరికమ్మం ఆచిక్ఖి, అయం చతుత్థో ఆచరియో.

“పున చపరం, మహారాజ, ఉదకో రామపుత్తో నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనస్స పరికమ్మం ఆచిక్ఖి [ఆచిక్ఖతి (క.)], అయం పఞ్చమో ఆచరియో. ఇమే ఖో, మహారాజ, పుబ్బేవ సమ్బోధా అనభిసమ్బుద్ధస్స బోధిసత్తస్స సతో పఞ్చ ఆచరియా. తే చ పన ఆచరియా లోకియే ధమ్మే. ఇమస్మిఞ్చ పన, మహారాజ, లోకుత్తరే ధమ్మే సబ్బఞ్ఞుతఞాణప్పటివేధాయ నత్థి తథాగతస్స అనుత్తరో అనుసాసకో, సయమ్భూ , మహారాజ, తథాగతో అనాచరియకో, తస్మా కారణా తథాగతేన భణితం ‘న మే ఆచరియో అత్థి, సదిసో మే న విజ్జతి. సదేవకస్మిం లోకస్మిం, నత్థి మే పటిపుగ్గలో’తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

ఆచరియానాచరియపఞ్హో ఏకాదసమో.

సన్థవవగ్గో పఞ్చమో.

ఇమస్మిం వగ్గే ఏకాదస పఞ్హో.

మేణ్డకపఞ్హో నిట్ఠితో.

౫. అనుమానపఞ్హో

౧. బుద్ధవగ్గో

౧. ద్విన్నం బుద్ధానం అనుప్పజ్జమానపఞ్హో

౧. “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘అట్ఠానమేతం, భిక్ఖవే, అనవకాసో, యం ఏకిస్సా లోకధాతుయా ద్వే అరహన్తో సమ్మాసమ్బుద్ధో అపుబ్బం అచరిమం ఉప్పజ్జేయ్యుం, నేతం ఠానం విజ్జతీ’తి. దేసేన్తా చ, భన్తే నాగసేన, సబ్బేపి తథాగతా సత్తతింస బోధిపక్ఖియధమ్మే దేసేన్తి, కథయమానా చ చత్తారి అరియసచ్చాని కథేన్తి, సిక్ఖాపేన్తా చ తీసు సిక్ఖాసు సిక్ఖాపేన్తి, అనుసాసమానా చ అప్పమాదప్పటిపత్తియం అనుసాసన్తి. యది, భన్తే నాగసేన, సబ్బేసమ్పి తథాగతానం ఏకా దేసనా ఏకా కథా ఏకా సిక్ఖా ఏకా అనుసిట్ఠి, కేన కారణేన ద్వే తథాగతా ఏకక్ఖణే నుప్పజ్జన్తి? ఏకేనపి తావ బుద్ధుప్పాదేన అయం లోకో ఓభాసజాతో, యది దుతియో బుద్ధో భవేయ్య, ద్విన్నం పభాయ అయం లోకో భియ్యోసోమత్తాయ ఓభాసజాతో భవేయ్య, ఓవదమానా చ ద్వే తథాగతా సుఖం ఓవదేయ్యుం, అనుసాసమానా చ సుఖం అనుసాసేయ్యుం, తత్థ మే కారణం బ్రూహి, యథాహం నిస్సంసయో భవేయ్య”న్తి.

“అయం, మహారాజ, దససహస్సీ లోకధాతు ఏకబుద్ధధారణీ, ఏకస్సేవ తథాగతస్స గుణం ధారేతి, యది దుతియో బుద్ధో ఉప్పజ్జేయ్య, నాయం దససహస్సీ లోకధాతు ధారేయ్య, చలేయ్య కమ్పేయ్య నమేయ్య ఓనమేయ్య వినమేయ్య వికిరేయ్య విధమేయ్య విద్ధంసేయ్య, న ఠానముపగచ్ఛేయ్య.

“యథా, మహారాజ, నావా ఏకపురిససన్ధారణీ [ఏకపురిససన్తారణీ (సీ. పీ.)] భవేయ్య, ఏకస్మిం పురిసే అభిరూళ్హే సా నావా సముపాదికా [సముదకా (క.)] భవేయ్య. అథ దుతియో పురిసో ఆగచ్ఛేయ్య తాదిసో ఆయునా వణ్ణేన వయేన పమాణేన కిసథూలేన సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గేన, సో తం నావం అభిరూహేయ్య, అపి ను సా, మహారాజ, నావా ద్విన్నమ్పి ధారేయ్యా”తి? “న హి, భన్తే, చలేయ్య కమ్పేయ్య నమేయ్య ఓనమేయ్య వినమేయ్య వికిరేయ్య విధమేయ్య విద్ధంసేయ్య, న ఠానముపగచ్ఛేయ్య, ఓసీదేయ్య ఉదకే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అయం దససహస్సీ లోకధాతు ఏకబుద్ధధారణీ, ఏకస్సేవ తథాగతస్స గుణం ధారేతి, యది దుతియో బుద్ధో ఉప్పజ్జేయ్య, నాయం దససహస్సీ లోకధాతు ధారేయ్య, చలేయ్య కమ్పేయ్య నమేయ్య ఓనమేయ్య వినమేయ్య వికిరేయ్య విధమేయ్య విద్ధంసేయ్య, న ఠానముపగచ్ఛేయ్య.

“యథా వా పన, మహారాజ, పురిసో యావదత్థం భోజనం భుఞ్జేయ్య ఛాదేన్తం యావ కణ్ఠమభిపూరయిత్వా, సో ధాతో పీణితో పరిపుణ్ణో నిరన్తరో తన్దికతో అనోనమితదణ్డజాతో పునదేవ తత్తకం భోజనం భుఞ్జేయ్య, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, పురిసో సుఖితో భవేయ్యా”తి? “న హి, భన్తే, సకిం భుత్తోవ మరేయ్యా”తి [భుత్తో వమేయ్యాతి (క.)]. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అయం దససహస్సీ లోకధాతు ఏకబుద్ధధారణీ, ఏకస్సేవ తథాగతస్స గుణం ధారేతి, యది దుతియో బుద్ధో ఉప్పజ్జేయ్య, నాయం దససహస్సీ లోకధాతు ధారేయ్య, చలేయ్య కమ్పేయ్య నమేయ్య ఓనమేయ్య వినమేయ్య వికిరేయ్య విధమేయ్య విద్ధంసేయ్య, న ఠానముపగచ్ఛేయ్యా”తి.

“కిం ను ఖో, భన్తే నాగసేన, అతిధమ్మభారేన పథవీ చలతీ”తి? “ఇధ, మహారాజ, ద్వే సకటా రతనపరిపూరితా భవేయ్యుం యావ ముఖసమా, ఏకస్మా సకటతో రతనం గహేత్వా ఏకస్మిం సకటే ఆకిరేయ్యుం, అపి ను ఖో తం, మహారాజ, సకటం ద్విన్నమ్పి సకటానం రతనం ధారేయ్యా”తి? “న హి, భన్తే, నాభిపి తస్స ఫలేయ్య, అరాపి తస్స భిజ్జేయ్యుం, నేమిపి తస్స ఓపతేయ్య, అక్ఖోపి తస్స భిజ్జేయ్యా”తి. “కిం ను ఖో, మహారాజ, అతిరతనభారేన సకటం భిజ్జతీ”తి? “ఆమ, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అతిధమ్మభారేన పథవీ చలతి.

“అపి చ, మహారాజ, ఇమం కారణం బుద్ధబలపరిదీపనాయ ఓసారితం. అఞ్ఞమ్పి తత్థ అభిరూపం కారణం సుణోహి, యేన కారణేన ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే నుప్పజ్జన్తి. యది, మహారాజ, ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే ఉప్పజ్జేయ్యుం, తేసం పరిసాయ వివాదో ఉప్పజ్జేయ్య ‘తుమ్హాకం బుద్ధో, అమ్హాకం బుద్ధో’తి, ఉభతో పక్ఖజాతా భవేయ్యుం, యథా, మహారాజ, ద్విన్నం బలవామచ్చానం పరిసాయ వివాదో ఉప్పజ్జేయ్య ‘తుమ్హాకం అమచ్చో, అమ్హాకం అమచ్చో’తి, ఉభతో పక్ఖజాతా హోన్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యది ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే ఉప్పజ్జేయ్యుం, తేసం పరిసాయ వివాదో ఉప్పజ్జేయ్య ‘తుమ్హాకం బుద్ధో, అమ్హాకం బుద్ధో’తి, ఉభతో పక్ఖజాతా భవేయ్యుం . ఇదం తావ, మహారాజ, ఏకం కారణం, యేన కారణేన ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే నుప్పజ్జన్తి.

“అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి, యేన కారణేన ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే నుప్పజ్జన్తి. యది, మహారాజ, ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే ఉప్పజ్జేయ్యుం, ‘అగ్గో బుద్ధో’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా భవేయ్య, ‘జేట్ఠో బుద్ధో’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా భవేయ్య, ‘సేట్ఠో బుద్ధో’తి, ‘విసిట్ఠో బుద్ధో’తి, ‘ఉత్తమో బుద్ధో’తి, ‘పవరో బుద్ధో’తి, ‘అసమో బుద్ధో’తి, ‘అసమసమో బుద్ధో’తి, ‘అప్పటిమో బుద్ధో’తి, ‘అప్పటిభాగో బుద్ధో’తి, ‘అప్పటిపుగ్గలో బుద్ధో’తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా భవేయ్య. ఇదమ్పి ఖో త్వం, మహారాజ, కారణం అత్థతో సమ్పటిచ్ఛ, యేన కారణేన ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే నుప్పజ్జన్తి.

“అపి చ ఖో, మహారాజ, బుద్ధానం భగవన్తానం సభావపకతి ఏసాయం, ఏకో యేవ బుద్ధో లోకే ఉప్పజ్జతి. కస్మా కారణా? మహన్తతాయ సబ్బఞ్ఞుబుద్ధగుణానం. అఞ్ఞమ్పి, మహారాజ, యం లోకే మహన్తం, తం ఏకం యేవ హోతి. పథవీ, మహారాజ, మహన్తీ, సా ఏకా యేవ. సాగరో మహన్తో, సో ఏకో యేవ. సినేరు గిరిరాజా మహన్తో, సో ఏకో యేవ. ఆకాసో మహన్తో, సో ఏకో యేవ. సక్కో మహన్తో, సో ఏకో యేవ. మారో మహన్తో, సో ఏకో యేవ. మహాబ్రహ్మా మహన్తో, సో ఏకో యేవ. తథాగతో అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో మహన్తో, సో ఏకో యేవ లోకస్మిం. యత్థ తే ఉప్పజ్జన్తి, తత్థ అఞ్ఞస్స ఓకాసో న హోతి, తస్మా, మహారాజ, తథాగతో అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో ఏకో యేవ లోకస్మిం ఉప్పజ్జతీ”తి.

“సుకథితో, భన్తే నాగసేన, పఞ్హో ఓపమ్మేహి కారణేహి. అనిపుణోపేతం సుత్వా అత్తమనో భవేయ్య, కిం పన మాదిసో మహాపఞ్ఞో. సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

ద్విన్నం బుద్ధానం అనుప్పజ్జమానపఞ్హో పఠమో.

౨. గోతమివత్థదానపఞ్హో

౨. "భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా మాతుచ్ఛాయ మహాపజాపతియా గోతమియా వస్సికసాటికాయ దీయమానాయ 'సఙ్ఘే గోతమి దేహి, సఙ్ఘే తే దిన్నే అహఞ్చేవ పూజితో భవిస్సామి సఙ్ఘో చా'తి. కిం ను ఖో, భన్తే నాగసేన, తథాగతో సఙ్ఘరతనతో న భారికో న గరుకో న దక్ఖిణేయ్యో, యం తథాగతో సకాయ మాతుచ్ఛాయ సయం పిఞ్జితం [పిచ్ఛితం (సీ. పీ.)] సయం లుఞ్చితం సయం పోథితం సయం కన్తితం సయం వాయితం వస్సికసాటికం అత్తనో దీయమానం సఙ్ఘస్స దాపేసి. యది, భన్తే నాగసేన, తథాగతో సఙ్ఘరతనతో ఉత్తరో భవేయ్య అధికో వా విసిట్ఠో వా, 'మయి దిన్నే మహప్ఫలం భవిస్సతీ'తి న తథాగతో మాతుచ్ఛాయ సయం పిఞ్జితం సయం లుఞ్చితం సయం పోథితం వస్సికసాటికం సఙ్ఘే దాపేయ్య, యస్మా చ ఖో భన్తే నాగసేన తథాగతో అత్తానం న పత్థయతి [న పత్థీయతి (సీ. పీ.)] న ఉపనిస్సయతి, తస్మా తథాగతో మాతుచ్ఛాయ తం వస్సికసాటికం సఙ్ఘస్స దాపేసీ"తి.

"భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా మాతుచ్ఛాయ మహాపజాపతియా గోతమియా వస్సికసాటికాయ దీయమానాయ 'సఙ్ఘే గోతమి దేహి, సఙ్ఘే తే దిన్నే అహఞ్చేవ పూజితో భవిస్సామి సఙ్ఘో చా'తి. తం పన న అత్తనో పతిమాననస్స అవిపాకతాయ న అదక్ఖిణేయ్యతాయ, అపి చ ఖో, మహారాజ, హితత్థాయ అనుకమ్పాయ అనాగతమద్ధానం సఙ్ఘో మమచ్చయేన చిత్తీకతో భవిస్సతీతి విజ్జమానే యేవ గుణే పరికిత్తయన్తో ఏవమాహ 'సఙ్ఘే గోతమి దేహి, సఙ్ఘే తే దిన్నే అహఞ్చేవ పూజితో భవిస్సామి సఙ్ఘో చా'తి.

"యథా, మహారాజ, పితా ధరమానో యేవ అమచ్చభటబలదోవారికఅనీకట్ఠపారిసజ్జజనమజ్ఝే రఞ్ఞో సన్తికే పుత్తస్స విజ్జమానం యేవ గుణం పకిత్తేతి [పరికిత్తేతి (క.)] 'ఇధ ఠపితో అనాగతమద్ధానం జనమజ్ఝే పూజితో భవిస్సతీ'తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో హితత్థాయ అనుకమ్పాయ అనాగతమద్ధానం సఙ్ఘో మమచ్చయేన చిత్తీకతో భవిస్సతీతి విజ్జమానే యేవ గుణే పకిత్తయన్తో ఏవమాహ 'సఙ్ఘే గోతమి దేహి, సఙ్ఘే తే దిన్నే అహఞ్చేవ పుజితో భవిస్సామి సఙ్ఘో చా'తి.

"న ఖో, మహారాజ, తావతకేన వస్సికసాటికానుప్పదానమత్తకేన సఙ్ఘో తథాగతతో అధికో నామ హోతి విసిట్ఠో వా. యథా, మహారాజ, మాతాపితరో పుత్తానం ఉచ్ఛాదేన్తి పరిమద్దన్తి నహాపేన్తి సమ్బాహేన్తి, అపి ను ఖో, మహారాజ, తావతకేన ఉచ్ఛాదనపరిమద్దననహాపనసమ్బాహనమత్తకేన 'పుత్తో మాతాపితూహి అధికో నామ హోతి విసిట్ఠో వా'తి? "న హి, భన్తే, అకామకరణీయా భన్తే పుత్తా మాతాపితూనం, తస్మా మాతాపితరో పుత్తానం ఉచ్ఛాదనపరిమద్దననహాపనసమ్బాహనం కరోన్తీ"తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, న తావతకేన వస్సికసాటికానుప్పదానమత్తకేన సఙ్ఘో తథాగతతో అధికో నామ హోతి విసిట్ఠో వాతి. అపి చ తథాగతో అకామకరణీయం కరోన్తో మాతుచ్ఛాయ తం వస్సికసాటికం సఙ్ఘస్స దాపేసి.

"యథా వా పన, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో రఞ్ఞో ఉపాయనం ఆహరేయ్య, తం రాజా ఉపాయనం అఞ్ఞతరస్స భటస్స వా బలస్స వా సేనాపతిస్స వా పురోహితస్స వా దదేయ్య. అపి ను ఖో సో, మహారాజ, పురిసో తావతకేన ఉపాయనపటిలాభమత్తకేన రఞ్ఞా అధికో నామ హోతి విసిట్ఠో వా"తి? "న హి, భన్తే, రాజభత్తికో, భన్తే, సో పురిసో రాజూపజీవీ, తట్ఠానే ఠపేన్తో రాజా ఉపాయనం దేతీ"తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, న తావతకేన వస్సికసాటికానుప్పదానమత్తకేన సఙ్ఘో తథాగతతో అధికో నామ హోతి విసిట్ఠో వా, అథ ఖో తథాగతభత్తికో తథాగతూపజీవీ. తట్ఠానే ఠపేన్తో తథాగతో సఙ్ఘస్స వస్సికసాటికం దాపేసి.

“అపి చ, మహారాజ, తథాగతస్స ఏవం అహోసి ‘సభావపటిపూజనీయో సఙ్ఘో, మమ సన్తకేన సఙ్ఘం పటిపూజేస్సామీ’తి సఙ్ఘస్స వస్సికసాటికం దాపేసి, న, మహారాజ, తథాగతో అత్తనో యేవ పటిపూజనం వణ్ణేతి, అథ ఖో యే లోకే పటిపూజనారహా, తేసమ్పి తథాగతో పటిపూజనం వణ్ణేతి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన మజ్ఝిమనికాయవరలఞ్ఛకే ధమ్మదాయాదధమ్మపరియాయే అప్పిచ్ఛప్పటిపత్తిం పకిత్తయమానేన ‘అసు యేవ మే పురిమో భిక్ఖు పుజ్జతరో చ పాసంసతరో చా’తి. “నత్థి, మహారాజ, భవేసు కోచి సత్తో తథాగతతో దక్ఖిణేయ్యో వా ఉత్తరో వా అధికో వా విసిట్ఠో వా, తథాగతోవ ఉత్తరో అధికో విసిట్ఠో.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, సంయుత్తనికాయవరే మాణవగామికేన దేవపుత్తేన భగవతో పురతో ఠత్వా దేవమనుస్సమజ్ఝే –

“‘విపులో రాజగహీయానం [రాజగహికానం (క.) సం. ని. ౧.౧౧౧ పస్సితబ్బం], గిరి సేట్ఠో పవుచ్చతి;
సేతో హిమవతం సేట్ఠో, ఆదిచ్చో అఘగామినం.

“‘సముద్దో ఉదధినం సేట్ఠో, నక్ఖత్తానఞ్చ చన్దిమా;
సదేవకస్స లోకస్స, బుద్ధో అగ్గో పవుచ్చతీ’తి.

“తా ఖో పనేతా, మహారాజ, మాణవగామికేన దేవపుత్తేన గాథా సుగీతా న దుగ్గీతా, సుభాసితా న దుబ్భాసితా, అనుమతా చ భగవతా, నను, మహారాజ, థేరేనపి సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా భణితం –

“‘ఏకో మనోపసాదో; సరణగమనమఞ్జలిపణామో వా;
ఉస్సహతే తారయితుం, మారబలనిసూదనే బుద్ధే’తి.

“భగవతా చ భణితం దేవాతిదేవేన ‘ఏకపుగ్గలో, భిక్ఖవే, లోకే ఉప్పజ్జమానో ఉప్పజ్జతి బహుజనహితాయ బహుజనసుఖాయ లోకానుకమ్పాయ అత్థాయ హితాయ సుఖాయ దేవమనుస్సానం. కతమో ఏకపుగ్గలో? తథాగతో అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో…పే.… దేవమనుస్సాన’”న్తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

గోతమివత్థదానపఞ్హో దుతియో.

౩. గిహిపబ్బజితసమ్మాపటిపత్తిపఞ్హో

[౩] “భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా ‘గిహినో వాహం, భిక్ఖవే, పబ్బజితస్స వా సమ్మాపటిపత్తిం వణ్ణేమి, గిహీ వా భిక్ఖవే పబ్బజితో వా సమ్మాపటిపన్నో సమ్మాపటిపత్తాధికరణహేతు ఆరాధకో హోతి ఞాయం ధమ్మం కుసల’న్తి. యది, భన్తే నాగసేన, గిహీ ఓదాతవసనో కామభోగీ పుత్తదారసమ్బాధసయనం అజ్ఝావసన్తో కాసికచన్దనం పచ్చనుభోన్తో మాలాగన్ధవిలేపనం ధారేన్తో జాతరూపరజతం సాదియన్తో మణికుణ్డల [మణికనక (సీ. పీ.)] విచిత్తమోళిబద్ధో సమ్మాపటిపన్నో ఆరాధకో హోతి ఞాయం ధమ్మం కుసలం, పబ్బజితోపి భణ్డుకాసావవత్థవసనో పరపిణ్డమజ్ఝుపగతో చతూసు సీలక్ఖన్ధేసు సమ్మాపరిపూరకారీ దియడ్ఢేసు సిక్ఖాపదసతేసు సమాదాయ వత్తన్తో తేరససు ధుతగుణేసు అనవసేసం వత్తన్తో

సమ్మాపటిపన్నో ఆరాధకో హోతి ఞాయం ధమ్మం కుసలం. తత్థ, భన్తే, కో విసేసో గిహినో వా పబ్బజితస్స వా? అఫలం హోతి తపోకమ్మం, నిరత్థకా పబ్బజ్జా. వఞ్ఝా సిక్ఖాపదగోపనా, మోఘం ధుతగుణసమాదానం, కిం తత్థ దుక్ఖమనుచిణ్ణేన, నను నామ సుఖేనేవ సుఖం అధిగన్తబ్బ"న్తి.

"భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా 'గిహినో వాహం, భిక్ఖవే, పబ్బజితస్స వా సమ్మాపటిపత్తిం వణ్ణేమి, గిహీ వా, భిక్ఖవే, పబ్బజితో వా సమ్మాపటిపన్నో సమ్మాపటిపత్తాధికరణహేతు ఆరాధకో హోతి ఞాయం ధమ్మం కుసల'న్తి. ఏవమేతం, మహారాజ, సమ్మాపటిపన్నోవ సేట్ఠో, పబ్బజితోపి, మహారాజ, 'పబ్బజితోమ్హీ'తి న సమ్మా పటిపజ్జేయ్య, అథ ఖో సో ఆరకావ సామఞ్ఞా, ఆరకావ బ్రహ్మఞ్ఞా, పగేవ గిహీ ఓదాతవసనో. గిహీపి, మహారాజ, సమ్మాపటిపన్నో ఆరాధకో హోతి ఞాయం ధమ్మం కుసలం, పబ్బజితోపి, మహారాజ, సమ్మాపటిపన్నో ఆరాధకో హోతి ఞాయం ధమ్మం కుసలం.

"అపి చ ఖో, మహారాజ, పబ్బజితోవ సామఞ్ఞస్స ఇస్సరో అధిపతి; పబ్బజ్జా, మహారాజ, బహుగుణా అనేకగుణా అప్పమాణగుణా, న సక్కా పబ్బజ్జాయ గుణం పరిమాణం కాతుం.

"యథా, మహారాజ, కామదదస్స మణిరతనస్స న సక్కా ధనేన అగ్ఘో పరిమాణం కాతుం 'ఏత్తకం మణిరతనస్స మూల'న్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, పబ్బజ్జా బహుగుణా అనేకగుణా అప్పమాణగుణా, న సక్కా పబ్బజ్జాయ గుణం పరిమాణం కాతుం.

"యథా వా పన, మహారాజ, మహాసముద్దే ఊమియో న సక్కా పరిమాణం కాతుం 'ఏత్తకా మహాసముద్దే ఊమియో'తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, పబ్బజ్జా బహుగుణా అనేకగుణా అప్పమాణగుణా, న సక్కా పబ్బజ్జాయ గుణం పరిమాణం కాతుం.

"పబ్బజితస్స, మహారాజ, యం కిఞ్చి కరణీయం, సబ్బం తం ఖిప్పమేవ సమిజ్ఝతి నో చిరరత్తాయ. కిం కారణా? పబ్బజితో, మహారాజ, అప్పిచ్ఛో హోతి సన్తుట్ఠో పవివిత్తో అసంసట్ఠో ఆరద్ధవీరియో నిరాలయో అనికేతో పరిపుణ్ణసీలో సల్లేఖితాచారో ధుతప్పటిపత్తికుసలో హోతి, తం కారణా పబ్బజితస్స యం కిఞ్చి కరణీయం, సబ్బం తం ఖిప్పమేవ సమిజ్ఝతి నో చిరరత్తాయ. యథా, మహారాజ, నిగ్గణ్ఠిసమసుధోతఉజువిమలనారాచో సుసజ్జితో సమ్మా వహతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, పబ్బజితస్స యం కిఞ్చి కరణీయం, సబ్బం తం ఖిప్పమేవ సమిజ్ఝతి నో చిరరత్తాయా"తి. "సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

గిహిపబ్బజితసమ్మాపటిపత్తిపఞ్హో తతియో.

౪. పటిపదాదోసపఞ్హో

౪. "భన్తే నాగసేన, యదా బోధిసత్తో దుక్కరకారికం అకాసి, నేతాదిసో అఞ్ఞత్ర ఆరమ్భో అహోసి నిక్కమో కిలేసయుద్ధం మచ్చుసేనం విధమనం ఆహారపరిగ్గహో దుక్కరకారికా, ఏవరూపే పరక్కమే కిఞ్చి అస్సాదం అలభిత్వా తమేవ చిత్తం పరిహాపేత్వా ఏవమవోచ 'న ఖో పనాహం ఇమాయ కటుకాయ దుక్కరకారికాయ అధిగచ్ఛామి ఉత్తరిమనుస్సధమ్మం

అలమరియఞాణదస్సనవిసేసం, సియా ను ఖో అఞ్ఞో మగ్గో బోధాయా’తి, తతో నిబ్బిన్దిత్వా అఞ్ఞేన మగ్గేన సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో, పున తాయ పటిపదాయ సావకే అనుసాసతి సమాదపేతి.

‘‘‘ఆరమ్భథ నిక్ఖమథ, యుఞ్జథ బుద్ధసాసనే;

ధునాథ మచ్చునో సేనం, నళాగారంవ కుఞ్జరో’తి [సం॰ ని॰ ౧.౧౮౫].

‘‘కేన న ఖో, భన్తే నాగసేన, కారణేన తథాగతో యాయ పటిపదాయ అత్తనా నిబ్బిన్నో విరత్తరూపో, తత్థ సావకే అనుసాసతి సమాదపేతీ’’తి?

‘‘తదాపి , మహారాజ, ఏతరహిపి సా యేవ పటిపదా, తం యేవ పటిపదం పటిపజ్జిత్వా బోధిసత్తో సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో. అపి చ, మహారాజ, బోధిసత్తో అతివీరియం కరోన్తో నిరవసేసతో ఆహారం ఉపరున్ధి. తస్స ఆహారూపరోధేన చిత్తదుబ్బల్యం ఉప్పజ్జి. సో తేన దుబ్బల్యేన నాసక్ఖి సబ్బఞ్ఞుతం పాపుణితుం, సో మత్తమత్తం కబళీకారాహారం సేవన్తో తాయేవ పటిపదాయ నచిరస్సేవ సబ్బఞ్ఞుతం పాపుణి. సో యేవ, మహారాజ, పటిపదా సబ్బేసం తథాగతానం సబ్బఞ్ఞుతఞాణప్పటిలాభాయ.

‘‘యథా, మహారాజ, సబ్బేసం సత్తానం ఆహారో ఉపత్థమ్భో, ఆహారూపనిస్సితా సబ్బే సత్తా సుఖం అనుభవన్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సా యేవ పటిపదా సబ్బేసం తథాగతానం సబ్బఞ్ఞుతఞాణప్పటిలాభాయ, నేసో, మహారాజ, దోసో ఆరమ్భస్స, న నిక్కమస్స, న కిలేసయుద్ధస్స, యేన తథాగతో తస్మిం సమయే న పాపుణి సబ్బఞ్ఞుతఞాణం, అథ ఖో ఆహారూపరోధస్సేవేసో దోసో, సదా పటియత్తా యేవేసా పటిపదా.

‘‘యథా, మహారాజ, పురిసో అద్ధానం అతివేగేన గచ్ఛేయ్య, తేన సో పక్ఖహతో వా భవేయ్య పీఠసప్పీ వా అసఞ్చరో పథవితలే. అపి ను ఖో, మహారాజ, మహాపథవియా దోసో అత్థి, యేన సో పురిసో పక్ఖహతో అహోసీ’’తి? ‘‘న హి, భన్తే; సదా పటియత్తా, భన్తే, మహాపథవీ, కుతో తస్సా దోసో? వాయామస్సేవేసో దోసో, యేన సో పురిసో పక్ఖహతో అహోసీ’’తి. ‘‘ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నేసో దోసో ఆరమ్భస్స, న నిక్కమస్స, న కిలేసయుద్ధస్స, యేన తథాగతో తస్మిం సమయే న పాపుణి సబ్బఞ్ఞుతఞాణం, అథ ఖో ఆహారూపరోధస్సేవేసో దోసో సదా పటియత్తా యేవేసా పటిపదా.

‘‘యథా వా పన, మహారాజ, పురిసో కిలిట్ఠం సాటకం నివాసేయ్య, న సో తం ధోవాపేయ్య, నేసో దోసో ఉదకస్స, సదా పటియత్తం ఉదకం. పురిసస్సేవేసో దోసో. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నేసో దోసో ఆరమ్భస్స, న నిక్కమస్స, న కిలేసయుద్ధస్స, యేన తథాగతో తస్మిం సమయే న పాపుణి సబ్బఞ్ఞుతఞాణం, అథ ఖో ఆహారూపరోధస్సేవేసో దోసో, సదా పటియత్తా యేవేసా పటిపదా, తస్మా తథాగతో తాయేవ పటిపదాయ సావకే అనుసాసతి సమాదపేతి, ఏవం ఖో, మహారాజ, సదా పటియత్తా అనవజ్జా సా పటిపదా’’తి. ‘‘సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ’’తి.

పటిపదాదోసపఞ్హో చతుత్థో.

౫. హీనాయావత్తనపఞ్హో

౨. “భన్తే నాగసేన, మహన్తం ఇదం తథాగతసాసనం సారం వరం సేట్ఠం పవరం అనుపమం పరిసుద్ధం విమలం పణ్డరం అనవజ్జం, న యుత్తం గిహిం తావతకం పబ్బాజేతుం, గిహీ యేవ [గిహిం యేవ (సీ. పీ.)] ఏకస్మిం ఫలే వినేత్వా యదా అపునరావత్తీ హోతి తదా సో పబ్బాజేతబ్బో. కిం కారణా? ఇమే దుజ్జనా తావ తత్థ సాసనే విసుద్ధే పబ్బజిత్వా పటినివత్తిత్వా హీనాయావత్తన్తి, తేసం పచ్చాగమనేన అయం మహాజనో ఏవం విచిన్తేతి ‘తుచ్ఛకం వత భో ఏతం సమణస్స గోతమస్స సాసనం భవిస్సతి, యం ఇమే పటినివత్తన్తీ’తి, ఇదమేత్థ కారణ”న్తి.

“యథా, మహారాజ, తళాకో భవేయ్య సమ్పుణ్ణసుచివిమలసీతలసలిలో, అథ యో కోచి కిలిట్ఠో మలకద్దమగతో తం తళాకం గన్త్వా అనహాయిత్వా కిలిట్ఠోవ పటినివత్తేయ్య, తత్థ, మహారాజ, కతమం జనో గరహేయ్య కిలిట్ఠం వా తళాకం వా”తి? “కిలిట్ఠం, భన్తే, జనో గరహేయ్య ‘అయం తళాకం గన్త్వా అనహాయిత్వా కిలిట్ఠోవ పటినివత్తో, కిం ఇమం అనహాయితుకామం తళాకో సయం నహాపేస్సతి, కో దోసో తళాకస్సా’తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ , తథాగతో విముత్తివరసలిలసమ్పుణ్ణం సద్ధమ్మవరతళాకం మాపేసి ‘యే కేచి కిలేసమలకిలిట్ఠా సచేతనా బుధా, తే ఇధ నహాయిత్వా సబ్బకిలేసే పవాహయిస్సన్తీ’తి. యది కోచి తం సద్ధమ్మవరతళాకం గన్త్వా అనహాయిత్వా సకిలేసోవ పటినివత్తిత్వా హీనాయావత్తతి తం యేవ జనో గరహిస్సతి ‘అయం జినసాసనే పబ్బజిత్వా తత్థ పతిట్ఠం అలభిత్వా హీనాయావత్తో, కిం ఇమం అప్పటిపజ్జన్తం జినసాసనం సయం బోధేస్సతి, కో దోసో జినసాసనస్సా’తి?

“యథా వా పన, మహారాజ, పురిసో పరమబ్యాధితో రోగుప్పత్తికుసలం అమోఘధువసిద్ధకమ్మం భిసక్కం సల్లకత్తం దిస్వా అతికిచ్ఛాపేత్వా సబ్యాధికోవ పటినివత్తేయ్య, తత్థ కతమం జనో గరహేయ్య ఆతురం వా భిసక్కం వా”తి? “ఆతురం, భన్తే, జనో గరహేయ్య ‘అయం రోగుప్పత్తికుసలం అమోఘధువసిద్ధకమ్మం భిసక్కం సల్లకత్తం దిస్వా అతికిచ్ఛాపేత్వా సబ్యాధికోవ పటినివత్తో, కిం ఇమం అతికిచ్ఛాపేన్తం భిసక్కో సయం తికిచ్ఛిస్సతి, కో దోసో భిసక్కస్సా’”తి? “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో అన్తోసాసనసముగ్గే కేవలం సకలకిలేసబ్యాధివూపసమనసమత్థం అమతోసధం పక్ఖిపి, ‘యే కేచి కిలేసబ్యాధిపీళితా సచేతనా బుధా, తే ఇమం అమతోసధం పివిత్వా సబ్బకిలేసబ్యాధిం వూపసమేస్సన్తీ’తి. యది కోచి యం అమతోసధం అపివిత్వా సకిలేసోవ పటినివత్తిత్వా హీనాయావత్తతి, తం యేవ జనో గరహిస్సతి ‘అయం జినసాసనే పబ్బజిత్వా తత్థ పతిట్ఠం అలభిత్వా హీనాయావత్తో, కిం ఇమం అప్పటిపజ్జన్తం జినసాసనం సయం బోధేస్సతి, కో దోసో జినసాసనస్సా’తి?

“యథా వా పన, మహారాజ, ఛాతో పురిసో మహతిమహాపుఞ్ఞభత్తపరివేసనం గన్త్వా తం భత్తం అభుఞ్జిత్వా ఛాతోవ పటినివత్తేయ్య, తత్థ కతమం జనో గరహేయ్య ఛాతం వా పుఞ్ఞభత్తం వా”తి? “ఛాతం, భన్తే, జనో గరహేయ్య ‘అయం ఖుదాపీళితో పుఞ్ఞభత్తం పటిలభిత్వా అభుఞ్జిత్వా ఛాతోవ పటినివత్తో, కిం ఇమస్స అభుఞ్జన్తస్స భోజనం సయం ముఖం పవిసిస్సతి, కో దోసో భోజనస్సా’”తి? “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తథాగతో అన్తోసాసనసముగ్గే పరమపవరం సన్తం సివం పణీతం అమతం పరమమధురం కాయగతాసతిభోజనం ఠపేసి ‘యే కేచి కిలేసఛాతజ్ఝత్తా తణ్హాపరేతమానసా సచేతనా బుధా, తే ఇమం భోజనం భుఞ్జిత్వా కామరూపారూపభవేసు సబ్బం తణ్హమపనేస్సన్తీ’తి. యది కోచి తం భోజనం అభుఞ్జిత్వా తణ్హాసితోవ పటినివత్తిత్వా హీనాయావత్తతి, తఞ్ఞేవ జనో గరహిస్సతి ‘అయం జినసాసనే పబ్బజిత్వా తత్థ పతిట్ఠం అలభిత్వా హీనాయావత్తో, కిం ఇమం అప్పటిపజ్జన్తం జినసాసనం సయం బోధేస్ససి, కో దోసో జినసాసనస్సా’తి.

“యది, మహారాజ, తథాగతో గిహిం యేవ ఏకస్మిం ఫలే వినీతం పబ్బాజేయ్య, న నామాయం పబ్బజ్జా కిలేసప్పహానాయ విసుద్ధియా వా, నత్థి పబ్బజ్జాయ కరణీయం. యథా, మహారాజ, పురిసో అనేకసతేన కమ్మేన తళాకం ఖణాపేత్వా పరిసాయ ఏవమనుస్సావేయ్య ‘మా మే, భోన్తో, కేచి సంకిలిట్ఠా ఇమం తళాకం ఓతరథ, పవాహితరజోజల్లా పరిసుద్ధా విమలమట్ఠా ఇమం తళాకం ఓతరథా’తి. అపి ను ఖో, మహారాజ, తేసం పవాహితరజోజల్లానం పరిసుద్ధానం విమలమట్ఠానం తేన తళాకేన కరణీయం భవేయ్యా”తి? “న హి, భన్తే, యస్సత్థాయ తే తం తళాకం ఉపగచ్ఛేయ్యుం, తం అఞ్ఞత్రేవ తేసం కతం కరణీయం, కిం తేసం తేన తళాకేనా”తి? “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యది తథాగతో గిహిం యేవ ఏకస్మిం ఫలే వినీతం పబ్బాజేయ్య, తత్థేవ తేసం కతం కరణీయం, కిం తేసం పబ్బజ్జాయ.

“యథా వా పన, మహారాజ, సభావఇసిభత్తికో సుతమన్తపదధరో అతక్కికో రోగుప్పత్తికుసలో అమోఘధువసిద్ధకమ్మో భిసక్కో సల్లకత్తో సబ్బరోగూపసమభేసజ్జం సన్నిపాతేత్వా పరిసాయ ఏవమనుస్సావేయ్య ‘మా ఖో, భోన్తో , కేచి సబ్యాధికా మమ సన్తికే ఉపగచ్ఛథ, అబ్యాధికా అరోగా మమ సన్తికే ఉపగచ్ఛథా’తి. అపి ను ఖో, మహారాజ, తేసం అబ్యాధికానం అరోగానం పరిపుణ్ణానం ఉదగ్గానం తేన భిసక్కేన కరణీయం భవేయ్యా”తి? “న హి, భన్తే, యస్సత్థాయ తే తం భిసక్కం సల్లకత్తం ఉపగచ్ఛేయ్యుం, తం అఞ్ఞత్రేవ తేసం కతం కరణీయం, కిం తేసం తేన భిసక్కేనా”తి? “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యది తథాగతో గిహిం యేవ ఏకస్మిం ఫలే వినీతం పబ్బాజేయ్య, తత్థేవ తేసం కతం కరణీయం, కిం తేసం పబ్బజ్జాయ?

“యథా వా పన, మహారాజ, కోచి పురిసో అనేకథాలిపాకసతం భోజనం పటియాదాపేత్వా పరిసాయ ఏవమనుస్సావేయ్య ‘మా మే, భోన్తో, కేచి ఛాతా ఇమం పరివేసనం ఉపగచ్ఛథ, సుభుత్తా తిత్తా సుహితా ధాతా పీణితా పరిపుణ్ణా ఇమం పరివేసనం ఉపగచ్ఛథా”తి. అపి ను ఖో మహారాజ, తేసం భుత్తావీనం తిత్తానం సుహితానం ధాతానం పీణితానం పరిపుణ్ణానం తేన భోజనేన కరణీయం భవేయ్యా”తి? “న హి, భన్తే, యస్సత్థాయ తే తం పరివేసనం ఉపగచ్ఛేయ్యుం, తం అఞ్ఞత్రేవ తేసం కతం కరణీయం, కిం తేసం తాయ పరివేసనాయా”తి? “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యది తథాగతో గిహిం యేవ ఏకస్మిం ఫలే వినీతం పబ్బాజేయ్య, తత్థేవ తేసం కతం కరణీయం, కిం తేసం పబ్బజ్జాయ?

“అపి చ, మహారాజ, యే హీనాయావత్తన్తి, తే జినసాసనస్స పఞ్చ అతులియే గుణే దస్సేన్తి. కతమే పఞ్చ? భూమిమహన్తభావం దస్సేన్తి, పరిసుద్ధవిమలభావం దస్సేన్తి, పాపేహి అసంవాసియభావం దస్సేన్తి, దుప్పటివేధభావం దస్సేన్తి, బహుసంవరరక్ఖియభావం దస్సేన్తి.

“కథం భూమిమహన్తభావం దస్సేన్తి? యథా, మహారాజ, పురిసో అధనో హీనజచ్చో నిబ్బిసేసో బుద్ధిపరిహీనో మహారజ్జం పటిలభిత్వా న చిరస్సేవ పరిపతతి పరిధంసతి పరిహాయతి యసతో, న సక్కోతి ఇస్సరియం సన్ధారేతుం. కిం కారణం ? మహన్తత్తా ఇస్సరియస్స. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే కేచి నిబ్బిసేసా అకతపుఞ్ఞా బుద్ధిపరిహీనా జినసాసనే పబ్బజన్తి, తే తం పబ్బజ్జం పవరుత్తమం సన్ధారేతుం అవిసహన్తా న చిరస్సేవ జినసాసనా పరిపతిత్వా పరిధంసిత్వా పరిహాయిత్వా హీనాయావత్తన్తి, న సక్కోన్తి జినసాసనం సన్ధారేతుం. కిం కారణం? మహన్తత్తా జినసాసనభూమియా. ఏవం భూమిమహన్తభావం దస్సేన్తి.

“కథం పరిసుద్ధవిమలభావం దస్సేన్తి? యథా, మహారాజ, వారి పోక్ఖరపత్తే వికిరతి విధమతి విధంసేతి, న ఠానముపగచ్ఛతి నూపలిమ్పతి. కిం కారణం? పరిసుద్ధవిమలత్తా పదుమస్స. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే కేచి సఠా

కూటా వఙ్కా కుటిలా విసమదిట్ఠినో జినసాసనే పబ్బజన్తి, తే పరిసుద్ధవిమలనిక్కణ్టకపణ్డరవరప్పవరసాసనతో న చిరస్సేవ వికిరిత్వా విధమిత్వా విధంసేత్వా అసణ్ఠహిత్వా అనుపలిమ్పిత్వా హీనాయావత్తన్తి. కిం కారణం? పరిసుద్ధవిమలత్తా జినసాసనస్స. ఏవం పరిసుద్ధవిమలభావం దస్సేన్తి.

“కథం పాపేహి అసంవాసియభావం దస్సేన్తి? యథా, మహారాజ, మహాసముద్దో న మతేన కుణపేన సంవసతి, యం హోతి మహాసముద్దే మతం కుణపం, తం ఖిప్పమేవ తీరం ఉపనేతి థలం వా ఉస్సారేతి. కిం కారణం? మహాభూతానం భవనత్తా మహాసముద్దస్స. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే కేచి పాపకా అసంవుతా అహిరికా అకిరియా ఓసన్నవీరియా కుసీతా కిలిట్ఠా దుజ్జనా మనుస్సా జినసాసనే పబ్బజన్తి, తే న చిరస్సేవ జినసాసనతో అరహన్తవిమలఖీణాసవమహాభూతభవనతో నిక్ఖమిత్వా అసంవసిత్వా హీనాయావత్తన్తి. కిం కారణం? పాపేహి అసంవాసియత్తా జినసాసనస్స. ఏవం పాపేహి అసంవాసియభావం దస్సేన్తి.

“కథం దుప్పటివేధభావం దస్సేన్తి? యథా, మహారాజ, యే కేచి అఛేకా అసిక్ఖితా అసిప్పినో మతివిప్పహీనా ఇస్సాసా [ఇస్సత్థా (సీ. స్యా. పీ.)] వాలగ్గవేధం అవిసహన్తా విగళన్తి పక్కమన్తి. కిం కారణం? సణ్హసుఖుమదుప్పటివేధత్తా వాలగ్గస్స. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే కేచి దుప్పఞ్ఞా జళా ఏళమూగా మూళ్హా దన్ధగతికా జనా జినసాసనే పబ్బజన్తి, తే తం పరమసణ్హసుఖుమచతుసచ్చప్పటివేధం పటివిజ్ఝితుం అవిసహన్తా జినసాసనా విగళిత్వా పక్కమిత్వా న చిరస్సేవ హీనాయావత్తన్తి. కిం కారణం? పరమసణ్హసుఖుమదుప్పటివేధతాయ సచ్చానం. ఏవం దుప్పటివేధభావం దస్సేన్తి.

“కథం బహుసంవరరక్ఖియభావం దస్సేన్తి? యథా, మహారాజ, కోచిదేవ పురిసో మహతిమహాయుద్ధభూమిముపగతో పరసేనాయ దిసావిదిసాహి సమన్తా పరివారితో సత్తిహత్థం జనముపేన్తం దిస్వా భీతో ఓసక్కతి పటినివత్తతి పలాయతి. కిం కారణం? బహువిధయుద్ధముఖరక్ఖణభయా. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే కేచి పాపకా అసంవుతా అహిరికా అకిరియా అక్ఖన్తీ చపలా చలితా ఇత్తరా బాలజనా జినసాసనే పబ్బజన్తి, తే బహువిధం సిక్ఖాపదం పరిరక్ఖితుం అవిసహన్తా ఓసక్కిత్వా పటినివత్తిత్వా పలాయిత్వా న చిరస్సేవ హీనాయావత్తన్తి. కిం కారణం? బహువిధసంవరరక్ఖియభావత్తా జినసాసనస్స. ఏవం బహువిధసంవరరక్ఖియభావం దస్సేన్తి.

“థలజుత్తమేపి, మహారాజ, వస్సికాగుమ్బే కిమివిద్ధాని పుప్ఫాని హోన్తి, తాని అఙ్కురాని సఙ్కుటితాని అన్తరా యేవ పరిపతన్తి, న చ తేసు పరిపతితేసు వస్సికాగుమ్బో హీళితో నామ హోతి. యాని తత్థ ఠితాని పుప్ఫాని, తాని సమ్మా గన్ధేన దిసావిదిసం అభిబ్యాపేన్తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే జినసాసనే పబ్బజిత్వా హీనాయావత్తన్తి, తే జినసాసనే కిమివిద్ధాని వస్సికాపుప్ఫాని వియ వణ్ణగన్ధరహితా నిబ్బణ్ణాకారసీలా అభబ్బా వేపుల్లాయ, న చ తేసం హీనాయావత్తనేన జినసాసనం హీళితం నామ హోతి. యే తత్థ ఠితా భిక్ఖూ, తే సదేవకం లోకం సీలవరగన్ధేన అభిబ్యాపేన్తి.

“సాలీనమ్పి, మహారాజ, నిరాతఙ్కానం లోహితకానం అన్తరే కరుమ్బకం నామ సాలిజాతి ఉప్పజ్జిత్వా అన్తరా యేవ వినస్సతి, న చ తస్సా వినట్ఠత్తా లోహితకసాలీ హీళితా నామ హోన్తి. యే తత్థ ఠితా సాలీ, తే రాజూపభోగా హోన్తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే జినసాసనే పబ్బజిత్వా హీనాయావత్తన్తి, తే లోహితకసాలీనమన్తరే కరుమ్బకా వియ జినసాసనే న వడ్ఢిత్వా వేపుల్లతం న పాపుణిత్వా [వడ్ఢిత్వా వేపుల్లతం అపాపుణిత్వా (సీ. క.)] అన్తరా యేవ హీనాయావత్తన్తి, న చ తేసం హీనాయావత్తనేన జినసాసనం హీళితం నామ హోతి. యే తత్థ ఠితా భిక్ఖూ తే అరహత్తస్స అనుచ్ఛవికా హోన్తి.

“కామదదస్సాపి , మహారాజ, మణిరతనస్స ఏకదేసం [ఏకదేసే (క.)] కక్కసం ఉప్పజ్జతి, న చ తత్థ కక్కసుప్పన్నత్తా మణిరతనం హీళితం నామ హోతి. యం తత్థ పరిసుద్ధం మణిరతనస్స, తం జనస్స హాసకరం హోతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే జినసాసనే పబ్బజిత్వా హీనాయావత్తన్తి, కక్కసా తే జినసాసనే పపటికా, న చ తేసం హీనాయావత్తనేన జినసాసనం హీళితం నామ హోతి. యే తత్థ ఠితా భిక్ఖూ, తే దేవమనుస్సానం హాసజనకా హోన్తి.

“జాతిసమ్పన్నస్సపి, మహారాజ, లోహితచన్దనస్స ఏకదేసం పూతికం హోతి అప్పగన్ధం. న తేన లోహితచన్దనం హీళితం నామ హోతి. యం తత్థ అపూతికం సుగన్ధం, తం సమన్తా విధూపేతి అభిబ్యాపేతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే జినసాసనే పబ్బజిత్వా హీనాయావత్తన్తి, తే లోహితచన్దనసారన్తరే పూతికదేసమివ ఛడ్డనీయా జినసాసనే, న చ తేసం హీనాయావత్తనేన జినసాసనం హీళితం నామ హోతి. యే తత్థ ఠితా భిక్ఖూ, తే సదేవకం లోకం సీలవరచన్దనగన్ధేన అనులిమ్పయన్తీ”తి.

“సాధు, భన్తే నాగసేన, తేన తేన అనుచ్ఛవికేన తేన తేన సదిసేన కారణేన నిరవజ్జమనుపాపితం జినసాసనం సేట్ఠభావేన పరిదీపితం, హీనాయావత్తమానాపి తే జినసాసనస్స సేట్ఠభావం యేవ పరిదీపేన్తీ”తి.

హీనాయావత్తనపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. అరహన్తవేదనావేదియనపఞ్హో

౬. “భన్తే నాగసేన, తుమ్హే భణథ ‘అరహా ఏకం వేదనం వేదయతి కాయికం, న చేతసిక’న్తి. కిం ను ఖో, భన్తే నాగసేన, అరహతో చిత్తం యం కాయం నిస్సాయ పవత్తతి, తత్థ అరహా అనిస్సరో అస్సామీ అవసవత్తీ”తి ? “ఆమ, మహారాజా”తి. “న ఖో, భన్తే నాగసేన, యుత్తమేతం, యం సో సకచిత్తస్స పవత్తమానే కాయే అనిస్సరో హోతి అస్సామీ అవసవత్తీ; సకుణోపి తావ, భన్తే, యస్మిం కులావకే పటివసతి, తత్థ సో ఇస్సరో హోతి సామీ వసవత్తీ”తి.

“దసయిమే, మహారాజ, కాయానుగతా ధమ్మా భవే భవే కాయం అనుధావన్తి అనుపరివత్తన్తి. కతమే దస? సీతం ఉణ్హం జిఘచ్ఛా పిపాసా ఉచ్చారో పస్సావో మిద్ధం జరా బ్యాధి మరణం. ఇమే ఖో, మహారాజ, దస కాయానుగతా ధమ్మా భవే భవే కాయం అనుధావన్తి అనుపరివత్తన్తి, తత్థ అరహా అనిస్సరో అస్సామీ అవసవత్తీ”తి.

“భన్తే నాగసేన, కేన కారణేన అరహతో కాయే ఆణా నప్పవత్తతి ఇస్సరియం వా, తత్థ మే కారణం బ్రూహీ”తి? “యథా, మహారాజ, యే కేచి పథవినిస్సితా సత్తా, సబ్బే తే పథవిం నిస్సాయ చరన్తి విహరన్తి వుత్తిం కప్పేన్తి, అపి ను ఖో, మహారాజ, తేసం పథవియా ఆణా పవత్తతి ఇస్సరియం వా”తి? “న హి, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అరహతో చిత్తం కాయం నిస్సాయ పవత్తతి, న చ అరహతో కాయే ఆణా పవత్తతి ఇస్సరియం వా”తి.

“భన్తే నాగసేన, కేన కారణేన పుథుజ్జనో కాయికమ్పి చేతసికమ్పి వేదనం వేదయతీ”తి? “అభావితత్తా, మహారాజ, చిత్తస్స పుథుజ్జనో కాయికమ్పి చేతసికమ్పి వేదనం వేదయతి. యథా, మహారాజ, గోణో ఛాతో పరితసితో అబలదుబ్బలపరిత్తకతిణేసు వా లతాయ వా ఉపనిబద్ధో అస్స, యదా సో గోణో పరికుపితో హోతి, తదా సహ ఉపనిబన్ధనేన పక్కమతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అభావితచిత్తస్స వేదనా ఉప్పజ్జిత్వా చిత్తం పరికోపేతి, చిత్తం పరికుపితం కాయం

ఆభుజతి నిబ్బుజతి సమ్పరివత్తకం కరోతి. అథ ఖో సో అభావితచిత్తో తసతి రవతి భేరవరావమభిరవతి, ఇదమేత్థ, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన పుథుజ్జనో కాయికమ్పి చేతసికమ్పి వేదనం వేదయతీ”తి.

“కిం పన తం కారణం, యేన కారణేన అరహా ఏకం వేదనం వేదయతి కాయికం, న చేతసిక”న్తి? “అరహతో, మహారాజ, చిత్తం భావితం హోతి సుభావితం దన్తం సుదన్తం అస్సవం వచనకరం, సో దుక్ఖాయ వేదనాయ ఫుట్ఠో సమానో ‘అనిచ్చ’న్తి దళ్హం గణ్హాతి, సమాధిథమ్భే చిత్తం ఉపనిబన్ధతి, తస్స తం చిత్తం సమాధిథమ్భే ఉపనిబన్ధనం న వేధతి న చలతి, ఠితం హోతి అవిక్ఖిత్తం, తస్స వేదనావికారవిప్ఫారేన కాయో ఆభుజతి నిబ్బుజతి సమ్పరివత్తతి, ఇదమేత్థ, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన అరహా ఏకం వేదనం వేదయతి కాయికం, న చేతసిక”న్తి.

“భన్తే నాగసేన, తం నామ లోకే అచ్ఛరియం యం కాయే చలమానే చిత్తం న చలతి, తత్థ మే కారణం బ్రూహీ”తి. “యథా, మహారాజ, మహతిమహారుక్ఖే ఖన్ధసాఖాపలాససమ్పన్నే అనిలబలసమాహతే సాఖా చలతి, అపి ను తస్స ఖన్ధోపి చలతీ”తి? “న హి, భన్తే”తి . “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అరహా దుక్ఖాయ వేదనాయ ఫుట్ఠో సమానో ‘అనిచ్చ’న్తి దళ్హం గణ్హాతి, సమాధిథమ్భే చిత్తం ఉపనిబన్ధతి, తస్స తం చిత్తం సమాధిథమ్భే ఉపనిబన్ధనం న వేధతి న చలతి, ఠితం హోతి అవిక్ఖిత్తం, తస్స వేదనావికారవిప్ఫారేన కాయో ఆభుజతి నిబ్బుజతి సమ్పరివత్తతి, చిత్తం పన తస్స న వేధతి న చలతి ఖన్ధో వియ మహారుక్ఖస్సా”తి. “అచ్ఛరియం, భన్తే నాగసేన, అబ్భుతం, భన్తే నాగసేన, న మే ఏవరూపో సబ్బకాలికో ధమ్మపదీపో దిట్ఠపుబ్బో”తి.

అరహన్తవేదనావేదియనపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. అభిసమయన్తరాయకరపఞ్హో

౭. “భన్తే నాగసేన, ఇధ యో కోచి గిహీ పారాజికం అజ్ఝాపన్నో భవేయ్య, సో అపరేన సమయేన పబ్బాజేయ్య, అత్తనాపి సో న జానేయ్య ‘గిహిపారాజికం అజ్ఝాపన్నోస్మీ’తి, నపి తస్స అఞ్ఞో కోచి ఆచిక్ఖేయ్య ‘గిహిపారాజికం అజ్ఝాపన్నోసీ’తి. సో చ తథత్తాయ పటిపజ్జేయ్య, అపి ను తస్స ధమ్మాభిసమయో భవేయ్యా”తి? “న హి, మహారాజా”తి. “కేన, భన్తే, కారణేనా”తి? “యో తస్స హేతు ధమ్మాభిసమయాయ, సో తస్స సముచ్ఛిన్నో, తస్మా ధమ్మాభిసమయో న భవతీ”తి.

“భన్తే నాగసేన, తుమ్హే భణథ ‘జానన్తస్స కుక్కుచ్చం హోతి, కుక్కుచ్చే సతి ఆవరణం హోతి, ఆవటే చిత్తే ధమ్మాభిసమయో న హోతీ’తి. ఇమస్స పన అజానన్తస్స అకుక్కుచ్చజాతస్స సన్తచిత్తస్స విహరతో కేన కారణేన ధమ్మాభిసమయో న హోతి, విసమేన విసమేనేసో పఞ్హో గచ్ఛతి, చిన్తేత్వా విసజ్జేథా”తి.

“రుహతి , మహారాజ, సుకట్ఠే సుకలలే మణ్డఖేత్తే సారదం సుఖసయితం బీజ”న్తి? “ఆమ, భన్తే”తి. “అపి ను, మహారాజ, తఞ్ఞేవ బీజం ఘనసేలసిలాతలే రుహేయ్యా”తి? “న హి, భన్తే”తి. “కిస్స పన, మహారాజ, తఞ్ఞేవ బీజం కలలే రుహతి, కిస్స ఘనసేలే న రుహతీ”తి? “నత్థి, భన్తే, తస్స బీజస్స రుహనాయ ఘనసేలే హేతు, అహేతునా బీజం న రుహతీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యేన హేతునా తస్స ధమ్మాభిసమయో భవేయ్య, సో తస్స హేతు సముచ్ఛిన్నో, అహేతునా ధమ్మాభిసమయో న హోతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, దణ్డలేడ్డులగుళముగ్గరా పథవియా ఠానముపగచ్ఛన్తి, అపి ను, మహారాజ, తే యేవ దణ్డలేడ్డులగుళముగ్గరా గగనే ఠానముపగచ్ఛన్తీ”తి? “న హి భన్తే”తి. “కిం పనేత్థ, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన తే యేవ దణ్డలేడ్డులగుళముగ్గరా పథవియా ఠానముపగచ్ఛన్తి, కేన కారణేన గగనే న తిట్ఠన్తీ”తి? “నత్థి, భన్తే, తేసం దణ్డలేడ్డులగుళముగ్గరానం పతిట్ఠానాయ ఆకాసే హేతు, అహేతునా న తిట్ఠన్తీ”తి . “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తస్స తేన దోసేన అభిసమయహేతు సముచ్ఛిన్నో, హేతుసముగ్ఘాతే అహేతునా అభిసమయో న హోతీతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, థలే అగ్గి జలతి, అపి ను ఖో, మహారాజ, సో యేవ అగ్గి ఉదకే జలతీ”తి? “న హి, భన్తే”తి. “కిం పనేత్థ, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన సో యేవ అగ్గి థలే జలతి, కేన కారణేన ఉదకే న జలతీ”తి? “నత్థి, భన్తే, అగ్గిస్స జలనాయ ఉదకే హేతు, అహేతునా న జలతీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తస్స తేన దోసేన అభిసమయహేతు సముచ్ఛిన్నో, హేతుసముగ్ఘాతే అహేతునా ధమ్మాభిసమయో న హోతీ”తి.

“భన్తే నాగసేన, పునపేతం అత్థం చిన్తేహి, న మే తత్థ చిత్తసఞ్ఞత్తి భవతి, అజానన్తస్స అసతి కుక్కుచ్చే ఆవరణం హోతీతి, కారణేన మం సఞ్ఞాపేహీ”తి. “అపి ను, మహారాజ, విసం హలాహలం అజానన్తేన ఖాయితం జీవితం హరతీ”తి? “ఆమ, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అజానన్తేనపి కతం పాపం అభిసమయన్తరాయకరం హోతి.

“అపి ను, మహారాజ, అగ్గి అజానిత్వా అక్కమన్తం డహతీ”తి? “ఆమ, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అజానన్తేనపి కతం పాపం అభిసమయన్తరాయకరం హోతి.

“అపి ను, మహారాజ, అజానన్తం ఆసీవిసో డంసిత్వా జీవితం హరతీ”తి? “ఆమ, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అజానన్తేనపి కతం పాపం అభిసమయన్తరాయకరం హోతి.

“నను, మహారాజ, కాలిఙ్గరాజా సమణకోలఞ్ఞో సత్తరతనపరికిణ్ణో హత్థిరతనమభిరుయ్హ కులదస్సనాయ గచ్ఛన్తో అజానన్తోపి నాసక్ఖి బోధిమణ్డస్స ఉపరితో గన్తుం, ఇదమేత్థ, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన అజానన్తేనపి కతం పాపం అభిసమయన్తరాయకరం హోతీ”తి? “జినభాసితం , భన్తే నాగసేన, కారణం న సక్కా పటిక్కోసితుం, ఏసోవేతస్స అత్థో తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

అభిసమయన్తరాయకరపఞ్హో సత్తమో.

౮. దుస్సీలపఞ్హో

౮. “భన్తే నాగసేన, గిహిదుస్సీలస్స చ సమణదుస్సీలస్స చ కో విసేసో, కిం నానాకరణం, ఉభోపేతే సమసమగతికా, ఉభిన్నమ్పి సమసమో విపాకో హోతి, ఉదాహు కిఞ్చి నానాకారణం అత్థీ”తి?

“దస యిమే, మహారాజ, గుణా సమణదుస్సీలస్స గిహిదుస్సీలతో విసేసేన అతిరేకా, దసహి చ కారణేహి ఉత్తరిం దక్ఖిణం విసోధేతి.

“కతమే దస గుణా సమణదుస్సీలస్స గిహిదుస్సీలతో విసేసేన అతిరేకా? ఇధ, మహారాజ, సమణదుస్సీలో బుద్ధే సగారవో హోతి, ధమ్మే సగారవో హోతి, సఙ్ఘే సగారవో హోతి, సబ్రహ్మచారీసు సగారవో హోతి, ఉద్దేసపరిపుచ్ఛాయ వాయమతి, సవనబహులో హోతి, భిన్నసీలోపి, మహారాజ, దుస్సీలో పరిసగతో ఆకప్పం ఉపట్ఠపేతి, గరహాభయా కాయికం వాచసికం రక్ఖతి, పధానాభిముఖఞ్చస్స హోతి చిత్తం, భిక్ఖుసామఞ్ఞం ఉపగతో హోతి. కరోన్తోపి, మహారాజ, సమణదుస్సీలో పాపం పటిచ్ఛన్నం ఆచరతి. యథా, మహారాజ, ఇత్థీ సపతికా నిలీయిత్వా రహస్సేనేవ పాపమాచరతి; ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, కరోన్తోపి సమణదుస్సీలో పాపం పటిచ్ఛన్నం ఆచరతి. ఇమే ఖో, మహారాజ, దస గుణా సమణదుస్సీలస్స గిహిదుస్సీలతో విసేసేన అతిరేకా.

“కతమేహి దసహి కారణేహి ఉత్తరిం దక్ఖిణం విసోధేతి? అనవజ్జకవచధారణతాయపి దక్ఖిణం విసోధేతి, ఇసిసామఞ్ఞభణ్డులిఙ్గధారణతోపి దక్ఖిణం విసోధేతి, సఙ్ఘసమయమనుప్పవిట్ఠతాయపి దక్ఖిణం విసోధేతి, బుద్ధధమ్మసఙ్ఘసరణగతతాయపి దక్ఖిణం విసోధేతి, పధానాసయనికేతవాసితాయపి దక్ఖిణం విసోధేతి, జినసాసనధర [జినసాసనధన (సీ. పీ.)] పరియేసనతోపి దక్ఖిణం విసోధేతి, పవరధమ్మదేసనతోపి దక్ఖిణం విసోధేతి, ధమ్మదీపగతిపరాయణతాయపి దక్ఖిణం విసోధేతి, ‘అగ్గో బుద్ధో’తి ఏకన్తఉజుదిట్ఠితాయపి దక్ఖిణం విసోధేతి, ఉపోసథసమాదానతోపి దక్ఖిణం విసోధేతి. ఇమేహి ఖో, మహారాజ, దసహి కారణేహి ఉత్తరిం దక్ఖిణం విసోధేతి .

“సువిపన్నోపి హి, మహారాజ, సమణదుస్సీలో దాయకానం దక్ఖిణం విసోధేతి. యథా, మహారాజ, ఉదకం సుబహలమ్పి కలలకద్దమరజోజల్లం అపనేతి; ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సువిపన్నోపి సమణదుస్సీలో దాయకానం దక్ఖిణం విసోధేతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, ఉణ్హోదకం సుకుధితమ్పి [సుకఠితమ్పి (సీ. పీ), సుఖురితమ్పి (స్యా.)] జ్జలన్తం మహన్తం అగ్గిక్ఖన్ధం నిబ్బాపేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సువిపన్నోపి సమణదుస్సీలో దాయకానం దక్ఖిణం విసోధేతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, భోజనం విరసమ్పి ఖుదాదుబ్బల్యం అపనేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సువిపన్నోపి సమణదుస్సీలో దాయకానం దక్ఖిణం విసోధేతి.

“భాసితమ్పేతం, మహారాజ, తథాగతేన దేవాతిదేవేన మజ్ఝిమనికాయవరలఞ్ఛకే దక్ఖిణవిభఙ్గే వేయ్యాకరణే –

“‘యో సీలవా దుస్సీలేసు దదాతి దానం, ధమ్మేన లద్ధం సుపసన్నచిత్తో;

అభిసద్దహం కమ్మఫలం ఉళారం, సా దక్ఖిణా దాయకతో విసుజ్ఝతీ’”తి [మ. ని. ౩.౩౮౨].

“అచ్ఛరియం , భన్తే నాగసేన, అబ్భుతం, భన్తే నాగసేన, తావతకం మయం పఞ్హం అపుచ్ఛిమ్హ, తం త్వం ఓపమ్మేహి కారణేహి విభావేన్తో అమతమధురం సవనూపగం అకాసి. యథా నామ, భన్తే, సూదో వా సూదన్తేవాసీ వా తావతకం మంసం లభిత్వా నానావిధేహి సమ్భారేహి సమ్పాదేత్వా రాజూపభోగం కరోతి; ఏవమేవ ఖో, భన్తే నాగసేన, తావతకం మయం పఞ్హం అపుచ్ఛిమ్హ, తం త్వం ఓపమ్మేహి కారణేహి విభావేత్వా అమతమధురం సవనూపగం అకాసీ”తి.

దుస్సీలపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. ఉదకసత్తజీవపఞ్హో

౯. “భన్తే నాగసేన, ఇమం ఉదకం అగ్గిమ్హి తప్పమానం చిచ్చిటాయతి చిటిచిటాయతి సద్దాయతి బహువిధం, కిం ను ఖో, భన్తే నాగసేన, ఉదకం జీవతి, కిం కీళమానం సద్దాయతి, ఉదాహు అఞ్ఞేన పటిపీళితం సద్దాయతీ”తి? “న హి, మహారాజ, ఉదకం జీవతి, నత్థి ఉదకే జీవో వా సత్తో వా, అపి చ, మహారాజ, అగ్గిసన్తాపవేగస్స మహన్తతాయ ఉదకం చిచ్చిటాయతి చిటిచిటాయతి సద్దాయతి బహువిధ”న్తి.

“భన్తే నాగసేన, ఇధేకచ్చే తిత్థియా ఉదకం జీవతీతి సీతోదకం పటిక్ఖిపిత్వా ఉదకం తాపేత్వా వేకతికవేకతికం పరిభుఞ్జన్తి, తే తుమ్హే గరహన్తి పరిభవన్తి ‘ఏకిన్ద్రియం సమణా సక్యపుత్తియా జీవం విహేఠేన్తీ’తి, తం తేసం గరహం పరిభవం వినోదేహి అపనేహి నిచ్ఛారేహీ”తి. “న హి, మహారాజ, ఉదకం జీవతి, నత్థి, మహారాజ, ఉదకే జీవో వా సత్తో వా, అపి చ, మహారాజ, అగ్గిసన్తాపవేగస్స మహన్తతాయ ఉదకం చిచ్చిటాయతి చిటిచిటాయతి సద్దాయతి బహువిధం.

“యథా, మహారాజ, ఉదకం సోబ్భసరసరితదహతళాకకన్దరపదరఉదపాననిన్నపోక్ఖరణిగతం వాతాతపవేగస్స మహన్తతాయ పరియాదియతి పరిక్ఖయం గచ్ఛతి, అపి ను తత్థ ఉదకం చిచ్చిటాయతి చిటిచిటాయతి సద్దాయతి బహువిధ”న్తి? “న హి, భన్తే”తి. “యది, మహారాజ, ఉదకం జీవేయ్య, తత్థాపి ఉదకం సద్దాయేయ్య, ఇమినాపి, మహారాజ, కారణేన జానాహి ‘నత్థి ఉదకే జీవో వా సత్తో వా, అగ్గిసన్తాపవేగస్స మహన్తతాయ ఉదకం చిచ్చిటాయతి చిటిచిటాయతి సద్దాయతి బహువిధ’న్తి.

“అపరమ్పి , మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి ‘నత్థి ఉదకే జీవో వా సత్తో వా, అగ్గిసన్తాపవేగస్స మహన్తతాయ ఉదకం సద్దాయతీ’తి. యదా పన, మహారాజ, ఉదకం తణ్డులేహి సమ్మిస్సితం భాజనగతం హోతి పిహితం ఉద్ధనే అఠపితం, అపి ను తత్థ ఉదకం సద్దాయతీ”తి? “న హి, భన్తే, అచలం హోతి సన్తసన్త”న్తి. “తం యేవ పన, మహారాజ, ఉదకం భాజనగతం అగ్గిం ఉజ్జాలేత్వా ఉద్ధనే ఠపితం హోతి, అపి ను తత్థ ఉదకం అచలం హోతి సన్తసన్త”న్తి? “న హి, భన్తే, చలతి ఖుబ్భతి లుళతి ఆవిలతి ఊమిజాతం హోతి, ఉద్ధమధో దిసావిదిసం గచ్ఛతి, ఉత్తరతి పతరతి ఫేణమాలీ హోతీ”తి. కిస్స పన తం, మహారాజ , పాకతికం ఉదకం న చలతి సన్తసన్తం హోతి, కిస్స పన అగ్గిగతం చలతి ఖుబ్భతి లుళతి ఆవిలతి ఊమిజాతం హోతి, ఉద్ధమధో దిసావిదిసం గచ్ఛతి, ఉత్తరతి పతరతి ఫేణమాలీ హోతీ”తి? “పాకతికం, భన్తే, ఉదకం న చలతి, అగ్గికతం పన ఉదకం అగ్గిసన్తాపవేగస్స మహన్తతాయ చిచ్చిటాయతి చిటిచిటాయతి సద్దాయతి బహువిధ”న్తి. “ఇమినాపి మహారాజ, కారణేన జానాహి ‘నత్థి ఉదకే జీవో వా సత్తో వా, అగ్గిసన్తాపవేగస్స మహన్తతాయ ఉదకం సద్దాయతీ’తి.

“అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరం కారణం సుణోహి, నత్థి ఉదకే జీవో వా సత్తో వా, అగ్గిసన్తాపవేగస్స మహన్తతాయ ఉదకం సద్దాయతి. హోతి తం, మహారాజ, ఉదకం ఘరే ఘరే ఉదకవారకగతం పిహిత”న్తి? “ఆమ, భన్తే”తి. “అపి ను తం, మహారాజ, ఉదకం చలతి ఖుబ్భతి లుళతి ఆవిలతి ఊమిజాతం హోతి, ఉద్ధమధో దిసావిదిసం గచ్ఛతి, ఉత్తరతి పతరతి ఫేణమాలీ హోతీ”తి. “న హి, భన్తే, అచలం తం హోతి పాకతికం ఉదకవారకగతం ఉదక”న్తి.

“సుతపుబ్బం పన తయా, మహారాజ, ‘మహాసముద్దే ఉదకం చలతి ఖుబ్భతి లుళతి ఆవిలతి ఊమిజాతం హోతి, ఉద్ధమధో దిసావిదిసం గచ్ఛతి, ఉత్తరతి పతరతి ఫేణమాలీ హోతి, ఉస్సక్కిత్వా ఓస్సక్కిత్వా [ఓస్సక్కిత్వా”తి పదం సీ. పీ.

ఫోత్థకేసు నత్థి] వేలాయ పహరతి సద్దాయతి బహువిధ’”న్తి? “ఆమ, భన్తే, సుతపుబ్బం ఏతం మయా దిట్ఠపుబ్బఞ్చ ‘మహాసముద్దే ఉదకం హత్థసతమ్పి ద్వేపి హత్థసతాని గగనే ఉస్సక్కతీ’”తి. “కిస్స, మహారాజ, ఉదకవారకగతం ఉదకం న చలతి న సద్దాయతి, కిస్స పన మహాసముద్దే ఉదకం చలతి సద్దాయతీ”తి? “వాతవేగస్స మహన్తతాయ, భన్తే, మహాసముద్దే ఉదకం చలతి సద్దాయతి, ఉదకవారకగతం ఉదకం అఘట్టితం కేహిచి న చలతి న సద్దాయతీ”తి. “యథా, మహారాజ, వాతవేగస్స మహన్తతాయ మహాసముద్దే ఉదకం చలతి సద్దాయతి ఏవమేవ అగ్గిసన్తాపవేగస్స మహన్తతాయ ఉదకం సద్దాయతీ”తి.

“నను, మహారాజ, భేరిపోక్ఖరం సుక్ఖం సుక్ఖేన గోచమ్మేన ఓనన్ధన్తీ”తి? “ఆమ, భన్తే”. “అపి ను, మహారాజ, భేరియా జీవో వా సత్తో వా అత్థీ”తి. “న హి, భన్తే”తి. “కిస్స పన, మహారాజ, భేరీ సద్దాయతీ”తి? “ఇత్థియా వా, భన్తే, పురిసస్స వా తజ్జేన వాయామేనా”తి. “యథా, మహారాజ, ఇత్థియా వా పురిసస్స వా తజ్జేన వాయామేన భేరీ సద్దాయతి, ఏవమేవ అగ్గిసన్తాపవేగస్స మహన్తతాయ ఉదకం సద్దాయతి. ఇమినాపి, మహారాజ , కారణేన జానాహి ‘నత్థి ఉదకే జీవో వా సత్తో వా, అగ్గిసన్తాపవేగస్స మహన్తతాయ ఉదకం సద్దాయతీ’తి.

“మయ్హమ్పి తావ, మహారాజ, తవ పుచ్ఛితబ్బం అత్థి, ఏవమేసో పఞ్హో సువినిచ్ఛితో హోతి, కిం ను ఖో, మహారాజ, సబ్బేహిపి భాజనేహి ఉదకం తప్పమానం సద్దాయతి, ఉదాహు ఏకచ్చేహి యేవ భాజనేహి తప్పమానం సద్దాయతీ”తి? “న హి, భన్తే, సబ్బేహిపి భాజనేహి ఉదకం తప్పమానం సద్దాయతి, ఏకచ్చేహి యేవ భాజనేహి ఉదకం తప్పమానం సద్దాయతీ”తి. “తేన హి, మహారాజ, జహితోసి సకసమయం, పచ్చాగతోసి మమ విసయం, నత్థి ఉదకే జీవో వా సత్తో వా. యది, మహారాజ, సబ్బేహిపి భాజనేహి ఉదకం తప్పమానం సద్దాయేయ్య, యుత్తమిదం ‘ఉదకం జీవతీ’తి వత్తుం. న హి, మహారాజ, ఉదకం ద్వయం హోతి, యం సద్దాయతి, తం జీవతి, యం న సద్దాయతి, తం న జీవతీతి. యది, మహారాజ, ఉదకం జీవేయ్య, మహన్తానం హత్థినాగానం ఉస్సన్నకాయానం పభిన్నానం సోణ్డాయ ఉస్సిఞ్చిత్వా ముఖే పక్ఖిపిత్వా కుచ్ఛిం పవేసయన్తానం, తమ్పి ఉదకం తేసం దన్తన్తరే చిప్పియమానం సద్దాయేయ్య. హత్థసతికాపి మహానావా గరుకా భారికా అనేకసతసహస్సభారపరిపూరా మహాసముద్దే విచరన్తి, తాహిపి చిప్పియమానం ఉదకం సద్దాయేయ్య. మహతిమహన్తాపి మచ్ఛా అనేకసతయోజనికకాయా తిమీ తిమిఙ్గలా తిమిరపిఙ్గలా అబ్భన్తరే నిముగ్గా మహాసముద్దే నివాసట్ఠానతాయ పటివసన్తా మహాఉదకధారా ఆచమన్తి ధమన్తి చ, తేసమ్పి తం దన్తన్తరేపి ఉదరన్తరేపి చిప్పియమానం ఉదకం సద్దాయేయ్య. యస్మా చ ఖో, మహారాజ, ఏవరూపేహి ఏవరూపేహి మహన్తేహి పటిపీళనేహి పటిపీళితం ఉదకం న సద్దాయతి తస్మాపి నత్థి ఉదకే జీవో వా సత్తో వాతి, ఏవమేతం, మహారాజ, ధారేహీ”తి.

“సాధు , భన్తే నాగసేన, దేసాగతో పఞ్హో అనుచ్ఛవికాయ విభత్తియా విభత్తో, యథా నామ, భన్తే నాగసేన, మహగ్ఘం మణిరతనం ఛేకం ఆచరియం కుసలం సిక్ఖితం మణికారం పాపుణిత్వా కిత్తిం లభేయ్య థోమనం పసంసం, ముత్తారతనం వా ముత్తికం దుస్సరతనం వా దుస్సికం, లోహితచన్దనం వా గన్ధికం పాపుణిత్వా కిత్తిం లభేయ్య థోమనం పసంసం. ఏవమేవ ఖో, భన్తే నాగసేన, దేసాగతో [దేసాగతో (సీ. పీ.)] పఞ్హో అనుచ్ఛవికాయ విభత్తియా విభత్తో, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

ఉదకసత్తజీవపఞ్హో నవమో.

బుద్ధవగ్గో పఠమో.

ఇమస్మిం వగ్గే నవ పఞ్హా.

౨. నిప్పపఞ్చవగ్గో

౧. నిప్పపఞ్చపఞ్హో

౧. "భన్తే నాగసేన, భాసితమ్పేతం భగవతా 'నిప్పపఞ్చారామా, భిక్ఖవే, విహరథ నిప్పపఞ్చరతినో'తి, కతమం తం నిప్పపఞ్చ"న్తి? "సోతాపత్తిఫలం, మహారాజ, నిప్పపఞ్చం, సకదాగామిఫలం నిప్పపఞ్చం, అనాగామిఫలం నిప్పపఞ్చం, అరహత్తఫలం నిప్పపఞ్చ"న్తి.

"యది, భన్తే నాగసేన, సోతాపత్తిఫలం నిప్పపఞ్చం, సకదాగామిఅనాగామిఅరహత్తఫలం నిప్పపఞ్చం , కిస్స పన ఇమే భిక్ఖూ ఉద్దిసన్తి పరిపుచ్ఛన్తి సుత్తం గేయ్యం వేయ్యాకరణం గాథం ఉదానం ఇతివుత్తకం జాతకం అబ్భుతధమ్మం వేదల్లం, నవకమ్మేన పలిబుజ్ఝన్తి దానేన చ పూజాయ చ, నను తే జినప్పటిక్ఖిత్తం కమ్మం కరోతీ"తి?

"యే తే, మహారాజ, భిక్ఖూ ఉద్దిసన్తి పరిపుచ్ఛన్తి సుత్తం గేయ్యం వేయ్యాకరణం గాథం ఉదానం ఇతివుత్తకం జాతకం అబ్భుతధమ్మం వేదల్లం, నవకమ్మేన పలిబుజ్ఝన్తి దానేన చ పూజాయ చ, సబ్బే తే నిప్పపఞ్చస్స పత్తియా కరోన్తి. యే తే, మహారాజ, సభావపరిసుద్ధా పుబ్బే వాసితవాసనా, తే ఏకచిత్తక్ఖణేన నిప్పపచ హోన్తి. యే పన తే భిక్ఖూ మహారజక్ఖా, తే ఇమేహి పయోగేహి నిప్పపఞ్చా హోన్తి.

"యథా, మహారాజ, ఏకో పురిసో ఖేత్తే బీజం రోపేత్వా అత్తనో యథాబలవీరియేన వినా పాకారవతియా ధఞ్ఞం ఉద్ధరేయ్య, ఏకో పురిసో ఖేత్తే బీజం రోపేత్వా వనం పవిసిత్వా కట్ఠఞ్చ సాఖఞ్చ ఛిన్దిత్వా వతిపాకారం కత్వా ధఞ్ఞం ఉద్ధరేయ్య. యా తత్థ తస్స వతిపాకారపరియేసనా, సా ధఞ్ఞత్థాయ. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే సభావపరిసుద్ధా పుబ్బే వాసితవాసనా, తే ఏకచిత్తక్ఖణేన నిప్పపఞ్చా హోన్తి, వినా వతిపాకారం పురిసో వియ ధఞ్ఞుద్ధారో. యే పన తే భిక్ఖూ మహారజక్ఖా, తే ఇమేహి పయోగేహి నిప్పపఞ్చా హోన్తి, వతిపాకారం కత్వా పురిసో వియ ధఞ్ఞుద్ధారో.

"యథా వా పన, మహారాజ, పురిసో మహతిమహన్తే అమ్బరుక్ఖమత్థకే ఫలపిణ్డి భవేయ్య, అథ తత్థ యో కోచి ఇద్ధిమా ఆగన్త్వా తస్స ఫలం హరేయ్య, యో పన తత్థ అనిద్ధిమా, సో కట్ఠఞ్చ వల్లిఞ్చ ఛిన్దిత్వా నిస్సేణిం బన్ధిత్వా తాయ తం రుక్ఖం అభిరుహిత్వా ఫలం హరేయ్య. యా తత్థ తస్స నిస్సేణిపరియేసనా, సా ఫలత్థాయ. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే సభావపరిసుద్ధా పుబ్బే వాసితవాసనా, తే ఏకచిత్తక్ఖణేన నిప్పపఞ్చా హోన్తి, ఇద్ధిమా వియ రుక్ఖఫలం హరన్తో. యే పన తే భిక్ఖూ మహారజక్ఖా, తే ఇమినా పయోగేన సచ్చాని అభిసమేన్తి, నిస్సేణియా వియ పురిసో రుక్ఖఫలం హరన్తో .

"యథా వా పన, మహారాజ, ఏకో పురిసో అత్థకరణికో ఏకకో యేవ సామికం ఉపగన్త్వా అత్థం సాధేతి. ఏకో ధనవా ధనవసేన పరిసం వడ్ఢేత్వా పరిసాయ అత్థం సాధేతి. యా తత్థ తస్స పరిసపరియేసనా, సా అత్థత్థాయ. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే సభావపరిసుద్ధా పుబ్బే వాసితవాసనా, తే ఏకచిత్తక్ఖణేన ఛసు అభిఞ్ఞాసు వసిభావం పాపుణన్తి, పురిసో

వియ ఏకకో అత్థసిద్ధిం కరోన్తో. యే పన తే భిక్ఖూ మహారజక్ఖా, తే ఇమేహి పయోగేహి సామఞ్ఞత్థమభిసాధేన్తి, పరిసాయ వియ పురిసో అత్థసిద్ధిం కరోన్తో.

“ఉద్దేసోపి, మహారాజ, బహుకారో, పరిపుచ్ఛాపి బహుకారా, నవకమ్మమ్పి బహుకారం, దానమ్పి బహుకారం, పూజాపి బహుకారా తేసు తేసు కరణీయేసు. యథా, మహారాజ, పురిసో రాజూపసేవీ కతావీ అమచ్చభటబలదోవారికఅనీకట్ఠపారిసజ్జజనేహి, తే తస్స కరణీయే అనుప్పత్తే సబ్బేపి ఉపకారా హోన్తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఉద్దేసోపి బహుకారో, పరిపుచ్ఛాపి బహుకారా, నవకమ్మమ్పి బహుకారం, దానమ్పి బహుకారం, పూజాపి బహుకారా తేసు తేసు కరణీయేసు. యది, మహారాజ, సబ్బేపి అభిజాతిపరిసుద్ధా భవేయ్యుం, అనుసాసనేన [అనుసాసకేన (సీ॰ పీ॰)] కరణీయం న భవేయ్య. యస్మా చ ఖో, మహారాజ, సవనేన కరణీయం హోతి, థేరో, మహారాజ, సారిపుత్తో అపరిమితమసఙ్ఖేయ్యకప్పం ఉపాదాయ ఉపచితకుసలమూలో పఞ్ఞాయ కోటిం గతో, సోపి వినా సవనేన నాసక్ఖి ఆసవక్ఖయం పాపుణితుం. తస్మా, మహారాజ, బహుకారం సవనం, తథా ఉద్దేసోపి పరిపుచ్ఛాపి. తస్మా ఉద్దేసపరిపుచ్ఛాపి నిప్పపఞ్చా సఙ్ఖతా”తి. “సునిజ్ఝాపితో, భన్తే నాగసేన, పఞ్హో, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

నిప్పపఞ్చపఞ్హో పఠమో.

౨. ఖీణాసవభావపఞ్హో

౨. “భన్తే నాగసేన, తుమ్హే భణథ ‘యో గిహీ అరహత్తం పత్తో, ద్వే వాస్స గతియో భవన్తి అనఞ్ఞా, తస్మిం యేవ దివసే పబ్బజతి వా పరినిబ్బాయతి వా. న సో దివసో సక్కా అతిక్కమేతు’న్తి. సచే సో, భన్తే నాగసేన, తస్మిం దివసే ఆచరియం వా ఉపజ్ఝాయం వా పత్తచీవరం వా న లభేథ, అపి ను ఖో సో అరహా సయం వా పబ్బజేయ్య దివసం వా అతిక్కమేయ్య, అఞ్ఞో కోచి అరహా ఇద్ధిమా ఆగన్త్వా తం పబ్బాజేయ్య వా పరినిబ్బాయేయ్య వా”తి? “న సో, మహారాజ, అరహా సయం పబ్బజేయ్య, సయం పబ్బజన్తో థేయ్యం ఆపజ్జతి, న చ దివసం అతిక్కమేయ్య, అఞ్ఞస్స అరహన్తస్స ఆగమనం భవేయ్య వా న వా భవేయ్య, తస్మిం యేవ దివసే పరినిబ్బాయేయ్యా”తి. “తేన హి, భన్తే నాగసేన, అరహత్తస్స సన్తభావో విజహితో హోతి, యేన అధిగతస్స జీవితహారో భవతీ”తి.

“విసమం, మహారాజ, గిహిలిఙ్గం, విసమే లిఙ్గే లిఙ్గదుబ్బలతాయ అరహత్తం పత్తో గిహీ తస్మిం యేవ దివసే పబ్బజతి వా పరినిబ్బాయతి వా. నేసో, మహారాజ, దోసో అరహత్తస్స, గిహిలిఙ్గస్సేవేసో దోసో యదిదం లిఙ్గదుబ్బలతా.

“యథా, మహారాజ, భోజనం సబ్బసత్తానం ఆయుపాలకం జీవితరక్ఖకం విసమకోట్ఠస్స మన్దదుబ్బలగహణికస్స అవిపాకేన జీవితం హరతి. నేసో, మహారాజ, దోసో భోజనస్స, కోట్ఠస్సేవేసో దోసో యదిదం అగ్గిదుబ్బలతా. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, విసమే లిఙ్గే లిఙ్గదుబ్బలతాయ అరహత్తం పత్తో గిహీ తస్మిం యేవ దివసే పబ్బజతి వా పరినిబ్బాయతి వా. నేసో, మహారాజ, దోసో అరహత్తస్స, గిహిలిఙ్గస్సేవేసో దోసో యదిదం లిఙ్గదుబ్బలతా.

“యథా వా పన, మహారాజ, పరిత్తం తిణసలాకం ఉపరి గరుకే పాసాణే ఠపితే దుబ్బలతాయ భిజ్జిత్వా పతతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అరహత్తం పత్తో గిహీ తేన లిఙ్గేన అరహత్తం ధారేతుం అసక్కోన్తో తస్మిం యేవ దివసే పబ్బజతి వా పరినిబ్బాయతి వా.

“యథా వా పన, మహారాజ, పురిసో అబలో దుబ్బలో నిహీనజచ్చో పరిత్తపుఞ్ఞో మహతిమహారజ్జం లభిత్వా ఖణేన పరిపతతి పరిధంసతి ఓసక్కతి, న సక్కోతి ఇస్సరియం ధారేతుం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అరహత్తం పత్తో గిహీ తేన లిఙ్గేన అరహత్తం ధారేతుం న సక్కోతి , తేన కారణేన తస్మిం యేవ దివసే పబ్బజతి వా పరినిబ్బాయతి వా”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

ఖీణాసవభావపఞ్హో దుతియో.

౩. ఖీణాసవసతిసమ్మోసపఞ్హో

౩. “భన్తే నాగసేన, అత్థి అరహతో సతిసమ్మోసో”తి? “విగతసతిసమ్మోసా ఖో, మహారాజ, అరహన్తో, నత్థి అరహన్తానం సతిసమ్మోసో”తి. “ఆపజ్జేయ్య పన, భన్తే, అరహా ఆపత్తి”న్తి? “ఆమ, మహారాజా”తి. “కిస్మిం వత్థుస్మి”న్తి? “కుటికారే, మహారాజ, సఞ్చరిత్తే, వికాలే కాలసఞ్ఞాయ, పవారితే అప్పవారితసఞ్ఞాయ, అనతిరిత్తే అతిరిత్తసఞ్ఞాయా”తి.

“భన్తే నాగసేన, తుమ్హే భణథ ‘యే ఆపత్తిం ఆపజ్జన్తి, తే ద్వీహి కారణేహి ఆపజ్జన్తి అనాదరియేన వా అజాననేన వా’తి. అపి ను ఖో, భన్తే, అరహతో అనాదరియం హోతి, యం అరహా ఆపత్తిం ఆపజ్జతీ”తి? “న హి, మహారాజా”తి.

“యది, భన్తే నాగసేన, అరహా ఆపత్తిం ఆపజ్జతి, నత్థి చ అరహతో అనాదరియం, తేన హి అత్థి అరహతో సతిసమ్మోసో”తి? “నత్థి, మహారాజ, అరహతో సతిసమ్మోసో, ఆపత్తిఞ్చ అరహా ఆపజ్జతీ”తి.

“తేన హి, భన్తే, కారణేన మం సఞ్ఞాపేహి, కిం తత్థ కారణ”న్తి? “ద్వేమే, మహారాజ, కిలేసా లోకవజ్జం పణ్ణత్తివజ్జఞ్చాతి. కతమం, మహారాజ, లోకవజ్జం? దస అకుసలకమ్మపథా, ఇదం వుచ్చతి లోకవజ్జం. కతమం పణ్ణత్తివజ్జం? యం లోకే అత్థి సమణానం అననుచ్ఛవికం అననులోమికం, గిహీనం అనవజ్జం. తత్థ భగవా సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేతి ‘యావజీవం అనతిక్కమనీయ’న్తి. వికాలభోజనం, మహారాజ, లోకస్స అనవజ్జం, తం జినసాసనే వజ్జం. భూతగామవికోపనం, మహారాజ, లోకస్స అనవజ్జం, తం జినసాసనే వజ్జం. ఉదకే హస్సధమ్మం, మహారాజ, లోకస్స అనవజ్జం, తం జినసాసనే వజ్జం. ఇతి ఏవరూపాని ఏవరూపాని, మహారాజ , జినసాసనే వజ్జాని, ఇదం వుచ్చతి పణ్ణత్తివజ్జం.

“లోకవజ్జం అభబ్బో ఖీణాసవో తం అజ్ఝాచరితుం, యం కిలేసం పణ్ణత్తివజ్జం, తం అజానన్తో ఆపజ్జేయ్య. అవిసయో, మహారాజ, ఏకచ్చస్స అరహతో సబ్బం జానితుం, న హి తస్స బలం అత్థి సబ్బం జానితుం. అనఞ్ఞాతం, మహారాజ, అరహతో ఇత్థిపురిసానం నామమ్పి గోత్తమ్పి, మగ్గోపి తస్స మహియా అనఞ్ఞాతో; విముత్తిం యేవ, మహారాజ, ఏకచ్చో అరహా జానేయ్య; ఛళభిఞ్ఞో అరహా సకవిసయం జానేయ్య; సబ్బఞ్ఞూ, మహారాజ, తథాగతోవ సబ్బం జానాతీ”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

ఖీణాసవసతిసమ్మోసపఞ్హో తతియో.

౪. లోకే నత్థిభావపఞ్హో

౪. “భన్తే నాగసేన, దిస్సన్తి లోకే బుద్ధా, దిస్సన్తి పచ్చేకబుద్ధా, దిస్సన్తి తథాగతస్స సావకా, దిస్సన్తి చక్కవత్తిరాజానో, దిస్సన్తి పదేసరాజానో, దిస్సన్తి దేవమనుస్సా, దిస్సన్తి సధనా, దిస్సన్తి అధనా, దిస్సన్తి సుగతా, దిస్సన్తి దుగ్గతా, దిస్సతి పురిసస్స ఇత్థిలిఙ్గం పాతుభూతం, దిస్సతి ఇత్థియా పురిసలిఙ్గం పాతుభూతం, దిస్సతి సుకతం దుక్కతం కమ్మం, దిస్సన్తి కల్యాణపాపకానం కమ్మానం విపాకూపభోగినో సత్తా, అత్థి లోకే సత్తా అణ్డజా జలాబుజా సంసేదజా ఓపపాతికా, అత్థి సత్తా అపదా ద్విపదా చతుప్పదా బహుప్పదా, అత్థి లోకే యక్ఖా రక్ఖసా కుమ్భణ్డా అసురా దానవా గన్ధబ్బా పేతా పిసాచా, అత్థి కిన్నరా మహోరగా నాగా సుపణ్ణా సిద్ధా విజ్జాధరా, అత్థి హత్థీ అస్సా గావో మహింసా [మహిసా (సీ. పీ.)] ఓట్ఠా గద్రభా అజా ఏళకా మిగా సూకరా సీహా బ్యగ్ఘా దీపీ అచ్ఛా కోకా తరచ్ఛా సోణా సిఙ్గాలా, అత్థి బహువిధా సకుణా, అత్థి సువణ్ణం రజతం ముత్తా మణి సఙ్ఖో సిలా పవాళం లోహితఙ్కో మసారగల్లం వేళురియో వజిరం ఫలికం కాళలోహం తమ్బలోహం వట్టలోహం కంసలోహం, అత్థి ఖోమం కోసేయ్యం కప్పాసికం సాణం భఙ్గం కమ్బలం, అత్థి సాలి వీహి యవో కఙ్గు కుద్రూసో వరకో గోధూమో ముగ్గో, మాసో తిలం కులత్థం, అత్థి మూలగన్ధో సారగన్ధో ఫేగ్గుగన్ధో తచగన్ధో పత్తగన్ధో పుప్ఫగన్ధో ఫలగన్ధో సబ్బగన్ధో, అత్థి తిణ లతా గచ్ఛ రుక్ఖ ఓసధి వనప్పతి నదీ పబ్బత సముద్ద మచ్ఛకచ్ఛపా సబ్బం లోకే అత్థి. యం, భన్తే, లోకే నత్థి, తం మే కథేహీ”తి.

“తీణిమాని, మహారాజ, లోకే నత్థి. కతమాని తీణి? సచేతనా వా అచేతనా వా అజరామరా లోకే నత్థి, సఙ్ఖారానం నిచ్చతా నత్థి, పరమత్థేన సత్తూపలద్ధి నత్థి, ఇమాని ఖో, మహారాజ, తీణి లోకే నత్థీ”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

లోకే నత్థిభావపఞ్హో చతుత్థో.

౫. అకమ్మజాదిపఞ్హో

౫. “భన్తే నాగసేన, దిస్సన్తి లోకే కమ్మనిబ్బత్తా, దిస్సన్తి హేతునిబ్బత్తా, దిస్సన్తి ఉతునిబ్బత్తా, యం లోకే అకమ్మజం అహేతుజం అనుతుజం, తం మే కథేహీ”తి. “ద్వేమే, మహారాజ, లోకస్మిం అకమ్మజా అహేతుజా అనుతుజా. కతమే ద్వే? ఆకాసో, మహారాజ, అకమ్మజో అహేతుజో అనుతుజో; నిబ్బానం, మహారాజ, అకమ్మజం అహేతుజం అనుతుజం. ఇమే ఖో, మహారాజ, ద్వే అకమ్మజా అహేతుజా అనుతుజా”తి.

“మా, భన్తే నాగసేన, జినవచనం మక్ఖేహి, మా అజానిత్వా పఞ్హం బ్యాకరోహీ”తి. “కిం ఖో, మహారాజ, అహం వదామి, యం మం త్వం ఏవం వదేసి ‘మా, భన్తే నాగసేన, జినవచనం మక్ఖేహి, మా అజానిత్వా పఞ్హం బ్యాకరోహీ’”తి? “భన్తే నాగసేన, యుత్తమిదం తావ వత్తుం ‘ఆకాసో అకమ్మజో అహేతుజో అనుతుజో’తి. అనేకసతేహి పన, భన్తే నాగసేన, కారణేహి భగవతా సావకానం నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయ మగ్గో అక్ఖాతో, అథ చ పన త్వం ఏవం వదేసి ‘అహేతుజం నిబ్బాన’”న్తి. “సచ్చం, మహారాజ, భగవతా అనేకసతేహి కారణేహి సావకానం నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయ మగ్గో అక్ఖాతో, న చ పన నిబ్బానస్స ఉప్పాదాయ హేతు అక్ఖాతో”తి.

“ఏత్థ మయం, భన్తే నాగసేన, అన్ధకారతో అన్ధకారతరం పవిసామ, వనతో వనతరం పవిసామ, గహనతో గహనతరం [గహనన్తరతో గహనన్తరం (క.)] పవిసామ, యత్ర హి నామ నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయ హేతు అత్థి, తస్స పన ధమ్మస్స

ఉప్పాదాయ హేతు నత్థి. యది, భన్తే నాగసేన, నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయ హేతు అత్థి, తేన హి నిబ్బానస్స ఉప్పాదాయపి హేతు ఇచ్ఛితబ్బో.

“యథా పన, భన్తే నాగసేన, పుత్తస్స పితా అత్థి, తేన కారణేన పితునోపి పితా ఇచ్ఛితబ్బో. యథా అన్తేవాసికస్స ఆచరియో అత్థి, తేన కారణేన ఆచరియస్సపి ఆచరియో ఇచ్ఛితబ్బో . యథా అఙ్కురస్స బీజం అత్థి, తేన కారణేన బీజస్సపి బీజం ఇచ్ఛితబ్బం. ఏవమేవ ఖో, భన్తే నాగసేన, యది నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయ హేతు అత్థి, తేన కారణేన నిబ్బానస్స ఉప్పాదాయపి హేతు ఇచ్ఛితబ్బో.

“యథా రుక్ఖస్స వా లతాయ వా అగ్గే సతి తేన కారణేన మజ్ఝమ్పి అత్థి, మూలమ్పి అత్థి. ఏవమేవ ఖో, భన్తే నాగసేన, యది నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయ హేతు అత్థి, తేన కారణేన నిబ్బానస్స ఉప్పాదాయపి హేతు ఇచ్ఛితబ్బో”తి.

“అనుప్పాదనీయం, మహారాజ, నిబ్బానం, తస్మా న నిబ్బానస్స ఉప్పాదాయ హేతు అక్ఖాతో”తి. “ఇఙ్ఘ, భన్తే నాగసేన, కారణం దస్సేత్వా కారణేన మం సఞ్ఞాపేహి, యథాహం జానేయ్యం నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయ హేతు అత్థి, నిబ్బానస్స ఉప్పాదాయ హేతు నత్థీ”తి.

“తేన హి, మహారాజ, సక్కచ్చం సోతం ఓదహ, సాధుకం సుణోహి, వక్ఖామి తత్థ కారణం, సక్కుణేయ్య, మహారాజ, పురిసో పాకతికేన బలేన ఇతో హిమవన్తం పబ్బతరాజం ఉపగన్తు”న్తి? “ఆమ, భన్తే”తి. “సక్కుణేయ్య పన సో, మహారాజ, పురిసో పాకతికేన బలేన హిమవన్తం పబ్బతరాజం ఇధ ఆహరితు”న్తి? “న హి, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సక్కా నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయ మగ్గో అక్ఖాతుం, న సక్కా నిబ్బానస్స ఉప్పాదాయ హేతు దస్సేతుం.

“సక్కుణేయ్య, మహారాజ, పురిసో పాకతికేన బలేన మహాసముద్దం నావాయ ఉత్తరిత్వా పారిమతీరం గన్తు”న్తి? “ఆమ, భన్తే”తి? “సక్కుణేయ్య పన సో, మహారాజ , పురిసో పాకతికేన బలేన మహాసముద్దస్స పారిమతీరం ఇధ ఆహరితు”న్తి? “న హి భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సక్కా నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయ మగ్గో అక్ఖాతుం, న సక్కా నిబ్బానస్స ఉప్పాదాయ హేతు దస్సేతుం. కిం కారణా? అసఙ్ఖతత్తా ధమ్మస్సా”తి.

“అసఙ్ఖతం , భన్తే నాగసేన, నిబ్బాన”న్తి? “ఆమ, మహారాజ, అసఙ్ఖతం నిబ్బానం న కేహిచి కతం, నిబ్బానం, మహారాజ, న వత్తబ్బం ఉప్పన్నన్తి వా అనుప్పన్నన్తి వా ఉప్పాదనీయన్తి వా అతీతన్తి వా అనాగతన్తి వా పచ్చుప్పన్నన్తి వా చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యన్తి వా సోతవిఞ్ఞేయ్యన్తి వా ఘానవిఞ్ఞేయ్యన్తి వా జివ్హావిఞ్ఞేయ్యన్తి వా కాయవిఞ్ఞేయ్యన్తి వా”తి. “యది, భన్తే నాగసేన, నిబ్బానం న ఉప్పన్నం న అనుప్పన్నం న ఉప్పాదనీయం న అతీతం న అనాగతం న పచ్చుప్పన్నం న చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యం న సోతవిఞ్ఞేయ్యం న ఘానవిఞ్ఞేయ్యం న జివ్హావిఞ్ఞేయ్యం న కాయవిఞ్ఞేయ్యం, తేన హి, భన్తే నాగసేన, తుమ్హే నత్థిధమ్మం నిబ్బానం అపదిసథ ‘నత్థి నిబ్బాన’న్తి. “అత్థి, మహారాజ, నిబ్బానం, మనోవిఞ్ఞేయ్యం నిబ్బానం, విసుద్ధేన మానసేన పణీతేన ఉజుకేన అనావరణేన నిరామిసేన సమ్మాపటిపన్నో అరియసావకో నిబ్బానం పస్సతీ”తి.

“కీదిసం పన తం, భన్తే, నిబ్బానం, యం తం ఓపమ్మేహి ఆదీపనీయం కారణేహి మం సఞ్ఞాపేహి, యథా అత్థిధమ్మం ఓపమ్మేహి ఆదీపనీయ”న్తి. “అత్థి, మహారాజ, వాతో నామా”తి? “ఆమ, భన్తే”తి. “ఇఙ్ఘ, మహారాజ, వాతం దస్సేహి వణ్ణతో వా సణ్ఠానతో వా అణుం వా థూలం వా దీఘం వా రస్సం వా”తి. “న సక్కా, భన్తే నాగసేన, వాతో ఉపదస్సయితుం, న సో

వాతో హత్థగ్గహణం వా నిమ్మద్దనం వా ఉపేతి, అపి చ అత్థి సో వాతో”తి. “యది, మహారాజ, న సక్కా వాతో ఉపదస్సయితుం, తేన హి నత్థి వాతో”తి? “జానామహం, భన్తే నాగసేన, వాతో అత్థీతి మే హదయే అనుపవిట్ఠం, న చాహం సక్కోమి వాతం ఉపదస్సయితు”న్తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అత్థి నిబ్బానం, న చ సక్కా నిబ్బానం ఉపదస్సయితుం వణ్ణేన వా సణ్ఠానేన వా”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, సూపదస్సితం ఓపమ్మం, సునిద్దిట్ఠం కారణం, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామి ‘అత్థి నిబ్బాన’”న్తి.

అకమ్మజాదిపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. కమ్మజాదిపఞ్హో

౬. “భన్తే నాగసేన, కతమే ఏత్థ కమ్మజా, కతమే హేతుజా, కతమే ఉతుజా, కతమే న కమ్మజా, న హేతుజా, న ఉతుజా”తి? “యే కేచి, మహారాజ, సత్తా సచేతనా, సబ్బే తే కమ్మజా; అగ్గి చ సబ్బాని చ బీజజాతాని హేతుజాని; పథవీ చ పబ్బతా చ ఉదకఞ్చ వాతో చ, సబ్బే తే ఉతుజా; ఆకాసో చ నిబ్బానఞ్చ ఇమే ద్వే అకమ్మజా అహేతుజా అనుతుజా. నిబ్బానం పన, మహారాజ, న వత్తబ్బం కమ్మజన్తి వా హేతుజన్తి వా ఉతుజన్తి వా ఉప్పన్నన్తి వా అనుప్పన్నన్తి వా ఉప్పాదనీయన్తి వా అతీతన్తి వా అనాగతన్తి వా పచ్చుప్పన్నన్తి వా చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యన్తి వా సోతవిఞ్ఞేయ్యన్తి వా ఘానవిఞ్ఞేయ్యన్తి వా జివ్హావిఞ్ఞేయ్యన్తి వా కాయవిఞ్ఞేయ్యన్తి వా, అపి చ, మహారాజ, మనోవిఞ్ఞేయ్యం నిబ్బానం, యం సో సమ్మాపటిపన్నో అరియసావకో విసుద్ధేన ఞాణేన పస్సతీ”తి. “రమణీయో, భన్తే నాగసేన, పఞ్హో సువినిచ్ఛితో నిస్సంసయో ఏకన్తగతో, విమతి ఉప్పచ్ఛిన్నా, త్వం గణివరపవరమాసజ్జా”తి.

కమ్మజాదిపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. యక్ఖపఞ్హో

౭. “భన్తే నాగసేన, అత్థి లోకే యక్ఖా నామా”తి? “ఆమ, మహారాజ, అత్థి లోకే యక్ఖా నామా”తి. “చవన్తి పన తే, భన్తే, యక్ఖా తమ్హా యోనియా”తి? “ఆమ, మహారాజ, చవన్తి తే యక్ఖా తమ్హా యోనియా”తి. “కిస్స పన, భన్తే నాగసేన, తేసం మతానం యక్ఖానం సరీరం న దిస్సతి, కుణపగన్ధోపి న వాయతీ”తి? “దిస్సతి, మహారాజ, మతానం యక్ఖానం సరీరం, కుణపగన్ధోపి తేసం వాయతి, మతానం, మహారాజ, యక్ఖానం సరీరం కీటవణ్ణేన వా దిస్సతి, కిమివణ్ణేన వా దిస్సతి, కిపిల్లికవణ్ణేన వా దిస్సతి, పటఙ్గవణ్ణేన వా దిస్సతి, అహివణ్ణేన వా దిస్సతి, విచ్ఛికవణ్ణేన వా దిస్సతి, సతపదివణ్ణేన వా దిస్సతి, దిజవణ్ణేన వా దిస్సతి, మిగవణ్ణేన వా దిస్సతీ”తి. “కో హి, భన్తే నాగసేన, అఞ్ఞో ఇదం పఞ్హం పుట్ఠో విసజ్జేయ్య అఞ్ఞత్ర తవాదిసేన బుద్ధిమతా”తి.

యక్ఖపఞ్హో సత్తమో.

౮. అనవసేససిక్ఖాపదపఞ్హో

౮. “భన్తే నాగసేన, యే తే అహేసుం తికిచ్ఛకానం పుబ్బకా ఆచరియా సేయ్యథిదం, నారదో ధమ్మన్తరీ [ధన్వన్తరీ (?)] అఙ్గీరసో కపిలో కణ్డరగ్గి సామో అతులో పుబ్బకచ్చాయనో, సబ్బేపేతే ఆచరియా సకిం యేవ రోగుప్పత్తిఞ్చ నిదానఞ్చ

సభావఞ్చ సముట్ఠానఞ్చ తికిచ్ఛఞ్చ కిరియఞ్చ సిద్ధాసిద్ధఞ్చ సబ్బం తం [సన్తం (క.)] నిరవసేసం జానిత్వా 'ఇమస్మిం కాయే ఏత్తకా రోగా ఉప్పజ్జిస్సన్తీ'తి ఏకప్పహారేన కలాపగ్గాహం కరిత్వా సుత్తం బన్ధింసు, అసబ్బఞ్ఞునో ఏతే సబ్బే, కిస్స పన తథాగతో సబ్బఞ్ఞూ సమానో అనాగతం కిరియం బుద్ధఞాణేన జానిత్వా 'ఏత్తకే నామ వత్థుస్మిం ఏత్తకం నామ సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేతబ్బం భవిస్సతీ'తి పరిచ్ఛిన్దిత్వా అనవసేసతో సిక్ఖాపదం న పఞ్ఞపేసి, ఉప్పన్నుప్పన్నే వత్థుస్మిం అయసే పాకటే దోసే విత్థారికే పుథుగతే ఉజ్ఝాయన్తేసు మనుస్సేసు తస్మిం తస్మిం కాలే సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేసీ"తి?

"ఞాతమేతం, మహారాజ, తథాగతస్స 'ఇమస్మిం సమయే ఇమేసు మనుస్సేసు సాధికం దియడ్ఢసిక్ఖాపదసతం పఞ్ఞపేతబ్బం భవిస్సతీ'తి, అపి చ తథాగతస్స ఏవం అహోసి 'సచే ఖో అహం సాధికం దియడ్ఢసిక్ఖాపదసతం ఏకప్పహారం పఞ్ఞపేస్సామి, మహాజనో సన్తాసమాపజ్జిస్సతి 'బహుకం ఇధ రక్ఖితబ్బం, దుక్కరం వత భో సమణస్స గోతమస్స సాసనే పబ్బజితు'న్తి, పబ్బజితుకామాపి న పబ్బజిస్సన్తి, వచనఞ్చ మే న సద్దహిస్సన్తి, అసద్దహన్తా తే మనుస్సా అపాయగామినో భవిస్సన్న-తి ఉప్పన్నుప్పన్నే వత్థుస్మిం ధమ్మదేసనాయ విఞ్ఞాపేత్వా పాకటే దోసే సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేస్సామీ'"తి.
"అచ్ఛరియం, భన్తే నాగసేన, బుద్ధానం, అబ్భుతం, భన్తే నాగసేన, బుద్ధానం, యావ మహన్తం తథాగతస్స సబ్బఞ్ఞుతఞాణం, ఏవమేతం, భన్తే నాగసేన, సునిద్దిట్ఠో ఏసో అత్థో తథాగతేన, 'బహుకం ఇధ సిక్ఖితబ్బ'న్తి సుత్వా సత్తానం సన్తాసో ఉప్పజ్జేయ్య, ఏకోపి జినసాసనే న పబ్బజేయ్య, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

అనవసేససిక్ఖాపదపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. సూరియతపనపఞ్హో

౯. "భన్తే నాగసేన, అయం సూరియో సబ్బకాలం కఠినం తపతి, ఉదాహు కిఞ్చికాలం మన్దం తపతీ"తి? "సబ్బకాలం, మహారాజ, సూరియో కఠినం తపతి , న కిఞ్చికాలం మన్దం తపతీ"తి. "యది, భన్తే నాగసేన, సూరియో సబ్బకాలం కఠినం తపతి, కిస్స పన అప్పేకదా సూరియో కఠినం తపతి, అప్పేకదా మన్దం తపతీ"తి? "చత్తారోమే, మహారాజ, సూరియస్స రోగా, యేసం అఞ్ఞతరేన రోగేన పటిపీళితో సూరియో మన్దం తపతి. కతమే చత్తారో? అబ్భం, మహారాజ, సూరియస్స రోగో, తేన రోగేన పటిపీళితో సూరియో మన్దం తపతి. మహికా, మహారాజ, సూరియస్స రోగో, తేన రోగేన పటిపీళితో సూరియో మన్దం తపతి. మేఘో, మహారాజ, సూరియస్స రోగో, తేన రోగేన పటిపీళితో సూరియో మన్దం తపతి. రాహు, మహారాజ, సూరియస్స రోగో, తేన రోగేన పటిపీళితో సూరియో మన్దం తపతి. ఇమే ఖో, మహారాజ, చత్తారో సూరియస్స రోగా, యేసం అఞ్ఞతరేన రోగేన పటిపీళితో సూరియో మన్దం తపతీ"తి. "అచ్ఛరియం, భన్తే నాగసేన, అబ్భుతం, భన్తే నాగసేన, సూరియస్సపి తావ తేజోసమ్పన్నస్స రోగో ఉప్పజ్జిస్సతి, కిమఙ్గం పన అఞ్ఞేసం సత్తానం, నత్థి, భన్తే, ఏసా విభత్తి అఞ్ఞస్స అఞ్ఞత్ర తవాదిసేన బుద్ధిమతా"తి.

సూరియతపనపఞ్హో నవమో.

౧౦. కఠినతపనపఞ్హో

౧౦. "భన్తే నాగసేన, కిస్స హేమన్తే సూరియో కఠినం తపతి, నో తథా గిమ్హే"తి? "గిమ్హే, మహారాజ, అనుపహతం హోతి రజోజల్లం, వాతక్ఖుభితా రేణూ గగనానుగతా హోన్తి, ఆకాసేపి అబ్భా సుబహలా హోన్తి, మహావాతో చ అధిమత్తం వాయతి, తే

సబ్బే నానాకులా సమాయుతా సూరియరంసియో పిదహన్తి, తేన గిమ్హే సూరియో మన్దం తపతి.

“హేమన్తే పన, మహారాజ, హేట్ఠా పథవీ నిబ్బుతా హోతి, ఉపరి మహామేఘో ఉపట్ఠితో హోతి, ఉపసన్తం హోతి రజోజల్లం, రేణు చ సన్తసన్తం గగనే చరతి, విగతవలాహకో చ హోతి ఆకాసో, వాతో చ మన్దమన్దం వాయతి, ఏతేసం ఉపరతియా విసుద్ధా [విసదా (సీ. పీ.)] హోన్తి సూరియరంసియో, ఉపఘాతవిముత్తస్స సూరియస్స తాపో అతి వియ తపతి. ఇదమేత్థ, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన సూరియో హేమన్తే కఠినం తపతి, నో తథా గిమ్హే”తి. “సబ్బీతిముత్తో, భన్తే, సూరియో కఠినం తపతి, మేఘాదిసహగతో కఠినం న తపతీ”తి.

కఠినతపనపఞ్హో దసమో.

నిప్పపఞ్చవగ్గో దుతియో.

ఇమస్మిం వగ్గే దస పఞ్హా.

౩. వేస్సన్తరవగ్గో

౧. వేస్సన్తరపఞ్హో

౧. “భన్తే నాగసేన, సబ్బేవ బోధిసత్తా పుత్తదారం దేన్తి, ఉదాహు వేస్సన్తరేనేవ రఞ్ఞా పుత్తదారం దిన్న”న్తి? “సబ్బేపి, మహారాజ, బోధిసత్తా పుత్తదారం దేన్తి, న వేస్సన్తరేనేవ రఞ్ఞా పుత్తదారం దిన్న”న్తి. “అపి చ ఖో, భన్తే నాగసేన, తేసం అనుమతేన దేన్తీ”తి. “భరియా, మహారాజ, అనుమతా, దారకా పన బాలతాయ విలపింసు [లాలపింసు (సీ. పీ.)], యది తే అత్థతో జానేయ్యుం, తేపి అనుమోదేయ్యుం, న తే విలపేయ్యు”న్తి.

“దుక్కరం, భన్తే నాగసేన, బోధిసత్తేన కతం, యం సో అత్తనో ఓరసే పియే పుత్తే బ్రాహ్మణస్స దాసత్థాయ అదాసి.

“ఇదమ్పి దుతియం దుక్కరతో దుక్కరతరం, యం సో అత్తనో ఓరసే పియే పుత్తే బాలకే తరుణకే లతాయ బన్ధిత్వా తేన బ్రాహ్మణేన లతాయ అనుమజ్జీయన్తే దిస్వా అజ్ఝుపేక్ఖి.

“ఇదమ్పి తతియం దుక్కరతో దుక్కరతరం, యం సో సకేన బలేన బన్ధనా ముచ్చిత్వా ఆగతే దారకే సారజ్జముపగతే పునదేవ లతాయ బన్ధిత్వా అదాసి.

“ఇదమ్పి చతుత్థం దుక్కరతో దుక్కరతరం, యం సో దారకే ‘అయం ఖో, తాత, యక్ఖో ఖాదితుం నేతి అమ్హే’తి విలపన్తే ‘మా భాయిత్థా’తి న అస్సాసేసి.

“ఇదమ్పి పఞ్చమం దుక్కరతో దుక్కరతరం, యం సో జాలిస్స కుమారస్స రుదమానస్స పాదేసు నిపతిత్వా ‘అలం, తాత, కణ్హాజినం నివత్తేహి, అహమేవ గచ్ఛామి యక్ఖేన సహ, ఖాదతు మం యక్ఖో’తి యాచమానస్స ఏవం న సమ్పటిచ్ఛి.

“ఇదమ్పి ఛట్ఠం దుక్కరతో దుక్కరతరం, యం సో జాలిస్స కుమారస్స ‘పాసాణసమం నూన తే, తాత, హదయం, యం త్వం అమ్హాకం దుక్ఖితానం పేక్ఖమానో నిమ్మనుస్సకే బ్రహారఞ్ఞే యక్ఖేన నీయమానే న నివారేసీ’తి విలపమానస్స కారుఞ్ఞం నాకాసి.

“ఇదమ్పి సత్తమం దుక్కరతో దుక్కరతరం, యం తస్స రుళరుళస్స భీమభీమస్స నీతే దారకే అదస్సనం గమితే న ఫలి హదయం సతధా వా సహస్సధా వా, పుఞ్ఞకామేన మనుజేన కిం పరదుక్ఖాపనేన, నను నామ సకదానం దాతబ్బం హోతీ”తి?

“దుక్కరస్స, మహారాజ, కతత్తా బోధిసత్తస్స కిత్తిసద్దో దససహస్సియా లోకధాతుయా సదేవమనుస్సేసు అబ్భుగ్గతో, దేవా దేవభవనే పకిత్తేన్తి, అసురా అసురభవనే పకిత్తేన్తి, గరుళా గరుళభవనే పకిత్తేన్తి, నాగా నాగభవనే పకిత్తేన్తి, యక్ఖా యక్ఖభవనే పకిత్తేన్తి, అనుపుబ్బేన తస్స కిత్తిసద్దో పరమ్పరాయ అజ్జేతరహి ఇధ అమ్హాకం సమయం అనుప్పత్తో, తం మయం దానం పకిత్తేన్తా వికోపేన్తా నిసిన్నా సుదిన్నం, ఉదాహు దుద్దిన్నన్తి. సో ఖో పనాయం, మహారాజ, కిత్తిసద్దో నిపుణానం విఞ్ఞూనం విదూనం విభావీనం బోధిసత్తానం దస గుణే అనుదస్సతి. కతమే దస? అగేధతా నిరాలయతా చాగో పహానం అపునరావత్తితా సుఖుమతా మహన్తతా దురనుబోధతా దుల్లభతా అసదిసతా బుద్ధధమ్మస్స, సో ఖో పనాయం, మహారాజ, కిత్తిసద్దో నిపుణానం విఞ్ఞూనం విదూనం విభావీనం బోధిసత్తానం ఇమే దస గుణే అనుదస్సతీ”తి.

“భన్తే నాగసేన, యో పరం దుక్ఖాపేత్వా దానం దేతి, అపి ను తం దానం సుఖవిపాకం హోతి సగ్గసంవత్తనిక”న్తి? “ఆమ, మహారాజ, కిం వత్తబ్బ”న్తి. “ఇఙ్ఘ, భన్తే నాగసేన, కారణం ఉపదస్సేహీ”తి. “ఇధ, మహారాజ, కోచి సమణో వా బ్రాహ్మణో వా సీలవా హోతి కల్యాణధమ్మో, సో భవేయ్య పక్ఖహతో వా పీఠసప్పీ వా అఞ్ఞతరం వా బ్యాధిం ఆపన్నో, తమేనం యో కోచి పుఞ్ఞకామో యానం ఆరోపేత్వా పత్థితం దేసమనుపాపేయ్య, అపి ను ఖో, మహారాజ, తస్స పురిసస్స తతోనిదానం కిఞ్చి సుఖం నిబ్బత్తేయ్య సగ్గసంవత్తనికం తం కమ్మ”న్తి? “ఆమ, భన్తే, కిం వత్తబ్బం? హత్థియానం వా సో, భన్తే, పురిసో లభేయ్య అస్సయానం వా రథయానం వా, థలే థలయానం జలే జలయానం దేవేసు దేవయానం మనుస్సేసు మనుస్సయానం, తదనుచ్ఛవికం తదనులోమికం భవే భవే నిబ్బత్తేయ్య, తదనుచ్ఛవికాని తదనులోమికాని చస్స సుఖాని నిబ్బత్తేయ్యుం, సుగతితో సుగతిం గచ్ఛేయ్య, తేనేవ కమ్మాభిసన్దేన ఇద్ధియానం అభిరుయ్హ పత్థితం నిబ్బాననగరం పాపుణేయ్యా”తి. “తేన హి, మహారాజ, పరదుక్ఖాపనేన దిన్నదానం సుఖవిపాకం హోతి సగ్గసంవత్తనికం , యం సో పురిసో బలీబద్దే దుక్ఖాపేత్వా ఏవరూపం సుఖం అనుభవతి.

“అపరమ్పి , మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి, యథా పరదుక్ఖాపనేన దిన్నదానం సుఖవిపాకం హోతి సగ్గసంవత్తనికం. ఇధ, మహారాజ, యో కోచి రాజా జనపదతో ధమ్మికం బలిం ఉద్ధరాపేత్వా ఆణాపవత్తనేన దానం దదేయ్య, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, రాజా తతోనిదానం కిఞ్చి సుఖం అనుభవేయ్య సగ్గసంవత్తనికం తం దాన”న్తి? “ఆమ, భన్తే, కిం వత్తబ్బం, తతోనిదానం సో, భన్తే, రాజా ఉత్తరిం అనేకసతసహస్సగుణం లభేయ్య. రాజూనం అతిరాజా భవేయ్య, దేవానం అతిదేవో భవేయ్య, బ్రహ్మానం అతిబ్రహ్మా భవేయ్య, సమణానం అతిసమణో భవేయ్య, బ్రాహ్మణానం అతిబ్రాహ్మణో భవేయ్య, అరహన్తానం అతిఅరహా [అతిఅరహన్తో (స్యా. క.)] భవేయ్యా”తి. “తేన హి, మహారాజ, పరదుక్ఖాపనేన దిన్నదానం సుఖవిపాకం హోతి సగ్గసంవత్తనికం, యం సో రాజా బలినా జనం పీళేత్వా దిన్నదానేన ఏవరూపం ఉత్తరిం యససుఖం అనుభవతీ”తి.

“అతిదానం, భన్తే నాగసేన, వేస్సన్తరేన రఞ్ఞా దిన్నం, యం సో సకం భరియం పరస్స భరియత్థాయ అదాసి, సకే ఓరసే పుత్తే బ్రాహ్మణస్స దాసత్థాయ అదాసి, అతిదానం నామ, భన్తే నాగసేన, లోకే విదూహి నిన్దితం గరహితం, యథా నామ, భన్తే నాగసేన, అతిభారేన సకటస్స అక్ఖో భిజ్జతి, అతిభారేన నావా ఓసీదతి, అతిభుత్తేన భోజనం విసమం పరిణమతి, అతివస్సేన ధఞ్ఞం వినస్సతి, అతిదానేన భోగక్ఖయం ఉపేతి, అతితాపేన పథవీ ఉపడయ్హతి, అతిరాగేన ఉమ్మత్తకో హోతి, అతిదోసేన వజ్ఝో హోతి, అతిమోహేన అనయం ఆపజ్జతి, అతిలోభేన చోరగ్గహణముపగచ్ఛతి, అతిభయేన నిరుజ్ఝతి, అతిపూరేన నదీ ఉత్తరతి, అతివాతేన అసని పతతి, అతిఅగ్గినా ఓదనం ఉత్తరతి, అతిసఞ్చరణేన న చిరం జీవతి. ఏవమేవ ఖో, భన్తే నాగసేన, అతిదానం నామ లోకే విదూహి నిన్దితం గరహితం, అతిదానం, భన్తే నాగసేన, వేస్సన్తరేన రఞ్ఞా దిన్నం, న తత్థ కిఞ్చి ఫలం ఇచ్ఛితబ్బ”న్తి.

“అతిదానం, మహారాజ, లోకే విదూహి వణ్ణితం థుతం పసత్థం, యే కేచి యాదిసం కీదిసం దానం దేన్తి [కేచి యాదిసం తాదిసం దానం దేన్తి (స్యా.)], అతిదానదాయీ లోకే కిత్తిం పాపుణాతి. యథా , మహారాజ, అతిపవరతాయ దిబ్బం వనమూలం గహితమ్పి హత్థపాసే ఠితానం పరజనానం న దస్సయతి, అగదో అతిజచ్చతాయ [అతిఉసభతాయ (క.)] పీళాయ సముగ్ఘాతకో రోగానం అన్తకరో, అగ్గి అతిజోతితాయ డహతి, ఉదకం అతిసీతతాయ నిబ్బాపేతి, పదుమం పరిసుద్ధతాయ న ఉపలిమ్పతి వారికద్దమేన, మణి అతిగుణతాయ కామదదో, వజిరం అతితిఖిణతాయ విజ్ఝతి మణిముత్తాఫలికం, పథవీ అతిమహన్తతాయ నరోరగమిగపక్ఖిజలసేలపబ్బతదుమే ధారేతి, సముద్దో అతిమహన్తతాయ అపరిపూరణో, సినేరు అతిభారతాయ అచలో, ఆకాసో అతివిత్థారతాయ అనన్తో, సూరియో అతిప్పభతాయ తిమిరం ఘాతేతి, సీహో అతిజాతితాయ విగతభయో, మల్లో అతిబలవతాయ పటిమల్లం ఖిప్పం ఉక్ఖిపతి , రాజా అతిపుఞ్ఞతాయ అధిపతి, భిక్ఖు అతిసీలవన్తతాయ నాగయక్ఖనరమరూహి నమస్సనీయో, బుద్ధో అతిఅగ్గతాయ [అతివిసిట్ఠతాయ (స్యా.)] అనుపమో. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అతిదానం నామ లోకే విదూహి వణ్ణితం థుతం పసత్థం, యే కేచి యాదిసం కీదిసం దానం దేన్తి, అతిదానదాయీ లోకే కిత్తిం పాపుణాతి, అతిదానేన వేస్సన్తరో రాజా దససహస్సియా లోకధాతుయా వణ్ణితో థుతో పసత్థో మహితో కిత్తితో, తేనేవ అతిదానేన వేస్సన్తరో రాజా అజ్జేతరహి బుద్ధో జాతో అగ్గో సదేవకే లోకే.

“అత్థి పన, మహారాజ, లోకే ఠపనీయం దానం, యం దక్ఖిణేయ్యే అనుప్పత్తే న దాతబ్బ”న్తి? “దస ఖో పనిమాని, భన్తే నాగసేన, దానాని, యాని లోకే అదానసమ్మతాని, యో తాని దానాని దేతి, సో అపాయగామీ హోతి. కతమాని దస? మజ్జదానం, భన్తే నాగసేన, లోకే అదానసమ్మతం, యో తం దానం దేతి, సో అపాయగామీ హోతి. సమజ్జదానం…పే.… ఇత్థిదానం…పే.… ఉసభదానం…పే.… చిత్తకమ్మదానం…పే.… సత్థదానం …పే.… విసదానం…పే.… సఙ్ఖలికదానం…పే.… కుక్కుటసూకరదానం…పే.… తులాకూటమానకూటదానం, భన్తే నాగసేన, లోకే అదానసమ్మతం హోతి, యో తం దానం దేతి, సో అపాయగామీ హోతి. ఇమాని ఖో, భన్తే నాగసేన, దస దానాని లోకే అదానసమ్మతాని, యో తాని దానాని దేతి, సో అపాయగామీ హోతీ”తి.

“నాహం తం, మహారాజ, అదానసమ్మతం పుచ్ఛామి, ఇమం ఖ్వాహం, మహారాజ, తం పుచ్ఛామి ‘అత్థి పన, మహారాజ, లోకే ఠపనీయం దానం, యం దక్ఖిణేయ్యే అనుప్పత్తే న దాతబ్బ’న్తి. “నత్థి, భన్తే నాగసేన, లోకే ఠపనీయం దానం. యం దక్ఖిణేయ్యే అనుప్పత్తే న దాతబ్బం, చిత్తప్పసాదే ఉప్పన్నే కేచి దక్ఖిణేయ్యానం భోజనం దేన్తి, కేచి అచ్ఛాదనం, కేచి సయనం, కేచి ఆవసథం, కేచి అత్థరణపావురణం, కేచి దాసిదాసం, కేచి ఖేత్తవత్థుం, కేచి ద్విపదచతుప్పదం, కేచి సతం

సహస్సం సతసహస్సం, కేచి మహారజ్జం, కేచి జీవితమ్పి దేన్తీ"తి. "యది పన, మహారాజ, కేచి జీవితమ్పి దేన్తి, కిం కారణా వేస్సన్తరం దానపతిం అతిబాళ్హం పరిపాతేసి సుదిన్నే పుత్తే చ దారే చ?

"అపి ను ఖో, మహారాజ, అత్థి లోకపకతి లోకాచిణ్ణం, లభతి పితా పుత్తం ఇణట్టో వా ఆజీవికపకతో వా ఆవపితుం వా [ఆధాపేతుం వా (స్యా.), ఆధపితుం వా (క.)] విక్కిణితుం వా"తి? "ఆమ, భన్తే, లభతి పితా పుత్తం ఇణట్టో వా ఆజీవికపకతో వా ఆవపితుం వా విక్కిణితుం వా"తి. "యది, మహారాజ, లభతి పితా పుత్తం ఇణట్టో వా ఆజీవికపకతో వా ఆవపితుం వా విక్కిణితుం వా , వేస్సన్తరోపి, మహారాజ, రాజా అలభమానో సబ్బఞ్ఞుతఞాణం ఉపద్దుతో దుక్ఖితో తస్స ధమ్మధనస్స పటిలాభాయ పుత్తదారం ఆవపేసి చ విక్కిణి చ. ఇతి, మహారాజ, వేస్సన్తరేన రఞ్ఞా అఞ్ఞేసం దిన్నం యేవ దిన్నం, కతం యేవ కతం. కిస్స పన త్వం, మహారాజ, తేన దానేన వేస్సన్తరం దానపతిం అతిబాళ్హం అపసాదేసీ"తి?

"నాహం, భన్తే నాగసేన, వేస్సన్తరస్స దానపతినో దానం గరహామి, అపి చ పుత్తదారం యాచన్తే నిమినిత్వా అత్తానం దాతబ్బ"న్తి. "ఏతం ఖో, మహారాజ, అసబ్భికారణం, యం పుత్తదారం యాచన్తే అత్తానం దదేయ్య, యం యం హి యాచన్తే తం తదేవ దాతబ్బం, ఏతం సప్పురిసానం కమ్మం. యథా, మహారాజ, కోచి పురిసో పానీయం ఆహరాపేయ్య, తస్స యో భోజనం దదేయ్య, అపి ను సో, మహారాజ, పురిసో తస్స కిచ్చకారీ అస్సా"తి? "న హి, భన్తే, యం సో ఆహరాపేతి, తమేవ తస్స దేన్తో కిచ్చకారీ అస్సా"తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, వేస్సన్తరో రాజా బ్రాహ్మణే పుత్తదారం యాచన్తే పుత్తదారం యేవ అదాసి. సచే, మహారాజ, బ్రాహ్మణో వేస్సన్తరస్స సరీరం యాచేయ్య, న సో, మహారాజ, అత్తానం రక్ఖేయ్య న కమ్పేయ్య న రజ్జేయ్య, తస్స దిన్నం పరిచ్చత్తం యేవ సరీరం భవేయ్య. సచే, మహారాజ, కోచి వేస్సన్తరం దానపతిం ఉపగన్త్వా యాచేయ్య 'దాసత్తం మే ఉపేహీ'తి, దిన్నం పరిచ్చత్తం యేవస్స సరీరం భవేయ్య, న సో దత్వా తపేయ్య [తపేయ్య (సీ.)], రఞ్ఞో, మహారాజ, వేస్సన్తరస్స కాయో బహుసాధారణో.

"యథా, మహారాజ, పక్కా మంసపేసి బహుసాధారణా, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, రఞ్ఞో వేస్సన్తరస్స కాయో బహుసాధారణో. యథా వా పన, మహారాజ, ఫలితో [ఫలినో (?)] రుక్ఖో నానాదిజగణసాధారణో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, రఞ్ఞో వేస్సన్తరస్స కాయో బహుసాధారణో. కిం కారణా? 'ఏవాహం పటిపజ్జన్తో సమ్మాసమ్బోధిం పాపుణిస్సామీ'తి.

"యథా, మహారాజ, పురిసో అధనో ధనత్థికో ధనపరియేసనం చరమానో అజపథం సఙ్కుపథం వేత్తపథం గచ్ఛతి, జలథలవాణిజ్జం కరోతి, కాయేన వాచాయ మనసా ధనం ఆరాధేతి, ధనప్పటిలాభాయ వాయమతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, వేస్సన్తరో దానపతి అధనో బుద్ధధనేన సబ్బఞ్ఞుతఞాణరతనప్పటిలాభాయ యాచకానం ధనధఞ్ఞం దాసిదాసం యానవాహనం సకలసాపతేయ్యం సకం పుత్తదారం అత్తానఞ్చ చజిత్వా సమ్మాసమ్బోధిం యేవ పరియేసతి.

"యథా వా పన, మహారాజ, అమచ్చో ముద్దకామో ముద్దాధికరణం యం కిఞ్చి గేహే ధనధఞ్ఞం హిరఞ్ఞసువణ్ణం, తం సబ్బం దత్వాపి ముద్దప్పటిలాభాయ వాయమతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, వేస్సన్తరో దానపతి సబ్బం తం బాహిరబ్భన్తరధనం దత్వా జీవితమ్పి పరేసం దత్వా సమ్మాసమ్బోధిం యేవ పరియేసతి.

"అపి చ, మహారాజ, వేస్సన్తరస్స దానపతినో ఏవం అహోసి 'యం సో బ్రాహ్మణో యాచతి, తమేవాహం తస్స దేన్తో కిచ్చకారీ నామ హోమీ'తి, ఏవం సో తస్స పుత్తదారమదాసి. న ఖో, మహారాజ, వేస్సన్తరో దానపతి దేస్సతాయ బ్రాహ్మణస్స

పుత్తదారమదాసి, న అదస్సనకామతాయ పుత్తదారమదాసి, న అతిబహుకా మే పుత్తదారా, ‘న సక్కోమి తే పోసేతు’న్తి పుత్తదారమదాసి, న ఉక్కణ్ఠితో ‘అప్పియా మే’తి నీహరితుకామతాయ పుత్తదారమదాసి. అథ ఖో సబ్బఞ్ఞుతఞాణరతనస్సేవ పియత్తా సబ్బఞ్ఞుతఞాణస్స కారణా వేస్సన్తరో రాజా ఏవరూపం అతులం విపులమనుత్తరం పియం మనాపం దయితం పాణసమం పుత్తదారదానవరం బ్రాహ్మణస్స అదాసి.

“భాసితమ్పేతం , మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన **చరియాపిటకే** –

“‘న మే దేస్సా ఉభో పుత్తా, మద్దీ దేవీ న దేస్సియా;
సబ్బఞ్ఞుతం పియం మయ్హం, తస్మా పియే అదాసహ’న్తి.

“తస్మా, మహారాజ, వేస్సతరో రాజా పుత్తదానం [పుత్తదారం (క॰)] దత్వా పణ్ణసాలం పవిసిత్వా నిపజ్జి. తస్స అతిపేమేన దుక్ఖితస్స బలవసోకో ఉప్పజ్జి, హదయవత్థు ఉణ్హమహోసి. నాసికాయ అప్పహోన్తియా ముఖేన ఉణ్హే అస్సాసపస్సాసే విస్సజ్జేసి, అస్సూని పరివత్తిత్వా లోహితబిన్దూని హుత్వా నేత్తేహి నిక్ఖమింసు. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, దుక్ఖేన వేస్సన్తరో రాజా బ్రాహ్మణస్స పుత్తదారమదాసి ‘మా మే దానపథో పరిహాయీ’తి.

“అపి చ, మహారాజ, వేస్సన్తరో రాజా ద్వే అత్థవసే పటిచ్చ బ్రాహ్మణస్స ద్వే దారకే అదాసి. కతమే ద్వే? దానపథో చ మే అపరిహీనో భవిస్సతి, దుక్ఖితే చ మే పుత్తకే వనమూలఫలేహి ఇతోనిదానం అయ్యకో మోచేస్సతీతి. జానాతి హి, మహారాజ, వేస్సన్తరో రాజా ‘న మే దారకా సక్కా కేనచి దాసభోగేన భుఞ్జితుం, ఇమే చ దారకే అయ్యకో నిక్కిణిస్సతి, ఏవం అమ్హాకమ్పి గమనం భవిస్సతీ’తి. ఇమే ఖో, మహారాజ, ద్వే అత్థవసే పటిచ్చ బ్రాహ్మణస్స ద్వే దారకే అదాసి.

“అపి చ, మహారాజ, వేస్సన్తరో రాజా జానాతి ‘అయం ఖో బ్రాహ్మణో జిణ్ణో వుడ్ఢో మహల్లకో దుబ్బలో భగ్గో దణ్డపరాయణో ఖీణాయుకో పరిత్తపుఞ్ఞో, నేసో సమత్థో ఇమే దారకే దాసభోగేన భుఞ్జితు’న్తి. సక్కుణేయ్య పన, మహారాజ, పురిసో పాకతికేన బలేన ఇమే చన్దిమసూరియే ఏవంమహిద్ధికే ఏవంమహానుభావే గహేత్వా పేళాయ వా సముగ్గే వా పక్ఖిపిత్వా నిప్పభే కత్వా థాలకపరిభోగేన [పదీపపరిభోగేన (స్యా॰)] పరిభుఞ్జితు”న్తి? “న హి, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఇమస్మిం లోకే చన్దిమసూరియప్పటిభాగస్స వేస్సన్తరస్స దారకా న సక్కా కేనచి దాసభోగేన భుఞ్జితున్తి.

“అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి, యేన కారణేన వేస్సన్తరస్స దారకా న సక్కా కేనచి దాసభోగేన భుఞ్జితుం. యథా, మహారాజ, రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స మణిరతనం సుభం జాతిమన్తం అట్ఠంసం సుపరికమ్మకతం చతుహత్థాయామం సకటనాభిపరిణాహం న సక్కా కేనచి పిలోతికాయ వేఠేత్వా పేళాయ పక్ఖిపిత్వా సత్థకనిసానపరిభోగేన పరిభుఞ్జితుం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, లోకే చక్కవత్తిరఞ్ఞో మణిరతనప్పటిభాగస్స వేస్సన్తరస్స దారకా న సక్కా కేనచి దాసభోగేన భుఞ్జితుం.

“అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి, యేన కారణేన వేస్సన్తరస్స దారకా న సక్కా కేనచి దాసభోగేన భుఞ్జితుం. యథా, మహారాజ, తిధా పభిన్నో సబ్బసేతో సత్తప్పతిట్ఠితో అట్ఠరతనుబ్బేధో నవరతనాయామపరిణాహో పాసాదికో దస్సనీయో ఉపోసథో నాగరాజా న సక్కా కేనచి సుప్పేన వా సరావేన వా పిదహితుం, గోవచ్ఛకో వియ

వచ్ఛకసాలాయ పక్ఖిపిత్వా పరిహరితుం వా, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, లోకే ఉపోసథనాగరాజప్పటిభాగస్స వేస్సన్తరస్స దారకా న సక్కా కేనచి దాసభోగేన భుఞ్జితుం.

"అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి, యేన కారణేన వేస్సన్తరస్స దారకా న సక్కా కేనచి దాసభోగేన భుఞ్జితుం. యథా, మహారాజ, మహాసముద్దో దీఘపుథులవిత్థిణ్ణో గమ్భీరో అప్పమేయ్యో దురుత్తరో అపరియోగాళ్హో అనావటో న సక్కా కేనచి సబ్బత్థ పిదహిత్వా ఏకతిత్థేన పరిభోగం కాతుం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, లోకే మహాసముద్దప్పటిభాగస్స వేస్సన్తరస్స దారకా న సక్కా కేనచి దాసభోగేన భుఞ్జితుం.

"అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి, యేన కారణేన వేస్సన్తరస్స దారకా న సక్కా కేనచి దాసభోగేన భుఞ్జితుం. యథా, మహారాజ, హిమవన్తో పబ్బతరాజా పఞ్చయోజనసతం అచ్చుగ్గతో నభే తిసహస్సయోజనాయామవిత్థారో చతురాసీతికూటసహస్సప్పటిమణ్డితో పఞ్చన్నం మహానదీసతానం పభవో మహాభూతగణాలయో నానావిధగన్ధధరో దిబ్బోసధసతసమలఙ్కతో నభే వలాహకో వియ అచ్చుగ్గతో దిస్సతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, లోకే హిమవన్తపబ్బతరాజప్పటిభాగస్స వేస్సన్తరస్స దారకా న సక్కా కేనచి దాసభోగేన భుఞ్జితుం.

"అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి, యేన కారణేన వేస్సన్తరస్స దారకా న సక్కా కేనచి దాసభోగేన భుఞ్జితుం. యథా, మహారాజ, రత్తన్ధకారతిమిసాయం ఉపరిపబ్బతగ్గే జలమానో మహాఅగ్గిక్ఖన్ధో సువిదూరేపి పఞ్ఞాయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, వేస్సన్తరో రాజా పబ్బతగ్గే జలమానో మహాఅగ్గిక్ఖన్ధో వియ సువిదూరేపి పాకటో పఞ్ఞాయతి, తస్స దారకా న సక్కా కేనచి దాసభోగేన భుఞ్జితుం.

"అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి, యేన కారణేన వేస్సన్తరస్స దారకా న సక్కా కేనచి దాసభోగేన భుఞ్జితుం. యథా, మహారాజ, హిమవన్తే పబ్బతే నాగపుప్ఫసమయే ఉజువాతే వాయన్తే దస ద్వాదస యోజనాని పుప్ఫగన్ధో వాయతి, ఏవమేవ ఖో , మహారాజ, వేస్సన్తరస్స రఞ్ఞో అపి యోజనసహస్సేహిపి యావ అకనిట్ఠభవనం ఏత్థన్తరే సురాసురగరుళగన్ధబ్బయక్ఖరక్ఖసమహోరగకిన్నరఇన్దభవనేసు కిత్తిసద్దో అబ్భుగ్గతో, సీలవరగన్ధో చస్స సమ్పవాయతి, తేన తస్స దారకా న సక్కా కేనచి దాసభోగేన భుఞ్జితుం. అనుసిట్ఠో, మహారాజ, జాలీ కుమారో పితరా వేస్సన్తరేన రఞ్ఞా 'అయ్యకో తే, తాత, తుమ్హే బ్రాహ్మణస్స ధనం దత్వా నిక్కిణన్తో తం నిక్ఖసహస్సం దత్వా నిక్కిణాతు, కణ్హాజినం నిక్కిణన్తో దాససతం దాసిసతం హత్థిసతం అస్ససతం ధేనుసతం ఉసభసతం నిక్ఖసతన్తి సబ్బసతం దత్వా నిక్కిణాతు, యది తే, తాత, అయ్యకో తుమ్హే బ్రాహ్మణస్స హత్థతో ఆణాయ బలసా ముధా గణ్హాతి, మా తుమ్హే అయ్యకస్స వచనం కరిత్థ, బ్రాహ్మణస్సేవ అనుయాయినో హోథా'తి, ఏవమనుసాసిత్వా పుత్తే పేసేసి, తతో జాలీకుమారో గన్త్వా అయ్యకేన పుట్ఠో కథేసి –

> "'సహస్సగ్ఘం హి మం తాత, బ్రాహ్మణస్స పితా అదా;
> అథో కణ్హాజినం కఞ్ఞం, హత్థినఞ్చ సతేన చా'"తి.

"సునిబ్బేఠితో, భన్తే నాగసేన, పఞ్హో; సుభిన్నం దిట్ఠిజాలం; సుమద్దితో పరవాదో; సకసమయో సుదీపితో; బ్యఞ్జనం సుపరిసోధితం; సువిభత్తో అత్థో; ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

వేస్సన్తరపఞ్హో పఠమో.

౨. దుక్కరకారికపఞ్హో

౨. "భన్తే నాగసేన, సబ్బేవ బోధిసత్తా దుక్కరకారికం కరోన్తి, ఉదాహు గోతమేనేవ బోధిసత్తేన దుక్కరకారికా కతా"తి? "నత్థి, మహారాజ , సబ్బేసం బోధిసత్తానం దుక్కరకారికా, గోతమేనేవ బోధిసత్తేన దుక్కరకారికా కతా"తి.

"భన్తే నాగసేన, యది ఏవం అయుత్తం, యం బోధిసత్తానం బోధిసత్తేహి వేమత్తతా హోతీ"తి. "చతూహి , మహారాజ, ఠానేహి బోధిసత్తానం బోధిసత్తేహి వేమత్తతా హోతి. కతమేహి చతూహి? కులవేమత్తతా పధానవేమత్తతా [అద్ధానవేమత్తతా (సీ. స్యా. పీ.)] ఆయువేమత్తతా పమాణవేమత్తతాతి. ఇమేహి ఖో, మహారాజ, చతూహి ఠానేహి బోధిసత్తానం బోధిసత్తేహి వేమత్తతా హోతి. సబ్బేసమ్పి, మహారాజ, బుద్ధానం రూపే సీలే సమాధిమ్హి పఞ్ఞాయ విముత్తియా విముత్తిఞాణదస్సనే చతువేసారజ్జే దసతథాగతబలే ఛఅసాధారణఞాణే చుద్దసబుద్ధఞాణే అట్ఠారసబుద్ధధమ్మే కేవలే చ బుద్ధగుణే [బుద్ధధమ్మే (సీ. పీ.)] నత్థి వేమత్తతా, సబ్బేపి బుద్ధా బుద్ధధమ్మేహి సమసమా"తి.

"యది, భన్తే నాగసేన, సబ్బేపి బుద్ధా బుద్ధధమ్మేహి సమసమా, కేన కారణేన గోతమేనేవ బోధిసత్తేన దుక్కరకారికా కతా"తి? "అపరిపక్కే, మహారాజ, ఞాణే అపరిపక్కాయ బోధియా గోతమో బోధిసత్తో నేక్ఖమ్మమభినిక్ఖన్తో అపరిపక్కం ఞాణం పరిపాచయమానేన దుక్కరకారికా కతా"తి.

"భన్తే నాగసేన, కేన కారణేన బోధిసత్తో అపరిపక్కే ఞాణే అపరిపక్కాయ బోధియా మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖన్తో, నను నామ ఞాణం పరిపాచేత్వా పరిపక్కే ఞాణే నిక్ఖమితబ్బ"న్తి?

"బోధిసత్తో, మహారాజ, విపరీతం ఇత్థాగారం దిస్వా విప్పటిసారీ అహోసి, తస్స విప్పటిసారిస్స అరతి ఉప్పజ్జి, అరతిచిత్తం ఉప్పన్నం దిస్వా అఞ్ఞతరో మారకాయికో దేవపుత్తో 'అయం ఖో కాలో అరతిచిత్తస్స వినోదనాయా'తి వేహాసే ఠత్వా ఇదం వచనమబ్రవి –

"మారిస, మా ఖో త్వం ఉక్కణ్ఠితో అహోసి, ఇతో తే సత్తమే దివసే దిబ్బం చక్కరతనం పాతుభవిస్సతి సహస్సారం సనేమికం సనాభికం సబ్బాకారపరిపూరం, పథవిగతాని చ తే రతనాని ఆకాసట్ఠాని చ సయమేవ ఉపగచ్ఛిస్సన్తి, ద్విసహస్సపరిత్తదీపపరివారేసు చతూసు మహాదీపేసు ఏకముఖేన ఆణా పవత్తిస్సతి, పరోసహస్సఞ్చ తే పుత్తా భవిస్సన్తి సూరా వీరఙ్గరూపా పరసేనప్పమద్దనా , తేహి పుత్తేహి పరికిణ్ణో సత్తరతనసమన్నాగతో చతుద్దీపమనుసాసిస్ససీ'తి.

"యథా నామ దివససన్తత్తం అయోసూలం సబ్బత్థ ఉపడహన్తం కణ్ణసోతం పవిసేయ్య, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, బోధిసత్తస్స తం వచనం కణ్ణసోతం పవిసిత్థ, ఇతి సో పకతియావ ఉక్కణ్ఠితో తస్సా దేవతాయ వచనేన భియ్యోసోమత్తాయ ఉబ్బిజ్జి సంవిజ్జి సంవేగమాపజ్జి.

"యథా పన, మహారాజ, మహతిమహాఅగ్గిక్ఖన్ధో జలమానో అఞ్ఞేన కట్ఠేన ఉపడహితో భియ్యోసోమత్తాయ జలేయ్య, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, బోధిసత్తో పకతియావ ఉక్కణ్ఠితో తస్సా దేవతాయ వచనేన భియ్యోసోమత్తాయ ఉబ్బిజ్జి సంవిజ్జి సంవేగమాపజ్జి.

“యథా వా పన, మహారాజ, మహాపథవీ పకతితిన్తా నిబ్బత్తహరితసద్దలా ఆసిత్తోదకా చిక్ఖల్లజాతా పునదేవ మహామేఘే అభివుట్ఠే భియ్యోసోమత్తాయ చిక్ఖల్లతరా అస్స, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, బోధిసత్తో పకతియావ ఉక్కణ్ఠితో తస్సా దేవతాయ వచనేన భియ్యోసోమత్తాయ ఉబ్బిజ్జి సంవిజ్జి సంవేగమాపజ్జీ”తి.

“అపి ను ఖో, భన్తే నాగసేన, బోధిసత్తస్స యది సత్తమే దివసే దిబ్బం చక్కరతనం నిబ్బత్తేయ్య, పటినివత్తేయ్య బోధిసత్తో దిబ్బే చక్కరతనే నిబ్బత్తే”తి? “న హి, మహారాజ, సత్తమే దివసే బోధిసత్తస్స దిబ్బం చక్కరతనం నిబ్బత్తేయ్య, అపి చ పలోభనత్థాయ తాయ దేవతాయ ముసా భణితం, యదిపి, మహారాజ, సత్తమే దివసే దిబ్బం చక్కరతనం నిబ్బత్తేయ్య, బోధిసత్తో న నివత్తేయ్య. కిం కారణం? ‘అనిచ్చ’న్తి, మహారాజ, బోధిసత్తో దళ్హం అగ్గహేసి, ‘దుక్ఖం అనత్తా’తి దళ్హం అగ్గహేసి, ఉపాదానక్ఖయం పత్తో.

“యథా, మహారాజ, అనోతత్తదహతో ఉదకం గఙ్గం నదిం పవిసతి, గఙ్గాయ నదియా మహాసముద్దం పవిసతి, మహాసముద్దతో పాతాలముఖం పవిసతి, అపి ను, మహారాజ, తం ఉదకం పాతాలముఖగతం పటినివత్తిత్వా మహాసముద్దం పవిసేయ్య, మహాసముద్దతో గఙ్గం నదిం పవిసేయ్య, గఙ్గాయ నదియా పున అనోతత్తం పవిసేయ్యా”తి? “న హి, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, బోధిసత్తేన కప్పానం సతసహస్సం చతురో చ అసఙ్ఖ్యేయ్యే కుసలం పరిపాచితం ఇమస్స భవస్స కారణా, సోయం అన్తిమభవో అనుప్పత్తో పరిపక్కం బోధిఞాణం ఛహి వస్సేహి బుద్ధో భవిస్సతి సబ్బఞ్ఞూ లోకే అగ్గపుగ్గలో, అపి ను ఖో, మహారాజ, బోధిసత్తో చక్కరతనకారణా [చక్కరతనస్స కారణా (సీ. స్యా. పీ.)] పటినివత్తేయ్యా”తి [పరినివత్తేయ్యాతి (సీ. పీ. క.)]? “న హి, భన్తే”తి.

“అపి చ, మహారాజ, మహాపథవీ పరివత్తేయ్య సకాననా సపబ్బతా, నత్వేవ బోధిసత్తో పటినివత్తేయ్య అపత్వా సమ్మాసమ్బోధిం. ఆరోహేయ్యపి చే, మహారాజ, గఙ్గాయ ఉదకం పటిసోతం, నత్వేవ బోధిసత్తో పటినివత్తేయ్య అపత్వా సమ్మాసమ్బోధిం; విసుస్సేయ్యపి చే, మహారాజ, మహాసముద్దో అపరిమితజలధరో గోపదే ఉదకం వియ, నత్వేవ బోధిసత్తో పటినివత్తేయ్య అపత్వా సమ్మాసమ్బోధిం; ఫలేయ్యపి చే, మహారాజ, సినేరుపబ్బతరాజా సతధా వా సహస్సధా వా, నత్వేవ బోధిసత్తో పటినివత్తేయ్య అపత్వా సమ్మాసమ్బోధిం; పతేయ్యుమ్పి చే, మహారాజ, చన్దిమసూరియా సతారకా లేడ్డు వియ ఛమాయం, నత్వేవ బోధిసత్తో పటినివత్తేయ్య అపత్వా సమ్మాసమ్బోధిం; సంవత్తేయ్యపి చే, మహారాజ, ఆకాసో కిలఞ్జమివ, నత్వేవ బోధిసత్తో పటినివత్తేయ్య అపత్వా సమ్మాసమ్బోధిం. కిం కారణా? పదాలితత్తా సబ్బబన్ధనాన”న్తి.

“భన్తే నాగసేన, కతి లోకే బన్ధనానీ”తి? “దస ఖో పనిమాని, మహారాజ, లోకే బన్ధనాని, యేహి బన్ధనేహి బద్ధా సత్తా న నిక్ఖమన్తి, నిక్ఖమిత్వాపి పటినివత్తన్తి. కతమాని దస? మాతా, మహారాజ, లోకే బన్ధనం, పితా, మహారాజ, లోకే బన్ధనం, భరియా, మహారాజ, లోకే బన్ధనం, పుత్తా, మహారాజ, లోకే బన్ధనం, ఞాతీ, మహారాజ, లోకే బన్ధనం, మిత్తం, మహారాజ, లోకే బన్ధనం, ధనం, మహారాజ, లోకే బన్ధనం, లాభసక్కారో, మహారాజ , లోకే బన్ధనం, ఇస్సరియం, మహారాజ, లోకే బన్ధనం, పఞ్చ కామగుణా, మహారాజ, లోకే బన్ధనం, ఇమాని ఖో మహారాజ దస లోకే బన్ధనాని, యేహి బన్ధనేహి బద్ధా సత్తా న నిక్ఖమన్తి, నిక్ఖమిత్వాపి పటినివత్తన్తి, తాని దస బన్ధనాని బోధిసత్తస్స ఛిన్నాని పదాలితాని, తస్మా, మహారాజ, బోధిసత్తో న పటినివత్తతీ”తి.

“భన్తే నాగసేన, యది బోధిసత్తో ఉప్పన్నే అరతిచిత్తే దేవతాయ వచనేన అపరిపక్కే ఞాణే అపరిపక్కాయ బోధియా నేక్ఖమ్మమభినిక్ఖన్తో, కిం తస్స దుక్కరకారికాయ కతాయ, నను నామ సబ్బభక్ఖేన భవితబ్బం ఞాణపరిపాకం ఆగమయమానేనా”తి?

“దస ఖో పనిమే, మహారాజ, పుగ్గలా లోకస్మిం ఓఞ్ఞాతా అవఞ్ఞాతా హీళితా ఖీళితా గరహితా పరిభూతా అచిత్తీకతా. కతమే దస? ఇత్థీ, మహారాజ, విధవా లోకస్మిం ఓఞ్ఞాతా అవఞ్ఞాతా హీళితా ఖీళితా గరహితా పరిభూతా అచిత్తీకతా. దుబ్బలో, మహారాజ, పుగ్గలో…పే॰… అమిత్తఞాతి, మహారాజ, పుగ్గలో…పే॰… మహగ్ఘసో, మహారాజ, పుగ్గలో…పే॰… అగరుకులవాసికో, మహారాజ, పుగ్గలో…పే॰… పాపమిత్తో, మహారాజ, పుగ్గలో…పే॰… ధనహీనో, మహారాజ, పుగ్గలో…పే॰… ఆచారహీనో, మహారాజ, పుగ్గలో…పే॰… కమ్మహీనో, మహారాజ, పుగ్గలో…పే॰… పయోగహీనో, మహారాజ, పుగ్గలో లోకస్మిం ఓఞ్ఞాతో అవఞ్ఞాతో హీళితో ఖీళితో గరహితో పరిభూతో అచిత్తీకతో. ఇమే ఖో, మహారాజ, దస పుగ్గలా లోకస్మిం ఓఞ్ఞాతా అవఞ్ఞాతా హీళితా ఖీళితా గరహితా పరిభూతా అచిత్తీకతా. ఇమాని ఖో, మహారాజ, దస ఠానాని అనుస్సరమానస్స బోధిసత్తస్స ఏవం సఞ్ఞా ఉప్పజ్జి ‘మాహం కమ్మహీనో అస్సం పయోగహీనో గరహితో దేవమనుస్సానం, యంనూనాహం కమ్మస్సామీ అస్సం కమ్మగరు కమ్మాధిపతేయ్యో కమ్మసీలో కమ్మధోరయ్హో కమ్మనికేతవా అప్పమత్తో విహరేయ్య’న్తి, ఏవం ఖో, మహారాజ, బోధిసత్తో ఞాణం పరిపాచేన్తో దుక్కరకారికం అకాసీ”తి.

“భన్తే నాగసేన, బోధిసత్తో దుక్కరకారికం కరోన్తో ఏవమాహ ‘న ఖో పనాహం ఇమాయ కటుకాయ దుక్కరకారికాయ అధిగచ్ఛామి ఉత్తరిమనుస్సధమ్మం అలమరియఞాణదస్సనవిసేసం, సియా ను ఖో అఞ్ఞో మగ్గో బోధాయా’తి. అపి ను తస్మిం సమయే బోధిసత్తస్స మగ్గం ఆరబ్భ సతిసమ్మోసో అహోసీ”తి?

“పఞ్చవీసతి ఖో పనిమే, మహారాజ, చిత్తదుబ్బలీకరణా ధమ్మా, యేహి దుబ్బలీకతం చిత్తం న సమ్మా సమాధియతి ఆసవానం ఖయాయ. కతమే పఞ్చవీసతి? కోధో, మహారాజ, చిత్తదుబ్బలీకరణో ధమ్మో, యేన దుబ్బలీకతం చిత్తం న సమ్మా సమాధియతి ఆసవానం ఖయాయ, ఉపనాహో…పే॰… మక్ఖో…పే॰… పళాసో…పే॰… ఇస్సా…పే॰… మచ్ఛరియం…పే॰… మాయా…పే॰… సాఠేయ్యం…పే॰… థమ్భో…పే॰… సారమ్భో…పే॰… మానో…పే॰… అతిమానో …పే॰… మదో…పే॰… పమాదో…పే॰… థినమిద్ధం…పే॰… తన్ది [నన్దీ (పీ॰ క॰)] …పే॰… ఆలస్యం…పే॰… పాపమిత్తతా…పే॰… రూపా…పే॰… సద్దా…పే॰… గన్ధా…పే॰… రసా…పే॰… ఫోట్ఠబ్బా…పే॰… ఖుదాపిపాసా…పే॰… అరతి, మహారాజ, చిత్తదుబ్బలీకరణో ధమ్మో, యేన దుబ్బలీకతం చిత్తం న సమ్మా సమాధియతి ఆసవానం ఖయాయ. ఇమే ఖో, మహారాజ, పఞ్చవీసతి చిత్తదుబ్బలీకరణా ధమ్మా, యేహి దుబ్బలీకతం చిత్తం న సమ్మా సమాధియతి ఆసవానం ఖయాయ.

బోధిసత్తస్స ఖో, మహారాజ, ఖుదాపిపాసా [ఖుదాపిపాసా (సీ॰ పీ॰ క॰)] కాయం పరియాదియింసు, కాయే పరియాదిన్నే చిత్తం న సమ్మా సమాధియతి ఆసవానం ఖయాయ. సతసహస్సం, మహారాజ, కప్పానం [కప్పే (క॰)] చతురో చ అసఙ్ఖ్యేయ్యే కప్పే బోధిసత్తో చతున్నం యేవ అరియసచ్చానం అభిసమయం అన్వేసి తాసు తాసు జాతీసు, కిం పనస్స పచ్ఛిమే భవే అభిసమయజాతియం మగ్గం ఆరబ్భ సతిసమ్మోసో హేస్సతి? అపి చ, మహారాజ, బోధిసత్తస్స సఞ్ఞామత్తం ఉప్పజ్జి ‘సియా ను ఖో అఞ్ఞో మగ్గో బోధాయా’తి. పుబ్బే ఖో, మహారాజ, బోధిసత్తో ఏకమాసికో సమానో పితు సక్కస్స కమ్మన్తే సీతాయ జమ్బుచ్ఛాయాయ సిరిసయనే పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసిన్నో వివిచ్చేవ కామేహి వివిచ్చ

అకుసలేహి ధమ్మేహి సవితక్కం సవిచారం వివేకజం పీతిసుఖం పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహాసి...పే.... చతుత్థం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహాసీ"తి. "సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామి, ఞాణం పరిపాచేన్తో బోధిసత్తో దుక్కరకారికం అకాసీ"తి.

దుక్కరకారికపఞ్హో దుతియో.

౩. కుసలాకుసలబలవతరపఞ్హో

౩. "భన్తే నాగసేన, కతమం అధిమత్తం బలవతరం కుసలం వా అకుసలం వా"తి? "కుసలం, మహారాజ, అధిమత్తం బలవతరం, నో తథా అకుసల'న్తి. "నాహం, భన్తే నాగసేన, తం వచనం సమ్పటిచ్ఛామి 'కుసలం అధిమత్తం బలవతరం, నో తథా అకుసల'న్తి, దిస్సన్తి, భన్తే నాగసేన, ఇధ పాణాతిపాతినో అదిన్నాదాయినో కామేసుమిచ్ఛాచారినో ముసావాదినో గామఘాతికా పన్థదూసకా నేకతికా వఞ్చనికా, సబ్బే తే తావతకేన పాపేన లభన్తి హత్థచ్ఛేదం పాదచ్ఛేదం హత్థపాదచ్ఛేదం కణ్ణచ్ఛేదం నాసచ్ఛేదం కణ్ణనాసచ్ఛేదం బిలఙ్గథాలికం సఙ్ఖముణ్డికం రాహుముఖం జోతిమాలికం హత్థపజ్జోతికం ఏరకవత్తికం చీరకవాసికం ఏణేయ్యకం బళిసమంసికం కహాపణికం ఖారాపతచ్ఛికం పలిఘపరివత్తికం పలాలపీఠకం తత్తేనపి తేలేన ఓసిఞ్చనం సునఖేహిపి ఖాదాపనం జీవసూలారోపనం అసినాపి సీసచ్ఛేదం, కేచి రత్తిం పాపం కత్వా రత్తిం యేవ విపాకం అనుభవన్తి, కేచి రత్తిం కత్వా దివా యేవ అనుభవన్తి, కేచి దివా కత్వా దివా యేవ అనుభవన్తి, కేచి దివా కత్వా రత్తిం యేవ అనుభవన్తి, కేచి ద్వే తయో దివసే వీతివత్తే అనుభవన్తి, సబ్బేపి తే దిట్ఠేవ ధమ్మే విపాకం అనుభవన్తి. అత్థి పన, భన్తే నాగసేన, కోచి ఏకస్స వా ద్విన్నం వా తిణ్ణం వా చతున్నం వా పఞ్చన్నం వా దసన్నం వా సతస్స వా సహస్సస్స వా సతసహస్సస్స వా సపరివారం దానం దత్వా దిట్ఠధమ్మికం భోగం వా యసం వా సుఖం వా అనుభవితా సీలేన వా ఉపోసథకమ్మేన వా"తి?

"అత్థి, మహారాజ , చత్తారో పురిసా దానం దత్వా సీలం సమాదియిత్వా ఉపోసథకమ్మం కత్వా దిట్ఠేవ ధమ్మే తేనేవ సరీరదేహేన తిదసపురే సమనుప్పత్తా"తి [యసమనుపత్తాతి (సీ. పీ.)]. "కో చ కో చ భన్తే"తి? "మన్ధాతా, మహారాజ, రాజా, నిమి రాజా, సాధీనో రాజా, గుత్తిలో చ గన్ధబ్బో"తి.

"భన్తే నాగసేన, అనేకేహి తం భవసహస్సేహి అన్తరితం, ద్విన్నమ్పేతం అమ్హాకం [దీపితం, అమ్హాకమ్పేతం (క.)] పరోక్ఖం, యది సమత్థోసి వత్తమానకే భవే భగవతో ధరమానకాలే కథేహీ"తి? "వత్తమానకేపి, మహారాజ, భవే పుణ్ణకో దాసో థేరస్స సారిపుత్తస్స భోజనం దత్వా తదహేవ సేట్ఠిట్ఠానం అజ్ఝుపగతో, సో ఏతరహి పుణ్ణకో సేట్ఠీతి పఞ్ఞాయి, గోపాలమాతా దేవీ అత్తనో కేసే విక్కిణిత్వా లద్ధేహి అట్ఠహి కహాపణేహి థేరస్స మహాకచ్చాయనస్స అత్తట్ఠమకస్స పిణ్డపాతం దత్వా తదహేవ రఞ్ఞో చన్దపజ్జోతస్స [ఉదేనస్స (సీ. పీ.)] అగ్గమహేసిట్ఠానం పత్తా. సుప్పియా ఉపాసికా అఞ్ఞతరస్స గిలానభిక్ఖునో అత్తనో ఊరుమంసేన పటిచ్ఛాదనీయం దత్వా దుతియదివసే యేవ రూళ్హవణా సఞ్ఛవీ [సచ్ఛవీ (సీ. పీ.)] అరోగా జాతా. మల్లికా దేవీ భగవతో ఆభిదోసికం కుమ్మాసపిణ్డం దత్వా తదహేవ రఞ్ఞో కోసలస్స అగ్గమహేసీ జాతా. సుమనో మాలాకారో అట్ఠహి సుమనపుప్ఫముట్ఠీహి భగవన్తం పూజేత్వా తం దివసం యేవ మహాసమ్పత్తిం పత్తో. ఏకసాటకో బ్రాహ్మణో ఉత్తరసాటకేన భగవన్తం పూజేత్వా తం దివసం యేవ సబ్బట్ఠకం లభి, సబ్బేపేతే, మహారాజ, దిట్ఠధమ్మికం భోగఞ్చ యసఞ్చ అనుభవింసూ"తి.

“భన్తే నాగసేన, విచినిత్వా పరియేసిత్వా ఛ జనే యేవ అద్దసాసీ”తి. “ఆమ, మహారాజా”తి. “తేన హి, భన్తే నాగసేన, అకుసలం యేవ అధిమత్తం బలవతరం, నో తథా కుసలం. అహఞ్హి, భన్తే నాగసేన, ఏకదివసం యేవ దసపి పురిసే పస్సామి పాపస్స కమ్మస్స విపాకేన సూలేసు ఆరోపేన్తే, వీసమ్పి తింసమ్పి చత్తాలీసమ్పి పణ్ణాసమ్పి పురిససతమ్పి పురిససహస్సమ్పి పస్సామి పాపస్స కమ్మస్స విపాకేన సూలేసు ఆరోపేన్తే. నన్దకులస్స, భన్తే నాగసేన, భద్దసాలో నామ సేనాపతిపుత్తో అహోసి. తేన చ రఞ్ఞా చన్దగుత్తేన సఙ్గామో సముపబ్యూళ్హో అహోసి. తస్మిం ఖో పన, భన్తే నాగసేన, సఙ్గామే ఉభతో బలకాయే అసీతికబన్ధరూపాని అహేసుం, ఏకస్మిం కిర సీసకబన్ధే పరిపాతే [పరిపుణ్ణే (సబ్బత్థ)] ఏకం కబన్ధరూపం ఉట్ఠహతి, సబ్బేపేతే పాపస్సేవ కమ్మస్స విపాకేన అనయబ్యసనం ఆపన్నా. ఇమినాపి, భన్తే నాగసేన, కారణేన భణామి అకుసలం యేవ అధిమత్తం బలవతరం, నో తథా కుసల”న్తి.

“సుయ్యతి, భన్తే నాగసేన, ఇమస్మిం బుద్ధసాసనే కోసలేన రఞ్ఞా అసదిసదానం దిన్న”న్తి? “ఆమ, మహారాజ, సుయ్యతీ”తి. “అపి ను ఖో, భన్తే నాగసేన, కోసలరాజా తం అసదిసం దానం దత్వా తతోనిదానం కిఞ్చి దిట్ఠధమ్మికం భోగం వా యసం వా సుఖం వా పటిలభీ”తి [పటిలభతీతి (క.)]? “న హి, మహారాజా”తి. “యది, భన్తే నాగసేన, కోసలరాజా ఏవరూపం అనుత్తరం దానం దత్వాపి న లభి [న లభతి (క.)] తతోనిదానం కిఞ్చి దిట్ఠధమ్మికం భోగం వా యసం వా సుఖం వా, తేన హి, భన్తే నాగసేన, అకుసలం యేవ అధిమత్తం బలవతరం, నో తథా కుసల”న్తి.

“పరిత్తత్తా, మహారాజ, అకుసలం ఖిప్పం పరిణమతి, విపులత్తా కుసలం దీఘేన కాలేన పరిణమతి, ఉపమాయపి, మహారాజ, ఏతం ఉపపరిక్ఖితబ్బం. యథా, మహారాజ, అపరన్తే జనపదే కుముదభణ్డికా నామ ధఞ్ఞజాతి మాసలూనా [మాసపూరా (క.)] అన్తోగేహగతా హోతి, సాలయో ఛప్పఞ్చమాసేహి పరిణమన్తి , కిం పనేత్థ, మహారాజ, అన్తరం కో విసేసో కుముదభణ్డికాయ చ సాలీనఞ్చా”తి? “పరిత్తత్తా, భన్తే, కుముదభణ్డికాయ, విపులత్తా చ సాలీనం. సాలయో, భన్తే నాగసేన, రాజారహా రాజభోజనం, కుముదభణ్డికా దాసకమ్మకరానం భోజన”న్తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, పరిత్తత్తా అకుసలం ఖిప్పం పరిణమతి, విపులత్తా కుసలం దీఘేన కాలేన పరిణమతీ”తి.

“యం తత్థ, భన్తే నాగసేన, ఖిప్పం పరిణమతి, తం నామ లోకే అధిమత్తం బలవతరం, తస్మా అకుసలం బలవతరం, నో తథా కుసలం. యథా నామ, భన్తే నాగసేన, యో కోచి యోధో మహతిమహాయుద్ధం పవిసిత్వా పటిసత్తుం ఉపకచ్ఛకే గహేత్వా ఆకడ్ఢిత్వా ఖిప్పతరం సామినో ఉపనేయ్య, సో యోధో లోకే సమత్థో సూరో నామ. యో చ భిసక్కో ఖిప్పం సల్లం ఉద్ధరతి రోగమపనేతి, సో భిసక్కో ఛేకో నామ. యో గణకో సీఘసీఘం గణేత్వా ఖిప్పం దస్సయతి, సో గణకో ఛేకో నామ. యో మల్లో ఖిప్పం పటిమల్లం ఉక్ఖిపిత్వా ఉత్తానకం పాతేతి, సో మల్లో సమత్థో సూరో నామ. ఏవమేవ ఖో, భన్తే నాగసేన, యం ఖిప్పం పరిణమతి కుసలం వా అకుసలం వా, తం లోకే అధిమత్తం బలవతర”న్తి.

“ఉభయమ్పి తం, మహారాజ, కమ్మం సమ్పరాయవేదనీయమేవ, అపి చ ఖో అకుసలం సావజ్జతాయ ఖణేన దిట్ఠధమ్మవేదనీయం హోతి, పుబ్బకేహి, మహారాజ, ఖత్తియేహి ఠపితో ఏసో నియమో ‘యో పాణం హనతి, సో దణ్డారహో... పే.... యో అదిన్నం ఆదియతి...పే.... యో పరదారం గచ్ఛతి...పే.... యో ముసా భణతి...పే.... యో గామం ఘాతేతి... పే.... యో పన్థం దూసేతి...పే.... యో నికతిం కరోతి...పే.... యో వఞ్చనం కరోతి, సో దణ్డారహో వధితబ్బో ఛేత్తబ్బో భేత్తబ్బో హన్తబ్బో’తి. తం తే ఉపాదాయ విచినిత్వా విచినిత్వా దణ్డేన్తి వధేన్తి ఛిన్దన్తి భిన్దన్తి హనన్తి చ, అపి ను, మహారాజ,

అత్థి కేహిచి ఠపితో నియమో ‘యో దానం వా దేతి, సీలం వా రక్ఖతి, ఉపోసథకమ్మం వా కరోతి, తస్స ధనం వా యసం వా దాతబ్బ’న్తి; అపి ను తం విచినిత్వా విచినిత్వా ధనం వా యసం వా దేన్తి, చోరస్స కతకమ్మస్స వధబన్ధనం వియా”తి? “న హి, భన్తే”తి. “యది, మహారాజ, దాయకానం విచినిత్వా విచినిత్వా ధనం వా యసం వా దదేయ్యుం, కుసలమ్పి దిట్ఠధమ్మవేదనీయం భవేయ్య, యస్మా చ ఖో, మహారాజ, దాయకే న విచినన్తి ‘ధనం వా యసం వా దస్సామా’తి, తస్మా కుసలం న దిట్ఠధమ్మవేదనీయం. ఇమినా, మహారాజ, కారణేన అకుసలం దిట్ఠధమ్మవేదనీయం, సమ్పరాయేవ సో అధిమత్తం బలవతరం వేదనం వేదయతీ”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, తవాదిసేన బుద్ధిమన్తేన వినా నేసో పఞ్హో సునిబ్బేఠియో, లోకికం, భన్తే నాగసేన, లోకుత్తరేన విఞ్ఞాపిత”న్తి.

కుసలాకుసలబలవతరపఞ్హో తతియో.

౪. పుబ్బపేతాదిసపఞ్హో

౪. “భన్తే నాగసేన, ఇమే దాయకా దానం దత్వా పుబ్బపేతానం ఆదిసన్తి [ఉద్దిసన్తి (క. సీ.)] ‘ఇదం తేసం పాపుణాతూ’తి, అపి ను తే కిఞ్చి తతోనిదానం విపాకం పటిలభన్తీ”తి? “కేచి, మహారాజ, పటిలభన్తి, కేచి నప్పటిలభన్తీ”తి. “కే, భన్తే, పటిలభన్తి, కే నప్పటిలభన్తీ”తి? “నిరయూపపన్నా, మహారాజ, నప్పటిలభన్తి, సగ్గగతా నప్పటిలభన్తి, తిరచ్ఛానయోనిగతా నప్పటిలభన్తి, చతున్నం పేతానం తయో పేతా నప్పటిలభన్తి వన్తాసికా ఖుప్పిపాసినో నిజ్ఝామతణ్హికా, లభన్తి పేతా పరదత్తూపజీవినో, తేపి సరమానా యేవ లభన్తీ”తి.

“తేన హి, భన్తే నాగసేన, దాయకానం దానం విసోసితం [విసోతం (సీ. పీ.)] హోతి అఫలం, యేసం ఉద్దిస్స కతం యది తే నప్పటిలభన్తీ”తి? “న హి తం, మహారాజ, దానం అఫలం హోతి అవిపాకం, దాయకా యేవ తస్స ఫలం అనుభవన్తీ”తి. “తేన హి, భన్తే నాగసేన, కారణేన మం సఞ్ఞాపేహీ”తి. “ఇధ, మహారాజ, కేచి మనుస్సా మచ్ఛమంససురాభత్తఖజ్జకాని పటియాదేత్వా ఞాతికులం గచ్ఛన్తి, యది తే ఞాతకా తం ఉపాయనం న సమ్పటిచ్ఛేయ్యుం, అపి ను తం ఉపాయనం విసోసితం గచ్ఛేయ్య వినస్సేయ్య వా”తి? “న హి, భన్తే, సామికానం యేవ తం హోతీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, దాయకా యేవ తస్స ఫలం అనుభవన్తి. యథా పన , మహారాజ, పురిసో గబ్భం పవిట్ఠో అసతి పురతో నిక్ఖమనముఖే కేన నిక్ఖమేయ్యా”తి. “పవిట్ఠేనేవ భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, దాయకా యేవ తస్స ఫలం అనుభవన్తీ”తి. “హోతు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామి, దాయకా యేవ తస్స ఫలం అనుభవన్తి, న మయం తం కారణం విలోమేమాతి.

“భన్తే నాగసేన, యది ఇమేసం దాయకానం దిన్నదానం పుబ్బపేతానం పాపుణాతి, తే చ తస్స విపాకం అనుభవన్తి. తేన హి యో పాణాతిపాతీ లుద్దో లోహితపాణీ పదుట్ఠమనసఙ్కప్పో మనుస్సే ఘాతేత్వా దారుణం కమ్మం కత్వా పుబ్బపేతానం ఆదిసేయ్య ‘ఇమస్స మే కమ్మస్స విపాకో పుబ్బపేతానం పాపుణాతూ’తి, అపి ను తస్స విపాకో పుబ్బపేతానం పాపుణాతీ”తి? “న హి, మహారాజా”తి.

“భన్తే నాగసేన, కో తత్థ హేతు కిం కారణం, యేన కుసలం పాపుణాతి అకుసలం న పాపుణాతీ”తి? “నేసో, మహారాజ, పఞ్హో పుచ్ఛితబ్బో, మా చ త్వం, మహారాజ, ‘విసజ్జకో అత్థీ’తి అపుచ్ఛితబ్బం పుచ్ఛి, ‘కిస్స ఆకాసో నిరాలమ్బో, కిస్స గఙ్గా

ఉద్ధమ్ముఖా న సన్దతి, కిస్స ఇమే మనుస్సా చ దిజా చ ద్విపదా మిగా చతుప్పదా’తి తమ్పి మం త్వం పుచ్ఛిస్ససీ”తి. “నాహం తం, భన్తే నాగసేన, విహేసాపేక్ఖో పుచ్ఛామి, అపి చ నిబ్బాహనత్థాయ [నిబ్బానత్థాయ (క.)] సన్దేహస్స పుచ్ఛామి, బహూ మనుస్సా లోకే వామగామినో [పాపగాహినో (స్యా.)] విచక్ఖుకా, ‘కిన్తి తే ఓతారం న లభేయ్యు’న్తి ఏవాహం తం పుచ్ఛామీ”తి. “న సక్కా, మహారాజ, సహ అకతేన అననుమతేన సహ పాపం కమ్మం సంవిభజితుం.

“యథా, మహారాజ, మనుస్సా ఉదకనిబ్బాహనేన ఉదకం సువిదూరమ్పి హరన్తి, అపి ను, మహారాజ, సక్కా ఘనమహాసేలపబ్బతో [పబ్బతతో (క.)] నిబ్బాహనేన యథిచ్ఛితం హరితు”న్తి? “న హి, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సక్కా కుసలం సంవిభజితుం, న సక్కా అకుసలం సంవిభజితుం. యథా వా పన, మహారాజ, సక్కా తేలేన పదీపో జాలేతుం, అపి ను, మహారాజ, సక్కా ఉదకేన పదీపో జాలేతు”న్తి? “న హి, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సక్కా కుసలం సంవిభజితుం, న సక్కా అకుసలం సంవిభజితుం. యథా వా పన, మహారాజ, కస్సకా తళాకతో ఉదకం నీహరిత్వా ధఞ్ఞం పరిపాచేన్తి, అపి ను ఖో, మహారాజ, సక్కా మహాసముద్దతో ఉదకం నీహరిత్వా ధఞ్ఞం పరిపాచేతు”న్తి? “న హి, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సక్కా కుసలం సంవిభజితుం, న సక్కా అకుసలం సంవిభజితు”న్తి.

“భన్తే నాగసేన, కేన కారణేన సక్కా కుసలం సంవిభజితుం, న సక్కా అకుసలం సంవిభజితుం. కారణేన మం సఞ్ఞాపేహి, నాహం అన్ధో అనాలోకో సుత్వా వేదిస్సామీ”తి. “అకుసలం, మహారాజ, థోకం, కుసలం బహుకం, థోకత్తా అకుసలం కత్తారం యేవ పరియాదియతి, బహుకత్తా కుసలం సదేవకం లోకం అజ్ఝోత్థరతీ”తి. “ఓపమ్మం కరోహీ”తి.

“యథా, మహారాజ, పరిత్తం ఏకం ఉదకబిన్దు పథవియం నిపతేయ్య, అపి ను ఖో తం, మహారాజ, ఉదకబిన్దు దసపి ద్వాదసపి యోజనాని అజ్ఝోత్థరేయ్యా”తి? “న హి, భన్తే, యత్థ తం ఉదకబిన్దు నిపతితం, తత్థేవ పరియాదియతీ”తి. “కేన కారణేన, మహారాజా”తి? “పరిత్తత్తా, భన్తే, ఉదకబిన్దుస్సా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, పరిత్తం అకుసలం పరిత్తత్తా కత్తారం యేవ పరియాదియతి, న సక్కా సంవిభజితుం.

“యథా వా పన, మహారాజ, మహతిమహామేఘో అభివస్సేయ్య తప్పయన్తో ధరణితలం, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, మహామేఘో సమన్తతో ఓత్థరేయ్యా”తి. “ఆమ, భన్తే, పూరయిత్వా సో మహామేఘో సోబ్భసర సరితసాఖాకన్దరపదరదహతళాక [మాతికాతళాక (క.)] ఉదపానపోక్ఖరణియో దసపి ద్వాదసపి యోజనాని అజ్ఝోత్థరేయ్యా”తి. “కేన కారణేన, మహారాజా”తి? “మహన్తత్తా, భన్తే, మేఘస్సా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, కుసలం బహుకం, బహుకత్తా సక్కా దేవమనుస్సేహిపి సంవిభజితు”న్తి.

“భన్తే నాగసేన, కేన కారణేన అకుసలం థోకం కుసలం బహుతర”న్తి? “ఇధ, మహారాజ, యో కోచి దానం దేతి, సీలం సమాదియతి, ఉపోసథకమ్మం కరోతి, సో హట్ఠో పహట్ఠో హసితో పముదితో పసన్నమానసో వేదజాతో హోతి, తస్స అపరాపరం పీతి ఉప్పజ్జతి, పీతిమనస్స భియ్యో భియ్యో కుసలం పవడ్ఢతి.

“యథా, మహారాజ, ఉదపానే బహుసలిలసమ్పుణ్ణే ఏకేన దేసేన ఉదకం పవిసేయ్య, ఏకేన నిక్ఖమేయ్య, నిక్ఖమన్తేపి అపరాపరం ఉప్పజ్జతి, న సక్కా హోతి ఖయం పాపేతుం. ఏవమేవ ఖో , మహారాజ, కుసలం భియ్యో భియ్యో పవడ్ఢతి.

వస్ససతేపి చే, మహారాజ, పురిసో కతం కుసలం ఆవజ్జేయ్య, ఆవజ్జితే ఆవజ్జితే భియ్యో భియ్యో కుసలం పవడ్ఢతి. తస్స తం కుసలం సక్కా హోతి యథిచ్ఛకేహి సద్ధిం సంవిభజితుం, ఇదమేత్థ, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన కుసలం బహుతరం.

"అకుసలం పన, మహారాజ, కరోన్తో పచ్ఛా విప్పటిసారీ హోతి, విప్పటిసారినో చిత్తం పటిలీయతి పటికుటతి పటివత్తతి న సమ్పసారీయతి సోచతి తప్పతి హాయతి ఖీయతి న పరివడ్ఢతి తత్థేవ పరియాదియతి. యథా, మహారాజ, సుక్ఖాయ నదియా మహాపుళినాయ ఉన్నతావనతాయ కుటిలసఙ్కుటిలాయ ఉపరితో పరిత్తం ఉదకం ఆగచ్ఛన్తం హాయతి ఖీయతి న పరివడ్ఢతి తత్థేవ పరియాదియతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అకుసలం కరోన్తస్స చిత్తం పటిలీయతి పటికుటతి పటివత్తతి న సమ్పసారీయతి సోచతి తప్పతి హాయతి ఖీయతి న పరివడ్ఢతి తత్థేవ పరియాదియతి, ఇదమేత్థ, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన అకుసలం థోక"న్తి. "సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

పుబ్బపేతాదిసపఞ్హో చతుత్థో.

౫. సుపినపఞ్హో

౫. "భన్తే నాగసేన, ఇమస్మిం లోకే నరనారియో సుపినం పస్సన్తి కల్యాణమ్పి పాపకమ్పి, దిట్ఠపుబ్బమ్పి అదిట్ఠపుబ్బమ్పి, కతపుబ్బమ్పి అకతపుబ్బమ్పి, ఖేమమ్పి సభయమ్పి, దూరేపి సన్తికేపి, బహువిధానిపి అనేకవణ్ణసహస్సాని దిస్సన్తి, కిఞ్చేతం సుపినం నామ, కో చేతం పస్సతీ"తి? "నిమిత్తమేతం, మహారాజ, సుపినం నామ, యం చిత్తస్స ఆపాత [ఆపాథ (సీ. పీ.)] ముపగచ్ఛతి. ఛయిమే, మహారాజ, సుపినం పస్సన్తి, వాతికో సుపినం పస్సతి, పిత్తికో సుపినం పస్సతి, సేమ్హికో సుపినం పస్సతి, దేవతూపసంహారతో సుపినం పస్సతి, సముదాచిణ్ణతో సుపినం పస్సతి, పుబ్బనిమిత్తతో సుపినం పస్సతి, తత్ర, మహారాజ, యం పుబ్బనిమిత్తతో సుపినం పస్సతి, తం యేవ సచ్చం, అవసేసం మిచ్ఛా"తి.

"భన్తే నాగసేన, యో పుబ్బనిమిత్తతో సుపినం పస్సతి, కిం తస్స చిత్తం సయం గన్త్వా తం నిమిత్తం విచినాతి, తం వా నిమిత్తం చిత్తస్స ఆపాతముపగచ్ఛతి, అఞ్ఞో వా ఆగన్త్వా తస్స ఆరోచేతీ"తి? "న, మహారాజ, తస్స చిత్తం సయం గన్త్వా తం నిమిత్తం విచినాతి, నాపి అఞ్ఞో కోచి ఆగన్త్వా తస్స ఆరోచేతి, అథ ఖో తం యేవ నిమిత్తం చిత్తస్స ఆపాతముపగచ్ఛతి. యథా, మహారాజ, ఆదాసో న సయం కుహిఞ్చి గన్త్వా ఛాయం విచినాతి, నాపి అఞ్ఞో కోచి ఛాయం ఆనేత్వా ఆదాసం ఆరోపేతి [ఆరోచేతి (క.)], అథ ఖో యతో కుతోచి ఛాయా ఆగన్త్వా ఆదాసస్స ఆపాతముపగచ్ఛతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, న తస్స చిత్తం సయం గన్త్వా తం నిమిత్తం విచినాతి, నాపి అఞ్ఞో కోచి ఆగన్త్వా ఆరోచేతి, అథ ఖో యతో కుతోచి నిమిత్తం ఆగన్త్వా చిత్తస్స ఆపాతముపగచ్ఛతీ"తి.

"భన్తే నాగసేన, యం తం చిత్తం సుపినం పస్సతి, అపి ను తం చిత్తం జానాతి 'ఏవం నామ విపాకో భవిస్సతి ఖేమం వా భయం వా'తి? "న హి, మహారాజ, తం చిత్తం జానాతి 'ఏవంవిపాకో భవిస్సతి ఖేమం వా భయం వా'తి, నిమిత్తే పన ఉప్పన్నే అఞ్ఞేసం కథేతి, తతో తే అత్థం కథేన్తీ"తి.

"ఇఙ్ఘ, భన్తే నాగసేన, కారణం మే దస్సేహీ"తి. "యథా, మహారాజ, సరీరే తిలకా పీళకా దద్దూని ఉట్ఠహన్తి లాభాయ వా అలాభాయ వా, యసాయ వా అయసాయ వా, నిన్దాయ వా పసంసాయ వా, సుఖాయ వా దుక్ఖాయ వా, అపి ను తా,

మహారాజ, పీళకా జానిత్వా ఉప్పజ్జన్తి 'ఇమం నామ మయం అత్థం నిప్ఫాదేస్సామా'"తి? "న హి, భన్తే, యాదిసే తా ఓకాసే పీళకా సమ్భవన్తి, తత్థ తా పీళకా దిస్వా నేమిత్తకా బ్యాకరోన్తి 'ఏవం నామ విపాకో భవిస్సతీ'"తి. "ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యం తం చిత్తం సుపినం పస్సతి, న తం చిత్తం జానాతి 'ఏవం నామ విపాకో భవిస్సతి ఖేమం వా భయం వా'తి, నిమిత్తే పన ఉప్పన్నే అఞ్ఞేసం కథేతి, తతో తే అత్థం కథేన్తీ"తి.

"భన్తే నాగసేన, యో సుపినం పస్సతి, సో నిద్దాయన్తో, ఉదాహు జాగరన్తో [జగ్గన్తో (సీ. పీ.)] పస్సతీ"తి? "యో సో, మహారాజ, సుపినం పస్సతి, న సో నిద్దాయన్తో పస్సతి, నాపి జాగరన్తో పస్సతి. అపి చ ఓక్కన్తే మిద్ధే అసమ్పత్తే భవఙ్గే ఏత్థన్తరే సుపినం పస్సతి. మిద్ధసమారూళ్హస్స, మహారాజ, చిత్తం భవఙ్గగతం హోతి, భవఙ్గగతం చిత్తం నప్పవత్తతి, అప్పవత్తం చిత్తం సుఖదుక్ఖం నప్పజానాతి, అప్పటివిజానన్తస్స సుపినో న హోతి, పవత్తమానే చిత్తే సుపినం పస్సతి.

"యథా, మహారాజ, తిమిరే అన్ధకారే అప్పభాసే సుపరిసుద్ధేపి ఆదాసే ఛాయా న దిస్సతి , ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, మిద్ధసమారూళ్హే చిత్తే భవఙ్గగతే తిట్ఠమానేపి సరీరే చిత్తం అప్పవత్తం హోతి, అప్పవత్తే చిత్తే సుపినం న పస్సతి . యథా, మహారాజ, ఆదాసో, ఏవం సరీరం దట్ఠబ్బం; యథా అన్ధకారో, ఏవం మిద్ధం దట్ఠబ్బం; యథా ఆలోకో, ఏవం చిత్తం దట్ఠబ్బం.

"యథా వా పన, మహారాజ, మహికోత్థటస్స సూరియస్స పభా న దిస్సతి సన్తా యేవ సూరియరస్మి అప్పవత్తా హోతి, అప్పవత్తాయ సూరియరస్మియా ఆలోకో న హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, మిద్ధసమారూళ్హస్స చిత్తం భవఙ్గగతం హోతి, భవఙ్గగతం చిత్తం నప్పవత్తతి, అప్పవత్తే చిత్తే సుపినం న పస్సతి. యథా, మహారాజ, సూరియో, ఏవం సరీరం దట్ఠబ్బం; యథా మహికోత్థరణం, ఏవం మిద్ధం దట్ఠబ్బం; యథా సూరియరస్మి, ఏవం చిత్తం దట్ఠబ్బం.

"ద్విన్నం, మహారాజ, సన్తేపి సరీరే చిత్తం అప్పవత్తం హోతి, మిద్ధసమారూళ్హస్స భవఙ్గగతస్స సన్తేపి సరీరే చిత్తం అప్పవత్తం హోతి, నిరోధసమాపన్నస్స సన్తేపి సరీరే చిత్తం అప్పవత్తం హోతి, జాగరన్తస్స, మహారాజ, చిత్తం లోలం హోతి వివటం పాకటం అనిబద్ధం, ఏవరూపస్స చిత్తే నిమిత్తం ఆపాతం న ఉపేతి. యథా, మహారాజ, పురిసం వివటం పాకటం అకిరియం అరహస్సం రహస్సకామా పరివజ్జేన్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, జాగరన్తస్స దిబ్బో అత్థో ఆపాతం న ఉపేతి, తస్మా జాగరన్తో సుపినం న పస్సతి. యథా వా పన, మహారాజ, భిక్ఖుం భిన్నాజీవం అనాచారం పాపమిత్తం దుస్సీలం కుసీతం హీనవీరియం కుసలా బోధిపక్ఖియా ధమ్మా ఆపాతం న ఉపేన్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, జాగరన్తస్స దిబ్బో అత్థో ఆపాతం న ఉపేతి, తస్మా జాగరన్తో సుపినం న పస్సతీ"తి.

"భన్తే నాగసేన, అత్థి మిద్ధస్స ఆదిమజ్ఝపరియోసాన"న్తి? "ఆమ, మహారాజ, అత్థి మిద్ధస్స ఆదిమజ్ఝపరియోసాన"న్తి. "కతమం ఆది, కతమం మజ్ఝం, కతమం పరియోసాన"న్తి? "యో, మహారాజ, కాయస్స ఓనాహో పరియోనాహో దుబ్బల్యం మన్దతా అకమ్మఞ్ఞతా కాయస్స, అయం మిద్ధస్స ఆది; యో, మహారాజ, కపినిద్దాపరేతో వోకిణ్ణకం జగ్గతి [వోకిణ్ణతం గచ్ఛతి (నిస్స)], ఇదం మిద్ధస్స మజ్ఝం; భవఙ్గగతి పరియోసనం. మజ్ఝూపగతో, మహారాజ, కపినిద్దాపరేతో సుపినం పస్సతి. యథా, మహారాజ, కోచి యతచారీ సమాహితచిత్తో ఠితధమ్మో అచలబుద్ధి పహీనకోతూహలసద్దం వనమజ్ఝోగాహిత్వా సుఖుమం అత్థం చిన్తయతి, న చ సో తత్థ మిద్ధం ఓక్కమతి, సో తత్థ సమాహితో ఏకగ్గచిత్తో సుఖుమం అత్థం పటివిజ్ఝతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, జాగరో న మిద్ధసమాపన్నో , మజ్ఝూపగతో కపినిద్దాపరేతో సుపినం పస్సతి. యథా, మహారాజ, కోతూహలసద్దో, ఏవం జాగరం దట్ఠబ్బం; యథా వివిత్తం వనం, ఏవం కపినిద్దాపరేతో దట్ఠబ్బో ; యథా సో కోతూహలసద్దం ఓహాయ మిద్ధం

వివజ్జేత్వా మజ్ఝత్తభూతో సుఖుమం అత్థం పటివిజ్ఝతి, ఏవం జాగరో న మిద్ధసమాపన్నో కపినిద్దాపరేతో సుపినం పస్సతీ”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

సుపినపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. అకాలమరణపఞ్హో

౬. “భన్తే నాగసేన, యే తే సత్తా మరన్తి, సబ్బే తే కాలే యేవ మరన్తి, ఉదాహు అకాలేపి మరన్తీ”తి? “అత్థి, మహారాజ, కాలేపి మరణం, అత్థి అకాలేపి మరణ”న్తి.

“భన్తే నాగసేన, కే కాలే మరన్తి, కే అకాలే మరన్తీ”తి? “దిట్ఠపుబ్బా పన, మహారాజ, తయా అమ్బరుక్ఖా వా జమ్బురుక్ఖా వా, అఞ్ఞస్మా వా పన ఫలరుక్ఖా ఫలాని పతన్తాని ఆమాని చ పక్కాని చా”తి? “ఆమ, భన్తే”తి. “యాని తాని, మహారాజ, ఫలాని రుక్ఖతో పతన్తి, సబ్బాని తాని కాలే యేవ పతన్తి, ఉదాహు అకాలేపీ”తి? “యాని తాని, భన్తే నాగసేన, ఫలాని పరిపక్కాని విలీనాని పతన్తి, సబ్బాని తాని కాలే పతన్తి. యాని పన తాని అవసేసాని ఫలాని తేసు కానిచి కిమివిద్ధాని పతన్తి, కానిచి లగుళహతాని [సకుణపహతా (స్యా॰), లకుటహతాని (సీ॰ పీ॰ క॰)] పతన్తి, కానిచి వాతప్పహతాని పతన్తి, కానిచి అన్తోపూతికాని హుత్వా పతన్తి, సబ్బాని తాని అకాలే పతన్తీ”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే జరావేగహతా మరన్తి, తే యేవ కాలే మరన్తి, అవసేసా కేచి కమ్మప్పటిబాళ్హా మరన్తి, కేచి గతిప్పటిబాళ్హా మరన్తి, కేచి కిరియప్పటిబాళ్హా మరన్తీ”తి.

“భన్తే నాగసేన, యే తే కమ్మప్పటిబాళ్హా మరన్తి, యేపి తే గతిప్పటిబాళ్హా మరన్తి, యేపి తే కిరియప్పటిబాళ్హా మరన్తి, యేపి తే జరావేగప్పటిబాళ్హా మరన్తి, సబ్బే తే కాలే యేవ మరన్తి, యోపి మాతుకుచ్ఛిగతో మరతి, సో తస్స కాలో, కాలే యేవ సో మరతి. యోపి విజాతఘరే మరతి, సో తస్స కాలో , సోపి కాలే యేవ మరతి. యోపి మాసికో మరతి…పే॰… యోపి వస్ససతికో మరతి, సో తస్స కాలో, కాలే యేవ సో మరతి, తేన హి, భన్తే నాగసేన, అకాలే మరణం నామ న హోతి, యే కేచి మరన్తి, సబ్బే తే కాలే యేవ మరన్తీ”తి.

“సత్తిమే , మహారాజ, విజ్జమానేపి ఉత్తరిం ఆయుస్మిం అకాలే మరన్తి. కతమే సత్త? జిఘచ్ఛితో, మహారాజ, భోజనం అలభమానో ఉపహతబ్భన్తరో విజ్జమానేపి ఉత్తరిం ఆయుస్మిం అకాలే మరతి, పిపాసితో, మహారాజ, పానీయం అలభమానో పరిసుక్ఖహదయో విజ్జమానేపి ఉత్తరిం ఆయుస్మిం అకాలే మరతి, అహినా దట్ఠో, మహారాజ, విసవేగాభిహతో తికిచ్ఛకం అలభమానో విజ్జమానేపి ఉత్తరిం ఆయుస్మిం అకాలే మరతి, విసమాసితో, మహారాజ, డయ్హన్తేసు అఙ్గపచ్చఙ్గేసు అగదం అలభమానో విజ్జమానేపి ఉత్తరిం ఆయుస్మిం అకాలే మరతి, అగ్గిగతో, మహారాజ, ఝాయమానో నిబ్బాపనం అలభమానో విజ్జమానేపి ఉత్తరిం ఆయుస్మిం అకాలే మరతి, ఉదకగతో, మహారాజ, పతిట్ఠం అలభమానో విజ్జమానేపి ఉత్తరిం ఆయుస్మిం అకాలే మరతి, సత్తిహతో, మహారాజ, ఆబాధికో భిసక్కం అలభమానో విజ్జమానేపి ఉత్తరిం ఆయుస్మిం అకాలే మరతి, ఇమే ఖో, మహారాజ, సత్త విజ్జమానేపి ఉత్తరిం ఆయుస్మిం అకాలే మరన్తి. తత్రాపాహం, మహారాజ, ఏకంసేన వదామి.

“అట్ఠవిధేన, మహారాజ, సత్తానం కాలఙ్కిరియా హోతి, వాతసముట్ఠానేన పిత్తసముట్ఠానేన సేమ్హసముట్ఠానేన సన్నిపాతికేన ఉతువిపరిణామేన విసమపరిహారేన ఓపక్కమికేన కమ్మవిపాకేన, మహారాజ, సత్తానం కాలఙ్కిరియా హోతి.

తత్ర, మహారాజ, యదిదం కమ్మవిపాకేన కాలఙ్కిరియా, సా యేవ తత్థ సామయికా [సామాయికా (క.)] కాలఙ్కిరియా, అవసేసా అసామయికా కాలఙ్కిరియాతి. భవతి చ –

> ‘‘‘జిఘచ్ఛాయ పిపాసాయ, అహిదట్ఠా [అహిదట్ఠో (సీ.), అహినా దట్ఠో (పీ.)] విసేన చ;
>
> అగ్గిఉదకసత్తీహి, అకాలే తత్థ మీయతి;
>
> వాతపిత్తేన సేమ్హేన, సన్నిపాతేనుతూహి చ;
>
> విసమోపక్కమకమ్మేహి, అకాలే తత్థ మీయతీ’తి.

‘‘కేచి , మహారాజ, సత్తా పుబ్బే కతేన తేన తేన అకుసలకమ్మవిపాకేన మరన్తి. ఇధ, మహారాజ, యో పుబ్బే పరే జిఘచ్ఛాయ మారేతి, సో బహూని వస్ససతసహస్సాని జిఘచ్ఛాయ పరిపీళితో ఛాతో పరికిలన్తో సుక్ఖమిలాతహదయో బుభుక్ఖితో [సుక్ఖితో (సీ. పీ. క.)] విసుక్ఖితో ఝాయన్తో అబ్భన్తరం పరిడయ్హన్తో జిఘచ్ఛాయ యేవ మరతి దహరోపి మజ్ఝిమోపి మహల్లకోపి, ఇదమ్పి తస్స సామయికమరణం.

‘‘యో పుబ్బే పరే పిపాసాయ మారేతి, సో బహూని వస్ససతసహస్సాని పేతో హుత్వా నిజ్ఝామతణ్హికో సమానో లూఖో కిసో పరిసుక్ఖితహదయో పిపాసాయ యేవ మరతి దహరోపి మజ్ఝిమోపి మహల్లకోపి, ఇదమ్పి తస్స సామయికమరణం.

‘‘యో పుబ్బే పరే అహినా డంసాపేత్వా మారేతి, సో బహూని వస్ససతసహస్సాని అజగరముఖేనేవ అజగరముఖం కణ్హసప్పముఖేనేవ కణ్హసప్పముఖం పరివత్తిత్వా తేహి ఖాయితఖాయితో అహీహి దట్ఠో యేవ మరతి దహరోపి మజ్ఝిమోపి మహల్లకోపి, ఇదమ్పి తస్స సామయికమరణం.

‘‘యో పుబ్బే పరే విసం దత్వా మారేతి, సో బహూని వస్ససతసహస్సాని డయ్హన్తేహి అఙ్గపచ్చఙ్గేహి భిజ్జమానేన సరీరేన కుణపగన్ధం వాయన్తో విసేనేవ మరతి దహరోపి మజ్ఝిమోపి మహల్లకోపి, ఇదమ్పి తస్స సామయికమరణం.

‘‘యో పుబ్బే పరే అగ్గినా మారేతి, సో బహూని వస్ససతసహస్సాని అఙ్గారపబ్బతేనేవ అఙ్గారపబ్బతం యమవిసయేనేవ యమవిసయం పరివత్తిత్వా దడ్ఢవిదడ్ఢగత్తో అగ్గినా యేవ మరతి దహరోపి మజ్ఝిమోపి మలల్లకోపి, ఇదమ్పి తస్స సామయికమరణం.

‘‘యో పుబ్బే పరే ఉదకేన మారేతి, సో బహూని వస్ససతసహస్సాని హతవిలుత్తభగ్గదుబ్బలగత్తో ఖుబ్భితచిత్తో [ఖుభితచిత్తో (సీ. పీ.)] ఉదకేనేవ [ఉదకే యేవ (బహూసు)] మరతి దహరోపి మజ్ఝిమోపి మహల్లకోపి, ఇదమ్పి తస్స సామయికమరణం.

‘‘యో పుబ్బే పరే సత్తియా మారేతి, సో బహూని వస్ససతసహస్సాని ఛిన్నభిన్నకోట్టితవికోట్టితో సత్తిముఖసమాహతో సత్తియా యేవ మరతి దహరోపి మజ్ఝిమోపి మహల్లకోపి, ఇదమ్పి తస్స సామయికమరణం’’.

‘‘భన్తే నాగసేన, అకాలే మరణం అత్థీతి యం వదేతి, ఇఙ్ఘ మే త్వం తత్థ కారణం అతిదిసాతి’’. ‘‘యథా, మహారాజ, మహతిమహాఅగ్గిక్ఖన్ధో ఆదిన్నతిణకట్ఠసాఖాపలాసో పరియాదిన్నభక్ఖో ఉపాదానసఙ్ఖయా నిబ్బాయతి, సో అగ్గి వుచ్చతి

‘అనీతికో అనుపద్దవో సమయే నిబ్బుతో నామా’తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో కోచి బహూని దివససహస్సాని జీవిత్వా జరాజిణ్ణో ఆయుక్ఖయా అనీతికో అనుపద్దవో మరతి, సో వుచ్చతి ‘సమయే మరణముపగతో’తి.

“యథా వా పన, మహారాజ, మహతిమహాఅగ్గిక్ఖన్ధో ఆదిన్నతిణకట్ఠసాఖాపలాసో అస్స, తం అపరియాదిన్నే యేవ తిణకట్ఠసాఖాపలాసే మహతిమహామేఘో అభిప్పవస్సిత్వా నిబ్బాపేయ్య, అపి ను ఖో, మహారాజ, మహాఅగ్గిక్ఖన్ధో సమయే నిబ్బుతో నామ హోతీ”తి? “న హి, భన్తే”తి. “కిస్స పన సో, మహారాజ, పచ్ఛిమో అగ్గిక్ఖన్ధో పురిమకేన అగ్గిక్ఖన్ధేన సమసమగతికో నాహోసీ”తి? “ఆగన్తుకేన, భన్తే, మేఘేన పటిపీళితో సో అగ్గిక్ఖన్ధో అసమయే నిబ్బుతో”తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో కోచి అకాలే మరతి, సో ఆగన్తుకేన రోగేన పటిపీళితో వాతసముట్ఠానేన వా పిత్తసముట్ఠానేన వా సేమ్హసముట్ఠానేన వా సన్నిపాతికేన వా ఉతుపరిణామజేన వా విసమపరిహారజేన వా ఓపక్కమికేన వా జిఘచ్ఛాయ వా పిపాసాయ వా సప్పదట్ఠేన వా విసమాసితేన వా అగ్గినా వా ఉదకేన వా సత్తిపేగప్పటిపీళితో వా అకాలే మరతి. ఇదమేత్థ, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన అకాలే మరణం అత్థి.

“యథా వా పన, మహారాజ, గగనే మహతిమహావలాహకో ఉట్ఠహిత్వా నిన్నఞ్చ థలఞ్చ పరిపూరయన్తో అభివస్సతి, సో వుచ్చతి ‘మేఘో అనీతికో అనుపద్దవో వస్సతీ’తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో కోచి చిరం జీవిత్వా జరాజిణ్ణో ఆయుక్ఖయా అనీతికో అనుపద్దవో మరతి, సో వుచ్చతి ‘సమయే మరణముపగతో’తి.

“యథా వా పన, మహారాజ, గగనే మహతిమహావలాహకో ఉట్ఠహిత్వా అన్తరాయేవ మహతా వాతేన అబ్భత్థం గచ్ఛేయ్య, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, మహావలాహకో సమయే విగతో నామ హోతీ”తి? “న హి, భన్తే”తి. “కిస్స పన సో, మహారాజ, పచ్ఛిమో వలాహకో పురిమేన వలాహకేన సమసమగతికో నాహోసీ”తి? “ఆగన్తుకేన, భన్తే, వాతేన పటిపీళితో సో వలాహకో అసమయప్పత్తో యేవ విగతో”తి . “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో కోచి అకాలే మరతి, సో ఆగన్తుకేన రోగేన పటిపీళితో వాతసముట్ఠానేన వా...పే.... సత్తిపేగప్పటిపీళితో వా అకాలే మరతి. ఇదమేత్థ, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన అకాలే మరణం అత్థీతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, బలవా ఆసీవిసో కుపితో కిఞ్చిదేవ పురిసం డంసేయ్య, తస్స తం విసం అనీతికం అనుపద్దవం మరణం పాపేయ్య, తం విసం వుచ్చతి ‘అనీతికమనుపద్దవం కోటిగత’న్తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో కోచి చిరం జీవిత్వా జరాజిణ్ణో ఆయుక్ఖయా అనీతికో అనుపద్దవో మరతి, సో వుచ్చతి ‘అనీతికో అనుపద్దవో జీవితకోటిగతో సామయికం మరణముపగతో’తి.

“యథా వా పన, మహారాజ, బలవతా ఆసీవిసేన దట్ఠస్స అన్తరాయేవ ఆహితుణ్డికో అగదం దత్వా అవిసం కరేయ్య, అపి ను ఖో తం, మహారాజ, విసం సమయే విగతం నామ హోతీ”తి? “న హి భన్తే”తి. “కిస్స పన తం, మహారాజ, పచ్ఛిమం విసం పురిమకేన విసేన సమసమగతికం నాహోసీ”తి? “ఆగన్తుకేన, భన్తే, అగదేన పటిపీళితం విసం అకోటిగతం యేవ విగత”న్తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో కోచి అకాలే మరతి, సో ఆగన్తుకేన రోగేన పటిపీళితో వాతసముట్ఠానేన వా...పే... సత్తిపేగప్పటిపీళితో వా అకాలే మరతి. ఇదమేత్థ, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన అకాలే మరణం అత్థీతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, ఇస్సాసో సరం పాతేయ్య, సచే సో సరో యథాగతిగమనపథమత్థకం గచ్ఛతి, సో సరో వుచ్చతి ‘అనీతికో అనుపద్దవో యథాగతిగమనపథమత్థకం గతో నామా’తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో కోచి చిరం జీవిత్వా జరాజిణ్ణో ఆయుక్ఖయా అనీతికో అనుపద్దవో మరతి, సో వుచ్చతి ‘అనీతికో అనుపద్దవో సమయే మరణముపగతో’తి.

“యథా వా పన, మహారాజ, ఇస్సాసో సరం పాతేయ్య, తస్స తం సరం తస్మిం యేవ ఖణే కోచి గణ్హేయ్య, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, సరో యథాగతిగమనపథమత్థకం గతో నామ హోతీ”తి? “న హి, భన్తే”తి. “కిస్స పన సో, మహారాజ, పచ్ఛిమో సరో పురిమకేన సరేన సమసమగతికో నాహోసీ”తి? “ఆగన్తుకేన, భన్తే, గహణేన తస్స సరస్స గమనం ఉపచ్ఛిన్న”న్తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో కోచి అకాలే మరతి, సో ఆగన్తుకేన రోగేన పటిపీళితో వాతసముట్ఠానేన వా... పే.... సత్తివేగప్పటిపీళితో వా అకాలే మరతి. ఇదమేత్థ, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన అకాలే మరణం అత్థీతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, యో కోచి లోహమయం భాజనం ఆకోటేయ్య, తస్స ఆకోటనేన సద్దో నిబ్బత్తిత్వా యథాగతిగమనపథమత్థకం గచ్ఛతి, సో సద్దో వుచ్చతి ‘అనీతికో అనుపద్దవో యథాగతిగమనపథమత్థకం గతో నామా’తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో కోచి బహూని దివససహస్సాని జీవిత్వా జరాజిణ్ణో ఆయుక్ఖయా అనీతికో అనుపద్దవో మరతి, సో వుచ్చతి ‘అనీతికో అనుపద్దవో సమయే మరణముపాగతో’తి.

“యథా వా పన, మహారాజ, యో కోచి లోహమయం భాజనం ఆకోటేయ్య, తస్స ఆకోటనేన సద్దో నిబ్బత్తేయ్య, నిబ్బత్తే సద్దే అదూరగతే కోచి ఆమసేయ్య, సహ ఆమసనేన సద్దో నిరుజ్ఝేయ్య , అపి ను ఖో సో, మహారాజ, సద్దో యథాగతిగమనపథమత్థకం గతో నామ హోతీ”తి? “న హి, భన్తే”తి. “కిస్స పన, మహారాజ, పచ్ఛిమో సద్దో పురిమకేన సద్దేన సమసమగతికో నాహోసీ”తి? “ఆగన్తుకేన, భన్తే, ఆమసనేన సో సద్దో ఉపరతో”తి . “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో కోచి అకాలే మరతి, సో ఆగన్తుకేన రోగేన పటిపీళితో వాతసముట్ఠానేన వా...పే.... సత్తివేగప్పటిపీళితో వా అకాలే మరతి. ఇదమేత్థ మహారాజ కారణం, యేన కారణేన అకాలే మరణం అత్థీతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, ఖేత్తే సువిరూళ్హం ధఞ్ఞబీజం సమ్మా పవత్తమానేన వస్సేన ఓతతవితతఆకిణ్ణబహుఫలం హుత్వా [ఉట్ఠితఆకిణ్ణబహుఫలం భవిత్వా (స్యా.)] సస్సుట్ఠానసమయం పాపుణాతి, తం ధఞ్ఞం వుచ్చతి ‘అనీతికమనుపద్దవం సమయసమ్పత్తం నామ హోతీ’తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో కోచి బహూని దివససహస్సాని జీవిత్వా జరాజిణ్ణో ఆయుక్ఖయా అనీతికో అనుపద్దవో మరతి, సో వుచ్చతి ‘అనీతికో అనుపద్దవో సమయే మరణముపగతో’తి.

“యథా వా పన, మహారాజ, ఖేత్తే సువిరూళ్హం ధఞ్ఞబీజం ఉదకేన వికలం మరేయ్య, అపి ను ఖో తం, మహారాజ, ధఞ్ఞం అసమయసమ్పత్తం నామ హోతీ”తి? “న హి, భన్తే”తి. “కిస్స పన తం, మహారాజ, పచ్ఛిమం ధఞ్ఞం పురిమకేన ధఞ్ఞేన సమసమగతికం నాహోసీ”తి? “ఆగన్తుకేన, భన్తే, ఉణ్హేన పటిపీళితం తం ధఞ్ఞం మత”న్తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో కోచి అకాలే మరతి, సో ఆగన్తుకేన రోగేన పటిపీళితో వాతసముట్ఠానేన వా...పే.... సత్తివేగప్పటిపీళితో వా అకాలే మరతి. ఇదమేత్థ, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన అకాలే మరణం అత్థీతి.

“సుతపుబ్బం పన తయా, మహారాజ, ‘సమ్పన్నతరుణసస్సం కిమయో ఉట్ఠహిత్వా సమూలం నాసేన్తీ’”తి? “సుతపుబ్బఞ్చేవ తం, భన్తే, అప్పేహి దిట్ఠపుబ్బఞ్చా”తి. “కిం ను ఖో తం, మహారాజ, సస్సం కాలే నట్ఠం, ఉదాహు అకాలే నట్ఠ”న్తి? “అకాలే, భన్తే, యది ఖో తం, భన్తే, సస్సం కిమయో న ఖాదేయ్యుం, సస్సుద్ధరణసమయం పాపుణేయ్యా”తి. “కిం పన, మహారాజ, ఆగన్తుకేన ఉపఘాతేన సస్సం వినస్సతి, నిరుపఘాతం సస్సం సస్సుద్ధరణసమయం పాపుణాతీ”తి? “ఆమ, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో కోచి అకాలే మరతి, సో ఆగన్తుకేన రోగేన పటిపీళితో వాతసముట్ఠానేన వా...పే.... సత్తివేగప్పటిపీళితో వా మరతి. ఇదమేత్థ, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన అకాలే మరణం అత్థీతి.

“సుతపుబ్బం పన తయా, మహారాజ, ‘సమ్పన్నే సస్సే ఫలభారనమితే మఞ్జరితపత్తే కరకవస్సం నామ వస్సజాతి నిపతిత్వా వినాసేతి అఫలం కరోతీ’తి? “సుతపుబ్బఞ్చేవ తం, భన్తే, అప్పేహి దిట్ఠపుబ్బఞ్చా”తి. “అపి ను ఖో తం, మహారాజ, సస్సం కాలే నట్ఠం, ఉదాహు అకాలే నట్ఠ”న్తి? “అకాలే, భన్తే, యది ఖో తం, భన్తే, సస్సం కరకవస్సం న వస్సేయ్య సస్సుద్ధరణసమయం పాపుణేయ్యా”తి. “కిం పన, మహారాజ, ఆగన్తుకేన ఉపఘాతేన సస్సం వినస్సతి, నిరుపఘాతం సస్సం సస్సుద్ధరణసమయం పాపుణాతీ”తి? “ఆమ, భన్తే”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో కోచి అకాలే మరతి, సో ఆగన్తుకేన రోగేన పటిపీళితో వాతసముట్ఠానేన వా పిత్తసముట్ఠానేన వా సేమ్హసముట్ఠానేన వా సన్నిపాతికేన వా ఉతుపరిణామజేన వా విసమపరిహారజేన వా ఓపక్కమికేన వా జిఘచ్ఛాయ వా పిపాసాయ వా సప్పదట్ఠేన వా విసమాసితేన వా అగ్గినా వా ఉదకేన వా సత్తివేగప్పటిపీళితో వా అకాలే మరతి. యది పన ఆగన్తుకేన రోగేన పటిపీళితో న భవేయ్య, సమయేవ మరణం పాపుణేయ్య. ఇదమేత్థ, మహారాజ, కారణం, యేన కారణేన అకాలే మరణం అత్థీ”తి.

“అచ్ఛరియం , భన్తే నాగసేన, అబ్భుతం భన్తే నాగసేన, సుదస్సితం కారణం, సుదస్సితం ఓపమ్మం అకాలే మరణస్స పరిదీపనాయ, ‘అత్థి అకాలే మరణ’న్తి ఉత్తానీకతం పాకటం కతం విభూతం కతం, అచిత్తవిక్ఖిత్తకోపి, భన్తే నాగసేన, మనుజో ఏకమేకేనపి తావ ఓపమ్మేన నిట్ఠం గచ్ఛేయ్య ‘అత్థి అకాలే మరణ’న్తి , కిం పన మనుజో సచేతనో? పఠమోపమ్మేనేవాహం, భన్తే, సఞ్ఞత్తో ‘అత్థి అకాలే మరణ’న్తి, అపి చ అపరాపరం నిబ్బాహనం సోతుకామో న సమ్పటిచ్ఛి”న్తి.

అకాలమరణపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. చేతియపాటిహారియపఞ్హో

౭. “భన్తే నాగసేన, సబ్బేసం పరినిబ్బుతానం చేతియే పాటిహీరం హోతి, ఉదాహు ఏకచ్చానం యేవ హోతీ”తి? “ఏకచ్చానం, మహారాజ, హోతి, ఏకచ్చానం న హోతీ”తి. “కతమేసం, భన్తే, హోతి, కతమేసం న హోతీ”తి? “తిణ్ణన్నం, మహారాజ, అఞ్ఞతరస్స అధిట్ఠానా పరినిబ్బుతస్స చేతియే పాటిహీరం హోతి. కతమేసం తిణ్ణన్నం? ఇధ, మహారాజ, అరహా దేవమనుస్సానం అనుకమ్పాయ తిట్ఠన్తోవ అధిట్ఠాతి ‘ఏవంనామ చేతియే పాటిహీరం హోతూ’తి, తస్స అధిట్ఠానవసేన చేతియే పాటిహీరం హోతి, ఏవం అరహతో అధిట్ఠానవసేన పరినిబ్బుతస్స చేతియే పాటిహీరం హోతి.

“పున చపరం, మహారాజ, దేవతా మనుస్సానం అనుకమ్పాయ పరినిబ్బుతస్స చేతియే పాటిహీరం దస్సేన్తి ‘ఇమినా పాటిహీరేన సద్ధమ్మో నిచ్చసమ్పగ్గహితో భవిస్సతి, మనుస్సా చ పసన్నా కుసలేన అభివడ్ఢిస్సన్తీ’తి, ఏవం దేవతానం అధిట్ఠానవసేన పరినిబ్బుతస్స చేతియే పాటిహీరం హోతి.

“పున చపరం, మహారాజ, ఇత్థీ వా పురిసో వా సద్ధో పసన్నో పణ్డితో బ్యత్తో మేధావీ బుద్ధిసమ్పన్నో యోనిసో చిన్తయిత్వా గన్ధం వా మాలం వా దుస్సం వా అఞ్ఞతరం వా కిఞ్చి అధిట్ఠహిత్వా చేతియే ఉక్ఖిపతి ‘ఏవంనామ హోతూ’తి, తస్సపి అధిట్ఠానవసేన పరినిబ్బుతస్స చేతియే పాటిహీరం హోతి, ఏవం మనుస్సానం అధిట్ఠానవసేన పరినిబ్బుతస్స చేతియే పాటిహీరం హోతి.

“ఇమేసం ఖో, మహారాజ, తిణ్ణన్నం అఞ్ఞతరస్స అధిట్ఠానవసేన పరినిబ్బుతస్స చేతియే పాటిహీరం హోతి.

“యది, మహారాజ, తేసం అధిట్ఠానం న హోతి, ఖీణాసవస్సపి ఛళభిఞ్ఞస్స చేతోవసిప్పత్తస్స చేతియే పాటిహీరం న హోతి, అసతిపి , మహారాజ, పాటిహీరే చరితం దిస్వా సుపరిసుద్ధం ఓకప్పేతబ్బం నిట్ఠం గన్తబ్బం సద్దహితబ్బం ‘సుపరినిబ్బుతో అయం బుద్ధపుత్తో’”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

చేతియపాటిహారియపఞ్హో సత్తమో.

౮. ధమ్మాభిసమయపఞ్హో

౮. “భన్తే నాగసేన, యే తే సమ్మా పటిపజ్జన్తి, తేసం సబ్బేసం యేవ ధమ్మాభిసమయో హోతి, ఉదాహు కస్సచి న హోతీ”తి? “కస్సచి, మహారాజ, హోతి, కస్సచి న హోతీ”తి. “కస్స భన్తే హోతి, కస్స న హోతీ”తి? “తిరచ్ఛానగతస్స, మహారాజ, సుప్పటిపన్నస్సాపి ధమ్మాభిసమయో న హోతి, పేత్తివిసయూపపన్నస్స...పే.... మిచ్ఛాదిట్ఠికస్స...పే.... కుహకస్స...పే.... మాతుఘాతకస్స...పే.... పితుఘాతకస్స...పే.... అరహన్తఘాతకస్స...పే.... సఙ్ఘభేదకస్స...పే.... లోహితుప్పాదకస్స...పే.... థేయ్యసంవాసకస్స...పే.... తిత్థియపక్కన్తస్స...పే.... భిక్ఖునిదూసకస్స...పే.... తేరసన్నం గరుకాపత్తీనం అఞ్ఞతరం ఆపజ్జిత్వా అవుట్ఠితస్స...పే.... పణ్డకస్స...పే.... ఉభతోబ్యఞ్జనకస్స సుప్పటిపన్నస్సాపి ధమ్మాభిసమయో న హోతి...పే.... యోపి మనుస్సదహరకో ఊనకసత్తవస్సికో, తస్స సుప్పటిపన్నస్సాపి ధమ్మాభిసమయో న హోతి. ఇమేసం ఖో, మహారాజ, సోళసన్నం పుగ్గలానం సుప్పటిపన్నానమ్పి ధమ్మాభిసమయో న హోతీ”తి.

“భన్తే నాగసేన, యే తే పన్నరస పుగ్గలా విరుద్ధా యేవ, తేసం ధమ్మాభిసమయో హోతు వా మా వా హోతు, అథ కేన కారణేన మనుస్సదహరకస్స ఊనకసత్తవస్సికస్స సుప్పటిపన్నస్సాపి ధమ్మాభిసమయో న హోతి? ఏత్థ తావ పఞ్హో భవతి ‘నను నామ దహరకస్స న రాగో హోతి, న దోసో హోతి, న మోహో హోతి, న మానో హోతి, న మిచ్ఛాదిట్ఠి హోతి, న అరతి హోతి, న కామవితక్కో హోతి, అమిస్సితో కిలేసేహి, సో నామ దహరకో యుత్తో చ పత్తో చ అరహతి చ చత్తారి సచ్చాని ఏకపటివేధేన పటివిజ్ఝితు’”న్తి.

“తఞ్ఞేవేత్థ , మహారాజ, కారణం, యేనాహం కారణేన భణామి ‘ఊనకసత్తవస్సికస్స సుప్పటిపన్నస్సాపి ధమ్మాభిసమయో న హోతీ’తి. యది, మహారాజ, ఊనకసత్తవస్సికో రజనీయే రజ్జేయ్య, దుస్సనీయే దుస్సేయ్య, మోహనీయే ముయ్హేయ్య, మదనీయే మజ్జేయ్య, దిట్ఠిం విజానేయ్య, రతిఞ్చ అరతిఞ్చ విజానేయ్య, కుసలాకుసలం వితక్కేయ్య, భవేయ్య తస్స ధమ్మాభిసమయో, అపి చ, మహారాజ, ఊనకసత్తవస్సికస్స చిత్తం అబలం దుబ్బలం పరిత్తం

అప్పం థోకం మన్దం అవిభూతం, అసఙ్ఖతా నిబ్బానధాతు గరుకా భారికా విపులా మహతీ. ఊనకసత్తవస్సికో, మహారాజ, తేన దుబ్బలేన చిత్తేన పరిత్తకేన మన్దేన అవిభూతేన న సక్కోతి గరుకం భారికం విపులం మహతిం అసఙ్ఖతం నిబ్బానధాతుం పటివిజ్ఝితుం.

“యథా, మహారాజ, సినేరుపబ్బతరాజా గరుకో భారికో విపులో మహన్తో, అపి ను ఖో తం, మహారాజ, పురిసో అత్తనో పాకతికేన థామబలవీరియేన సక్కుణేయ్య సినేరుపబ్బతరాజానం ఉద్ధరితు”న్తి? “న హి, భన్తే”తి. “కేన కారణేన మహారాజా”తి? “దుబ్బలత్తా, భన్తే, పురిసస్స, మహన్తత్తా సినేరుపబ్బతరాజస్సా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఊనకసత్తవస్సికస్స చిత్తం అబలం దుబ్బలం పరిత్తం అప్పం థోకం మన్దం అవిభూతం, అసఙ్ఖతా నిబ్బానధాతు గరుకా భారికా విపులా మహతీ. ఊనకసత్తవస్సికో తేన దుబ్బలేన చిత్తేన పరిత్తేన మన్దేన అవిభూతేన న సక్కోతి గరుకం భారికం విపులం మహతిం అసఙ్ఖతం నిబ్బానధాతుం పటివిజ్ఝితుం, తేన కారణేన ఊనకసత్తవస్సికస్స సుప్పటిపన్నస్సాపి ధమ్మాభిసమయో న హోతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, అయం మహాపథవీ దీఘా ఆయతా పుథులా విత్థతా విసాలా విత్థిణ్ణా విపులా మహన్తా, అపి ను ఖో తం, మహారాజ, మహాపథవిం సక్కా పరిత్తకేన ఉదకబిన్దుకేన తేమేత్వా ఉదకచిక్ఖల్లం కాతు”న్తి? “న హి, భన్తే”తి. “కేన కారణేన, మహారాజా”తి? “పరిత్తత్తా, భన్తే, ఉదకబిన్దుస్స, మహన్తత్తా మహాపథవియా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఊనకసత్తవస్సికస్స చిత్తం అబలం దుబ్బలం పరిత్తం అప్పం థోకం మన్దం అవిభూతం, అసఙ్ఖతా నిబ్బానధాతు దీఘా ఆయతా పుథులా విత్థతా విసాలా విత్థిణ్ణా విపులా మహన్తా. ఊనకసత్తవస్సికో తేన దుబ్బలేన చిత్తేన పరిత్తకేన మన్దేన అవిభూతేన న సక్కోతి మహతిం అసఙ్ఖతం నిబ్బానధాతుం పటివిజ్ఝితుం, తేన కారణేన ఊనకసత్తవస్సికస్స సుప్పటిపన్నస్సాపి ధమ్మాభిసమయో న హోతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, అబలదుబ్బలపరిత్తఅప్పథోకమన్దగ్గి భవేయ్య, అపి ను ఖో, మహారాజ, తావతకేన మన్దేన అగ్గినా సక్కా సదేవకే లోకే అన్ధకారం విధమిత్వా ఆలోకం దస్సేతు”న్తి? “న హి, భన్తే”తి. “కేన కారణేన మహారాజా”తి? “మన్దత్తా, భన్తే, అగ్గిస్స, లోకస్స మహన్తత్తా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఊనకసత్తవస్సికస్స చిత్తం అబలం దుబ్బలం పరిత్తం అప్పం థోకం మన్దం అవిభూతం, మహతా చ అవిజ్జన్ధకారేన పిహితం. తస్మా దుక్కరం ఞాణాలోకం దస్సయితుం, తేన కారణేన ఊనకసత్తవస్సికస్స సుప్పటిపన్నస్సాపి ధమ్మాభిసమయో న హోతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, ఆతురో కిసో అణుపరిమితకాయో సాలకకిమి హత్థినాగం తిధా పభిన్నం నవాయతం తివిత్థతం దసపరిణాహం అట్ఠరతనికం సకట్ఠానముపగతం దిస్వా గిలితుం పరికడ్ఢేయ్య, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, సాలకకిమి సక్కుణేయ్య తం హత్థినాగం గిలితు”న్తి? “న హి, భన్తే”తి. “కేన కారణేన, మహారాజా”తి? “పరిత్తత్తా, భన్తే, సాలకకిమిస్స, మహన్తత్తా హత్థినాగస్సా”తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఊనకసత్తవస్సికస్స చిత్తం అబలం దుబ్బలం పరిత్తం అప్పం థోకం మన్దం అవిభూతం, మహతీ అసఙ్ఖతా నిబ్బానధాతు. సో తేన దుబ్బలేన చిత్తేన పరిత్తకేన మన్దేన అవిభూతేన న సక్కోతి మహతిం అసఙ్ఖతం నిబ్బానధాతుం పటివిజ్ఝితుం, తేన కారణేన ఊనకసత్తవస్సికస్స సుప్పటిపన్నస్సాపి ధమ్మాభిసమయో న హోతీ”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

ధమ్మాభిసమయపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. ఏకన్తసుఖనిబ్బానపఞ్హో

౯. “భన్తే నాగసేన, కిం ఏకన్తసుఖం నిబ్బానం, ఉదాహు దుక్ఖేన మిస్స”న్తి? “ఏకన్తసుఖం, మహారాజ, నిబ్బానం, దుక్ఖేన అమిస్స”న్తి.

“న మయం తం, భన్తే నాగసేన, వచనం సద్దహామ ‘ఏకన్తసుఖం నిబ్బాన’న్తి, ఏవమేత్థ మయం, భన్తే నాగసేన, పచ్చేమ ‘నిబ్బానం దుక్ఖేన మిస్స’న్తి, కారణఞ్చేత్థ ఉపలభామ ‘నిబ్బానం దుక్ఖేన మిస్స’న్తి. కతమం ఏత్థ కారణం ? యే తే, భన్తే నాగసేన, నిబ్బానం పరియేసన్తి, తేసం దిస్సతి కాయస్స చ చిత్తస్స చ ఆతాపో పరితాపో ఠానచఙ్కమనిసజ్జాసయనాహారపరిగ్గహో మిద్ధస్స చ ఉపరోధో ఆయతనానఞ్చ పటిపీళనం ధనధఞ్ఞపియఞాతిమిత్తప్పజహనం. యే కేచి లోకే సుఖితా సుఖసమప్పితా, తే సబ్బేపి పఞ్చహి కామగుణేహి ఆయతనే రమేన్తి బ్రూహేన్తి, మనాపికమనాపికబహువిధసుభనిమిత్తేన రూపేన చక్ఖుం రమేన్తి బ్రూహేన్తి, మనాపికమనాపికగీతవాదితబహువిధసుభనిమిత్తేన సద్దేన సోతం రమేన్తి బ్రూహేన్తి, మనాపికమనాపికపుప్ఫఫలపత్తతచమూలసారబహువిధసుభనిమిత్తేన గన్ధేన ఘానం రమేన్తి బ్రూహేన్తి, మనాపికమనాపికఖజ్జభోజ్జలేయ్యపేయ్యసాయనీయబహువిధసుభనిమిత్తేన రసేన జివ్హం రమేన్తి బ్రూహేన్తి, మనాపికమనాపికసణ్హసుఖుమముదుమద్దవబహువిధసుభనిమిత్తేన ఫస్సేన కాయం రమేన్తి బ్రూహేన్తి, మనాపికమనాపికకల్యాణపాపకసుభాసుభబహువిధవితక్కమనసికారేన మనం రమేన్తి బ్రూహేన్తి. తుమ్హే తం చక్ఖుసోతఘానజివ్హాకాయమనోబ్రూహనం హనథ ఉపహనథ, ఛిన్దథ ఉపచ్ఛిన్దథ, రున్ధథ ఉపరున్ధథ. తేన కాయోపి పరితపతి, చిత్తమ్పి పరితపతి, కాయే పరితత్తే కాయికదుక్ఖవేదనం వేదియతి, చిత్తే పరితత్తే చేతసికదుక్ఖవేదనం వేదయతి. నను మాగణ్డియోపి [మాగన్దియోపి (సీ. పీ.)] పరిబ్బాజకో భగవన్తం గరహమానో ఏవమాహ ‘భూనహు [భూతహచ్చో (పీ.), భూనహచ్చో (క.)] సమణో గోతమో’తి. ఇదమేత్థ కారణం, యేనాహం కారణేన బ్రూమి ‘నిబ్బానం దుక్ఖేన మిస్స’”న్తి.

“న హి, మహారాజ, నిబ్బానం దుక్ఖేన మిస్సం, ఏకన్తసుఖం నిబ్బానం. యం పన త్వం, మహారాజ , బ్రూసి ‘నిబ్బానం దుక్ఖ’న్తి, నేతం దుక్ఖం నిబ్బానం నామ, నిబ్బానస్స పన సచ్ఛికిరియాయ పుబ్బభాగో ఏసో, నిబ్బానపరియేసనం ఏతం, ఏకన్తసుఖం యేవ, మహారాజ, నిబ్బానం, న దుక్ఖేన మిస్సం. ఏత్థ కారణం వదామి. అత్థి, మహారాజ, రాజూనం రజ్జసుఖం నామా”తి? “ఆమ, భన్తే, అత్థి రాజూనం రజ్జసుఖ”న్తి. “అపి ను ఖో తం, మహారాజ, రజ్జసుఖం దుక్ఖేన మిస్స”న్తి? “న హి, భన్తే”తి. “కిస్స పన తే, మహారాజ, రాజానో పచ్చన్తే కుపితే తేసం పచ్చన్తనిస్సితానం పటిసేధాయ అమచ్చేహి పరిణాయకేహి భటేహి బలత్థేహి పరివుతా పవాసం గన్త్వా డంసమకసవాతాతపపటిపీళితా సమవిసమే పరిధావన్తి, మహాయుద్ధఞ్చ కరోన్తి, జీవితసంసయఞ్చ పాపుణన్తీ”తి? “నేతం, భన్తే నాగసేన, రజ్జసుఖం నామ, రజ్జసుఖస్స పరియేసనాయ పుబ్బభాగో ఏసో, దుక్ఖేన, భన్తే నాగసేన, రాజానో రజ్జం పరియేసిత్వా రజ్జసుఖం అనుభవన్తి, ఏవం, భన్తే నాగసేన, రజ్జసుఖం దుక్ఖేన అమిస్సం, అఞ్ఞం తం రజ్జసుఖం, అఞ్ఞం దుక్ఖ”న్తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఏకన్తసుఖం నిబ్బానం, న దుక్ఖేన మిస్సం. యే పన తం నిబ్బానం పరియేసన్తి, తే కాయఞ్చ చిత్తఞ్చ ఆతాపేత్వా ఠానచఙ్కమనిసజ్జాసయనాహారం పరిగ్గహేత్వా మిద్ధం ఉపరున్ధిత్వా ఆయతనాని పటిపీళేత్వా కాయఞ్చ జీవితఞ్చ పరిచ్చజిత్వా దుక్ఖేన నిబ్బానం పరియేసిత్వా ఏకన్తసుఖం నిబ్బానం అనుభవన్తి, నిహతపచ్చామిత్తా వియ రాజానో రజ్జసుఖం. ఏవం, మహారాజ, ఏకన్తసుఖం నిబ్బానం, న దుక్ఖేన మిస్సం, అఞ్ఞం నిబ్బానం, అఞ్ఞం దుక్ఖన్తి.

“అపరమ్పి , మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి ఏకన్తసుఖం నిబ్బానం, న దుక్ఖేన మిస్సం, అఞ్ఞం దుక్ఖం, అఞ్ఞం నిబ్బానన్తి. అత్థి, మహారాజ, ఆచరియానం సిప్పవన్తానం సిప్పసుఖం నామా”తి? “ఆమ, భన్తే, అత్థి ఆచరియానం సిప్పవన్తానం సిప్పసుఖ”న్తి. “అపి ను ఖో తం, మహారాజ, సిప్పసుఖం దుక్ఖేన మిస్స”న్తి? “న హి, భన్తే”తి. “కిస్స పన తే, మహారాజ, ఆచరియా [ఇదం పదం సీ. పీ. పోత్థకేసు నత్థి] ఆచరియానం అభివాదనపచ్చుట్ఠానేన ఉదకాహరణఘరసమ్మజ్జనదన్తకట్ఠముఖోదకానుప్పదానేన ఉచ్ఛిట్ఠపటిగ్గహణఉచ్ఛాదనన్హాపనపాదపరికమ్మేన సకచిత్తం నిక్ఖిపిత్వా పరచిత్తానువత్తనేన దుక్ఖసేయ్యాయ విసమభోజనేన కాయం ఆతాపేన్తీ”తి? “నేతం, భన్తే నాగసేన, సిప్పసుఖం నామ, సిప్పపరియేసనాయ పుబ్బభాగో ఏసో, దుక్ఖేన, భన్తే నాగసేన, ఆచరియా సిప్పం పరియేసిత్వా సిప్పసుఖం అనుభవన్తి, ఏవం, భన్తే నాగసేన, సిప్పసుఖం దుక్ఖేన అమిస్సం, అఞ్ఞం తం సిప్పసుఖం, అఞ్ఞం దుక్ఖ”న్తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఏకన్తసుఖం నిబ్బానం, న దుక్ఖేన మిస్సం. యే పన తం నిబ్బానం పరియేసన్తి, తే కాయఞ్చ చిత్తఞ్చ ఆతాపేత్వా ఠానచఙ్కమనిసజ్జాసయనాహారం పరిగ్గహేత్వా మిద్ధం ఉపరున్ధిత్వా ఆయతనాని పటిపీళేత్వా కాయఞ్చ జీవితఞ్చ పరిచ్చజిత్వా దుక్ఖేన నిబ్బానం పరియేసిత్వా ఏకన్తసుఖం నిబ్బానం అనుభవన్తి, ఆచరియా వియ సిప్పసుఖం. ఏవం, మహారాజ, ఏకన్తసుఖం నిబ్బానం, న దుక్ఖేన మిస్సం, అఞ్ఞం దుక్ఖం, అఞ్ఞం నిబ్బాన”న్తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

ఏకన్తసుఖనిబ్బానపఞ్హో నవమో.

౧౦. నిబ్బానరూపసణ్ఠానపఞ్హో

౧౦. “భన్తే నాగసేన, ‘నిబ్బానం నిబ్బాన’న్తి యం వదేసి, సక్కా పన తస్స నిబ్బానస్స రూపం వా సణ్ఠానం వా వయం వా పమాణం వా ఓపమ్మేన వా కారణేన వా హేతునా వా నయేన వా ఉపదస్సయితు”న్తి? “అప్పటిభాగం, మహారాజ, నిబ్బానం, న సక్కా నిబ్బానస్స రూపం వా సణ్ఠానం వా వయం వా పమాణం వా ఓపమ్మేన వా కారణేన వా హేతునా వా నయేన వా ఉపదస్సయితు”న్తి. “ఏతమ్పాహం, భన్తే నాగసేన, న సమ్పటిచ్ఛామి, యం అత్థిధమ్మస్స నిబ్బానస్స రూపం వా సణ్ఠానం వా వయం వా పమాణం వా ఓపమ్మేన వా కారణేన వా హేతునా వా నయేన వా అపఞ్ఞాపనం, కారణేన మం సఞ్ఞాపేహీ”తి. “హోతు, మహారాజ, కారణేన తం సఞ్ఞాపేస్సామి. అత్థి, మహారాజ, మహాసముద్దో నామా”తి? “ఆమ, భన్తే, అత్థేసో మహాసముద్దో”తి. “సచే తం, మహారాజ, కోచి ఏవం పుచ్ఛేయ్య ‘కిత్తకం, మహారాజ, మహాసముద్దే ఉదకం, కతి పన తే సత్తా, యే మహాసముద్దే పటివసన్తీ’తి, ఏవం పుట్ఠో త్వం, మహారాజ, కిన్తి తస్స బ్యాకరేయ్యాసీ”తి? “సచే మం, భన్తే, కోచి ఏవం పుచ్ఛేయ్య ‘కిత్తకం, మహారాజ, మహాసముద్దే ఉదకం, కతి పన తే సత్తా, యే మహాసముద్దే పటివసన్తీ’తి, తమహం, భన్తే, ఏవం వదేయ్యం ‘అపుచ్ఛితబ్బం మం త్వం అమ్భో పురిస పుచ్ఛసి, నేసా పుచ్ఛా కేనచి పుచ్ఛితబ్బా, ఠపనీయో ఏసో పఞ్హో. అవిభత్తో లోకక్ఖాయికేహి మహాసముద్దో, న సక్కా మహాసముద్దే ఉదకం పరిమినితుం సత్తా వా యే తత్థ వాసముపగతా’తి ఏవాహం భన్తే తస్స పటివచనం దదేయ్య’”న్తి.

“కిస్స పన, త్వం మహారాజ, అత్థిధమ్మే మహాసముద్దే ఏవం పటివచనం దదేయ్యాసి, నను విగణేత్వా [మినిత్వా (క.)] తస్స ఆచిక్ఖితబ్బం ‘ఏత్తకం మహాసముద్దే ఉదకం, ఏత్తకా చ సత్తా మహాసముద్దే పటివసన్తీ’”తి? “న సక్కా, భన్తే, అవిసయో ఏసో పఞ్హో”తి.

“యథా , మహారాజ, అత్థిధమ్మో యేవ మహాసముద్దే న సక్కా ఉదకం పరిగణేతుం [పరిమినితుం (క.)] సత్తా వా యే తత్థ వాసముపగతా, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అత్థిధమ్మస్సేవ నిబ్బానస్స న సక్కా రూపం వా సణ్ఠానం వా వయం వా పమాణం వా ఓపమ్మేన వా కారణేన వా హేతునా వా నయేన వా ఉపదస్సయితుం, విగణేయ్య, మహారాజ, ఇద్ధిమా చేతోవసిప్పత్తో మహాసముద్దే ఉదకం తత్రాసయే చ సత్తే, న త్వేవ సో ఇద్ధిమా చేతోవసిప్పత్తో సక్కుణేయ్య నిబ్బానస్స రూపం వా సణ్ఠానం వా వయం వా పమాణం వా ఓపమ్మేన వా కారణేన వా హేతునా వా నయేన వా ఉపదస్సయితుం.

“అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి, అత్థిధమ్మస్సేవ నిబ్బానస్స న సక్కా రూపం వా సణ్ఠానం వా వయం వా పమాణం వా ఓపమ్మేన వా కారణేన వా హేతునా వా నయేన వా ఉపదస్సయితున్తి. అత్థి, మహారాజ, దేవేసు అరూపకాయికా నామ దేవా”తి. “ఆమ, భన్తే, సుయ్యతి ‘అత్థి దేవేసు అరూపకాయికా నామ దేవా’”తి. “సక్కా పన, మహారాజ, తేసం అరూపకాయికానం దేవానం రూపం వా సణ్ఠానం వా వయం వా పమాణం వా ఓపమ్మేన వా కారణేన వా హేతునా వా నయేన వా ఉపదస్సయితు”న్తి? “న హి, భన్తే”తి. “తేన హి, మహారాజ, నత్థి అరూపకాయికా దేవా”తి? “అత్థి, భన్తే, అరూపకాయికా దేవా, న చ సక్కా తేసం రూపం వా సణ్ఠానం వా వయం వా పమాణం వా ఓపమ్మేన వా కారణేన వా హేతునా వా నయేన వా ఉపదస్సయితు”న్తి. “యథా, మహారాజ, అత్థిసత్తానం యేవ అరూపకాయికానం దేవానం న సక్కా రూపం వా సణ్ఠానం వా వయం వా పమాణం వా ఓపమ్మేన వా కారణేన వా హేతునా వా నయేన వా ఉపదస్సయితుం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అత్థిధమ్మస్సేవ నిబ్బానస్స న సక్కా రూపం వా సణ్ఠానం వా వయం వా పమాణం వా ఓపమ్మేన వా కారణేన వా హేతునా వా నయేన వా ఉపదస్సయితు”న్తి.

“భన్తే నాగసేన, హోతు ఏకన్తసుఖం నిబ్బానం, న చ సక్కా తస్స రూపం వా సణ్ఠానం వా వయం వా పమాణం వా ఓపమ్మేన వా కారణేన వా హేతునా వా నయేన వా ఉపదస్సయితుం. అత్థి పన, భన్తే, నిబ్బానస్స గుణం అఞ్ఞేహి అనుపవిట్ఠం కిఞ్చి ఓపమ్మనిదస్సనమత్త”న్తి? “సరూపతో, మహారాజ, నత్థి, గుణతో పన సక్కా కిఞ్చి ఓపమ్మనిదస్సనమత్తం ఉపదస్సయితు”న్తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, యథాహం లభామి నిబ్బానస్స గుణతోపి ఏకదేసపరిదీపనమత్తం, తథా సీఘం బ్రూహి, నిబ్బాపేహి మే హదయపరిళాహం వినయ సీతలమధురవచనమాలుతేనా”తి.

“పదుమస్స, మహారాజ, ఏకో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో, ఉదకస్స ద్వే గుణా, అగదస్స తయో గుణా, మహాసముద్దస్స చత్తారో గుణా, భోజనస్స పఞ్చ గుణా, ఆకాసస్స దస గుణా, మణిరతనస్స తయో గుణా , లోహితచన్దనస్స తయో గుణా, సప్పిమణ్డస్స తయో గుణా, గిరిసిఖరస్స పఞ్చ గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా”తి.

“భన్తే నాగసేన, ‘పదుమస్స ఏకో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో’తి యం వదేసి, కతమో పదుమస్స ఏకో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో”తి? “యథా, మహారాజ, పదుమం అనుపలిత్తం ఉదకేన, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం సబ్బకిలేసేహి అనుపలిత్తం. అయం, మహారాజ, పదుమస్స ఏకో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో”తి.

“భన్తే నాగసేన, ‘ఉదకస్స ద్వే గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా’తి యం వదేసి, కతమే ఉదకస్స ద్వే గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా”తి? “యథా, మహారాజ, ఉదకం సీతలం పరిళాహనిబ్బాపనం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం సీతలం సబ్బకిలేసపరిళాహనిబ్బాపనం. అయం, మహారాజ, ఉదకస్స పఠమో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, ఉదకం కిలన్తతసితపిపాసితఘమ్మాభితత్తానం జనపసుపజానం పిపాసావినయనం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ,

నిబ్బానం కామతణ్హాభవతణ్హావిభవతణ్హాపిపాసావినయనం. అయం, మహారాజ, ఉదకస్స దుతియో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. ఇమే ఖో, మహారాజ, ఉదకస్స ద్వే గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా"తి.

"భన్తే నాగసేన, 'అగదస్స తయో గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా'తి యం వదేసి, కతమే అగదస్స తయో గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా"తి? "యథా, మహారాజ, అగదో విసపీళితానం సత్తానం పటిసరణం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం కిలేసవిసపీళితానం సత్తానం పటిసరణం. అయం, మహారాజ, అగదస్స పఠమో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, అగదో రోగానం అన్తకరో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం సబ్బదుక్ఖానం అన్తకరం. అయం, మహారాజ, అగదస్స దుతియో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, అగదో అమతం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం అమతం. అయం, మహారాజ, అగదస్స తతియో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. ఇమే ఖో, మహారాజ, అగదస్స తయో గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా"తి.

"భన్తే నాగసేన, 'మహాసముద్దస్స చత్తారో గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా'తి యం వదేసి, కతమే మహాసముద్దస్స చత్తారో గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా"తి? "యథా, మహారాజ, మహాసముద్దో సుఞ్ఞో సబ్బకుణపేహి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ , నిబ్బానం సుఞ్ఞం సబ్బకిలేసకుణపేహి. అయం, మహారాజ , మహాసముద్దస్స పఠమో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, మహాసముద్దో మహన్తో అనోరపారో, న పరిపూరతి సబ్బసవన్తీహి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం మహన్తం అనోరపారం, న పూరతి సబ్బసత్తేహి. అయం, మహారాజ, మహాసముద్దస్స దుతియో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, మహాసముద్దో మహన్తానం భూతానం ఆవాసో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం మహన్తానం అరహన్తానం విమలఖీణాసవబలప్పత్తవసీభూతమహాభూతానం ఆవాసో. అయం, మహారాజ, మహాసముద్దస్స తతియో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, మహాసముద్దో అపరిమితవివిధవిపులవీచిపుప్ఫసంకుసుమితో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం అపరిమితవివిధవిపులపరిసుద్ధవిజ్జావిముత్తిపుప్ఫసంకుసుమితం. అయం, మహారాజ, మహాసముద్దస్స చతుత్థో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. ఇమే ఖో, మహారాజ, మహాసముద్దస్స చత్తారో గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా"తి.

"భన్తే నాగసేన, 'భోజనస్స పఞ్చ గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా'తి యం వదేసి, కతమే భోజనస్స పఞ్చ గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా"తి? "యథా, మహారాజ, భోజనం సబ్బసత్తానం ఆయుధారణం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం సచ్ఛికతం జరామరణనాసనతో ఆయుధారణం. అయం, మహారాజ, భోజనస్స పఠమో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, భోజనం సబ్బసత్తానం బలవడ్ఢనం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం సచ్ఛికతం సబ్బసత్తానం ఇద్ధిబలవడ్ఢనం. అయం, మహారాజ, భోజనస్స దుతియో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, భోజనం సబ్బసత్తానం వణ్ణజననం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం సచ్ఛికతం సబ్బసత్తానం గుణవణ్ణజననం. అయం, మహారాజ, భోజనస్స తతియో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, భోజనం సబ్బసత్తానం దరథవూపసమనం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం సచ్ఛికతం సబ్బసత్తానం సబ్బకిలేసదరథవూపసమనం. అయం, మహారాజ, భోజనస్స చతుత్థో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, భోజనం సబ్బసత్తానం జిఘచ్ఛాదుబ్బల్యపటివినోదనం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం సచ్ఛికతం సబ్బసత్తానం

సబ్బదుక్ఖజిఘచ్ఛాదుబ్బల్యపటివినోదనం. అయం, మహారాజ, భోజనస్స పఞ్చమో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. ఇమే ఖో, మహారాజ, భోజనస్స పఞ్చ గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా"తి.

"భన్తే నాగసేన, 'ఆకాసస్స దస గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా'తి యం వదేసి, కతమే ఆకాసస్స దస గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా"తి? "యథా, మహారాజ, ఆకాసో న జాయతి, న జీయతి, న మీయతి, న చవతి, న ఉప్పజ్జతి, దుప్పసహో, అచోరాహరణో, అనిస్సితో, విహగగమనో, నిరావరణో, అనన్తో. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం న జాయతి, న జీయతి , న మీయతి, న చవతి, న ఉప్పజ్జతి, దుప్పసహం, అచోరాహరణం, అనిస్సితం, అరియగమనం, నిరావరణం, అనన్తం. ఇమే ఖో, మహారాజ, ఆకాసస్స దస గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా"తి.

"భన్తే నాగసేన, 'మణిరతనస్స తయో గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా'తి యం వదేసి, కతమే మణిరతనస్స తయో గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా"తి? "యథా, మహారాజ, మణిరతనం కామదదం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం కామదదం. అయం, మహారాజ, మణిరతనస్స పఠమో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, మణిరతనం హాసకరం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం హాసకరం. అయం, మహారాజ, మణిరతనస్స దుతియో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, మణిరతనం ఉజ్జోతత్తకరం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం ఉజ్జోతత్తకరం [ఉజ్జోతత్థకరం (సీ॰ పీ॰), ఉజ్జోతితత్థకరం (స్యా॰)]. అయం, మహారాజ, మణిరతనస్స తతియో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. ఇమే ఖో, మహారాజ, మణిరతనస్స తయో గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా"తి.

"భన్తే నాగసేన, 'లోహితచన్దనస్స తయో గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా'తి యం వదేసి, కతమే లోహితచన్దనస్స తయో గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా"తి? "యథా, మహారాజ, లోహితచన్దనం దుల్లభం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం దుల్లభం. అయం, మహారాజ, లోహితచన్దనస్స పఠమో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, లోహితచన్దనం అసమసుగన్ధం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం అసమసుగన్ధం. అయం, మహారాజ, లోహితచన్దనస్స దుతియో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, లోహితచన్దనం సజ్జనపసత్థం [సబ్బజనపసత్థం (స్యా॰)], ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం అరియసజ్జనపసత్థం. అయం, మహారాజ, లోహితచన్దనస్స తతియో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. ఇమే ఖో, మహారాజ, లోహితచన్దనస్స తయో గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా"తి.

"భన్తే నాగసేన, 'సప్పిమణ్డస్స తయో గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా'తి యం వదేసి, కతమే సప్పిమణ్డస్స తయో గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా"తి? "యథా, మహారాజ, సప్పిమణ్డో వణ్ణసమ్పన్నో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం గుణవణ్ణసమ్పన్నం. అయం, మహారాజ, సప్పిమణ్డస్స పఠమో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, సప్పిమణ్డో గన్ధసమ్పన్నో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం సీలగన్ధసమ్పన్నం. అయం, మహారాజ, సప్పిమణ్డస్స దుతియో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, సప్పిమణ్డో రససమ్పన్నో, ఏవమేవ ఖో , మహారాజ, నిబ్బానం రససమ్పన్నం. అయం, మహారాజ, సప్పిమణ్డస్స తతియో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. ఇమే ఖో, మహారాజ, సప్పిమణ్డస్స తయో గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా"తి.

"భన్తే నాగసేన, 'గిరిసిఖరస్స పఞ్చ గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా'తి యం వదేసి, కతమే గిరిసిఖరస్స పఞ్చ గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా"తి? "యథా, మహారాజ, గిరిసిఖరం అచ్చుగ్గతం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం అచ్చుగ్గతం.

అయం, మహారాజ, గిరిసిఖరస్స పఠమో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, గిరిసిఖరం అచలం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం అచలం. అయం, మహారాజ, గిరిసిఖరస్స దుతియో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, గిరిసిఖరం దురధిరోహం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం దురధిరోహం సబ్బకిలేసానం. అయం, మహారాజ, గిరిసిఖరస్స తతియో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, గిరిసిఖరం సబ్బబీజానం అవిరూహనం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం సబ్బకిలేసానం అవిరూహనం. అయం, మహారాజ, గిరిసిఖరస్స చతుత్థో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో. పున చపరం, మహారాజ, గిరిసిఖరం అనునయప్పటిఘవిప్పముత్తం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, నిబ్బానం అనునయప్పటిఘవిప్పముత్తం. అయం, మహారాజ, గిరిసిఖరస్స పఞ్చమో గుణో నిబ్బానం అనుపవిట్ఠో . ఇమే ఖో, మహారాజ, గిరిసిఖరస్స పఞ్చ గుణా నిబ్బానం అనుపవిట్ఠా"తి. "సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ"తి.

నిబ్బానరూపసణ్ఠానపఞ్హో దసమో.

౧౧. నిబ్బానసచ్ఛికరణపఞ్హో

౧౧. "భన్తే నాగసేన, తుమ్హే భణథ 'నిబ్బానం న అతీతం, న అనాగతం, న పచ్చుప్పన్నం, న ఉప్పన్నం న అనుప్పన్నం న ఉప్పాదనీయ'న్తి. ఇధ, భన్తే నాగసేన, యో కోచి సమ్మాపటిపన్నో నిబ్బానం సచ్ఛికరోతి, సో ఉప్పన్నం సచ్ఛికరోతి, ఉదాహు ఉప్పాదేత్వా సచ్ఛికరోతీ"తి? "యో కోచి, మహారాజ, సమ్మాపటిపన్నో నిబ్బానం సచ్ఛికరోతి, సో న ఉప్పన్నం సచ్ఛికరోతి, న ఉప్పాదేత్వా సచ్ఛికరోతి, అపి చ, మహారాజ, అత్థేసా నిబ్బానధాతు, యం సో సమ్మాపటిపన్నో సచ్ఛికరోతీ"తి.

"మా, భన్తే నాగసేన, ఇమం పఞ్హం పటిచ్ఛన్నం కత్వా దీపేహి, వివటం పాకటం కత్వా దీపేహి ఛన్దజాతో ఉస్సాహజాతో, యం తే సిక్ఖితం, తం సబ్బం ఏత్థేవాకిరాహి, ఏత్థాయం జనో సమ్మూళ్హో విమతిజాతో సంసయపక్ఖన్దో, భిన్దేతం అన్తోదోససల్ల"న్తి. "అత్థేసా, మహారాజ, నిబ్బానధాతు సన్తా సుఖా పణీతా, తం సమ్మాపటిపన్నో జినానుసిట్ఠియా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో పఞ్ఞాయ సచ్ఛికరోతి. యథా, మహారాజ, అన్తేవాసికో ఆచరియానుసిట్ఠియా విజ్జం పఞ్ఞాయ సచ్ఛికరోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సమ్మాపటిపన్నో జినానుసిట్ఠియా పఞ్ఞాయ నిబ్బానం సచ్ఛికరోతి.

"కథం పన తం నిబ్బానం దట్ఠబ్బన్తి? అనీతితో నిరుపద్దవతో అభయతో ఖేమతో సన్తతో సుఖతో సాతతో పణీతతో సుచితో సీతలతో దట్ఠబ్బం.

"యథా, మహారాజ, పురిసో బహుకట్ఠపుఞ్జేన జలితకట్ఠితేన అగ్గినా దయ్హమానో వాయామేన తతో ముఞ్చిత్వా నిరగ్గికోకాసం పవిసిత్వా తత్థ పరమసుఖం లభేయ్య, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో సమ్మాపటిపన్నో, సో యోనిసో మనసికారేన బ్యపగతతివిధగ్గిసన్తాపం పరమసుఖం నిబ్బానం సచ్ఛికరోతి. యథా, మహారాజ, అగ్గి, ఏవం తివిధగ్గి దట్ఠబ్బో; యథా అగ్గిగతో పురిసో, ఏవం సమ్మాపటిపన్నో దట్ఠబ్బో; యథా నిరగ్గికోకాసో, ఏవం నిబ్బానం దట్ఠబ్బం.

"యథా వా పన, మహారాజ, పురిసో అహికుక్కురమనుస్సకుణపసరీరవళఞ్జకోట్ఠాసరాసిగతో కుణపజటాజటితన్తరమనుపవిట్ఠో వాయామేన తతో ముఞ్చిత్వా నిక్కుణపోకాసం పవిసిత్వా తత్థ పరమసుఖం లభేయ్య,

ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో సమ్మాపటిపన్నో, సో యోనిసో మనసికారేన బ్యపగతకిలేసకుణపం పరమసుఖం నిబ్బానం సచ్ఛికరోతి. యథా, మహారాజ, కుణపం, ఏవం పఞ్చ కామగుణా దట్ఠబ్బా; యథా కుణపగతో పురిసో, ఏవం సమ్మాపటిపన్నో దట్ఠబ్బో; యథా నిక్కుణపోకాసో, ఏవం నిబ్బానం దట్ఠబ్బం.

“యథా వా పన, మహారాజ, పురిసో భీతో తసితో కమ్పితో విపరీతవిబ్భన్తచిత్తో వాయామేన తతో ముఞ్చిత్వా దళ్హం థిరం అచలం అభయట్ఠానం పవిసిత్వా తత్థ పరమసుఖం లభేయ్య, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో సమ్మాపటిపన్నో, సో యోనిసో మనసికారేన బ్యపగతభయసన్తాసం పరమసుఖం నిబ్బానం సచ్ఛికరోతి. యథా, మహారాజ, భయం, ఏవం జాతిజరాబ్యాధిమరణం పటిచ్చ అపరాపరం పవత్తభయం దట్ఠబ్బం; యథా భీతో పురిసో, ఏవం సమ్మాపటిపన్నో దట్ఠబ్బో; యథా అభయట్ఠానం, ఏవం నిబ్బానం దట్ఠబ్బం.

“యథా వా పన, మహారాజ, పురిసో కిలిట్ఠమలినకలలకద్దమదేసే పతితో వాయామేన తం కలలకద్దమం అపవాహేత్వా పరిసుద్ధవిమలదేసముపగన్త్వా తత్థ పరమసుఖం లభేయ్య, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో సమ్మాపటిపన్నో, సో యోనిసో మనసికారేన బ్యపగతకిలేసమలకద్దమం పరమసుఖం నిబ్బానం సచ్ఛికరోతి. యథా, మహారాజ, కలలం, ఏవం లాభసక్కారసిలోకో దట్ఠబ్బో; యథా కలలగతో పురిసో, ఏవం సమ్మాపటిపన్నో దట్ఠబ్బో; యథా పరిసుద్ధవిమలదేసో, ఏవం నిబ్బానం దట్ఠబ్బం.

“తఞ్చ పన నిబ్బానం సమ్మాపటిపన్నో కిన్తి సచ్ఛికరోతి? యో సో, మహారాజ, సమ్మాపటిపన్నో, సో సఙ్ఖారానం పవత్తం సమ్మసతి. పవత్తం సమ్మసమానో తత్థ జాతిం పస్సతి జరం పస్సతి బ్యాధిం పస్సతి మరణం పస్సతి, న తత్థ కిఞ్చి సుఖం సాతం పస్సతి ఆదితోపి మజ్ఝతోపి పరియోసానతోపి. సో తత్థ కిఞ్చి న గయ్హూపగం పస్సతి. యథా, మహారాజ, పురిసో దివససన్తత్తే అయోగుళే జలితే తత్తే కఠితే ఆదితోపి మజ్ఝతోపి పరియోసానతోపి న కిఞ్చి గయ్హూపగం పదేసం పస్సతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో సఙ్ఖారానం పవత్తం సమ్మసతి, సో పవత్తం సమ్మసమానో తత్థ జాతిం పస్సతి జరం పస్సతి బ్యాధిం పస్సతి మరణం పస్సతి, న తత్థ కిఞ్చి సుఖం సాతం పస్సతి ఆదితోపి మజ్ఝతోపి పరియోసానతోపి. సో తత్థ [ఇదం పదద్వయం సీ. పీ. పోత్థకేసు నత్థి] న కిఞ్చి గయ్హూపగం పస్సతి, తస్స గయ్హూపగం అపస్సన్తస్స చిత్తే అరతి సణ్ఠాతి, కాయస్మిం డాహో ఓక్కమతి, సో అతాణో అసరణో అసరణీభూతో భవేసు నిబ్బిన్దతి.

“యథా, మహారాజ, పురిసో జలితజాలం మహన్తం అగ్గిక్ఖన్ధం పవిసేయ్య, సో తత్థ అతాణో అసరణో అసరణీభూతో అగ్గిమ్హి నిబ్బిన్దేయ్య, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, తస్స గయ్హూపగం అపస్సన్తస్స చిత్తే అరతి సణ్ఠాతి, కాయస్మిం డాహో ఓక్కమతి, సో అతాణో అసరణో అసరణీభూతో భవేసు నిబ్బిన్దతి.

“తస్స పవత్తే భయదస్సావిస్స ఏవం చిత్తం ఉప్పజ్జతి ‘సన్తత్తం ఖో పనేతం పవత్తం సమ్పజ్జలితం బహుదుక్ఖం బహూపాయాసం, యది కోచి లభేథ అప్పవత్తం ఏతం సన్తం ఏతం పణీతం, యదిదం సబ్బసఙ్ఖారసమథో సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గో తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో నిబ్బాన’న్తి. ఇతి హేతం [హితం (సీ.), హి ఇదం (పీ.)] తస్స అప్పవత్తే చిత్తం పక్ఖన్దతి పసీదతి పహంసయతి తుసయతి [పహంసీయతి కుహీయతి (సీ. పీ.)]‘పటిలద్ధం ఖో మే నిస్సరణ’న్తి.

“యథా, మహారాజ, పురిసో విప్పనట్ఠో విదేసపక్ఖన్దో నిబ్బాహనమగ్గం దిస్వా తత్థ పక్ఖన్దతి పసీదతి పహంసయతి తుసయతి [పహంసీయతి కుహీయతి (సీ. పీ.)] ‘పటిలద్ధో మే నిబ్బాహనమగ్గో’తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, పవత్తే భయదస్సావిస్స అప్పవత్తే చిత్తం పక్ఖన్దతి పసీదతి పహంసయతి తుసయతి [పహంసీయతి కుహీయతి (సీ. పీ.)] ‘పటిలద్ధం ఖో మే నిస్సరణ’న్తి.

“సో అప్పవత్తత్థాయ మగ్గం ఆయూహతి గవేసతి భావేతి బహులీకరోతి, తస్స తదత్థం సతి సన్తిట్ఠతి, తదత్థం వీరియం సన్తిట్ఠతి, తదత్థం పీతి సన్తిట్ఠతి, తస్స తం చిత్తం అపరాపరం మనసికరోతో పవత్తం సమతిక్కమిత్వా అప్పవత్తం ఓక్కమతి, అప్పవత్తమనుప్పత్తో, మహారాజ, సమ్మాపటిపన్నో ‘నిబ్బానం సచ్ఛికరోతీ’తి వుచ్చతీ”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, ఏవమేతం తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

నిబ్బానసచ్ఛికరణపఞ్హో ఏకాదసమో.

౧౨. నిబ్బానసన్నిహితపఞ్హో

౧౨. “భన్తే నాగసేన, అత్థి సో పదేసో పురత్థిమాయ వా దిసాయ దక్ఖిణాయ వా దిసాయ పచ్ఛిమాయ వా దిసాయ ఉత్తరాయ వా దిసాయ ఉద్ధం వా అధో వా తిరియం వా, యత్థ నిబ్బానం సన్నిహిత”న్తి? “నత్థి, మహారాజ, సో పదేసో పురత్థిమాయ వా దిసాయ దక్ఖిణాయ వా దిసాయ పచ్ఛిమాయ వా దిసాయ ఉత్తరాయ వా దిసాయ ఉద్ధం వా అధో వా తిరియం వా, యత్థ నిబ్బానం సన్నిహిత”న్తి.

“యది, భన్తే నాగసేన, నత్థి నిబ్బానస్స సన్నిహితోకాసో, తేన హి నత్థి నిబ్బానం? యేసఞ్చ తం నిబ్బానం సచ్ఛికతం, తేసమ్పి సచ్ఛికిరియా మిచ్ఛా, కారణం తత్థ వక్ఖామి, యథా, భన్తే నాగసేన, మహియా ధఞ్ఞుట్ఠానం ఖేత్తం అత్థి, గన్ధుట్ఠానం పుప్ఫం అత్థి, పుప్ఫుట్ఠానం గుమ్బో అత్థి, ఫలుట్ఠానం రుక్ఖో అత్థి, రతనుట్ఠానం ఆకరో అత్థి, తత్థ యో కోచి యం యం ఇచ్ఛతి, సో తత్థ గన్త్వా తం తం హరతి, ఏవమేవ ఖో, భన్తే నాగసేన, యది నిబ్బానం అత్థి, తస్స నిబ్బానస్స ఉట్ఠానోకాసోపి ఇచ్ఛితబ్బో, యస్మా చ ఖో, భన్తే నాగసేన, నిబ్బానస్స ఉట్ఠానోకాసో నత్థి, తస్మా నత్థి నిబ్బానన్తి బ్రూమి, యేసఞ్చ నిబ్బానం సచ్ఛికతం, తేసమ్పి సచ్ఛికిరియా మిచ్ఛా”తి.

“నత్థి , మహారాజ, నిబ్బానస్స సన్నిహితోకాసో, అత్థి చేతం నిబ్బానం, సమ్మాపటిపన్నో యోనిసో మనసికారేన నిబ్బానం సచ్ఛికరోతి. యథా పన, మహారాజ, అత్థి అగ్గి నామ, నత్థి తస్స సన్నిహితోకాసో, ద్వే కట్ఠాని సఙ్ఘట్టేన్తో అగ్గిం అధిగచ్ఛతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అత్థి నిబ్బానం, నత్థి తస్స సన్నిహితోకాసో, సమ్మాపటిపన్నో యోనిసో మనసికారేన నిబ్బానం సచ్ఛికరోతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, అత్థి సత్త రతనాని నామ. సేయ్యథిదం, చక్కరతనం హత్థిరతనం అస్సరతనం మణిరతనం ఇత్థిరతనం గహపతిరతనం పరిణాయకరతనం. న చ తేసం రతనానం సన్నిహితోకాసో అత్థి, ఖత్తియస్స పన సమ్మాపటిపన్నస్స పటిపత్తిబలేన తాని రతనాని ఉపగచ్ఛన్తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అత్థి నిబ్బానం, నత్థి తస్స సన్నిహితోకాసో, సమ్మాపటిపన్నో యోనిసో మనసికారేన నిబ్బానం సచ్ఛికరోతీ”తి.

“భన్తే నాగసేన, నిబ్బానస్స సన్నిహితోకాసో మా హోతు, అత్థి పన తం ఠానం, యత్థ ఠితో సమ్మాపటిపన్నో నిబ్బానం సచ్ఛికరోతీ”తి? “ఆమ, మహారాజ , అత్థి తం ఠానం, యత్థ ఠితో సమ్మాపటిపన్నో నిబ్బానం సచ్ఛికరోతీ”తి.

“కతమం పన, భన్తే, తం ఠానం, యత్థ ఠితో సమ్మాపటిపన్నో నిబ్బానం సచ్ఛికరోతీ”తి? “సీలం, మహారాజ, ఠానం, సీలే పతిట్ఠితో యోనిసో మనసికరోన్తో సక్కయవనేపి చీనవిలాతేపి అలసన్దేపి నిగుమ్బేపి [నికుమ్బేపి (సీ॰ స్యా॰ పీ॰)] కాసికోసలేపి కస్మీరేపి గన్ధారేపి నగముద్ధనిపి బ్రహ్మలోకేపి యత్థ కత్థచిపి ఠితో సమ్మాపటిపన్నో నిబ్బానం సచ్ఛికరోతి. యథా, మహారాజ, యో కోచి చక్ఖుమా పురిసో సకయవనేపి చీనవిలాతేపి అలసన్దేపి నిగుమ్బేపి కాసికోసలేపి కస్మీరేపి గన్ధారేపి నగముద్ధనిపి బ్రహ్మలోకేపి యత్థ కత్థచిపి ఠితో ఆకాసం పస్సతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సీలే పతిట్ఠితో యోనిసో మనసికరోన్తో సకయవనేపి…పే॰… యత్థ కత్థచిపి ఠితో సమ్మాపటిపన్నో నిబ్బానం సచ్ఛికరోతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, సకయవనేపి…పే॰… యత్థ కత్థచిపి ఠితస్స పుబ్బదిసా అత్థి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సీలే పతిట్ఠితస్స యోనిసో మనసికరోన్తస్స సక్కయవనేపి…పే॰… యత్థ కత్థచిపి ఠితస్స సమ్మాపటిపన్నస్స అత్థి నిబ్బానసచ్ఛికిరియా”తి. “సాధు, భన్తే నాగసేన, దేసితం తయా నిబ్బానం, దేసితా నిబ్బానసచ్ఛికిరియా, పరిక్ఖతా సీలగుణా, దస్సితా సమ్మాపటిపత్తి, ఉస్సాపితో ధమ్మద్ధజో, సణ్ఠపితా ధమ్మనేత్తి, అవఞ్ఝో సుప్పయుత్తానం సమ్మాపయోగో, ఏవమేతం గణివరపవర తథా సమ్పటిచ్ఛామీ”తి.

నిబ్బానసన్నిహితపఞ్హో ద్వాదసమో.

వేస్సన్తరవగ్గో తతియో.

ఇమస్మిం వగ్గే ద్వాదస పఞ్హా.

౪. అనుమానవగ్గో

౧. అనుమానపఞ్హో

౧. అథ ఖో మిలిన్దో రాజా యేనాయస్మా నాగసేనో తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా ఆయస్మన్తం నాగసేనం అభివాదేత్వా ఏకమన్తం నిసీది, ఏకమన్తం నిసిన్నో ఖో మిలిన్దో రాజా ఞాతుకామో సోతుకామో ధారేతుకామో ఞాణాలోకం దట్ఠుకామో అఞ్ఞాణం భిన్దితుకామో ఞాణాలోకం ఉప్పాదేతుకామో అవిజ్జన్ధకారం నాసేతుకామో అధిమత్తం ధితిఞ్చ ఉస్సాహఞ్చ సతిఞ్చ సమ్పజఞ్ఞఞ్చ ఉపట్ఠపేత్వా ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ “భన్తే నాగసేన, కిం పన బుద్ధో తయా దిట్ఠో”తి. “న హి, మహారాజా”తి. “కిం పన తే ఆచరియేహి బుద్ధో దిట్ఠో”తి? “న హి, మహారాజా”తి. “భన్తే నాగసేన, న కిర తయా బుద్ధో దిట్ఠో, నాపి కిర తే ఆచరియేహి బుద్ధో దిట్ఠో, తేన హి, భన్తే నాగసేన, నత్థి బుద్ధో, న హేత్థ బుద్ధో పఞ్ఞాయతీ”తి.

“అత్థి పన తే, మహారాజ, పుబ్బకా ఖత్తియా, యే తే తవ ఖత్తియవంసస్స పుబ్బఙ్గమా”తి? “ఆమ, భన్తే. కో సంసయో, అత్థి పుబ్బకా ఖత్తియా, యే మమ ఖత్తియవంసస్స పుబ్బఙ్గమా”తి. “దిట్ఠపుబ్బా తయా, మహారాజ, పుబ్బకా ఖత్తియా”తి? “న హి భన్తే”తి. “యే పన తం, మహారాజ, అనుసాసన్తి పురోహితా సేనాపతినో అక్ఖదస్సా మహామత్తా, తేహి

పుబ్బకా ఖత్తియా దిట్ఠపుబ్బా”తి? “న హి భన్తే”తి. “యది పన తే, మహారాజ, పుబ్బకా ఖత్తియా న దిట్ఠా, నాపి కిర తే అనుసాసకేహి పుబ్బకా ఖత్తియా దిట్ఠా, తేన హి నత్థి పుబ్బకా ఖత్తియా, న హేత్థ పుబ్బకా ఖత్తియా పఞ్ఞాయన్తీ”తి.

“దిస్సన్తి, భన్తే నాగసేన, పుబ్బకానం ఖత్తియానం అనుభూతాని పరిభోగభణ్డాని. సేయ్యథిదం, సేతచ్ఛత్తం ఉణ్హీసం పాదుకా వాలబీజనీ ఖగ్గరతనం మహారహాని చ సయనాని. యేహి మయం జానేయ్యామ సద్దహేయ్యామ ‘అత్థి పుబ్బకా ఖత్తియా’తి. “ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, మయమ్పేతం భగవన్తం జానేయ్యామ సద్దహేయ్యామ. అత్థి తం కారణం, యేన మయం కారణేన జానేయ్యామ సద్దహేయ్యామ ‘అత్థి సో భగవా’తి. కతమం తం కారణం? అత్థి ఖో, మహారాజ, తేన భగవతా జానతా పస్సతా అరహతా సమ్మాసమ్బుద్ధేన అనుభూతాని పరిభోగభణ్డాని. సేయ్యథిదం, చత్తారో సతిపట్ఠానా చత్తారో సమ్మప్పధానా చత్తారో ఇద్ధిపాదా పఞ్చిన్ద్రియాని పఞ్చ బలాని సత్త బోజ్ఝఙ్గా అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో, యేహి సదేవకో లోకో జానాతి సద్దహతి ‘అత్థి సో భగవా’తి. ఇమినా, మహారాజ, కారణేన ఇమినా హేతునా ఇమినా నయేన ఇమినా అనుమానేన ఞాతబ్బో ‘అత్థి సో భగవా’తి.

“‘బహూ జనే తారయిత్వా, నిబ్బుతో ఉపధిక్ఖయే;
అనుమానేన ఞాతబ్బం, అత్థి సో ద్విపదుత్తమో’”తి.

“భన్తే నాగసేన, ఓపమ్మం కరోహీ”తి. “యథా, మహారాజ, నగరవడ్ఢకీ నగరం మాపేతుకామో పఠమం తావ సమం అనున్నతమనోనతం అసక్ఖరపాసాణం నిరుపద్దవమనవజ్జం రమణీయం భూమిభాగం అనువిలోకేత్వా యం తత్థ విసమం, తం సమం కారాపేత్వా ఖాణుకణ్టకం విసోధాపేత్వా తత్థ నగరం మాపేయ్య సోభనం విభత్తం భాగసో మితం ఉక్కిణ్ణపరిఖాపాకారం దళ్హగోపురట్టాలకోట్టకం పుథుచచ్చరచతుక్కసన్ధిసిఙ్ఘాటకం సుచిసమతలరాజమగ్గం సువిభత్తఅన్తరాపణం ఆరాముయ్యానతళాకపోక్ఖరణిఉదపానసమ్పన్నం బహువిధదేవట్ఠానప్పటిమణ్డితం సబ్బదోసవిరహితం, సో తస్మిం నగరే సబ్బథా వేపుల్లత్తం పత్తే అఞ్ఞం దేసం ఉపగచ్ఛేయ్య, అథ తం నగరం అపరేన సమయేన ఇద్ధం భవేయ్య ఫీతం సుభిక్ఖం ఖేమం సమిద్ధం సివం అనీతికం నిరుపద్దవం నానాజనసమాకులం, పుథూ ఖత్తియా బ్రాహ్మణా వేస్సా సుద్దా హత్థారోహా అస్సారోహా రథికా పత్తికా ధనుగ్గహా థరుగ్గహా చేలకా చలకా పిణ్డదాయకా ఉగ్గా రాజపుత్తా పక్ఖన్దినో మహానాగా సూరా వమ్మినో యోధినో దాసికపుత్తా భటిపుత్తా [దాసపుత్తా భట్టిపుత్తా (సీ. పీ.)] మల్లకా గణకా ఆళారికా సూదా కప్పకా నహాపకా చున్దా మాలాకారా సువణ్ణకారా సజ్ఝుకారా సీసకారా తిపుకారా లోహకారా వట్టకారా అయోకారా మణికారా పేసకారా కుమ్భకారా వేణుకారా లోణకారా చమ్మకారా రథకారా దన్తకారా రజ్జుకారా కోచ్ఛకారా సుత్తకారా విలీవకారా ధనుకారా జియకారా ఉసుకారా చిత్తకారా రఙ్గకారా రజకా తన్తవాయా తున్నవాయా హేరఞ్ఞికా దుస్సికా గన్ధికా తిణహారకా కట్ఠహారకా భతకా పణ్ణికా ఫలికా [ఫల్లికా (సీ. పీ.)] మూలికా ఓదనికా పూవికా మచ్ఛికా మంసికా మజ్జికా నటకా నచ్చకా లఙ్ఘకా ఇన్దజాలికా వేతాలికా మల్లా ఛవడాహకా పుప్ఫఛడ్డకా వేనా నేసాదా గణికా లాసికా కుమ్భదాసియో సక్కయవనచీనవిలాతా ఉజ్జేనకా భారుకచ్ఛకా కాసికోసలా పరన్తకా మాగధకా సాకేతకా సోరేయ్యకా [సోరట్ఠకా (సీ. పీ.)] పావేయ్యకా కోటుమ్బరమాథురకా అలసన్దకస్మీరగన్ధారా తం నగరం వాసాయ ఉపగతా నానావిసయినో జనా నవం సువిభత్తం అదోసమనవజ్జం రమణీయం తం నగరం పస్సిత్వా అనుమానేన జానన్తి ‘ఛేకో వత భో సో నగరవడ్ఢకీ, యో ఇమస్స నగరస్స మాపేతా’తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సో భగవా అసమో అసమసమో అప్పటిసమో అసదిసో అతులో అసఙ్ఖేయ్యో అప్పమేయ్యో అపరిమేయ్యో అమితగుణో గుణపారమిప్పత్తో అనన్తధితి అనన్తతేజో

అనన్తవీరియో అనన్తబలో బుద్ధబలపారమిం గతో ససేనమారం పరాజేత్వా దిట్ఠిజాలం పదాలేత్వా అవిజ్జం ఖేపేత్వా విజ్జం ఉప్పాదేత్వా ధమ్ముక్కం ధారయిత్వా సబ్బఞ్ఞుతం పాపుణిత్వా విజితసఙ్గామో ధమ్మనగరం మాపేసి.

"భగవతో ఖో, మహారాజ, ధమ్మనగరం సీలపాకారం హిరిపరిఖం ఞాణద్వారకోట్ఠకం వీరియఅట్టాలకం సద్ధాఏసికం సతిదోవారికం పఞ్ఞాపాసాదం సుత్తన్తచచ్చరం అభిధమ్మసిఙ్ఘాటకం వినయవినిచ్ఛయం సతిపట్ఠానవీథికం, తస్స ఖో పన, మహారాజ, సతిపట్ఠానవీథియం ఏవరూపా ఆపణా పసారితా హోన్తి. సేయ్యథీదం, పుప్ఫాపణం గన్ధాపణం ఫలాపణం అగదాపణం ఓసధాపణం అమతాపణం రతనాపణం సబ్బాపణ"న్తి.

"భన్తే నాగసేన, కతమం బుద్ధస్స భగవతో పుప్ఫాపణ"న్తి? "అత్థి ఖో పన, మహారాజ, తేన భగవతా జానతా పస్సతా అరహతా సమ్మాసమ్బుద్ధేన ఆరమ్మణవిభత్తియో అక్ఖాతా. సేయ్యథీదం, అనిచ్చసఞ్ఞా దుక్ఖసఞ్ఞా అనత్తసఞ్ఞా అసుభసఞ్ఞా ఆదీనవసఞ్ఞా పహానసఞ్ఞా విరాగసఞ్ఞా నిరోధసఞ్ఞా సబ్బలోకే అనభిరతిసఞ్ఞా సబ్బసఙ్ఖారేసు అనిచ్చసఞ్ఞా ఆనాపానస్సతి ఉద్ధుమాతకసఞ్ఞా వినీలకసఞ్ఞా విపుబ్బకసఞ్ఞా విచ్ఛిద్దకసఞ్ఞా విక్ఖాయితకసఞ్ఞా విక్ఖిత్తకసఞ్ఞా హతవిక్ఖిత్తకసఞ్ఞా లోహితకసఞ్ఞా పుళవకసఞ్ఞా అట్ఠికసఞ్ఞా మేత్తాసఞ్ఞా కరుణాసఞ్ఞా ముదితాసఞ్ఞా ఉపేక్ఖాసఞ్ఞా మరణానుస్సతి కాయగతాసతి, ఇమే ఖో, మహారాజ, బుద్ధేన భగవతా ఆరమ్మణవిభత్తియో అక్ఖాతా. తత్థ యో కోచి జరామరణా ముచ్చితుకామో, సో తేసు అఞ్ఞతరం ఆరమ్మణం గణ్హాతి, తేన ఆరమ్మణేన రాగా విముచ్చతి, దోసా విముచ్చతి, మోహా విముచ్చతి, మానతో విముచ్చతి, దిట్ఠితో విముచ్చతి, సంసారం తరతి, తణ్హాసోతం నివారేతి, తివిధం మలం విసోధేతి, సబ్బకిలేసే ఉపహన్త్వా అమలం విరజం సుద్ధం పణ్డరం అజాతిం అజరం అమరం సుఖం సీతిభూతం అభయం నగరుత్తమం నిబ్బాననగరం పవిసిత్వా అరహత్తే చిత్తం విమోచేతి, ఇదం వుచ్చతి మహారాజ 'భగవతో పుప్ఫాపణ'న్తి.

"'కమ్మమూలం గహేత్వాన, ఆపణం ఉపగచ్ఛథ;
ఆరమ్మణం కిణిత్వాన, తతో ముచ్చథ ముత్తియా'"తి.

"భన్తే నాగసేన, కతమం బుద్ధస్స భగవతో గన్ధాపణ"న్తి? "అత్థి ఖో పన, మహారాజ, తేన భగవతా సీలవిభత్తియో అక్ఖాతా, యేన సీలగన్ధేన అనులిత్తా భగవతో పుత్తా సదేవకం లోకం సీలగన్ధేన ధూపేన్తి సమ్పధూపేన్తి, దిసమ్పి అనుదిసమ్పి అనువాతమ్పి పటివాతమ్పి వాయన్తి అతివాయన్తి, ఫరిత్వా తిట్ఠన్తి. కతమా తా సీలవిభత్తియో? సరణసీలం పఞ్చఙ్గసీలం అట్ఠఙ్గసీలం దసఙ్గసీలం పఞ్చుద్దేసపరియాపన్నం పాతిమోక్ఖసంవరసీలం. ఇదం వుచ్చతి, మహారాజ, 'భగవతో గన్ధాపణ'న్తి. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన –

"'న పుప్ఫగన్ధో పటివాతమేతి, న చన్దనం తగ్గరమల్లికా వా;
సతఞ్చ గన్ధో పటివాతమేతి, సబ్బా దిసా సప్పురిసో పవాయతి [పవాతి (సీ. పీ.) ధ. ప. ౫౪ పస్సితబ్బం].

"'చన్దనం తగరం వాపి, ఉప్పలం అథ వస్సికీ;
ఏతేసం గన్ధజాతానం, సీలగన్ధో అనుత్తరో.

"'అప్పమత్తో అయం గన్ధో, య్వాయం తగరచన్దనం;
యో చ సీలవతం గన్ధో, వాతి దేవేసు ఉత్తమో'"తి.

“భన్తే నాగసేన, కతమం బుద్ధస్స భగవతో ఫలాపణ”న్తి? “ఫలాని ఖో, మహారాజ, భగవతా అక్ఖాతాని. సేయ్యథీదం, సోతాపత్తిఫలం సకదాగామిఫలం అనాగామిఫలం అరహత్తఫలం సుఞ్ఞతఫలసమాపత్తి అనిమిత్తఫలసమాపత్తి అప్పణిహితఫలసమాపత్తి . తత్థ యో కోచి యం ఫలం ఇచ్ఛతి, సో కమ్మమూలం దత్వా పత్థితం ఫలం కిణాతి. యది సోతాపత్తిఫలం, యది సకదాగామిఫలం, యది అనాగామిఫలం, యది అరహత్తఫలం, యది సుఞ్ఞతఫలసమాపత్తిం, యది అనిమిత్తఫలసమాపత్తిం, యది అప్పణిహితఫలసమాపత్తిం. యథా, మహారాజ, కస్సచి పురిసస్స ధువఫలో అమ్బో భవేయ్య, సో న తావ తతో ఫలాని పాతేతి, యావ కయికా న ఆగచ్ఛన్తి, అనుప్పత్తే పన కయికే మూలం గహేత్వా ఏవం ఆచిక్ఖతి ‘అమ్బో పురిస ఏసో ఖో ధువఫలో అమ్బో, తతో యం ఇచ్ఛసి, ఏత్తకం ఫలం గణ్హాహి సలాటుకం వా దోవిలం వా కేసికం వా ఆమం వా పక్కం వా’తి, సో తేన అత్తనా దిన్నమూలేన యది సలాటుకం ఇచ్ఛతి, సలాటుకం గణ్హాతి, యది దోవిలం ఇచ్ఛతి, దోవిలం గణ్హాతి, యది కేసికం ఇచ్ఛతి, కేసికం గణ్హాతి, యది ఆమకం ఇచ్ఛతి, ఆమకం గణ్హాతి, యది పక్కం ఇచ్ఛతి, పక్కం గణ్హాతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో యం ఫలం ఇచ్ఛతి, సో కమ్మమూలం దత్వా పత్థితం ఫలం గణ్హాతి, యది సోతాపత్తిఫలం…పే.… యది అప్పణిహితఫలసమాపత్తిం, ఇదం వుచ్చతి, మహారాజ, ‘భగవతో ఫలాపణ’న్తి.

“‘కమ్మమూలం జనా దత్వా, గణ్హన్తి అమతప్ఫలం;
తేన తే సుఖితా హోన్తి, యే కీతా అమతప్ఫల’”న్తి.

“భన్తే నాగసేన, కతమం బుద్ధస్స భగవతో అగదాపణ”న్తి? “అగదాని ఖో, మహారాజ, భగవతా అక్ఖాతాని, యేహి అగదేహి సో భగవా సదేవకం లోకం కిలేసవిసతో పరిమోచేతి. కతమాని పన తాని అగదాని? యానిమాని, మహారాజ, భగవతా చత్తారి అరియసచ్చాని అక్ఖాతాని. సేయ్యథీదం, దుక్ఖం అరియసచ్చం దుక్ఖసముదయం అరియసచ్చం దుక్ఖనిరోధం అరియసచ్చం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా అరియసచ్చం, తత్థ యే కేచి అఞ్ఞాపేక్ఖా చతుసచ్చం ధమ్మం సుణన్తి, తే జాతియా పరిముచ్చన్తి , జరాయ పరిముచ్చన్తి, మరణా పరిముచ్చన్తి, సోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసేహి పరిముచ్చన్తి, ఇదం వుచ్చతి మహారాజ ‘భగవతో అగదాపణ’న్తి.

“‘యే కేచి అగదా లోకే [లోకే అగదా (పీ.)], విసానం పటిబాహకా;
ధమ్మాగదసమం నత్థి, ఏతం పివథ భిక్ఖవో’”తి.

“భన్తే నాగసేన, కతమం బుద్ధస్స భగవతో ఓసధాపణ”న్తి? “ఓసధాని ఖో, మహారాజ, భగవతా అక్ఖాతాని, యేహి ఓసధేహి సో భగవా దేవమనుస్సే తికిచ్ఛతి. సేయ్యథీదం, చత్తారో సతిపట్ఠానా చత్తారో సమ్మప్పధానా చత్తారో ఇద్ధిపాదా పఞ్చిన్ద్రియాని పఞ్చ బలాని సత్త బోజ్ఝఙ్గా అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో, ఏతేహి ఓసధేహి భగవా మిచ్ఛాదిట్ఠిం విరేచేతి, మిచ్ఛాసఙ్కప్పం విరేచేతి, మిచ్ఛావాచం విరేచేతి, మిచ్ఛాకమ్మన్తం విరేచేతి, మిచ్ఛాఆజీవం విరేచేతి, మిచ్ఛావాయామం విరేచేతి, మిచ్ఛాసతిం విరేచేతి, మిచ్ఛాసమాధిం విరేచేతి, లోభవమనం కారేతి, దోసవమనం కారేతి, మోహవమనం కారేతి, మానవమనం కారేతి, దిట్ఠివమనం కారేతి, విచికిచ్ఛావమనం కారేతి, ఉద్ధచ్చవమనం కారేతి, థినమిద్ధవమనం కారేతి, అహిరికానోత్తప్పవమనం కారేతి, సబ్బకిలేసవమనం కారేతి, ఇదం వుచ్చతి, మహారాజ, ‘భగవతో ఓసధాపణ’న్తి.

“‘యే కేచి ఓసధా లోకే, విజ్జన్తి వివిధా బహూ;
ధమ్మోసధసమం నత్థి, ఏతం పివథ భిక్ఖవో.

‘‘ధమ్మోసధం పివిత్వాన, అజరామరణా సియుం;

భావయిత్వా చ పస్సిత్వా, నిబ్బుతా ఉపధిక్ఖయే’’’తి.

‘‘భన్తే నాగసేన, కతమం బుద్ధస్స భగవతో అమతాపణ’’న్తి? ‘‘అమతం ఖో, మహారాజ, భగవతా అక్ఖాతం, యేన అమతేన సో భగవా సదేవకం లోకం అభిసిఞ్చి , యేన అమతేన అభిసిత్తా దేవమనుస్సా జాతిజరాబ్యాధిమరణసోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసేహి పరిముచ్చింసు. కతమం తం అమతం? యదిదం కాయగతాసతి. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన ‘అమతం తే, భిక్ఖవే, పరిభుఞ్జన్తి, యే కాయగతాసతిం పరిభుఞ్జన్తీ’తి. ఇదం వుచ్చతి, మహారాజ, ‘భగవతో అమతాపణ’న్తి.

‘‘‘బ్యాధితం జనతం దిస్వా, అమతాపణం పసారయి;

కమ్మేన తం కిణిత్వాన, అమతం ఆదేథ భిక్ఖవో’’’తి.

‘‘భన్తే నాగసేన, కతమం బుద్ధస్స భగవతో రతనాపణ’’న్తి? ‘‘రతనాని ఖో, మహారాజ, భగవతా అక్ఖాతాని, యేహి రతనేహి విభూసితా భగవతో పుత్తా సదేవకం లోకం విరోచన్తి ఓభాసేన్తి పభాసేన్తి జలన్తి పజ్జలన్తి ఉద్ధం అధో తిరియం ఆలోకం దస్సేన్తి. కతమాని తాని రతనాని? సీలరతనం సమాధిరతనం పఞ్ఞారతనం విముత్తిరతనం విముత్తిఞాణదస్సనరతనం పటిసమ్భిదారతనం బోజ్ఝఙ్గరతనం.

‘‘కతమం, మహారాజ, భగవతో సీలరతనం? పాతిమోక్ఖసంవరసీలం ఇన్ద్రియసంవరసీలం ఆజీవపారిసుద్ధిసీలం పచ్చయసన్నిస్సితసీలం చూళసీలం మజ్ఝిమసీలం మహాసీలం మగ్గసీలం ఫలసీలం. సీలరతనేన ఖో, మహారాజ, విభూసితస్స పుగ్గలస్స సదేవకో లోకో సమారకో సబ్రహ్మకో సస్సమణబ్రాహ్మణీ పజా పిహయతి పత్థేతి, సీలరతనపిళన్ధో ఖో, మహారాజ, భిక్ఖు దిసమ్పి అనుదిసమ్పి ఉద్ధమ్పి అధోపి తిరియమ్పి విరోచతి అతివిరోచతి [అతిరోచతి (సీ. పీ.)], హేట్ఠతో అవీచిం ఉపరితో భవగ్గం ఉపాదాయ ఏత్థన్తరే సబ్బరతనాని అతిక్కమిత్వా [అతిసయిత్వా (సీ. పీ.)] అభిభవిత్వా అజ్ఝోత్థరిత్వా తిట్ఠతి, ఏవరూపాని ఖో, మహారాజ, సీలరతనాని భగవతో రతనాపణే పసారితాని, ఇదం వుచ్చతి మహారాజ ‘భగవతో సీలరతన’న్తి.

‘‘‘ఏవరూపాని సీలాని, సన్తి బుద్ధస్స ఆపణే;

కమ్మేన తం కిణిత్వాన, రతనం వో పిళన్ధథా’తి.

‘‘కతమం, మహారాజ, భగవతో సమాధిరతనం? సవితక్కసవిచారో సమాధి, అవితక్కవిచారమత్తో సమాధి, అవితక్కఅవిచారో సమాధి, సుఞ్ఞతో సమాధి, అనిమిత్తో సమాధి, అప్పణిహితో సమాధి. సమాధిరతనం ఖో, మహారాజ, పిళన్ధస్స భిక్ఖునో యే తే కామవితక్కబ్యాపాదవితక్కవిహింసావితక్కమానుద్ధచ్చదిట్ఠివిచికిచ్ఛాకిలేసవత్థూని వివిధాని చ కువితక్కాని, తే సబ్బే సమాధిం ఆసజ్జ వికిరన్తి విధమన్తి విద్ధంసన్తి న సణ్ఠన్తి [న సణ్ఠహన్తి (సీ.)] న ఉపలిమ్పన్తి [న ఉపలిప్పన్తి (సీ. పీ.)]. యథా, మహారాజ, వారి పోక్ఖరపత్తే వికిరతి విధమతి విద్ధంసతి న సణ్ఠాతి న ఉపలిమ్పతి. తం కిస్స హేతు? పరిసుద్ధత్తా పదుమస్స. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సమాధిరతనం పిళన్ధస్స భిక్ఖునో యే తే కామవితక్కబ్యాపాదవితక్కవిహింసావితక్కమానుద్ధచ్చ దిట్ఠివిచికిచ్ఛాకిలేసవత్థూని వివిధాని చ కువితక్కాని, తే సబ్బే

సమాధిం ఆసజ్జ వికిరన్తి విధమన్తి విద్ధంసన్తి న సణ్ఠన్తి న ఉపలిమ్పన్తి. తం కిస్స హేతు? పరిసుద్ధత్తా సమాధిస్స. ఇదం వుచ్చతి, మహారాజ, ‘భగవతో సమాధిరతన’న్తి, ఏవరూపాని ఖో, మహారాజ, సమాధిరతనాని భగవతో రతనాపణే పసారితాని.

‘‘‘సమాధిరతనమాలస్స , కువితక్కా న జాయరే;
న చ విక్ఖిపతే చిత్తం, ఏతం తుమ్హే పిళన్ధథా’తి.

‘‘కతమం, మహారాజ, భగవతో పఞ్ఞారతనం? యాయ, మహారాజ, పఞ్ఞాయ అరియసావకో ‘ఇదం కుసల’న్తి యథాభూతం పజానాతి, ‘ఇదం అకుసల’న్తి యథాభూతం పజానాతి, ‘ఇదం సావజ్జం, ఇదం అనవజ్జం, ఇదం సేవితబ్బం, ఇదం న సేవితబ్బం, ఇదం హీనం, ఇదం పణీతం, ఇదం కణ్హం, ఇదం సుక్కం, ఇదం కణ్హసుక్కసప్పటిభాగ’న్తి యథాభూతం పజానాతి, ‘ఇదం దుక్ఖ’న్తి యథాభూతం పజానాతి, ‘అయం దుక్ఖసముదయో’తి యథాభూతం పజానాతి, ‘అయం దుక్ఖనిరోధో’తి యథాభూతం పజానాతి, ‘అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా’తి యథాభూతం పజానాతి. ఇదం వుచ్చతి మహారాజ ‘భగవతో పఞ్ఞారతన’న్తి.

‘‘‘పఞ్ఞారతనమాలస్స, న చిరం వత్తతే భవో;
ఖిప్పం ఫస్సేతి [ఫుస్సేతి (స్యా॰), పస్సతి (క॰)] అమతం, న చ సో రోచతే భవే’తి.

‘‘కతమం , మహారాజ, భగవతో విముత్తిరతనం’’? ‘‘విముత్తిరతనం [విముత్తిరతనన్తి (సీ॰ పీ॰)] ఖో, మహారాజ, అరహత్తం వుచ్చతి, అరహత్తం పత్తో ఖో, మహారాజ, భిక్ఖు ‘విముత్తిరతనం పిళన్ధో’తి వుచ్చతి. యథా, మహారాజ, పురిసో ముత్తాకలాపమణికలాపపవాళకలాపాభరణప్పటిమణ్డితో [పవాళాభరణపటిపణ్డితో (సీ॰ పీ॰)] అగలుతగరతాలీసకలోహితచన్దనానులిత్తగత్తో నాగపున్నాగసాలసలళచమ్పకయూథికాతిముత్తకపాటలుప్పలవస్సికమల్లికావిచిత్తో సేసజనే అతిక్కమిత్వా విరోచతి అతివిరోచతి ఓభాసతి పభాసతి సమ్పభాసతి జలతి పజ్జలతి అభిభవతి అజ్ఝోత్థరతి మాలాగన్ధరతనాభరణేహి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అరహత్తం పత్తో ఖీణాసవో విముత్తిరతనపిళన్ధో ఉపాదాయుపాదాయ విముత్తానం భిక్ఖూనం అతిక్కమిత్వా సమతిక్కమిత్వా విరోచతి అతివిరోచతి ఓభాసతి పభాసతి సమ్పభాసతి జలతి పజ్జలతి అభిభవతి అజ్ఝోత్థరతి విముత్తియా. తం కిస్స హేతు? అగ్గం, మహారాజ, ఏతం పిళన్ధనం సబ్బపిళన్ధనానం, యదిదం విముత్తిపిళన్ధనం. ఇదం వుచ్చతి, మహారాజ, ‘భగవతో విముత్తిరతన’న్తి.

‘‘‘మణిమాలాధరం గేహ, జనో [గేహం, జనో (క॰)] సామిం ఉదిక్ఖతి;
విముత్తిరతనమాలన్తు, ఉదిక్ఖన్తి సదేవకా’తి.

‘‘కతమం మహారాజ, భగవతో విముత్తిఞాణదస్సనరతనం? పచ్చవేక్ఖణఞాణం, మహారాజ, భగవతో విముత్తిఞాణదస్సనరతనన్తి వుచ్చతి, యేన ఞాణేన అరియసావకో మగ్గఫలనిబ్బానాని పహీనకిలేసావసిట్ఠకిలేసే చ పచ్చవేక్ఖతి.

‘‘‘యే ఞాణేన బుజ్ఝన్తి, అరియా కతకిచ్చతం;

తం ఞాణరతనం లద్ధుం, వాయమేథ జినోరసా’తి.

“కతమం, మహారాజ, భగవతో పటిసమ్భిదారతనం? చతస్సో ఖో, మహారాజ, పటిసమ్భిదాయో అత్థపటిసమ్భిదా ధమ్మపటిసమ్భిదా నిరుత్తిపటిసమ్భిదా పటిభానపటిసమ్భిదాతి. ఇమేహి ఖో, మహారాజ, చతూహి పటిసమ్భిదారతనేహి సమలఙ్కతో భిక్ఖు యం యం పరిసం ఉపసఙ్కమతి, యది ఖత్తియపరిసం, యది బ్రాహ్మణపరిసం, యది గహపతిపరిసం, యది సమణపరిసం, విసారదో ఉపసఙ్కమతి అమఙ్కుభూతో అభీరు అచ్ఛమ్భీ అనుత్రాసీ విగతలోమహంసో పరిసం ఉపసఙ్కమతి.

“యథా, మహారాజ, యోధో సఙ్గామసూరో సన్నద్ధపఞ్చావుధో అచ్ఛమ్భితో [అసమ్భీతో (సీ. పీ.)] సఙ్గామం ఓతరతి, ‘సచే అమిత్తా దూరే భవిస్సన్తి ఉసునా పాతయిస్సామి, తతో ఓరతో భవిస్సన్తి సత్తియా పహరిస్సామి, తతో ఓరతో భవిస్సన్తి కణయేన పహరిస్సామి, ఉపగతం సన్తం మణ్డలగ్గేన ద్విధా ఛిన్దిస్సామి, కాయూపగతం ఛురికాయ వినివిజ్ఝిస్సామీ’తి [విజ్ఝిస్సామీతి (సీ.)], ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, చతుపటిసమ్భిదారతనమణ్డితో భిక్ఖు అచ్ఛమ్భితో పరిసం ఉపసఙ్కమతి. యో కోచి మం అత్థపటిసమ్భిదే పఞ్హం పుచ్ఛిస్సతి, తస్స అత్థేన అత్థం కథయిస్సామి, కారణేన కారణం కథయిస్సామి, హేతునా హేతుం కథయిస్సామి, నయేన నయం కథయిస్సామి, నిస్సంసయం కరిస్సామి, విమతిం వివేచేస్సామి, తోసయిస్సామి పఞ్హవేయ్యాకరణేన.

“యో కోచి మం ధమ్మపటిసమ్భిదే పఞ్హం పుచ్ఛిస్సతి, తస్స ధమ్మేన ధమ్మం కథయిస్సామి, అమతేన అమతం కథయిస్సామి, అసఙ్ఖతేన అసఙ్ఖతం కథయిస్సామి, నిబ్బానేన నిబ్బానం కథయిస్సామి, సుఞ్ఞతేన సుఞ్ఞతం కథయిస్సామి , అనిమిత్తేన అనిమిత్తం కథయిస్సామి, అప్పణిహితేన అప్పణిహితం కథయిస్సామి, అనేజేన అనేజం కథయిస్సామి, నిస్సంసయం కరిస్సామి, విమతిం వివేచేస్సామి, తోసయిస్సామి పఞ్హావేయ్యాకరణేన.

“యో కోచి మం నిరుత్తిపటిసమ్భిదే పఞ్హం పుచ్ఛిస్సతి, తస్స నిరుత్తియా నిరుత్తిం కథయిస్సామి, పదేన పదం కథయిస్సామి, అనుపదేన అనుపదం కథయిస్సామి, అక్ఖరేన అక్ఖరం కథయిస్సామి, సన్ధియా సన్ధిం కథయిస్సామి, బ్యఞ్జనేన బ్యఞ్జనం కథయిస్సామి, అనుబ్యఞ్జనేన అనుబ్యఞ్జనం కథయిస్సామి, వణ్ణేన వణ్ణం కథయిస్సామి, సరేన సరం కథయిస్సామి, పఞ్ఞత్తియా పఞ్ఞత్తిం కథయిస్సామి, వోహారేన వోహారం కథయిస్సామి, నిస్సంసయం కరిస్సామి, విమతిం వివేచేస్సామి, తోసయిస్సామి పఞ్హవేయ్యాకరణేన.

“యో కోచి మం పటిభానపటిసమ్భిదే పఞ్హం పుచ్ఛిస్సతి, తస్స పటిభానేన పటిభానం కథయిస్సామి, ఓపమ్మేన ఓపమ్మం కథయిస్సామి, లక్ఖణేన లక్ఖణం కథయిస్సామి, రసేన రసం కథయిస్సామి, నిస్సంసయం కరిస్సామి, విమతిం వివేచేస్సామి, తోసయిస్సామి పఞ్హవేయ్యాకరణేనాతి, ఇదం వుచ్చతి, మహారాజ, ‘భగవతో పటిసమ్భిదారతన’న్తి.

‘‘‘పటిసమ్భిదా కిణిత్వాన, ఞాణేన ఫస్సయేయ్య యో;

అచ్ఛమ్భితో అనుబ్బిగ్గో, అతిరోచతి సదేవకే’తి.

“కతమం, మహారాజ, భగవతో బోజ్ఝఙ్గరతనం? సత్తిమే, మహారాజ, బోజ్ఝఙ్గా, సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గో వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గో పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో పస్సద్ధిసమ్బోజ్ఝఙ్గో సమాధిసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గో. ఇమేహి ఖో, మహారాజ, సత్తహి బోజ్ఝఙ్గరతనేహి పటిమణ్డితో భిక్ఖు సబ్బం తమం అభిభుయ్య సదేవకం లోకం ఓభాసేతి పభాసేతి ఆలోకం జనేతి. ఇదం వుచ్చతి, మహారాజ, ‘భగవతో బోజ్ఝఙ్గరతన’న్తి.

“‘బోజ్ఝఙ్గరతనమాలస్స , ఉట్ఠహన్తి [ఉపట్ఠహన్తి (క.), ఉదిక్ఖన్తి (స్యా.)] సదేవకా;
కమ్మేన తం కిణిత్వాన, రతనం వో పిళన్ధథా’”తి.

“భన్తే నాగసేన, కతమం బుద్ధస్స భగవతో సబ్బాపణ”న్తి? “సబ్బాపణం ఖో, మహారాజ, భగవతో నవఙ్గం బుద్ధవచనం సారీరికాని పారిభోగికాని చేతియాని సఙ్ఘరతనఞ్చ. సబ్బాపణే, మహారాజ, భగవతా జాతిసమ్పత్తి పసారితా, భోగసమ్పత్తి పసారితా, ఆయుసమ్పత్తి పసారితా, ఆరోగ్యసమ్పత్తి పసారితా, వణ్ణసమ్పత్తి పసారితా, పఞ్ఞాసమ్పత్తి పసారితా, మానుసికసమ్పత్తి పసారితా, దిబ్బసమ్పత్తి పసారితా, నిబ్బానసమ్పత్తి పసారితా. తత్థ యే తం తం సమ్పత్తిం ఇచ్ఛన్తి, తే కమ్మమూలం దత్వా పత్థితపత్థితం సమ్పత్తిం కిణన్తి, కేచి సీలసమాదానేన కిణన్తి, కేచి ఉపోసథకమ్మేన కిణన్తి, అప్పమత్తకేనపి కమ్మమూలేన ఉపాదాయుపాదాయ సమ్పత్తియో పటిలభన్తి. యథా, మహారాజ, ఆపణికస్స ఆపణే తిలముగ్గమాసే పరిత్తకేనపి తణ్డులముగ్గమాసేన అప్పకేనపి మూలేన ఉపాదాయుపాదాయ గణ్హన్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, భగవతో సబ్బాపణే అప్పమత్తకేనపి కమ్మమూలేన ఉపాదాయుపాదాయ సమ్పత్తియో పటిలభన్తి. ఇదం వుచ్చతి, మహారాజ, ‘భగవతో సబ్బాపణ’న్తి.

“‘ఆయు అరోగతా వణ్ణం, సగ్గం ఉచ్చాకులీనతా;
అసఙ్ఖతఞ్చ అమతం, అత్థి సబ్బాపణే జినే.

“‘అప్పేన బహుకేనాపి, కమ్మమూలేన గయ్హతి;
కిణిత్వా సద్ధామూలేన, సమిద్ధా హోథ భిక్ఖవో’తి.

“భగవతో ఖో, మహారాజ, ధమ్మనగరే ఏవరూపా జనా పటివసన్తి, సుత్తన్తికా వేనయికా ఆభిధమ్మికా ధమ్మకథికా జాతకభాణకా దీఘభాణకా మజ్ఝిమభాణకా సంయుత్తభాణకా అఙ్గుత్తరభాణకా ఖుద్దకభాణకా సీలసమ్పన్నా సమాధిసమ్పన్నా పఞ్ఞాసమ్పన్నా బోజ్ఝఙ్గభావనారతా విపస్సకా సదత్థమనుయుత్తా ఆరఞ్ఞికా రుక్ఖమూలికా అబ్భోకాసికా పలాలపుఞ్జికా నేసానికా నేసజ్జికా పటిపన్నకా ఫలట్ఠా సేక్ఖా ఫలసమఙ్గినో సోతాపన్నా సకదాగామినో అనాగామినో అరహన్తో తేవిజ్జా ఛళభిఞ్ఞా ఇద్ధిమన్తో పఞ్ఞాయ పారమింగతా సతిపట్ఠానసమ్మప్పధానఇద్ధిపాదఇన్ద్రియబలబోజ్ఝఙ్గమగ్గవరఝానవిమోక్ఖరూపారూపసన్తసుఖసమాపత్తికుసలా, తేహి అరహన్తేహి ఆకులం సమాకులం ఆకిణ్ణం సమాకిణ్ణం నళవనసరవనమివ ధమ్మనగరం అహోసి. భవతీహ –

“‘వీతరాగా వీతదోసా, వీతమోహా అనాసవా;
వీతతణ్హా అనాదానా, ధమ్మనగరే వసన్తి తే.

“‘ఆరఞ్ఞికా ధుతధరా, ఝాయినో లూఖచీవరా;

వివేకాభిరతా ధీరా, ధమ్మనగరే వసన్తి తే.

‘‘‘నేసజ్జికా సన్థతికా, అథోపి ఠానచఙ్కమా;

పంసుకూలధరా సబ్బే, ధమ్మనగరే వసన్తి తే.

‘‘‘తిచీవరధరా సన్తా, చమ్మఖణ్డచతుత్థకా;

రతా ఏకాసనే విఞ్ఞూ, ధమ్మనగరే వసన్తి తే.

‘‘‘అప్పిచ్ఛా నిపకా ధీరా, అప్పాహారా అలోలుపా;

లాభాలాభేన సన్తుట్ఠా, ధమ్మనగరే వసన్తి తే.

‘‘‘ఝాయీ ఝానరతా ధీరా, సన్తచిత్తా సమాహితా;

ఆకిఞ్చఞ్ఞం పత్థయానా, ధమ్మనగరే వసన్తి తే.

‘‘‘పటిపన్నా ఫలట్ఠా చ, సేక్ఖా ఫలసమఙ్గినో;

ఆసీసకా [ఆసింసకా (సీ. పీ.)] ఉత్తమత్థం, ధమ్మనగరే వసన్తి తే.

‘‘‘సోతాపన్నా చ విమలా, సకదాగామినో చ యే;

అనాగామీ చ అరహన్తో, ధమ్మనగరే వసన్తి తే.

‘‘‘సతిపట్ఠానకుసలా , బోజ్ఝఙ్గభావనారతా;

విపస్సకా ధమ్మధరా, ధమ్మనగరే వసన్తి తే.

‘‘‘ఇద్ధిపాదేసు కుసలా, సమాధిభావనారతా;

సమ్మప్పధానానుయుత్తా, ధమ్మనగరే వసన్తి తే.

‘‘‘అభిఞ్ఞాపారమిప్పత్తా, పేత్తికే గోచరే రతా;

అన్తలిక్ఖమ్హి చరణా, ధమ్మనగరే వసన్తి తే.

‘‘‘ఓక్ఖిత్తచక్ఖూ మితభాణీ, గుత్తద్వారా సుసంవుతా;

సుదన్తా ఉత్తమే దమ్మే [ధమ్మే (సీ. పీ.)], ధమ్మనగరే వసన్తి తే.

‘‘‘తేవిజ్జా ఛళభిఞ్ఞా చ, ఇద్ధియా పారమిం గతా;

పఞ్ఞాయ పారమిప్పత్తా, ధమ్మనగరే వసన్తి తే’తి.

‘‘యే ఖో తే, మహారాజ, భిక్ఖూ అపరిమితఞాణవరధరా అసఙ్గా అతులగుణా [అతులియగుణా (సీ. పీ. క.)] అతులయసా అతులబలా అతులతేజా ధమ్మచక్కానుప్పవత్తకా పఞ్ఞాపారమిం గతా, ఏవరూపా ఖో, మహారాజ, భిక్ఖూ భగవతో ధమ్మనగరే ‘**ధమ్మసేనాపతినో**’తి వుచ్చన్తి.

“యే పన తే, మహారాజ, భిక్ఖూ ఇద్ధిమన్తో అధిగతప్పటిసమ్భిదాపత్తవేసారజ్జా గగనచరా దురాసదా దుప్పసహా అనాలమ్బచరా ససాగరమహిధరపథవికమ్పకో చన్దసూరియపరిమజ్జకా వికుబ్బనాధిట్ఠానాభినీహారకుసలా ఇద్ధియా పారమిం గతా, ఏవరూపా ఖో, మహారాజ, భిక్ఖూ భగవతో ధమ్మనగరే ‘**పురోహితా**’తి వుచ్చన్తి.

“యే పన తే, మహారాజ, భిక్ఖూ ధుతఙ్గమనుగతా అప్పిచ్ఛా సన్తుట్ఠా విఞ్ఞత్తిమనేసనజిగుచ్ఛకా పిణ్డాయ సపదానచారినో భమరావ గన్ధమనుఘాయిత్వా పవిసన్తి వివిత్తకాననం, కాయే చ జీవితే చ నిరపేక్ఖా అరహత్తమనుప్పత్తా ధుతఙ్గగుణే అగ్గనిక్ఖిత్తా, ఏవరూపా ఖో, మహారాజ, భిక్ఖూ భగవతో ధమ్మనగరే ‘**అక్ఖదస్సా**’తి వుచ్చన్తి.

“యే పన తే, మహారాజ, భిక్ఖూ పరిసుద్ధా విమలా నిక్కిలేసా చుతూపపాతకుసలా దిబ్బచక్ఖుమ్హి పారమిం గతా, ఏవరూపా ఖో, మహారాజ, భిక్ఖూ భగవతో ధమ్మనగరే ‘**నగరజోతకా**’తి వుచ్చన్తి.

“యే పన తే, మహారాజ, భిక్ఖూ బహుస్సుతా ఆగతాగమా ధమ్మధరా వినయధరా మాతికాధరా సిథిలధనితదీఘరస్సగరుకలహుకక్ఖరపరిచ్ఛేదకుసలా నవఙ్గసాసనధరా, ఏవరూపా ఖో, మహారాజ, భిక్ఖూ భగవతో ధమ్మనగరే ‘**ధమ్మరక్ఖా**’తి వుచ్చన్తి.

“యే పన తే, మహారాజ, భిక్ఖూ వినయఞ్ఞూ వినయకోవిదా ఠానాట్ఠానకుసలా [నిదానపఠనకుసలా (సీ. పీ.), నిదానవత్థుకుసలా (స్యా.)] ఆపత్తానాపత్తిగరుకలహుకసతేకిచ్ఛఅతేకిచ్ఛవుట్ఠానదేసనానిగ్గహ-పటికమ్మఓసారణనిస్సారణపటిసారణకుసలా వినయే పారమిం గతా, ఏవరూపా ఖో, మహారాజ, భిక్ఖూ భగవతో ధమ్మనగరే ‘**రూపరక్ఖా**’తి [రూపదక్ఖాతి (సీ. స్యా. పీ.)] వుచ్చన్తి.

“యే పన తే, మహారాజ, భిక్ఖూ విముత్తివరకుసుమమాలబద్ధా వరపవరమహగ్ఘసేట్ఠభావమనుప్పత్తా బహుజనకన్తమభిపత్థితా, ఏవరూపా ఖో, మహారాజ, భిక్ఖూ భగవతో ధమ్మనగరే ‘**పుప్ఫాపణికా**’తి వుచ్చన్తి.

“యే పన తే, మహారాజ, భిక్ఖూ చతుసచ్చాభిసమయప్పటివిద్ధా దిట్ఠసచ్చా విఞ్ఞాతసాసనా చతూసు సామఞ్ఞఫలేసు తిణ్ణవిచికిచ్ఛా పటిలద్ధఫలసుఖా అఞ్ఞేసమ్పి పటిపన్నానం తే ఫలే సంవిభజన్తి, ఏవరూపా ఖో, మహారాజ, భిక్ఖూ భగవతో ధమ్మనగరే ‘**ఫలాపణికా**’తి వుచ్చన్తి.

“యే పన తే, మహారాజ, భిక్ఖూ సీలసంవరగన్ధమనులిత్తా [సీలవరసుగన్ధమనులిత్తా (సీ. పీ.)] అనేకవిధబహుగుణధరా కిలేసమలదుగ్గన్ధవిధమకా, ఏవరూపా ఖో, మహారాజ, భిక్ఖూ భగవతో ధమ్మనగరే ‘**గన్ధాపణికా**’తి వుచ్చన్తి.

“యే పన తే, మహారాజ, భిక్ఖూ ధమ్మకామా పియసముదాహారా అభిధమ్మే అభివినయే ఉళారపామోజ్జా అరఞ్ఞగతాపి రుక్ఖమూలగతాపి సుఞ్ఞాగారగతాపి ధమ్మవరరసం పివన్తి, కాయేన వాచాయ మనసా ధమ్మవరరసమోగాళ్హా అధిమత్తపటిభానా ధమ్మేసు ధమ్మేసనప్పటిపన్నా ఇతో వా తతో వా యత్థ యత్థ అప్పిచ్ఛకథా సన్తుట్ఠికథా పవివేకకథా అసంసగ్గకథా వీరియారమ్భకథా సీలకథా సమాధికథా పఞ్ఞాకథా విముత్తికథా విముత్తిఞాణదస్సనకథా , తత్థ తత్థ గన్త్వా తం తం కథారసం పివన్తి, ఏవరూపా ఖో, మహారాజ, భిక్ఖూ భగవతో ధమ్మనగరే ‘**సోణ్డా పిపాసా**’తి వుచ్చన్తి.

“యే పన తే, మహారాజ, భిక్ఖూ పుబ్బరత్తాపరరత్తం జాగరియానుయోగమనుయుత్తా నిసజ్జట్ఠానచఙ్కమేహి రత్తిన్దివం వీతినామేన్తి, భావనానుయోగమనుయుత్తా కిలేసపటిబాహనాయ సదత్థప్పసుతా, ఏవరూపా ఖో, మహారాజ, భిక్ఖూ భగవతో ధమ్మనగరే ‘**నగరగుత్తికా**’తి వుచ్చన్తి.

“యే పన తే, మహారాజ, భిక్ఖూ నవఙ్గం బుద్ధవచనం అత్థతో చ బ్యఞ్జనతో చ నయతో చ కారణతో చ హేతుతో చ ఉదాహరణతో చ వాచేన్తి అనువాచేన్తి భాసన్తి అనుభాసన్తి, ఏవరూపా ఖో, మహారాజ, భిక్ఖూ భగవతో ధమ్మనగరే ‘**ధమ్మాపణికా**’తి వుచ్చన్తి.

“యే పన తే, మహారాజ, భిక్ఖూ ధమ్మరతనభోగేన ఆగమపరియత్తిసుతభోగేన భోగినో ధనినో నిద్దిట్ఠసరబ్యఞ్జనలక్ఖణప్పటివేధా విఞ్ఞూ ఫరణా, ఏవరూపా ఖో, మహారాజ, భిక్ఖూ భగవతో ధమ్మనగరే ‘**ధమ్మసేట్ఠినో**’తి వుచ్చన్తి.

“యే పన తే, మహారాజ, భిక్ఖూ ఉళారదేసనాపటివేధా పరిచిణ్ణారమ్మణవిభత్తినిద్దేసా సిక్ఖాగుణపారమిప్పత్తా, ఏవరూపా ఖో, మహారాజ, భిక్ఖూ భగవతో ధమ్మనగరే ‘**విస్సుతధమ్మికా**’తి వుచ్చన్తి.

“ఏవం సువిభత్తం ఖో, మహారాజ, భగవతో ధమ్మనగరం ఏవం సుమాపితం ఏవం సువిహితం ఏవం సుపరిపూరితం ఏవం సువవత్థాపితం ఏవం సురక్ఖితం ఏవం సుగోపితం ఏవం దుప్పసయ్హం పచ్చత్థికేహి పచ్చామిత్తేహి, ఇమినా, మహారాజ, కారణేన ఇమినా హేతునా ఇమినా నయేన ఇమినా అనుమానేన ఞాతబ్బం అత్థి సో భగవాతి.

“‘యథాపి నగరం దిస్వా, సువిభత్తం మనోరమం;
అనుమానేన జానన్తి, వడ్ఢకిస్స మహత్తనం.

“‘తథేవ లోకనాథస్స, దిస్వా ధమ్మపురం వరం;
అనుమానేన జానన్తి, అత్థి సో భగవా ఇతి.

“‘అనుమానేన జానన్తి, ఊమిం దిస్వాన సాగరే;
యథాయం దిస్సతే ఊమి, మహన్తో సో భవిస్సతి.

“‘తథా బుద్ధం సోకనుదం, సబ్బత్థమపరాజితం;
తణ్హక్ఖయమనుప్పత్తం, భవసంసారమోచనం.

“‘అనుమానేన ఞాతబ్బం, ఊమిం దిస్వా సదేవకే;
యథా ధమ్మూమివిప్ఫారో, అగ్గో బుద్ధో భవిస్సతి.

“‘అనుమానేన జానన్తి, దిస్వా అచ్చుగ్గతం గిరిం;
యథా అచ్చుగ్గతో ఏసో, హిమవా సో భవిస్సతి.

“‘తథా దిస్వా ధమ్మగిరిం, సీతీభూతం నిరూపధిం;

అచ్చుగ్గతం భగవతో, అచలం సుప్పతిట్ఠితం.

‘‘అనుమానేన ఞాతబ్బం, దిస్వాన ధమ్మపబ్బతం;
తథా హి సో మహావీరో, అగ్గో బుద్ధో భవిస్సతి.

‘‘యథాపి గజరాజస్స, పదం దిస్వాన మానుసా;
అనుమానేన జానన్తి, మహా ఏసో గజో ఇతి.

‘‘తథేవ బుద్ధనాగస్స, పదం దిస్వా విభావినో;
అనుమానేన జానన్తి, ఉళారో సో భవిస్సతి.

‘‘అనుమానేన జానన్తి, భీతే దిస్వాన కుమ్మిగే;
మిగరాజస్స సద్దేన, భీతామే కుమ్మిగా ఇతి.

‘‘తథేవ తిత్థియే దిస్వా, విత్థతే భీతమానసే;
అనుమానేన ఞాతబ్బం, ధమ్మరాజేన గజ్జితం.

‘‘నిబ్బుతం పథవిం దిస్వా, హరితపత్తం మహోదికం;
అనుమానేన జానన్తి, మహామేఘేన నిబ్బుతం.

‘‘తథేవిమం జనం దిస్వా, ఆమోదితపమోదితం;
అనుమానేన ఞాతబ్బం, ధమ్మమేఘేన తప్పితం.

‘‘లగ్గం దిస్వా భుసం పఙ్కం, కలలద్దగతం మహిం;
అనుమానేన జానన్తి, వారిక్ఖన్ధో మహా గతో.

‘‘తథేవిమం జనం దిస్వా, రజపఙ్కసమోహితం;
వహితం ధమ్మనదియా, విసట్ఠం ధమ్మసాగరే.

‘‘ధమ్మామతగతం దిస్వా, సదేవకమిమం మహిం;
అనుమానేన ఞాతబ్బం, ధమ్మక్ఖన్ధో మహా గతో.

‘‘అనుమానేన జానన్తి, ఘాయిత్వా గన్ధముత్తమం;
యథాయం వాయతే గన్ధో, హేస్సన్తి పుప్ఫితా దుమా.

‘‘తథేవాయం సీలగన్ధో, పవాయతి సదేవకే;
అనుమానేన ఞాతబ్బం, అత్థి బుద్ధో అనుత్తరో’తి.

“ఏవరూపేన ఖో, మహారాజ, కారణసతేన కారణసహస్సేన హేతుసతేన హేతుసహస్సేన నయసతేన నయసహస్సేన ఓపమ్మసతేన ఓపమ్మసహస్సేన సక్కా బుద్ధబలం ఉపదస్సయితుం. యథా, మహారాజ, దక్ఖో మాలాకారో నానాపుప్ఫరాసిమ్హా ఆచరియానుసిట్ఠియా పచ్చత్తపురిసకారేన విచిత్తం మాలాగుణరాసిం కరేయ్య, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సో భగవా విచిత్తపుప్ఫరాసి వియ అనన్తగుణో అప్పమేయ్యగుణో, అహమేతరహి జినసాసనే మాలాకారో వియ పుప్ఫగన్థకో పుబ్బకానం ఆచరియానం మగ్గేనపి మయ్హం బుద్ధిబలేనపి అసఙ్ఖ్యేయ్యేనపి కారణేన అనుమానేన బుద్ధబలం దీపయిస్సామి, త్వం పనేత్థ ఛన్దం జనేహి సవనాయా”తి.

“దుక్కరం , భన్తే నాగసేన, అఞ్ఞేసం ఏవరూపేన కారణేన అనుమానేన బుద్ధబలం ఉపదస్సయితుం, నిబ్బుతోస్మి, భన్తే నాగసేన, తుమ్హాకం పరమవిచిత్తేన పఞ్హవేయ్యాకరణేనా”తి.

అనుమానపఞ్హో పఠమో.

౨. ధుతఙ్గపఞ్హో

“పస్సతారఞ్ఞకే భిక్ఖూ, అజ్ఝోగాళ్హే ధుతే గుణే;
పున పస్సతి గిహీ రాజా, అనాగామిఫలే ఠితే.

“ఉభోపి తే విలోకేత్వా, ఉప్పజ్జి సంసయో మహా;
బుజ్ఝేయ్య చే గిహీ ధమ్మే, ధుతఙ్గం నిప్ఫలం సియా.

“పరవాదివాదమథనం, నిపుణం పిటకత్తయే;
హన్ద పుచ్ఛే కథిసేట్ఠం, సో మే కఙ్ఖం వినేస్సతీ”తి.

అథ ఖో మిలిన్దో రాజా యేనాయస్మా నాగసేనో తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా ఆయస్మన్తం నాగసేనం అభివాదేత్వా ఏకమన్తం నిసీది, ఏకమన్తం నిసిన్నో ఖో మిలిన్దో రాజా ఆయస్మన్తం నాగసేనం ఏతదవోచ “భన్తే నాగసేన, అత్థి కోచి గిహీ అగారికో కామభోగీ పుత్తదారసమ్బాధసయనం అజ్ఝావసన్తో కాసికచన్దనం పచ్చనుభోన్తో మాలాగన్ధవిలేపనం ధారయన్తో జాతరూపరజతం సాదియన్తో మణిముత్తాకఞ్చనవిచిత్తమోళిబద్ధో యేన సన్తం పరమత్థం నిబ్బానం సచ్ఛికత”న్తి?

“న, మహారాజ, ఏకఞ్ఞేవ సతం న ద్వే సతాని న తీణి చత్తారి పఞ్చ సతాని న సహస్సం న సతసహస్సం న కోటిసతం న కోటిసహస్సం న కోటిసతసహస్సం, తిట్ఠతు మహారాజ దసన్నం వీసతియా సతస్స సహస్సస్స అభిసమయో, కతమేన తే పరియాయేన అనుయోగం దమ్మీ”తి.

“త్వమేవేతం బ్రూహీ”తి. “తేనహి తే, మహారాజ, కథయిస్సామి సతేన వా సహస్సేన వా సతసహస్సేన వా కోటియా వా కోటిసతేన వా కోటిసహస్సేన వా కోటిసతసహస్సేన వా, యా కాచి నవఙ్గే బుద్ధవచనే సల్లేఖితాచారప్పటిపత్తిధుతవరఙ్గగుణనిస్సితా [ధుతవరఙ్గగుణనిస్సితా (సీ. స్యా. పీ.)] థా, తా సబ్బా ఇధ సమోసరిస్సన్తి. యథా, మహారాజ, నిన్నున్నతసమవిసమథలాథలదేసభాగే అభివుట్ఠం ఉదకం, సబ్బం తం తతో వినిగళిత్వా మహోదధిం

సాగరం సమోసరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సమ్పాదకే సతి యా కాచి నవఙ్గే బుద్ధవచనే సల్లేఖితాచారప్పటిపత్తిధుతఙ్గగుణధరనిస్సితా కథా, తా సబ్బా ఇధ సమోసరిస్సన్తి.

“మయ్హమ్పేత్థ , మహారాజ, పరిబ్యత్తతాయ బుద్ధియా కారణపరిదీపనం సమోసరిస్సతి, తేనేసో అత్థో సువిభత్తో విచిత్తో పరిపుణ్ణో పరిసుద్ధో సమానీతో భవిస్సతి. యథా, మహారాజ, కుసలో లేఖాచరియో అనుసిట్ఠో లేఖం ఓసారేన్తో అత్తనో బ్యత్తతాయ బుద్ధియా కారణపరిదీపనేన లేఖం పరిపూరేతి, ఏవం సా లేఖా సమత్తా పరిపుణ్ణా అనూనికా భవిస్సతి. ఏవమేవ మయ్హమ్పేత్థ పరిబ్యత్తతాయ బుద్ధియా కారణపరిదీపనం సమోసరిస్సతి, తేనేసో అత్థో సువిభత్తో విచిత్తో పరిపుణ్ణో పరిసుద్ధో సమానీతో భవిస్సతి.

“నగరే, మహారాజ, సావత్థియా పఞ్చకోటిమత్తా అరియసావకా భగవతో ఉపాసకఉపాసికాయో సత్తపణ్ణాససహస్సాని తీణి చ సతసహస్సాని అనాగామిఫలే పతిట్ఠితా, తే సబ్బేపి గిహీ యేవ, న పబ్బజితా. పున తత్థేవ కణ్డమ్బమూలే యమకపాటిహారియే వీసతి పాణకోటియో అభిసమింసు, పున చూళరాహులోవాదే [మహారాహులోవాదే (సీ. పీ.)], మహామఙ్గలసుత్తన్తే, సమచిత్తపరియాయే, పరాభవసుత్తన్తే, పురాభేదసుత్తన్తే, కలహవివాదసుత్తన్తే, చూళబ్యూహసుత్తన్తే, మహాబ్యూహసుత్తన్తే, తువటకసుత్తన్తే, సారిపుత్తసుత్తన్తే గణనపథమతీతానం దేవతానం ధమ్మాభిసమయో అహోసి.

“నగరే రాజగహే పఞ్ఞాససహస్సాని తీణి చ సతసహస్సాని అరియసావకా భగవతో ఉపాసకఉపాసికాయో, పున తత్థేవ ధనపాలహత్థినాగదమనే నవుతి పాణకోటియో, పారాయనసమాగమే పాసాణకచేతియే చుద్దస పాణకోటియో, పున ఇన్దసాలగుహాయం అసీతి దేవతాకోటియో, పున బారాణసియం ఇసిపతనే మిగదాయే పఠమే ధమ్మదేసనే అట్ఠారస బ్రహ్మకోటియో అపరిమాణా చ దేవతాయో, పున తావతింసభవనే పణ్డుకమ్బలసిలాయం అభిధమ్మదేసనాయ అసీతి దేవతాకోటియో, దేవోరోహణే సఙ్కస్సనగరద్వారే లోకవివరణపాటిహారియే పసన్నానం నరమరూనం తింస కోటియో అభిసమింసు.

పున సక్కేసు కపిలవత్థుస్మిం నిగ్రోధారామే బుద్ధవంసదేసనాయ మహాసమయసుత్తన్తదేసనాయ చ గణనపథమతీతానం దేవతానం ధమ్మాభిసమయో అహోసి . పున సుమనమాలాకారసమాగమే, గరహదిన్నసమాగమే, ఆనన్దసేట్ఠిసమాగమే, జమ్బుకాజీవకసమాగమే, మణ్డుకదేవపుత్తసమాగమే, మట్ఠకుణ్డలిదేవపుత్తసమాగమే, సులసానగరసోభినిసమాగమే, సిరిమానగరసోభినిసమాగమే, పేసకారధీతుసమాగమే, చూళసుభద్దాసమాగమే, సాకేతబ్రాహ్మణస్స ఆళాహనదస్సనసమాగమే, సూనాపరన్తకసమాగమే, సక్కపఞ్హసమాగమే, తిరోకుట్టసమాగమే [తిరోకుడ్డసమాగమే (సీ. పీ.)], రతనసుత్తసమాగమే పచ్చేకం చతురాసీతియా పాణసహస్సానం ధమ్మాభిసమయో అహోసి, యావతా, మహారాజ, భగవా లోకే అట్ఠాసి, తావ తీసు మణ్డలేసు సోళససు మహాజనపదేసు యత్థ యత్థ భగవా విహాసి, తత్థ తత్థ యేభుయ్యేన ద్వే తయో చత్తారో పఞ్చ సతం సహస్సం సతసహస్సం దేవా చ మనుస్సా చ సన్తం పరమత్థం నిబ్బానం సచ్ఛికరింసు. యే తే, మహారాజ, దేవా గిహీ యేవ, న తే పబ్బజితా, ఏతాని చేవ, మహారాజ, అఞ్ఞాని చ అనేకాని దేవతాకోటిసతసహస్సాని గిహీ అగారికా కామభోగినో సన్తం పరమత్థం నిబ్బానం సచ్ఛికరింసూ”తి.

“యది, భన్తే నాగసేన, గిహీ అగారికా కామభోగినో సన్తం పరమత్థం నిబ్బానం సచ్ఛికరోన్తి, అథ ఇమాని ధుతఙ్గాని కిమత్థం సాధేన్తి, తేన కారణేన ధుతఙ్గాని అకిచ్చకరాని హోన్తి. యది, భన్తే నాగసేన, వినా మన్తోసధేహి బ్యాధయో

వూపసమన్తి, కిం వమనవిరేచనాదినా సరీరదుబ్బలకరణేన? యది ముట్ఠీహి పటిసత్తునిగ్గహో భవతి, కిం అసిసత్తిసరధనుకోదణ్డలగుళముగ్గరేహి? యది గణ్ఠికుటిలసుసిరకణ్టలతాసాఖా ఆలమ్బిత్వా రుక్ఖమభిరూహనం భవతి, కిం దీఘదళ్హనిస్సేణిపరియేసనేన? యది థణ్డిలసేయ్యాయ ధాతుసమతా భవతి, కిం సుఖసమ్ఫస్సమహతిమహాసిరిసయనపరియేసనేన? యది ఏకకో సాసఙ్కసప్పటిభయవిసమకన్తారతరణసమత్థో భవతి, కిం సన్నద్ధసజ్జమహతిమహాసత్థపరియేసనేన? యది నదిసరం బాహునా తరితుం సమత్థో భవతి, కిం ధువసేతునావాపరియేసనేన? యది సకసన్తకేన ఘాసచ్ఛాదనం కాతుం పహోతి, కిం పరూపసేవనపియసముల్లాపపచ్ఛాపురేధావనేన? యది అఖాతతళాకే ఉదకం లభతి, కిం ఉదపానతళాకపోక్ఖరణిఖణనేన? ఏవమేవ ఖో, భన్తే నాగసేన, యది గిహీ అగారికా కామభోగినో సన్తం పరమత్థం నిబ్బానం సచ్ఛికరోన్తి, కిం ధుతగుణవరసమాదియనేనా"తి?

"అట్ఠవీసతి ఖో పనిమే, మహారాజ, ధుతఙ్గగుణా యథాభుచ్చగుణా, యేహి గుణేహి ధుతఙ్గాని సబ్బబుద్ధానం పిహయితాని పత్థితాని. కతమే అట్ఠవీసతి? ఇధ, మహారాజ, ధుతఙ్గం సుద్ధాజీవం సుఖఫలం అనవజ్జం న పరదుక్ఖాపనం అభయం అసమ్పీళనం ఏకన్తవడ్ఢికం అపరిహానియం అమాయం ఆరక్ఖా పత్థితదదం సబ్బసత్తదమనం సంవరహితం పతిరూపం అనిస్సితం విప్పముత్తం రాగక్ఖయం దోసక్ఖయం మోహక్ఖయం మానప్పహానం కువితక్కచ్ఛేదనం కఙ్ఖావితరణం కోసజ్జవిద్ధంసనం అరతిప్పహానం ఖమనం అతులం అప్పమాణం సబ్బదుక్ఖక్ఖయగమనం, ఇమే ఖో, మహారాజ, అట్ఠవీసతి ధుతఙ్గగుణా యథాభుచ్చగుణా యేహి గుణేహి ధుతఙ్గాని సబ్బబుద్ధానం పిహయితాని పత్థితాని.

"యే ఖో తే, మహారాజ, ధుతగుణే సమ్మా ఉపసేవన్తి, తే అట్ఠారసహి గుణేహి సముపేతా భవన్తి. కతమేహి అట్ఠారసహి? ఆచారో తేసం సువిసుద్ధో హోతి, పటిపదా సుపూరితా హోతి, కాయికం వాచసికం సురక్ఖితం హోతి, మనోసమాచారో సువిసుద్ధో హోతి, వీరియం సుపగ్గహితం హోతి, భయం వూపసమ్మతి, అత్తానుదిట్ఠిబ్యపగతా హోతి, ఆఘాతో ఉపరతో హోతి, మేత్తా ఉపట్ఠితా హోతి, ఆహారో పరిఞ్ఞాతో హోతి, సబ్బసత్తానం గరుకతో హోతి, భోజనే మత్తఞ్ఞూ హోతి, జాగరియమనుయుత్తో హోతి, అనికేతో హోతి, యత్థ ఫాసు తత్థ విహారీ హోతి, పాపజేగుచ్ఛీ హోతి, వివేకారామో హోతి, సతతం అప్పమత్తో హోతి, యే తే, మహారాజ, ధుతగుణే సమ్మా ఉపసేవన్తి, తే ఇమేహి అట్ఠారసహి గుణేహి సముపేతా భవన్తి.

"దస ఇమే, మహారాజ, పుగ్గలా ధుతగుణారహా. కతమే దస? సద్ధో హోతి హిరిమా ధితిమా అకుహో అత్థవసీ అలోలో సిక్ఖాకామో దళ్హసమాదానో అనుజ్ఝానబహులో మేత్తావిహారీ, ఇమే ఖో, మహారాజ, దస పుగ్గలా ధుతగుణారహా.

"యే తే, మహారాజ, గిహీ అగారికా కామభోగినో సన్తం పరమత్థం నిబ్బానం సచ్ఛికరోన్తి, సబ్బే తే పురిమాసు జాతీసు తేరససు ధుతగుణేసు కతూపాసనా కతభూమికమ్మా, తే తత్థ చారఞ్చ పటిపత్తిఞ్చ సోధయిత్వా అజ్జేతరహి గిహీ యేవ సన్తా సన్తం పరమత్తం నిబ్బానం సచ్ఛికరోన్తి.

"యథా , మహారాజ, కుసలో ఇస్సాసో అన్తేవాసికే పఠమం తావ ఉపాసనసాలాయం చాపభేదచాపారోపనగ్గహణముట్ఠిప్పటిపీళనఅఙ్గులివినామనపాదఠపనసరగ్గహణసన్నహనఆకడ్ఢన సన్ధారణలక్ఖనియమనఖిపనే తిణపురిసకఛకణ [ఖణక (సీ. పీ.)] తిణపలాలమత్తికాపుఞ్జఫలకలక్ఖవేధే అనుసిక్ఖాపేత్వా

రఞ్ఞో సన్తికే ఉపాసనం ఆరాధయిత్వా ఆజఞ్ఞరథగజతురఙ్గధనధఞ్ఞహిరఞ్ఞసువణ్ణదాసిదాసభరియగామవరం లభతి , ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే గిహీ అగారికా కామభోగినో సన్తం పరమత్థం నిబ్బానం సచ్ఛికరోన్తి, తే సబ్బే పురిమాసు జాతీసు తేరససు ధుతగుణేసు కతూపాసనా కతభూమికమ్మా, తే తత్థేవ చారఞ్చ పటిపత్తిఞ్చ సోధయిత్వా అజ్జేతరహి గిహీ యేవ సన్తా సన్తం పరమత్థం నిబ్బానం సచ్ఛికరోన్తి. న, మహారాజ, ధుతగుణేసు పుబ్బాసేవనం వినా ఏకిస్సా యేవ జాతియా అరహత్తం సచ్ఛికిరియా హోతి, ఉత్తమేన పన వీరియేన ఉత్తమాయ పటిపత్తియా తథారూపేన ఆచరియేన కల్యాణమిత్తేన అరహత్తం సచ్ఛికిరియా హోతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, భిసక్కో సల్లకత్తో ఆచరియం ధనేన వా వత్తప్పటిపత్తియా వా ఆరాధేత్వా సత్తగ్గహణఛేదనలేఖనవేధనసల్లుద్ధరణవణధోవనసోసనభేసజ్జానులిమ్పనవమన విరేచనానువాసనకిరియమనుసిక్ఖిత్వా విజ్జాసు కతసిక్ఖో కతూపాసనో కతహత్థో ఆతురే ఉపసఙ్కమతి తికిచ్ఛాయ, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యే తే గిహీ అగారికా కామభోగినో సన్తం పరమత్థం నిబ్బానం సచ్ఛికరోన్తి, తే సబ్బే పురిమాసు జాతీసు తేరససు ధుతగుణేసు కతూపాసనా కతభూమికమ్మా, తే తత్థేవ చారఞ్చ పటిపత్తిఞ్చ సోధయిత్వా అజ్జేతరహి గిహీ యేవ సన్తా సన్తం పరమత్థం నిబ్బానం సచ్ఛికరోన్తి, న, మహారాజ, ధుతగుణేహి అవిసుద్ధానం ధమ్మాభిసమయో హోతి.

“యథా, మహారాజ, ఉదకస్స అసేచనేన బీజానం అవిరూహనం హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ధుతగుణేహి అవిసుద్ధానం ధమ్మాభిసమయో న హోతి.

“యథా వా పన, మహారాజ, అకతకుసలానం అకతకల్యాణానం సుగతిగమనం న హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ధుతగుణేహి అవిసుద్ధానం ధమ్మాభిసమయో న హోతి.

“పథవిసమం , మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం పతిట్ఠానట్ఠేన. ఆపోసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం సబ్బకిలేసమలధోవనట్ఠేన. తేజోసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం సబ్బకిలేసవనజ్ఝాపనట్ఠేన . వాయోసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం సబ్బకిలేసమలరజోపవాహనట్ఠేన. అగదసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం సబ్బకిలేసబ్యాధివూపసమనట్ఠేన. అమతసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం సబ్బకిలేసవిసనాసనట్ఠేన. ఖేత్తసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం సబ్బసామఞ్ఞగుణసస్సవిరూహనట్ఠేన. మనోహరసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం పత్థితిచ్ఛితసబ్బసమ్పత్తివరదదట్ఠేన. నావాసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం సంసారమహణ్ణవపారగమనట్ఠేన. భీరుత్తాణసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం జరామరణభీతానం అస్సాసకరణట్ఠేన. మాతుసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం కిలేసదుక్ఖప్పటిపీళితానం అనుగ్గాహకట్ఠేన. పితుసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం కుసలవడ్ఢికామానం సబ్బసామఞ్ఞగుణజనకట్ఠేన. మిత్తసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం సబ్బసామఞ్ఞగుణపరియేసనఅవిసంవాదకట్ఠేన. పదుమసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం సబ్బకిలేసమలేహి అనుపలిత్తట్ఠేన. చతుజ్జాతియవరగన్ధసమం , మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం కిలేసదుగ్గన్ధపటివినోదనట్ఠేన. గిరిరాజవరసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం అట్ఠలోకధమ్మవాతేహి అకమ్పియట్ఠేన. ఆకాససమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం సబ్బత్థ గహణాపగతఉరువిసటవిత్థతమహన్తట్ఠేన. నదీసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం కిలేసమలపవాహనట్ఠేన. సుదేసకసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం జాతికన్తారకిలేసవనగహననిత్థరణట్ఠేన. మహాసత్థవాహసమం,

మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం సబ్బభయసుఞ్ఞఖేమఅభయవరపవరనిబ్బాననగరసమ్పాపనట్ఠేన . సుమజ్జితవిమలాదాససమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం సఙ్ఖారానం సభావదస్సనట్ఠేన. ఫలకసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం కిలేసలగుళసరసత్తిపటిబాహనట్ఠేన. ఛత్తసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం కిలేసవస్సతివిధగ్గిసన్తాపాతపపటిబాహనట్ఠేన. చన్దసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం పిహయితపత్థితట్ఠేన. సూరియసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం మోహతమతిమిరనాసనట్ఠేన. సాగరసమం, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం అనేకవిధసామఞ్ఞగుణవరరతనుట్ఠానట్ఠేన, అపరిమితఅసఙ్ఖ్యేయ్యఅప్పమేయ్యట్ఠేన చ. ఏవం ఖో, మహారాజ, ధుతగుణం విసుద్ధికామానం బహూపకారం సబ్బదరథపరిళాహనుదం అరతినుదం భయనుదం భవనుదం ఖీలనుదం మలనుదం సోకనుదం దుక్ఖనుదం రాగనుదం దోసనుదం మోహనుదం మాననుదం దిట్ఠినుదం సబ్బాకుసలధమ్మనుదం యసావహం హితావహం సుఖావహం ఫాసుకరం పీతికరం యోగక్ఖేమకరం అనవజ్జం ఇట్ఠసుఖవిపాకం గుణరాసిగుణపుఞ్జం అపరిమితఅసఙ్ఖ్యేయ్య అప్పమేయ్యగుణం వరం పవరం అగ్గం.

“యథా , మహారాజ, మనుస్సా ఉపత్థమ్భవసేన భోజనం ఉపసేవన్తి, హితవసేన భేసజ్జం ఉపసేవన్తి, ఉపకారవసేన మిత్తం ఉపసేవన్తి, తారణవసేన నావం ఉపసేవన్తి, సుగన్ధవసేన మాలాగన్ధం ఉపసేవన్తి, అభయవసేన భీరుత్తాణం ఉపసేవన్తి, పతిట్ఠావసేన [పతిట్ఠానవసేన (క.)] పథవిం ఉపసేవన్తి, సిప్పవసేన ఆచరియం ఉపసేవన్తి, యసవసేన రాజానం ఉపసేవన్తి, కామదదవసేన మణిరతనం ఉపసేవన్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, సబ్బసామఞ్ఞగుణదదవసేన అరియా ధుతగుణం ఉపసేవన్తి.

“యథా వా పన, మహారాజ, ఉదకం బీజవిరూహనాయ, అగ్గి ఝాపనాయ, ఆహారో బలాహరణాయ, లతా బన్ధనాయ, సత్థం ఛేదనాయ, పానీయం పిపాసావినయనాయ, నిధి అస్సాసకరణాయ, నావా తీరసమ్పాపనాయ, భేసజ్జం బ్యాధివూపసమనాయ, యానం సుఖగమనాయ, భీరుత్తాణం భయవినోదనాయ, రాజా ఆరక్ఖత్థాయ, ఫలకం దణ్డలేడ్డులగుళసరసత్తిపటిబాహనాయ, ఆచరియో అనుసాసనాయ, మాతా పోసనాయ, ఆదాసో ఓలోకనాయ, అలఙ్కారో సోభనాయ, వత్థం పటిచ్ఛాదనాయ, నిస్సేణీ ఆరోహనాయ, తులా విసమవిక్ఖేపనాయ [నిక్ఖేపనాయ (సీ. పీ.)], మన్తం పరిజప్పనాయ, ఆవుధం తజ్జనీయపటిబాహనాయ , పదీపో అన్ధకారవిధమనాయ, వాతో పరిళాహనిబ్బాపనాయ, సిప్పం వుత్తినిప్ఫాదనాయ, అగదం జీవితరక్ఖణాయ, ఆకరో రతనుప్పాదనాయ, రతనం అలఙ్కారాయ, ఆణా అనతిక్కమనాయ, ఇస్సరియం వసవత్తనాయ, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ధుతగుణం సామఞ్ఞబీజవిరూహనాయ, కిలేసమలఝాపనాయ, ఇద్ధిబలాహరణాయ, సతిసంవరనిబన్ధనాయ, విమతివిచికిచ్ఛాసముచ్ఛేదనాయ, తణ్హాపిపాసావినయనాయ, అభిసమయఅస్సాసకరణాయ, చతురోఘనిత్థరణాయ, కిలేసబ్యాధివూపసమాయ, నిబ్బానసుఖప్పటిలాభాయ, జాతిజరాబ్యాధిమరణసోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసభయవినోదనాయ, సామఞ్ఞగుణపరిరక్ఖణాయ, అరతికువితక్కపటిబాహనాయ, సకలసామఞ్ఞత్థానుసాసనాయ, సబ్బసామఞ్ఞగుణపోసనాయ, సమథవిపస్సనామగ్గఫలనిబ్బానదస్సనాయ, సకలలోకథుతథోమితమహతిమహాసోభనకరణాయ, సబ్బాపాయపిదహనాయ, సామఞ్ఞత్థసేలసిఖరముద్ధని అభిరూహనాయ, వఙ్కకుటిలవిసమచిత్తవిక్ఖేపనాయ [చిత్తనిక్ఖేపనాయ (సీ. పీ.)], సేవితబ్బాసేవితబ్బధమ్మే సాధుసజ్ఝాయకరణాయ, సబ్బకిలేసపటిసత్తుతజ్జనాయ , అవిజ్జన్ధకారవిధమనాయ, తివిధగ్గిసన్తాపపరిళాహనిబ్బాపనాయ, సణ్హసుఖుమసన్తసమాపత్తినిప్ఫాదనాయ, సకలసామఞ్ఞగుణపరిరక్ఖణాయ, బోజ్ఝఙ్గవరరతనుప్పాదనాయ, యోగిజనాలఙ్కరణాయ,

అనవజ్జనిపుణసుఖుమసన్తిసుఖమనతిక్కమనాయ , సకలసామఞ్ఞఅరియధమ్మవసవత్తనాయ. ఇతి, మహారాజ, ఇమేసం గుణానం అధిగమాయ యదిదం ఏకమేకం ధుతగుణం, ఏవం, మహారాజ, అతులియం ధుతగుణం అప్పమేయ్యం అసమం అప్పటిసమం అప్పటిభాగం అప్పటిసేట్ఠం ఉత్తరం సేట్ఠం విసిట్ఠం అధికం ఆయతం పుథులం విసటం విత్థతం గరుకం భారియం మహన్తం.

"యో ఖో, మహారాజ, పుగ్గలో పాపిచ్ఛో ఇచ్ఛాపకతో కుహకో లుద్ధో ఓదరికో లాభకామో యసకామో కిత్తికామో అయుత్తో అప్పత్తో అననుచ్ఛవికో అనరహో అప్పతిరూపో ధుతఙ్గం [తధుగుణం (క.) ఏవముపరిపి] సమాదియతి, సో దిగుణం దణ్డమాపజ్జతి, సబ్బగుణఘాతమాపజ్జతి, దిట్ఠధమ్మికం హీళనం ఖీళనం గరహనం ఉప్పణ్డనం ఖిపనం అసమ్భోగం నిస్సారణం నిచ్ఛుభనం పవాహనం పబ్బాజనం పటిలభతి, సమ్పరాయేపి సతయోజనికే అవీచిమహానిరయే ఉణ్హకఠితతత్తసన్తత్తఅచ్చిజాలామాలకే అనేకవస్సకోటిసతసహస్సాని ఉద్ధమధో తిరియం ఫేణుద్దేహకం సమ్పరివత్తకం పచ్చతి, తతో ముచ్చిత్వా [ముచ్చిత్వా (సీ. పీ.)] కిసఫరుసకాళఙ్గపచ్చఙ్గో సూనుద్ధుమాతసుసిరుత్తమఙ్గో [సూనుద్ధుమాతసూచిముఖపమాణసుసిరుత్తమఙ్గో (సీ. పీ.)] ఛాతో పిపాసితో విసమభీమరూపవణ్ణో భగ్గకణ్ణసోతో ఉమ్మీలితనిమీలితనేత్తనయనో అరుగత్తపక్కగత్తో పుళవాకిణ్ణసబ్బకాయో వాతముఖే జలమానో వియ అగ్గిక్ఖన్ధో అన్తో జలమానో పజ్జలమానో అతాణో అసరణో ఆరుణ్ణరుణ్ణకారుఞ్ఞరవం పరిదేవమానో నిజ్ఝామతణ్హికో సమణమహాపేతో హుత్వా ఆహిణ్డమానో మహియా అట్టస్సరం కరోతి.

"యథా , మహారాజ, కోచి అయుత్తో అప్పత్తో అననుచ్ఛవికో అనరహో అప్పతిరూపో హీనో కుజాతికో ఖత్తియాభిసేకేన అభిసిఞ్చతి, సో లభతి హత్థచ్ఛేదం పాదచ్ఛేదం హత్థపాదచ్ఛేదం కణ్ణచ్ఛేదం నాసచ్ఛేదం కణ్ణనాసచ్ఛేదం బిలఙ్గథాలికం సఙ్ఖముణ్డికం రాహుముఖం జోతిమాలికం హత్థపజ్జోతికం ఏరకవత్తికం చీరకవాసికం ఏణేయ్యకం బళిసమంసికం కహాపణకం ఖారాపతచ్ఛికం పలిఘపరివత్తికం పలాలపీఠకం తత్తేన తేలేన ఓసిఞ్చనం సునఖేహి ఖాదాపనం జీవసూలారోపనం అసినా సీసచ్ఛేదం అనేకవిహితమ్పి కమ్మకారణం అనుభవతి. కిం కారణా? అయుత్తో అప్పత్తో అననుచ్ఛవికో అనరహో అప్పతిరూపో హీనో కుజాతికో మహన్తే ఇస్సరియే ఠానే అత్తానం ఠపేసి, వేలం ఘాతేసి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యో కోచి పుగ్గలో పాపిచ్ఛో…పే.… మహియా అట్టస్సరం కరోతి.

"యో పన, మహారాజ, పుగ్గలో యుత్తో పత్తో అనుచ్ఛవికో అరహో పతిరూపో అప్పిచ్ఛో సన్తుట్ఠో పవివిత్తో అసంసట్ఠో ఆరద్ధవీరియో పహితత్తో అసఠో అమాయో అనోదరికో అలాభకామో అయసకామో అకిత్తికామో సద్ధో సద్ధాపబ్బజితో జరామరణా ముచ్చితుకామో 'సాసనం పగ్గణ్హిస్సామీ'తి ధుతఙ్గం సమాదియతి, సో దిగుణం పూజం అరహతి దేవానఞ్చ పియో హోతి మనాపో పిహయితో పత్థితో, జాతిసుమనమల్లికాదీనం వియ పుప్ఫం నహాతానులిత్తస్స, జిఘచ్ఛితస్స వియ పణీతభోజనం, పిపాసితస్స వియ సీతలవిమలసురభిపానీయం, విసగతస్స వియ ఓసధవరం, సీఘగమనకామస్స వియ ఆజఞ్ఞరథవరుత్తమం, అత్థకామస్స వియ మనోహరమణిరతనం, అభిసిఞ్చితుకామస్స వియ పణ్డరవిమలసేతచ్ఛత్తం, ధమ్మకామస్స వియ అరహత్తఫలాధిగమమనుత్తరం. తస్స చత్తారో సతిపట్ఠానా భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తి, చత్తారో సమ్మప్పధానా చత్తారో ఇద్ధిపాదా పఞ్చిన్ద్రియాని పఞ్చ బలాని సత్త బోజ్ఝఙ్గా అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో భావనాపారిపూరిం గచ్ఛతి, సమథవిపస్సనా అధిగచ్ఛతి, అధిగమప్పటిపత్తి పరిణమతి, చత్తారి సామఞ్ఞఫలాని చతస్సో పటిసమ్భిదా తిస్సో విజ్జా ఛళభిఞ్ఞా కేవలో చ సమణధమ్మో సబ్బే తస్సాధేయ్యా హోన్తి, విముత్తిపణ్డరవిమలసేతచ్ఛత్తేన అభిసిఞ్చతి.

“యథా, మహారాజ, రఞ్ఞో ఖత్తియస్స అభిజాతకులకులీనస్స ఖత్తియాభిసేకేన అభిసిత్తస్స పరిచరన్తి సరట్ఠనేగమజానపదభటబలా [బలత్థా (సీ. పీ.)] అట్ఠత్తింసా చ రాజపరిసా నటనచ్చకా ముఖమఙ్గలికా సోత్థివాచకా సమణబ్రాహ్మణసబ్బపాసణ్డగణా అభిగచ్ఛన్తి, యం కిఞ్చి పథవియా పట్టనరతనాకరనగరసుఙ్కట్ఠానవేరజ్జకఛేజ్జభేజ్జజనమనుసాసనం సబ్బత్థ సామికో భవతి, ఏవమేవ ఖో , మహారాజ, యో కోచి పుగ్గలో యుత్తో పత్తో…పే.… విముత్తిపణ్డరవిమలసేతచ్ఛత్తేన అభిసిఞ్చతి.

“తేరసిమాని , మహారాజ, ధుతఙ్గాని, యేహి సుద్ధికతో నిబ్బానమహాసముద్దం పవిసిత్వా బహువిధం ధమ్మకీళమభికీళతి, రూపారూపఅట్ఠసమాపత్తియో వళఞ్జేతి, ఇద్ధివిధం దిబ్బసోతధాతుం పరచిత్తవిజాననం పుబ్బేనివాసానుస్సతిం దిబ్బచక్ఖుం సబ్బాసవక్ఖయఞ్చ పాపుణాతి. కతమే తేరస? పంసుకూలికఙ్గం తేచీవరికఙ్గం పిణ్డపాతికఙ్గం సపదానచారికఙ్గం ఏకాసనికఙ్గం పత్తపిణ్డికఙ్గం ఖలుపచ్ఛాభత్తికఙ్గం ఆరఞ్ఞికఙ్గం రుక్ఖమూలికఙ్గం అబ్భోకాసికఙ్గం సోసానికఙ్గం యథాసన్థతికఙ్గం నేసజ్జికఙ్గం, ఇమేహి ఖో, మహారాజ, తేరసహి ధుతగుణేహి పుబ్బే ఆసేవితేహి నిసేవితేహి చిణ్ణేహి పరిచిణ్ణేహి చరితేహి ఉపచరితేహి పరిపూరితేహి కేవలం సామఞ్ఞం పటిలభతి, తస్సాధేయ్యా హోన్తి కేవలా సన్తా సుఖా సమాపత్తియో.

“యథా, మహారాజ, సధనో నావికో పట్టనే సుట్ఠు కతసుఙ్కో మహాసముద్దం పవిసిత్వా వఙ్గం తక్కోలం చీనం సోవీరం సురట్ఠం అలసన్దం కోలపట్టనం సువణ్ణభూమిం గచ్ఛతి అఞ్ఞమ్పి యం కిఞ్చి నావాసఞ్చరణం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఇమేహి తేరసహి ధుతగుణేహి పుబ్బే ఆసేవితేహి నిసేవితేహి చిణ్ణేహి పరిచిణ్ణేహి చరితేహి ఉపచరితేహి పరిపూరితేహి కేవలం సామఞ్ఞం పటిలభతి, తస్సాధేయ్యా హోన్తి కేవలా సన్తా సుఖా సమాపత్తియో.

“యథా, మహారాజ, కస్సకో పఠమం ఖేత్తదోసం తిణకట్ఠపాసాణం అపనేత్వా కసిత్వా వపిత్వా సమ్మా ఉదకం పవేసేత్వా రక్ఖిత్వా గోపేత్వా లవనమద్దనేన బహుధఞ్ఞకో హోతి, తస్సాధేయ్యా భవన్తి యే కేచి అధనా కపణా దలిద్దా దుగ్గతజనా, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఇమేహి తేరసహి ధుతగుణేహి పుబ్బే ఆసేవితేహి…పే.… కేవలా సన్తా సుఖా సమాపత్తియో.

“యథా వా పన, మహారాజ, ఖత్తియో ముద్ధావసిత్తో అభిజాతకులీనో ఛేజ్జభేజ్జజనమనుసాసనే ఇస్సరో హోతి వసవత్తీ సామికో ఇచ్ఛాకరణో, కేవలా చ మహాపథవీ తస్సాధేయ్యా హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఇమేహి తేరసహి ధుతగుణేహి పుబ్బే ఆసేవితేహి నిసేవితేహి చిణ్ణేహి పరిచిణ్ణేహి చరితేహి ఉపచరితేహి పరిపూరితేహి జినసాసనవరే ఇస్సరో హోతి వసవత్తీ సామికో ఇచ్ఛాకరణో, కేవలా చ సమణగుణా తస్సాధేయ్యా హోన్తి.

“నను , మహారాజ, థేరో ఉపసేనో వఙ్గన్తపుత్తో సల్లేఖధుతగుణే పరిపూరకారితాయ అనాదియిత్వా సావత్థియా సఙ్ఘస్స కతికం ససపరిసో నరదమ్మసారథిం పటిసల్లానగతం ఉపసఙ్కమిత్వా భగవతో పాదే సిరసా వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీది, భగవా చ తం సువినీతం పరిసం ఓలోకేత్వా హట్ఠతుట్ఠో పముదితో ఉదగ్గో పరిసాయ సద్ధిం సల్లాపం సల్లపిత్వా అసమ్భిన్నేన బ్రహ్మస్సరేన ఏతదవోచ ‘పాసాదికా ఖో పన త్యాయం ఉపసేన పరిసా, కతం త్వం ఉపసేన పరిసం వినేసీ’తి. సోపి సబ్బఞ్ఞునా దసబలేన దేవాతిదేవేన పుట్ఠో యథాభూతసభావగుణవసేన భగవన్తం ఏతదవోచ –

“యో కోచి మం, భన్తే, ఉపసఙ్కమిత్వా పబ్బజ్జం వా నిస్సయం వా యాచతి, తమహం ఏవం వదామి “అహం ఖో ఆవుసో ఆరఞ్ఞికో పిణ్డపాతికో పంసుకూలికో తేచీవరికో. సచే త్వమ్పి ఆరఞ్ఞికో భవిస్ససి పిణ్డపాతికో పంసుకూలికో తేచీవరికో, ఏవాహం తం పబ్బాజేస్సామి నిస్సయం దస్సామీ”తి, సచే సో మే, భన్తే, పటిస్సుణిత్వా నన్దతి ఓరమతి, ఏవాహం తం పబ్బాజేమి నిస్సయం దేమి, సచే న నన్దతి న ఓరమతి, న తం పబ్బాజేమి, న నిస్సయం దేమి, ఏవాహం, భన్తే, పరిసం వినేమీ”తి. ఏవం ఖో [ఏవమ్పి (క.)], మహారాజ, ధుతగుణవరసమాదిణ్ణో జినసాసనవరే ఇస్సరో హోతి. వసవత్తీ సామికో ఇచ్ఛాకరణో, తస్సాధేయ్యా హోన్తి కేవలా సన్తా సుఖా సమాపత్తియో.

“యథా, మహారాజ, పదుమం అభివుద్ధపరిసుద్ధఉదిచ్చజాతిప్పభవం సినిద్ధం ముదు లోభనీయం సుగన్ధం పియం పత్థితం పసత్థం జలకద్దమమనుపలిత్తం అణుపత్తకేసరకణ్ణికాభిమణ్డితం భమరగణసేవితం సీతలసలిలసంవద్ధం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, ఇమేహి తేరసహి ధుతగుణేహి పుబ్బే ఆసేవితేహి నిసేవితేహి చిణ్ణేహి పరిచిణ్ణేహి చరితేహి ఉపచరితేహి పరిపూరితేహి అరియసావకో తింసగుణవరేహి సముపేతో హోతి.

“కతమేహి తింసగుణవరేహి? సినిద్ధముదుమద్దవమేత్తచిత్తో హోతి, ఘాతితహతవిహతకిలేసో హోతి, హతనిహతమానదబ్బో హోతి, అచలదళ్హనివిట్ఠనిబ్బేమతికసద్ధో హోతి, పరిపుణ్ణపీణితపహట్ఠలోభనీయసన్తసుఖసమాపత్తిలాభీ హోతి, సీలవరపవరఅసమసుచిగన్ధపరిభావితో హోతి, దేవమనుస్సానం పియో హోతి మనాపో, ఖీణాసవఅరియవరపుగ్గలపత్థితో, దేవమనుస్సానం వన్దితపూజితో, బుధవిబుధపణ్డితజనానం థుతథవితథోమితపసత్థో , ఇధ వా హురం వా లోకేన అనుపలిత్తో, అప్పథోకవజ్జేపి [అప్పసావజ్జేపి (క.)] భయదస్సావీ, విపులవరసమ్పత్తికామానం మగ్గఫలవరత్థసాధనో, ఆయాచితవిపులపణీతపచ్చయభాగీ, అనికేతసయనో, ఝానజ్ఝోసితతప్పవరవిహారీ , విజటితకిలేసజాలవత్థు, భిన్నభగ్గసఙ్కుటితసఞ్ఛిన్నగతినీవరణో, అకుప్పధమ్మో, అభినీతవాసో, అనవజ్జభోగీ , గతివిముత్తో, ఉత్తిణ్ణసబ్బవిచికిచ్ఛో, విముత్తిజ్ఝోసితత్థో [విముత్తిజ్ఝాసితత్తో (సీ. పీ.)], దిట్ఠధమ్మో, అచలదళ్హభీరుత్తాణముపగతో, సముచ్ఛిన్నానుసయో, సబ్బాసవక్ఖయం పత్తో, సన్తసుఖసమాపత్తివిహారబహులో, సబ్బసమణగుణసముపేతో, ఇమేహి తింసగుణవరేహి సముపేతో హోతి.

“నను, మహారాజ, థేరో సారిపుత్తో దససహస్సిలోకధాతుయా అగ్గపురిసో ఠపేత్వా దసబలం లోకాచరియం, సోపి అపరిమితమసఙ్ఖ్యేయ్యకప్పే సమాచితకుసలమూలో [సమాచిణ్ణకుసలమూలో (క.)] బ్రాహ్మణకులకులీనో మనాపికం కామరతిం అనేకసతసఙ్ఖం ధనవరఞ్చ ఓహాయ జినసాసనే పబ్బజిత్వా ఇమేహి తేరసహి ధుతగుణేహి కాయవచీచిత్తం దమయిత్వా అజ్జేతరహి అనన్తగుణసమన్నాగతో గోతమస్స భగవతో సాసనవరే ధమ్మచక్కమనుప్పవత్తకో జాతో. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన ఏకఙ్గుత్తరనికాయవరలఞ్ఛకే –

“నాహం, భిక్ఖవే, అఞ్ఞం ఏకపుగ్గలమ్పి సమనుపస్సామి, యో ఏవం తథాగతేన అనుత్తరం ధమ్మచక్కం పవత్తితం సమ్మదేవ అనుప్పవత్తేతి, యథయిదం భిక్ఖవే, సారిపుత్తో, సారిపుత్తో. భిక్ఖవే, తథాగతేన అనుత్తరం ధమ్మచక్కం పవత్తితం సమ్మదేవ అనుప్పవత్తేతీ”’తి.

“సాధు, భన్తే నాగసేన, యం కిఞ్చి నవఙ్గం బుద్ధవచనం, యా చ లోకుత్తరా కిరియా, యా చ లోకే అధిగమవిపులవరసమ్పత్తియో, సబ్బం తం తేరససు ధుతగుణేసు సమోధానోపగత” [సమోధానేతబ్బం (క॰)] న్తి.

ధుతఙ్గపఞ్హో దుతియో.

అనుమానవగ్గో చతుత్థో.

౬. ఓపమ్మకథాపఞ్హో

మాతికా

భన్తే నాగసేన, కతిహఙ్గేహి సమన్నాగతో భిక్ఖు అరహత్తం సచ్ఛికరోతీతి?

ఇధ, మహారాజ, అరహత్తం సచ్ఛికాతుకామేన భిక్ఖునా –

గద్రభస్స [ఘోరస్సరస్స (సీ॰ స్యా॰ పీ॰)] ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

కుక్కుటస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

కలన్దకస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

దీపినియా ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

దీపికస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

కుమ్మస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

వంసస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

చాపస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

వాయసస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

మక్కటస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

గద్రభవగ్గో పఠమో.

లాబులతాయ ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

పదుమస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

బీజస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

సాలకల్యాణికాయ ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

నావాయ తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

నావాలగ్గనకస్స [నావాలగనకస్స (సీ. పీ.)] ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

కూపస్స [కూపకస్స (క.)] ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

నియామకస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

కమ్మకారస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

సముద్దస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

సముద్దవగ్గో దుతియో.

పథవియా పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

ఆపస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

తేజస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

వాయుస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

పబ్బతస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

ఆకాసస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

చన్దస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

సూరియస్స సత్త అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

సక్కస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

చక్కవత్తిస్స చత్తారి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

పథవీవగ్గో తతియో.

ఉపచికాయ ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

బిళారస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

ఉన్దూరస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

విచ్ఛికస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

నకులస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

జరసిఙ్గాలస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

మిగస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

గోరూపస్స చత్తారి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

వరాహస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

హత్థిస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

ఉపచికావగ్గో చతుత్థో.

సీహస్స సత్త అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

చక్కవాకస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

పేణాహికాయ ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

ఘరకపోతస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

ఉలూకస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

సతపత్తస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

వగ్గులిస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

జలూకాయ ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

సప్పస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

అజగరస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

సీహవగ్గో పఞ్చమో.

పన్థమక్కటకస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

థనసితదారకస్స [థనపీతదారకస్స (స్యా.)] ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

చిత్తకధరకుమ్మస్స [చిత్తకథలకుమ్మస్స (క.)] ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

పవనస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

రుక్ఖస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

మేఘస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

మణిరతనస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

మాగవికస్స చత్తారి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

బాళిసికస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

తచ్ఛకస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

మక్కటవగ్గో ఛట్ఠో.

కుమ్భస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

కాళాయసస్స [కాళహంసస్స (క.)] ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

ఛత్తస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

ఖేత్తస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

అగదస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

భోజనస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

ఇస్సాసస్స చత్తారి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

కుమ్భవగ్గో సత్తమో.

రఞ్ఞో చత్తారి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

దోవారికస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

నిసదాయ ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

పదీపస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

మయూరస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

తురఙ్గస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

సోణ్డికస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

ఇన్దఖీలస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

తులాయ ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

ఖగ్గస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

మచ్ఛస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

ఇణగ్గాహకస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

బ్యాధితస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

మతస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

నదియా ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

ఉసభస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

మగ్గస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

సుఙ్కసాయికస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

చోరస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

సకుణగ్ఘియా ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

సునఖస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

తికిచ్ఛకస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

గబ్భినియా ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

చమరియా ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

కికియా ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

కపోతికాయ తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

ఏకనయనస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

కస్సకస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

జమ్బుకసిఙ్గాలియా ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

చఙ్గవారకస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

దబ్బియా ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

ఇణసాధకస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

అనువిచినకస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

సారథిస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

భోజకస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బాని.

తున్నవాయస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

నావికస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం.

భమరస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీతి.

మాతికా నిట్ఠితా.

౧. గద్రభవగ్గో

౧. గద్రభఙ్గపఞ్హో

౧. "భన్తే నాగసేన, 'గద్రభస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ'న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ"న్తి? "యథా, మహారాజ, గద్రభో నామ సఙ్కారకూటేపి చతుక్కేపి సిఙ్ఘాటకేపి గామద్వారేపి థుసరాసిమ్హిపి యత్థ కత్థచి సయతి, న సయనబహులో హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన తిణసన్థారేపి పణ్ణసన్థారేపి కట్ఠమఞ్చకేపి ఛమాయపి యత్థ కత్థచి చమ్మఖణ్డం పత్థరిత్వా యత్థ కత్థచి సయితబ్బం, న సయనబహులేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, గద్రభస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన 'కలిఙ్గరూపధానా, భిక్ఖవే, ఏతరహి మమ సావకా విహరన్తి అప్పమత్తా ఆతాపినో పధానస్మి'న్తి. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినాపి –

"'పల్లఙ్కేన నిసిన్నస్స, జణ్ణుకేనాభివస్సతి;

అలం ఫాసువిహారాయ, పహితత్తస్స భిక్ఖునో’”తి.

గద్రభఙ్గపఞ్హో పఠమో.

౨. కుక్కుటఙ్గపఞ్హో

౨. “భన్తే నాగసేన, ‘కుక్కుటస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, కుక్కుటో కాలేన సమయేన పటిసల్లీయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన కాలేన సమయేనేవ చేతియఙ్గణం సమ్మజ్జిత్వా పానీయం పరిభోజనీయం ఉపట్ఠపేత్వా సరీరం పటిజగ్గిత్వా నహాయిత్వా చేతియం వన్దిత్వా వుడ్ఢానం భిక్ఖూనం దస్సనాయ గన్త్వా కాలేన సమయేన సుఞ్ఞాగారం పవిసితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, కుక్కుటస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, కుక్కుటో కాలేన సమయేనేవ వుట్ఠాతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన కాలేన సమయేనేవ వుట్ఠహిత్వా చేతియఙ్గణం సమ్మజ్జిత్వా పానీయం పరిభోజనీయం ఉపట్ఠపేత్వా సరీరం పటిజగ్గిత్వా చేతియం వన్దిత్వా పునదేవ సుఞ్ఞాగారం పవిసితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, కుక్కుటస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, కుక్కుటో పథవిం ఖణిత్వా ఖణిత్వా అజ్ఝోహారం అజ్ఝోహరతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన పచ్చవేక్ఖిత్వా పచ్చవేక్ఖిత్వా అజ్ఝోహారం అజ్ఝోహరితబ్బం ‘నేవ దవాయ న మదాయ న మణ్డనాయ న విభూసనాయ, యావదేవ ఇమస్స కాయస్స ఠితియా యాపనాయ విహింసూపరతియా బ్రహ్మచరియానుగ్గహాయ, ఇతి పురాణఞ్చ వేదనం పటిహఙ్ఖామి నవఞ్చ వేదనం న ఉప్పాదేస్సామి, యాత్రా చ మే భవిస్సతి అనవజ్జతా చ ఫాసువిహారో చా’తి. ఇదం, మహారాజ, కుక్కుటస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన –

“‘కన్తారే పుత్తమంసంవ, అక్ఖస్సబ్భఞ్జనం యథా;
ఏవం ఆహరి ఆహారం, యాపనత్థమముచ్ఛితో’తి.

“పున చపరం, మహారాజ, కుక్కుటో సచక్ఖుకోపి రత్తిం అన్ధో హోతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన అనన్ధేనేవ అన్ధేన వియ భవితబ్బం, అరఞ్ఞేపి గోచరగామే పిణ్డాయ చరన్తేనపి రజనీయేసు రూపసద్దగన్ధరసఫోట్ఠబ్బధమ్మేసు అన్ధేన బధిరేన మూగేన వియ భవితబ్బం, న నిమిత్తం గహేతబ్బం, నానుబ్యఞ్జనం గహేతబ్బం. ఇదం, మహారాజ, కుక్కుటస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన మహాకచ్చాయనేన –

‘చక్ఖుమాస్స యథా అన్ధో, సోతవా బధిరో యథా;
పఞ్ఞవాస్స [జివ్హావస్స (సీ. పీ.)] యథా మూగో, బలవా దుబ్బలోరివ;
అత్తఅత్థే [అథ అత్థే (సీ. పీ.)] సముప్పన్నే, సయేథ మతసాయిక’న్తి.

“పున చపరం, మహారాజ, కుక్కుటో లేడ్డుదణ్డలగుళముగ్గరేహి పరిపాతియన్తోపి సకం గేహం న విజహతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన చీవరకమ్మం కరోన్తేనపి నవకమ్మం కరోన్తేనపి వత్తప్పటివత్తం కరోన్తేనపి ఉద్దిసన్తేనపి

ఉద్దిసాపేన్తేనపి యోనిసో మనసికారో న విజహితబ్బో, సకం ఖో పనేతం, మహారాజ, యోగినో గేహం, యదిదం యోనిసో మనసికారో . ఇదం, మహారాజ, కుక్కుటస్స పఞ్చమం అఙ్గం గహేతబ్బం . భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన 'కో చ, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో గోచరో సకో పేత్తికో విసయో? యదిదం చత్తారో సతిపట్ఠానా'తి. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినాపి –

"'యథా సుదన్తో మాతఙ్గో, సకం సోణ్డం న మద్దతి;
భక్ఖాభక్ఖం విజానాతి, అత్తనో వుత్తికప్పనం.

"'తథేవ బుద్ధపుత్తేన, అప్పమత్తేన వా పన;
జినవచనం న మద్దితబ్బం, మనసికారవరుత్తమ'"న్తి.

కుక్కుటఙ్గపఞ్హో దుతియో.

౩. కలన్దకఙ్గపఞ్హో

౩. "భన్తే నాగసేన, 'కలన్దకస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ'న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ"న్తి? "యథా, మహారాజ, కలన్దకో పటిసత్తుమ్హి ఓపతన్తే నఙ్గుట్ఠం పప్ఫోటేత్వా మహన్తం కత్వా తేనేవ నఙ్గుట్ఠలగుళేన పటిసత్తుం పటిబాహతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన కిలేససత్తుమ్హి ఓపతన్తే సతిపట్ఠానలగుళం పప్ఫోటేత్వా మహన్తం కత్వా తేనేవ సతిపట్ఠానలగుళేన సబ్బకిలేసా పటిబాహితబ్బా. ఇదం, మహారాజ, కలన్దకస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన చూళపన్థకేన –

'యదా కిలేసా ఓపతన్తి, సామఞ్ఞగుణధంసనా;
సతిపట్ఠానలగుళేన, హన్తబ్బా తే పునప్పున'"న్తి.

కలన్దకఙ్గపఞ్హో తతియో.

౪. దీపినియఙ్గపఞ్హో

౪. "భన్తే నాగసేన, 'దీపినియా ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ'న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ"న్తి? "యథా, మహారాజ, దీపినీ సకిం యేవ గబ్భం గణ్హాతి, న పునప్పునం పురిసం ఉపేతి? ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఆయతిం పటిసన్ధిం ఉప్పత్తిం గబ్భసేయ్యం చుతిం భేదం ఖయం వినాసం సంసారభయం దుగ్గతిం విసమం సమ్పీళితం దిస్వా 'పునబ్భవే నప్పటిసన్దహిస్సామీ'తి యోనిసో మనసికారో కరణీయో. ఇదం, మహారాజ, దీపినియా ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన సుత్తనిపాతే ధనియగోపాలకసుత్తే –

"'ఉసభోరివ ఛేత్వ బన్ధనాని, నాగో పూతిలతంవ దాలయిత్వా;
నాహం పునుపేస్సం గబ్భసేయ్యం, అథ చే పత్థయసీ పవస్స దేవా'"తి.

దీపినియఙ్గపఞ్హో చతుత్థో.

౫. దీపికఙ్గపఞ్హో

౫. "భన్తే నాగసేన, 'దీపికస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ'తి యం వదేసి, కతమాని తాని ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ"తి? "యథా, మహారాజ, దీపికో అరఞ్ఞే తిణగహనం వా వనగహనం వా పబ్బతగహనం వా నిస్సాయ నిలీయిత్వా మిగే గణ్హాతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన వివేకం సేవితబ్బం అరఞ్ఞం రుక్ఖమూలం పబ్బతం కన్దరం గిరిగుహం సుసానం వనపత్థం అబ్భోకాసం పలాలపుఞ్జం అప్పసద్దం అప్పనిగ్ఘోసం విజనవాతం మనుస్సరాహసేయ్యకం పటిసల్లానసారుప్పం; వివేకం సేవమానో హి, మహారాజ, యోగీ యోగావచరో నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞాసు చ వసిభావం పాపుణాతి. ఇదం, మహారాజ, దీపికస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేహి ధమ్మసఙ్గాహకేహి –

"'యథాపి దీపికో నామ, నిలీయిత్వా గణ్హతే [గణ్హతీ (సీ. పీ.)] మిగే;
తథేవాయం బుద్ధపుత్తో, యుత్తయోగో విపస్సకో;
అరఞ్ఞం పవిసిత్వాన, గణ్హాతి ఫలముత్తమ'న్తి.

"పున చపరం, మహారాజ, దీపికో యం కిఞ్చి పసుం వధిత్వా వామేన పస్సేన పతితం న భక్ఖేతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన వేళుదానేన వా పత్తదానేన వా పుప్ఫదానేన వా ఫలదానేన వా సినానదానేన వా మత్తికాదానేన వా చుణ్ణదానేన వా దన్తకట్ఠదానేన వా ముఖోదకదానేన వా చాతుకమ్యతాయ వా ముగ్గసుప్యతాయ [ముగ్గసుప్పతాయ (సీ. పీ.)] వా పారిభట [పారిభట్యతాయ (సీ. పీ.)] యతాయ వా జఙ్ఘపేసనీయేన వా వేజ్జకమ్మేన వా దూతకమ్మేన వా పహిణగమనేన వా పిణ్డపటిపిణ్డేన వా దానానుప్పదానేన వా వత్థువిజ్జాయ వా నక్ఖత్తవిజ్జాయ వా అఙ్గవిజ్జాయ [నగవిజ్జాయ (క.)] వా అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేన వా బుద్ధప్పటికుట్ఠేన మిచ్ఛాజీవేన నిప్ఫాదితం భోజనం న భుఞ్జితబ్బం [పరిభుఞ్జితబ్బం (సీ. పీ.)] వామేన పస్సేన పతితం పసుం వియ దీపికో. ఇదం, మహారాజ, దీపికస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా –

"'వచీవిఞ్ఞత్తివిప్ఫారా, ఉప్పన్నం మధుపాయసం;
సచే భుత్తో భవేయ్యాహం, సాజీవో గరహితో మమ.

"'యదిపి మే అన్తగుణం, నిక్ఖమిత్వా బహీ చరే;
నేవ భిన్దేయ్యమాజీవం, చజమానోపి జీవిత"'న్తి.

దీపికఙ్గపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. కుమ్మఙ్గపఞ్హో

౬. "భన్తే నాగసేన, 'కుమ్మస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ'తి యం వదేసి, కతమాని తాని పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ"తి? "యథా, మహారాజ, కుమ్మో ఉదకచరో ఉదకేయేవ వాసం కప్పేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సబ్బపాణభూతపుగ్గలానం హితానుకమ్పినా మేత్తాసహగతేన చేతసా విపులేన మహగ్గతేన అప్పమాణేన అవేరేన అబ్యాపజ్జేన సబ్బావన్తం లోకం ఫరిత్వా విహరితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, కుమ్మస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, కుమ్మో ఉదకే ఉప్పిలవన్తో సీసం ఉక్ఖిపిత్వా యది కోచి పస్సతి, తత్థేవ నిముజ్జతి గాళ్హమోగాహతి ‘మా మం తే పున పస్సేయ్యు’న్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన కిలేసేసు ఓపతన్తేసు ఆరమ్మణసరే నిముజ్జితబ్బం గాళ్హమోగాహితబ్బం ‘మా మం కిలేసా పున పస్సేయ్యు’న్తి. ఇదం, మహారాజ, కుమ్మస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం , మహారాజ, కుమ్మో ఉదకతో నిక్ఖమిత్వా కాయం ఓతాపేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన నిసజ్జట్ఠానసయనచఙ్కమతో మానసం నీహరిత్వా సమ్మప్పధానే మానసం ఓతాపేతబ్బం. ఇదం, మహారాజ, కుమ్మస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, కుమ్మో పథవిం ఖణిత్వా వివిత్తే వాసం కప్పేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన లాభసక్కారసిలోకం పజహిత్వా సుఞ్ఞం వివిత్తం కాననం వనపత్థం పబ్బతం కన్దరం గిరిగుహం అప్పసద్దం అప్పనిగ్ఘోసం పవివిత్తమోగాహిత్వా వివిత్తే యేవ వాసం ఉపగన్తబ్బం. ఇదం, మహారాజ, కుమ్మస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన ఉపసేనేన వఙ్గన్తపుత్తేన –

“‘వివిత్తం అప్పనిగ్ఘోసం, వాళమిగనిసేవితం;
సేవే సేనాసనం భిక్ఖు, పటిసల్లానకారణా’తి.

“పున చపరం, మహారాజ, కుమ్మో చారికం చరమానో యది కఞ్చి పస్సతి వా, సద్దం సుణాతి వా, సోణ్డిపఞ్చమాని అఙ్గాని సకే కపాలే నిదహిత్వా అప్పోస్సుక్కో తుణ్హీభూతో తిట్ఠతి కాయమనురక్ఖన్తో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సబ్బత్థ రూపసద్దగన్ధరసఫోట్ఠబ్బధమ్మేసు ఆపతన్తేసు ఛసు ద్వారేసు సంవరకవాటం అనుగ్ఘాటేత్వా మానసం సమోదహిత్వా సంవరం కత్వా సతేన సమ్పజానేన విహాతబ్బం సమణధమ్మం అనురక్ఖమానేన. ఇదం, మహారాజ, కుమ్మస్స పఞ్చమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన సంయుత్తనికాయవరే కుమ్మూపమసుత్తన్తే –

“‘కుమ్మోవ అఙ్గాని సకే కపాలే, సమోదహం భిక్ఖు మనోవితక్కే;
అనిస్సితో అఞ్ఞమహేఠయానో, పరినిబ్బుతో నూపవదేయ్య కఞ్చీ’”తి.

కుమ్మఙ్గపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. వంసఙ్గపఞ్హో

౭. “భన్తే నాగసేన, ‘వంసస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ”న్తి? “యథా, మహారాజ, వంసో యత్థ వాతో, తత్థ అనులోమేతి, నాఞ్ఞత్థమనుధావతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన యం బుద్ధేన భగవతా భాసితం నవఙ్గం సత్థు సాసనం, తం అనులోమయిత్వా కప్పియే అనవజ్జే ఠత్వా సమణధమ్మం యేవ పరియేసితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, వంసస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం మహారాజ థేరేన రాహులేన –

“‘నవఙ్గం బుద్ధవచనం, అనులోమేత్వాన సబ్బదా;

కప్పియే అనవజ్జస్మిం, తత్వాపాయం సముత్తరి’’’న్తి.

వంసఙ్గపఞ్హో సత్తమో.

౮. చాపఙ్గపఞ్హో

౮. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘చాపస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’’న్తి? ‘‘యథా, మహారాజ, చాపో సుతచ్ఛితో నమితో [మితో (సీ. పీ. క.)] యావగ్గమూలం సమకమేవ అనునమతి నప్పటిత్థమ్భతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన థేరనవమజ్ఝిమసమకేసు అనునమితబ్బం నప్పటిఫరితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, చాపస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన విధుర [పుణ్ణక] జాతకే –

‘‘‘చాపోవూనుదరో ధీరో, వంసో వాపి పకమ్పయే [చాపో వా నున మే ధీరో, వంసోవ అనులోమయం (సీ. పీ. క.)];
పటిలోమం న వత్తేయ్య, స రాజవసతిం వసే’’’తి.

చాపఙ్గపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. వాయసఙ్గపఞ్హో

౯. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘వాయసస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’’తి? ‘‘యథా, మహారాజ, వాయసో ఆసఙ్కితపరిసఙ్కితో యత్తప్పయత్తో చరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఆసఙ్కితపరిసఙ్కితేన యత్తపయత్తేన ఉపట్ఠితాయ సతియా సంవుతేహి ఇన్ద్రియేహి చరితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, వాయసస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, వాయసో యం కిఞ్చి భోజనం దిస్వా ఞాతీహి సంవిభజిత్వా భుఞ్జతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన యే తే లాభా ధమ్మికా ధమ్మలద్ధా అన్తమసో పత్తపరియాపన్నమత్తమ్పి, తథారూపేహి లాభేహి పటివిభత్తభోగినా భవితబ్బం సీలవన్తేహి సబ్రహ్మచారీహి. ఇదం, మహారాజ, వాయసస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా –

‘‘‘సచే మే ఉపనామేన్తి, యథాలద్ధం తపస్సినో;
సబ్బే సంవిభజిత్వాన, తతో భుఞ్జామి భోజన’’’న్తి.

వాయసఙ్గపఞ్హో నవమో.

౧౦. మక్కటఙ్గపఞ్హో

౧౦. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘మక్కటస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’’తి? ‘‘యథా, మహారాజ, మక్కటో వాసముపగచ్ఛన్తో తథారూపే ఓకాసే మహతిమహారుక్ఖే పవివిత్తే సబ్బట్ఠకసాఖే [సబ్బత్థకసాఖే

(స్యా॰), సబ్బట్ఠసాఖే (క॰)] భీరుత్తాణే వాసముపగచ్ఛతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ , యోగినా యోగావచరేన లజ్జిం పేసలం సీలవన్తం కల్యాణధమ్మం బహుస్సుతం ధమ్మధరం వినయధరం పియం గరుభావనీయం వత్తారం వచనక్ఖమం ఓవాదకం విఞ్ఞాపకం సన్దస్సకం సమాదపకం సముత్తేజకం సమ్పహంసకం ఏవరూపం కల్యాణమిత్తం ఆచరియం నిస్సాయ విహరితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, మక్కటస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, మక్కటో రుక్ఖే యేవ చరతి తిట్ఠతి నిసీదతి, యది నిద్దం ఓక్కమతి, తత్థేవ రత్తిం వాసమనుభవతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన పవనాభిముఖేన భవితబ్బం, పవనే యేవ ఠానచఙ్కమనిసజ్జాసయనం నిద్దం ఓక్కమితబ్బం, తత్థేవ సతిపట్ఠానమనుభవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, మక్కటస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా –

“‘చఙ్కమన్తోపి తిట్ఠన్తో, నిసజ్జాసయనేన వా;
పవనే సోభతే భిక్ఖు, పవనన్తంవ వణ్ణిత’”న్తి.

మక్కటఙ్గపఞ్హో దసమో.

గద్రభవగ్గో పఠమో.

తస్సుద్దానం –

గద్రభో చేవ [ఘోరస్సరో చ (సీ॰ స్యా॰ పీ॰)] కుక్కుటో, కలన్దో దీపిని దీపికో;
కుమ్మో వంసో చ చాపో చ, వాయసో అథ మక్కటోతి.

౨. సముద్దవగ్గో

౧. లాబులతఙ్గపఞ్హో

౧. “భన్తే నాగసేన, ‘లాబులతాయ ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ”న్తి? “యథా, మహారాజ, లాబులతా తిణే వా కట్ఠే వా లతాయ వా సోణ్డికాహి ఆలమ్బిత్వా తస్సూపరి వడ్ఢతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన అరహత్తే అభివడ్ఢితుకామేన మనసా ఆరమ్మణం ఆలమ్బిత్వా అరహత్తే అభివడ్ఢితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, లాబులతాయ ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా –

“‘యథా లాబులతా నామ, తిణే కట్ఠే లతాయ వా;
ఆలమ్బిత్వా సోణ్డికాహి, తతో వడ్ఢతి ఉప్పరి.

“‘తథేవ బుద్ధపుత్తేన, అరహత్తఫలకామినా;
ఆరమ్మణం ఆలమ్బిత్వా, వడ్ఢితబ్బం అసేక్ఖఫలే’”తి.

లాబులతఙ్గపఞ్హో పఠమో.

౨. పదుమఙ్గపఞ్హో

౨. “భన్తే నాగసేన, ‘పదుమస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి ? “యథా, మహారాజ, పదుమం ఉదకే జాతం ఉదకే సంవద్ధం అనుపలిత్తం ఉదకేన, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన కులే గణే లాభే యసే సక్కారే సమ్మాననాయ పరిభోగపచ్చయేసు చ సబ్బత్థ అనుపలిత్తేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, పదుమస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, పదుమం ఉదకా అచ్చుగ్గమ్మ ఠాతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సబ్బలోకం అభిభవిత్వా అచ్చుగ్గమ్మ లోకుత్తరధమ్మే ఠాతబ్బం. ఇదం, మహారాజ, పదుమస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, పదుమం అప్పమత్తకేనపి అనిలేన ఏరితం చలతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన అప్పమత్తకేసుపి కిలేసేసు సంయమో కరణీయో, భయదస్సావినా విహరితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, పదుమస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన ‘అణుమత్తేసు వజ్జేసు భయదస్సావీ సమాదాయ సిక్ఖతి సిక్ఖాపదేసూ’తి.

పదుమఙ్గపఞ్హో దుతియో.

౩. బీజఙ్గపఞ్హో

౩. “భన్తే నాగసేన, ‘బీజస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, బీజం అప్పకమ్పి సమానం భద్దకే ఖేత్తే వుత్తం దేవే సమ్మా ధారం పవేచ్ఛన్తే సుబహూని ఫలాని అనుదస్సతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన యథా పటిపాదితం సీలం కేవలం సామఞ్ఞఫలమనుదస్సతి. ఏవం సమ్మా పటిపజ్జితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, బీజస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, బీజం సుపరిసోధితే ఖేత్తే రోపితం ఖిప్పమేవ సంవిరూహతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన మానసం సుపరిగ్గహితం సుఞ్ఞాగారే పరిసోధితం సతిపట్ఠానఖేత్తవరే ఖిత్తం ఖిప్పమేవ విరూహతి. ఇదం, మహారాజ, బీజస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం . భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన అనురుద్ధేన –

“‘యథాపి ఖేత్తే [యథా ఖేత్తే (సీ.)] పరిసుద్ధే, బీజఞ్చస్స పతిట్ఠితం;
విపులం తస్స ఫలం హోతి, అపి తోసేతి కస్సకం.

“‘తథేవ యోగినో చిత్తం, సుఞ్ఞాగారే విసోధితం;
సతిపట్ఠానఖేత్తమ్హి, ఖిప్పమేవ విరూహతీ’”తి.

బీజఙ్గపఞ్హో తతియో.

౪. సాలకల్యాణికఙ్గపఞ్హో

౪. “భన్తే నాగసేన, ‘సాలకల్యాణికాయ ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ”న్తి? “యథా, మహారాజ, సాలకల్యాణికా నామ అన్తోపథవియం యేవ అభివడ్ఢతి హత్థసతమ్పి భియ్యోపి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన చత్తారి సామఞ్ఞఫలాని చతస్సో పటిసమ్భిదా ఛళభిఞ్ఞాయో కేవలఞ్చ సమణధమ్మం సుఞ్ఞాగారే యేవ పరిపూరయితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, సాలకల్యాణికాయ ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన రాహులేన –

“‘సాలకల్యాణికా నామ, పాదపో ధరణీరుహో;
అన్తోపథవియం యేవ, సతహత్థోపి వడ్ఢతి.

“‘యథా కాలమ్హి సమ్పత్తే, పరిపాకేన సో దుమో;
ఉగ్గఞ్ఛిత్వాన ఏకాహం, సతహత్థోపి వడ్ఢతి.

“‘ఏవమేవాహం మహావీర, సాలకల్యాణికా వియ;
అబ్భన్తరే సుఞ్ఞాగారే, ధమ్మతో అభివడ్ఢయి’”న్తి.

సాలకల్యాణికఙ్గపఞ్హో చతుత్థో.

౫. నావఙ్గపఞ్హో

౫. “భన్తే నాగసేన, ‘నావాయ తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, నావా బహువిధదారుసఙ్ఘాటసమవాయేన బహుమ్పి జనం తారయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఆచారసీలగుణవత్తప్పటివత్తబహువిధధమ్మసఙ్ఘాటసమవాయేన సదేవకో లోకో తారయితబ్బో. ఇదం, మహారాజ, నావాయ పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, నావా బహువిధఊమిత్థనితవేగవిసటమావట్టవేగం సహతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన బహువిధకిలేసఊమివేగం లాభసక్కారయససిలోకపూజనవన్దనా పరకులేసు నిన్దాపసంసాసుఖదుక్ఖసమ్మాననవిమాననబహువిధదోసఊమివేగఞ్చ సహితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, నావాయ దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, నావా అపరిమితమనన్తమపారమక్ఖోభితగమ్భీరే మహతిమహాఘోసే తిమితిమిఙ్గలమకరమచ్ఛగణాకులే మహతిమహాసముద్దే చరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన తిపరివట్టద్వాదసాకార చతుసచ్చాభిసమయప్పటివేధే మానసం సఞ్చారయితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, నావాయ తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన సంయుత్తనికాయవరే సచ్చసంయుత్తే –

‘‘‘వితక్కేన్తా చ ఖో తుమ్హే, భిక్ఖవే, ‘‘ఇదం దుక్ఖ’’న్తి వితక్కేయ్యాథ, ‘‘అయం దుక్ఖసముదయో’’తి వితక్కేయ్యాథ, ‘‘అయం దుక్ఖనిరోధో’’తి వితక్కేయ్యాథ, ‘‘అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా’’తి వితక్కేయ్యాథా’’’తి.

నావఙ్గపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. నావాలగ్గనకఙ్గపఞ్హో

౬. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘నావాలగ్గనకస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’’తి? ‘‘యథా, మహారాజ, నావాలగ్గనకం బహుఊమిజాలాకులవిక్ఖోభితసలిలతలే మహతిమహాసముద్దే నావం లగ్గేతి ఠపేతి, న దేతి దిసావిదిసం హరితుం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన రాగదోసమోహూమిజాలే మహతిమహావితక్కసమ్పహారే చిత్తం లగ్గేతబ్బం, న దాతబ్బం దిసావిదిసం హరితుం. ఇదం, మహారాజ, నావాలగ్గనకస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, నావాలగ్గనకం న ప్లవతి [న పిలవతి (సీ. పీ.)] విసీదతి, హత్థసతేపి ఉదకే నావం లగ్గేతి ఠానముపనేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన లాభయససక్కారమాననవన్దనపూజనఅపచితీసు లాభగ్గయసగ్గేపి న ప్లవితబ్బం, సరీరయాపనమత్తకే యేవ చిత్తం ఠపేతబ్బం. ఇదం, మహారాజ, నావాలగ్గనకస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా –

‘‘‘యథా సముద్దే లగ్గనకం, న ప్లవతి విసీదతి;
తథేవ లాభసక్కారే, మా ప్లవథ విసీదథా’’’తి.

నావాలగ్గనకఙ్గపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. కూపఙ్గపఞ్హో

౭. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘కూపస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’’న్తి? ‘‘యథా, మహారాజ, కూపో రజ్జుఞ్చ వరత్తఞ్చ లఙ్కారఞ్చ ధారేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సతిసమ్పజఞ్ఞసమన్నాగతేన భవితబ్బం, అభిక్కన్తే పటిక్కన్తే ఆలోకితే విలోకితే సమిఞ్జితే పసారితే సఙ్ఘాటిపత్తచీవరధారణే అసితే పీతే ఖాయితే సాయితే ఉచ్చారపస్సావకమ్మే గతే ఠితే నిసిన్నే సుత్తే జాగరితే భాసితే తుణ్హీభావే సమ్పజానకారినా భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, కూపస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన ‘సతో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు విహరేయ్య సమ్పజానో, అయం వో అమ్హాకం అనుసాసనీ’’’తి.

కూపఙ్గపఞ్హో సత్తమో.

౮. నియామకఙ్గపఞ్హో

౮. “భన్తే నాగసేన, ‘నియామకస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, నియామకో రత్తిన్దివం సతతం సమితం అప్పమత్తో యత్తప్పయత్తో నావం సారేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన చిత్తం నియామయమానేన రత్తిన్దివం సతతం సమితం అప్పమత్తేన యత్తప్పయత్తేన యోనిసో మనసికారేన చిత్తం నియామేతబ్బం. ఇదం, మహారాజ, నియామకస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన ధమ్మపదే –

“‘అప్పమాదరతా హోథ, సచిత్తమనురక్ఖథ;

దుగ్గా ఉద్ధరథత్తానం, పఙ్కే సన్నోవ [సత్తోవ (సీ. పీ.)] కుఞ్జరో’తి.

“పున చపరం, మహారాజ, నియామకస్స యం కిఞ్చి మహాసముద్దే కల్యాణం వా పాపకం వా, సబ్బం తం విదితం హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన కుసలాకుసలం సావజ్జానవజ్జం హీనప్పణీతం కణ్హసుక్కసప్పటిభాగం విజానితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, నియామకస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, నియామకో యన్తే ముద్దికం దేతి ‘మా కోచి యన్తం ఆమసిత్థా’తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన చిత్తే సంవరముద్దికా దాతబ్బా ‘మా కిఞ్చి పాపకం అకుసలవితక్కం వితక్కేసీ’తి, ఇదం, మహారాజ, నియామకస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన సంయుత్తనికాయవరే ‘మా, భిక్ఖవే, పాపకే అకుసలే వితక్కే వితక్కేయ్యాథ, సేయ్యథీదం, కామవితక్కం బ్యాపాదవితక్కం విహింసావితక్క’”న్తి.

నియామకఙ్గపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. కమ్మకారఙ్గపఞ్హో

౯. “భన్తే నాగసేన, ‘కమ్మకారస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ”న్తి? “యథా, మహారాజ, కమ్మకారో ఏవం చిన్తయతి ‘భతకో అహం ఇమాయ నావాయ కమ్మం కరోమి, ఇమాయాహం నావాయ వాహసా భత్తవేతనం లభామి, న మే పమాదో కరణీయో, అప్పమాదేన మే అయం నావా వాహేతబ్బా’తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఏవం చిన్తయితబ్బం ‘ఇమం ఖో అహం చాతుమహాభూతికం కాయం సమ్మసన్తో సతతం సమితం అప్పమత్తో ఉపట్ఠితస్సతి సతో సమ్పజానో సమాహితో ఏకగ్గచిత్తో జాతిజరాబ్యాధిమరణసోకపరిదేవదుక్ఖదోమనస్సుపాయాసేహి పరిముచ్చిస్సామీతి అప్పమాదో మే కరణీయో’తి, ఇదం, మహారాజ, కమ్మకారస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా –

“‘కాయం ఇమం సమ్మసథ, పరిజానాథ పునప్పునం;

కాయే సభావం దిస్వాన, దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సథా’తి.

కమ్మకారఙ్గపఞ్హో నవమో.

౧౦. సముద్దఙ్గపఞ్హో

౧౦. “భన్తే నాగసేన, ‘సముద్దస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, మహాసముద్దో మతేన కుణపేన సద్ధిం న సంవసతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన రాగదోసమోహమానదిట్ఠిమక్ఖపళాసఇస్సామచ్ఛరియమాయాసాఠేయ్యకుటిలవిసమదుచ్చరితకిలేసమలేహి సద్ధిం న సంవసితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, సముద్దస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, మహాసముద్దో ముత్తామణివేళురియసఙ్ఖసిలాపవాళఫలికమణివివిధరతననిచయం ధారేన్తో పిదహతి, న బహి వికిరతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన మగ్గఫలఝానవిమోక్ఖసమాధిసమాపత్తివిపస్సనాభిఞ్ఞావివిధగుణరతనాని అధిగన్త్వా పిదహితబ్బాని, న బహి నీహరితబ్బాని. ఇదం, మహారాజ, సముద్దస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, మహాసముద్దో మహన్తేహి మహాభూతేహి సద్ధిం సంవసతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన అప్పిచ్ఛం సన్తుట్ఠం ధుతవాదం సల్లేఖవుత్తిం ఆచారసమ్పన్నం లజ్జిం పేసలం గరుం భావనీయం వత్తారం వచనక్ఖమం చోదకం పాపగరహిం ఓవాదకం అనుసాసకం విఞ్ఞాపకం సన్దస్సకం సమాదపకం సముత్తేజకం సమ్పహంసకం కల్యాణమిత్తం సబ్రహ్మచారిం నిస్సాయ వసితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, మహాసముద్దస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, మహాసముద్దో నవసలిలసమ్పుణ్ణాహి గఙ్గాయమునాఅచిరవతీసరభూమహీఆదీహి నదీసతసహస్సేహి అన్తలిక్ఖే సలిలధారాహి చ పూరితోపి సకం వేలం నాతివత్తతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన లాభసక్కారసిలోకవన్దనమాననపూజనకారణా జీవితహేతుపి సఞ్చిచ్చ సిక్ఖాపదవీతిక్కమో న కరణీయో. ఇదం, మహారాజ, మహాసముద్దస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన –

‘సేయ్యథాపి, మహారాజ [పహారాధ (సీ. పీ.)], మహాసముద్దో ఠితధమ్మో వేలం నాతిక్కమతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యం మహా సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞత్తం, తం మమ సావకా జీవితహేతుపి నాతిక్కమన్తీ’తి.

“పున చపరం, మహారాజ, మహాసముద్దో సబ్బసవన్తీహి గఙ్గాయమునాఅచిరవతీసరభూమహీహి అన్తలిక్ఖే ఉదకధారాహిపి న పరిపూరతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఉద్దేసపరిపుచ్ఛాసవనధారణవినిచ్ఛయఅభిధమ్మవినయగాళ్హసుత్తన్తవిగ్గహపదనిక్ఖేపపదసన్ధి పదవిభత్తినవఙ్గజినసాసనవరం సుణన్తేనాపి న తప్పితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, మహాసముద్దస్స పఞ్చమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన సుతసోమజాతకే –

“‘అగ్గి యథా తిణకట్ఠం దహన్తో, న తప్పతి సాగరో వా నదీహి;
ఏవమ్పి చే [ఏవమ్పి వే (స్యా.), ఏవం హి మే (క.) జా. ౧ అసీతినిపాతే] పణ్డితా రాజసేట్ఠ, సుత్వా న తప్పన్తి సుభాసితేనా’”తి.

సముద్దఙ్గపఞ్హో దసమో.సముద్దవగ్గో దుతియో.

తస్సుద్దానం –

> లాబులతా చ పదుమం, బీజం సాలకల్యాణికా;
> నావా చ నావాలగ్గనం, కూపో నియామకో తథా;
> కమ్మకారో సముద్దో చ, వగ్గో తేన పవుచ్చతీతి.

౩. పథవీవగ్గో

౧. పథవీఅఙ్గపఞ్హో

౧. “భన్తే నాగసేన, ‘పథవియా పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, పథవీ ఇట్ఠానిట్ఠాని కప్పూరాగరుతగరచన్దనకుఙ్కుమాదీని ఆకిరన్తేపి పిత్తసేమ్హపుబ్బరుహిరసేదమేదఖేళసిఙ్ఘాణికలసిక- ముత్తకరీసాదీని ఆకిరన్తేపి తాదిసా యేవ, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఇట్ఠానిట్ఠే లాభాలాభే యసాయసే నిన్దాపసంసాయ సుఖదుక్ఖే సబ్బత్థ తాదినా యేవ భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, పథవియా పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, పథవీ మణ్డనవిభూసనాపగతా సకగన్ధపరిభావితా, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన విభూసనాపగతేన సకసీలగన్ధపరిభావితేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, పథవియా దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, పథవీ నిరన్తరా అఖణ్డచ్ఛిద్దా అసుసిరా బహలా ఘనా విత్థిణ్ణా, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన నిరన్తరమఖణ్డచ్ఛిద్దమసుసిరబహలఘనవిత్థిణ్ణసీలేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, పథవియా తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, పథవీ గామనిగమనగరజనపదరుక్ఖపబ్బతనదీతళాకపోక్ఖరణీమిగపక్ఖిమనుజనరనారిగణం ధారేన్తీపి అకిలాసు హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఓవదన్తేనపి అనుసాసన్తేనపి విఞ్ఞాపేన్తేనపి సన్దస్సేన్తేనపి సమాదపేన్తేనపి సముత్తేజేన్తేనపి సమ్పహంసేన్తేనపి ధమ్మదేసనాసు అకిలాసునా భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, పథవియా చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, పథవీ అనునయప్పటిఘవిప్పముత్తా, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన అనునయప్పటిఘవిప్పముత్తేన పథవిసమేన చేతసా విహరితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, పథవియా పఞ్చమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం , మహారాజ, ఉపాసికాయ చూళసుభద్దాయ సకసమణే పరికిత్తయమానాయ –

> “‘ఏకఞ్చే బాహం వాసియా, తచ్ఛే కుపితమానసా [కుపితమానసో (క.)];
> ఏకఞ్చేబాహం గన్ధేన, ఆలిమ్పేయ్య పమోదితా [పమోదితో (క.)].

> “‘అముస్మిం పటిఘో నత్థి, రాగో అస్మిం న విజ్జతి;

పథవీసమచిత్తా తే, తాదిసా సమణా మమా’’తి.

పథవీఅఙ్గపఞ్హో పఠమో.

౨. ఆపఙ్గపఞ్హో

౨. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘ఆపస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’’తి? ‘‘యథా, మహారాజ, ఆపో సుసణ్ఠితమకమ్పితమలులితసభావపరిసుద్ధో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన కుహనలపననేమిత్తకనిప్పేసికతం అపనేత్వా సుసణ్ఠితమకమ్పితమలులితసభావపరిసుద్ధాచారేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, ఆపస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, ఆపో సీతలసభావసణ్ఠితో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సబ్బసత్తేసు ఖన్తిమేత్తానుద్దయసమ్పన్నేన హితేసినా అనుకమ్పకేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, ఆపస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, ఆపో అసుచిం సుచిం కరోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన గామే వా అరఞ్ఞే వా ఉపజ్ఝాయే ఉపజ్ఝాయమత్తేసు ఆచరియే ఆచరియమత్తేసు సబ్బత్థ అనధికరణేన భవితబ్బం అనవసేసకారినా. ఇదం, మహారాజ, ఆపస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, ఆపో బహుజనపత్థితో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన అప్పిచ్ఛసన్తుట్ఠపవివిత్తపటిసల్లానేన సతతం సబ్బలోకమభిపత్థితేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, ఆపస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, ఆపో న కస్సచి అహితముపదహతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన పరభణ్డనకలహవిగ్గహవివాదరిత్తజ్ఝానఅరతిజననం కాయవచీచిత్తేహి పాపకం న కరణీయం. ఇదం, మహారాజ, ఆపస్స పఞ్చమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం మహారాజ, భగవతా, దేవాతిదేవేన కణ్హజాతకే –

‘‘‘వరఞ్చే మే అదో సక్క, సబ్బభూతానమిస్సర;
న మనో వా సరీరం వా, మం-కతే సక్క కస్సచి;
కదాచి ఉపహఞ్ఞేథ, ఏతం సక్క వరం వరే’’’తి.

ఆపఙ్గపఞ్హో దుతియో.

౩. తేజఙ్గపఞ్హో

౩. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘తేజస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’’తి? ‘‘యథా, మహారాజ, తేజో తిణకట్ఠసాఖాపలాసం డహతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన యే తే

అబ్భన్తరా వా బాహిరా వా కిలేసా ఇట్ఠానిట్ఠారమ్మణానుభవనా, సబ్బే తే ఞాణగ్గినా డహితబ్బా. ఇదం, మహారాజ, తేజస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, తేజో నిద్దయో అకారుణికో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సబ్బకిలేసేసు కారుఞ్ఞానుద్దయా న కాతబ్బా. ఇదం, మహారాజ, తేజస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, తేజో సీతం పటిహనతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన వీరియసన్తాపతేజం అభిజనేత్వా కిలేసా పటిహన్తబ్బా. ఇదం, మహారాజ, తేజస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, తేజో అనునయప్పటిఘవిప్పముత్తో ఉణ్హమభిజనేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన అనునయప్పటిఘవిప్పముత్తేన తేజోసమేన చేతసా విహరితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, తేజస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, తేజో అన్ధకారం విధమిత్వా [విధమతి (సీ॰ పీ॰ క॰)] ఆలోకం దస్సయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన అవిజ్జన్ధకారం విధమిత్వా ఞాణాలోకం దస్సయితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, తేజస్స పఞ్చమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన సకం పుత్తం రాహులం ఓవదన్తేన –

‘తేజోసమం [మ॰ ని॰ ౨.౧౧౯], రాహుల, భావనం భావేహి, తేజోసమం హి తే, రాహుల, భావనం భావయతో ఉప్పన్నా? మనాపామనాపా ఫస్సా చిత్తం న పరియాదాయ ఠస్సన్తీ’”తి.

తేజఙ్గపఞ్హో తతియో.

౪. వాయుఙ్గపఞ్హో

౪. “భన్తే నాగసేన, ‘వాయుస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, వాయు సుపుప్ఫితవనసణ్డన్తరం అభివాయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన విముత్తివరకుసుమపుప్ఫితారమ్మణవనన్తరే రమితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, వాయుస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, వాయు ధరణీరుహపాదపగణే మథయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన వనన్తరగతేన సఙ్ఖారే విచినన్తేన కిలేసా మథయితబ్బా. ఇదం, మహారాజ, వాయుస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, వాయు ఆకాసే చరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన లోకుత్తరధమ్మేసు మానసం సఞ్చారయితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, వాయుస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, వాయు గన్ధం అనుభవతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన అత్తనో సీలవరసురభిగన్ధో [సీలసురభిగన్ధో (సీ. పీ.)] అనుభవితబ్బో. ఇదం, మహారాజ, వాయుస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, వాయు నిరాలయో అనికేతవాసీ, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన నిరాలయమనికేతమసన్థవేన సబ్బత్థ విముత్తేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, వాయుస్స పఞ్చమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన సుత్తనిపాతే –

“‘సన్థవాతో భయం జాతం, నికేతా జాయతే రజో;
అనికేతమసన్థవం, ఏతం వే మునిదస్సన’”న్తి.

వాయుఙ్గపఞ్హో చతుత్థో.

౫. పబ్బతఙ్గపఞ్హో

౫. “భన్తే నాగసేన, ‘పబ్బతస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి ? “యథా, మహారాజ, పబ్బతో అచలో అకమ్పితో [అకమ్పియో (సీ. పీ.)] అసమ్పవేధీ, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సమ్మాననే విమాననే సక్కారే అసక్కారే గరుకారే అగరుకారే యసే అయసే నిన్దాయ పసంసాయ సుఖే దుక్ఖే ఇట్ఠానిట్ఠేసు సబ్బత్థ రూపసద్దగన్ధరసఫోట్ఠబ్బధమ్మేసు రజనీయేసు న రజ్జితబ్బం, దుస్సనీయేసు న దుస్సితబ్బం, ముయ్హనీయేసు న ముయ్హితబ్బం, న కమ్పితబ్బం న చలితబ్బం, పబ్బతేన వియ అచలేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, పబ్బతస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన –

“‘సేలో యథా ఏకఘనో [ఏకగ్ఘనో (క.) ధ. ప. ౮౧ ధమ్మపదే], వాతేన న సమీరతి;
ఏవం నిన్దాపసంసాసు, న సమిఞ్జన్తి పణ్డితా’తి.

“పున చపరం, మహారాజ, పబ్బతో థద్ధో న కేనచి సంసట్ఠో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన థద్ధేన అసంసట్ఠేన భవితబ్బం, న కేనచి సంసగ్గో కరణీయో. ఇదం, మహారాజ, పబ్బతస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన –

“‘అసంసట్ఠం గహట్ఠేహి, అనాగారేహి చూభయం;
అనోకసారిమప్పిచ్ఛం, తమహం బ్రూమి బ్రాహ్మణ’న్తి.

“పున చపరం, మహారాజ, పబ్బతే బీజం న విరూహతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సకమానసే కిలేసా న విరూహాపేతబ్బా. ఇదం, మహారాజ, పబ్బతస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సుభూతినా –

“‘రాగూపసంహితం చిత్తం, యదా ఉప్పజ్జతే మమ;
సయంవ పచ్చవేక్ఖామి [పచ్చవేక్ఖిత్వా (సబ్బత్థ)], ఏకగ్గో [ఏకకో (సబ్బత్థ)] తం దమేమహం.

‘‘‘రజ్జసే [రజ్జసి (సీ.), రఞ్జసి (పీ.)] రజనీయే చ, దుస్సనీయే చ దుస్ససే;

ముయ్హసే [ముయ్హసి (సీ.)] మోహనీయే చ, నిక్ఖమస్సు వనా తువం.

‘‘‘విసుద్ధానం అయం వాసో, నిమ్మలానం తపస్సినం;

మా ఖో విసుద్ధం దూసేసి, నిక్ఖమస్సు వనా తువ’న్తి.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, పబ్బతో అచ్చుగ్గతో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఞాణచ్చుగ్గతేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, పబ్బతస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన –

‘‘‘పమాదం అప్పమాదేన, యదా నుదతి పణ్డితో;

పఞ్ఞాపాసాదమారుయ్హ, అసోకో సోకినిం పజం;

పబ్బతట్ఠోవ భూమట్ఠే [భుమ్మట్ఠే (సీ. పీ.)], ధీరో బాలే అవేక్ఖతీ’తి.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, పబ్బతో అనున్నతో అనోనతో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఉన్నతావనతి న కరణీయా. ఇదం, మహారాజ, పబ్బతస్స పఞ్చమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, ఉపాసికాయ చూళసుభద్దాయ సకసమణే పరికిత్తయమానాయ –

‘‘‘లాభేన ఉన్నతో లోకో, అలాభేన చ ఓనతో;

లాభాలాభేన ఏకత్థా [ఏకట్ఠా (సీ. పీ.)], తాదిసా సమణా మమా’’’తి.

పబ్బతఙ్గపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. ఆకాసఙ్గపఞ్హో

౬. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘ఆకాసస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’’తి? ‘‘యథా, మహారాజ, ఆకాసో సబ్బసో అగయ్హో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సబ్బసో కిలేసేహి అగయ్హేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, ఆకాసస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, ఆకాసో ఇసితాపసభూతదిజగణానుసఞ్చరితో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ‘అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తా’తి సఙ్ఖారేసు మానసం సఞ్చారయితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, ఆకాసస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, ఆకాసో సన్తాసనీయో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ , యోగినా యోగావచరేన సబ్బభవపటిసన్ధీసు మానసం ఉబ్బేజయితబ్బం, అస్సాదో న కాతబ్బో. ఇదం, మహారాజ, ఆకాసస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, ఆకాసో అనన్తో అప్పమాణో అపరిమేయ్యో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన అనన్తసీలేన అపరిమితఞాణేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, ఆకాసస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, ఆకాసో అలగ్గో అసత్తో అప్పతిట్ఠితో అపలిబుద్ధో, ఏవమేవ ఖో , మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన కులే గణే లాభే ఆవాసే పలిబోధే పచ్చయే సబ్బకిలేసేసు చ సబ్బత్థ అలగ్గేన భవితబ్బం, అనాసత్తేన అప్పతిట్ఠితేన అపలిబుద్ధేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, ఆకాసస్స పఞ్చమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన సకం పుత్తం రాహులం ఓవదన్తేన – ‘సేయ్యథాపి, రాహుల [మ॰ ని॰ ౨.౧౧౯], ఆకాసో న కత్థచి పతిట్ఠితో, ఏవమేవ ఖో త్వం, రాహుల, ఆకాససమం భావనం భావేహి, ఆకాససమం హి తే, రాహుల, భావనం భావయతో ఉప్పన్నా మనాపామనాపా ఫస్సా చిత్తం పరియాదాయ ఠస్సన్తీ’”తి.

ఆకాసఙ్గపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. చన్దఙ్గపఞ్హో

౭. “భన్తే నాగసేన, ‘చన్దస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, చన్దో సుక్కపక్ఖే ఉదయన్తో ఉత్తరుత్తరిం వడ్ఢతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఆచారసీలగుణవత్తప్పటిపత్తియా ఆగమాధిగమే పటిసల్లానే సతిపట్ఠానే ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతాయ భోజనే మత్తఞ్ఞుతాయ జాగరియానుయోగే ఉత్తరుత్తరిం వడ్ఢితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, చన్దస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, చన్దో ఉళారాధిపతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఉళారేన ఛన్దాధిపతినా భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, చన్దస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, చన్దో నిసాయ చరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన పవివిత్తేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, చన్దస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, చన్దో విమానకేతు, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సీలకేతునా భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, చన్దస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, చన్దో ఆయాచితపత్థితో ఉదేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఆయాచితపత్థితేన కులాని ఉపసఙ్కమితబ్బాని. ఇదం, మహారాజ, చన్దస్స పఞ్చమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన సంయుత్తనికాయవరే ‘చన్దూపమా, భిక్ఖవే, కులాని ఉపసఙ్కమథ, అపకస్సేవ కాయం అపకస్స చిత్తం నిచ్చనవకా కులేసు అప్పగబ్భా’”తి [అప్పగబ్భాతి (క॰) సం॰ ని॰ ౨.౧౪౬].

చన్దఙ్గపఞ్హో సత్తమో.

౮. సూరియఙ్గపఞ్హో

౮. “భన్తే నాగసేన, ‘సూరియస్స [సురియస్స (సీ. స్యా. పీ.)] సత్త అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని సత్త అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, సూరియో సబ్బం ఉదకం పరిసోసేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సబ్బకిలేసా అనవసేసం పరిసోసేతబ్బా. ఇదం, మహారాజ, సూరియస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, సూరియో తమన్ధకారం విధమతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సబ్బం రాగతమం దోసతమం మోహతమం మానతమం దిట్ఠితమం కిలేసతమం సబ్బం దుచ్చరితతమం విధమయితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, సూరియస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, సూరియో అభిక్ఖణం చరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన అభిక్ఖణం యోనిసో మనసికారో కాతబ్బో. ఇదం, మహారాజ, సూరియస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, సూరియో రంసిమాలీ, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఆరమ్మణమాలినా భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, సూరియస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, సూరియో మహాజనకాయం సన్తాపేన్తో చరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఆచారసీలగుణవత్తప్పటిపత్తియా ఝానవిమోక్ఖసమాధిసమాపత్తిఇన్ద్రియబలబోజ్ఝఙ్గసతిపట్ఠానసమ్మప్పధానఇద్ధిపాదేహి సదేవకో లోకో సన్తాపయితబ్బో. ఇదం, మహారాజ, సూరియస్స పఞ్చమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, సూరియో రాహుభయా భీతో చరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన దుచ్చరితదుగ్గతివిసమకన్తారవిపాకవినిపాతకిలేసజాలజటితే దిట్ఠిసఙ్ఘాటపటిముక్కే కుపథపక్ఖన్దే కుమ్మగ్గపటిపన్నే [కుమగ్గపటిపన్నే (స్యా. క.)] సత్తే దిస్వా మహతా సంవేగభయేన మానసం సంవేజేతబ్బం. ఇదం, మహారాజ, సూరియస్స ఛట్ఠం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, సూరియో కల్యాణపాపకే దస్సేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఇన్ద్రియబలబోజ్ఝఙ్గసతిపట్ఠానసమ్మప్పధానఇద్ధిపాదలోకియలోకుత్తరధమ్మా దస్సేతబ్బా. ఇదం, మహారాజ, సూరియస్స సత్తమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన వఙ్గీసేన –

“‘యథాపి సూరియో ఉదయన్తో, రూపం దస్సేతి పాణినం;
సుచిఞ్చ అసుచిఞ్చాపి, కల్యాణఞ్చాపి పాపకం.

“‘తథా భిక్ఖు ధమ్మధరో, అవిజ్జాపిహితం జనం;
పథం దస్సేతి వివిధం, ఆదిచ్చోవుదయం యథా’”తి.

సూరియఙ్గపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. సక్కఙ్గపఞ్హో

౯. “భన్తే నాగసేన, ‘సక్కస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, సక్కో ఏకన్తసుఖసమప్పితో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఏకన్తపవివేకసుఖాభిరతేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, సక్కస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, సక్కో దేవే దిస్వా పగ్గణ్హాతి, హాసమభిజనేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన కుసలేసు ధమ్మేసు అలీనమతన్దితం సన్తం మానసం పగ్గహేతబ్బం, హాసమభిజనేతబ్బం, ఉట్ఠహితబ్బం ఘటితబ్బం వాయమితబ్బం . ఇదం, మహారాజ, సక్కస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, సక్కస్స అనభిరతి నుప్పజ్జతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సుఞ్ఞాగారే అనభిరతి న ఉప్పాదేతబ్బా. ఇదం, మహారాజ, సక్కస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సుభూతినా –

“‘సాసనే తే మహావీర, యతో పబ్బజితో అహం;
నాభిజానామి ఉప్పన్నం, మానసం కామసంహిత’”న్తి.

సక్కఙ్గపఞ్హో నవమో.

౧౦. చక్కవత్తిఙ్గపఞ్హో

౧౦. “భన్తే నాగసేన, ‘చక్కవత్తిస్స చత్తారి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని చత్తారి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ , చక్కవత్తీ చతూహి సఙ్గహవత్థూహి జనం సఙ్గణ్హాతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన చతస్సన్నం పరిసానం మానసం సఙ్గహేతబ్బం అనుగ్గహేతబ్బం సమ్పహంసేతబ్బం. ఇదం, మహారాజ, చక్కవత్తిస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, చక్కవత్తిస్స విజితే చోరా న ఉట్ఠహన్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన కామరాగబ్యాపాదవిహింసావితక్కా న ఉప్పాదేతబ్బా. ఇదం, మహారాజ, చక్కవత్తిస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన –

“‘వితక్కూపసమే చ యో రతో, అసుభం భావయతే [భావయతీ (స్యా.) ధ. ప. ౩౫౦ ధమ్మపదే] సదా సతో;
ఏస ఖో బ్యన్తికాహితి, ఏస ఛేచ్ఛతి మారబన్ధన’న్తి.

“పున చపరం, మహారాజ, చక్కవత్తీ దివసే దివసే సముద్దపరియన్తం మహాపథవిం అనుయాయతి కల్యాణపాపకాని విచినమానో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన కాయకమ్మం వచీకమ్మం మనోకమ్మం దివసే దివసే పచ్చవేక్ఖితబ్బం ‘కిం ను ఖో మే ఇమేహి తీహి ఠానేహి అనుపవజ్జస్స దివసో వీతివత్తతీ’తి. ఇదం, మహారాజ, చక్కవత్తిస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన అఙ్గుత్తరనికాయవరే –

‘కథమ్భూతస్స మే రత్తిన్దివా వీతివత్తన్తీతి [వీతిపతన్తీతి (సీ. పీ.)] పబ్బజితేన అభిణ్హం పచ్చవేక్ఖితబ్బ’న్తి.

“పున చపరం, మహారాజ, చక్కవత్తిస్స అబ్భన్తరబాహిరారక్ఖా సుసంవిహితా హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన అబ్భన్తరానం బాహిరానం కిలేసానం ఆరక్ఖాయ సతిదోవారికో ఠపేతబ్బో. ఇదం , మహారాజ, చక్కవత్తిస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన –

‘సతిదోవారికో, భిక్ఖవే, అరియసావకో అకుసలం పజహతి కుసలం భావేతి, సావజ్జం పజహతి, అనవజ్జం భావేతి, సుద్ధమత్తానం పరిహరతీ’”తి.

చక్కవత్తిఙ్గపఞ్హో దసమో.

పథవీవగ్గో తతియో.

తస్సుద్దానం –

పథవీ ఆపో చ తేజో చ, వాయో చ పబ్బతేన చ;
ఆకాసో చన్దసూరియో చ, సక్కో చ చక్కవత్తినాతి.

౪. ఉపచికావగ్గో

౧. ఉపచికఙ్గపఞ్హో

౧. “భన్తే నాగసేన, ‘ఉపచికాయ ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ”న్తి? “యథా, మహారాజ, ఉపచికా ఉపరి ఛదనం కత్వా అత్తానం పిదహిత్వా గోచరాయ చరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సీలసంవరఛదనం కత్వా మానసం పిదహిత్వా పిణ్డాయ చరితబ్బం, సీలసంవరఛదనేన ఖో, మహారాజ, యోగీ యోగావచరో సబ్బభయసమతిక్కన్తో హోతి. ఇదం, మహారాజ, ఉపచికాయ ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం, భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన ఉపసేనేన వఙ్గన్తపుత్తేన –

“‘సీలసంవరఛదనం, యోగీ కత్వాన మానసం;
అనుపలిత్తో లోకేన, భయా చ పరిముచ్చతీ’”తి.

ఉపచికఙ్గపఞ్హో పఠమో.

౨. బిళారఙ్గపఞ్హో

౨. “భన్తే నాగసేన, ‘బిళారస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, బిళారో గుహాగతోపి సుసిరగతోపి హమ్మియన్తరగతోపి ఉన్దూరం యేవ పరియేసతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన గామగతేనాపి అరఞ్ఞగతేనాపి రుక్ఖమూలగతేనాపి సుఞ్ఞాగారగతేనాపి సతతం సమితం అప్పమత్తేన కాయగతాసతిభోజనం యేవ పరియేసితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, బిళారస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, బిళారో ఆసన్నే యేవ గోచరం పరియేసతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఇమేసు యేవ పఞ్చసు ఉపాదానక్ఖన్ధేసు ఉదయబ్బయానుపస్సినా విహరితబ్బం ‘ఇతి రూపం ఇతి రూపస్స సముదయో ఇతి రూపస్స అత్థఙ్గమో, ఇతి వేదనా ఇతి వేదనాయ సముదయో ఇతి వేదనాయ అత్థఙ్గమో, ఇతి సఞ్ఞా ఇతి సఞ్ఞాయ సముదయో ఇతి సఞ్ఞాయ అత్థఙ్గమో, ఇతి సఙ్ఖారా ఇతి సఙ్ఖారానం సముదయో ఇతి సఙ్ఖారానం అత్థఙ్గమో, ఇతి విఞ్ఞాణం ఇతి విఞ్ఞాణస్స సముదయో ఇతి విఞ్ఞాణస్స అత్థఙ్గమో’తి. ఇదం, మహారాజ, బిళారస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన –

“‘న ఇతో దూరే భవితబ్బం, భవగ్గం కిం కరిస్సతి;
పచ్చుప్పన్నమ్హి వోహారే, సకే కాయమ్హి విన్దథా’”తి.

బిళారఙ్గపఞ్హో దుతియో.

౩. ఉన్దూరఙ్గపఞ్హో

౩. “భన్తే నాగసేన, ‘ఉన్దూరస్స [ఉన్దురస్స (స్యా. క.)] ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ”న్తి? “యథా, మహారాజ, ఉన్దూరో ఇతోచితో చ విచరన్తో ఆహారూపాసీసకో యేవ చరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ , యోగినా యోగావచరేన ఇతోచితో చ విచరన్తేన యోనిసో మనసికారూపాసీసకేనేవ భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, ఉన్దూరస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన ఉపసేనేన వఙ్గన్తపుత్తేన –

“‘ధమ్మాసీసం [ధమ్మసీసం (సీ. పీ.)] కరిత్వాన, విహరన్తో విపస్సకో;
అనోలీనో విహరతి, ఉపసన్తో సదా సతో’”తి.

ఉన్దూరఙ్గపఞ్హో తతియో.

౪. విచ్ఛికఙ్గపఞ్హో

౪. “భన్తే నాగసేన, ‘విచ్ఛికస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ”న్తి? “యథా, మహారాజ, విచ్ఛికో నఙ్గలావుధో నఙ్గలం ఉస్సాపేత్వా చరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఞాణావుధేన భవితబ్బం, ఞాణం ఉస్సాపేత్వా విహరితబ్బం . ఇదం, మహారాజ, విచ్ఛికస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన ఉపసేనేన వఙ్గన్తపుత్తేన –

“‘ఞాణఖగ్గం గహేత్వాన, విహరన్తో విపస్సకో;
పరిముచ్చతి సబ్బభయా, దుప్పసహో చ సో భవే’”తి.

విచ్ఛికఙ్గపఞ్హో చతుత్థో.

౫. నకులఙ్గపఞ్హో

౨. “భన్తే నాగసేన, ‘నకులస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ”న్తి? “యథా, మహారాజ, నకులో ఉరగముపగచ్ఛన్తో భేసజ్జేన కాయం పరిభావేత్వా ఉరగముపగచ్ఛతి గహేతుం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన కోధాఘాతబహులం కలహవిగ్గహవివాదవిరోధాభిభూతం లోకముపగచ్ఛన్తేన మేత్తాభేసజ్జేన మానసం అనులిమ్పితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, నకులస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా –

“‘తస్మా సకం పరేసమ్పి, కాతబ్బా మేత్తభావనా;
మేత్తచిత్తేన ఫరితబ్బం, ఏతం బుద్ధాన సాసన’”న్తి.

నకులఙ్గపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. జరసిఙ్గాలఙ్గపఞ్హో

౬. “భన్తే నాగసేన, ‘జరసిఙ్గాలస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, జరసిఙ్గాలో భోజనం పటిలభిత్వా అజిగుచ్ఛమానో యావదత్థం ఆహారయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన భోజనం పటిలభిత్వా అజిగుచ్ఛమానేన సరీరయాపనమత్తమేవ పరిభుఞ్జితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, జరసిఙ్గాలస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన మహాకస్సపేన –

“‘సేనాసనమ్హా ఓరుయ్హ, గామం పిణ్డాయ పావిసిం;
భుఞ్జన్తం పురిసం కుట్ఠిం, సక్కచ్చ నం ఉపట్ఠహిం.

“‘సో మే పక్కేన హత్థేన, ఆలోపం ఉపనామయి;
ఆలోపం పక్ఖిపన్తస్స, అఙ్గులిపేత్థ ఛిజ్జథ.

“‘కుట్టమూలఞ్చ నిస్సాయ, ఆలోపం తం అభుఞ్జిసం;
భుఞ్జమానే వా భుత్తే వా, జేగుచ్ఛం మే న విజ్జతీ’తి.

“పున చపరం, మహారాజ, జరసిఙ్గాలో భోజనం పటిలభిత్వా న విచినాతి లూఖం వా పణీతం వాతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన భోజనం పటిలభిత్వా న విచినితబ్బం ‘లూఖం వా పణీతం వా సమ్పన్నం వా అసమ్పన్నం వా’తి, యథాలద్ధేన సన్తుస్సితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, జరసిఙ్గాలస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన ఉపసేనేన వఙ్గన్తపుత్తేన –

“‘లూఖేనపి చ సన్తుస్సే, నాఞ్ఞం పత్థే రసం బహుం;
రసేసు అనుగిద్ధస్స, ఝానే న రమతే [రమతీ (సీ. పీ.)] మనో;
ఇతరీతరేన సన్తుట్ఠో [సన్తుట్ఠే (సీ. పీ.)], సామఞ్ఞం పరిపూరతీ’”తి.

జరసిఙ్గాలఙ్గపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. మిగఙ్గపఞ్హో

౭. "భన్తే నాగసేన, 'మిగస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ'తి యం వదేసి, కతమాని తాని తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ"తి? "యథా, మహారాజ, మిగో దివా అరఞ్ఞే చరతి, రత్తిం అబ్భోకాసే, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన దివా అరఞ్ఞే విహరితబ్బం, రత్తిం అబ్భోకాసే. ఇదం, మహారాజ, మిగస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

"భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన లోమహంసనపరియాయే –

'సో ఖో అహం, సారిపుత్త, యా తా రత్తియో సీతా హేమన్తికా అన్తరట్ఠకా హిమపాతసమయా [అన్తరట్ఠకే హిమపాతసమయే (సీ. పీ. క.)], తథారూపాసు రత్తీసు రత్తిం అబ్భోకాసే విహరామి, దివా వనసణ్డే. గిమ్హానం పచ్ఛిమే మాసే దివా అబ్భోకాసే విహరామి, రత్తిం వనసణ్డే'తి.

"పున చపరం, మహారాజ, మిగో సత్తిమ్హి వా సరే వా ఓపతన్తే వఞ్చేతి [వజ్జేతి (క.)] పలాయతి, న కాయముపనేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన కిలేసేసు ఓపతన్తేసు వఞ్చయితబ్బం [వజ్జయితబ్బం (క.)] పలాయితబ్బం, న చిత్తముపనేతబ్బం. ఇదం, మహారాజ, మిగస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

"పున చపరం, మహారాజ, మిగో మనుస్సే దిస్వా యేన వా తేన వా పలాయతి 'మా మం తే అద్దసంసూ'తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన భణ్డనకలహవిగ్గహవివాదసీలే దుస్సీలే కుసీతే సఙ్గణికారామే దిస్వా యేన వా తేన వా పలాయితబ్బం 'మా మం తే అద్దసంసు, అహఞ్చ తే మా అద్దస'న్తి. ఇదం, మహారాజ, మిగస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా –

"'మా మే కదాచి పాపిచ్ఛో, కుసీతో హీనవీరియో;
అప్పస్సుతో అనాచారో, సమ్మతో [సమేతో (సీ. పీ.)] అహు కత్థచీ'"తి.

మిగఙ్గపఞ్హో సత్తమో.

౮. గోరూపఙ్గపఞ్హో

౮. "భన్తే నాగసేన, 'గోరూపస్స చత్తారి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ'తి యం వదేసి, కతమాని తాని చత్తారి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ"తి? "యథా, మహారాజ, గోరూపో సకం గేహం న విజహతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సకో కాయో న విజహితబ్బో 'అనిచ్చుచ్ఛాదనపరిమద్దనభేదనవికిరణవిద్ధంసనధమ్మో అయం కాయో'తి. ఇదం, మహారాజ, గోరూపస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

"పున చపరం, మహారాజ, గోరూపో ఆదిన్నధురో సుఖదుక్ఖేన ధురం వహతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఆదిన్నబ్రహ్మచరియేన సుఖదుక్ఖేన యావ జీవితపరియాదానా ఆపాణకోటికం బ్రహ్మచరియం చరితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, గోరూపస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, గోరూపో ఛన్దేన ఘాయమానో పానీయం పివతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఆచరియుపజ్ఝాయానం అనుసిట్ఠి ఛన్దేన పేమేన పసాదేన ఘాయమానేన పటిగ్గహేతబ్బా. ఇదం, మహారాజ, గోరూపస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, గోరూపో యేన కేనచి వాహియమానో వహతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన థేరనవమజ్ఝిమభిక్ఖూనమ్పి గిహిఉపాసకస్సాపి ఓవాదానుసాసనీ సిరసా సమ్పటిచ్ఛితబ్బా. ఇదం, మహారాజ, గోరూపస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా –

“‘తదహు పబ్బజితో సన్తో, జాతియా సత్తవస్సికో;
సోపి మం అనుసాసేయ్య, సమ్పటిచ్ఛామి మత్థకే [ముద్ధనా (సీ.)].

“‘తిబ్బం ఛన్దఞ్చ పేమఞ్చ, తస్మిం దిస్వా ఉపట్ఠపే;
ఠపేయ్యాచరియట్ఠానే, సక్కచ్చ నం పునప్పున’”న్తి.

గోరూపఙ్గపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. వరాహఙ్గపఞ్హో

౯. “భన్తే నాగసేన, ‘వరాహస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, వరాహో సన్తత్తకఠితే [సన్తత్తకఠినే (సీ. పీ.)] గిమ్హసమయే సమ్పత్తే ఉదకం ఉపగచ్ఛతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన దోసేన చిత్తే ఆలుళితఖలితవిబ్భన్తసన్తత్తే సీతలామతపణీతమేత్తాభావనం ఉపగన్తబ్బం. ఇదం, మహారాజ, వరాహస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, వరాహో చిక్ఖల్లముదకముపగన్త్వా నాసికాయ పథవిం ఖణిత్వా దోణిం కత్వా దోణికాయ సయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన మానసే కాయం నిక్ఖిపిత్వా ఆరమ్మణన్తరగతేన సయితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, వరాహస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన పిణ్డోలభారద్వాజేన –

“‘కాయే [కాయేన (క.)] సభావం దిస్వాన, విచినిత్వా విపస్సకో;
ఏకాకియో అదుతియో, సేతి ఆరమ్మణన్తరే’”తి.

వరాహఙ్గపఞ్హో నవమో.

౧౦. హత్థిఙ్గపఞ్హో

౧౦. “భన్తే నాగసేన, ‘హత్థిస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, హత్థీ నామ చరన్తో యేవ పథవిం దాలేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన కాయం సమ్మసమానేనేవ సబ్బే కిలేసా దాలేతబ్బా. ఇదం, మహారాజ, హత్థిస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, హత్థీ సబ్బకాయేనేవ అపలోకేతి, ఉజుకం యేవ పేక్ఖతి, న దిసావిదిసా విలోకేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సబ్బకాయేన అపలోకినా భవితబ్బం, న దిసావిదిసా విలోకేతబ్బా, న ఉద్ధం ఉల్లోకేతబ్బం, న అధో ఓలోకేతబ్బం, యుగమత్తపేక్ఖినా భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, హత్థిస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, హత్థీ అనిబద్ధసయనో గోచరాయమనుగన్త్వా న తమేవ దేసం వాసత్థముపగచ్ఛతి, న ధువప్పతిట్ఠాలయో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన అనిబద్ధసయనేన భవితబ్బం, నిరాలయేన పిణ్డాయ గన్తబ్బం, యది పస్సతి విపస్సకో మనుఞ్ఞం పతిరూపం రుచిరదేసే భవం మణ్డపం వా రుక్ఖమూలం వా గుహం వా పబ్భారం వా, తత్థేవ వాసముపగన్తబ్బం, ధువప్పతిట్ఠాలయో న కాతబ్బో. ఇదం, మహారాజ, హత్థిస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, హత్థీ ఉదకం ఓగాహిత్వా సుచివిమలసీతలసలిలపరిపుణ్ణం కుముదుప్పలపదుమపుణ్డరీకసఞ్ఛన్నం మహతిమహన్తం పదుమసరం ఓగాహిత్వా కీళతి గజవరకీళం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సుచివిమలవిప్పసన్నమనావిలధమ్మవరవారిపుణ్ణం విముత్తికుసుమసఞ్ఛన్నం మహాసతిపట్ఠానపోక్ఖరణిం ఓగాహిత్వా ఞాణేన సఙ్ఖారా ఓధునితబ్బా విధునితబ్బా, యోగావచరకీళా కీళితబ్బా. ఇదం, మహారాజ, హత్థిస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, హత్థీ సతో పాదం ఉద్ధరతి, సతో పాదం నిక్ఖిపతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సతేన సమ్పజానేన పాదం ఉద్ధరితబ్బం, సతేన సమ్పజానేన పాదం నిక్ఖిపితబ్బం, అభిక్కమపటిక్కమే సమిఞ్జనపసారణే సబ్బత్థ సతేన సమ్పజానేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, హత్థిస్స పఞ్చమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన సంయుత్తనికాయవరే –

“‘కాయేన సంవరో సాధు, సాధు వాచాయ సంవరో;
మనసా సంవరో సాధు, సాధు సబ్బత్థ సంవరో;
సబ్బత్థ సంవుతో లజ్జీ, రక్ఖితోతి పవుచ్చతీ’”తి.

హత్థిఙ్గపఞ్హో దసమో.ఉపచికావగ్గో చతుత్థో.

తస్సుద్దానం –

ఉపచికా బిళారో చ, ఉన్దూరో విచ్ఛికేన చ;
నకులో సిఙ్గాలో మిగో,
గోరూపో వరాహో హత్థినా దసాతి.

౫. సీహవగ్గో

౧. సీహఙ్గపఞ్హో

౧. “భన్తే నాగసేన, ‘సీహస్స సత్త అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని సత్త అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, సీహో నామ సేతవిమలపరిసుద్ధపణ్డరో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సేతవిమలపరిసుద్ధపణ్డరచిత్తేన బ్యపగతకుక్కుచ్చేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, సీహస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, సీహో చతుచరణో విక్కన్తచారీ, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన చతురిద్ధిపాదచరణేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, సీహస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, సీహో అభిరూపరుచిరకేసరీ, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన అభిరూపరుచిరసీలకేసరినా భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, సీహస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, సీహో జీవితపరియాదానేపి న కస్సచి ఓనమతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారపరియాదానేపి న కస్సచి ఓనమితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, సీహస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, సీహో సపదానభక్ఖో యస్మిం ఓకాసే నిపతతి, తత్థేవ యావదత్థం భక్ఖయతి, న వరమంసం విచినాతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సపదానభక్ఖేన భవితబ్బం, న కులాని విచినితబ్బాని, న పుబ్బగేహం హిత్వా కులాని ఉపసఙ్కమితబ్బాని, న భోజనం విచినితబ్బం, యస్మిం ఓకాసే కబళం ఆదీయతి, తస్మిం యేవ ఓకాసే భుఞ్జితబ్బం సరీరయాపనత్థం [సరీరయాపనమత్తం (సీ. పీ.)], న వరభోజనం విచినితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, సీహస్స పఞ్చమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, సీహో అసన్నిధిభక్ఖో, సకిం గోచరం భక్ఖయిత్వా న పున తం ఉపగచ్ఛతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన అసన్నిధికారపరిభోగినా భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, సీహస్స ఛట్ఠం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం , మహారాజ, సీహో భోజనం అలద్ధా న పరితస్సతి, లద్ధాపి భోజనం అగధితో [అగథితో (సీ.)] అముచ్ఛితో అనజ్ఝోసన్నో పరిభుఞ్జతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన భోజనం అలద్ధా న పరితస్సితబ్బం, లద్ధాపి భోజనం అగధితేన అముచ్ఛితేన అనజ్ఝోసన్నేన ఆదీనవదస్సావినా నిస్సరణపఞ్ఞేన పరిభుఞ్జితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, సీహస్స సత్తమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన సంయుత్తనికాయవరే థేరం మహాకస్సపం పరికిత్తయమానేన –

‘సన్తుట్ఠోయం, భిక్ఖవే, కస్సపో ఇతరీతరేన పిణ్డపాతేన, ఇతరీతరపిణ్డపాతసన్తుట్ఠియా చ వణ్ణవాదీ, న చ పిణ్డపాతహేతు అనేసనం అప్పతిరూపం ఆపజ్జతి, అలద్ధా చ పిణ్డపాతం న పరితస్సతి, లద్ధా చ పిణ్డపాతం అగధితో అముచ్ఛితో అనజ్ఝోసన్నో ఆదీనవదస్సావీ నిస్సరణపఞ్ఞో పరిభుఞ్జతీ’”తి.

సీహఙ్గపఞ్హో పఠమో.

౨. చక్కవాకఙ్గపఞ్హో

౨. “భన్తే నాగసేన, ‘చక్కవాకస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీతి”? “యథా, మహారాజ, చక్కవాకో యావ జీవితపరియాదానా దుతియికం న విజహతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన యావ జీవితపరియాదానా యోనిసో మనసికారో న విజహితబ్బో. ఇదం, మహారాజ, చక్కవాకస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, చక్కవాకో సేవాలపణకభక్ఖో, తేన చ సన్తుట్ఠిం ఆపజ్జతి, తాయ చ సన్తుట్ఠియా బలేన చ వణ్ణేన చ న పరిహాయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన యథాలాభసన్తోసో కరణీయో, యథాలాభసన్తుట్ఠో ఖో, మహారాజ, యోగీ యోగావచరో న పరిహాయతి సీలేన, న పరిహాయతి సమాధినా, న పరిహాయతి పఞ్ఞాయ, న పరిహాయతి విముత్తియా, న పరిహాయతి విముత్తిఞాణదస్సనేన, న పరిహాయతి సబ్బేహి కుసలేహి ధమ్మేహి. ఇదం, మహారాజ, చక్కవాకస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, చక్కవాకో పాణే న విహేఠయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన నిహితదణ్డేన నిహితసత్థేన లజ్జినా దయాపన్నేన సబ్బపాణభూతహితానుకమ్పినా భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, చక్కవాకస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన చక్కవాకజాతకే –

“‘యో న హన్తి న ఘాతేతి, న జినాతి న జాపయే;
మేత్తంసో [అహింసా (సీ. పీ.)] సబ్బభూతేసు, వేరం తస్స న కేనచీ’”తి.

చక్కవాకఙ్గపఞ్హో దుతియో.

౩. పేణాహికఙ్గపఞ్హో

౩. “భన్తే నాగసేన, ‘పేణాహికాయ ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, పేణాహికా సకపతిమ్హి ఉసూయాయ ఛాపకే న పోసయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సకమనే [సకమనో (క.)] కిలేసే ఉప్పన్నే ఉసూయాయితబ్బం, సతిపట్ఠానేన సమ్మాసంవరసుసిరే పక్ఖిపిత్వా మనోద్వారే కాయగతాసతి భావేతబ్బా. ఇదం, మహారాజ, పేణాహికాయ పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, పేణాహికా పవనే దివసం గోచరం చరిత్వా సాయం పక్ఖిగణం ఉపేతి అత్తనో గుత్తియా, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఏకకేన పవివేకం సేవితబ్బం సంయోజనపరిముత్తియా, తత్ర రతిం అలభమానేన ఉపవాదభయపరిరక్ఖణాయ సఙ్ఘం ఓసరిత్వా సఙ్ఘరక్ఖితేన వసితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, పేణాహికాయ దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, బ్రహ్మునా సహమ్పతినా భగవతో సన్తికే –

“‘సేవేథ పన్తాని సేనాసనాని, చరేయ్య సంయోజనవిప్పమోక్ఖా;
సచే రతిం నాధిగచ్ఛేయ్య తత్థ, సఙ్ఘే వసే రక్ఖితత్తో సతీమా’”తి.

పేణాహికఙ్గపఞ్హో తతియో.

౪. ఘరకపోతఙ్గపఞ్హో

౪. “భన్తే నాగసేన, ‘ఘరకపోతస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ”న్తి? “యథా, మహారాజ, ఘరకపోతో పరగేహే వసమానో న తేసం కిఞ్చి భణ్డస్స నిమిత్తం గణ్హాతి, మజ్ఝత్తో వసతి సఞ్ఞాబహులో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన పరకులం ఉపగతేన తస్మిం కులే ఇత్థీనం వా పురిసానం వా మఞ్చే వా పీఠే వా వత్థే వా అలఙ్కారే వా ఉపభోగే వా పరిభోగే వా భోజనవికతీసు వా న నిమిత్తం గహేతబ్బం, మజ్ఝత్తేన భవితబ్బం, సమణసఞ్ఞా పచ్చుపట్ఠపేతబ్బా. ఇదం, మహారాజ, ఘరకపోతస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన చూళనారదజాతకే –

> “‘పవిసిత్వా పరకులం, పానత్థం భోజనాయ వా [పానేసు భోజనేసు వా (సీ. పీ.)];
> మితం ఖాదే మితం భుఞ్జే, న చ రూపే మనం కరే’”తి.

ఘరకపోతఙ్గపఞ్హో చతుత్థో.

౫. ఉలూకఙ్గపఞ్హో

౫. “భన్తే నాగసేన, ‘ఉలూకస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, ఉలూకో కాకేహి పటివిరుద్ధో, రత్తిం కాకసఙ్ఘం గన్త్వా బహూపి కాకే హనతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన అఞ్ఞాణేన పటివిరుద్ధో కాతబ్బో, ఏకేన రహో నిసీదిత్వా అఞ్ఞాణం సమ్పమద్దితబ్బం, మూలతో ఛిన్దితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, ఉలూకస్స పఠమం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, ఉలూకో సుప్పటిసల్లీనో హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన పటిసల్లానారామేన భవితబ్బం పటిసల్లానరతేన. ఇదం, మహారాజ, ఉలూకస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన సంయుత్తనికాయవరే –

“‘ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు పటిసల్లానారామో పటిసల్లానరతో “ఇదం దుక్ఖ”న్తి యథాభూతం పజానాతి, “అయం దుక్ఖసముదయో”తి యథా భూథం పజానాతి , “అయం దుక్ఖనిరోధో”తి యథాభూతం పజానాతి, “అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా”తి యథాభూతం పజానాతీ’”తి.

ఉలూకఙ్గపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. సతపత్తఙ్గపఞ్హో

౬. “భన్తే నాగసేన, ‘సతపత్తస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ”న్తి? “యథా, మహారాజ, సతపత్తో రవిత్వా పరేసం ఖేమం వా భయం వా ఆచిక్ఖతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన

పరేసం ధమ్మం దేసయమానేన వినిపాతం భయతో దస్సయితబ్బం, నిబ్బానం ఖేమతో దస్సయితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, సతపత్తస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన పిణ్డోలభారద్వాజేన –

'''నిరయే భయసన్తాసం, నిబ్బానే విపులం సుఖం;
ఉభయానేతానత్థాని దస్సేతబ్బాని యోగినా'''తి.

సతపత్తఙ్గపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. వగ్గులిఙ్గపఞ్హో

౭. "భన్తే నాగసేన, 'వగ్గులిస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ'తి యం వదేసి, కతమాని తాని ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ"తి? "యథా, మహారాజ, వగ్గులి గేహం పవిసిత్వా విచరిత్వా నిక్ఖమతి, న తత్థ పలిబుద్ధతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన గామం పిణ్డాయ పవిసిత్వా సపదానం విచరిత్వా పటిలద్ధలాభేన ఖిప్పమేవ నిక్ఖమితబ్బం, న తత్థ పలిబుద్ధేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, వగ్గులిస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

"పున చపరం, మహారాజ, వగ్గులి పరగేహే వసమానో న తేసం పరిహానిం కరోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన కులాని ఉపసఙ్కమిత్వా అతియాచనాయ వా విఞ్ఞత్తిబహులతాయ వా కాయదోసబహులతాయ వా అతిభాణితాయ వా సమానసుఖదుక్ఖతాయ వా న తేసం కోచి విప్పటిసారో కరణీయో, నపి తేసం మూలకమ్మం పరిహాపేతబ్బం, సబ్బథా వడ్ఢి యేవ ఇచ్ఛితబ్బా. ఇదం, మహారాజ, వగ్గులిస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన దీఘనికాయవరే లక్ఖణసుత్తన్తే –

'''సద్ధాయ సీలేన సుతేన బుద్ధియా, చాగేన ధమ్మేన బహూహి సాధుహి;
ధనేన ధఞ్ఞేన చ ఖేత్తవత్థునా, పుత్తేహి దారేహి చతుప్పదేహి చ.

'''ఞాతీహి మిత్తేహి చ బన్ధవేహి, బలేన వణ్ణేన సుఖేన చూభయం;
కథం న హాయేయ్యుం పరేతి ఇచ్ఛతి, అత్థసమిద్ధిఞ్చ పనాభికఙ్ఖతీ'''తి.

వగ్గులిఙ్గపఞ్హో సత్తమో.

౮. జలూకఙ్గపఞ్హో

౮. "భన్తే నాగసేన, 'జలూకాయ ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ'న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ"న్తి? "యథా, మహారాజ, జలూకా యత్థ అల్లీయతి, తత్థేవ దళ్హం అల్లీయిత్వా రుహిరం పివతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన యస్మిం ఆరమ్మణే చిత్తం అల్లీయతి, తం ఆరమ్మణం వణ్ణతో చ సణ్ఠానతో చ దిసతో చ ఓకాసతో చ పరిచ్ఛేదతో చ లిఙ్గతో చ నిమిత్తతో చ దళ్హం పతిట్ఠాపేత్వా తేనేవారమ్మణేన విముత్తిరసమసేచనకం పాతబ్బం. ఇదం, మహారాజ, జలూకాయ ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన అనురుద్ధేన –

'''పరిసుద్ధేన చిత్తేన, ఆరమ్మణే పతిట్ఠాయ;

తేన చిత్తేన పాతబ్బం, విముత్తిరసమసేచన’’న్తి.

జలూకఙ్గపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. సప్పఙ్గపఞ్హో

౯. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘సప్పస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’’తి? ‘‘యథా, మహారాజ, సప్పో ఉరేన గచ్ఛతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన పఞ్ఞాయ చరితబ్బం, పఞ్ఞాయ చరమానస్స ఖో, మహారాజ, యోగినో చిత్తం ఞాయే చరతి, విలక్ఖణం వివజ్జేతి, సలక్ఖణం భావేతి. ఇదం, మహారాజ , సప్పస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, సప్పో చరమానో ఓసధం పరివజ్జేన్తో చరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన దుచ్చరితం పరివజ్జేన్తేన చరితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, సప్పస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, సప్పో మనుస్సే దిస్వా తప్పతి [మనుస్సం దిస్వా కమ్పతి (క.)] సోచతి చిన్తయతి, ఏవమేవ ఖో మహారాజ యోగినా యోగావచరేన కువితక్కే, వితక్కేత్వా అరతిం ఉప్పాదయిత్వా తప్పితబ్బం సోచితబ్బం చిన్తయితబ్బం ‘పమాదేన మే దివసో వీతినామితో, న సో పున సక్కా లద్ధు’న్తి. ఇదం, మహారాజ, సప్పస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా భల్లాటియజాతకే ద్విన్నం కిన్నరానం –

‘‘‘మయేకరత్తం [యమేకరత్తిం (సీ. పీ.)] విప్పవసిమ్హ లుద్ద, అకామకా అఞ్ఞమఞ్ఞం సరన్తా;
తమేకరత్తం [తమేకరత్తిం (సీ. పీ.)] అనుతప్పమానా, సోచామ ‘సా రత్తి పున నహేస్సతీ’’’తి.

సప్పఙ్గపఞ్హో నవమో.

౧౦. అజగరఙ్గపఞ్హో

౧౦. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘అజగరస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’’న్తి? ‘‘యథా, మహారాజ, అజగరో మహతిమహాకాయో బహూపి దివసే ఊనూదరో దీనతరో కుచ్ఛిపూరం ఆహారం న లభతి, అపరిపుణ్ణో యేవ యావదేవ సరీరయాపనమత్తకేన యాపేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినో యోగావచరస్స భిక్ఖాచరియప్పసుతస్స పరపిణ్డముపగతస్స పరదిన్నప్పాటికఙ్ఖిస్స సయంగాహప్పటివిరతస్స దుల్లభం ఉదరపరిపూరం ఆహారం, అపి చ అత్థవసికేన కులపుత్తేన చత్తారో పఞ్చ ఆలోపే అభుఞ్జిత్వా అవసేసం ఉదకేన పరిపూరేతబ్బం. ఇదం, మహారాజ, అజగరస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా –

‘‘‘అల్లం సుక్ఖం వా భుఞ్జన్తో, న బాళ్హం సుహితో సియా;
ఊనూదరో మితాహారో, సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే.

‘‘‘చత్తారో పఞ్చ ఆలోపే, అభుత్వా ఉదకం పివే;

అలం ఫాసు విహారాయ, పహితత్తస్స భిక్ఖునో’’’తి.

అజగరఙ్గపఞ్హో దసమో.

సీహవగ్గో పఞ్చమో.

తస్సుద్దానం –

కేసరీ చక్కవాకో చ, పేణాహి ఘరకపోతకో;
ఉలూకో సతపత్తో చ, వగ్గులి చ జలూపికా;
సప్పో అజగరో చేవ, వగ్గో తేన పవుచ్చతీతి.

౬. మక్కటకవగ్గో

౧. పన్థమక్కటకఙ్గపఞ్హో

౧. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘పన్థమక్కటకస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’’న్తి? ‘‘యథా, మహారాజ, పన్థమక్కటకో పన్థే మక్కటజాలవితానం కత్వా యది తత్థ జాలకే లగ్గతి కిమి వా మక్ఖికా వా పటఙ్గో వా, తం గహేత్వా భక్ఖయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఛసు ద్వారేసు సతిపట్ఠానజాలవితానం కత్వా యది తత్థ కిలేసమక్ఖికా బజ్ఝన్తి, తత్థేవ ఘాతేతబ్బా. ఇదం, మహారాజ, పన్థమక్కటకస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన అనురుద్ధేన –

‘‘‘చిత్తం నియమే ఛసు ద్వారేసు, సతిపట్ఠానవరుత్తమే;
కిలేసా తత్థ లగ్గా చే, హన్తబ్బా తే విపస్సినా’’’తి.

పన్థమక్కటకఙ్గపఞ్హో పఠమో.

౨. థనస్సితదారకఙ్గపఞ్హో

౨. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘థనస్సితదారకస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’’న్తి ? ‘‘యథా, మహారాజ, థనస్సితదారకో సదత్థే లగ్గతి, ఖీరత్థికో రోదతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సదత్థే లగ్గితబ్బం, సబ్బత్థ ధమ్మఞాణేన భవితబ్బం, ఉద్దేసే పరిపుచ్ఛాయ సమ్మప్పయోగే పవివేకే గరుసంవాసే కల్యాణమిత్తసేవనే. ఇదం, మహారాజ, థనస్సితదారకస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన దీఘనికాయవరే పరినిబ్బానసుత్తన్తే –

‘‘‘ఇఙ్ఘం తుమ్హే, ఆనన్ద, సారత్థే [సదత్థే (సీ॰ పీ॰)] ఘటథ, సారత్థే అనుయుఞ్జథ;
సారత్థే అప్పమత్తా ఆతాపినో పహితత్తా విహరథా’’’తి.

ధనస్సితదారకఙ్గపఞ్హో దుతియో.

౩. చిత్తకధరకుమ్మఙ్గపఞ్హో

౩. “భన్తే నాగసేన, ‘చిత్తకధరకుమ్మస్స [చిత్తకథలకుమ్మస్స (సీ. పీ.)] ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ”న్తి? “యథా, మహారాజ, చిత్తకధరకుమ్మో ఉదకభయా ఉదకం పరివజ్జేత్వా విచరతి, తాయ చ పన ఉదకం పరివజ్జనాయ ఆయునా న పరిహాయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన పమాదే భయదస్సావినా భవితబ్బం, అప్పమాదే గుణవిసేసదస్సావినా. తాయ చ పన భయదస్సావితాయ న పరిహాయతి సామఞ్ఞా, నిబ్బానస్స సన్తికే ఉపేతి [ఠపేతి (క.)]. ఇదం, మహారాజ, చిత్తకధరకుమ్మస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన ధమ్మపదే –

> “‘అప్పమాదరతో భిక్ఖు, పమాదే భయదస్సి వా;
> అభబ్బో పరిహానాయ, నిబ్బానస్సేవ సన్తికే’”తి.

చిత్తకధరకుమ్మఙ్గపఞ్హో చతుత్థో.

౪. పవనఙ్గపఞ్హో

౪. “భన్తే నాగసేన, ‘పవనస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, పవనం నామ అసుచిజనం పటిచ్ఛాదేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన పరేసం అపరద్ధం ఖలితం పటిచ్ఛాదేతబ్బం న వివరితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, పవనస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, పవనం సుఞ్ఞం పచురజనేహి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన రాగదోసమోహమానదిట్ఠిజాలేహి సబ్బేహి చ కిలేసేహి సుఞ్ఞేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, పవనస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, పవనం వివిత్తం జనసమ్బాధరహితం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన పాపకేహి అకుసలేహి ధమ్మేహి అనరియేహి పవివిత్తేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, పవనస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, పవనం సన్తం పరిసుద్ధం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సన్తేన పరిసుద్ధేన భవితబ్బం, నిబ్బుతేన పహీనమానేన పహీనమక్ఖేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, పవనస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, పవనం అరియజనసంసేవితం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన అరియజనసంసేవితేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, పవనస్స పఞ్చమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన సంయుత్తనికాయవరే –

‘‘‘పవివిత్తేహి అరియేహి, పహితత్తేహి ఝాయిభి;

నిచ్చం ఆరద్ధవీరియేహి, పణ్డితేహి సహావసే’’’తి.

పవనఙ్గపఞ్హో చతుత్థో.

౫. రుక్ఖఙ్గపఞ్హో

౫. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘రుక్ఖస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’’తి? ‘‘యథా, మహారాజ, రుక్ఖో నామ పుప్ఫఫలధరో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన విముత్తిపుప్ఫసామఞ్ఞఫలధారినా భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, రుక్ఖస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, రుక్ఖో ఉపగతానమనుప్పవిట్ఠానం జనానం ఛాయం దేతి, ఏవమేవ ఖో , మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఉపగతానమనుప్పవిట్ఠానం పుగ్గలానం ఆమిసప్పటిసన్థారేన వా ధమ్మప్పటిసన్థారేన వా పటిసన్థరితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, రుక్ఖస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, రుక్ఖో ఛాయావేమత్తం న కరోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సబ్బసత్తేసు వేమత్తతా న కాతబ్బా, చోరవధకపచ్చత్థికేసుపి అత్తనిపి సమసమా మేత్తాభావనా కాతబ్బా, ‘కిన్తి ఇమే సత్తా అవేరా అబ్యాపజ్జా [అబ్యాపజ్ఝా (సీ.)] అనీఘా సుఖీ అత్తానం పరిహరేయ్యు’న్తి. ఇదం, మహారాజ, రుక్ఖస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా –

‘‘‘వధకే దేవదత్తమ్హి, చోరే అఙ్గులిమాలకే;

ధనపాలే రాహులే చ, సబ్బత్థ సమకో మునీ’’’తి.

రుక్ఖఙ్గపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. మేఘఙ్గపఞ్హో

౬. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘మేఘస్స పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని పఞ్చ అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’’తి? ‘‘యథా, మహారాజ, మేఘో ఉప్పన్నం రజోజల్లం వూపసమేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఉప్పన్నం కిలేసరజోజల్లం వూపసమేతబ్బం. ఇదం, మహారాజ, మేఘస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, మేఘో పథవియా ఉణ్హం నిబ్బాపేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన మేత్తాభావనాయ సదేవకో లోకో నిబ్బాపేతబ్బో. ఇదం, మహారాజ, మేఘస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, మేఘో సబ్బబీజాని విరుహాపేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సబ్బసత్తానం సద్ధం ఉప్పాదేత్వా తం సద్ధాబీజం తీసు సమ్పత్తీసు రోపేతబ్బం, దిబ్బమానుసికాసు సుఖసమ్పత్తీసు యావపరమత్థనిబ్బానసుఖసమ్పత్తి. ఇదం, మహారాజ, మేఘస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

"పున చపరం, మహారాజ, మేఘో ఉతుతో సముట్ఠహిత్వా ధరణితలరుహే తిణరుక్ఖలతాగుమ్బఓసధివనప్పతయో పరిరక్ఖతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన యోనిసో మనసికారం నిబ్బత్తేత్వా తేన యోనిసో మనసికారేన సమణధమ్మో పరిరక్ఖితబ్బో, యోనిసో మనసికారమూలకా సబ్బే కుసలా ధమ్మా. ఇదం, మహారాజ, మేఘస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం.

"పున చపరం , మహారాజ, మేఘో వస్సమానో నదితళాకపోక్ఖరణియో కన్దరపదరసరసోబ్భఉదపానాని చ పరిపూరేతి ఉదకధారాహి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఆగమపరియత్తియా ధమ్మమేఘమభివస్సయిత్వా అధిగమకామానం మానసం పరిపూరయితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, మేఘస్స పఞ్చమం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా –

"'బోధనేయ్యం జనం దిస్వా, సతసహస్సేపి యోజనే;
ఖణేన ఉపగన్త్వాన, బోధేతి తం మహామునీ'"తి.

మేఘఙ్గపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. మణిరతనఙ్గపఞ్హో

౭. "భన్తే నాగసేన, 'మణిరతనస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ'తి యం వదేసి, కతమాని తాని తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ"తి? "యథా, మహారాజ, మణిరతనం ఏకన్తపరిసుద్ధం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఏకన్తపరిసుద్ధాజీవేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, మణిరతనస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

"పున చపరం, మహారాజ, మణిరతనం న కేనచి సద్ధిం మిస్సీయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన పాపేహి పాపసహాయేహి సద్ధిం న మిస్సితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, మణిరతనస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

"పున చపరం, మహారాజ, మణిరతనం జాతిరతనేహి యోజీయతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఉత్తమవరజాతిమన్తేహి సద్ధిం సంవసితబ్బం, పటిపన్నకఫలట్ఠసేక్ఖఫలసమఙ్గీహి సోతాపన్నసకదాగామిఅనాగామిఅరహన్తతేవిజ్జఛళభిఞ్ఞసమణమణిరతనేహి సద్ధిం సంవసితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, మణిరతనస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన సుత్తనిపాతే –

"'సుద్ధా సుద్ధేహి సంవాసం, కప్పయవ్హో పతిస్సతా;
తతో సమగ్గా నిపకా, దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సథా'"తి.

మణిరతనపఞ్హో సత్తమో.

౮. మాగవికఙ్గపఞ్హో

౮. "భన్తే నాగసేన, 'మాగవికస్స చత్తారి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ'తి యం వదేసి, కతమాని తాని చత్తారి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ"తి? "యథా, మహారాజ, మాగవికో అప్పమిద్ధో హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన

అప్పమిద్ధేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, మాగవికస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, మాగవికో మిగేసు యేవ చిత్తం ఉపనిబన్ధతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఆరమ్మణేసు యేవ చిత్తం ఉపనిబన్ధితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, మాగవికస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, మాగవికో కాలం కమ్మస్స జానాతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన పటిసల్లానస్స కాలో జానితబ్బో ‘అయం కాలో పటిసల్లానస్స, అయం కాలో నిక్ఖమనాయా’తి. ఇదం, మహారాజ, మాగవికస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, మాగవికో మిగం దిస్వా హాసమభిజనేతి ‘ఇమం లచ్ఛామీ’తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఆరమ్మణే అభిరమితబ్బం, హాసమభిజనేతబ్బం ‘ఉత్తరిం విసేసమధిగచ్ఛిస్సామీ’తి. ఇదం, మహారాజ, మాగవికస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం మహారాజ థేరేన మోఘరాజేన –

“‘ఆరమ్మణే లభిత్వాన, పహితత్తేన భిక్ఖునా;
భియ్యో హాసో జనేతబ్బో, అధిగచ్ఛిస్సామి ఉత్తరి’”న్తి.

మాగవికఙ్గపఞ్హో అట్ఠమో.

౯. బాళిసికఙ్గపఞ్హో

౯. “భన్తే నాగసేన, ‘బాళిసికస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, బాళిసికో బళిసేన మచ్ఛే ఉద్ధరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఞాణేన ఉత్తరిం సామఞ్ఞఫలాని ఉద్ధరితబ్బాని. ఇదం, మహారాజ, బాళిసికస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, బాళిసికో పరిత్తకం వధిత్వా విపులం లాభమధిగచ్ఛతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన పరిత్తలోకామిసమత్తం పరిచ్చజితబ్బం. లోకామిసమత్తం, మహారాజ, పరిచ్చజిత్వా యోగీ యోగావచరో విపులం సామఞ్ఞఫలం అధిగచ్ఛతి. ఇదం, మహారాజ, బాళిసికస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన రాహులేన –

“‘సుఞ్ఞతఞ్చానిమిత్తఞ్చ, విమోక్ఖఞ్చాప్పణిహితం;
చతురో ఫలే ఛళభిఞ్ఞా, చజిత్వా లోకామిసం లభే’”తి.

బాళిసికఙ్గపఞ్హో నవమో.

౧౦. తచ్ఛకఙ్గపఞ్హో

౧౦. “భన్తే నాగసేన, ‘తచ్ఛకస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ”తి? “యథా, మహారాజ, తచ్ఛకో కాళసుత్తం అనులోమేత్వా రుక్ఖం తచ్ఛతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన

జినసాసనమనులోమయిత్వా సీలపథవియం పతిట్ఠహిత్వా సద్ధాహత్థేన పఞ్ఞావాసిం గహేత్వా కిలేసా తచ్ఛేతబ్బా. ఇదం, మహారాజ, తచ్ఛకస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, తచ్ఛకో ఫేగ్గుం అపహరిత్వా సారమాదియతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సస్సతం ఉచ్ఛేదం తం జీవం తం సరీరం అఞ్ఞం జీవం అఞ్ఞం సరీరం తదుత్తమం అఞ్ఞదుత్తమం అకతమభబ్బం అపురిసకారం అబ్రహ్మచరియవాసం సత్తవినాసం నవసత్తపాతుభావం సఙ్ఖారసస్సతభావం యో కరోతి, సో పటిసంవేదేతి, అఞ్ఞో కరోతి, అఞ్ఞో పటిసంవేదేతి, కమ్మఫలదస్సనా చ కిరియఫలదిట్ఠి చ ఇతి ఏవరూపాని చేవ అఞ్ఞాని చ వివాదపథాని అపనేత్వా సఙ్ఖారానం సభావం పరమసుఞ్ఞతం నిరీహనిజ్జీవతం [నిసత్తనిజీవతం (క.)] అచ్చన్తం సుఞ్ఞతం ఆదియితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, తచ్ఛకస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన సుత్తనిపాతే –

“‘కారణ్డవం నిద్ధమథ, కసమ్బుం అపకస్సథ;
తతో పలాపే వాహేథ, అస్సమణే సమణమానినే.

“‘నిద్ధమిత్వాన పాపిచ్ఛే, పాపఆచారగోచరే;
సుద్ధా సుద్ధేహి సంవాసం, కప్పయవ్హో పతిస్సతా;
తతో సమగ్గా నిపకా, దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సథా’”తి.

తచ్ఛకఙ్గపఞ్హో దసమో.

మక్కటకవగ్గో ఛట్ఠో.

తస్సుద్దానం –

మక్కటో దారకో కుమ్మో, వనం రుక్ఖో చ పఞ్చమో;
మేఘో మణి మాగవికో, బాళిసీ తచ్ఛకేన చాతి.

౭. కుమ్భవగ్గో

౧. కుమ్భఙ్గపఞ్హో

౧. “భన్తే నాగసేన, ‘కుమ్భస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ’న్తి యం వదేసి, కతమం తం ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బ”న్తి? “యథా, మహారాజ, కుమ్భో సమ్పుణ్ణో న సణతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఆగమే అధిగమే పరియత్తియం సామఞ్ఞే పారమిం పత్వా న సణితబ్బం, న తేన మానో కరణీయో, న దబ్బో [దప్పో (సీ.)] దస్సేతబ్బో, నిహతమానేన నిహతదబ్బేన భవితబ్బం, ఉజుకేన అముఖరేన అవికత్థినా. ఇదం, మహారాజ, కుమ్భస్స ఏకం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన సుత్తనిపాతే –

‘‘‘యదూనకం తం సణతి, యం పూరం సన్తమేవ తం;

అడ్ఢకుమ్భూపమో [రిత్తకుమ్భూపమో (సీ.)] బాలో, రహదో పూరోవ పణ్డితో’’’తి.

కుమ్భఙ్గపఞ్హో పఠమో.

౨. కాళాయసఙ్గపఞ్హో

౨. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘కాళాయసస్స [కాళహంసస్స (క.)] ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’’తి ? ‘‘యథా, మహారాజ, కాళాయసో సుపీతో [సుధితో (క.)] వమతి [వహతి (స్యా. క.)], ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినో యోగావచరస్స మానసం యోనిసో మనసికారేన [యోనిసో మనసికారే (సీ. స్యా. క.)] అపీతం వమతి. ఇదం, మహారాజ, కాళాయసస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, కాళాయసో సకిం పీతం ఉదకం న వమతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ , యోగినా యోగావచరేన యో సకిం ఉప్పన్నో పసాదో, న పున సో వమితబ్బో ‘ఉళారో సో భగవా సమ్మాసమ్బుద్ధో, స్వాక్ఖాతో ధమ్మో, సుప్పటిపన్నో సఙ్ఘో’తి. ‘రూపం అనిచ్చం, వేదనా అనిచ్చా, సఞ్ఞా అనిచ్చా, సఙ్ఖారా అనిచ్చా, విఞ్ఞాణం అనిచ్చన్తి యం సకిం ఉప్పన్నం ఞాణం, న పున తం వమితబ్బం. ఇదం , మహారాజ, కాళాయసస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన –

‘‘‘దస్సనమ్హి పరిసోధితో [పరిసోధికే (సీ. క.)] నరో, అరియధమ్మే నియతో విసేసగూ;

నప్పవేధతి అనేకభాగసో, సబ్బసో చ ముఖభావమేవ సో’’’తి.

కాళాయసఙ్గపఞ్హో దుతియో.

౩. ఛత్తఙ్గపఞ్హో

౩. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘ఛత్తస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’’తి? ‘‘యథా, మహారాజ, ఛత్తం ఉపరి ముద్ధని చరతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన కిలేసానం ఉపరి ముద్ధని చరేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, ఛత్తస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, ఛత్తం ముద్ధనుపత్థమ్భం హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన యోనిసో మనసికారుపత్థమ్భేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, ఛత్తస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, ఛత్తం వాతాతపమేఘవుట్ఠియో పటిహనతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన నానావిధదిట్ఠిపుథుసమణబ్రాహ్మణానం [మహావాత (క.)] మతవాతతివిధగ్గిసన్తాపకిలేసవుట్ఠియో పటిహన్తబ్బా . ఇదం, మహారాజ, ఛత్తస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా –

‘‘‘యథాపి ఛత్తం విపులం, అచ్ఛిద్దం థిరసంహితం;
వాతాతపం నివారేతి, మహతీ మేఘవుట్ఠియో.

‘‘‘తథేవ బుద్ధపుత్తోపి, సీలఛత్తధరో సుచి;
కిలేసవుట్ఠిం వారేతి, సన్తాపతివిధగ్గయో’’’తి.

ఛత్తఙ్గపఞ్హో తతియో.

౪. ఖేత్తఙ్గపఞ్హో

౪. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘ఖేత్తస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’’తి? ‘‘యథా, మహారాజ, ఖేత్తం మాతికాసమ్పన్నం హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సుచరితవత్తప్పటివత్తమాతికాసమ్పన్నేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, ఖేత్తస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, ఖేత్తం మరియాదాసమ్పన్నం హోతి, తాయ చ మరియాదాయ ఉదకం రక్ఖిత్వా ధఞ్ఞం పరిపాచేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సీలహిరిమరియాదాసమ్పన్నేన భవితబ్బం, తాయ చ సీలహిరిమరియాదాయ సామఞ్ఞం రక్ఖిత్వా చత్తారి సామఞ్ఞఫలాని గహేతబ్బాని. ఇదం, మహారాజ, ఖేత్తస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, ఖేత్తం ఉట్ఠానసమ్పన్నం హోతి, కస్సకస్స హాసజనకం అప్పమ్పి బీజం వుత్తం బహు హోతి, బహు వుత్తం బహుతరం హోతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఉట్ఠానసమ్పన్నేన విపులఫలదాయినా భవితబ్బం, దాయకానం హాసజనకేన భవితబ్బం, యథా అప్పం దిన్నం బహు హోతి, బహు దిన్నం బహుతరం హోతి. ఇదం, మహారాజ, ఖేత్తస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన ఉపాలినా వినయధరేన –

‘‘‘ఖేత్తూపమేన భవితబ్బం, ఉట్ఠానవిపులదాయినా;
ఏస ఖేత్తవరో నామ, యో దదాతి విపులం ఫల’’’న్తి.

ఖేత్తఙ్గపఞ్హో చతుత్థో.

౫. అగదఙ్గపఞ్హో

౫. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘అగదస్స ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని ద్వే అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’’తి. ‘‘యథా, మహారాజ, అగదే కిమీ న సణ్ఠహన్తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన మానసే కిలేసా న సణ్ఠపేతబ్బా. ఇదం, మహారాజ, అగదస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, అగదో దట్ఠఫుట్ఠదిట్ఠఅసితపీతఖాయితసాయితం సబ్బం విసం పటిహనతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన రాగదోసమోహమానదిట్ఠివిసం సబ్బం పటిహనితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, అగదస్స

దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, భగవతా దేవాతిదేవేన –

> ‘‘సఙ్ఖారానం సభావత్థం, దట్ఠుకామేన యోగినా;
> అగదేనేవ హోతబ్బం, కిలేసవిసనాసనే’’తి.

అగదఙ్గపఞ్హో పఞ్చమో.

౬. భోజనఙ్గపఞ్హో

౬. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘భోజనస్స తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని తీణి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’’తి? ‘‘యథా, మహారాజ, భోజనం సబ్బసత్తానం ఉపత్థమ్భో, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సబ్బసత్తానం మగ్గుపత్థమ్భేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, భోజనస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, భోజనం సబ్బసత్తానం బలం వడ్ఢేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన పుఞ్ఞవడ్ఢియా వడ్ఢితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, భోజనస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, భోజనం సబ్బసత్తానం అభిపత్థితం, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సబ్బలోకాభిపత్థితేన భవితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, భోజనస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన మహామోగ్గల్లానేన –

> ‘‘సంయమేన నియమేన, సీలేన పటిపత్తియా;
> పత్థితేన భవితబ్బం, సబ్బలోకస్స యోగినా’’తి.

భోజనఙ్గపఞ్హో ఛట్ఠో.

౭. ఇస్సాసఙ్గపఞ్హో

౭. ‘‘భన్తే నాగసేన, ‘ఇస్సాసస్స చత్తారి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’తి యం వదేసి, కతమాని తాని చత్తారి అఙ్గాని గహేతబ్బానీ’’తి? ‘‘యథా, మహారాజ, ఇస్సాసో సరే పాతయన్తో ఉభో పాదే పథవియం దళ్హం పతిట్ఠాపేతి, జణ్ణుఅవేకల్లం కరోతి, సరకలాపం కటిసన్ధిమ్హి ఠపేతి, కాయం ఉపత్థద్ధం కరోతి, ద్వే హత్థే సన్ధిట్ఠానం ఆరోపేతి, ముట్ఠిం పీళయతి, అఙ్గులియో నిరన్తరం కరోతి, గీవం పగ్గణ్హాతి, చక్ఖూని ముఖఞ్చ పిదహతి, నిమిత్తం ఉజుం కరోతి, హాసముప్పాదేతి ‘విజ్ఝిస్సామీ’తి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సీలపథవియం వీరియపాదే పతిట్ఠాపేతబ్బం, ఖన్తిసోరచ్చం అవేకల్లం కాతబ్బం, సంవరే చిత్తం ఠపేతబ్బం, సంయమనియమే అత్తా ఉపనేతబ్బో, ఇచ్ఛా ముచ్ఛా పీళయితబ్బా, యోనిసో మనసికారే చిత్తం నిరన్తరం కాతబ్బం, వీరియం పగ్గహేతబ్బం, ఛ ద్వారా పిదహితబ్బా, సతి ఉపట్ఠపేతబ్బా, హాసముప్పాదేతబ్బం ‘సబ్బకిలేసే ఞాణనారాచేన విజ్ఝిస్సామీ’తి. ఇదం, మహారాజ, ఇస్సాసస్స పఠమం అఙ్గం గహేతబ్బం.

‘‘పున చపరం, మహారాజ, ఇస్సాసో ఆళకం పరిహరతి వఙ్కజిమ్హకుటిలనారాచస్స ఉజుకరణాయ. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఇమస్మిం కాయే సతిపట్ఠానఆళకం పరిహరితబ్బం వఙ్కజిమ్హకుటిలచిత్తస్స

ఉజుకరణాయ. ఇదం, మహారాజ, ఇస్సాసస్స దుతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, ఇస్సాసో లక్ఖే ఉపాసేతి, ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఇమస్మిం కాయే ఉపాసితబ్బం. కథం మహారాజ యోగినా యోగావచరేన ఇమస్మిం కాయే ఉపాసితబ్బం? అనిచ్చతో ఉపాసితబ్బం, దుక్ఖతో ఉపాసితబ్బం, అనత్తతో ఉపాసితబ్బం, రోగతో…పే॰… గణ్డతో…పే॰… సల్లతో…పే॰… అఘతో…పే॰… ఆబాధతో…పే॰… పరతో…పే॰… పలోకతో…పే॰… ఈతితో…పే॰… ఉపద్దవతో…పే॰… భయతో…పే॰… ఉపసగ్గతో…పే॰… చలతో…పే॰… పభఙ్గుతో…పే॰… అద్ధువతో…పే॰… అతాణతో…పే॰… అలేణతో…పే॰… అసరణతో…పే॰… రిత్తతో…పే॰… తుచ్ఛతో…పే॰… సుఞ్ఞతో…పే॰… ఆదీనవతో…పే॰… విపరిణామధమ్మతో…పే॰… అసారతో …పే॰… అఘమూలతో…పే॰… వధకతో…పే॰… విభవతో…పే॰… సాసవతో…పే॰… సఙ్ఖతతో…పే॰… మారామిసతో…పే॰… జాతిధమ్మతో…పే॰… జరాధమ్మతో…పే॰… బ్యాధిధమ్మతో…పే॰… మరణధమ్మతో…పే॰… సోకధమ్మతో…పే॰… పరిదేవధమ్మతో…పే॰… ఉపాయాసధమ్మతో…పే॰… సంకిలేసధమ్మతో…పే॰… ఏవం ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన ఇమస్మిం కాయే ఉపాసితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, ఇస్సాసస్స తతియం అఙ్గం గహేతబ్బం.

“పున చపరం, మహారాజ, ఇస్సాసో సాయం పాతం ఉపాసతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యోగినా యోగావచరేన సాయం పాతం ఆరమ్మణే ఉపాసితబ్బం. ఇదం, మహారాజ, ఇస్సాసస్స చతుత్థం అఙ్గం గహేతబ్బం. భాసితమ్పేతం, మహారాజ, థేరేన సారిపుత్తేన ధమ్మసేనాపతినా –

‘‘‘యథా ఇస్సాసకో నామ, సాయం పాతం ఉపాసతి;
ఉపాసనం అరిఞ్చన్తో [న రిచ్చన్తో (సీ॰ క॰)], లభతే భత్తవేతనం.

‘‘‘తథేవ బుద్ధపుత్తోపి, కరోతి కాయుపాసనం;
కాయుపాసనం అరిఞ్చన్తో, అరహత్తమధిగచ్ఛతీ’’’తి.

ఇస్సాసఙ్గపఞ్హో సత్తమో.

కుమ్భవగ్గో సత్తమో [ఇతో పరం రాజఙ్గపఞ్హాదికా అట్ఠతింస పఞ్హా వినట్ఠా, యేహి తా దిట్ఠా,ऽతేహి నో ఆరోచేతబ్బా పున ముద్దాపనకాలే పక్ఖిపనత్థాయాతి (న, బు, స)].

తస్సుద్దానం –

కుమ్భో చ కాళాయసో చ, ఛత్తం ఖేత్తఞ్చ అగదో;
భోజనేన చ ఇస్సాసో, వుత్తం దాని విదూహితి.

ఓపమ్మకథాపఞ్హో నిట్ఠితో.

నిగమనం

ఇతి ఖసు కణ్డేసు బావీసతివగ్గపతిమణ్డితేసు ద్వాసట్ఠిఅధికా ద్వేసతా ఇమస్మిం పోత్థకే ఆగతా మిలిన్దపఞ్హా సమత్తా, అనాగతా చ పన ద్వాచత్తాలీసా హోన్తి, ఆగతా చ అనాగతా చ సబ్బా సమోధానేత్వా చతూహి అధికా తిసతపఞ్హా హోన్తి, సబ్బావ మిలిన్దపఞ్హాతి సఙ్ఖం గచ్ఛన్తి.

రఞ్ఞో చ థేరస్స చ పుచ్ఛావిసజ్జనావసానే చతురాసీతిసతసహస్సయోజనబహలా ఉదకపరియన్తం కత్వా అయం మహాపథవీ ఛధా కమ్పిత్థ, విజ్జుల్లతా నిచ్ఛరింసు, దేవతా దిబ్బపుప్ఫవస్సం పవస్సింసు, మహాబ్రహ్మా సాధుకారమదాసి, మహాసముద్దకుచ్ఛియం మేఘత్థనితనిగ్ఘోసో వియ మహాఘోసో అహోసి, ఇతి సో మిలిన్దో రాజా చ ఓరోధగణా చ సిరసా అఞ్జలిం పణామేత్వా వన్దింసు.

మిలిన్దో రాజా అతివియ పముదితహదయో సుమథితమానహదయో బుద్ధసాసనే సారమతినో రతనత్తయే సునిక్కఙ్ఖో నిగ్గుమ్బో నిత్థద్ధో హుత్వా థేరస్స గుణేసు పబ్బజ్జాసు పటిపదాఇరియాపథేసు చ అతివియ పసన్నో విస్సత్థో నిరాలయో నిహతమానత్థమ్భో ఉద్ధటదాఠో వియ భుజగిన్దో ఏవమాహ “సాధు, భన్తే నాగసేన, బుద్ధవిసయో పఞ్హో తయా విసజ్జితో, ఇమస్మిం బుద్ధసాసనే ఠపేత్వా ధమ్మసేనాపతిం సారిపుత్తత్థేరం అఞ్ఞో తయా సదిసో పఞ్హవిసజ్జనే నత్థి, ఖమథ, భన్తే నాగసేన, మమ అచ్చయం, ఉపాసకం మం, భన్తే నాగసేన, ధారేథ అజ్జతగ్గే పాణుపేతం సరణం గత”న్తి.

తదా రాజా సహ బలకాయేహి నాగసేనత్థేరం పయిరుపాసిత్వా మిలిన్దం నామ విహారం కారేత్వా థేరస్స నియ్యాతేత్వా చతూహి పచ్చయేహి నాగసేనం కోటిసతేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం పరిచరి, పునపి థేరస్స పఞ్ఞాయ పసీదిత్వా పుత్తస్స రజ్జం నియ్యాతేత్వా అగారస్మా అనగారియం పబ్బజిత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి, తేన వుత్తం –

“పఞ్ఞా పసత్థా లోకస్మిం, కతా సద్ధమ్మట్ఠితియా;
పఞ్ఞాయ విమతిం హన్త్వా, సన్తిం పప్పోన్తి పణ్డితా.

యస్మిం ఖన్ధే ఠితా పఞ్ఞా, సతి తత్థ అనూనకా;
పూజా విసేసస్సాధారో, అగ్గో సేట్ఠో [సో వ (పీ.)] అనుత్తరో;
తస్మా హి పణ్డితో పోసో, సమ్పస్సం హితమత్తనో [అత్థమత్తనో (పీ.)];
పఞ్ఞవన్తంభిపూజేయ్య, చేతియం వియ సాదరో”తి [పూజియన్తి (పీ.) ఇతో పరం తిస్సో గాథాయో సీ. పీ. పోత్థకేసు నత్థి].

లఙ్కాయం దోణినగరే, వసతా దోణినామినా;
మహాథేరేన లేఖిత్వా, సుట్ఠపితం యథాసుతం;
మిలిన్దరాజపఞ్హో చ, నాగసేనవిసజ్జనం;
మిలిన్దో హి మహాపఞ్ఞో, నాగసేనో సుపణ్డితో;
ఇమినా పుఞ్ఞకమ్మేన, ఇతో గచ్ఛామి తుస్సితం;

మేత్తేయ్యంనాగతే పస్సే, సుణేయ్యం ధమ్మముత్తమన్తి.

మిలిన్దపఞ్హో నిట్ఠితో.